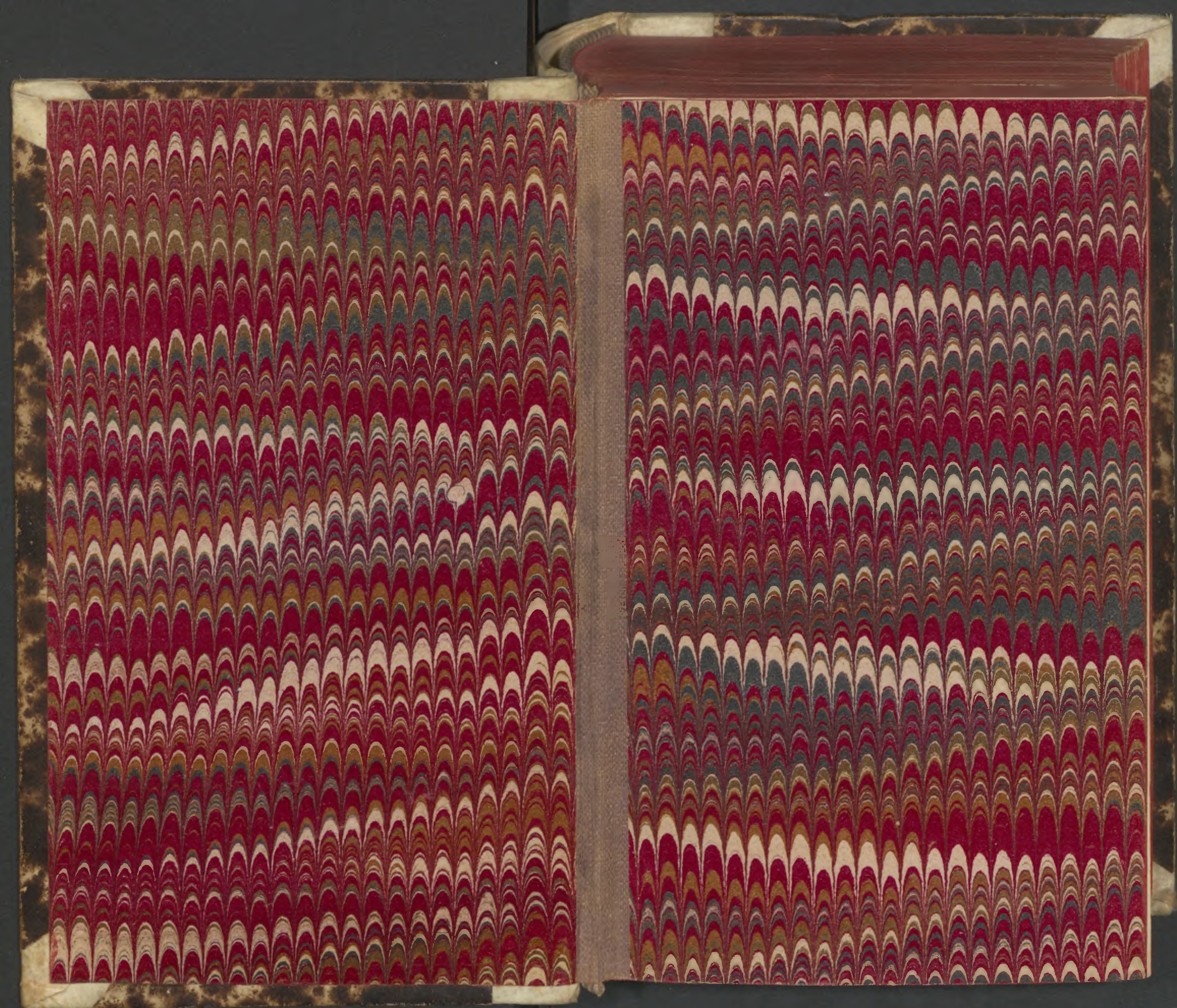

MEDVLLA
THEOLOGIÆ
MORALIS.
Auctore
R.P. HERMANNO
BVSENBAVM
Soc. IESV.
Medulla Sapit.
SACRAMENTA
STATVS CENSVRÆ
CONSCIENTIA PECCATA PRÆCEPTA
Prostant LVBLINI in Officina
Georgii Försteri, S. R. M. Bibliopolæ,
Cum privilegio S. R. M. Aº. 1655.

PERILLVSTRI ET REVEREN-
DISSIMO DOMINO
D. ADAMO PARIS
Præposito Ecclesiæ Cathedralis
Cracouiensis, &c. &c. &c. Domi-
no Obseruandissimo

Chillis fortitudinem quam nimium laudib9 extulerat Poësis, ut probabilem faceret, pro lacte Materno, Leonum Visceribus, pardorumque medullis nutritam esse commenta est: N. sed ferarū hæ epulæ, belluinæ potiùs feritatis, quàm humanæ fortitudinis sunt argumenta, fabuloso laudabiliores, Illustrissima Domus vestra, tot dedit Achilles, quot magnanimos Heroas, Leonū Visceribus nutritos illos esse diceres, cū strenuis Viribus in acie decertabant: ipsius Sapientiæ me-

dullâ educatos crederes, cûm pruden tiſſimè publicis cōmodis conſulebāt, Quid enim Gētilitius Leo veſter niſi auitæ virtutis eſt nutritio, & eruditæ ſymbolum ſapientiæ? Neſcit ille ad feritatē educare alumnos, quia ipſe feritatis expers & non niſi ex Virtute robuſtus, pro publica excubat felicitate: Quare nobile vero eruditionis documentum in circulo exhibet? Ita habeo ceu lineas circulo eruditis capitibus ſciētias cōprehendi Quantus hac gemina laude Reipublicæ aſfulſit Illuſtriſſimus Parens tuus ſolus cæterorum virtuti probandæ ſufficit vtpote qui Senatum in ſe Heroum exhibuit. ſenatoria Palatinatus Maſouiæ dignitate, ſapientiſſimum in illo ſuſpexit Catonem: Bella ſub Sigismūdo tot expeditionibus geſta laudauerunt Hectorem Collectas vnius animo

mo Virtutes vidit Reſpublica, quas in geminos Heroes, Vlyſſem & Achillem diuiſit antiquitas ſed fortes creātur fortibus & Viris eſt & in filiis Patrum Virtus æquaſti Paternas laudes, quin (abſit verbo iactantia) etiam ſuperaſti: Non enim ut ille terræ, ſed cœli te Viribus ingenioq; præſtitiſti Heroem non terrenas certè Vires alunt Leonis de tribu Iuda epulæ, ad quas ut facilior accederes ſæculi ſtipendia eiuraſti ſed & ſcientiarum corticem aſpernatur, in verbo, quod DEVS ipſe eſt, Medullam ſapientiæ appetiiſti, ut nutrireris ad beatitatem Hæc ſola laudabilis, quia ex Virtute auiditas eſt. Quid mirum quod honoribus & Curiæ Valedixeris, licet ad publica illius officia inuitateris nobiliorem quippe, cui non homo, ſed DEVS præeſt Curiam exiſtimaſti,

Conſcientiæ Curam. In hac ſine Vitio ambitioſum eſſe licet· Verum nemo conſcientiæ obſecundauit ſine ſcientiæ ſtudio Hoc tibi non ſecus ac alimentorum vſum quotidianum feciſti. Tanto igitur in conſcientiam affectui ut obſequar, Medullam Caſuum Conſcientiæ affero. Accipies beneuolentiæ munus pari animo, & inter lautiſſimas eruditionis æpulas vel bellariorum loco admittes: Me vero illo quo literas ac literatos ſoles affectu proſequeris. *Dabam Dantiſci Die 6 Septembris Anni 1654*

Perilluſtris ac Reuerendiſſimæ
Dominationis Veſtræ
ad omnia obſequia paratiſſimus
Georgius Förſterius
S. R, M. Bibliopola

APPROBATIO
R. P. PROVINCIALIS

EGO infra ſcriptus Societatis IESV per Rheni Prouinciam inferiorem Præpoſitus Prouincialis, poteſtate mihi factâ ab Admodum Reuerendo Patre Goswvino Nickel Societatis noſtræ Præpoſito Generali, typis recudi permitto librum, cui titulus eſt, MEDVLLA THEOLOGIÆ MORALIS à Patre Hermanno, Buſenbaum, Societatis eiuſdem Sacerdote concinnatum, ab eodemq; nunc recognitum, & auctum; atq; à deputatis ad id Theologis lectum, & approbatum. In cuius fidẽ has literas manu propriâ ſubſcriptas, conſuetoq; officij Sigillo munitas dedi. Paderbornæ, 1652. 28 Iulij

Locus
sigilli

IOANNES PANHAVSS

PRÆFATIO AD

Lectorem Beneuolum.

Nni ſunt complures, amice Lector, quando juſſus fui Coloniæ, eam ſcientiam in compendium redactam tradere, quæ nouis Sacerdotibus in tanto munere digniùs exequendo (præſertim quoties in cõſcentiæ tribunali Judices ſederent) præſidio foret, Duo hic facilè videbam maximè à me poſtulari, vt & optima quæquè ſeligerem, & in ordinem, vſui cuiuſq; aptiſſimum, diſpertirer itaq; apiculas imitater, quæ ex optimis floribus vtiliſsima colligunt, & in alueari diſponunt in ordinem. Jnde effecta eſt hæc MEDVLLA CASVVM CONSCIENTIÆ (vt aiunt) ſeu THEOLOGIÆ MORALIS ſumma,

Enchiridio huic incluſa. Quæ cum in manus, & oculos, plurium perueniſſet, viſa eſt non improbari; ijs præſertim, qui priuato calamo eandem, non ſine labore, moleſtiâ, & temporis iacturâ deſcripſerunt. Hinc euenit (cujus aliàs conſilij ne cogitatio quidem unquam

inciderat) vt plurium me preces identidem urgerent, & viri maximi authoritas, dignitasq; impelleret, ac deniq; etiã ſuperiorum iuberet voluntas, vt publici iuris facerem. Limâ hic aliquâ opus fuit, à quâ perfectior prodiret in lucem, quæq; Authorum nomina, ante deſiderata, quotquot in promptu eſſent, adiungeret, (adiuncta ſunt autem hac alterâ editione quam plurima) Nunc conſilium tu meum, & ordinem accipe. Noto nomine, Caſus Conſcientiæ appello, varias ſpecies factorum, de quibus in foro conſcientiæ, Judex Sacerdos ſententiam edicat oportet, atq; vel vt honeſta approbet, vel vt turpia condemnet. Medio tutiſſimus iturus, extrema, plus æquo, vel laxa, vel anguſta declinare ſum conatus. Quodſi quando declarem, vbi Doctores nonnulli benigniùs ſenſerint, non ideo probo, vel ſuadeo; ſed illud ad fero, vnde nonnunquam prudente iudicio, conſcientiæ. Rector, vel Conſultor diſpiciat, an eſſe vſui poſſit. In ſexto quidem præcepto, (vti & matrimonij Sacramento) animus fuerat, per viam adeò lutulentam. celerius incedere ſed tamen pluriumi udicio, & hic immorandum non nihil fuit, ne quid praxis requireret.

Ceterũ nihil aſſerui, niſi vel ex cõmuni Doctorũ ſentẽtiâ deductũ, vel deſumptũ ex probâtiſſimorum Authorum libris, ſcriptiſue; eorum in primis, qui hic eximiâ cum laude verſati ſunt, inter quos principes extitere laudatiſſimj

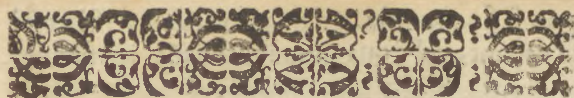
huius ſcientiæ Magiſtrj, P. HERMANNVS NVNNING, ET P. FRIDERICVS SPE, VTERQVE è SOCIETATE NOSTRA SACERDOS, & in diuersis Academijs Theologiæ Moralis Profeſſor, quibus me debere plurimum libens profiteor: vterq; enim, caſuum ſummam confecit, & mirificè paſſim probatam, & publicâ luce dignam, quibus proinde liberaliter ſum vſus, vt & ipſi ſimiliter ante fecerant: prior enim ex P. MAXIMILIANI BVCHIER alter ex vtriusq; viridario, manu ſolerti flores quam plurimos decerpſerant. Vnde hos omnes æquiſſimo animo & iure, in fructus & laudis, quæcunq; eſt, Societatem admitto: ita quidem vt minimam eius partem mihi vendicem. Quinam omnium fontes præcipui extiterint, authores indentidem allati indicabunt.

Methodus illa & optima viſa fuit, & facillima, vt in quauis materia, ſeu dubio, inprimis ex communi Doctorum ſententia reſpondeatur; quæ reſponſio ſeu regula quæpiam ſit, ex qua deinde (quoties id ſieri poteſt) aut certè circa eam, caſus aliquot particulares reſoluantur; vt ſecundum illos, & reſponſionem dictam; alij ſimiles, cum inciderint, reſolui poſſint.

Quia verò doctrina hæc ferè omnis verſatur in cognoſcenda bonitate, vel malitia actuum humanorum ſiue moralium (vnde & moralis Theologia dicitur) illa vero cognoſci non poteſt ſine regula. ad quam vel actus iſti rectè accedant, vel â qua grauè recedant, agitur.

LIBER

INDEX CAPITVM ET DVBIORVM

LIBER PRIMVS.

De Regula actuum humanorum.

Tractatus Primus.

De regula interna, siue conscientia.

Tractatus Secundus.

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

Caput

****

LIBER SECVNDVS.

De praeceptis virtutum Theologicarum.

Tractatus Primus.

De praeceptis Fidei.

Ca-

Tractatus Secundus

De præceptis Spei.

Tractatus Tertius

De præcepto Charitatis.

LIBER TERTIVS

De præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

Tractatus Primus.

De I præcepto Decalogi.

Tractatus Secundus

De II præcepto Decalogi.

Tractatus Tertius:

De III. & IV præcepto

Tractatus Quartus

De V. & VI. Præcepto.

Tractatus Quintus.

De VII Praecepto: Non furtum facies.

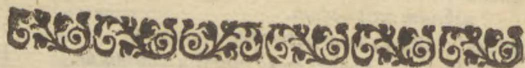
Tractatus Sextus

De præcepto VIII. IX. X.

LIBER QVARTVS

De Præceptis particularibus, certo hominum statui proprijs.

LIBER QVINTVS.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

LIBER SEXTVS

De Sacramentis

Tractatus Primus.

De Sacramentis in genere

Tractatus Secundus.

De Baptismo & Confirmatione

Tractatus Tertius

De Eucharistia

Ca-

Tractatus Quartus

De Sacramento Pœnitentiæ.

Ca-

Tracta-

Tractatus Quintus.

De extrema Vnctione, & Ordine.

Tractatus Sextus.

De Matrimonio.

LIBER SEPTIMVS

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatbus.

32

LI

LIBER PRIMVS

De regula actuum humanorum.

TRACTATVS PRIMVS,

De regulâ internâ, siue Conscientiâ.

CAPVT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit?

Espondeo I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectûs, quo iudicamus aliquid hic & nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum vel malum, idque vel per modum præcepti, vel consilij. Hæc communiter est recta, dictans quod verum est; liquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter quam sit, g. esse bonum, quod est malum; diciturque Erronea, quia ontingit cum errore idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, uando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel inuincibiliter, uando error moraliter vitari non potuit; ideoque nec voluntaus est, & consequenter non imputatur ad culpam: & hæc icitur Conscientia Recta secundùm quid, siue in ordine ad nos.

Ex

Ex D. Thom. Lay,li. 1. tr. 1. c. 2. n. 1. & cap. 3.

Reſp, II. Non tantùm Conſcientia recta, ſed etiam inculp biliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obl gat ut eam ſequaris, & ſi contra facis, peccas; & quidem pe catum eius ſpeciei, contra cuius virtutis ſpeciem intellectus p care iudicat. Ratio p ioris eſt, , quia Conſcientia recta e regula proxima voluntatis, derivata à prima & principali reg la omnium actionum humanarum, ſcilicet lege diuina & ætern S. Thom. 1. 2. qu. 19. art. 3. Ratio poſterioris eſt), tum, qu ſi intellectus voluntati proponit malum, eſto malum non ſ ſi tamen putans eſſe malum, vult illud facere, jam volunt vere conſentit in malum, habetque ſufficientem affectum peccatum illud, quod apprehendit: tum, quia *omne quod n eſt ex fide*, hoc eſt, (ut à Sanctis Patribus communiter exp catur) quod non eſt ſecundum conſcientiam, *peccatum eſt*, dicitur ad Rom. 14. Par eſt ratio ſi intellectus proponat aliq vt bonum & præceptum, eſto non ita ſit, ſed malum; volunt tamen illud liberè reſpuendo vel omittendo, conſentit in tra greſſionem præcepti, & peccat. Cuius vlterior ratio eſt, quia o iectum tribuit actui ſpeciem, prout hic & nunc ab intelle proponitur. S. Thom. loc. c. a. 5.

Ex dictis reſoluuntur ſequentes Caſus, & ſimiles.

I. Putans eſſe ieiunium, quando non eſt, peccat con temperantiam, ſi non ieiunet. S. Thom. loc. c.

II. Siquis mentiatur ad liberandum proximum ex peric vitæ, putans ſe ex miſericordia ad id teneri, actum bonum fa & ſi non mentiatur, peccat contra miſericordiam. Laym. 1. tr, 1. c. 4.

III. Scrupuloſus, licet putet in voluntarias diſtractiones ſe peccata, non tamen peccat, quia non ſunt liberæ. Becan. *primam ſecundæ. tr*, 1. c, 4. q. 7, Laym. loc, c.

Reſp. III, Si ſit Conſcientia culpabiliter erronea, iudicans ignorantia vincibili aliquid prohibitum eſſe aut præceptum, q non eſt, & peccas, ſi contra eam & ſi ſecundum eam operer grauiùs tamen (ceteris paribus) ſi contra Breſſer. Bardi. d. 5. Ratio prioris eſt, tum, quia non agis ſecundum regulam mar

manorum actuum: tum, quia voluntas cùm per ſe ſit cæca, debet ſequi rationis iudicium: ſi enim perſeverante illo iudicio appetat alteram partem, non poteſt in eam ferri ſub ratione honeſti, cùm intellectus ſub ea ratione non propoſuerit. Ratio poſterioris eſt, quia ut cum D. Thoma docetur communiter, ignorantia vincibilis non excuſat à culpa: cùm enim in noſtra poteſtate ſit, errorem vincibilem deponere, malum quod fit ex conſcientia erronea, dictante illud eſſe faciendum, eſt indirectè voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. S. Thom. l, c. Bonac, tom. 2. d, 2. q. 4.

Vnde reſoluuntur Caſus ſequentes.

I. Homo in tali caſu conſtitutus, v, g. qui ſibi mentiendum vel furandum putat, vt vitam proximi ſervet, etſi futurus ſit perplexus, & ex hypotheſi neceſſario peccaturus, neceſſitate conſequente, eo quòd ſtante conſcientia erroneâ non poſſit effugere peccatum: abſolutè tamen & ſimpliciter non peccabit neceſſario, quia nec ſequi talem conſcientiam debet, nec contra eam facere; ſed poteſt, & debet, eamdem deponere (cùm ſit error vincibilis, & culpabilis,) & tunc operari. vide Laym. iclib. 1. t. 2. c. 3, & Beca. in 1. 2. t. 1. c. 4. q 7.

II. Qui peccauit ex Conſcientia erronea, etſi in tempore non teneatur, rectiùs tamen addet illam circumſtantiam in confeſſione, dicendo, feci hoc vel illud, putans me facere contra præceptum vel obligationem grauem. Cardinal. de Lugo diſputat. 6. num. 503.

CAPVT II.

De Conſcientia Dubiâ,

DVBIVM I.

Quid ſit Conſcientia practicè & quid in ea agendum?

RESP. I. Dubium, eſt ſuſpenſio aſſenſus circa obiectum apprehenſum. Idque eſt duplex. Speculatiuum ſeu Vniverſale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus vſurarius ſit licitus: an die feſto liceat venari,

piscati, pingere, &c. Et Particulare, cùm dubitatur, an his ci-
cumstantijs, v. g. hoc festo, liceat mihi venari. Ex quo pate
quid sit Conscientia practicè dubia, scilicet, quæ practicè dub
tat; Speculativè dubia, quæ speculativè. Ita *Navar. Laym*
Sanch. Beca. t. 1. c. 4. q. 8.

Resp. II. Qui cum Conscientia practicè dubia operatur, pe
cat; & quidem peccato eiusdem rationis ac speciei, cuius est pe
catum, de quo dubitat. Ita *Sanch, Bonac. to. 2. d. 2. q. 4. p.*
Ratio prioris est, tum, quia is exponit se periculo peccati: tum
quia quod non est ex fide, est peccatum, id est, quod non
cum determinato iudicio conscientiæ esse licitum. Idque veru
est, etiamsi speculativè non dubitet, v. g. Certus sum, absolu
licitum esse de festo docere; dubito tamen, an hic & nunc mi
liceat, pecco docendo. Ratio posterioris patet, tum ex rati
ne primâ datâ; tum ex dictis de Conscientia erronea: quia h
bet affectum ad peccatum eiusdem rationis. Vnde si dubite
an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum, commit
furtum, &c. Si dubites, sitne Peccatum, (siue mortale, siue v
niale,) ita vt malitia in confuso proponatur, dicit *Vasq. 2. d. 5*
c. 3. & alij,, esse mortale; quod negat *Nauar. Valent. &c. v*
Bonac. Laym. l. c.

Resp. III. Qui practicè dubius est circa aliquod opus,
netur se resoluere. Et quidem non per solum affectum & v
luntatem: (hoc enim non sufficere, rectè docet *Vasq. San*
lib. 1. mor. c. 9, & alij communiter, contra *Caieta.*) quia adh
exponeret se periculo peccandi: sed per motiuum rationabile, q
le est, 1. Ratio propabilis. 2. Exemplum bonorum virorum
scrupulo sic operantium. *Sanch. Bec. l. c. 3.* Authoritas viri alicu
docti & pij. Quòd si tamen dubium sine ratione & iusta cau
temerè conceptum esset, posset etiam sine nova ratione depo
Et ita explicari potest Caietanus.

Resp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus & præce
contrariis v. g. utrum quis die festo teneatur apud ægrotum m
nere omisso sacro, an verò sacrum audire; tenetur se resolve
& prudenter iudicare, hic & nunc alterum obligare, & alteri
sibi licitum esse: alioqui enim exponet se periculo peccandi. V

verò id rectè fiat, hæc servanda sunt, 1. Exquirat aliorum consi-
lia, si potest, 2. Si non potest, v. g. quia solus est, vel quia
ex confessione rem intellexit, consideret quantum res & tem-
pus fert, vtrum ex duobus illis sit, vel videatur minus malum
idque eligat, & non peccabit, v. g. in casu dicto, minus malum
est, omittere sacrum, quàm deserere infirmum; quia de sacro
audiendo, est præceptum affirmatiuum tantùm, & juris huma-
ni; at de infirmo, est negatiuum, & iuris naturalis *Sanch. Bec.*
l. c. 3. Si vtrumque videatur æque grave, vtrum volet, absque
peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, eti-
amsi culpabiliter in istam perplexitatem se coniecisset, modo
de culpa præterita doleat. Ratio est, quia aliqui ad impossibile
obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest; ideoque
tum cessat obligatio minor: vel si sint, aut videantur æquales,
vtralibet, vid. *Laym. l. c. cā. 4, & 5. Fil. t. 21. c. 4. Bon l. c. p.*
6. n. 27.

DVBIVM II.

Quid agendum cum Conscientia speculativè dubia?

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in u-
tramque partem probabiles, quæ reddunt hominem specula
tiuè dubium. Quæritur ergo hic, an, & quomodo ex talibus
possit formari Conscientiâ practicè certa?

Respondeo. Absque peccato licet sequi opinionem pro-
babilem, etiam alienam, & minus tutam (hoc est; quæ minùs
remota videatur ab omni specie peccati, quàm altera) relictâ
probabiliore & tutiore propriá; seclusâ tamen omni iniuriâ, &
periculo proximi, & dummodò opinio, quæ eligitur, adhuc
sit probabilis Est communis Doctorum, quos citat & sequitur
Laym. & Bonac. t. 2. d. 2, q. 4. p. 9. Ratio est, tum, quia qui se-
quitur sententiam graui authoritate, vel non leuis momenti
ratione nixam, (hæc enim dicitur probabilis,) non agit teme-
re, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, &

artis peritorum consilium. Tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius & tutius.

Dixi in responsione *etiam alienam*, quia parum refert, quòd opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculatiuè: speculatiuum enim illud judicium, eo ipso quòd forte incertum & falsum sit, non debet esse regula operationis; cùm operans aliam regulam, eamque certam habeat quam sequatur, scilicet hanc, quod in dubiis quisque operari possit secundum sententiam, quam viri docti vt probabilem, & in praxi tutam, defendunt. Neque tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi formaliter. *Atqui hinc colligitur resolutio sequentium casuum.*

I. Confessarius, aut alius vir doctus, potest consulenti respondere secundum probabilem aliorum sententiam, si fortè ei hic sit fauorabilior, prætermissâ etiam propriâ probabiliore, & tutiore, Ita *Sanch. Bona.* Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam, expediat respondere semper secundùm eadem principia, ut monet *Sanch. l. c. ca. 19. Becan. num 16.*

II. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti opinionem à quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipsi sequi liceat, quamuis ipse conconsultus eandem speculatiue falsam esse iudicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet ius sequendi sententiam probabilem; & hoc ius suum illi indicare non prohibeor. *Lay. l. 1. t. 1. c. 5. Bonac. p. 9.*

III. Pœnitentem, qui secundùm probabilem opinionem operari vult, potest, imò secundùm communem sententiam, debet Confessarius, & quidem si proprius sit, siue Parochus, sub mortali, absolvere, licet ipse iudicet doctrinam illam esse falsam: ideòque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit eiusdem sententiæ. Ratio est, quia rectè disposito non debet negari absolutio. *Azor, Vasq. Sanch. Laym. l. 1. t. c. 5. n. 10.* Additque *Diana p. 2. t. 13. R. 11. ex Sanch. & Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absolvere, quando de mortali confessio sit, tametsi non sit proprius eius Confessarius.

IV. Non sunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec unum reperiant faventem sibi: dummodò is prudens, ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est, quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita *Sanch. l. 1. c. 9. n. 24 Bonac. & alij contra Nauarrum.*

V. Superiori præcipienti secundùm opinionem probabilem, subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem ac tutiorem. v. g. si paululum ægrotus, probabilius & tutiùs putes te teneri ad ieiunium, comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minùs tutam & probabilem. Ratio, quia in dubio præsumitur pro superiore. *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 11. & 12.*

VI. Potest Advocatus suscipere patrocinium caussæ probabilis, etsi iudicet contrariam probabiliorem. *Ita Laym. Bonac. q. 4. p. 9.* Ratio, quia vtraque pars habet ius proferendi suas caussas in iudicio. *vid. infrà li. 5. c. 3. dub. 3.*

Dixi 2. in responsione, *seclusâ iniuria*, quia si periculum sit, ne proximo fiat damnum aut iniuria, locum habet axioma: *in dubio tutior via eligenda est*. Vnde resoluuntur hi Casus.

1. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculatiuè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti: sed quo ad ea, quæ à Ministro præstanda sunt, vtendum est sententiâ securiore, & materiâ ac formâ certâ, v. g. in Baptismo. Ratio est, quia licet præcisè operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem, nec Sacramento irrogaret irreuerentiam, quia tamen effectus Sacramenti, vt remissio peccatorum, & infusio gratiæ dependet à verâ materiâ & formâ, graviter proximo noceret; ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione, v. g Baptismus morituro in aquâ rosaceæ mixta, si naturalis desit, quia tum proximus iuuari debet vt potest: & ex duobus malis, minus elegendum. vid. *Lay. hic, & Suar. t. 4. d. 26. s. 6. Bec. c. 4. q. 9.*

II. Medicus & Chirurgus sequi debent tutiora & probabiliora,

liora: nec uti possunt, v. g. explorandi gratia, medicamento probabili, multoque minùs dubio. si certum habeant *anch. Bonac, l. c. Baldel. de conscientia dubia*, vid. infrà *lib.* 5. *c*.3. *dub*. 7.

Dixi; *Si adhuc sit probabilis*: quia si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel grauem censuram, vel rationem grauem de novo inuentam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio. *Vnde resolvitur his Casus*,

Non licet nunc absolvere pœnitentem absentem, etsi plures Doctores ante hac id senserint: horum enim sententia nunc est abolita, & probabilitatem, si quam habuit, amisit, præcipue accedente decreto Clementis VIII. *Bonac. l. c. n.* 17. *& alij communiter*.

DVBIVM III.

An in dubio tutior pars sit eligenda?

Respondeo. Qui in dubio constitutus, post diligens examen se nequit resoluere, non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem faventem suæ libertati, (etiam minùs tutam) dummodò sit in possessione suæ libertatis; iuxta illud axioma: *In dubio melior est conditio possidentis*. Ratio est, quia talis non agit temerè, cùm vtatur suâ libertate: quod cuivis licet, quamdiu non constat esse eâ priuatum, cùm eam, vt cætera externa bona, possideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate priuet, incumbit probatio obligationis contractæ, iuxta *reg*. 11. *in* 6. Neque huic responsioni obstat axioma contrarium, *In dubio tutior via est eligenda*; quia id intelligitur, si ex vna parte sit dubium, ex altera certum, tunc hanc esse eligendam quod si autem vtraque pars tuta sit, axioma vniuersim non est præcepti, sed concilij, vt *Neuar. Sanch. Bonac, tom.* 1. *d.* 2. *q.* 4. *pu*, 9. *n.* 21, *Lay. l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. §. 4. *Fil. n.* 157. & 160.

Porrò pro regulâ cognoscendi, quis sit possessor, attendendum

dum est, pro quo stet præsumptio in foro externo: is enim censebitur possidere; præsumptio autem censetur stare pro eâ parte, quæ onus probandi in aliam transfert, *Bardi. di.* 5. c. 5. Vnde cum *Sanch. Lay. l. c. & aliis resoluuntur Casus sequentes*.

I. Dubitatur, post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex sit imposita, v. g. jejunij; item, an votum, vel juramentum sit emissum: non obligatur dubitans. Ratio, quia cum lex & votum ut obligent, debeant sufficienter proponi, meritò hic præsumitur non esse; ideoque dubitans manet in possessione suæ libertatis. *Suar. Fil. Lay*, Contrà verò si vouisse constet, & dubitetur an satisfecerit, tenetur satisfacere; quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita *Sanch. Lay. Bonac. l. c. Fil. n.* 163.

II. Qui certus est de lege & voto, dubius tamen, an & quid comprehendatur lege, aut voto; vt, si sciat se vovisse religionem, dubitat autem vtrum certam, an verò in communi tantùm: Item, vouit abstinere à copulâ, dubitat verò an omni, an ab illicitâ tantùm: non tenetur voto, quoad partem, de quâ dubitat.

III. Si constet de lege, dubiũ autem sit, an recepta vel abrogata vel tu ab eâ eximaris: teneris lege. Ratio, quia cùm constat de lege, pro ea stat præsumptio, & possessio: proindeque alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi; ideoque dum non probat, lege tenetur. *Lay. l.* 1. *t.* 4. *cap.* 3. *Sanch. Fil.* contra *Salas & Azor*, qui docent, si dubites, an lex sit acceptata, eâ te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleuerit, non tenetur ieiunio, quia libertas est in possessione. Contra verò res habet, si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisitâ; quia præsumptio & possessio est pro præcepto: ideoq; non potes recipere, donec de ætate constet. *Lay. l. c. nu.* 35. *Sanch. d.* 40. & 41.

V. Si cras sit ieiunium, & post examen dubitas, an sit audita duodecima noctis, potes cœnare, & carnibus vesci; quia libertas est in possessione. Contrà verò, si hodie sit ieiunium, & dubi-

& dubitas, an sit duodecima noctis, non licet; quia præceptum est in possessione, cùm constet hodiernum diem esse ieiunij, & dubium sit, an transactus, *Sanch. Laym. l. c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpto: si enim sit ratio dubium deponendi, v. g. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non, cessat ratio data. Cùm enim duo horologia sint quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, licet vtrum libet sequi, nisi sciam vnum errare. *Lay. & alij communiter.*

VI. Si dubites, vtrum mediam noctem cœnando excesseris, vel masticando aliquid deglutiueris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere. *Sanch. l. 2. de matrimonio d. 41. n. 40. Fagund. p. 3. l. 3. c. 5. num.* 18. tum, quia lex ieiune sumendi est in possessione: tum, quia grauis est irreuerentia. Quanquam contraria sententia Laymano l. 1. t. 1. c. 5. num. 36. probabilis, *Dianæ* verò tom. 2. tr. 4. de *Sacram. R.* 29. tuta etiam in praxi videatur; eò quòd lex Ecclesiastica, in casu dubio, non videatur tam arctè constringere conscientias: &. in dubio factum præsumi non debeat: neque censeatur irreuerens, qui iuris præsumptionem sequitur. vide infra *lib. 6. tr. 3. ca. 2. d. 2. a. 2.* & *de Lugo d. 15. n. 41.*

VII. Si post contractum bonâ fide matrimonium, dubium de valore superueniat, quod post veritatis inquisitionem depelli non possit, debitum non tantùm reddi, sed etiam exigi potest: quia dubium superueniens bonæ fidei possessori obesse non debet. vide *Sanch. l. 2. de matrim. disp. 41. n. 47. Bonac. l. c.*

VIII. Qui certus est de debito, & dubitat, an soluerit, tenetur soluere. *Suar. Vasq. Lugo, Dian. p. 2. t. 6. misc. R.* 49. nisi etiam creditor dubitet, tunc enim *Tan. in.* 1. 2. *d. 2. q. 6. du. 4.* putat non teneri: quod *Lay. l. 1. tr. 1. ca. 6.* ita limitat, vt teneatur non ad integram solutionem, sed partem eius, pro qualitate dubij: quod *Dian. p. 4. t. 3. R. 32.* amplectitur vt probabile.

CAPVT III.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in eâ agendum?

Resp.

RESP. I. Scrupulus, est inanis apprehensio, & hinc ortus timor & anxietas, alicubi esse peccatum, vbi non est Ita communiter *Nauar, Azor, ceteri.*

Resp. II. Licet operari cum Conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodò iudicetur esse scrupulus, & ut talis contemnatur. Neque tamen opus est, vt ad singulos actus formetur hoc expressum iudicium, quod sit scrupulus; sed sufficit, quòd contra eum agat ex habituali, vel virtuali iudicio, ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit; cùm ad benè operandum sufficiat iudicium probabile aliquid licere: scrupulus autem cùm ex leui fundamento procedat, non tollit iudicium practicum probabile. *Sanch. l. 1. c. 10. Reg. Beca. Fil. n. 176.*

Resp. III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Pertinacia iudicij, quâ doctorum consilijs non acquiescunt: vnde varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius iudicio stant, nisi suo. II. Ex leui apparentia frequens iudiciorum mutatio: vnde oritur in agendo inconstantia. Sic v. g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt iudicium, de lecto vel non lecto aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, perturbatè agere, & cœco quodam modo in externis actionibus versari. IV. Habere reflexiones extra-vagantes infinitarum circumstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpè iudicium, esse inquietum VI. Si Confessarius iudicet te esse scrupulosum. VII. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo. 1 Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari 2. Si alias expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento.

Resp. IV. Remedia Conscientiæ scrupolosæ sunt. I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fouere. II. Iudicio Confessarij, vel alterius viri docti ac pij, acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus; sic enim se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento: sed accipiendo ab eo generalia principia, à quibus nullius scrupuli caussa, imò nullo modo, recedat. Etsi enim alterum errare contingeret: quia

quia tamen hoc faciendo agit. quod in se est; non peccabit. III. Bonorum vitam & consuetudinem, tanquam regulam, intueri. *S. Ant. Sylu. IV.* Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minus etiam tutas. *Fil. c 4. n. 122.* V. Non iudicare quidquam esse mortale, nisi certo sciat. *Azor l. 2. cap. 20. Vasq. Sanch. Fil. t. 2. c. 4. VI.* Nunquam otiari; quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere caussas scrupulorum; v. g. melancholicus euacuet medicamentis atram bilem: pertinax frangat suum iudicium: superbus prudentiæ non confidat: rudis instructionem petat: timidus meditetur bonitatem Dei, quæ non imponit præcepta redigentia ad insaniam. VIII. Nosse Scrupulosorum priuilegia; vt, 1. quod non teneatur in agendo adhibere examen & diligentiam, nisi valde mediocrem; nec tantam, quantam alij: & quod, dum angit scrupulus, nec suppetit concilium, possit libere agere quod vult, nisi certum & evidens sit esse peccatum. vide *Vasq. in 1. 2. d. 57.* 2. Quod nihil teneatur repetere ex præteritis confessionibus, nisi certò sciat illud esse mortale, & se ritè confessum non esse. Non est autem certus, quamdiu dubitat. Vnde suadet *Layman*, vt scrupulosus nunquam confiteatur dubia, & scrupulos. Et *Sa V. Dubium, Sanch. Azor, &c.* dicunt non teneri confiteri, nisi quæ iurare possit esse mortalia, & nunquam esse confessum. Ratio vtriusque priuilegij est, quia in scrupuloso, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, vt non possit rectè rem examinare. Vnde esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procurare integritatem confessionis, cùm ab ea minores sæpè difficultates excusent, vt notat *Koning. Lay. Bon. Azor. Bec.* IX. Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupulos; vel dubia (maximè, si semel ad satietatem audiuerit: quia alioqui nunquam fontem scrupulorum exhauriet. *vid. apud Lay. hic c. 6. Filliuc. Sanch. hic & l. 1. de matr. d. 4. Azor t. 1. l. 2. c. 20. Bresserum l. 6. toto Bec. p. 2. t. 1. c. 4. Bonac. d. 1. q. 4. p. 9.*

****

TRACTATVS SECVNDVS.

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

CAPVT PRIMVM

De natura & obligatione Legis in genere.

DVBIVM I.

Quid sit Lex siue, Præceptum?

Respondeo. Lex, & Præceptum, prout hic indistinctè accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim, cùm à superiore non communitati, sed alicui tantùm, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, sed Præceptum tantùm. *Suar. Lay. Bon. d. 1. q. 1. p. 1.* Vnde resolue.

I. *Ad* Legem, seu Præceptum quis tenetur; non ad Consilium: cùm hoc tantùm dirigat, illud etiam obliget. *Ibid.*

II. Cùm iniqua lex est, & contra rationem, non obligat; quia deficit à rectititudine. *Ibid.*

III. Cùm dubium est de iustitiâ, teneris lege: quia legislator possidet ius præcipiendi; idemque regitur altiore consilio; ac potest habere rationes subditis occultas. Addit *Suarez*, etiam obligare, licet contra iustitiam legis sint rationes probabiles: quia alias nimia daretur licentia legibus non parendi, cùm vix possint esse tam iustæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem mouere possit. *Suar. l. 1. c. 9. Bonac. p. 8. nu. 11.*

IV. Leges & sententiæ latæ à tyrannis, obligant, si ij pacificè regna possideant, & à Republica tolerentur. Nec obstat, quòd sententia iudicis illegitimi dicatur esse nulla: id enim verum est de sententia, prout est præcisè à tyranno; non autem, prout est à voluntate, saltem interpretatiuâ & implicitâ Reipublicæ, quæ dum tyrannum,& iudices ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert ijs potestatem gubernandi, eorumque leges & acta ratificat, *Less.* l. 2. c. 29. *d.* 9. *Salas d.* 10. *s.* 3. *n.* 14.

V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, sive denunciata. *D. Tho p.* 2. *q.* 90. *Lay. l.* 1. *t.* 4. *c.* 3. *Molina, Salas, Suarez, & alij communiter.*

DVBIVM II.

Quotuplex est Preceptum?

Respondeo Præceptum diuiditur 1. vniuersaliter, in Affirmatiuum, & Negatiuum. Illud est, quod bonum præcipit: hoc quod malum prohibet Differunt inter se, quod Affirmatiuum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu non pro omni tempore v. g. Honorandi sunt parentes; non semper, sed suo tempore. Negatiuum obligat; & semper, & ad semper *Vid. Bec. in* 1. 2. *t.* 3. *c.* 1. *q.* 3.

2. In Naturale, & positiuum. Præceptum Naturale, siue iuris naturæ est dictamen, seu iudicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab authore naturæ impressum statuimus. quid agendum, & quid vitandum sit, quale est illud: Bonum est faciendum; malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v. g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse iniuriam; imò omnia præcepta Decalogi, (exceptâ circumstantiâ *Sabbati*) multaque alia deriuantur. Præceptum positiuum, seu Iuris Positivi est, quod liberâ Dei, vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v. g. Præceptum de Baptismo, ieiunio quadragesimali, &c.

Porrò quomodo Præcepta Positiua mutari & variari possint, ac soleant, naturalia verò semper maneant vide *apud Scholasticos & Less. l.* 2. *de Iure & Iust. c.* 2. *dub.* 2.

Resp.

Resp. II. Præceptum Positiuum diuiditur in Præceptum Iuris diuini, quo scilicet à Deo traditum est; & in Iuris humani, quod ab homine. Positiuum diuinum diuiditur in præcepta Veteris, & Nouæ Legis. Lex Vetus continebat præcepta moralia cæremonialia, & iudicialia, de quibus *vid. D. Tho.* 1. 2. *d.* 3 .Lex noua, continet præcepta supernaturalia fidei, & Sacramentorum. Positiuum humanum diuiditur in præceptum Iuris Ecclesiastici, siue Canonici, quod authoritate, Ecclesiæ scilicet, Summi Pontificis, aut Concilij statutum est: & Iuris Ciuilis, seu Politici, quod fundatur in potestate seculari.

DVBIVM III.

An vis & substantia Legis Positiua dependeat ab acceptatione communitatis?

Respondeo. Etsi ita sentiant Canonistæ: item *Nauar. Azor, &c. citati à Laym. l.* 1. *tr.* 4. *c.* 3. eò quòd ponant, leges hac tacitâ conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim, seu obligationem, non habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratûs non pendere à populi acceptatione, & consensu; sed mox vt legitime promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed Christo *Vasq. Suar. Molina, &c.* Vndè *à Laym. l. c.* resoluuntur hi Casus.

I Episcopis ex officio incumbit, nouas leges Pontificias, (vt Principibus, Imperatorias, promulgáre per suas diœceses, atque in usum deducere.

II. Si lex in Prouincia promulgata sit, sed à majore parte populi non accipiatur, nec obseruetur, tunc, si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si verò id sciat, & virgeat obseruationem, quisque tenetur eam seruare; quia potiùs caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. Si Princeps nesciat, non recipi, nec deduci ad vsum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapso, præscrip-

præſcriptum eſt contra eam, ſiue Imperatoria ſit, ſiue Pontificia, & tunc non ampliùs obligat. Vti & Lex Eccleſiæ, etſi ſemel recepta ſit, aboletur per præſcriptionem, ſed annorum pluximum, nempe quadraginta. *Nauar. Az. Suar.*

IV. Si tu legem promulgatam paratus ſis ſuſcipere, & datâ occaſione etiam obſerues; ſed alij plerique è communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc ſaltem ab eâ excuſaberis per diſcretionem.

V. Etſi primi Epiſcopi fortè peccarint, non recipiendo legem, & in vſum deducendo, ſucceſſores tamen eorum, ſi poſt longum tempus videant non obſeruatam, credere poſſunt eſſe ſublatam per præſcriptionem.

VI. In dubio, num lex recepta ſit, nec ne, præſumendum eſt pro ipſa quia factum in dubio præſumitur, ſi de iure faciendum erat. *vide Az. l. 5. c. 4. Lay. hic c. 3. Sal. de leg. diſp. 13. ſ. 3.*

DVBIVM IV.

An Præcepta, etiam humana obligent ſub peccato, & quali?

Reſpondeo. Cùm Deus ſit Dominus noſter: atque etiam Superioribus parere nos iuſſerit, non ſolùm ipſe, ſed & illi nobis præcipere poſſunt, & Præcipiunt, tum ſub pœnâ, tum etiam ſub culpâ, ſiue peccato; idque graui aut leui, prout & rei præceptæ ad intentum finem neceſſitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas ſeſe habent, quæ ex eorum uerbis, circumſtantiis, aut prudentum æſtimatione ſolet colligi. *Ita Theologi communiter. S. Tho. Suar. Salas, &c.*

Vnde reſoluuntur hi Caſus

I. Grauiter peccat, qui deliberatè & in materia magna violat præceptum aliquod *Decalogi*, vel Eccleſiæ.

II Cùm

II. Cùm res leuis eſt. non peccat mortaliter tranſgrediens, etſi ſuperior ſub mortali præceperit; quia id eum poſſe negant *Suar, Lay. & alij ex communi*: v. g. nequis frangat ſilentium, ne edat vuam, vt claudat oſtium, &c. quia eſt res parua, & incapax tantæ obligationis, Nec ipſe Deus in materia parua ſub mortali obligat. *vid. Leſſ. l. 2. c. 4. d. 9. Salas d. 10. ſ. 7.*

III, Aliud eſſet, ſi materia aliàs levis fieret grauis, ratione circumſtantiarum, ut, v. g, contemptûs, ſcandali magni boni communis, vel finis à legiſlatore intenti. Sic abſtinentia à pomo in Paradiſo in ſe quidem parua, grauiſſima tamen erat ex circumſtantia finis. *Suar. l. 3. c. 25,*

IV. Quando materia eſt grauis, poteſt ſuperior præcipere ſub culpâ tantum leui: quia ſicut poteſt nullo modo obligare, non præcipiendo; ita etiam poteſt obligare ſub veniali tantùm. ita *Suar. Leſſ. l. c.* contra *Vaſq.*

V. Potiſſima ſigna, ex quibus colligi poſſit, an lex obliget ſub graui culpa, ſunt hæc: I. Si materia ſit grauis, & non conſtet in contrarium de voluntate præcipientis. Vnde *Cai. in ſum. ver. Cler.* docet, Clericos tantùm peccare venialiter, dum contra præcepta Iuris poſitiui, aues & canes ſequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, ut, iubemus, interdicimus, in virtute S. obedientiæ? vel vi voti, iuramenti, vel grauiter mandamus, &c. III. Si pœna magna adiiciatur, vt excommuni cationis, depoſitionis, maledictionis æternæ, exilij perpetui, mortis, &c. IV. Si ita fert vſus & conſuetudo, inter peritos & timoratos: quia conſuetudo eſt optima legum interpres, vt patet in lege ieiunij Eccleſiaſtici, & abſtinentiæ à carnibus; item communionis annuæ, quas grauiter obligare probat *hic Tolet. Lay c. 14. n. 4. Bonac. p. 7. §. 4.*

CAPVT II.

De ſubjecto, cui datur Præceptum.

DVBIVM I.

Quæ perſonæ præceptis obligentur?

Reſp,

RESP. Soli subditi ratione vtentes obligantur, ita vt eorum transgressione peccent. Quod addo, propter ebrios, & ad tempus amentes, qui etsi verè ijs obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu aduertentiæ rationis, & consensûs. Pars prior est communis, & certa. *Fil. tr. 21. cap. 11. qu. 10. Bon. p. 6. &c. Laym. l. 1 tr. 4. cap* 10. Posterior est eorundem. Cuius ratio est, tum, quia præceptum cùm sit directiuum, supponi vsum rationis: tum, quia obedientia tantùm est eorum, qui ratione & voluntate utuntur. Neque aliàs transgressio ad culpam imputari posset. *Vnde resolves hos Casus.*

I. Legislator non tenetur suis legibus, vt sic, quoad vim coactiuam, & pœnam, siue directè: indirectè tamen, & quoad vim directiuam, & ex æquitate quadam, tenetur se, tanquam caput, membris conformare. Ita *S. Thom. q. 96. a. 5. ad 3. Syl. Suar. Bon. Laym. l. 1. t. 4. cap. 9.* contra *Azor.* Tenetur etiam in contractibus, cum reliquis pari conditione vti *vide Fill. t. 21. cap. 5.*

II. Infideles non baptisati, etiam Catechumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alij: qui per Baptismum, Ecclesiæ semel sunt subiecti.

III. Etsi pueri ratione utentes, legibus ijs Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conueniens, v. g. confessionis annuæ, secundùm *Navar. Henriq. & Azor:* item abstinentiæ à carnibus, auditionis sacri, secundùm *Sanch, &c.* obligentur, quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes quales sunt masculi anno decimo quarto, pulleæ duodecimo, absoluto. *Ita Scotus, Vasq. de pœni. q. 90. a. 2. Sa. v. Censura.*

IV. Infantibus, non baptizatis. & perpetuò amentibus, licitè dantur carnes diebus veneris, & imponuntur opera seruilia festis; non tamen ebriis, cum legi maneant subiecti; uti nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum, &c. eò quòd talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius operâ vteretur, quasi instrumento. *v. Lay. l. 1, t. 4. c. 10. Bonà p. 6. & Sanch. 1. Mor. c. 12.*

V. Clerici,

V. Clerici, cùm iure diuino sint exempti de potestate ciuili, vt docet *Bell. l. 1. de Cleric. cap.* 28. non tenentur legibus ciuilibus directè, & quoad uim coactiuam Vnde nec à Principe Seculari puniri possvnt. Cùm tamen sint membra Reipub. & alioqui communis æquitas seruari non posset, tenentur indirectè, & quoad vim directiuam, legibus communibus ijs, quæ ad bonum commune spectant, & eorum statui non repugnant; quales, v. g. sunt leges prohibentes: vel irritantes contractum (nisi hæ sint pœnales, tunc enim quia vim coactiuam obtinent, eos non ligant,) ideoque peccant contra iustitiam, & ad restitutionem tenentur, si frumenta, v. g. vel alia vendant, vltra pretium à Principe statutum. *Ita Molina. Suar. Sal. Tan. vid. Lay. l. c.* quia Ius Naturæ exigit vt vendant pretio isto: tale autem censetur, quod decernitur lege.

DVBIVM, II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicilij, dum ab eo absunt

Suppono I. Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantum loco, vrbe v. g. vel Parochiâ obligat aliud vniversale, seu iuris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquò veniunt animo non manendi, sed tantum subsistendi ad aliquot dies, vel summùm per minorem anni partem, vt mercatores, viatores: non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad seruiendum.

Respondeo: Non obligari. *Ita Nauar. Sanch. Less. lib. 4. cap. 3. dub. 8.* Ratio, quia præcepta localia per se & directè respiciunt territorium, eique sunt affixa, atque adeò non obligant nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur; v. g. Festum illud tali loco celebretur: ideoque hic valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit *Lay:* c. 11. præceptum locale exspirare etiam intra proprium territorium, in loco excepto, quòd is æqui paretur loco

fito extra territorium, *Ex quibus resolves hos Casus*

I. Si Episcopus sub pœnâ Excommunicationis. vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à jurisdictione Episcopi. *Bonac. p. 6. Lay. cap. 11, num. 5.*

II. Si quis de ieiunij, aut festo, sit in loco alio, non sui territorij, aut exempto, vbi tunc non est ieiunium, aut festum, potest ibi comedere, exercere seruilia. *Lay. l. c. ca. 11. Bon.*

III. Id etiam habet locum in præceptis iuris communis, si in loco isto sint vsu abrogata, vel non recepta, vel habeatur priuilegium. Quare potes v. g. Mediolani primis quatuor diebus quadragesimæ vesci carnibus, cùm id ibi liceat. Item in Belgio, sabbathis intra Natiuitatem & Purificationem, vesci carnibus: item in loco, vbi Tridentinum non est receptum, validè, (etsi non licitè) inire matrimonium clandestinum. *Suar. Sanch. l. 1. c. 12. Less. &c.*

IV. Potest quis discedens mane ex oppido, vbi non est ieiunium, vesci carnibus, etsi meridie redituras sit domum, vbi est ieiunium; nec tunc vbi domum venerit, tenebitur ad seruandum ieiunium istâ die, cùm illud jam violauerit, ideoque seruare non possit: tenebitur tamen domi ad abstinentiam à carnibus, cùm illa adhuc possit ibi seruari, eò quòd sit diuidua. *vid. Sanch. l. c. Less. c. 12. d. 8.*

V. Si quis abiturus est loco, vbi est ieiunium, sciatque se certò peruenturum vesperi ad locum, ubi non sit ieiunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, vnde abit, (cùm ista abstinentia sit diuidua) potest tamen ibi manè ientare, & meridie prandere, vt contra quosdam docet *Less. & Sanch:* suprà.

VI. Probabile etiam est, & in conscientiâ securum, quod docet *Sanch. l. 3. de matri. d. 18. & 1. mor. cap. 12.* contra *Nouar. Suar.* peregrinos, antequam excedunt proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt; v. g. non teneri eum manè audire sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit alio, vbi non sit festum: quia si mansisset suo loco, vbi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus: quando autem peruenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quòd præuidens impedimentum, teneatur præ-

præuenire; quia id tunc tantùm verum est, quando manente vi præcepti quis est impediendus: hic autem ab obligatione præcepti absoluitur. Contraria tamen sententia, tanquam magis pia, suaderi potest; nisi quid obstet. *Sanch. 1. mora. cap. 12. & l. 3. de matri. d. 18. num. 28.*

DVBIVM. III.

An Peregrini & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur?

Resp. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. *Ita Laym. Sanch. Azor. Koning. Less. Reginal. Fill.* contra *Nauarrum. Suar. Sa, &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bon. & Sanch.*) Ratio est, quia non potest dari vlla ratio huius obligationis, cùm illi non sint subditi, vel locis, vel superioribus, quorum tales leges fuerunt, ideoque extra eorum jurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo iure communi teneri; quia id non est absurdum. Nec 2. quòd vagi, ob delicta admissa, puniri possint: hoc enim cosuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. *regulariter*: quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum, & iniuriam illius loci, in quo morantur; vt etiam ijs, quæ sunt de contractibus celebrandis. *Vnde resolves hos casus.*

I. Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera seruilia exercere die istic festo; non tenentur ieiunare, nec abstinere à carnibus, quando istic est ieiunium; & domi suæ non est. Intellige vtrumque, secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset *Lay. l. c. t. 5. c. 12. n. 4.*

II. Peregrinis non licet frumenta euehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint, *Panormit. Regin. Sanch. n. 36.*

Dixi 2. *præceptis specialibus*; quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto iuris communis, & alio venias, vbi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex iuris communis

communis est uniuersalis; & obligat omnes sine ordine ad locum. *Lay. c. 12. n. 2. Vnde resoluitur hic Casus.*

Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur istic sabbathis inter Natiuitatem Christi, & Purificationem, abstinere à carnibus; quia priuilegium eius comedendi tunc carnes, non est personale, sed locale; ideoque expirat extra locum. *Laym l. c.*

DVBIVM IV.

An Peregrini teneantur praeceptis iuris communis, si non sint in usu in loco ubi morantur?

Resp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet priuilegium locale, quo frui possunt omnes qui in loco morantur. *Ita Sanch 1. mor. cap. 12. Suar.* Lay *&c.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest sabbathis vesci intestinis animalium. Idem si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Natiuitatem Christi, & Purificationem, in Belgio sabbathis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadragesimæ carnibus vesci. *Sanch. Suar. Bonac p. 6. n. 61.*

II. Si quis ex Diœcesi Catholica, v. g. Hildesio, vbi vetus Calendarium adhuc est in usu, veniat in aliam, ubi nouum est receptum, v. g. Monasterium; potest si ibi Quadragesima præteriit, carnibus vesci, vt docet *Sanch. l. cit. Salas nu. 69. Bonac. num. 64. Less. l. 4. cap. 2. d.* 8. qui tamen contrariam sententiam suadet in praxi, licet hæc tuta sit, vt etiam docet *Lay.*

Addidi *ex Diœcesi Catholica:* quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, vbi alij Catholici non sunt, tenetur ibi seruare nouum Calendarium, ad vitandum scandalum, & contemptum Ecclesiæ Catholicæ. *vid. Lay. l. 1. t. 4. cap. 11. num.* 8.

CAPUT

CAPUT III.

De modo, quo obseruanda sunt præcepta.

DVBIVM I

An debeant impleri ex charitate?

Resp. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includant; vt v. g. præceptum dilectionis Dei Ratio, quia tantùm præcipitur substantia actûs inclusi in præcepto, v. g. vt honoretur parens, non autem finis, aut modus præcepti, vt docet *S. Tho. 1. 2. q. 100. a. 10.* Interim certum est, requiri charitatem in operante, vt impletio præcepti sit meritoria, iuxta illud *1. Corinth. 13. Si linguis hominum loquar. S. Thom. Suar. Sanch.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Si quis ieiunet, vel intersit sacro, ob vanam gloriam vel etiam vt furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumstantiis peccaminosum: quia implet substantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, ut docet *Sanch. 1. mor. c. 14. Lay. l. 1. t. 4. c. 4. n. 6. Card. de Lugo dis. 22, s. 2. n. 23.*

II. Simili ratione impletur votum, iuramentum Deo factum, pœnitentia sacramentalis, licet actus ipse sit peccatum. *Iidem ll. cc.*

DVBIVM II.

An impletionem praeceptorum, requiratur intentio ijs satisfaciendi?

Respon. Quod non. *Ita Sanch. Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. & alij communiter.* Ratio est, quia lex tantùm præcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem sacri; non autem, ut alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere, siue

re, siue ut alij loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, vt aliquid fiat qua præcipitur, sed tantùm ad materialem, siue ut fiat quod præcipitur *vid. inf. l. 3. tr. 3. c. 1. d. 3.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Qui alicuius precepti immemor, illud impleuit, v. g. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit sacro, is satisfecit. Neque, vt quidam volunt, necesse est, vt postea intelligens esse diem festum, velit tunc satis facere per Missam auditam, quia impleuit substantiam actus præcepti. *S. Thom. Hen. Fill. t. 5. c. 7. q. 7.*

II. Is votum, iuramentum, & pænitentiam sacramentalem, verè implet, qui opera promissa, vel iniuncta exequitur, etsi non habeat intentionem implendi; modò tamen non applicet ea pro alia re. Ratio quia vota, &c. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit; unde tantùm obligant ad substantiam actûs. *Suar. Azor. Less. Laym. n. 6.*

DVBIVM III.

An satis faciat precepto, qui faciens opus, expresse intendit per illud non satisfacere?

Resp. Satisfacit. *Ita Suar. Val. Vasq. l. c. & Less. l. 2, cap. 7. dub.* 10. contra *Navar. Azor. &c.* Ratio est, quia præcepta tantùm obligant ad substantiam operis iniuncti; ergò illâ positâ, non est in potestate operantis, vt non satisfaciat. Nec refert 1. quòd actus non operentur ultrà intentionem agentis; quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v. g. satisfacere vel non. Nec 2. quòd qui debet alteri centum, non satisfaciat obligationi, si liberali donatione det ducentos. Nec 3. quòd voto obligatus ad recitandum rosarium, si recitet animo non implendi, non satisfaciat. Ratio, quia hæ & similes obligationes, proueniunt ex voluntate promittentis, qui sicut ab initio debitorem se liberè constituit, sic in debito liberè permanere potest: obligatio autem parendi legi, prouenit ex volun-

ex voluntate legislatoris, ideoque non extenditur ultra eius intentionem & voluntatem, nempe ultra substantiam operis præcepti *Kôn. n. 309. v. Less. l. c. & Lay. hic.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Sacerdos, qui legit Horas non eâ deuotione, quâ voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum præcepto repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen præcepto. *Suar. Kôn. Card. de Lugo, &c.*

II. Audiens sacrum die festo, quod scit esse ultimum, (vel, si non sit ultimum, intendens non audire aliud) licet intenderit non satisfacere, verè tamen satisfecit præcepto de audiẽdâ Missâ, etsi peccârit contra aliud præceptum, quo quis tenetur esse subditus legislatori, *Card. de Lugo. lo. citando.*

III. Is qui sacrum audiuit die festo, legit Horas Canonicas, absoluit pœnitentiam sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, non tenetur postea mutare voluntatem ut velit per præcedens opus satisfecisse; quia verè satisfecit. *Sanch. Salas, d. 9. n. 33. Card. de Lugo de Eucha. di 22. s. 2, n. 21.* contra *Suar.*

DVBIVM IV

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio, seu voluntas faciendi id, quod præceptum est?

Resp. Quòd sic. Ratio est, quia cùm lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo sit implenda, hinc impletio omnis præcepti, siue humani, siue diuini, debet esse actus humanus coniunctus cum libertate, & voluntate operantis, id est, ut velit, siue intendat facere hoc, quod est præceptum? v. g. audire sacrum, ieiunare, &c. Est communis. *vid. Vasq. 1. 2. q. 100. a. 9. Suar. Sanch.* Vnde resoluuntur hi Cas⁹.

I. Qui audiuit sacrũ die festo ebri⁹, dormiens, aut impos sui quo modocũq; aut nesci⁹ quid aggrederetur aut vellet facere, tenetur- postcâ com

compos sui factus, audire aliud sacrum. *Suar. Sanch. Salas d. 9. n.* 12.

II. Is qui audiuit sacrum, ieiunauit, &c. prorsus violenter coactus, non satisfecit; non enim fuit actus humanus defectu voluntarij. *Vasq. Suar. Azor, Fill. n.* 212.

Dixi, *prorsus violenter*: quia si famulus, v. g. metu domini, aut puer metu magistri, sacrum audiat, (esto non sit auditurus. si magister abesset,) is etsi peruersâ voluntate illâ peccet, præcepto tamen satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem. *Sanch. Sal. l. cit. Lay. l. 2. t. 4. c. 4. n.* 12.

III. Recitans Horas solâ intentione legendi, vel addiscendi, non satisfacit; uti nec ille, qui vadit ad sacrum, tantùm ut oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum. *Card. de Lugo l. c. n.* 23.

IV. Nec satisfacit is, qui tantùm fictè, confitetur, v. g. orat, &c. quia non eius fictio, sed opus præceptum est.

DVBIVM V.

An duplici præcepto, vno actu, vel diversis actibus, eodem tempore possit satisfieri?

Resp. I. Vno actu diuersa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis & beneficij, satisfacit vnâ recitatione. *Sanch. l. 1. c. 14. Salas. Bon. p.* 10. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Cùm Dominica & festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo sacra.

II. Votum & pœnitentia in confessione in iuncta, plerumque non implentur per actum alias debitum; quia hæc plerumque non est mens vouentis, & Confessoris. *v. Suar. tom. 4. in 3. p. Sanch. 1. mor. c.* 14.

Dixi, *plerumque*: quia subinde Confessarij iniungunt opus aliàs præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus, debet centum v. g.

v. g. non satisfacit; si semel dat centum: quia in debitis iustitiæ, attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem vnum centum, æquale esse debitis plurimum centum. Vnde in his alia est intentio, & mens obligantis. *Sanch. Sal. l. c.*

Resp. II. Potest quis eodem tempore diuersis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodò vnum non impediat alterum. Est communis. Et ratio, quia plerumque temporum diuersitas non præcipitur *Suar. Azor. p. 1. l. 7. c. 5. Sanch. l. 1. c.* 14. Vnde resol.

I. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere Horas, vel alias orationes, voto aliàve ratione debitas. *Bon. p.* 10. *n.* 8.

II. Potest item, qui tenetur audire duas Missas, eas audire simul, imò etiam tres, vt docent aliqui, dum simul in pluribus altaribus fiunt, *Sanch. 1. mor ca. 14. n. 12. Major in 4. dist.* 18.

DVBIVM VI.

An qui vno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

Resp. Si violet præcepta materialiter tantùm diuersa, ita vt licèt sint plurium legislatorum, habeant tamen motiuum formale idem, & versentur circa materiam eandem numero, cum ijsdem circumstantijs, vnum tantùm peccatum committit: si verò præcepta sint formaliter diuersa ob motiua proxima specie distincta; vel versentur circa materiam numero diuersam, committet plura peccata: quia sunt obligationes, & malitiæ diuersæ. *Ita Sanch. l. 9. de matri. d. 15. Vasq. 1. 2. d. 9. Salas. Card. de Lugo de 16. nu.* 245. Vnde resoluitur

I. Qui non ieiunauit die vigiliæ, incidentis in Quadragesimam, aut neglexit sacrum festo incidente in Dominicam, unicum commisit peccatum, satisque est confiteri de ieiunio, & sacro vno: quia in his præceptis unica est ratio formalis, & motiuum proximum, v. g. in priore maceratio carnis, in posteriore cultus

cultus Dei. *Lay. Sanch. Card. de Lugo. l. c.*

II. Qui violat votum & iuramentum, vel votum & præceptum Ecclesiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in confessione explicandum est: quia voti obseruatio præcipitur, ut fides Deo debita seruetur: iuramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hic rationes formales; uti & sunt in omissione Missæ, quæ & propter festum, & ex iniunctâ pœnitentiâ audiri debet. *Card. de Lugo. l. c.*

III. Si ligatus cum ligatâ adulteretur, duplex peccatum iniustitiæ committitur, unum contra propriam vxorem, alterum contra maritum adulteræ: vti etiam, si quis uno actu occidat plures, sunt plura homicidia; quia in istis materia est numero diuersa, *Lay. l. 1. t. 2. c. 10. n. 3. Sanch. Card. de Lugo. l. c.*

CAPUT IV.

Quæ excusent â transgressione præcepti?

DVBIVM. I

An ignorantia excuset?

RESP. Si sit inuincibilis, excusat; quia nemo peccat nisi actu voluntario: hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusat; qualis est, cùm poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere. *S. Aug. S. Tho. Sanch. 10. mor. cap. 16. & ceteri communiter* contra *Palaum.* Vnde resoluitur.

I. Si quis die ieiunij nihil cogitans de præcepto, cænet, aut carnes comedat, non peccat: similiter in alijs; ut si occidas hominem, putans esse feram. *Bon. q. 8. p. 3.*

II Si in aliquâ re tantùm aduertas malitiam unius generis, illam solam contrahis, vt v. g. si quis cognoscat fœminam, quam scit non esse suam, ignorat autem esse consanguineam, is fornicationem tantùm, vel adulterium committit, non incestum. *Lay. l. 1. t. 2. c. 4. Bon. l. c.*

DVBIVM II.

An metus excuset?

Resp. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia: quia minuitur libertas. Interim sæpè fit, ut præcepta quædam non obligent, cùm eorum obseruatio cederet in graue alicuius incommodum: & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cùm præceptum non liget. Est communis. *Vnde resol.*

I. Præceptum naturale negatiuum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne quidem ob metum mortis.

II. Metus grauis, v. g. mortis, &c. sæpè non tantùm excusat à præcepto positiuo, tam diuino, quam humano; sed quandoque etiam ab affirmatiuo naturali, & sic (vt *Sanch. 1. mor. c. 18.*) non tenetur quis cum periculo uitæ integrè confiteri, seruare depositum, implere votum, succurrere proximo extremè indigenti, *Bec. tom. 2. l. 3. ca. 6. Azor 1. p. l. 1. c. 11. Lay. lib. 1. t. 4. cap. 14.* Excipe tamen casum, de quo infrà *l. 2. t. 3. c. 2. d. 1.*

III. Si obseruatio legis humanæ necessaria sit, ad conseruandum bonum, aut auertendum malum commune, quod pluris sit, quàm uita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, ut, v. g. si dux mandet militi non discedere ex statione: item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. *Lay. loc. cit.*

IV. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ aut similis incommodi. *vid. Sanch. 1. mor. c. 18.* ut, si v. g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguineâ, in gradu prohibito lege Ecclesiasticâ, posses contrahere, (in speciem) non tamen posses consummare: quia cùm matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsecè malum

malum est. *Sanch. de matr. l. 7. di 5. nu. 4.*

V. Per accidens interim accidere potest, vt lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti iuris naturalis aut diuini concurrentis; vt v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ, in odium fidei, vel contemptum Religionis. *vid. Sanch. l. c. Kon. 3. p. t. 2. d. 13. dub. 12.*

DVBIVM III.

An excuset impotentia totius, vel partis?

Resp. I. Cùm ad impossibile nemo teneatur, certum est, quòd impotentia excuset, etiam illa, cui ante causam cum peccato dedisti dummodò de hoc doleas. Quare id præcipuè hic dubitatur, an, qui non potest implere totum, teneatur ad partem?

Resp. II. Si præceptum tale sit, vt commodè possit, aut soleat diuidi, atque in eius parte saluetur ratio seu finis præcepti, tunc qui non potest seruare totum, debet seruare partem, quam potest. Quòd si verò non saluetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit aut soleat fieri, tunc qui non potest totum, (hoc est tantum, quo moraliter impleri conseatur integrum præceptum,) is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris. 2. ex ratione, fine, & materiâ legis. 3. ex iudicio prudentum. 4. ex communi usu. *Ita Sanch. 1. mor. c. 19. Laym. l. 1. t. 4. c. 19.* Vnde resoluuntur hi Casus,

I. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest: quia diuiduæ sunt. *Lay. l. c. Bon.*

II. Qui in Quadragesimâ non potest ieiunare, debet abstinere à carnibus, si potest; aut qui non potest omnibus diebus, tenetur ijs, quibus potest. *Ita Laym, l. c. & Bon.*

III. Qui potest notabilem partem sacri (v. g. usque post consecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commodè potest cum alio (& solet) tenetur; alioquin non. *Ibidem. v. infrà de Horis.*

IV. Si quis carens Breuiario, pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibidem.*

V. Qui obligatur visitare limina Apostolorum Romæ, & scit se eo peruenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti saluatur. *& Ibidem, Suar. Azor. Bon. d. 1. q. 8. p. 1.*

DVBIVM IV.

An excuset dispensatio?

Respondeo. In iure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex iusta causa, excusat à transgressione præcepti. Est communis. *Sanch. Azor, 1. p. l. 5. c. 15. Salas d. 20.*

Ratio est, quia cùm sit author suæ legis, potest quemuis excipere. Dixi 1. *ex iustâ causâ* quia si temere, & sine causâ dispenset, tenet quidem dispensatio, peccat tamen tam dans, quàm petens dispensationem, contra ius naturale, dictans partem debere conformari suo toti, nisi iusta causa excuset. *Sanch. lib. 8. d. 18. Suar. Fill. num. 438,* & quidem vt vult *Suar.* mortaliter; venialiter, vt *Pontius* apud *Dian.* quem *v. p. 8, t. 3. R. 8. 9. & 10.* Si dubitet, an causa sit iusta, posse dispensare, vult *Sanch.* contra *Bonac.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit iusta, non tamen tenetur dispensare, nisi cùm vel ius præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis, vel ad auertendum graue damnum, aut publicum scandalum, & sine dispendio fieri potest. *Dian. p. 8, t. 3. R. 27. & 28.* contra *Suar. Sanch. &c.* Dixi 2. *legislatoris:* quia dispensatio inferioris in lege superioris, sine iustâ causâ inualida est, ac proinde non excusat â transgressione præcepti Ratio, quia qui nomine alterius sine causâ dispensat, dissipat. *Suar. l. 6. c. 19. Sanch. l. 8. de matr. d. 17.* Validè autem & licitè inferior potestate ordinariâ dispensat ex iusta causa in lege Superioris 1. Circa leuia, hoc est, quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in ieiuniis, celebrandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria vni communitati, vt non conueniant aliis, 4. Quando recursus ad Superiorem difficilis est, siue, quando

est necessitas, & periculum in mora. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 12. ex *Gran. Salas, Gordon* & *Palao.* qui vi addit, 5. Si consuetudo præscripserit ut inferior dispenset. *v. Dian. l. c.* R. 95. 6. Quando est dubium negatiuum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundùm *Palaum*, non opus est dispensatione, cùm præsumptio sit pro libertate. *Barbos. Dian. p.* 3. *t.* 6. *R.* 28. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 46. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 72. *&* 95. Vnde resolues.

I Pontifex sine iustâ causâ non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. *Sanch. d.* 17. *n.* 3. *Suar. Vasq.*

II. Dispensatio in voto, vel iuramento, sine iustâ causâ, etiam à Papa facta, est inualida. vt *Sanch. Suar ll. cc.*

III. Valida est, si Superior per errorem, iustam causam arbitretur, aut etsi non arbitretur, (& temere dispenset) reipsâ tamen sit. *Sanch. l. c. Azor. Sa, Salas. n.* 81. Similiter si dispenset, causâ, quæ reuera legitima est, non præcognitâ, probabiliter tamen valere docet *Sanch. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 19. 21. *&c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eò quòd præsumatur in fauorem actus ne pereat; probabile putat *Sanch &c.* cum *Dia p.* 3. *t.* 6. *R.* 9. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 45. 64. *p,* 8. *t.* 3. *R.* 62. contra *Molin. &c.*

V. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directè & immediatè. *Sanch. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 16. contra *Suar.*

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum, (modò causa sit iusta) Item data, sine vllis verbis, solâ mente. *Turrian. Dian. p.* 8. *tr.* 3. *R.* 17. 76. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 118.

VII. Qui impetrauit dispensationem (v. g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam, eum validè contrahere matrimonium, dicit *Pontius de matr. l.* 8. *c.* 16. ex *C. Cum inter.* Sed contrarium tenet *Palaus. to.* 1, *t.* 3. *d.* 6. *p.* 16. §. 5, ex *Cap. Sup. literis v. Dian. p.* 8. *t.* 1. *R.* 69.

VIII. Subditus bonâ fide dispensationem petens, rationibus Superiori allatis, potest, dispensatione impetratâ, esse securus. *vid, Laym. l,* 1. *t.* 4. *c.* 22.

IX. Pec-

IX. Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causâ, vel allegatâ falsâ causâ. *Nauar. Sanch.* 18. *de matr. nu.* 8. *Fill. t:* 10. *n.* 214. *Salas di.* 20, *s.* 6. *n.* 58. qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

X. Dispensatio potest impetrari non tantùm pro ignorante, sed etiam inuito, quando necessitas exigit. *Sanch. Beia* contra *Suar, v. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur à personis coniunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel sâltem à Confessario. *Marcus Leo in praxi. p.* 1. *f.* 34.

Quæres. An cessante caussa dispensationis, cesset ipsa.

Resp. Pro hoc seruient sequentes Regulæ,

1. Si tantùm impulsiua, seu minùs principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motiuæ, seu principalis, manet dispensatio. *v. Dia p.* 8. *t,* 3. *R.* 62.

3. Si commissa facultate dispensandi priusquam dispensetur, cesset omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si dispensatione redacta ad actum irreuocabilem, cesset tota causa, non ideò cessat, vel vim amittit. v. g. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem fœminæ, licet contracto matrimonio diuitias obtineat, non est irritum. Idem est si beneficium per dispensationem obtinueris, & postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

5. Si factâ dispensatione cesset omnino causa finalis, & actus possit facile reuocari: v. g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant, an reuiuiscat votum? vel in præcepto recitandi horas, ieiunandi, &c. propter infirmitatem, & postea conualescit, an teneatur recitare, ieiunare? &c. Affirmat. *Sanch. Amicus, Portel. Bonac. Leon. &c.* quia alias non esset iusta. Negatiuam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censet *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 24. ex *Sal. Gran, &c.* si quidem dispensatio fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non reuiuiscit: & quod de-

structum

ſtructum eſt, non reproducitur, niſi ab eo, qui producere poteſt. v. *Suar. de lege. c. 22. Laym. Pr apoſ, &c.* qui rectè id concedunt, quando non eſt de re diuidua & ſucceſſiua? aliàs negant. Vnde ſuppoſitâ probabilate ſententiæ negatiuæ, *Gran. Diana, &c.* ſequentes Caſus (in quibus tamen alij meliùs contrarium ſentiunt) reſoluunt.

I. Cum quo diſpenſatum eſt propter morbum in eſu carnium, poteſt ueſci, licet omnino conualeſcat.

II. Cum quo propter infirmitatem diſpenſatum eſt in voto religionis, poſtquam conualuit, non tenetur. *Dia. p. 6. t, 6. R. 45.*

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem diſpenſatum fuit in onere recitandi horas, etſi conualuerit, non tenetur legere.

APPENDIX

De diſpenſationibus S. Pœnitentiariæ.

Qvia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ diſpenſationes (& gratis quidem) impetrari poſſunt, ſaltem pro foro conſcientiæ, operæ pretium cenſui, quædam circa huius rei praxin pœnitentibus & Confeſſariis vtilia hic ſubnectere.

Et quidem tria potiſſimum circa hanc rem requiri poſſunt, I. Circa materiam & cauſas, in quibus nimirum caſibus diſpenſationes iſtæ concedi ſoleant II. Circa formam literarum Pœnitentiariæ, quibus diſpenſatio Confeſſario committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda ſunt III. Circa ipſam executionem diſpenſationis, quæ nimirum in ea obſeruanda ſint. De quibus ex *Bonac. Diana p. 4. t, 4, R. 71. & p. 8. t. 1, R. 103. &c. vſque ad R. 111. & March. Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.*

Reſp. I. In triplici materia (pro cuius diuerſitate, diuerſa quoque eſt forma) diſpenſationes, ſiue gratiæ iſtæ concedi ſolent.

Prima, eſt in uotis: v. g. ut votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, ſimilive ex cauſa, liceat differre vt quis à voto ſimplici caſtitatis, vel etiam religionis (poſtquam matrimonium contraxit) abſoluatur ad manendum in matrimonio, debitumque licitè petendum; vt à voto religionis (ob debilitatem virium, per quas eius onera ferre non poſſit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) abſoluatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda. In impedimentis occultis matrimonij; ſiue ea ſint impedientia tantùm, ſiue etiam dirimentia; ſiue matrimonium cum ijs publicè contractum ſit, ſiue contrahendum, dummodò de eo priuatim fuerit actum & concluſum, præſertim bonâ fide; ſiue etiam quando contracto ſuperueniunt. Circa quæ *Notandum* 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota ſunt, vel licet vni alterive innotuerint, ad forum tamen contentioſum non ſunt deducta. 2. Etſi aliqua impedimenta, v. g. cognationis ſpiritualis, naturâ ſuâ ſint publica, cùm contrahantur in facie Eccleſiæ: fieri tamen poteſt per accidens, vt ſint occulta, v. g. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo ſunt contracta. 2. ob diſtantiam loci à loco contractæ cognitionis. 3. per mortem eorum, qui fuerunt conſcij: 4. per ignorantiam huius contractionis.

Tertia, In variis cenſuris, vt, excommunicationibus, ſuſpenſionibus (item irregularibus) præſertim occultis, ad abſoluendum ab ijs, diſpenſandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem reſtitutionis ob horas neglectas; ad commutandum onus recitationis horarum; eligendum Confeſſorem etiam pro reſeruatis; tranſeundum ad aliam religionem, ſiue ordinem (pro utroque foro) etiam poſt apoſtaſiam à ſuo.

Reſp. II. In formulis frequentioribus ipſius Breuis Apoſtolici, verba quæ ſubſtantialia continent, & difficultatem habent, ſunt hæc.

1. *Si eſt ita, vel, quatenus ſi ita eſt.* Quorum ſenſus eſt; ſi preces veritate nitantur, præſertim tempore datarum literarum Apoſtolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarum principaliter quo ad eſſentialia facti, v. g. affinitatem eſſe contractam; inceſtum commiſſum, & actum, ſiue tractatum eſſe de

de matrimonio (intellige perfectè, ita vt in id vtriumque consenserint) & periculum reuelationis ac scandalum imminere. Secundario autem requiritur quoad accidentaria, v. g. bonâ fide actum esse; & similia, quæ tantùm sunt impossiua, & sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes: vnde etsi in ijs, vel alijs parui momenti sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida. *vide M. Leon. p. 2. f. 226. & p. 3. f. 91.*

2. *Periculum immineat reuelationis.* Ad hoc enim ut subsistat dispensatio, requiri, vt sit periculum ne reueletur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur) si non subsequatur matrimonium, docet *M. Leo. p 2. f.* 230. Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantùm probabilem & moralem credulitatem, futurum, vt si resiliatur à matrimonio contrahendo, & huius causæ assignari non possint, ex vehementi suspicione, & curiosâ inquisitione deregatur. *v. l. c. f.* 233.

3. *Et scandalorum.* Quo nomine intelligitur grauis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c. *Leo f.* 30. & 317.

4. *Vt dicta muliere de nullitate prioris consensûs certiorata, &c.* Clausula hæc est substantialis, vt nimirum si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, coniunx ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensûs, & nouum validumque libere præstet (ita tamen vt in cognitionem occulti impedimenti non veniat (*Leo, p.* 251. *Dia. p.* 8. *t.* 3. *R.* 110. Sufficit autem vt istum consensum præstent inter se secretò, nemine præsente, per verba, vel signa sufficientia, v. g. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se & testibus iterum copulare. *Leo p.* 552.

5. *Postquam dicto Sacerdoti si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absoluendi ab excommunicatione, v. g. ob percussionem Clerici: & important conditionem priùs satisfaciendi parti læsæ, quàm possit absolui, hoc est, compensandi iniuriam, expensas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis, neque ab eius obligatione liberatur percussor per hoc, quod percussus iniuriam remiserit. *v. Leon p.* 382. 384. Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit si juratus promittat se facturum, cùm primum poterit.

Resp. III. Circa praxin, siue executionem huius dispensationis, hæc scienda.

1. Literæ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petiit, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, quali in scribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundùm commissionem dispenset. Licet verò quocunque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu *Salas, Dian p.* 8. *t.* 3. *R.* 103.

2. In Confessore hoc requiritur, 1. Vt sit approbatus ab ordinario territorij, in quo dispensaturus est. 2. Vt sit Magister, siue Doctor in Theologia, vel Iure Canonico, promotus in Academia; vel Religiosus habens priuilegium, quale concessit Gregorius XIII. Anno 1582. Confessariis. Societ Iesu, quos Generalis, vel alius Superior de eius licentia ad id designarit. 3. Vt specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, eo cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest. *Leon. f.* 22; *Dia p.* 8. *t.* 3. *R,* 104. Contrarium tamen docet *Sanch. & Perez. de matri. d.* 48. *f. 5. n.* 7.

3, Confessor ad id electus 1. Debet dispensare in ipsa confessione, vel saltem immediatè post: *Dian. p*4. *t.* 4. *R.* 7. *Leon p.* 1. *f.* 54. & 28. 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Breui exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis; nisi habeat ante perspectam: quia non est metus Executor, sed Judex, cui delegatur potestas dispensandi.

3. In ea debet credere illi, etiam sine testibus & iuramento, nisi aliunde sciat esse falsam: tunc enim dispensare non debet. *Leo. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 108. 4. Opera in ipso Breui præscripta etsi possit moderari, non tamen condonare. 5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, debet tamen seruare formam à Rituali Romano probatam; & post verba ista, *Absolvo te à*

te a peccatis tuis, addere: *Et eadem authoritate declaro, te in dicto matrimonio manere, & debitum coniugale reddere posse, & debere: nec non dispenso tecum, vt idem debitum etiam exigere licitè valeas, In nomine Patris. &c.* Si verò sit absoluendus ab excommunicatione, *vid. formulam infrà l. 7. c. 1. d. 6.* 6. Absolutâ dispensatione debet lacerare literas, præcipuè sigillum, ita ut ad probandum seruire non possint: aliàs incurrit excommunicationem majorem. *Leo f. 239.* Laceratio tamen ista non est de substantia: quia tantùm intenditur, vt non suffraentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breue, seu diploma reddere, cùm pro solo foro conscientiæ debeat seruire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem viâ compensationis pro dispensatione, etiam pro foro externo facta, ideo enim inscribirur, *gratis ubique:* aliàs incurrit ipso facto excommunicationem maiorem. *Grauant. Dian. l. c. ex declar. Cardin.*

Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Confessor pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantum est *Doctor* Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiæ: quòd enim hic in fauorabilibus veniat nomine *Doctoris*, tantùm intelligitur de iis, quæ ratione exercitij, non quæ ratione dignitatis committuntur. *Leo p. 1; f. 21. Dia. p. 4. t. 4. R. 41.*

II. Ex priuilegio Societati Iesu concessio, alij etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. *Debent* tamen tam hi, quàm isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: aliàs dispensatio erit nulla. *Ita Autt. cit.* Et patet ex dictis.

III. Confessor debet ita examinare pœnitentem, vt cognoscat, & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: ideo enim inscribitur, *Viro discreto.* Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione; ideoque solet addi clausula, *Quatenus si ita est: uel, si ita esse repereris. V. Aut cit.*

IV. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo

lecto confiteri: nec sufficit, ante ei confessum fuisse. Patet ex dictis. *Leo f. 28. Dia. p. 4. t. 4. R. 71. Regin.* contra *Sanch. Sal. Perez. Palaum* quorum sententiam non amplius esse probabilem docet *Fill. Escob. Lezan. Dian. l. c. & p. 8. t. 3. R. 105.*

V. Commissio huius dispensationis non exspirat morte Pœnitentiarij concedentis, re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in fauorem oratoris, cuijus quæsitum est; & executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis: tum ob rationem allatam; tum quia officium majoris Pœnitentiarij non exspirat morte Pontificis *Dian. d. 8. t. 3. R. 89.* ex *Suar. Sanch. Garc. &c.* contra *Nauar. Bonac. &c.*

LIBER II.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS.

De Præceptis Fidei.

CAPVT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint?

EX ijs quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda sunt, necessitate medij, seu finis; sine quibus etiam inculpabiliter ignoratis, finis vltimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omissis, finis potest obtineri. *Sanch. 2. mor. c. 2. Azor. Valent.*

Respondeo I. Necessitate medij necessaria sunt hæc duo: 1. Explicitè credere, Deum esse,&remuneratorem bonorum esse. Iuxta illud Apostoli ad *Hebr.* 11. *Credere oportet. Trident. Sess.* 6. *ca*. 8.2. Post sufficientem Euangelij promulgationem, credere explicitè, vt vult *Mol.* aut saltem implicitè vt probabiliter quidam docent cum *Con.* & *Lay.* Christum, & Sanctissimam Trinitatem. *vid. Escob. ex.* 2. *ca.* 6. *nu.* 20. vbi ex *Vasq. l.* 2. *d.* 126. *c.*3. docet culpabilem ignorantiam horum mysteriorum, siue negligentiam ea discendi, esse graue peccatum distinctum ab eo, cuius est causa. *v. Dian.* . *p*3. *t.* 5. *R.* 47. & 48.

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in quo alterum implicitè est; v.g. si credas, quod credit Ecclesia. *v. Schol.* & *Laym. l.* 2. *tr.* 1. *ca.* 8.

Respondeo II. Necessitate præcepti, quiuis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire, crasso saltem modo, & quoad substantiam, tenetur hæc: 1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. 4. Sacramenta maximè necessaria: vt Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam: reliqua autem tunc, quando vult suscipere. *Suar. Sanch. Fill. num,* 39. Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut inuincibilis ignorantia, excuset. *Vnde resoluuntur.*

I. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta scire memoriter, aut eo ordine, aut ijs verbis quibus proponuntur, sed quoad orationem Dominicam, scire, omnia bona petenda esse à Deo, quæ est eius summa; quoad Symbolum verò, præcepta, & Sacramenta, sufficit, si quis rogatus de singulis, rectè respondeat. *Bonac, Laym. l. c. cap.* 9. *Sanch. l.* 2, *ca.* 3.

II. Quamuis sit præceptum Ecclesiæ discendi memoriter Symbolum, & orationem Dominicam, & salutationem Angelicam; velitque *Barbos. p.* 3. *c.* 27. non esse absoluendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat; consuetudo tamen, vt notat *Nauar.* & *Lopez,* exposuit, obligationem non esse vltra veniale; vti nec est vltra veniale, nescire facere crucem. vt docet *Sanch.* contra *Sylua.* qui docet esse mortale.

III. Moraliter nihilominus necessarium est, vt rudiores memoriâ teneant Symbolum suâ linguâ: quia alioqui non possunt habere sufficientem cognitionem articulorum.

IV. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos fidei, aliaque dicta credere implicitè, credendo quicquid credit Ecclesia.

V. Excusantur ij, quibus aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi; aut qui nimis sunt rudes, ita vt non possint ea comprehendere, aut retinere: quod sæpè contingere, docet *Azor* & *Bec.* contra alios.

VI. Si Confessarius probabiliter iudicet pœnitentem ignorare ex doctrina Christiana, ea quæ scire tenetur (quod de literatis, vel benè educatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse monet *Sanch.* 2. *mor. c.* 3.) debet eum interrogare de negligentia in ijs addiscendis; cùm per eam plurimi grauiter peccent. *Ledes, Azor. t.* 1. *l.* 8. *c.* 8. *Trull. l.* 1. *c.* 1. *d.* 4.

VII. Possunt absolui (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio quia licèt peccarint omittendo discere, possunt tamen de hoc dolere, cum proposito discendi. *Sanch.* Quod si tamen ignorent ea, quæ necessitate medij scienda sunt, deberent instrui ante absolutionem. *Bonac. d.* 3. *q.* 2. *p.* 2. *Sanch. l.* 2. *c.* 3. *n.* 21.

VIII. Parochus suas oues (sicut parens liberos) tenetur sub mortali, per se vel alium docere ea saltem quæ sub mortali scire tenentur. *Sanch.* 2. *mor. c.* 3. *Fill. Palant. Trull. l.* 2. *c.* 1. *Kon.* &c.

CAPVT II.

Quando obliget præceptum Fidei?

RESP. I Præceptum fidei internam obligat. 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis vsum perfectè consecuti mysteria fidei audiunt apprehenduntque, quòd illa credere, sit res necessari ad salutem; peccantque mortaliter omittendo. *Sanch. Bon. to.* 2. *d.* 3. *p.* 3. addens plurimos eorum excusari in aduertentiá, aut inuincibili ignorantiâ 2. Adultos infideles

fideles, quando ratio incipit dictare res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam. *Sanch. l. 2. mor. c. 1. Côn. d. 14, de fide, Fill. nu. 25.* 3. Quando viget tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non conuenire scrupulosis, rectè monet *Sanch*, quia hi auertendo mentem ad alia obiecta, facilius superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens. 4. Quando tentatio vrgens contra alias virtutes, aliter superari nequit, 5. Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v. g. Spei Charitatis, Pœnitentiæ, quæ fidem supponat. *Bon. q. 2. p. 2.* His addit *Hurt.* contra *Sanch.* 6. In hora mortis. & 7. Semel quot annis. *v. Dian. p. 5. t. 13. R. 19.* Ex ijs resoluuntur hi Casus.

I. Hæreticus quamdiu suam sectam iudicat esse credibiliorem, vel æquè credibilē non tenetur credere; quia fides nondum est sufficienter proposita, ageretque imprudenter. *Sanch. 2. mor. cap. 1. Lay. l. 2. t. 1. cap. 10. & 12.*

II. Quando ijs, qui in hæresi nutriti sunt, persuasum est à puero, nos abiicere & persequi Verbum Dei, esse idololatras, pestilentes deceptores, ideoque tanquam pestes fugiendos; non possunt stante hac persuasione, saluâ consciêntiâ nos audire, & laborant ignorantiâ inuincibili, cùm non dubitent se esse in bonâ viâ. *Lay. c. 10. Sanch. l. 2. c. 1.*

III. Si talibus oriatur dubium de suâ factâ, tenentur vlterius inquirere, & à Deo petere lumen, (quod si negligant, peccant contra fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei.) Quòd si deinde nostra fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. *Ibidem. v. Ferdin. de Castro. Palao t. 4. d. 1. p. 12. & di 2. p. 2.*

Resp. II, Præceptum exteriùs fidem confitendi, iure naturali obligat, duplici casu; scilicet, cùm vel honor Deo debitus, vel vtilitas proximo impendenda, priuatiuè vel contrariè subtraheretur. Dixi, *priuatiuè*: vt si ideo cessaret magnus honor in Deum, vel vtilitas in proximum redundans Dixi 2. *contrariè*: vt si alioqui Deus afficeretur iniuriâ, vel proximus graui malo: v. g. si inde penderet aliorum conuersio, aut peruersio,

sio, contemptus religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hic contingit: quia finis præcepti est Charitas. *S. Tho. 2. 2. q. 3. a. 2. Suar. Regin. Fill. t. 12. c. 3. q. 1*, Vnde resoluitur hic Casus.

Si hæretici conculcent imagines, aliisue iniuriis fidem afficiant, tenetur eam suâ confessione tueri Catholicus, siquidem indè prudenter speret profectum.

Resp. III. Ad professionem fidei externam, iure Ecclesiastico, tenentur sub mortali, secundùm *Tridentinum*, cum iuramento obediendi Ecclesiæ Romanæ: vt docet *Fill. tom. 2. tr. 22. cap. 3.* sequentes personæ.

I. Prouisi de beneficio curato; idque intra duos menses à die possessionis coram Episcopo, aut eius Vicario generali, vel Officiali. *Sess. 24. c. 22. de reform.*

II. Prouisi de Canonicatu, vel dignitate, in Cathedrali Ecclesiâ; idque non tantùm coram Episcopo, vel eius Vicario, sed etiam in Capitulo. *Ibidem.* additâ pœnâ (ad quam non videntur teneri ante sententiam) vt alioqui fructus non faciant suos. *v. Sanch. l. 2. c. 5. Barbosa de Potestate Episcopi 3. p. a. 61. n. 29.*

III. Primates, Archi Episcopi. Episcopi, in primâ Synodo prouinciali, cui interesrunt. *Trid. sess. 25.*

IV. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos religionum, etiam militarium. Pius V. autem apud *Rodriq. tom. 2. quæst. regul. q. 72.* ad omnes promouendos in Doctores, Magistros, Regentes, Professores, additâ excommunicatione latæ sententiæ, & priuatione omnium beneficiorum, in eum, qui alios promouet ad talem gradum, sine præuia professione. *v. Fill. t. 22. c. 3. q. 11. Barbosa in remiss. s. 24. n. 12.* Verùm vbi hoc decretum non est receptum vsu, non obligare monet *Sanch. c. 3. n. 4.* Vnde resoluitur.

I. Non tenentur ad dictam professionem prouisi de Canonicatibus, in Ecclesiis tantùm Collegiatis, vel de Beneficiis tantùm simplicibus.

II. Etsi probabile sit, hanc professionem possit fieri per procu-

precuratorē. vt docet *Azor. Nauar. & Sanch.* probabilius tamen est, teneri personaliter, vt docet. *Fill.* Ratio est, tum, quia aliàs non videtur fieri satis iuramento, quod personaliter faciendum esse, docet Glossa apud *Fill.* tum, quia ita decidit Rotâ apud *Garz. l. 3. de benef. c. 3.*

CAPVT III.

An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falsam profiteri?

RESP. Nullo casu licet, siue voce, siue alio signo fiat, dicente Christo: *qui me negauerit coram hominibus, &c.* Interim verò etsi licitum non est mentiri, seu simulare quod non est; licet tamen dissimulare quod est, siue tegere veritatem verbis, aliisue signis ambiguis & indifferentibus, ob iustam causam, & cùm non est necessitas fatendi. *Est comm. S. Thom. Con. di 15. du. 2. n. 9. Laym. l. 2. t. 1. ca.* 11. Vnde resoluitur.

I. Rogatus de fide in odium religionis, siue publicâ authoritate, siue priuatâ, nullo modo potest, vtendo restrictione mentali aut verbis ambiguis, ita respondere, vt præsentibus videatur fidem negâsse; multò minùs dicere, se esse hæreticum, vel Caluinistam, vel non Catholicum. *Azor. Fill. c. 3. n. 67*

II. Qui rogatus, seu priuatâ, seu publicâ authoritate, vel tacet vel respondet obscurè, vel ait se nolle respondere, se iure non rogari, non teneri se, nec velle aliis dicere, quid ipse credat, ac simili modo tergiuersatur, non videtur negare fidem, sed nolle prodere. Vnde si sic potest molestâ inquisitione liberari, licet, vt habet *Cōn. l. c.* Generatim enim verum non est, quod interrogatus auctoritate publicâ, teneatur positiuè fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur fidem negasse. *Cōn. d. 15. dub. 2. Nauar. Azor. Sanch. Bec. c. 9. q. 4.*

III. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit: quod etsi liceat non tamen Pastori, tunc cùm eius operâ oues indigent: vti contrà, si eis consultius est, vt ad tempus se subducat, & in bonum eorum reseruet, tenetur fugere, *Regin. l. 17. n. 26. Bec. c. 9. Fill. n. 75. &c.*

IV. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret: v. g. si aliis rogatis, an fidem negare vellent, iisque respondentibus, quòd non, tu taceres. *Ibidem. v. Bon. l. c. Laym. l. 2. t. 1. 6. 11. Tol. l. 4.*

V. Si Princeps generali lege iubeat, vt fideles se prodant, gestato signo, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur, cùm nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus Excipe, nisi eæ sint circumstantiæ, vt hoc ipso, quod se non prodant, videantur fidem negasse: vt v. g. si quidam anteà noti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse. *Sanch. n. 19. Bec. Reg. Fill. n. 88. &c.*

VI. Cùm non rogaris de fide, non solùm licet, sed sæpè melius est ad Dei honorem & vtilitatem proximi, tegere fidem, quàm fateri: vt si latens inter hæreticos plus boni facis; vel si ex confessione plus mali sequeretur, v. g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis si torqueris. Vnde temerarium plerumque est offerre se vltrò. *S. Thom. Sanch. Laym. c. 11. n. 2.*

VII. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est; & sæpè magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam seruare, ac fidem tegere modis licitis.

VIII. Talis modus non est, vti vestibus aut signis infidelium, quæ alium vsum non haberent, quàm quòd essent signa professiua falsæ religionis seu cultûs; vti essent vestes, quarum vsus est in sacrificiis: tem incensio thuris, aut genuflexio coram idolo: item sumptio cœnæ hæreticæ, &c. *Sanch. l. 2. c. 4. Fill. n. 8. &c. & comm.*

IX. Licitus autem modus est, quando subest causa, (vt v. g. ad euitandum graue periculum, ad obtinendam victoriam. eludendos hostes) vti vestibus & signis infidelium, quæ alium aliquem vsum habent, quàm profitendæ religionis; quales sunt vestes talis nationis, (non religionis) quibus vterentur, etsi conuertentur; vt sunt vestes, & signa nationis Turcicæ. Quod verum est, etsi sint vestes ipsorum religiosorum, dummodo

modò non habeant peculiare profitendi erroris, ſed ſint tantùm indicium nitidioris cultûs; vt ſaga Prædicantium in Germania; vel eminentioris vitæ inter ſuos, vt togæ Bonciorum in Ieponia. Idem dicendum eſt de ſignis, quibus Iudæi vtuntur, v. g. flauo annulo in pallio, Francofurti: &c. quia hæc ſunt ſigna merè politica, & diſtinctiua vnius generis hominum ab alio, & non propriè profeſſiua fidei. Quæ ſententia probabilis eſt, *v. Sanch. 2, mor. c. 4. Bec. 2. 2. c. 9. q. 5. d. 6. Lay. l. 2. t. 1. c. 11. Con.* Contra *Cai. Nauar. Toletum.*

X. Licitus item modus eſt, cùm Catholicus tranſit per loce hæretica, & periculum graue imminet vitæ v. g. vel bonorum, (non tamen, ſi deriſio tantùm vel vexatio, vt habet *Bec. c. 9.*) ad diſſimulandum fidem, veſci carnibus die prohibito: quia præceptum Eccleſiæ non obligat ſub tali periculo. Neque hoc eſt fidem negare, cùm eſus carnium non ſit inſtitutus ad profeſſionem religionis; & Catholici etiam mali, & guloſi id faciant. Si tamen ex circumſtantiis fieret ſignum profeſſiuum fidei, vt ſi v. g. in odium fidei conuiuæ ſtatuerent, vt quia eſt hoſtis fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra fidem qui ederet ſine poteſtatione: ſecùs, ſi poteſtaretur. *Sanch. Azor. Bec, & comm. l. c.*

XI. In Germania, audire conciones hæreticorum, deducere funus, aſſiſtere Baptiſmo pro patrino, non habentur ſigna profeſſiua fidei, vel communionis cum hæreticorum ſacris. *Fill. Azor. Sanch. ll. cc.* Vnde ſecluſis aliis, v. g. ſcandalo, periculo, prohibitione, &c. ſi ex iuſta cauſa fiant, licet Imò patrinum fieri talis infantis. videtur potiùs optandum, ſecluſis aliis; quia non eſt aliud, quàm obligare ſed ad eum olim erudiendum in fide Catholica.

XII. Infidelium & hæreticorum ſacris non licet ita intereſſe, vt eis communicare cenſearis; alioquin licet v. g. vt quis ſpectet tanquam comœdiam, aut famulatum præſtet politicum domino ſuo, exemplo Naaman Syride quo. *v. Bec. Fill. Sanch. l. c. Lay. l. 2, t. 1. c. 11.*

XIII. Si princeps hæreticus mandet ſub grauiſſima pœna omnibus ſubditis, adire conciones hæreticorum, etiamſi verbis

cis dicant ſe hac re aliud nihil exigere, quàm obedientiam ciuilem. nec velle cogere, vt à fide diſcedant, cùm tamen reipſa contrarium velle videatur, (nam obedientiam ſuorum aliter exercere poteſt, & hæc res ex ſe apta ſit, Catholicos paulatim peruertere, & inſuper conciliare authoritatem hæreſi, ac vilipenſionem veræ fidei) non licet obedire. Atque ita bis reſcripſit Anglis *Pius V.* apud *Sanch l. 2. c. 4. n. 27. Fill. & Azor ll, cc.*

XIV. Catholici viuentes inter hæreticos, ſi ex præcepto Magiſtratûs contrahant matrimonium, coram miniſtro hæretico, peccant contra fidem; etiamſi contraxerint antè, vel contracturi ſint poſtea, coram Sacerdote Catholico. *Cõn. d. 15. d. 3. Palaus t. 4. d. 1. p. 17. n. 12. 13. 14.* teſtaturque contrahens ceremoniâ illâ, ſe illum agnoſcere veræ fidei Miniſtrum, quæ ſunt intrinſecè mala. *Mald. 2. 2. q. 2. a. 3.* quia authoritas Miniſtri, & conſequenter doctrinæ eius augetur, concurriturque ad ritus hæreticos, quos Miniſter iſto actu exerceret. Licetè tamen contrahunt coram Magiſtratu ciuili, vel potiùs teſtantur ſe contraxiſſe; modò priùs vel poſteriùs ritu Catholico contrahant: quia hæc actio eſt inſtituta ad finem politicum, vt coniuges habeantur, & proles non cenſeantur illegitimæ.

CAPVT IV.

De infidelitate, & vitijs Fide oppoſitis.

DVBIVM I.

Quid & quotuplex ſit Infidelitas?

RESP. I. Infidelitas generatim eſt triplex. *Prima* dicitur Negatiua, eorum ſcilicet, qui nihil vnquam de fide audiuerunt. Quæ non tam eſt peccatum, quàm pœna peccati: quia ſi feciſſent, quod in ipſis erat, Deus fidem eis non abſcondiſſet. *Secunda* dicitur Contraria, eorum ſcilicet, qui fidem ſibi ſufficienter propoſitam vel contemnunt. vel ei contradicunt pertinaciter;

tinaciter; vt hæretici. *Tertia* dicitur Priuatiua, quod priuatiuè opponatur fidei; & est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. *S. Tho. Sanch. Vasq. Lay. c.* 12.

Resp. II. Infidelitas Contraria, ex triplici modo repugnandi fidei, est triplex: scilicet Paganismus, qui fidei nondum susceptæ; Iudaismus, qui fidei susceptæ in typo; & Hæresis, quæ fidei susceptæ in veritate, repugnat. Apostasia à fide reuocatur ad hæresin, à qua tantùm differt, quòd Hæresis sit error fidei ex parte tantùm contrarius, *Apostasia* verò ex toto. *S. Thom Lay. l. c.*

DVBIVM II.

De Iudaismo.

Quæritur hîc tantùm, quæ communicatio cum Iudeis sit interdicta Christianis?

Resp. I. His casibus; qui colliguntur ex c. *Nullus*, c. *Omnes*, c. *Iudæi*. 1. Non licet cohabitare 2. Nec conuiuiis interesse. 3, Nec uti communi balneo. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab ijs datas recipere; emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Iudæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec seruituti subiici. 9. Prohibentur publicis officiis inter Christianos fungi. 10. Vetitum est eorum azymis vesci Quibus addit *Azor.* prohibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, Synagogas, cum eis ludere, saltare, &c. Ratio horum est, tum vt conseruetur dignitas Christianæ religionis: tum vt caueatur familiaritas cum Iudæis, & periculum peruersionis. *vid. Lay. l.* 2. *t.* 1. *cap.* 12. & 17. *Sanch. l.* 2. *c.* 31. *Fill. tr.* 22. *cap.* 5. *num.* 128.

Resp. II. In decem dictis casibus communicare cum Iudæis, ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis; Laicus verò excommunicationis: (C *Constituit.* 17. q. 2.) quæ non nisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi *ex genere suo:* quia probabile est, vel ob materiæ paruitatem, vel ob necessitatem, aliamve causam rationabilem, (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Iudæis) sæpè excusari à mortali, aliquando etiam ab omni peccato. *Ita communiter. v. Aut supra cit.* & *Bon. l. c. item* Lay. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 17.

DVBIVM III.

Quid sit Hæresis?

Resp. Hæresis, est error intellectûs liber & pertinax contra fidem, in eo, qui fidem suscepit. *Ita comm. Suar. Bec c.* 14. *q.* 2. Vnde patet, ad Hæresim, vti & Apostasiam, duo requiri: 1. Iudicium erroneum, quod est eius quasi materiale. 2. pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare, non est hîc acriter & mordicùs suum errorem tenere, aut tueri; sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum; siue quando scit, contrarium teneri à reliquâ uniuersali Christi in terris Ecclesiâ, cui suum iudicium præferat; siue id fiat ex vanâ gloriâ, siue libidine contradicendi, aliàve causâ. *Ita Sanch. Vasq.* Lay. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 13. & *alij comm.* Ratio, quia tunc putat, iudicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia; quam cum *Coninck* faciliùs sic explicant alij, eam tunc esse, cùm etsi obiectum fidei credibiliter proponatur, ita vt prudenter de eo non possit dubitare; contrarium tamen iudicet, à quo nolit auelli vllo casu, vel saltem, nisi evidenter conuictus. *vid. Con. d.* 18. *Vnde resolues.*

I. Non est hæreticus, qui exteriùs tantùm fidem negat, aut adorat idolum. Ratio, quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundùm externa procedatur. *Fill. t.* 22. *c.* 6. *q.* 4.

II. Est hæreticus, qui affirmatiuè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, iudicat esse dubium. Dixi, *affirmatiuè:* quia negatiuè tantùm dubius, hoc est, suspendens iudicium, per se & simpliciter non est hæreticus, quia non habet iudicium, ergo nec erroneum: modò tamen non ideo suspendat, quòd

virtualiter iudicet, non liquire de certitudine obiecti. *Sa, Azor. l. 8. cap. 9. q. 5. Tol.* contra *Sanch. & Malderum,*

III. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est iudicium suum Ecclesiæ submittere, aut nescit, contrarium tenere veram Christi Ecclesiam; esto ex ignorantia etiam culpabili & crassâ sententiam suam mordicus tueatur. *Lay. l. c. n. 2.*

IV. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, vt à suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei; dummodò pertinaciam actualem nunquam habuerit. *Ibid. & Con. l. c.*

V. Rustici, alijque homines simpliciores in Germaniâ, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolui à suis Parochis Ratio, quia non sunt hæretici formales, habentque fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. *Lay. l. c.*

VI. Cùm hæresis & quæuis infidelitas mortalis sit, peccat quoq; mortaliter, qui eius periculo se exponunt, siue conseruando siue conciones audiendo, siue libros legendo; quæ proinde si cui periculosa sint, illicita sunt iure naturæ: si verò periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est, iure positiuo Ecclesiæ; vti etiam formalis disputatio laici de fide. Quod posterius tamen in Germania, locisque similibus, vbi Catholici hæreticis sunt permixti, abrogauit consuetudo. *Azor. Fill. Bec. Sanch. Bon. di. 3. q. 2. p. 5.*

VII. Matrimonium contrahere cum hæretica, etsi per se sit illicitum, habeaturque in Hispania & Italia mortale; probabile tamen est: ob grauium *Doctorum* authoritatem, (*Sanch. de matr. tom. 2. l. 7. d. 72. n. 5. Azor. t. 1. l. 8. d. 3. ca. 3. Regin. tr. 2. l. 32. num. 169, Basilius Pontius de matr. ca. 6. v. Card. de Lugo de Sacramentis in genere, di 8. s. 14. nu. 220.*) in Germania licere, ex graui caussa, saluo tamen iure naturali, & semoto periculo, tum contrahentis, tum prolium: vnde de ijs initio constitui debet, vt Catholicè educentur. *v. Bec.* l. 5. *c.* 19. *Dian. p. 3. t. 4. R. 269.*

VIII. Eum, qui lapsus est in hæresi, non teneri in confessione explicare, qualis illa sit, eò quod omnes eiusdem speciei

ciei sint, docent *Regin Diana tom. 1. tract. de circumst. R. 46. citans alios: & Escob. Ex 2. c. 6.*

Alij tamen contrarium tenent, quos sequitur. *Card. de Lugo de pœn. d. 16. num. 288. & num 291.*

TRACTATVS II;

De Præcepto Spei

PEr Spem, quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo *Deum* & diuina, præ omnibus aliis concupiscibilibus, nobis concupiscimus, ita ut omnia potiùs parati simus perdere, quàm *Deum*, & diuina. De hâc quæritur, quando eius præceptum obliget.

Resp. I. Probabile est, præceptum Spei obligare per se, cùm primum homini vsum rationis assecuto, Deus & beatitudo, tanquam finis ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita vt notabili tempore non differat. *Ita Becan. ca. 17. q. 7. nu. 2. Turrianus, & ceteri comm.* Et ratio est, quia sine actu Spei nec iustificari, nec in iustitia diuina persistere, nec meritorie operari possumus. *vid. Scholl.*

Resp. II. Præceptum Spei per accidens obligat, 1. Quando actus orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine præuio actu spei exerceri non possunt. *Ita Autt. citt. & Fill. tr. 22. ca. 8. num. 255.* 2. Quando quis ita tentatur, vt periculum sit consensûs nisi animum spe erigat. *v. Fill. l. c. s. 2. Lay. l. 2. t. 2. c. 2. Bon. d. 3. q. 3.* Vnde sequentes Casus resoluuntur.

I. Mortale peccatum est, sperare, siue amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quàm cœlestia: v. g. si quis ita comparatus sit, vt desideret perpetuò degere in hac vita, & *Deo* relinquere cœlum, si sibi relinquat terram.

II. Mortale item est, desperare & consequendo Deo, aut salute & venia peccatorum, aut mediis ad illam consequendam necessariis; v. g. auxiliis gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatnm ratione paruitatis materiæ non potest esse veniale, cùm sit iniuriosum misericordiæ Dei. S. Thom, q. 20. a. 3. Lay. l. 2. t. 2. c. 2. n. 3.

III. Mortale etiam est, præsumere de misericordiâ Dei, v. g. cùm quis sperat id, quod est impossibile secundùm legem Dei ordinariam; vt si speres remissionem peccatorum & salutem sine pœnitentiâ, vel per propria merita & vires naturæ; vel etiam si quis statuat perseuerare in peccatis, quamdiu benè valet, & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. S. Thom. q. 12. a. 1. Lay. l. c.

Denique mortale est, odisse Deum, (odio scilicet abominationis seu auersionis) v, g. si Deus displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. v. Lay. l. c. Bonac. di. 3, q. 3.

****

TRACTATVS III.

De Præceptis Charitatis.

CAPVT PRIMVM.

An, quando, & quomodo obliget præceptum Charitatis Dei?

CHaritatis Dei, est amor amicitiæ, quo Deo benè volumus, & omnia bona ipsi cupimus, ob summam & infinitam eius diuinæ naturæ perfectionem.

Resp. I, Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandùm. Patet ex *scripturâ*. Ratio est, quia finis vltimus plus est diligendus, quàm omnia media quæ ad eum referuntur: non quidem intensiuè (etsi enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto) sed appretiatiuè, ita ut nullam creaturam pluris faciat, quâm Deum; velitque potius omnia

omnia perdere, quàm Deum offendere, & sic ille malè velle. S. Thom, 2. 2. q. 27. a. 3. Azor. Sanch. Bec. 2. 2, c. 19.

Resp. II. Probabile est, præceptum Charitatis Dei obligare, I. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei in finitè boni, à quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio, est, quia cùm teneatur Deo ex filiali amore totâ vitâ seruire, id non videtur posse fieri, nisi eliciat actum amoris. *Ita S. Thom. q. 89. art. 6. Nauar. Valentia & cat. comm.* (Notat autem *Con. disp.* 24. *d.* 3. *num.* 50, non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantùm, si differat notabiliter, v. g. vltra annum) contra *Palaum*, qui dicit probabile esse, quòd non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet *Escobar*, ex *Petro Hurt.* 2. 2. *di* 171. *s.* 1. §. 24. quòd si positiuè non meministi te omisisse, tenere possis, te satisfecisse. *Trullen.* tamen *l.* 1. *c.* 5. *d.* 13. *n.* 9. monet expedire, vt quis se in confessione aliquando accuset sub dubio si forte præceptum istud violarit, vel alia præcepta affirmatiua, de quibus non certò constat, quando obligent, vel violentur. II. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur conteri, v. g. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius deest. Ratio, quia contritio includit actum Charitatis. IV. Si quia grauem tentationem, præsertim in articnlo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolutè, eò quòd tunc securissima via eligenda sit. *v. Lay. l.* 2. *t.* 3. *ca.* 2. *Bon. d.* 3. *q.* 4. *p.* 2. *Hurtad.* 2. 2. *di.* 174. *s.* 6. *d.* 27. Ex dictis resolues.

I. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

II. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appretiatiue seu æstimatiuè minore, quàm creaturas.

III. Peccat item contra Charitatem Dei, si quis Deum non diligat principaliter propter se, tanquam finem ultimum omnium rerum, sed tantum propter aliud, v. g. vitam æternam, vel ad evitandum infernnm. Quod esse mortale, docet *Sylu. & Nauar.* quia scilicet Deus non diligeretur appretiatiuè super omnia

omnia, si aliud ab illo amaretur, vt finis principalis Addo, *principalis*, quia ut benè *Tolet. lib. 4. cap. 9.* Deus propter retributionem vitæ æternæ amari potest, sed minùs principaliter, vt scilicet vita æterna vel alia Dei dona, sint tantum causa mouens, vt facilius, expeditiùs, & feruentiùs diligatur.

IV. Mortale & grauissimum omnium est, si quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, seu maleuolentiæ (amori amicitiæ opposito) v. g. si optes Deum non esse, non habere scientiam, potentiam, &c. De his *vid. Laym. l. c. Bon. loc. cit. Sanch. l. 2. cap. 3. & 5. Regin lib. 17.*

CAPUT II.

De præceptis Charitatis erga proximum.

CHaritas proximi præcipit, 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleemosynam. 4. Correptionem fraternam, Deinde prohibet, 1. odium proximi, 2. scandalum. 3. ne injuria, bellum, aliudve graue damnum, vel malum inferatur. De quo postremo agetur in Decalago; de reliquis hic.

DVBIVM I.

Quis ordo seruandus inter personas, quæ diliguntur?

Resp. I. Ordine Charitatis quisque tenetur post Deum diligere 1. Se ipsum, secundùm bona spiritualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Se ipsum quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique seipsum, & deinde proximum, quoad bona externa. *Ita Lay. l. 2. t. 3, c. 3. ex Thom. & communiter.* Vnde resoluuntur Casus.

I. Peccat contra charitatem sui, qui salutem suam spiritualem, vel corporalem negligit: quod graue est, si fiat sine causa, & cum graui damno, v. g. mortis, vel grauis morbi. *Trull. l. 1. c. 6. d. 1.*

II. Nullius boni consequendi causâ licet peccare, etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale. *Lay ibidem.*

III. Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo, dummodò sit æquè certa spes illum iuuandi, neque grauius inde malum immineat: v. g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absoluere moriturum, si alius non adsit qui facit. *S. Aug. lib. de mend. S. Thom. q. 26. a. 5. & q. 44. Regin. c. 4.*

Dixi, *in extrema*, v. g. quâ certo putetur moriturus in immortali: quia in graui tantùm obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat, vt Parochus; cui ideo, non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æque idoneo. *Valent & Laym. l. c.*

IV. Ordinariè non licet vitam suam postponere alienæ. Addo, *ordinariè*: quia licet, si sit persona publica, à quâ multum pendet: uti etiam pro repub. pro fide religione defendenda; imò etiam pro amico, propter Deum dilecto. *Less. l. 2. ca. 9. d. 6. Laym. l. c.*

Resp. II. Quoad proximos inter se seruandus est hic ordo. 1. Qui melior est, magis diligendus est, eà dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus, & reuerentia Sic v. g. plus diligendus est vir sanctus, quam parens improbus. Ratio, quia est magis coniunctus cum præcipuo obiecto Charitatis, quod est Deus item parentes magis quàm filij, vel vxor; magisque benefactores, quam ij, quibus benefecimus, *Lay. l. c. & comm.* 2. Appretiativè, & dilectione eâ, quâ alteri optamus bonum nondum possessum cum beneficentia, magis diligendi sunt ij, qui nobis sunt coniunctiores, quoad ea bona quæ sunt debita tali coniunctioni, & in quibus hæc fundatur. *Vnde resolues*

I. In bonis pertinentibus ad naturam & vitam corporalem conseruandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam,) Primò omnium, vxori; quia est una caro cum viro. 2. Filiis 3. Parentibus & quidem patri præ matre. 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi, *extra extremam necessitatem*: quia in hac parentes, eò quòd vitam dederint, præferendi sunt etiam vxori, & liberis. *Lay. ib. n. 5, & 6.*

 II. In

II. In rebus pertinentibus ad ciuilem communicationem, præferendi sunt conciues, in bellicis commilitones, in spiritualibus spirituales filij, patres, fratres. *Bannes* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, aliis omnibus præferendos quia coniunctio carnalis est fundamentum aliarum coniunctionum. *v. Lay. hic l. c.*

DVBIVM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est, Inimicos aliquomodo diligendos, cùm sint proximi, *cum S. Thom. 2. 2. q. 25. a. 1, communiter omnes.* Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi?

Resp. I. Quilibet homo saltem priuatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa & beneficia exhibere ex præcepto? specialia verò ex concilio tantùm, nisi aliundè ratio obligationis accedat. *Ita communiter cum Lay. ca. 4. ex S. Thom. l. c. q. 25. a. 8. & 9.* Dixi 1. *communia*: qualia secundum *Caiet. V. odium*, sunt, quæ Christiano debentur à quouis Christiano in communi, conciui à conciue, cognato à cognato. Ratio autem est, quia ista negare, est vindicare iniuriam, quod non licet priuato. Dixi 2. *nisi aliundè accedat ratio obligationis*. quales esset v. g. 1. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici, vt *v. Azor. t. 2. l. 11. c. 3.* 3. Necessitas temporalis, vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio quia his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odij declaratio *Lay. l. c.* Vnde resolues Casus sequentes.

I. Per se loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum positiuo & peculari actu, neque ad eum salutandum, alloquendum, ægrotum inuisendum, mæstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris. *Fill. t. 28. cap. 1.* Dico, *per se*, quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo, inimicum tibi & Deo reconciliare, id omittere, esset graue: vti etiam, inæqualis persona soleret alium

lium salutando præuenire; v. g. subditus Prælatum. *Lay. l. c.*

II. Non licet inimicum excludere à communibus orationibus, v, g. oratione Dominica, & quæ pro communitate instituitur; nec à communibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione: quia hæc sunt communia dilectionis signa: ideoque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes inuitare, obuios omnes ex vicinia vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, & regulariter, mortale. *S. Thom. Nauar. Lay. ll. cc.* Addo 1. *ex genere suo*, quia si leuitas materiæ, aut causa rationabilis excuset, v. g. si pater, vel superior, filio vel subdito, ob correctionem ea subtrahat ad tempus, le uel nullum erit: quia habet ius puniendi. Addo 2. *regulariter*, quia si persona multò maior inferiorem non resalutet, v. g. nobilis rusticum. pater filium, non videtur mortale, vt notat, *Sa ver, Charitas. Bon. di. 3. q. 2. p. 3, v, Azor, 3. p. li. 12. c. 13.*

II. Etsi quiuis teneatur inimico veniam legitimè petenti, non tantùm interius remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere: negat tamen *Trull. l. 1. c. 5. d. 5.* ex *Azor* & *Fill.* teneri statim postquam offensio est illata, eò quòd sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus; imò nec eam acceptare, si offerat; sed etiam iuridicè potest compensationem petere, dummodò in vtroque casu ponatur odium, vt docet *Valent. Lay. l, 2. t. 3. ca. 4.* Quòd si tamen pœna sit valdè grauis, v. g. capitis, mutilationis, neque læso ex ea commodum proueniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expetti. Similiter, si satisfaciat quantum potest, ad id quod non potest eum vrgere, videtur contra charitatem, vt docet *Sylu. & Fill. t. 28. c. 11. q. 9.*

Resp. II. Etsi odium inimicitiæ, siue personæ secundùm se & bonorum quæ in se habet, volendo scilicet illi malum vt sic. siue quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale; odium tamen abominationis, siue qualitatis, quo non hominem, sed eius malitiam, vel saltem personam tantùm quatenus malam vel nobis noxiam, auersamur, sæpè licitum est, vt docet

Com-

Côn. a. 29. dub. 3. & communiter. Vnde resolues sequentes Casus.

I. In confessione satis esse, si dicas te graue malum voluisse proximo, nec opus esse explicare speciē mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quòd omnia comprehendantur sub vna ratione mali, *Cai. Bon. Turr. Trul. l. 1. c. 6.* docent probabiliter sed contrarium probabiliùs docet *Suar. Palaus t. 6. d. 4. p. 1*

II. Licet proximo velle malum aliquod, v. g. temporale, (dummodò non sit iusto grauius) quatenus id illi bonum est v. g. morbum, vel aduersitatem, vt a peccatis emendetur. *Bon. d. 3. q. 4. p. vult. §. 1. ex multis.* Cauendum tamen est, ne fiat ex vindicta, et quasi Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter. Generatim verò, ob bonum spirituale, proprium vel alienum, licet mala pœnæ, inefficaci affectu. aliis velle; quia cùm in hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus. *v. Less. l. 2. cap. 47.*

Sic licet v. g. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum iuxta illud *Galat. 5. Vtinam abscindantur.* Item tristari de eo, quòd dignitates conferantur indignis; vel de sanitate eius, qui ex illa sumit occasionem peccandi, Item mortem, egestatem, aut morbum alicuius desiderare, vt cesset à peccatis, & vitam in melius mutet. Eadem ex causa *Bonac. Azor & Palaus t. 6. p. 1. n. 11.* excusant à peccato matrem; quæ mortem filiarum exoptat, eò quòd ob deformitatem vel inopiam commodè, & honestè nuptui tradere non possit. Etsi verò sibi ipsi optare mortem *Nauar. & ceteri* dicant esse mortale: ad euitanda tamen grauia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt *Sanch. Sot. Gran. Dia. p. 5. t. 14. R. 92.* Ita & *Trull. l. 1. d. 2. n. 11.* excusat fœminam, quæ sibi (vel alteri) mortem optat ad vitandam grauem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia similia mala à marito v. g. inflicta, vel infligenda, Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes *Dian. l. c* mortalis damnet, nisi (vt plerumque fit) excuset defectus aduertentiæ & deliberationis.

III. Priuatus, qui auersus ab alio fugit illum, si id faciat, vt cum

vt eum suo colloquio & solatio priuet, atque ita contristet, & malè illi sit, est odium inimicitiæ & peccatum si verò nihil mali optando, tantùm fugias, quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi solet esse molestus, est odium auersionis, & peccatum, si sit irrationabile: quale non erit, si sit persona valde aspera; modò absit contemptus, scandalum, & vindictæ cupiditas. *v. Bon. loc. cit.*

DVBIVM III.

De præcepto Eleemosynæ, *seu misericordiæ corporalis.*

Suppono I. Huius præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis, 2. Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua.

Suppono II. Duplicem dari necessitatem proximi. 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam grauis & diuturni morbi, secundùm *Dian. p. 5. t. 8. R. 1.* 2. grauis, ex qua imminet periculum grauis mali. vt captiuitatis, infamiæ, grauis iacturæ bonorum, vel statûs; vnde fiat, vt difficulter se possit sustentare. v. g. si non possit viuere secundùm suum statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari, vel artifex, aut vir honestus, mendicare. 3. dicitur communis, quâ laborant mendici triuiales. *Laym. l. 3. tr. 2. cap. 6.*

Suppono III. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ siue naturæ, vel respectu statûs, vel decentis conditionis personæ; quomodo seculares rarò putant se habere superflua, vt docet *Laym & Nauar. c. 24.* Nam quæ sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, conuiuia, hospitum tractationem (qualia tamen non sunt, quæ ad quemcunque fastum & pompam quisque sibi requirit) spectatis etiam communibus euentibus, hæredibus, necessitate futurâ, &c. non sunt superflua.

Resp. I. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessariis, nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reipub. *Est communis.* Et ratio patet ex ordine charitatis,

Resp.

Resp. II. Probabile est, ex superfluis naturæ & statui, teneri aliquem, etiam in graui necessitate, succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subuenturum: idque, vt *Azor tom. 2. lib. 12. cap. 7. Sylu. & Fumus*, volunt, sub mortali, contra *Medinam*, qui vult esse tantum concilij. Ratio, quia cùm in scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam, & raram necessitatem. *v. Laym. l. c.*

Resp. III. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinariè, ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessariis. *Suar. Laym, ex communi.* Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit ditior. *Vasq. &c.* contra *Suar. Côn. &c. v. Dian. p. 5. t. 8. R. 5.*

Addo, *ordinariè*, quia si maius damnum æstimaretur, te excidere tuo statu, quàm mors pauperis, non tenereris, *Azor l. c.*

Resp. IV. Probabile est, quòd proximo in graui necessitate constituto quisque teneatur subuenire, cum modico detrimento proprij statûs: quia paruo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire. *Lay. l. c. ex D. Thom. Bon. d. 3. q. 4. p. 6.* Ex dictis collige.

I. Homines priuati non tenentur inquirere pauperes. *Vasq. &c.* si tamen dubitent de extrema alicuius indigentia, tenentur inquirere veritatem. *Sanch. Dian. p. 5. t. 8. R. 39.*

II. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam vitæ seruandæ necessariam, vel ad redimendum a periculo mortis. *Sa & Côn. di 27. dub. 8. num. 135.* Et ratio patet ex dictis.

III. Si proximus tantùm egeat vsu rei, satis illam accommodare: v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato equum, donec domum reuertatur. *Laym. Bon. ll. cc.*

Resp. V. In communibus pauperum necessitatibus, tenetur aliquando dare eleemosynam, qui habet bona naturæ & statui superflua. *Ita communiter. D. Thom. Suar. Bellar,* contra *Nauar, & Vasq.* qui negant teneri. Ratio est, tum, quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum: tum, quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem grauem. Videtur tamen hæc obligatio tantùm esse subueniali, vt rectè *Medina*: idque si nulla sit iusta causa negandi; aliàs sub nullo. *v. Laym. Bon. l. c.* Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. pauperibus triuialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa externæ necessitatis, raro quis tenetur ex præcepto subuenire, etiam de superfluis: tum quia ferè ad mouendos spectatores ista necessitas exaggeratur: tum quia ab aliis iuuandi præsumuntur. *Malder. VViders. Dian. p. 5. t. 8. R. 17.*

II. Si quis diues & abundans diu neget omnes eleemosinas, cum proposito dandi meliore & commodiore loco ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium vsum conuertendi, is non peccat, cùm habeat iustam causam negandi: si verò talis, sine rationabili causâ, omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit *Laym. l. c.* versari in malo statu.

III. Nulli omninò quantumuis diuiti, omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, facilè neganda est absolutio; tum ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione: tum, quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. *Laym. ib.*

IV. Etsi dicta de eleemosyna danda, intelligantur respectu omnium egentium, etiã peccatorum, infidelium, & inimicorum; damnandi tamen non sunt Magistratus, excludentes à suis ciuitatibus, iusta de causa, pauperes peregrinos *Laym. ib. Trull. l. 1. c. 5. d. 10.*

V. Religiosis æquè ac aliis pauperibus debentur eleemosynæ; quia eorum paupertas & necessitas est vera & iusta, tametsi voluntariè contracta, cùm voluntas & causa fuerit rationabilis, & grata Deo *Lorca Dian. p. 5. t. 8. R. 18.* Aliud est de ijs, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, vt vagabundi. *Ibid. R. 19.*

Resp. VI. Eleemosyna tantùm facienda est ex bonis propriis, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex alienis, quando proximus est in extrema; vel etiam secun-

ſecundùm *Leſſ. l. 2. c.* 12.in valde graui) neceſſitate, & aliundè ſuccurri non poteſt tunc enim omnia ſunt communia. In communi verò neceſſitate, licet tantùm cum conſenſu domini, tacito vel expreſſo. *v. S. Thom. 2. 2. q. 32. a. 7. Regin. 286. Fill. Laym. Bon. l. c. n.* 11. *Leſſ. l. 2. t.* 12. Vnde reſolues.

I. Non licet dare eleemoſynam ex bonis obnoxiis reſtitutioni, v. g. furto ablatis: licet tamen ex acquiſitis pet opus illicitum, ſed non cum iniuſtitia, v. g. ex lucro meretricum. Ratio, quia hæc ſunt propria; priora non. *Bon, ib.*

II. Pueris, filiis familias, ſeruis, ancillis, vxoribus, non licet dare eleemoſynam, niſi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorum voluntas præſumitur. Partiales verò caſus, in quibus vxor dare poteſt, v. ſuo loco, *præcepto* 4. *& 6. c.* 1. *d.* 4. *v. Bon. di.* 3. *q.* 4. *p.* 6. *Dian. p.* 5. *t.* 8, *R.* 25. vbi ex *Hurt.* notat, ſi pater nullas det eleemoſynas, poſſe pro eo dare filium.

III. Tutores & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, poſſunt facere modicas eleemoſynas ex bonis quæ adminiſtrant, quales nimirum ipſi facere deberent, quorum ſunt. *Vaſq. Azor. Con. Dian. p.* 5. *t.* 8. *R.* 35.

DVBIVM IV.

De miſericordiâ ſpirituali, ſeu præcepto correptionis fraternæ.

Correptio fraterna, eſt admonitio, quâ quis proximum conatur reuocare a peccato. De quâ certum eſt, præceptam eſſe iure tum naturali, quo membra vnius corporis ſe mutuò iuuare tenentur; tum diuino poſitiuo. *Matth.* 18. *Si peccauerit in te frater tuus, corripe ipſum. Bec. 2. 2. c. 21. Laym. l. 7. Fill. Bon. p.* 7. Quæritur autem, quæ ſit eius materia, quos, & quomodò obliget?

Reſp. I. Omne mortale peccatum proximi, per ſe eſt ſufficiens materia, vt hoc præceptum obliget ſub mortali. *Ita communiter.* Et ratio eſt, quia cùm vitam ſpiritualem proximi tollit

mi tollat, ſufficientem neceſſitatem correptionis inducit. Dixi 1. *omne mortale*: quia etſi etiam veniale ſit materia correptionis, non tamen grauiter obligans; nec niſi facillimè poſſis. Dixi 2. *per ſe*: quia ſi quis ob timorem, verecundiam, puſillanimitatem, putet ſe non ita ſtrictè obligatum, vel minùs eſſe idoneum ad corripiendum, videtur tantùm peccare venialiter. *vid. S. Thom. 2. 2. q. 32. a. 2, & cæteros ſuprà cit.*

Reſp. II. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circumſtantiis. 1. Si certò tibi conſtet de peccato proximi: indagare enim tenetur ſolus ſuperior, 2. Si probabile ſit non emendâſſe, nec emendaturum, vel relapſurum: quia eleemoſyna egenti tantùm danda eſt. 3. Si alius æquè idoneus non adſit, qui correpturus putetur. 4. Si ſit ſpes fructûs: quia deſperato fine ceſſant media. 5. Si ſit bona occaſio, locus, & tempus opportunum, poſſiſque ſine tui graui damno facere. Quòd ſi horum aliquid deſit, præceptum non obligat. Vnde patet, eius omiſſionem in priuatis, vel nullam eſſe, vel leuem culpam. *v. Bon. l. c.*

Reſp. III. Etſi hoc præceptum obliget omnes, etiam ſubditos; magis tamen Prælatos. Ratio prioris eſt, quia omnes ſunt commembra, tenenturque ſibi externa officia Charitatis præſtare. Ratio poſterioris eſt, quia ſubditi tantum ex Charitate, Prælati verò etiam ex officio, & iuſtitiâ tenentur. Vnde peccare poſſunt etiam grauiter, veniales culpas non impediendo, ſi vigor diſciplinæ per hoc minuatur, Eademque ferè eſt Ratio de patrefamilias, præſertim erga liberos. *Lay.* l. *c. n.* 5. *Palaus, Trul. l.* 1. *c.* 5. *d.* 13. *&* 15. *& ceteri.*

Reſp. IV. Ordo in correptione ſeruandus eſt, quem Chriſtus præſcripſit, *Matth.* 18. ſcilicet 1. vt corripias in ſecreto: deinde coram teſtibus: tum ad Prælatum Eccleſiæ, ſiue ſuperiorem, deferas. Excipe tamen, 1. Niſi præſtet ſuperiori, viro probo & prudenti, quam aliis teſtibus innoteſcere; prout cautum eſt *in Regula S. Aug.* 2. Niſi peccatum ſit publicum: tunc enim poteſt publicè corripi. 3. Niſi vergat in graue damnum tertij aut communitatis, ſi ſuperiori non ſtatim innoteſcat; v. g. ſi quis proditionem moliatur, hæreſin occultè ſpargat: tunc enim

nim immediatè superiori indicandum; quia commune bonum præferendum est priuato. *Fill, t. 28. c. 7. n. 149. & 155.* 4. Quando corripiendus est contentus, vt superiori statim significetur; vt est apud quosdam religiosos, qui quoad hoc iuri suo renunciarunt. *v. Suar. Bec. Lay. hic, Sanch. Fill. l. c.* Ex dictis resoluitur.

Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & ob mali temporalis timorem negligit, peccat mortaliter. *Ita Laym. Suar. Sanch. l. 6. mor. c. 18 v. Palaum hic.*

II. Si certò constet fratrem perfectè emendâsse peccatum occultum, nec ex eo esse vllum periculum relapsûs, vel damni, ipsi aut alteri, non licet (etiam in Societate Iesu) denunciare Patri, vel Prælato, nisi frater expresè in istam denuntiationem cosentiat. *Sanch. 2. mor. l. 6. c. 18. n. 40. & 60. Palaus de char. t. 6. d. 3. p. 12. Fill. Trul. l. 1. c. 5. d. 14. Suar. Hurta, d. 163.* & denique *C. Lugo. Resp. mor. l. 4. d. 46.* vbi tamen notat, in Societate Iesu casum esse rarissimum. Ratio autem est, quia cessat motiuum charitatis, atque adeò ratio denunciandi: ideoque est peccatum, & quidem vt *C. Lugo. l. c.* notat ex *Suar.* mortale ex genere suo. *v. infrà l. 4. c. 3. du. 5. & Dian. p. 4. t. 4. R. 71.*

III. Si Superior immediatus se solo possit delinquentem emendare, ita vt nullum periculum damni vel relapsûs, ipsi vel alteri, vel communitati immineat, videtur peccare manifestando mediatè delictum. *Palaus l. c. Trull. d. 16. n. 1.*

IV. Prælati & Magistratus tenentur aliquando inquirere subditorum peccata, vt corripiantur: non tamen multum & curiosè de aliquo in particulari rogare debent, nisi is speciale eius signum dederit: neque facilè admittere accusatores spontaneos, quia illi specie boni communis sæpè se quærunt. *Hurta. &c. Dian. p. 7. t. 3. R. 10. & 12.*

V. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum, tenentur etiam cum suo incommodo, imò aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam quam possunt, vt peccata publica & occulta impediant: quia cum Christo pacti sunt curam & solicitudinem gregis, pro qua multa ab eo bona accipiunt. *Hurt. tom. 2. d. 162. sec. 7. §. 60.* (apud *Dian. p. 7. t. 3 R. 28.*) aitque hanc esse omnium Patrũ & Theologorum doctrinam, quam Christus verbo & exemplo docuerit: additque idem esse de Magistratibus & Concionatoribus. Licet verò hi non teneantur ad id ex iustitia, (sicut Prælati & Magistratus) tenentur tamen peccata publica corripere, (sed non facilè Prælatorum & Religiosorum, quorum authoritas ad bonum commune est necessaria) etiam si non sit spes emendationis *Con. Hurt. Dian. loc. cit. R. 13.*

VI. Correptio adhibenda est non semper statim, sed dum maior fructus speratur. Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, vt feruentiûs resipiscat. *Dian. p. 7. t. 3. R. 29. & 30. ex Regin. Fil. Trul.* Neque sufficit semel esse factam correptionem, sed debet iterum iterumque fieri, quamdiu speratur fructus *Ib, R. 32.*

DVBIVM V.

De Scandalo.

ARTICVLVS I.

Quid, quotuplex sit, & quale peccatum?

Resp. I. Scandalum, dicitur peccatum occasionatum, & est duplex: Actiuum, & Passiuum. Actiuum est, dictum vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minùs rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. *Ex S. Thom. 2. 2. q. 43. a. 1. Sanch. Azor, Laym. ca. 13. Bonac. d. 2. q. 4. p. 2.* Dixi, *minùs rectum*, hoc est, quod vel in se malum sit, vt si loquaris turpia coram adolescente; vel mali speciem habeat, vt si iusta de causa coram aliis eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalum Actiuum aliud est per se tale, aliud per accidens. Per se dicitur, quando directè intenditur alterius ruina; id est, si ideo aliquid fiat, vt aliquis ad peccatum inducatur: v. g. si adulter alienam sollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè, & interpretatiuè tantùm causatur alterius peccatum; vt si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum esse inducere alterum hic & nunc ad peccatum, & nihilo-

& nihilominus facis; vt si coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quòd habeas veniam. Item, si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto absit omne peccatum., & peccandi periculum. *vid. Sa V. Clericus, Laym. Bonac. loc. cit.* Scandalum Passiuum, est ipsa ruina, siue peccatum, in quod labitur proximus, ex occasione alterius dicti vel facti. Quod diuiditur in Datum, seu pusillorum, quod oritur ex actiuo: & in Acceptum, quod non oritur ex actiuo, sed ex ipsius sumentis malitiâ; quale erat odium, & inuidia Pharisæorum in Christum, occasione eius dictorum vel factorum: vnde hoc dicitur Pharisaicum. Ex his patet.

I. Ad Scandalum Actiuum non requiri, vt de facto passiuum ex eo sequatur, sed satis esse, quòd data sit occasio, ex qua naturâ suâ sequi possit: vt si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat. sicut etiam contrà, passiuum potest dari sine actiuo. *Laym. ibidem.*

II. Scandalum passiuum non esse speciale peccatum, neque addere circumstantiam aggrauantem: v. g. qui viso alterius furto etiam furatur, non ideo peccat grauius. *Lay. ib.*

III. Non semper esse scandalum, si pecces coram alijs, sed tantùm, quando attentis omnibus circumstantiis tam personæ agentis, quàm coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui alias peccaturi non essent. *Sanch. Lay. l. 2. t. 3. c. 13.*

IV. Omne scandalum actiuum directè intendens ruinam proximi, esse speciale peccatum contra Charitatem, vt habet communis sententia. An verò idem sit, quando intenditur indirectè, controuertunt Scholastici, & parùm refert ad praxin. *Sanch. l. 7. c. 6. & 9. Azor. 1. p. l. 4. c. 7. Bon. l. c.* Unde resolue hos Casus.

I. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset: & sic opus indifferens sed veniale, sæpè transit in mortale, ratione scandali, v. g. si iocolum verbum proferat Religiosus coram fœminis, vel ijs. qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt. *Lay. l. c.*

II. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri dat occasionem

sionem ruinæ venialis tantùm' Quod verum est; etsi directè illam intendat, & quidem per actum mortalem. *Sanch, l. 1. c. 6. n. 11. ex communi* contra *Suar.* Ratio autem est, quia ruina est parua. Et patet à simili, vt si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantùm erit veniale.

III. Scandalizans committit præter peccatum scandali, etiam peccatum eius speciei, ad quod alterum inducit: ideoque confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod & ad quod induxit; eum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt. *Sanch. Azor, Lay. Bon. l. c. Card. de Lugo de pœnit. d. 16. s. 4. Dia. de Sacr. to. 2. t. a, 114.* Excipit tamen *Card. de Lugo l. c.* si præter intentionem scandalum dederit. *Tambur. de exped. conf. l. 2. c. 1. §. 9.* ait, quoad inductos, sufficere si dicas: fui multis occasio peccandi meo exemplo. *v. infrà l. 3. t. 6. c. 1. dub. 2.*

IV. Etsi is qui scandalizauit alios, teneatur illis rursus dare bonum exemplum, vt inquit *Sa*: si quis tamen nudo exemplo suo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v. g. exhortatione, consilio, mandato est cooperatus, non tenetur ad restitutionem; quia talis inductio est tantùm contra Charitatem, non iustitiam. Idem docet esse *Lessius*, si cum Caio v. g. potites eâ intentione, vt ipse consumptis pecuniis furetur. *v. Less. c. 9. d. 2. n. 113.*

V. Non censetur dare scandalum; qui licet publicè peccet, facit id tamen coram ijs, qui vel sunt ita viles, vel infames aut improbi, vt nemo moueatur ad peccatum; vel qui sunt ita probi v. g. si quis fornicetur coram alijs, qui parati sunt idem facere, nec eius exemplo mouentur; vel si coram mansuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. *Sanch. 1. mor. c. 6. n. 6.*

VI. Non ideo factum aliquod est scandalum; quia alius incipit de tali homine malè suspicari, aut sentire; quia hic non peccat, si ob sufficientia indicia suspicetur. Secus tamen est, si incipiat malè sentire de fide Catholicâ, Clero, Ordine, Religioso, vel minùs ad pietatem affici. Vnde patet faciliùs dari scandalum

adlum ab ijs, qui ſunt in magnâ auctoritate, vel pietatis exiſtimatione, quàm ab alijs. *Con.di* 32. *num.* 33.

ARTICVLVS II.

An. & quando ſcandalum paſſiuum permitti poſſit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat;

Reſp. I. Permitti non poteſt abſque neceſſitate, vel vtilitate propria vel aliena. Ratio eſt, quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, ſi facilè poſſimus. *Laym, cap.* 13. *ex communi.* Vnde reſoluitur hic Caſus.

Abſque cauſa non licet petere mutuum ab uſurario, vel ab infideli iuramentum Per falſos Deos, à concubinario adminiſtrationē Sacramenti, vel vt celebret: cùm enim abſque peccato id non ſit facturus, cooperaris eius peccato. *Suar. Sanch.Trull. l. c.* 6. *d.* 5. *n.* 15,

Reſp. II. Ex cauſa neceſſitatis; vel vtilitatis, poteſt permitti. Patet in dicto caſu, qui ſimpliciter ſine peccato fieri poteſt; ideoque licet talia petere ex rationabili cauſa, etſi alter ex ſua malitia ſit peccaturus, Requiritur autem maior neceſſitas, vt permittatur ſcandalum puſillorum, quàm Phariſaicum. Item maior, ſi plures ſint ſcandalizandi; ſi timeatur peccatum graue, & denique, ſi certò præuidetur, quàm aliás. *Lay. l. c. Bon. d.* 2. *q.* 4. *p.* 2.

Reſp. III, Debet permitti, ſi alioqui propria ſalus periclitaretur, vel aliis, præſertim communitati, graue damnum immineret. Vnde bona ſpiritualia neceſſaria ad ſalutem, nec debet, nec poteſt quiſquam dimittere ob cuiuſquam ſcandalum. *Fill. l.* 28. *c.* 6.

Reſp. IV. Bona ſpiritualia, (& ſecundùm *Lorcam* apud *Dian. p.* 5. *t.* 7. R. 24. etiam temporalia) non neceſſatia ad ſalutem, non tenetur quis omittere, vel differre, ob ſcandalum Phariſaicum, iuxta illud *Matth.* 15. *Sinite illos, &c.* niſi tamen ex dilatione fructus ſperaretur Faciliùs verò ac ſæpiùs talia bona differenda, vel etiam omittenda ſunt, ob ſcandalum puſillorum

rum: v. g. ingreſſus religionis debet differri ob ſcandalum parentis, ſi conſenſus illius breui ſperetur. *Laym. l. c.*

Reſp. V. Ad vitandum graue ſcandalum puſillorum, quædam præcepta impleri non debent: niſi tamen omiſſio eſſet magis damnoſa omittenti. *v. Laym. l.* 2. *t.* 3. *ca.* 13. Ratio huius eſt, quia tunc concurrente duplici præcepto, ſcilicet naturali de cauendo ſcandalo, & poſitiuo, maius & fortius eſt naturale. *Ex dictis reſoluuntur Caſus.*

I. Prælati Eccleſiaſtici non tenentur, (imò nec poſſunt) ea, quæ ad bona Eccleſiæ conſeruanda, ſunt neceſſaria, v. g. lites, &c. omittere ad vitanda ſcandala Phariſaica, imò etiam puſillorum; etſi his priùs reddi debeat ratio rectitudinis. *Dian. p.* 5. *t.* 7. *R.* 24. ex *D.Thom. &c.*

II. Si fœmina vtatur veſte virili, vel contrà, tantùm ex leuitate, ſine prauâ intentione, periculo ſcandali, & libidinis, veniale tantùm erit, aliàs mortale; nullum verò, ſi ex neceſſitate. *Dian. p.* 5. *t.* 7. *R.* 32. ex *D. Thom. Sylu. &c.*

III. Peccatum, ex quo Confeſſarium in confeſſione (ex infirmitate tamen) grauiter ſcandalizandum noſti, debes reticere. *Lay. loc. cit.* ex *Nauar. &c.*

IV. Vxor ſemel vel iterum debet omittere ieiunium, ex quo maritus grauiter offendetur, & orietur diſcordia. *Ibid.*

V. Si ituro te ad ſacrum die feſto, excitanda ſit grauis rixa, vel cædes, non teneris ire *Ibid.*

VI. Superior peccata ſubditi ſæpè poteſt diſſimulare, ad vitandas turbas. & maiora mala, quæ alioqui teneretur pùnire,

VII. Mulier, quæ ſcit in ſe, vel in ſui aſpectu aliqnem in particulari ſcandalizandum, mortaliter peccat ſi datâ operâ ei ſe conſpiciendam offerat: adeoque poteſt & debet, non tantùm publico, ſed etiam ſacro abſtinere die feſto, ſemel aut iterum, ad peccatum illud euitandum Dixi *aliquem in particulari,* quia ob timorem ſcandali alicuius ex communitate in genere, vel etiam plurium, abſtinere nimis eſſer difficile, & plenum ſcrupulis. Dixi 2. *ſemel aut iterum,* quia ſæpè, nimis eſſet graue, & durum. *Bon. Sanch. Lay. l. c. n.* 10. *& alij. v.* Dian. *p.* 5. *t.* 7. *R.* 21.

7. R. 21. & 22. vbi in contrarium citat aliquot Authores negantes obligationem prætermittendi rem præceptam, ad euitandum aliorum ſcandalum.

VIII. Mulier quæ ex ornatu, etiam conueniente ſuo ſtatui, probabiliter præuidet aliquem in particulari lapſurum mortaliter, tenetur ad breue tempus eum dimittere, aut talis conſpectum fugere. Dixi, *ad breue tempus*: quia ad longum, nimis illi graue foret. *v. Dian. l. c.*

IX. Si verò idem timeretur in particulari ex ornatu ſuperfluo, vano, & inconuenienti (quem aſſumere vanitatis & placendi cauſa, vt videantur pulchræ, & procum faciliùs inueniant, ſecluſis aliis, non niſi veniale eſt,) teneretur eum omnino dimittere, etiam ſubmortali: quia nullum habet ius ad illum ornatum: & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commodè poteſt. *v. Sylu. V. ornatus*. Alij tamen, vt *Caiet.* & *Nauar. cap.* 23. videntur docere, eam tantùm teneri ſub veniali, (ſed minùs probabiliter, quando in particulari lapſus præuidetur, & breui tempore abſtinendum eſt (qui etiam cum *Azor, Leſſ. & Bon.* excuſant à mortali eas, quæ ex conſuetudine loci, media vbera detegunt, fuco, pigmentis, alienis crinibus vtuntur: dummodò non aliorum laſciuiam, ſed tantùm maiorem pulchritudinis ornatum intendant, abſque alio fine mortali, aut lege particulari id ſub mortali prohibente. Addunt tamen, fore graue & mortale peccatum, huiuſcemodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantùm tegendi, vbi non eſt, introducere. *Nauar. nu.* 19. *Leſſ.* 112. *Lay. l. c. &c. v. Bon. de mat. q.* 4. *p.* 9. *n.* 17.

X. Si mulier non in particulari, ſed in genere tantùm, aliquos in ſe ſcandalizandos putet, modò eorum laſciuiam non intendat, nec ei placeat, (licet ei placeat, quod laudetur vt formoſa) non videtur teneri âbſtinere ab illo ornatu, etiam ſuperfluo, ſub mortali; v. g. fucando faciem, imò etiam denudando ex communi conſuetudine pectus: niſi tamen denudatio vel ornatus eſſet valdè turpis per ſe, ac directè ad libidinem prouocans. Ratio eſt, tum quia eſt ſcandalum potiùs acceptum, quàm datum; & ornatus ille ac pulchritudo remotè tantùm

tum ad peccatum prouocat, vt docet *Lay. & Bon.* tum quia nimis graue eſſet iſti ſexui, præſertim ſi maritum quærant, perpetuò ſic abſtinere; cùm illa occaſio ſit vniuerſalis, & perpetua: nec formoſiores vnquam licitè irent foras, cùm pulchritudo naturalis plus noceat, quàm artificialis. Plura de hac re *vid. Dian. t. 1. miſc. Reſp.* 30. *Baldel. l.* 3. *d.* 5. *n.* 13, Interim fœminam nudum pectus gerentem non malâ intentione, etſi quidam excuſent à mortali, ego tamen, inquit *Sa*, difficilè abſoluerem, Et certum eſt, quòd confeſſario incumbat, huiuſmodi ornatum diſſuadere, & deterrere ab eo. *v. Sa. V. ornatus, &c. ll. cc.*

XI. Peccant etiam grauiter, qui componunt, deſcribunt, repræſentant, vel pingunt turpia, & ad libidinem prouocantia. *Bon. Sanch. & Fill.*

Reſp. VI. Poteſt aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus eſt ad malum, & alter non intendit vt peccet, ſed tantùm non auferendo occaſionem, permittit vnum peccatum, ne fiant plura; ita vt permiſſio ſit impeditiua maioris malis. *Vnde reſolues.*

I Hero licet non auferre occaſionem furandi filijs, aut famulis, cùm eos nihilominus ad furandum propenſos & paratos nouit, & ſic deprehenſi puniantur, & reſipiſcant: tunc enim rationabiliter permittit furtum vnum, vt euitentur plura. *Sanch. Lay. Bon.*

II. Probabile eſt, non licere talia vltrò ponere, aut ijs obiicere: quia poſitiuè concurreret ad peccatum; & non tam auferret occaſionem, quàm poneret. *Sa V. peccatum, & Sanch.* qui ex eadem cauſa docet, non licere marito dare vxori anſam adulterandi; vel adultero, vt tentet vxorem. Interim probabiliter contrarium docet *Laym. lib.* 2. *tr.* 3. *cap.* 13. Quod confirmari poteſt exemplo Iudith, quæ vix aliter videtur feciſſe *ca.* 9. Cùm enim ſciret permiſſionem libidinis in Holoferne fore impeditiuam malorum, poſuit ei occaſionem, nempe ornatum ſuum, alioqui licitum; & tamen communiter cenſetur in hoc non peccâſſe. *v. Bon. d.* 2. *q.* 4. *p.* 2. *Palaum hic.*

ARTI-

ARTICVLVS III

An licet alterius peccato materialiter cooperari?

Resp. Cooperari tantùm materialiter, subministrando tantùm materiam & facultatem peccandi, vel exhibendo obiectum, licet; si sequentes conditiones adsint. I. Si tuum opus, vel cooperatio sit secundùm se bona, vel saltem indifferens. II. Si bonâ intentione, & rationabili ex causa fiat, & non, vt iuues alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis, propter causam rationabilem. Circa quam notat *Sanch & Laym.* etsi eius grauitas certâ regulâ definiri nequeat, sed prudentis iudicio metienda sit; tanto tamen grauiorem requiri 1. quantò grauius est peccatum, cuius occasio datur. 2. quantò probabilius est, te non cooperante, alterum non peccaturum; aut quantò certior est affectus peccati. 3. quantò propinquiùs tua cooperatio peccatum attingit. 4. quantò minus iuris habes ad tale opus. 5. denique quantò magis peccatum cum iustitia pugnat; idque propter damnum tertij. *Lay. l. 2. t. 3, ca, 13.* Vnde resolues hos Casus.

I. Hoc modo licitè materialiter cooperatur sponsa contrahens cum sponso, quem scit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens verò eum habere votum castitatis, peccat contrahendo cum ipso: quia ad contractum illicitum concurrit. *Lay. l. c.* ex *Sanch. l. 7. de mat. d. 11. n. 11,*

II. Licitè quoque post matrimonium contractum materialiter cooperatur coniunx, si coniugi obstricto voto castitatis reddat debitum; imò ad id tenetur ex iustitia, si eum exigentem non possit à proposito auocare. *Ibid.*

III. Similiter Parochus Eucharistiam licitè potest, & debet ministrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, si petat publicè: imò confessarius præbere debet petenti, etiam priuatim, si ex sola confessione eius peccatum nouit. *Ibid.*

IV Excusantur à peccato famuli, si ratione sui famulatûs præstent quædam obsequia, quæ sine graui suo incommodo negare non possint; vt v. g. vestiant dominum, sternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant ostium: quia hæc tantùm remotè se ad peccatum habent, & sine ijs peccatum fieret. Vnde tamen non sequitur, alteri cuiuis licere ea præstare. *Bon. p. 11. nu. 26. Azor. tomo 2. l. 12. c. vlt. q. 8. Lay, l. 2, t. 3. ca, 13. Sanch. lib. 1. mor. c. 7. n. 21.*

V. Ad ea opera, quæ propinquius se ad peccatum habent, aut iuuant, v. g. subiicere humeros, admouere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam, deferre literas amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. non sufficit communis ratio famulatûs, sed exigunt maiorem necessitatem & causam, vt licitè fiant; v. g. periculum grauis, aut saltem notabilis damni, si detrectent. *Ibid.*

VI. Ob simile periculum excusantur vt plurimùm caupones, & propolæ in locis, vbi Catholici viuunt mixti hæreticis, qui ministrant, aut vendunt carnes die ieiunij comesturis: item vinum ebriosis, dum postulant, etsi sciant eos à peccato non excusari: quia plerumque peccatum æquè fieret, subministrantibus aliis, & ipsi damnum notabile paterenrur, dum paulatim nemo ad eos veniret. *Sanch. l. 1. cap. 7. Bonac. &c.* Quòd si tamen hæ rationes non adesset, non excusarentur, Vnde non licet ea patrifamilias (vti nec cœnam die ieiunij) ministrare suæ familiæ; neque cauponi illi, præter quem non sunt alij: nisi tamen alia grauior causa cogeret. *Ibid,*

VII. Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducunt, vel cum iustitia pugnant, etsi ex genere suo sint indifferentia, v. g. hero alterum occisuro gladium dare, ostendere illum qui ad necem quæritur, compulsare campanam, (sine scandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem etsi conductam ac paratam, è domo euocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare; gerenti iniustum. bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, grauissimam causam requirunt hoc est, metum tanti mali, quod secundùm leges charitatis nemo teneatur subire ad euitandum malum alterius, v. g. si alias occidendus esset. *Lay. c, 11. n. 4.*

VIII.

VIII. In ciuitatibus, in quibus id vitandi maioris mali causâ permissum est, licet domum locâre vsurario, (excipit tamen ius alienigenam) & meretricibus; maxime si alij conductores desint; nisi tamen meretrices grauiter nocerent vicinis honestis, vel ob situm ansam maiorem darent peccatis. *Sanch.* 1. *moral. cap.* 7. *Bon. l. c.*

IX. Excusantur à mortali, imò etiam veniali, si causa adsit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis benè potest vti, licet plurimi abuntantur, v. g. aleas, fucos, gladios. Ratio, quia remotè tantum ordinantur ad peccatum, & simpliciter impediri non possunt. Quòd si tamen abusus esset contra iustitiam, non liceret; v. g. si occisuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, si quis sciat hunc innocentem non peruertendum, nisi per has suas merces: quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendum. *Sanch. l. c.*

X. Excusantur etiam, qui ob iustam causam vendunt agnum Iudæo, vel infideli vsuro ad sacrificium. Item qui Iudæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magistratu permittente, ædificant, vel restaurant, præsertim si fieret æquè sine ipsis, *Nauar l.* 5. *cons.* 1. *de Iudæis Lay, l.* 3. *t.* 3. *c.* 13. *n.* 4. Venena autem vendere, nisi ijs qui benè vsuri putantur, v. g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. *v. Sanch.* 1. *mor. c.* 7. Vnde venditio veneni, quod non seruit nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

XI. Christiani captiui, ex graui metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum, licitè remigant contra Catholicos? sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria, conuehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter *Less. Sanch. Suar, Lay. l.* 1. *t.* 3. *ca.* 13. contra *Tol. & alios*, qui docent, peccare mortaliter. Quod si tamen eo loco res esset, vt hæc negantes magno periculo classem Christianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ suæ anteferre. *Suar. Less. Sanch. l. c.*

XII. Incolæ vrbis vel prouinciæ, quam Tyrannus occupauit, licitè manent inter iniquos possessores, eosque cogente imperio

imperio iuuant excubiis, fossione, contributione; idque ex legitimi Principis præsumpto consensu: ex quo etiam talia obsequia licitè promittunt cum iuramento, ad maiora mala sua & legitimi Principis declinanda. *Lay. l. c. n.* 5.

XIII. Nautæ & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam sine graui metu, absit praua intentio, licitè vehunt annonam ad castra hæreticorum, si adsint alij, qui illis cessantibus facerent: quia nisi id faciant, excludentur omni lucro, tanquam osores boni publici. *v. Less. l.* 2. *c.* 19. *Sanch. l.* 1. *c.* 7. *Fill. t.* 22. *c.* 5.

LIBER III

De præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATVS PRIMVS

De Primo præcepto Decalogi.

HVIVS præcepti, prout est affirmatiuum, materia propria sunt actus virtutis Religionis. Est autem hæc Virtus moralis, quâ interior & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus eius internus est animi submissio, quâ infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus est, quo internum testamur, vt oratio, sacrificium, &c. de quibus *v. Schol.* 1. 2. & 3. *parte.* Prout verò est negatiuum, prohibet vitia Religioni opposita: quæ quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, sunt peccata, post ea q; cōtra virtutes Theologicas committuntur, grauissima, & ex genere suo mortalia. Sunt autem

tem duplicia: alia quæ opponuntur per excessum, vt Superstitio cum suis speciebus: alia per defectum, vt Irreligiositas cum suis.

CAPVT PRIMVM.

De superstitione, & speciebus eius.

DVBIVM I.

Quid sit, & quotuplex?

RESP. I. Superstitio, est falsa religio, seu cultus vitiosus veri vel falsi Numinis. *Less.* Et conuenit cum definitione communi ex *S. Thoma*, quâ dicit, esse vitium, quod Religioni opponitur secundùm excessum. Dicit, *Per excessum*: non quod Deus nimium coli possit, aut maiore honore quàm dignus sit; sed id intelligitur secundùm circũstantias, eò quòd exhibeat cultum, vel quem non debet, vel eo modo quo non debet, vel illi cui non debet.

Resp. II. Superstitio est duplex: alia cultûs indebiti, siue incongrui, quo verus Deus, sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsum & perniciosum, vel superfluum, qui nimirum fit contra, vel præter Ecclesiæ consuetudinem ac præscriptum. Alia est ratione rei cultæ, cùm scilicet cultus Deo debitus, falso Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc subdiuiditur in Idololatriam, Diuinationem, & Vanam obseruantiam; ad quam Magia vel reuocatur, vel potiùs quartam speciem constituit. *Lay. l.* 4. *t.* 10. *c.* 1, ex *S. Thoma q.* 20, *a.* 2, Ex quibus resolues.

I. Superstitionem cultus falsi committit, 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v.g. circumcisionem, immolationem agni, &c. quia significant Christum adhuc venturum, & nondum venisse. 2. Laicus, qui Deum colit tanquam publicus Minister Ecclesiæ, v.g. sacrificando, absoluendo. Quod semper esse mortale, docet *Suar. de rel. l.* 2. *de superstit. c.* 2. 3. Is qui suâ autoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Ecclesia, ad Dei cultum. 4. Qui falsas reliquias

liquias proponit, vel miraculum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse has vel illas reuelationes, fingit, siue ad faciendum lucrum, siue ad deuotionem augendam. 5. Qui vt populum moueat, fingit miraculum aliquod, vel historiam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc superstitio etsi sit ex genere suo mortalis, quia primæ veritati iniuriam irrogat, & religionem fundat in mendaciis: sæpè tamen excusatur ignorantiâ vel simplicitate. *Less. lib.* 2. *c,* 43. *Sanch.* 2. *mor. c.* 37. *Nauar. c.* 12, *Laym. l. c. Bon. d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

II. Superstitio cultûs, superflui est v.g. 1. Ceremonia audiendi Missam ante ortum solis, cum certo numero, situ, ordine cereorum; vel Sacerdotis, qui dicatur Ioannes; vel qui habeat staturam Christi, &c. quia hic cultus est ex seipso inanis, & ad spiritum excitandum inutilis. 2. Ieiunare die Dominico, cùm non ieiunas aliis diebus. Item in Missa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere Alleluia, dicere Gloria, vel Credo contra rubricas, aliásue ceremonias demere, vel addere (etsi fiant ex deuotione, hæc enim corrigenda est,) quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen & similia bonâ intentione facta, venialia tantùm sunt ordinariè, vt docet. *Tol. Less. l. c, d.* 1. *Nauar. & Laym,* quia est materia leuis, & actio ex se non mala; & multa excusat simplicitas. Quòd si tamen ex se mala esset, vt si rem furtiuam offeras, turpia verba in templo canas, ore vel organo, notabiliter lasciuam vel ad impuritatem prouocantem vocem edas, est superstitio ferè mortalis, vt *Laym. l. c. ex comm.*

DVBIVM II.

De Diuinatione.

Quid & quotuplex sit?

Resp, I. Diuinatio est, cum quis opem Dæmonis tacitè vel expressè inuocat, vt noscat res contingentes, & libere futuras, aliterue occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint

sint tales, quas sol⁹ De⁹ scire potest, inuoluitur tacita Idololatria; quód Dæmoni tribuatur cultus diuinus: si verò sint tales, quas Dæmon naturaliter scire potest, (nam ex signis, aliisque modis, occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras, vt *v. Delrio. l. 4. c 2. q. 2. Sanch. 2. mor, c. 38.*) nihilominus illicita est; eò quod commercium habeatur cum Dei iurato hoste: quod importat quandam proditionem, & apostasiam à Deo; ac fortè etiam, vt vult *Suar.* contra *Valent.* superstitionem. *vid. Laym c. 3. Bonac. p. 3. S. Thom. 2. 2 q. 5. a. 1.*

Resp. II. Diuinatio est duplex vna, in qua est inuocatio vel pactum expressum cum Dæmone: & generali nomine dicitur Necromantia; vt cùm Dæmon occulta docet per pythones, arreptitios, præstigias, per personas mortuorum vel viuorum apparentium, aliàve signa in aëre, aquâ, igne, speculis. Alia est, in qua tantùm est inuocatio vel pactum tacitum, seu interpretatiuum; vt cùm ex lineamentis corporis, vocibus, garritu auium, & similibus, quibus se Dæmon immiscere solet, quæritur cognitio, ad quam ea sunt improportionata. *D. Thom. q. 95.* Cùm verò vtriusque speciei variæ rursus sint species, eas hic omitto; quòd secundùm sententiam communiorem, in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam, ideoque in confessione non sit opus explicare, an v. g. facta sit diuinatio ex speculis, aëre, mortuo, &c. Exprimendum tamen necessariò est, vtrum inuocatio siue pactio expressa, an tacita interuenirit: quia siue hæ moraliter inter se specie differant, siue non, notabiliter tamen mutant iudicium Confessarij. v. *Lay. l. c. Sanch. l. c. d. 5. Delrium, l. 4. cap. 2. Bon. q. 5. p. 4.*

Resp. III. Diuinatio quæ fit per pactum expressum, & quâ Dæmon expresè inuocatur, excusari non potest à mortali: eam verò, quæ fit per pactum tantùm implicitum, aliquando excusari à mortali quidam asserunt; videlicet tunc, cùm vel intercedit simplicitas, & ignorantia non crassa. nec affectata, vel fides certa non adhibetur; sed tantùm timor quidam, aut suspicio concipitur euentûs futuri. *Laym. l. 4. tr. 10. c. 3. Sanch. Less. Suar. Caiet. Baldel. to. 2. l. 4. d. 4. nu. 22. &c.* eò quòd tunc superstitiosa verè non sit, cùm intentio non sit talis. *v. Suar. Less. Sanch. Laym. Caiet. Nauar. Sayr. Valent. & Tannerum d. 5. de rel. q. 7. d. 1. num. 21. & dub. 2. num. 2. num. 25.* Ex dictis *resoluuntur sequentes Casus.*

I. Exprelsè censetur inuocare, seu conuenire & pactum facere cum dæmone, qui vel verbis dæmonem inuocat, vel saltem facto aliquid vsurpat, per quod scit aut putat dæmonem cooperari.

II. Is vero tacitè paciseitur, qui vanis & naturaliter improportionatis vtitur ad aliquid cognoscendum, vel efficiendum. Neque requiritur, vt dæmon aliquando pactus sit, se ad talis vani medij adhibitionem concursurum: eo enim ipso, quo quis vanitatibus ijs vtitur, dæmon se immiscet; licet præter intentionem vtentis sit eum inuocare, vt docet *Suar. Less. & Sanch. ll. cc.*

III. Non excusatur à peccato, qui vtendo talibus rebus, de quibus constat esse naturaliter improportionatas, protestatur se nullum cum dæmone commercium intendere: quia reipsâ facit contra suam protestationem. Cum enim nec Deus, nec Angeli boni talibus se misceant, dæmon implicitè ijs inuocatur, vti præter citatos docet *Laym. & bon. ll. cc.*

IV. Neque is excusatur, qui talia media vtilia credit propter experientias: quia has dæmon procurat, vt homines paulatim illaqueet, & ad similia vsurpanda inducat. *vid. Sanch. 2. mor. c. 38.*

V. Si quis ab astris, somniis, similibùsve ita dependeât, vt omnes pænè actiones suas, & vitam iuxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare, docet *Less. Suar. Sanch. loc. cit.*

VI. Ex talium obseruatione semel atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui sub mortali non teneris, veniale tantùm esse censet *Caiet & Armilla V. Somnium*; vti & subinde timere leuiter ne ita sit, aut eueniat quod portendunt, vt notas *Suar. suprà l. c.*

VII. Communiter & vt plurimum, in similibus, in quibus tacitum tantùm est pactum, venialiter tantùm peccari, docent consequenter Doctores suprà citati, & mox citandi: quia commu

communiter ferè aliquid istorū interuenit, quæ à mortali excusare dicunt; vt v. g. quòd fides integra non adhibeatur. *Sanch. loc. cit. num.* 23. *Caiet in summa, Armilla, &c.* Rectè tamen notat *Delrio*, esse semper rem valdè periculosam, iuxta illa suas actiones dirigere, etiam non credendo. *vid. Sanch. loc. cit.*

VIII. Licita est 1. Physiognomia, quæ ex vultu, dispositione, & habitudine corporis & membrorum: 2. Chiromantia, si ex lineis, & partibus manuum, consideret temperiem corporis, imò etiam animi propensiones & affectus probabiliter coniectet. 3. Item diuinatio, quæ ex somniis coniectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas. 4. Item illa, quâ ex auium, piscium, aliorumve animalium voce, motu, aliisue actionibus, naturales aliqui effectus pronunciantur, futuri vt plurimum, v. g. serenitas, pluuia, &c. 5. Astrologia naturalis, quæ effectus corporeos & naturales, vt ventos, eclipsin, fertilitatē, salubritatem, morbos, & similia prædicit, q; ad medicinam, vel agriculturā conducunt: imò etiā, cùm ex puncto natiuitatis, horoscopo, probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ diuinationes omnes naturales sunt, & mediis proportionatis vtuntur. *Less. l. 2. c. 43. d. 7.*

IX. Illicitæ verò sunt omnes prædictæ diuinationes, si ex ijs aliquid nosci, aut pronunciari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non sunt; vt circa effectus contingentes & liberos; aut quæ à *Deo* pendent, vt circa statum animæ, dona gratiæ, diuitias, honores, fortunam, nuptias, statum vitæ, & similia, quorum electio voluntaria est, à liberâ hominum voluntate pendet itemq; de rebus occultis, vt furto, thesauro abscondito. *v. Less. l. c. & Bon. d, 3. q. 5. p. 3. num. 11. Suar. Sanch. l. c. Bonac. num. 11.*

X. Peccant, qui Ægiptios de fortuna consulunt; & quidem si fiat cum firma fide, vel scandalo, &c. mortaliter: si verò causâ curiositatis vel risûs, vt fit communiter, venialiter tantùm. *Fill. & Sanch.*

XI. Superstitiosa est diuinatio, quæ fit per sortes diuinatorias, ad futurum vel occultum aliquid cognoscendum, quasi sortibus vis aliqua diuina insit; vt si quis v. g. ex taxillorum proiectione & dispositione diuinet, quis sit obtenturus victoriam, beneficium, &c. Idem ferè est de sortibus consultoriis, quibus inquiritur, quid in hac vel illa re sit agendum. Dixi *ferè*: quia aliquando hæ licitæ sunt, quando causæ necessitas & honestas exigit, aptiorque modus dubium vincendi non apparet: dummodo fiant præmissâ oratione, cum debita reuerentia; & indicium non exspectetur nisi à solo Deo: vt v. g. si quis hærens in biuio aliter quoad viam se determinare non possit; vel si diuino instinctu aut iussu fiant, vt. 1. *Reg.* 10. in electione Saulis contigit. *Fill. Sanch. Bon. l. c.*

XII. Sortes diuisoriæ sine superstitione, & plerumque licitè fieri possunt, siue ad honestum ludum, siue ad hæreditatis diuisionem, siue ad litis compositionem; dummodò litigantes, qui æquale ius habent, consentiant: quia nihil aliud continent, quam contractum inter eos qui ad aliquam rem ius habent, vt illius sit, cui sors obtigerit. Sic etiam si plures mortem meriti sint, nec expediat omnes puniri, sorte definiri potest, quis ex ijs sit occidendus. Dixi *plerumque*: tum quia in electionibus Ecclesiasticis sunt illicitæ, vt *Laym. l. 3. t. 4.* & *Bonac.* tum quia officia sæcularia, non sorte, sed secundùm personarum aptitudinem sunt diuidenda, etsi inter plures æquè aptos & dignos sorte agi possit *v. Less. c. 43.*

XIII. Potest excusari à superstitione, qui modo illicito futura se velle diuinare ostendit ioci causâ. Ratio quia non est actus superstitiosus, nec affectatio cognitionis Deo propria sed tantùm vanitas aliqua, *Suar. & Sanch. Regin. l. 17. n. 170.*

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex sit Idololatria?

Resp. I. Ea est, quādo tribuitur honor creaturæ sicut *Deo D. Tho. q. 94. art. 1.* Id verò fit, vt docet *Less. l. 2. c. 43.* non tantùm sacrificio, sed etiā quouis signo honoris quoquis creaturæ tanquā Deo se submit-

submittere intendit, v. g. genuflexione, suffitu, detectione capitis ad statuam Iouis.

Resp. II. Idololatria est duplex: alia Materialis, siue simulata, vt cùm quis sine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia Formalis, ac propria: eaque vel perfecta, vt cùm quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat esse Deum; vel imperfecta, cùm quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid à Dæmone aliâue creatura obtinendi, ipsi quasi Deo cultum defert. *Laym. l. c. ex S. Aug. & S. Thom.* Vnde resolues.

I. Idololatria aliquando coniungitur cum infidelitate vel hæresi, cùm scilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo aliquando non.

II. Idololatria, etiam materialis & ficta, est graue & mortale peccatum: quia est saltem mendacium pernitiosum, & contra religionem: sæpè etiam contra confessionem fidei externam. *Sanch. l. 1. c. 37. n. 21. Azor 1. p. l. 9. c. 11.*

III. Idololatria imperfecta, ob malitiam voluntatis, est peccatum grauius, quàm perfecta. *v. Lay. l. 4. t. 10. c. 2. Sanch. l. c.*

DVBIVM IV.

Quid, & quotuplex sit Vana obseruantia, & vnde colligatur?

Resp. I. Ea est superstitio, quâ medio aliquo improportionato, & à Deo non instituto, procuratur aliquis effectus, v. g. sanitas, scientia, &c. *S. Thom. 2. 2. q. 96. a. 1. Bonac. & alij.* Differt. autem à diuinatione, quòd hæc tantùm ordinetur ad occultorum cognitionem; illa vero ad effectum externum. Conuenit cum eâdem: quòd vtraque nitatur pacto dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Vnde quæ de diuinatione dicta sunt, proportionaliter huic accommodari debent.

Resp. II. Diuiditur 1. sicut diuinatio, in eam, quæ ex pacto expresso cum Dæmone; & in eam, quæ ex implicito pacto

pacto procedit. 2. Diuiditur communiter in quatuor species. *Prima*, dicitur Ars notoria, quæ inspectione certarum figurarum, vel certo aliquo ieiunio. oratione, &c. vtitur ad scientiam, repentè ac sine labore acquirendam, vt faciunt Anabaptistæ. *Secunda*, dicitur Magia, (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora variè immutanda, aliosque effectus miros. *Tertia*, est obseruatio euentuum, quâ ex consideratione alicuius euentûs coniicitur. quid sit futurum: vt v. g. si ex eo, quòd casu occurrat vulpes, canis, aut cadauer, certa imminere credat, & inde actiones suas moderetur. *Quarta*. dicitur obseruatio sanitatum, cùm adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucium, sacra verba, &c. velut necessaria, & efficacia ad pellendos morbos. Idem est de gestatione reliquiarum cum vana circumstantia, v. g. in tali capsa, tot diebus, cum tali herba, &c. *Sanch. c. 40. n. 11. Fill. t. 14. c. 6. nu. 157.*

Resp. III. Vana obseruantia, sicut diuinatio, est peccatum mortale ex genere suo. Ratio, tum quia tribuit honorem diuinum creaturæ, exspectando ab ea, quod à solo Deo exspectari debet: tum quia nititur pacto cum dæmone. *Bonac. q. 5. p. 4. & alij.* Nec potest excusari à mortali ex paruitate materiæ: quia simpliciter, & in omni materia, vsurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliunde tamen fieri posse vt non sit mortale, docent *Autt. suprà citt. dub. 2. resp. 3.* 1. ratione ignorantiæ, si pactum sit implicitum tantùm. 2. Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita esse, vel futurum. *v. dicta de diuinatione dub. 2. resp. 3. casu 7. & Less. dub. 8. num. 55. & 66.*

Resp. IV. Vana obseruantia cognosci potest, 1. Ex insufficientia causæ adhibitæ ad effectum; si nimirum nec habeat naturalem virtutem, nec de supernaturali legitimè constet. 2. Ex adiunctione falsæ, vel vanæ circumstantiæ, vt v. g. si flagellatio fieri debeat certâ horâ, numero, manu, flagro serico; si nomina adhibeantur ignota; vel characteres peregrini, verba falsa, vel apocrypha, v. g. Christum habuisse febres, vel spasmum, &c. Item si ponatur vis in modo scribendi, v. g. Euangelium S. Ioannis à virgine, oriente sole, &c. 3. Si effectus statim euanescat, &c. *Delrio l. 2. q. 5. Sanch. c. 40. n. 43.* Ex dictis resolues.

I. Superstitiosum est 1. Sumere aliquam potionem vel bolum, vel quiduis aliud vsurpare, ad scientiam aliquam subito acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, & inuolucra falsis characteribus consignata contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandam inuisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta & maleficia. 3. Ex casu fortuito coniicere de euentu, v. g. sibi aliquid boni vel mali euenturum; vt si mane egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur, timens aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere tanquam faustos, alios vero infaustos, ideoque negotium omittere, v. g. die Veneris nolle ungues præscindere, 5. Fœminarum carminatricum benedictiones & preces ad morbum depellendum adhibere. 6. Proiicere statuam alicuius Sancti influmen vt pluat. 7. Si putentur Missæ non prodesse defunctis, nisi legantur septem, cum septem certicoloris candelis, & septem eleemosynis. 8. Si unguento amario, quo gladius inungitur, absens curetur. 9. Si certo festo, v. g. S. Ioannis, certa orentur, vel festo S. Matthiæ hederæ folia aquis imponantur, vt cognoscatur cui debeant nubere. 10. Si quibusdam precibus, imaginibus; aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa & infallibilis vis, v. g. euadendi ab hoste, expellendi morbos, non moriendi sine præuiâ confessione, non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen est, ea per orationes petere ac sperare. *Del. rio l. 3. p. 2. q. 4. s. 7. Suar. ca. 15. Less. c. 44. d. 3. Sanch. n. 34. & 37. Fill. nu. 150.*

II. Superstitiosum non est, 1. Obseruare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis, (v. g. die S. Ioannis Baptistæ) purgandis corporibus, cædendis arboribus, &c. 2. Verba Sacræ Scripturæ, vel reliquias gestare ad Dei tantùm honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicuius certi Sancti iter iumentum circumducere, die alicuius certi Sancti equis venam secare, &c. si scilicet hæc fiant, vt maior deuotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis asscribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, aut planè necessariæ, aut per se efficaces. *vid. Nauar. in man. cap. 11.* Addit *Laym.* ex *Caiet.* si homines rudes, bonâ fide & ex deuotione, aliquem ritum ab Ecclesia non receptum obseruent, aliquando in sua simplicitate relinquendos, cùm difficulter abducantur ab eo, quod bonâ fide à suis maioribus acceperunt. 4. Nec damnandæ quædam deuotiones, quas vocant Nouendiales, (v. g. nouem vel ad exemplum S. Gregorij, triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certo numero, & magnitudine candelabrum, & similia) si fiant in memoriam alicuius mysterij, v. g. nouem mensium, quibus Christus fuit in vtero, vel quinque vulnerum, &c. Esset tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in maiore vel minore numero. 5. Multi excusant etiam eos, qui sanant morsus à rabido cane, quòd putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam: & sic tenet. *Nauar. in man, c. 11. v. Sanch. Laym. Bon. ll. cc.*

III. Non est illicitum vti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modò eius obseruatio aut operatio non pendeat ab ope Dæmonis. Ratio est, quia licèt illa cognitio malè parta sit, peccatum tamen transijt: neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. *v. Sanch. 2. moral, c. 38. Bon. q. 5. p. 4. Lay. l. 4. t. 10. c. 4.*

DVBIVM V.

Quid sit Maleficium, & quomodo possit tolli?

Resp. I. Maleficium, est vis nocendi aliis ex pacto & cooperatione Dæmonis. Differt à Magia, quòd hæc intendat facere mira; illud autem dirigatur ad nocendum. *Tol. l. 4. c. 10. Fill. t. 24. c. 8. q. 1.*

Resp. II. Maleficium aliud dicitur Amatorium seu philtrum, cuius usus est ad carnalem amorem vel odium excitandum, Dæmone hominis phantasiam commouente, nihil tamen agente in voluntatem. Vnde patet, si maleficio sic infecti labantur, eos verè peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Veneficium, quo alicui personæ, vel eius bonis damnũ infertur. *Fill. l. c. n. 183. Azor. tom. 2. l. 9. c. 26.*

Resp.

Resp. III. Contra maleficia vti licet 1. Remediis petitis ex medicina. 2. Exorcismis, & Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, inuocationibus Sanctorum, &c. 3. Destructione signorum per quæ Dæmon nocet, absque alio tamen maleficio. *Nauar. & communiter alij* 4. Si maleficus licito modo potest maleficium tollere, licet eum ad id accersere, rogare imò etiam pecuniâ inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere, (non tamen interficere si nolit) *Lugo Dian. p. 8. t. 7. R. 55.* idque etiamsi constet eum id facturum per nouum maleficium: sicuti ex causa licet ab vsurario petere mutuum ad vsuram. Ratio, quia cùm habeam ius petendi quod ab illo rectè præstari potest & est indifferens, imputabitur illius malitiæ, si id malè faciat. *vid. Sanch. lib. 7. de mat. d. 95. num. 11. Fill. num. 192. Less. lib. 2. cap. 44. d. 6.* contra *Delrio.* 5. licet etiam contrarium signum positiuum apponere, ex se tamen honestum: v. g. si Dæmon esset pactus cum maleficio, se tamdiu nociturum, quamdiu maleficiatus se cruce non signaret, aut lauaret corpus (nam plerumque fit cum tali aliqua conditione, v. g. vt tamdiu duret, quamdiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, lauare &c. *Suar. Less. lib. 2. cap. 44. num. 45.* Ratio est, quia non est intentio positiuè recuperandi sanitatem eo medio, sed tantùm tollendi signum, & dissoluendi pactum cum Dæmone. Vnde vlterius patet, licere repercutere sagam quæ te tetigit; eâ enim repercusâ solet noxa cessare, vt habet *Less. loc. cit. & Sanch. lib. 7. de Matrim. di. 95. & 96.* 6. Si maleficius non potest tollere maleficium, nisi per nouum, non licet eum ad id inducere; quia id esset inducere ad peccatum, & actui intrinsecè malo cooperari. *Suar. Sanch. Less. &c. ll. cc.* 7. Si dubitetur an possit sine maleficio nouo tollere, non licet ab eo petere, vt habet *Laym. lib. 4. tr. 10. cap. 4. num. 9. ex Sanch. & Suar.* quia est periculum peccandi Facilius autem præsumi potest, eum qui signa posuit, posse ea sine nouo maleficio destruere, quàm eum qui non posuit. Vnde si hic suam operam offerat, priùs erit examinandus de modo soluendi. *v. Lay. hic. Bon. d. 3. q. 5. p. 5.*

Quæres

Quæres. Quomodo Confessario agendum cum Diuinatoribus, Magis, &c.

Resp. I. Examinandi sunt, præterquam de variis superstitionibus 1, Quo fine tali superstitioni se addixerint, v. g. an ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, auaritiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De apostasia, idololatria, & hæresi: abnegant enim Christum & Deum; renunciant Sacramentis; habent Dæmonem pro Deo, vel Sancto; nec damnatum putant, aut miserum, & consequenter illius asseclas non esse damnandos. 3. De blasphemiis in Deum & Sanctos; de sacrilegiis: abutuntur enim rebus sacris, vt aquâ benedictâ, Eucharistiâ, &c. 4. De luxuriâ, commixtione cum Dæmone. 5. De damnis proximo illatis. *Suar. Sanch. Fill. Bonac loc. cit.*

Resp. II. Monendi sunt, eos teneri 1. Pactum expressum, si quod habent cum Dæmone, aut commercium abiurare & dissoluere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, aliaque instrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum si habent: si verò solus Dæmon id habeat, non necessariò cogendus est vt reddat: quia pactum sufficienter dissoluitur per pœnitentiam. 4. Damna illata resarcire: ad quod proinde etiam tenetur Fiscus, (vbi veneficorum bona confiscantur (vti & hæredes, si ad eos bona deueniant. *Laym. Suar. l. c. to. 1. de rel. l. 2. c, 15. Sanch. l, c. c. 40. Fill. &c,*

Resp. III. A Parochis moneri, & à Confessariis examinari circa hoc præceptum potissimùm debent, 1. Opiliones, qui variis dediti esse solent obseruationibus, vt gregem suum à lupis, vel scabie, vel aliis incommodis, tueantur. 2. Fabri ferrarij qui circa equos sanandos vtuntur verbis, vel ex psalmis, vel ex oratione Dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sananda pecora inanibus & superstitiosis obseruationibus vtuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu vel ex matrice, vanas & superstitiosas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes, ad certitudinem, quòd in bello vel duello non

sint

sint vulnerandi, nunquam aquâ, igni, vel subditâ morte perituri.

CAPUT II.

De Irreligiositate, eiusq; speciebus.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectum, vel tendit directa ad irreuerentiam *Dei*, & est Tentatio Dei, aut Periurium; vel tantùm tendit ad irreuerentiam rerum sacrarum, & est Sacrilegium, aut Simonia. *De* Periurio, in secundo præcepto: de reliquis hic.

DVBIVM I.

Quid sit tentatio DEI?

Resp. Tentatio *Dei*, est dictum vel factum, quo quis explorat num Deus sit potens, sapiens, misericors, aut aliquam aliam perfectionem habeat. *S. Tho. 2. 2. q. 92. a. 1. Sanch. &c.* Ea est duplex, scilicet vel Formalis, quando quis expresse dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; vt si quis petat miraculum, quo patefiat fidem Catholicam esse veram; vel det se præcipitem ex turri, vt experiatur an Deus sit misericors, eum eripiendo à læsione: vel est Implicita & interpretatiua, quando quis, etsi expresse non intendat *Deum* tentare, id tamen petit vel agit, quod suapte natura eò referri videtur; vt si quis se committat periculo, à quo vel nullo modo, vel vix possit eripi nisi miraculose; vel si media naturalia omittat, sperans à solo *Deo* effectum, v. g. in morbo periculoso respuens medicinam, petensque ac sperans à *Deo* temerè sanitatem. *Nauar. ca. 11. Less. nu. 4.* Item si sine necessitate & causa rudis absque præparatione velit concionari, sperans à Deo sibi suggerendos conceptus. *Suar. Sanch. Less. Lay. l. 4. t. 10. c. 5.* Vnde resolues,

I. Tentatio *Dei* Formalis est peccatum ex genere suo mortale, in quacunque etiam materia. Ratio, quia includit dubitationem de perfectionibus *Dei*, quæ in grauem *Dei* contemptum redundat; vel magnam irreuerentiam, curiosiùs agendo cum

Deo

Deo quasi cum ludione. *Less. l. 2. ca. 45. d. 1. Sanch l. 2. c. 34. Suar. & ceteri communi.*

II. Interpretatiua tentatio cui dubitatio illa deest, plerumque est tantùm peccatum veniale, ob imperfectionem, actûs; ignorantiam: inconsiderationem, vel paruitatem periculi. Imò sæpè nullum est peccatum, quando scilicet iusta causa subest; v. g. *Dei* instinctus, necessitas, vel pia vtilitas. *Sair. Tol. Caiet. S. Thom. 2. 2. q. 9.*

III. Si quis in puteum se coniiciat, declarandam *Dei* erga se prouidentiam, aut supra prunas ambulet, ad innocentiam ostendendam; est interpretatiua tentatio Dei. Vti etiam sunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum candens, aquam feruentem vel frigidam. &c. de quibus *v. Binsfeld. & Delrio. l. 4. disq.* Licet enim Deus aliquando tales purgationes miraculose probârit, id contigit, vel quia *Deo* inspirante factæ sunt, vel quia innocentes ad eas compulsi sunt liberati. *Bon. d. 3. q. 9. p. 1.*

DVBIVM II.

Quid & quotuplex sit Sacrilegium

Resp. Sacrilegium, est violatio rei sacræ, hoc est, dicatæ cultui diuino; & peccatum mortale ex genere suo, si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate; non verò, si generaliter tantùm repugnet; quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati, v. g. templi, ita ut ibi cum veniali peccato committantur. Est autem Sacrilegium triplex, Personale, quo persona; Locale, quo locus; & Reale, quo res aliæ violantur. *S. Thom. 2. 2. q. 99. a. 3. & ceteri Theologi.* Vnde resolues.

I. Personale sacrilegium est percussio Clerici, pertractio eiusdem ad iudicium sæculare; item luxuriosa violatio personæ *Deo* per votum castitatis sacratæ de quâ *v. infrà t. 4. c. 2. de 6. præc. dub. 2.*

II. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, vt est v. g. occisio hominis, effusio humani sanguinis, vel seminis, illicita & notoria; sepultura excommunicati, vel non baptizati: item si actus quidam profani fiant in Ecclesia, & repug

& repugnantes eius immunitati; vt si negotiationes, illiciti concubitus, & spurcities, seditiones, concilia secularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, spolationes. Item si materia rei sacræ vel Ecclesiæ, directè ad profanos vsus conuertatur: si reus ex Ecclesia velut asylo extrahatur, (nisi tamen sit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiduciâ asyli istic commiserit) Denique, si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ. *Laym. ca. 7. Bon, q. 6.* Si verò res ablata fuerit per accidens tantùm in Ecclesia, v. g. crumena viri diuitis, probabiliter non committi sacrilegium, docet *Dian. p. 1. t. 7. R. 27.* ex *Fagund, & sex alijs*, contra *Suar. Laym. &c.*

III. Reale sacrilegium est indigna tractatio & administratio Sacramentorum; vt si ministrentur, vel suscipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vasorum & instrumenrorum sacrorum, v. g. si quis calice vtatur in conuiuio; ornamenta altarium vel Sacerdotum ad vsus profanos applicet: intellige de ijs quæ consecrari, vel saltem benedici solent: nam ad nuptias, vel communem vsum adhibere tapetes, candelabra, peluim, imò & manutergium, & cetera quæ mediatè seruiunt ministerio sacro, non esse peccatum docet *Tambur expedit sacrif. l. 1. c. 2.* nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, vt si semper & indifferenter sic vtaris supra dictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenso, & similibus benedictis; quòd in modicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia, vt patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis. *v. l. c. §. 3.* Item violatio, vel indigna tractatio sacrarum imaginum & reliquiarum. Item abusus Scripturæ sacræ, v. g. ad stabiliendas hæreses, vel res turpes. Item raptura bonorum Ecclesiæ, suppressio piorum legatorum, vel iurium Ecclesiæ defraudatio, &c. *v. Fill. tr. 24. ca. 9. Regin. lib. 19. num. 57. Suar.*

IV. Peccatur etiam Sacrilegio peccato omissionis, v. g. si quæ ad sacrificium spectant, vt corporalia & similia sint valdè immunda. *Bon. de Euch.*

V. In confessione exprimenda est species & materia sacrilegij. Ratio prioris, quia sæpè diuersam malitiam habet; v. g. percussio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio posterioris, quia etiam materia aliquando auget & addit malitiam: v. g. si fit contra Eucharistiam, addit secundùm *Gordonum*, communi violationi rei sacræ aliud peccatum contra latriam. Attingere autem nudâ manu calices, patenas, aras, agnos cereos, &c. chrismatè delibuta, non licet fœminis & laicis. Citra contemptum tamen non est mortale, si vacua sint; & si causa subsit, nec veniale. *Suar. Tambur. l. c. §. 1.* sine causa autem, veniale esse docet *Suar. Còn &c. communiter:* licet *Tamb. l. c.* ex *Sa. &c.* contrarium censeat probabile: vti & si corporalia vel purificatoria lauentur ab ijsdem. *v. §. 2.* Cetera autem, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate vnguntur, vt mappas, vestes Sacerdotales, immediatè contingere omnibus licet. *Suar. Laym. Tamb. l. c.* vbi ex *Palao, &c.* idem concedit de reliquiis: sicut etiam, vt easdem thecis inclusas penes se habeant, vel laici in publicis processionibus gestent. Idem docet cum *Lay.* de pixide siue ciborio, & lunulâ benedictis, quando sacram Eucharistiam nondum continuerunt. Item de corporalibus, pallis & purificatorijs, quando post sacrum vsum lota sunt, ex *Laym. & Bon.* imò etiam ante lotionem, *Laym. Tamb. l. c.*

DVBIVM III.

De Simonia.

ARTICVLVS I

Quid sit. & quotuplex?

Resp Simonia, est studiosa voluntas emendi, aut vendendi precio temporali aliquid spirituale, vel spirituali annexum. *D. Thom. 2. 2. q. 100. a. 1. Laym. l, 1. tr. 10. c. 8. &c.* Dicitur 1. *Voluntas emendi, &c.* quibus verbis intelligitur quiuis contractus onerosus, siue venditionis, siue locationis, siue permutationis, aut renuntiationis: quia simonia non consistit sine pactione aliqua tacita, vel expressa, & obligatione ex pacto. Quod

addo quia obligatio naturalis quæcunque, vt gratitudinis, siue antidoralis, non sufficit: v. g, quando quis sperat vel intendit tantùm, non tamen obligat. *S A Simonia.* Ratio, quia non facit contractum. *vid. Bonac. de Simo. de* 1. *q.* 6. *p.* 1. *Less. lib.* 2. *cap.* 35. di 20. Dicitur 2 *pretio temporali*, siue illud sit muneris, siue linguæ, vt est laus, vituperium, patrocinium; siue obsequij, & famulatûs. Dicitur 3. *spirituale*, quo nomine intelligitur res supernaturalis ad salutem ordinata, siue sit formaliter talis, vt gratia, & dona Spiritûs Sancti; siue causaliter, vt sunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia; siue sit effectus & vsus potestatis supernaturalis, vt est consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio. electio, præsentatio, confirmatio, collatio beneficij, alijque actus jurisdictionis Ecclesiasticæ, Dicitur *spiritualis annexum.* ad comprehendendum ea, quæ non sunt per se spiritualia, sed ad ea ordinantur, ijsque sunt annexa; siue antecedenter, vt ius patronatûs respectu beneficij; vasa, & vestes sacræ respectu Sacramentorum: siue concomitanter, vt labor in administratione Sacramentorum, iuxta sensum infrà dicendum: siue consequenter, vt reditus beneficiorum, qui dantur propter officium spirituale. Vnde patet, malitiàm simoniæ consistere in irreuerentia, quæ committitur, dum res spirituales instar temporalium pretio æstimantur, & contractibus subiiciuntur: atque esse peccatum mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ leuitate: quia nullum donum gratiæ, licet paruum, potest vendi sine graui irreuerentia, tum ipsiusmet doni, tum etiam Dei. Potest tamen esse veniale ob actûs imperfectionem, & ignorantiam. *Suar. tom.* 3. *de reli l.* 4. *c.* 36. *Azor. Fill. Lay. l. c. Less. l.* 2. *c.* 35. *d.* 1.

Resp. II. Simonia est triplex: *Prima*, dicitur Mentalis, cùm exterius vel nihil datur temporale, (& dicitur Purè mentalis;) vel cùm aliquid datur, & dicitur Mixtè mentalis, cum intentione obligandi ad reddendum spirituale, sine vllo pacto externo. *Secunda*, dicitur Conuentionalis, quæ ad ipsum pactum exterius procedit sine reali executione; diciturque Pura, si sistat in mutua conuentione; Mixta autem, si de reali & conuentionali aliquid participet, vt v. g. si ex altera tantùm parte realiter compleatur. huc reducitur Simonia Confidentiæ, cùm quis alteri dat beneficium. vt illud vel sibi alteri resignet; vel cum onere dandi certam partem fructuum. *Tertia*, dicitur Realis, quæ scilicet vtrimque realiter completur, *v. Less. l, c. d.* 6.

2. Simonia diuiditur in eam, *quæ est iuris diuini*, estque prohibita propter malitiam suam, v, g. hostiam consecratam vendere & eam, *quæ est iuris humani*, estque mala tantùm propter prohibitionem. Et sic ab Ecclesia prohibetur, 1. Venditio beneficiorum, secundùm id quod in ipsis temporale est, scilicet quoad ius præcisum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinsecè tantùm ordinatorum ad res sacras, v. g. Sacristæ, OEconomi, Aduocati Ecclesiæ, Thesaurarij. 3. Oblatio pecuniæ alicui facta, vt suadeat alteri vt det beneficium. 4. Pactio de resignando beneficio, vel soluenda pensione, si alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & resignatio beneficiorum: item reseruatio pensionis ex beneficio resignato: & in casu permutationis beneficiorum, æquatio fructuum, &c. si absque superioris authoritate fiant: quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptio muneris, etiam sponte oblati, pro examine ad Parochiam, ex *Trident. s.* 24. *cap.* 18. pro collatione ordinum, pro tonsura, literis dimissoriis, ex *Trident. s.* 12. *ca.* 10. Excipitur tamen decima pars aurei pro notario, si salarium non habet, & consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem, non pro statu tantùm, is enim spiritualis est, ideoque iure diuino inuendibilis, sed etiam pro onere sustentationis: nisi monasterij tenuitas, vel consuetudo contraria excusent *v. Lay. c. vlt. Bon. d.* 1. *q.* 1. & 2. *Less. Azor.* 3. *p. l.* 12, *c.* 14. Ex dictis resolues.

I. Simonia est, concionari, catechizare, Missas facere pro pretio, nisi excusetur ratione laboris: non intrinseci (is enim sacer est, & inæstimabilis, scilicet vel ipsa actio sacra, vel in ea intrinsecè inclusus) sed extrinseci non annexi rei spirituali, vt pro labore itineris, vel cantus in Missa, vel ratione alterius incommodi pretio æstimabilis. Ratio, quia illæ actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale & ad salutem, non autem ad aliquid temporale; sicut doctio quæcunque, etiam The-

Theologiæ, quæ pretio æstimabilis est. *Bon. l. c. ex Suar. Fill. &c. v. infrà* l. 6. t. 3. c. 4. d. 1. *Laym, l.* 1. §. 4.

II. Item Simonia est, dare vel accipere pretium pro absolutione â peccatis, censuris, pro dispensatione in voto, iuramento, impedimento matrimonij, irregularitate, &c. Potest tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam applicandæ. *Laym. l. c. n.* 10.

III. Non est simonia, dare aliquid ad redimendam vexam à negante Sacramenta in necessitate. *Sua. Leff. Laym.* vel ab iniquè impediente electionem, vel possessionem beneficij, ad quod ius in te habes. Quod addo, quia si nondum habes ius in re, etsi possis redimere vexam ab eo, qui tantùm potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquiualens rei spirituali, sed ut alter ad officium rite præstandum inducatur. Nec similiter simonia est, dare stipendium ad sustentationem Clerici etiam diuitis, pro missis, concinnibus; aut de eo etiam pacisci. Ratio quia non datur tanquam pretium spiritualis officij, sed personæ in alterius gratiam occupatæ: nec pro operatione spirituali ut spiritualis est, sed vt in alterius gratiam susceptâ; proindeque non est eleemosyna, sed debitum iustitiæ. *Suar. Laym. lib.* 4. *tr.* 10. *cap. vlt. &c.* contra *Rich. Sylu. &c.*

IV. Non est simonia; reddere vel redimere pensionem merè temporalem: quia non fundatur in titulo spirituali: nec refertur ad functionem spiritualem. Dixi, *temporalem*: quia spiritualis quæ datur v. g. concionatori, vel coadiutori Episcopi propter officium Ecclesiasticum, in eoque fundatur, nec differt à beneficio, nisi quod non sit perpetua, vendi nequit: mixta verò, vt v. g. quæ datur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest, redimi tamen potest, modò obligatio recitandi Officium B. V, imposita non extinguatur, Quod intellige, si in loco vbi fit venditio, Bulla sit recepta. Ratio, quia qui pensionem redimit, non emit ius spirituale, sed extinguit onus temporale soluendi certam summam pecuniæ *Leff. c.* 35. *d.* 21. *Suar. c.* 26. *nu.* 5. *Laym. l. c. n,* 46.

V. Non est simonia iuris diuini, (etsi quandoque iuris humani esse possit) spirituale cum spirituali permutare, v. g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquiis, &c. vel dare temporale pro temporali, vt si calicem, vel agnos Dei præcisè ratione materiæ vendas: vel dare temporale pro spirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum spe vel intentione excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contrà. Ratio, quia gratitudo non respicit pretium, sed beneficium; nec soluit debitum iustitiæ, sed antidorale: quo non excluditur quin gratis detur. Rectè tamen monet *Suarez*, huiuscemodi dona, ob præsumptionem valde cauenda. Item, donare, promittere, vel legare temporale quippiam, sub conditione operis spiritualis præstandi, modò non fiat per modum retributionis, seu commutationis: vt. v. g. si parens filio promittat munus, si Sacramenta frequentet. Ratio, quia hic non interuenit contractus onerosus, sed sistitur vel in liberali donatione, vel donatione sub tali conditione & modo. *Suar. lib.* 4. *c,* 45. *Lay. l. c. num.* 8.

ARTICVLVS II.

Quæ sit pœna simoniæ?

Resp. I. Sola simonia Confidentiæ, & Realis; in Ordine, beneficio Ecclesiastico, & religionis ingressu, pœnas iuris ipso facto inducit: licet ob ingressum religionis rarò incurratur. vt dictum, vel ob tenuitatem monasterij, vel contrariam consuetudinem receptam. *Suar, c.* 6. *&* 57 *Leff. d.* 23. *Lay. l. c.* §. 7.

Resp. II. Ob simoniacam collationem & susceptionem Ordinum, etiam primæ tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis. *Leff. d.* 24. *Laym. l. c.*

Resp. III. Ob simoniam Realem. in beneficio Ecclesiastico, incurritur 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio. Vnde talis non facit fructus suos: idque etiam, licet à tertia persona taliter prouisus id ignorauerit: nisi tamen contradixerit, vel nisi à tertio

data fuerit pecunia per fraudem, vt redderetur inhabilis; vel nisi bonâ fide possederit beneficium per triennium. *Less. l. 2. c. 35. d. 31. Laym. l. 4. t. 10, ca. vlt. Bonac. d. 1. q. 7. p. 2. n. 20. ex Gomez. Garzia. &c.* 3. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiam per dispensationem Episcopi obtinendum: aliis tamen beneficiis iure ipso non priuatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam Iudicis. *Suar. c. 57. n. 47.*

Resp. IV. Simonia Confidentiæ completa dato & accepto beneficio, licet accipiens promissionem vicissim non impleuerit, inducit 1. excommunicationem Papalem vtrique parti contrahenti. 2. Annulat resignationem & collationem beneficij, in quo est commissa; & inhabilitat ad idem postea obtinendum. 3. Priuat omnibus beneficiis & pensionibus ante obtentis; non tamen ante sententiam latam. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reseruantur. *Less. cap. 35. d. 26. Suar. cap. 43. Laym. num. 76.*

ARTICVLVS III.

An, & cui restituendum, quod simoniacè acceptum?

Resp. I, Nihil spirituale simoniacè acceptum, præter beneficium, (sub quo continetur pensio, secundùm *Bon.* negante *Lessio.*) est restituendum. Ratio, quia cætera vel restitui non possunt, vt Sacramenta; vel non sunt restituenda ante sententiam, cùm Canones aliud non statuerint, ex *Less. in 68. Suar. Fill. &c.* contra *Azor. & Laym. Bon. dis. 1. q. 7. p. 3. diff. 2.* Dixi, *præter beneficium*: quia hoc retineri non potest etiam ante Iudicis sententiam; vt patet, tum ex *Cap. Si quis neque. 1. quæst. 1.* tum ex *2. extrau. Cùm detestabile, de Simonia. v. Bon. l. c.* Vbi addit, etiam fructus perceptos esse restituendos; tum quia nullo iusto titulo possunt retineri, cùm adeptio beneficij simoniaca, sit ipso facto irrita: tum quia sic expresse habetur in *extrau, Cùm detestabile, de simonia. v. D. Thom. 2. 2. q. 100. a. 6. Nauar. l. 5. Cons. 62. Less. l. 2. c. 35. dub. 31.*

Resp. II

Resp. II. Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, & Sacramentalium; si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat: item pro admissione ad Religionem, iure positiuo restituendum est. Hoc tamen posterius non nisi post latam sententiam. si admissus in monasterium, maneat: quia plerumque ratione alimentorum retineri potest, modò in communem vsum conuertatur. *v. Bon. l. c. Less. l. 2. c. 35. d. 30.*

Resp. III. Acceptum pro beneficio aliâve re spirituali, non secutâ collatione, iure naturæ restituendum est ei, à quo est acceptum: quia deest titulus retinendi, cùm non præstetur id, pro quo est datum, Si verò res tradita, sit, simonia vtrimque completâ, probabilius est restituendum esse Ecclesiæ, & non danti; quia Ecclesia vtrumque punire intendit. *v. Less. Lay. hic l. c. §. 9.*

****

TRACTATVS. II

De secundo præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam vsurpationem nominis *Dei*, qualis potissimum fit blasphemando, temere iurando, vouendo & non seruando: de quibus hic agendum.

CAPVT PRIMVM.

Quid & quotuplex Blasphemia?

RESp. Blasphemia directè opposita laudi *Dei*, est verbum maledictionis, vel conuicij, seu contumeliæ in *Deum*; siue id fiat attribuendo ei falsa; siue negando vera, siue tribuendo creaturis. quæ ipsi debentur; siue etiam dicendo vera, sed quæ ad eius dehonorationem, seu vilipensionem tendant: vt fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. *Ita communiter*

Doctores. S. Thom. 2.2. *q.* 13. *Bon. disp.* 3. *q.* 8. *Sanch.* 2. *moral. c.* 32. *Laym. l.* 4. *t.* 10. *c.* 6. *&c.* Vnde resolues.

I. Blasphemàt, qui contra Deum infrendens ei maledicit: item qui ait se aliquid acturum eo inuito: item qui eum negat, qui seriò iurat per Deos falsos, qui eum vocat Tyrannum, iniustum, nolle aut non posse nos iuuare, non curare nostra, Dæmonem esse fideliorem, plus posse, non omnia bene esse ordinata, meliùs in creatione quædam fieri potuisse. aut debuisse, &c. Quæ si quidem quis credat ita esse, & non tantùm in ira aut desperatione effutiat, tunc est blasphemia hæreticalis, id est, cum hæresi coniuncta; quod in confessione est addendum, quia specie differt ab imprecatiua. *Furt.* 2. 2. *d.* 91. *s.* 12. §. 54.

II. Reuocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum, licèt verba non adsint; vt, spuere in cœlum, infrendere dentibus, &c. Imò etiam solâ mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

III. Blasphemat item, qui in Sanctus, vel sacra, contumeliosus est, intellige, vt Sancti sunt, siue cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita vt moraliter huius etiam honor censeatur tangi quia alioqui tantùm erit contra duliam, si nimirum contra illos, vt homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale est, si ioco fiat; v. g, si Sanctos Crispinum & Crispinianum voces sutores, Ioannem & Paulum, eunuchos: graue verò erit, si contemptim, vel ex odio aut indignatione contra Sanctos. Licet verò blasphemiæ in Deum non admittant paruitatem materiæ; multi tamen admittunt in ijs, quæ fiunt contra Sanctos. *Escob. t.* 1. *ex* 3.

IV. Blasphemat item, qui iratus, etsi non contra Deum, sed contra alios aut alia, eadem tamen seriò profert, qua ex sua significatione aut modo loquendi, ac circumstantiis, important imminutionem diuini honoris, aut improperij: licet enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indirectè & virtualiter: quamuis id ex subreptione sæpè fit veniale tantùm, si tantùm materialiter fiat.

V. In confessione exprimendum est, si quis (quod tamen rarò contingit) directè & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. *Laym. l. c.*

VI. Blasphemat item, qui iniuriosè vsurpat membrum Christi; vt v. g. perdat te Dei sanguis, vulnera, mors Dei, caput. passio, Sacramenta, chrisma, & similia sacra: cùm ea non ad perdendum, sed ad saluandos nos data sint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumque rerum vilipensionem contineri. *Laym. ibid. n.* 12.

VII. Qui talium verborum consuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali seriò conari eam tollere. Quod si facit, & tamen labitur, potest excusari aliquando; eò quòd iuramenta ista impetu naturali effusa non sint voluntaria, nec in se, nec in causa, vtpote retracta propositio efficaci. *Laym. l.* 1. *t.* 2. *c.* 3. *n.* 6. *v. Escob. t.* 1. *c.* 3. *n.* 36. Si non conatur, idque Confessarius notet, neget ei cum discretione absolutionem. *Lay. l. c.*

VIII. Interim plurimi excusantur ob inaduertentiam in subita commotione; tametsi non satis excusare videatur quod quidam aiunt, ijs verbis aliud se non intendere, quàm vsurpare tanquam interiectiones significatiuas iræ suæ: tum quia æquè se possunt assuefacere ad verba alia, iræ & seriæ voluntatis significatiua: tum quia tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere vsurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonoratiua Dei.

IX. Quòd si vero quis in ira contra hominem, non indignando Deo, sed homini tantùm, nudè nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v. g. ô Dei mors, vulnera, &c. sine scandalo ijs circumstantijs; quibus vilipensio importatur, non sunt blasphemiæ, sed vana vsurpatio nominis diuini, hoc præcepto prohibita. & peccatum inter venialia graue, vt *Caiet & Armilla V. Blasphemia, & Sanch. suprà.* Quanquam propter periculum incidendi in blasphemias, & quia rarò abest scandalum, ac nihilominus apud audientes Deus eiusque sacra censentur in honorari, rarò excusantur, & meritò absterrentur homines à similibus dictis, vt notat *Lay l. c.*

X. In ira imprecari aliis Dæmonem, grandinem, fulgur, &c.

&c. etsi multi confundant cum blasphemiis. non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio: quæ plerumque. (saltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob subitam commotionem & inaduertentiam, ac defectum seriæ voluntatis, non est nisi venialis: quia cùm se homines reflectunt, aiunt longè aliter se sentire, ac sensisse, ita vt videantur interiectiones tantùm quædam esse ad significandam iram tametsi Christianos parum deceat tam absurdis interiectionibus vti *Bon. l. c. ex Nauar. Tol. Regin. &c Baldel. d. 25, n. 10.* vbi etiam censet veniale tantùm esse, sibimetipsi ex ira dæmonem imprecari, eò quòd non lædat grauiter charitatem. Verùm *Molin. &c.* non audent id excusare à mortali, propter fœditatem, horrorem, & peruersitatem. Graue autem est, si subditi Superioribus, filij parentibus, (licet materialiter tantùm) sic maledicant, præsertim in faciem, quia est graue contra debitam reuerentiam. *Bald. l. c. v. infrà l. 5. c. 3. d. 6.*

XI, In ira vsurpare Dæmonem, sine imprecatione non est per se peccatum: assidua tamen eius nominatio non decet Christianum; & ratione scandali posset esse grauis. *Laym. l. c.*

XII. In Confessione exprimenda est qualitas blasphemiæ: videlicet vtrum contra Deum, an Sanctos fuerit: illas enim specie differre est probabile secundùm *Suar. Sanch. Reg. Azor. Laym. Dian. tom. 1. R. 50. Lugo v. 15, n. 2. 17.* contrarium tamen tenet *Trull, l. 1. c. 11. d, 2. n. 5.* cum *Dian. p. 1. tr. de circumst. R. 30.*

CAPVT II
De Iuramento
DVBIVM I.
Quid sit Iuramentum?

Resp. Iuramentum est inuocatio tacita vel expressa Numinis diuini, tanquam primæ & infallibilis veritatis, in testem alicuius rei. Hæc autem inuocatio in eo consistit, quòd iurans, quantum in se est, cupiat ac velit, Deum id quod iurat testari, & manifestare (si & quando nimirum illi placuerit, siue in hac uita siue in alterâ) tanquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. *Ita communiter Doctores. S. Tho. 2. 2. q, 89. a. 1. Bonac. d. 4. q, 1. p. 1. Sanch. 3. mor. c. 1. Laym. l. 4, tr. 3. ca. 1.* Vnde resoluitur.

I. Quoad forum internum, iurat quisquis interius intentionem habet, siue formalem siue virtualem, & inuocat Deum in testem, siue his, siue illis verbis ac signis, siue etiam nullis vsus sit; itâ vt, si quis vtatur verbis nullo modo importantibus iuramentum, & is tamen ea putet esse iuramenta, verè iuret; & contra, *Suar. l. 1. c. 1, Sanch. l. 3. c. 1. Laym. l. 4. tr. 3. c. 1.* Quoad forum autem externum, quænam formulæ iurandi rationem habeant, ac proinde quæ verba licitè vsurpari in conuersatione possint. patet ex sequentibus.

II. Quando dubium est de iurantis intentione, iudicari solet secundùm communem acceptionem verborum, quibus est vsus.

III. Veram rationem iuramenti habent hæ formulæ: testor Deum, vel inuoco Deum testem. Item, auff meinen eidt: bey meinem eidt: nisi aliud de vsurpantis intentione constet: quia multi ita loquantur, v. g. ich schwere dir ein eydt: vel, bey meinem eydt/ hoc vel illud faciam; quorum tamen mens non est seriò id iurare, sed tantùm iracundè, & grauiùs affirmare. *Laym. l. c. c. 2.*

IV. Fides à Sacerdotibus loco iuramenti exigi solita per eorum consecrationem, vti & formula illa Principum, bey Vnser Fürstlichen Ehren/ oder Trewen/ etsi non sint iuramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco iuratæ promissionis; vti &, si à personis illustribus vel nobilibus dicatur, bey meiner Adlichen Ehren/ Trewen/ vnd Glauben. *vid. Laym. loc. cit. cap. 2.*

V. Formulæ, hæ Deus nouit, Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor, Deus nouit omnia, Deus videt meam consciem-

ſcientiam, cenſetur tantùm narratiuè proferri, non inuocatiuè, (atque adeo non ſunt iuramenta) niſi aliud conſtet, aut ex circumſtantijs probetur. *Laym.* l. *c. nu.* 4. *Bon. q.* 1. *p.* 2. ex *Suar. Leſſ. Sanch. &c.*

VI. *N*on ſunt iuramenta, quæ dicuntur. per modum ſponſionis, v. g. expono caput meum, amputentur mihi aures ni ita ſit, &c. *v. Sanch. l. c. n.* 42.

VII. Non verè iurat, qui ut iuramentum coactus vitet, dicit ſe iurare per omne id, per quod poteſt: quia cùm nulla res ſit, per quam abſque neceſſitati iurare licitè poſſit, cenſetur per nihil iurare intendiſſe.

VIII. Non ſunt iuramenta, (quod Confeſſarij & Catechiſtæ moneant, ne ex erronea conſcientia peccetur) verè, certè, in veritate, fidem boni viri, per fidem meam, fide boni Chriſtiani, vel *S*acerdotis, vel Regis; per conſcientiam meam, ſuper conſcientiam meam, &c. vt habet *Leſſ. cap.* 42. *d. l. Bonac. loc. cit.* quia tantùm ſignificant illum loqui ex dictamine conſcientiæ, & notitia veritatis; nec in teſtem adducitur Deus. Eſſet tamen iuramentum. dicere. per fidem Catholicam, per *S*. Euangelium: quia tunc cenſetur in teſtem adduci illius fidei & Euangelij auctor. *vid. Laym. l. c.*

IX. Non iurat, qui dicit tam verum eſt, quàm ſol lucet, quàm hic ſedeo, ambulo. &c. Vnde etſi comparatio falſa ſit, tantùm eſt mendacium, cùm nullus in teſtem inuocetur. Idem eſt ſi dicas, quod dico eſt Euangelium, eſt inſtar fidei, eſt de fide, &c.

X. Quamuis hæ & ſimiles comparationes; (tam verum eſt quàm Chriſtus eſt in Venerabili Sacramento, quàm certum eſt Euangelium: item, tam ſum innocens quàm B. Virgo, vel S. Franciſcus, &c.) communiter videantur continere iuramentum cum blaſphemiâ; id tamen non ſatis apparet, quia nullus in teſtem inuocatur. Neque videtur eſſe blaſphemia ſi ſit verum; & animus proferentis ſit ſignificare tantùm ſimilitudinem; vt ſenſus ſit, hoc eſſe verum ſuo modo, ſicut alterum eſt verum ſuo modo. Tum verò eſſet blaſphemia, ſi vſurparis intenderet ſignificare, tantam eſſe (ſecundum æqualitatem,) in ſuo dicto certitudinem, quanta eſt in ea veritate fidei. *Sanch.* 2 *moral. cap.* 31.

XI. Non eſt iuramentum cùm quis iurat per creaturas, in quibus nihil diuinæ bonitatis ſpecialiter elucet: quia tunc non cenſentur adduci cum relatione ad Deum, vt ſi Dicas: iuro per hanc barbam, veſtem, &c. Cenſetur autem iuramentum, cùm fit per creaturas nobiliores; cùm per eas tunc accipiatur earum Creator, vt qui in ijs ſingulariter reſidet, ac relucet, ſic v. g. dum iuratur per cælum, intelligitur illius habitator; dum per terram, is, cuius hæc ſcabellum; dum per templum, is qui ibi colitur, dum per aliquod *S*acramentum, is, qui inſtituit; dum per crucem, s, qui in ea fixus eſt; eum per Euangelia, ea tangendo aut nominando, is, cuius ea verba ſunt. *Bon. q.* 1. *p.* 1. *num.* 4. *ex Suar. Sanch. ll. cc.*

DVBIVM II.

Quotuplex ſit iuramentum?

Reſp. Diuiſiones aliquot communiter afferuntur, ſed tantùm accidentales, quæ ſpeciem non mutant, vt in confeſſione diſtinguere non ſit opus. *Suar. Leſſ. Bon. p.* 1. Itaque diuiditur.

Primò. In Verbale, Reale, & Mixtum; cùm videlicet vel verbis fit, vel actione aliqua, vt erectione digitorum, contractu crucis, ſceptri, Euangeliorum; vel & verbis ſimul, & actione corporali, vnde & vocatur iuramentum corporale. *v. Bon. p.* 2.

Secundò. In inuocatorium ſeu Conteſtatorium, & in Execratorium ſeu Imperatorium, Illud eſt, quo *D*eus ſimpliciter vt teſtis inuocatur: hoc autem quo non ſolum vocatur teſtis, ſed etiam vt vindex, cùm iurans ſe vel alium dilectum, vel aliquid ſui aut ſuorum, ſubiicit Deo puniendum, ſi falſum dicat. vt, ita me *D*eus amet, adiuuet, puniat me Deus, faciat Deus vt hinc nunquam ſanus ſurgam; nec coniugem, nec liberos viuos hodie intuear; tollat me Deus ſubitaneâ morte; æternùm damnet; ſuper animam meam, &c. in quibus quando falsò

falsò iuratur, an sit coniuncta altera species malitiæ contra charitatem sui, aut proximi, Scholastici controuertunt. Negat *Suar. Valent. &c.* quia non solet quis, etiam amico suo tale malum ex animo imprecari, sed potius cogitat Deum non facturum esse *v. Bon. di. 4. q. 1, p. 2.*

Tertiò. In Assertorium & promissorium Illud est, quo præterita vel præsentia affirmantur, aut negantur hoc autem est; quo aliquid futurum promittitur Addunt aliqui Comminatorium; vt v, g. per Deum ego te cædam. Sed hoc referri potest ad promissorium, In confessione non opus est explicare, vtrum per Deum, an Sanctos iuràris: quia est eiusdem speciei malitia, cùm iurans semper intendat Deum adducere in testem. *Suar. Less. c. 42. Luge d. 16. n. 286.*

DVBIVM III

An, & quando sit licitum iurare?

Resp. Iuramentum si debito modo fiat, licitum est. Est de fide. Et quidem est actus religionis, vt omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cùm in eo obseruantur hæc tria: 1. est iudicium, quod exigit, vt cum discretione, prudentiâ, consideratione, ac reuerentiâ, non sine necessitate, aut graui causâ fiat. 2. est iustitia, quæ exigit, vt quod iuratur sit res iusta, licita, & honesta. 3, est veritas, vt nimirum sit res vera, aut saltem ex graui ratione putetur esse vera; ita vt, prout ex defectu alicuius horum, minor aut maior in Deum iniuria aut irreuerentia redundare censetur, ita quoque maius aut minus committatur peccatum. *Vnde resoluitur.*

I. Quoad iudicium, si hoc solum desit, vt plurimum est veniale tantùm: vt si quis absque necessitate iuret, siue ex leuitate quadam animi, siue ex consuetudine. *v. Sanch. l. 3. c. 6. n. 22. Less.*

II. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, iuxta quantitatem negligentiæ, quam iurans admittit in inuestigatione veritatis, vel tollendâ consuetudine. *Sanch. n. 10.*

III. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem iurandi sine attentione, sitne verum hoc an falsum, quod iurare solent,

IV. Quod ad iustitiam spectat, peccat mortaliter, qui iurat se facturum rem mortaliter malam; vt se aliquem interfecturum: quia est grauis irreuerentia, diuinâ authoritate se ad peccatum mortale quasi obligare; ita vt hic duæ malitiæ concurrant: vna, quod velit malum; altera, quo ad hoc abutatur authoritate Dei, odientis omne malum. *Bon. l. c. p. 3. Less. l. 2. c. 42. d. 3.*

V. Venialiter autem peccat, qui iurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut friuolam; cùm ibi leuis tantùm irreuerentia censeatur *Bon. ib Less. l. c.*

VI. Item peccat venialiter, qui iurat aliquid contra consilia Euangelica; vt se non ingressurum religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum. *Suar. Less. Sanch. Bon. l. c.*

VII. Quod ad veritatem spectat, cùm hæc deest, peccatur mortaliter: quia committitur grauis in Deum irreuerentia; quippe cum adducatur in testem falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit aut possit decipere, testando falsum. Nec hic excusat leuitas materiæ: quia siue hæc sit grauis, siue leuis; seria, siue iocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum: & tale iuramentum dicitur periurium. *S. Tho. 2. 2. q. 97. a. 7, Less. Sanch. Bon. l. c.* An autem, & quando periurium possit esse veniale per accidens, *v. Escob. t. 1. c. 3. n. 6.*

VIII. Nec excusatur, qui iurat verum, si is putabat esse falsum: vel qui iurat pro certo, de quo ipse dubitat, etsi à parte rei verum sit. *Sotus, Nauar. Bon. l. c.*

IX. Peccat æquè grauiter, qui ab altero exigit iuramentum, sciens eum esse peieraturum. Excipe, nisi iusta causa, & necessitas exigat: quia tunc periurium ex sola peierantis malitia sequitur, nec alter moraliter censetur illius causa, cùm vtatur suo iure. Quod tamen extra iudicium rarò habet locum in priuatis personis. *S. Thom. q. 89. Suar. l. 3. ca. 13, & 14. Sanch. lib. 3. cap. 8.*

X. Non peierauit, qui iurauit aliquid re ipsa falsum,

quod ipse bonâ fide, & cum ratione putauit esse verum.

XI. Excusari subinde quidam simplices à mortali periurio videntur posse, ratione inconsiderationis, cum vsurpant quasdam formulas iuratorias, vt, per animam meam; puniat me Deus. Etsi enim sciant id vocari iuramentum, non tamen apprehendunt, quòd iurare sit aliquid graue, & inuocare Deum in testem: sed tantùm apprehendunt confusam aliquam rationem mali, non tanti momenti. *v. Bon. l. c. Lay. c.* 14.

DVBIVM IV.

An in iuramento liceat vti æquivocatione?

Resp. Iurare cum æquiuocatione, quando iusta causa est, & ipsa æquiuocatio licet, non est malum: quia vbi est ius occultandi veritatem, & occultatur sine mendacio, nulla irreuerentia fit iuramento. Quòd si autem sine iustâ causâ fiat, non erit quidem periurium, cùm saltem secundùm aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum iuret: erit tamen ex genere suo mortale contra religionem: cùm sit grauis irreuerentia, ad alterum in re graui decipiendum vsurpare iuramentum. *Ita communiter DD. v. Sanch. l.* 3. *c.* 6. *Bonac. p.* 2. *Lay. ca.* 23. Vnde resoluitur.

I. Grauiter peccat, qui utitur æquiuocatione, quando non rogatus, sed sponte sua iurat: quia tunc tenetur vti vocabulis secundùm communem significationem, inquit *Tol. l.* 4. *c.* 21. eò quod non habeat rationem æquiuocandi.

II. Grauiter item peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando iuramentum iustè exigitur, vt à iudice vel superiore, in re graui. *Bon. loc. cit.*

III. Si autem fiat tale iuramentum in re leui, per iocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantum veniale, vt probabiliter docet *Sanch. lib.* 1. *cap.* 6. contra alios: quia solâ discretione siue iudicio caret. *v. Bon, l. c.*

IV. Licet æquiuocè iurare, si iuramentum exigatur iniustè vt v. g. si quis exigat iuramentum, qui ius non habet, v. g. Iudex incompetens: vel si non seruet ordinem iuris. Item si exigatur per vim, iniuriam, metum, v. g. si vir exigat iuramentum ab vxore de adulterio occulto; si latrones exigant à te lytrum cum iuramento. *Sayr. l.* 4. *c.* 5. *& l.* 12. *ca.* 17. *Less. Trul. l.* 2. *c.* 1. *d.* 15.

V. Qui exteriùs tantùm iurauit sine animo iurandi non obligatur, nisi fortè ratione scandali, cum non iurauerit, sed luserit. In foro tamen externo potest cogi vt seruet. *Sanch.* 7. *mor. c.* 10. *n.* 11. *Trul. l.* 2. *c.* 1. *d.* 10.

DVBIVM V.

Quæ & quanta sit obligatio iuramenti promissorij?

Resp. In iuramento promissorio duæ affirmantur veritates: vna de præsenti primaria, quòd scilicet iurans habeat animum implendi quod promittit: altera secundaria de futuro, quòd scilicet impleturus sit suo tempore quod promittit; siue promittat Deo, & est votum cum iuramento; siue homini, & est iurata promissio humana. Vnde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. *Ita communiter DD. vt Lay. l.* 4. *t.* 3. *c.* 6 *Bon. p.* 7. Vnde resolues.

I. Defectu primæ veritatis iurans verè peierat mortaliter, si vel non habet animum implendi, siue materia sit parua, siue magna; licita siue illicita: vel si dubitat an facturus sit necne, quod iurat; vel si putet sibi mortaliter impossibile vt impleat, quod promittit: quia quoad istam veritatem Præsentem, promissorium ab assertorio non differt; vnde nec paruitas materiæ excusat. *Ib.*

II. Defectu secundæ veritatis verè peierat is, qui quod promisit, postea non implet, si rationabiliter implere potest. Id solùm hic dubitatur, an qui promisit rem exiguam cum iuramento, vt v. g. dare alteri vnum pomum, vel nummum pro eleemosyna, vel castigare prolem, vel inter vendendum nolle se minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingressu portæ, &c. an in quam sub graui peccato teneatur hæc seruare? Vbi speculatiuè quidem videtur quo-

quod sic; quia verè adductus est Deus vt testis, quod sit facturus; ergò si sine causâ non facit, quantum in se est. facit Deum testem falsum *Caietan. Valent. Tolet. lib.* 4 *cap.* 22. *alij.* Nihilominus probabiliter alij tenent contrarium, vt *Sanch. v. Laym. suprà cap.* 14.

III. Illud certum est, quòd si ex eo quod iurasti, tantummodò parum aliquid non serues, non esse graue; v. g. si iurasti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. *Sanch.* t. 1. *l.* 4. *c.* 12. *n.* 21. quia tunc excusat paruitas materiæ. Et sic excusantur, qui iurant seruare statuta alicuius Capituli, Collegii, Vniuersitatis, &c. si postea paruum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus iuratis, & aliis, ministris iustitiæ; vt & de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum iurasset, parum tantùm detraheret. *Nauar. Suar. Sanch. vid. Laym. Bonac. p.* 14.

IV. Obligaris probabiliter iuramento promissorio, etsi extortum à te sit per iniuriam, ac metum; vt si oblitus vti æquiuocatione, iurâsti prædonibus dare lytrum, vsurario vsuram. *Bec.* 2. 2. *q.* 89. *&c.* Negat tamen *Azor. tr.* 1. *l.* 11. *ca.* 7. *q.* 2. in materia tamen matrimonij: quia matrimonium coactum metu cadente in constantem virum, nullum est: hinc etiam iuramentum extortum de eo contrahendo, videtur relaxatum ipso iure, ait *Caiet. V. periurium. Suar. c.* 9. *Sanch, Bonac. p.* 9.

V. Obligaris item, etsi iuramentum sit errore aut dolo extortum, si dolus vel error versetur tantùm circa circumstantias accidentales, non magni momenti: nam si versentur circa substantiam, vt v. g. si annulum te daturum alteri iures, putans esse ferreum, cùm sit aureus; vel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non iurâsses, non obligaris. *v. Sanch. l.* 3. *ca.* 11. *num.* 42. *Suar. &c.*

VI. Non inducit vllam obligationem, si iures rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut, vt habet *Caiet.* indifferentem, quæ nec ex fine, nec circumstantiis cohonestatur: quia iuramentum non potest esse vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum ac otiosarum, ad quas Deus non vult nos obligari. *Bon. & communiter.* Vbi Nota ex *Laym. suprà ca.* 6. iuramentum non conualescere, etsi talis res illicita & vana, postea mutatis circumstantiis fiat honesta; cùm iuxta *regulam* 18. *iuris in.* 6, non firmatur tractu temporis, quod initio non subsistit.

VII. Nec obligaris implere, si quid iurasti contra consilia Euangelica; vt non ingredi religionem, non dare eleemosynam, &c. *Moli. Sanch. Lay.* l 4. *t.* 3. *c.* 6. Et licet peccaris talia iurando, non tamen peccas non implendo, *v. Caiet. V. periurium.*

VIII. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius, ut v. g, religionem, si aliquid iurasti in vtilitatem aut gratiam alicuius hominis, aut aliquorum: dummodò sit honestum, & sine peccato impleri possit, Vnde v. g. alumnus, qui iurâuit se seruiturum Principi, aut huic vel isti Ecclesiæ, &c. non potest ingredi religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si iurasses Titiæ eam ducere: nam eo casu potes eâ relictâ ingredi religionem; quia iuramentum sortitur naturam actûs, cui apponitur: promissioni autem matrimonij hæc tacite conditio inest, nisi ingrediar religionem. *vid. Laym. ca* 6. *Bonac. d.* 4. *q.* 1. *p.* 3.

Resp. II. Iuramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio vel propositum cui est annexum. Ratio, quia accessorium sequitur principale, ideoque quando non obligat promissio, nec obligat iuramentum appositum. *Less, l.* 2. *c.* 42. *d.* 2. *Bonac. d.* 4. *q.* 1. *p.* 16. *Trull. l.* 2. *c.* 1 *d.* 17. Vnde resolues.

I. Titius qui cum iuramento promisit nuptias Bertæ diuiti, sanæ, virgini, bonæ famæ, &c. non tenetur stare iuramento, postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, vel infamiam: quia promissio ipsa non obligat eo casu.

II. Qui vrbanitatis causâ iurauit se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum, &c. non peccat contra iuramentum si coactus ab altero priùs sedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promissio illa vel propositum habet tacitam conditionem adiunctam (nisi me coegeris) quâ sublatâ non obligat, & consequenter nec iuramentum: tum quia relaxatur ab

tur ab altero cedente iuri suo. *Bon. l. c. Sanch. Less. Trull.*

III. Qui iurauit se seruaturum decreta, & regulas, vel statuta alicuius congregationis, vniuersitatis vel Capituli, tantùm tenetur seruare ea, quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in vsu, vel seruantur à maiore parte Capituli; nisi tamen aliud constet de mente iurantis, vel hic voluerit se ad illa independenter à statuitis obligare. Ratio patet. quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trull. l. c. Azor Less. Dian. p. 1. tr. 6, m. R. 39.*

IV. Qui iurauit se seruaturum secretum, non peccat contra iuramentum illud detegendo, quando non potest illud celare absque graui suo, vel alterius damno: quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hac conditione, (si non noceat.) *Sylu. Bonac, Sanch. Trull. l. c.*

V. Qui iurauit Iudici se dicturum quæ nouit, non tenetur reuelare occulta. Ratio patet. *Less. Bon. Trull. l. c.*

VI. Qui iurauit se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi iuramenti soluere, si à creditore terminus solutionis prorogetur: quia cum hic cedat iuri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter iuramenti. *Azor, Bon. Trul. l. c. num.* 18.

DVBIVM VI.

Quibus casibus excusatur ab impletione, qui in promissorio iuramento obligationem contraxit?

Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur, à *Toll. & Caiet.* recensentur isti. I, Si quod bonum erat tempore iuramenti, propter circumstantias postea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditiuum maioris boni, vel melius sit omiti quàm impleri. *Sanch. cap.* 1. II. Si iuramentum mutes in opus aliud aperte melius, & Deo gratius: id enim quisque per se potest; vt habet *Toll. c.* 23. Excipe tamen semper, si quid in hominis commodum iurasses: nec enim Deus illum vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur status rei; vt si v. g. iurasses aliquem punire iustâ punitione, is autem supplex veniam peteret, & ageret pœnitentiam, posses ei sine periurio condonare: quia iuramentum obligabat seruato eodem statu, in quo non pœniteret. *Laym. cap.* 9. IV. Si res iurata facta sit inutilis ad intentum, maximè, si magis illius destructiua: vt si v. g. ex correctione impœnitentis filij notaretur magis destruendus, quàm emendandus; aut si turbanda familia; secuturæ rixæ cum vxore, & sic præstet non corrigere. *Regin. lib.* 18. *ca.* 56. *Bonac. l. c. p.* 14. V. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quouis promissorio iuramento tacitè subintelligi, natura & Doctores docent. Tales autem sunt, vt *Laym.* dicit, *subrâ c.* 9. 1. si potero. 2. saluo iure superioris. 3. nisi res notabiliter mutetur. 4. mutetur. De quo sequens dubium.

DVBIVM VII.

Quomodo obligatio iuramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem & remissionem?

Resp. De hoc ex conditionibus iam positis, & potestate superiorum in suos. ac suorum vota, à *Lay. hic. c.* 11. *& alijs communiter* hæc traduntur.

I. Quod spectat ad irritationem, irritare & annullare potest iuramentum omnis is superior, maritus, aut dominus, qui & quomodo irritare potest suorum vota. *Sanch. c.* 19. *n.* 7. *Suar. Azor. Fill. l.* 25. *c.* 9. *q.* 9, *p.* 17. *dub.* 6. *v. Caput. seq.*

II. Possunt & ijdem irritare iuramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescunque ipsam promissionem seu contractum infirmare ijs concessum est.

III. Quoad dispensationem, quicunque habet potestatem ordinariam vel delegatam, vel priuilegium dispensendi in votis, potest in ijsdem dispensare, etiamsi iurata sint.

IV. Quoad commutationem, eadem est ratio, quæ de dispensatione.

V. Quod attinet ad remissionem, siue relaxationem, iuramentum factum in fauorem hominis non potest relaxari, nisi

nisi ab eo, cui factum est, aut cui is, & promissa materia subiecta est.

VI. Et is quidem potest remittere, etsi talis fauor ei iuratus esset propter Deum; v. g. si quis propter Deum iurasset pauperculæ eam ducere, potest ipsa iuramentum illud relaxare, vt habet *Nauar. & alii* contra *Sotum & Sylu.* quia licet iuramentum principaliter factum sit propter *Deum*; quia tamen executio est in fauorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

VII. An etiam ciuilis potestas relaxare possit iuramenta suorum subditorum in temporalibus, quando iusta causa subest, v. g. quia metu, vel per aliam iniuriam extorta sunt, controuertitur. Alij negant, alij aiunt, apud *Laym.* Probabile est, quod docet *Sanch. l. 3. c. 12.* cum *Suar.* non posse relaxare directè, sicut potestas Ecclesiastica quando dispensat; sed tantùm indirectè, v. g. ratione materiæ; vel supplendo vicem eius cui iuratum est, & qui remittere debebat Plura ad forum externum spectantia circa iuramentum, *v.* apud *Laym. suprà cap. 11. Bon. l. c.*

CAPUT III.

De Voto.

DVBIVM I

Quid sit votum, & quotuplex?

RESP. I. Est promissio facta Deo, deliberatè, de bono possibili, & meliori. D- *Thom. 2. 2. q. 88. vid. Sanch. & Laym. l. 4. t. 4.* Vnde patet, quòd Votum sit actus latriæ soli Deo debitus, Quare dum vouemus quidquam Sanctis, sensus est, voueri ea Deo in honorem simul Sanctorum, sicut templa & altaria ædificamus Deo in eorundem honorem. Porrò ex singulis datæ definitiones, multi casus resoluuntur: quos, vt vitetur confusio, & consulatur memoriæ, separatis dubiis proponam:

Resp.

Resp. II. Diuiditur Votum I, in absolutum. & Conditionatum, Illud est, quod fit sine vlla conditione, vt, voueo eleemosynam: hoc autem, quod fit cum conditione, ita ut nisi hac positâ non exurgat obligatio; vt, voueo eleemosynam, si sanitati restituar; vel quod dicitur Pœnale) voueo facere disciplinam, si hoc fecero, II. In Solemne, & Simplex. Illud est, quod vt tale acceptatur ab Ecclesiâ, & sunt hæc duo: votum castitatis, quod maioribus ordinibus annexum est; & votum professionis religiosæ. Simplex autem votum est omne aliud, quod talem solemnitatem non habet. Vbi sciendum, quòd votum solemne reddat personam iure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum; vt ad matrimonium, vel dominium bonorum habendum, prout *vide infrà l. 4. ca. 1. in tract. de statu relig.* Simplex autem tale votum, v, g. castitatis, (excipio, quod in Societate IESU emittitur post Nouitiatum) aut ingrediendæ religionis, etsi reddat contractum, v. g. matrimonij illicitum, non tamen inualidum *vide infrà l. 6, de matrimonio* III, In Reale & Personale. Illud est, cùm pecunia, vel alia res externa pretio æstimabilis promittitur; vt calix, eleemosyna: hoc autem, cùm aliqua hominis actio, vel cessatio ab actione, vt votum ieiunij, peregrinationis, abstinentiæ à lusu. His aliqui adiungunt Mixtum ex vtroque, vt si voueas peregrinationem cum oblatione alicuius rei. *v. Less. lib. 2. cap. 40.*

DVBIVM II.

Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio?

Resp. Cùm voti obligatio sit grauissima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, quâ quis liberè & directè in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. *Ita Doctores communiter Less. Bon. d. 4. q. 2. p. 1.* Vnde resolues.

I. Ætas & vsus rationis ad vouendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu humano, & directo in se volitum Excipe tamen votum solemne religionis, quod inualidum est ante certam ætatem.

II. Non

II. Non obligat votum factum cum semiplena animaduersione, vel deliberatione, v. g. ex repentino animi motu, vel consuetudine, linguâ mentem præueniente, vel ex calore iracundiæ rationis vsum auferente. *Azor. Sanch. Trull. l. 2. c. 2. d. 1.* Vbi notat, non esse sufficiens indicium, quòd defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si vouentem facto voto mox pœniteat: item motum iræ, rario & vix vnquam impedire vsum rationis.

III. Quòd si is qui scit se vouisse, dubitet an cum sufficienti deliberatione, & vsu rationis, ob defectum ætatis, si quidem vouit ante septennium, votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis vsu: quia cum ius in tali non præsumit, & possessio stat pro libertate. Si verò post septennium vouit, obligat: quia possessio est pro voto, cum præsumatur vsus rationis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet, vtrum antè an post septennium vouerit, teneri voto vult *Sanch. & Paulus*: negat. *Dian. &c.*

IV. Vota facta in ebritate, etiam ante præuisâ, & sic volita in causa, non sunt valida; cùm non sint volita in seipsis & directè: bonum autem non consurgat nisi ex integra causa: quamuis ad peccatum satis sit voluntarium indirectè, & in causa. *Laym.* l. 4. *t. 4. c. 1. num. 4.*

V. Vota facta in metu, non incusso ad hoc ipsum vt votum extorqueretur, valida sunt; quia sunt simpliciter voluntaria, & deliberata facta autem in metu iniustè incusso ad ipsum votum extorquendum, inualida sunt. *ex communi.* non quia non sint voluntaria, sed quia vel ius ea irritat, vel Deus non acceptat, ne det vim iniustæ coactioni: idque, siue metus sit grauis, siue leuis; dummodò quis formaliter ex solo tali metu voueat. *Sua. de Voto. l. 1. c. 8. Sanch. Fill. t. 26. c. 1.*

VI. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem: vel circa finem; siue rationem formalem ac motiuum vouendi, votum nullum est, vt, v. g. 1. Circa substantiam; si quis voueret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cùm sit aureus: vel se ingressurum certum monasterium, putans esse Ordinis S. Benedicti, cùm sit Carthusianorum. 2. Circa conditionem substantialem; si quis v. g. voueret se ingressurum monasterium, vbi putaret religiosam disciplinam, & essentialia religionis seruari accuratè, & tamen non ita esset; vel si voueret peregrinationem ad limina Apostolorum, putans tantùm distare centum milliaribus, cùm tamen distarent trecentis. 3. Circa causam finalem; si quis v. g. voueret aliquid in gratiarum actionem, pro sanitate parenti redditâ, & is re ipsâ non fuisset ægrotus, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium votorum est; quia hic deficit liber consensus, qui non fertur in incognitum; & nihil est tam contrarium consensui, quâm error. *Fill. t. 26. c. 1.*

VII. Vota quæ eduntur post Nouitiatum, in quocunque approbato Ordine, instar matrimonij carnalis non sunt irrita ob vllum errorem, nisi solum substantialem circa substantiam.

VIII. Si error circa conditionem substantialem sit de re parui momenti, non redditur votum irritum; vt si iter peregrinationis, quam quis vouit, sit paulò longius quàm putabatur: quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantùm circa causam impulsiuam, valet votum; quia illa est tantum causa secundaria, quâ sepolitâ actus est sufficienter voluntarius secundùm substantiam. Neque talis error in cæteris contractibus actum vitiat: v. g. vovit aliquis peregrinationem Romam, studio colendi Deum: & simul etiam habuit causam secundarium impulsiuam, vt inuiseret fratrem, quem putauit esse Romæ; quem etsi intelligat deinde istic non esse, nō ideò desinit obligari voto. Et ex his patet, quomodo intelligendum sit, quod dici solet, vota non obligare vltra intentionem vouentis. *Sanch. l. 4. c. 2. Less. li. 2. c. 40, d. 2.*

IX. Ad votum non sufficit nudum propositum, licèt firmissimum: quia qui tantùm proposuit, non tenetur sub peccato præstare; qui autem promisit, obligatur sub peccato: & nisi præstet, agit contra fidem Deo datam. *Bon. p. 1. Laym. l. c.*

X. Ad votum aliquando sufficit promissio implicita, vt patet in susceptione ordinum sacrorum: vbi licèt non dicatur voueo, vel promitta castitatem, votum tamen hoc fit implicitè, hoc ipso, quòd sciens Ecclesiam annexuisse ijs ordinibus istud votum, eos suscipis. An vero, si quis planè id ignoraret, adhue conse.te

censeretur vouere ex implicita intentione, dubium est. Aliqui aiunt, aliqui probabiliùs negant; dicuntque talem teneri ad castitatem, non ex voto, sed ex Ecclesiæ præcepto. *Sanch. de mat.* l. 2. *d.* 27. *n.* 11. *Bon. q.* 2. *p.* 1. & *communiter.*

XI. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, sed tamen se non obligandi, nullum esset votum, secundùm *Nauar. Sylu. Sanch. num.* 27. *Less. l.* 2. *c.* 40. *dub.* 1. *num.* 6, *Bon.* & *alios*, contra *Caiet.* quia talis non vult vouere, cùm apponat conditionem contra substantiam actûs. Vnde *Lugo d.* 23. *de iust sec.* 1. & *alij*, contendunt talem non posse dici promittere. Verùm videtur esse quæstio de nomine. Si verò haberet animum vouendi & se obligandi, non tamen implendi, tunc etiam grauiter peccaret, & votum esset validum, *Sanch. Fill. Bon. p.* 1. *num.* 14. *Lay.* &c.

DVBIVM III.

Quæ requiratur materia voti?

Resp. Ea debet esse possibilis: (cùm impossibile nec efficaciter possit intendi. nec ad illud sit obligatio) & non solum bona, sed etiam melior quam oppositum, siue eius omissio: quippe finis intrinsecus voti est, honorare per hoc Deum: id autem non potest fieri, nisi offeratur illi aliquid gratum, gratum autem esse non possit, vt quis obligetur ad relinquendum id, quod est melius. *Sanch. l.* 9. *c.* 7. *Laym. Nauar.* &c. Vnde resolues.

I. Inualidum est votum nunquam peccandi venialiter, cùm id moraliter & ordinariè sit impossibile. Aliqui tamen volunt, sic vouentem teneri isto voto ad vitanda mortalia, & venialia grauiora, de quo *Scholastici. Nauar. c.* 12. *n°* 95. *Suar. l.* 2. *c.* 3. *Sanch. de mat.* l. 9. *d.* 35.

II. Inualidum est votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, nisi ex circumstantiis aut fine fiat bona: quia Deo displicet stulta promissio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vouenis: vt v. g: si quis decidens ex equo, voueat non amplius equum ascendere. *Nauar. cap.* 12. *Sanch.* 4. *mor. cap.* 7.

III

III. Inualidum est vouere mala: & qui vouet mortale, peccat mortaliter; qui autem veniale, eum venialiter tantùm peccare dicit *Sa, Sylu.* &c. *V. iuramentum:* licèt mortaliter peccare velit *Caiet. V. Votum,* & *Less. l.* 2. *c.* 4. *d.* 5. quod videtur probabilius.

IV. Inualidum est votum, cui adiungitur finis, vel alia circumstantia mala tenens se ex parte rei votæ; vt v. g. vouet quis eleemosynam ad obtinendum vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam iniustam, felicem successum furti, adulterij, &c. aut in gratiarum actionem pro successu talis peccati: quia datio eleemosynæ in talem finem, est actio blasphema, quasi Deus peccata promoueat, ideoque non potest esse materia voti. *Caiet. Nauar. ca.* 12. *Sanch. ca.* 6. *Laym. l.* 4. *t.* 4. *c.* 2. *num.* 6. *Fill. t.* 26, *cap.* 5.

V. Validum autem est, etsi ei adiungatur finis, vel alia circumstantia mala tenens se tantum ex parte vouentis; vt v. g. si quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, voueat ei dare eleemosynam: quia tunc res ista bona est quam vouet, licet ipse voueat male & cum peccato. *Ibid.*

VI. Validum item est votum factum ex affectu erga rem bonam, vt bona est, etsi coniuncta cum causa mala: vt si quis voueret eleemosynam, si ex duello euaserit saluus; si non capiatur in furto; si filius sibi nascatur ex adulterio, quod parat. &c. licet enim duellum, furtum, adulterium velle, malum sit, tamen his positis non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non sunt, sed Dei dona: & votum non cadit super ista mala, sed super hæc bona, considerata (vt pono) quatenus in se bona sunt. *Nauar Laym. l. c.*

VII. Inualidum est, & veniale peccatum, vouere bonum quod est impeditiuum boni maioris, vt præsertim sunt vota, contra consilia Euangelica; vt v. g. manere in seculo, ducere vxorem, ire ad militiam, facere mercaturam. *Nauar. num.* 29. *Suar. Fill. cap.* 1. *q.* 7. *num*, 58. *Sanch.* &c.

VIII. Si tamen aliquod bonum per se. & absolutè minus, fieret per accidens maius bonum, tunc talia vouere valet; vt v. g. si quis videret susceptionem ordinum sibi damnosam. *v. Bon.* p. 1.

IX. Matri-

IX. Matrimonium ordinariè inualidè vouetur; quia ordinariè melior est cælibatus. Dixi, *ordinariè*: quia validè vouetur, 1. si quis ad hoc obligetur; vt, quia sine iniuria, aut graui infamatione sponsæ, vel liberorum ex ea conceptorum, à sponsalibus non potest recedere. 2. si id Reipub. valdè vtile futurum existimetur, vt quia v.g. ex eo speratur pax inter Principes, conuersio hæreticorum, regni tranquillitas. 3. si quis ob fragilitatem, & inueteratam consuetudinem peccandi, adeò sit pronus ad lapsum, vt prudentes iudicent consultum ei esse vt nubat: in quo tamen vltimo *Laym. alij* dissentiunt. *v. Bon. l. c. Fill. num.* 6. *Nauar. Suar. l. c. Laym. n.* 12.

DVBIVM IV.

Quæ, & quanta sit obligatio voti?

Resp. Tanta est, quantam tum quantitas materiæ permittit, tum intentio vouentis, quâ se vel multum, vel parum, vel absolutè, vel cum certa conditione, restrictione temporis, qualitatis, obligare vult, designat: ita vt etsi obligatio voti sit iuris naturalis, vis tamen eius pendeat à voluntate, & facto hominis, tanquam præuia conditione vt tantùm vel tantum obliget. *Ita communiter. v. Laym. cap.* 3. *Bon. p.* 5. Vnde resolues.

I. In materia leui nemo obligatur sub mortali; quia materia id non permittit. *Nauar. num.* 40. *Sanch. l.* 4. *c.* 12. *Laym. l. c.* v. g. vouisti recitare quotidie Salue Regina: omittendo semel., iterumque, non peccas mortaliter; quia materia est parua. *Sanch. lib.* 4. *ca.* 12. *Laym. loc. cit, Azor. lib.* 21. *cap.* 15. Imò etsi toto anno omittas, esse tantùm veniale. eò quod materiæ istæ paruæ non coalescant in vnam, probabiliter docet Diana *t.* 5. *misc. nu.* 24. *ex Soto, Arag. & Tannero* 2. 2. *di.* 4. *dub.* 3, contra *Valent, &c.*

II. In materia graui etsi quis possit se obligare tantùm leuiter. communiter tamen censetur se voluisse obligare grauiter, nisi aliunde constet Vnde violans tale votum, peccat grauiter ex genere suo. *v. Ibid.*

III. Qui postquam graui voto se obstrinxit, seriò deinde dolet quod fecerit, non peccat grauiter, modò retineat animum implendi. *v. Sa V. votum.*

IV. Qui violat votum de re iam antè præcepta; v. g. qui post votum castitatis fornicatur, debet in confessione addere, quòd votum id habeat, aut quòd Ordines acceperit, si Confessarius nesciat: quia duplex tunc est malitia peccati. *Suar. c.* 6. *Less. d.* 7. *Sanch. c.* 5, *Fill. c.* 2. *q.* 7.

V. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti. Vnde si qui Canones videntur indicare, filium à patre religioni deuotum teneri eam profiteri, intelligendi sunt, si filius votum patris semel ratificauerit. *Suar. c.* 9. *Sanch. Laym. c.* 3. *n.* 6.

VI, Cùm hæres teneatur soluere vota realia defuncti, non tenetur vi voti, sed ex iustitia; sicuti tenetur alia illius debita, legata, &c, soluere. *Ibid.*

VII. Eodem modo si communitas aliquid vouit, in quod posteri non consenserunt, non tenentur id seruare vi voti. sed interdum ratione pacti, statuti, vel longæ consuetudinis. *v. Lay. hic c.* 3.

VIII. Cùm quis vouet factum alterius, sensus est, se curaturum id eo modo, quo licitè potest, vt v. g. rogando, persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit superior, vel etiam aliquando paciscendo, & suppeditando sumptus. Sic parens, qui filium deuouit religioni, ad nihil aliud tenetur, quàm vt conetur eam filio persuadere: sic qui Missas vel peregrinationem alterius curandam, quando stipendium ac sumptus ei persoluit, non tenetur alium substituere nouis sumptibus, si prior non præstet ad quod se obligauit. *Sanch. Laym. num.* 7.

IX. Vota personalia non implentur nisi per vouentem: vnde qui vouit peregrinationem Romam v. g. non satisfacit, si conducat alium: neque ad id tenetur; si ipse non possit. *Ibid.*

X. Vota realia soluenda sunt ex proprio: vnde qui nequit ex suo, non tenetur ab alio mendicare. Quòd si possit ex suo, & tamen alius, siue rogatus, siue sponte pro ipso velit soluere id valet: quia tunc quod alter dat, fit ipsius: non autem actio alterius personæ potest fieri alterius *v. Ib.*

XI. Vota conditionalia non obligant cessante conditione, etiamsi ipse vouens causa fuerit, vt conditio non poneretur; dummodò id non impediuerit per dolum, vim, aut malitiam: vt v. g. vouisti peregrinationem, si eam Petrus approbet; deinde submittis qui persuadeat, vt non approbet: illo igitur non approbante: non teneris. Imò etsi malitiosè per fraudem, dolum, &c. impediueris, ad huc probabile est, te voto non teneri, vt habet *Laym. ca. 6. ex Suar. & alijs.* Interim *Lay.* rectè hic aduertendum monet ad intentionem vouentis; vt v. g. si filius vouit se ingressurum religionem, nisi pater contradixerit, videtur eius intentio fuisse, nisi contradixerit ex se, sua sponte, sibi relictus, &c.

XII. Qui vouit rem certam & determinatam, v. g. hunc calicem, si ea res pereat, non tenetur ad alium; cùm id non soleat intendi: si autem eam rem vendiderit, probabilius videtur esse, teneri dare pecuniam quam accepit: quia qui vouet rem, censetur promittere omnem eius vtilitatem.

XIII. Qui vouit aliquid faciendum certo tempore, vt ieiunare hoc, vel isto die; illo transacto, siue cum culpa, siue sine culpa eius, ad nihil tenetur; & neque, si præuiderit impedimentum eo tempore superuenturum, tenebatur præuenire, cum hæc non soleat intentio vouentis esse. *Suar. Nauar. lib. 1. v. Bonac. p. 5.*

XIV. Qui vouit aliquid sine certo tempore, v, g. peregrinationem, tantùm tenetur implere cùm commodè primùm potest quia sic moraliter quisque censetur intelligere suam promissionem, vt habitâ commoditate non nimis diu differat, quamuis minor causa sufficiat ad differendum, quàm ad omittendum. *Fill. c. 4. q. 10. Suar. Laym. c. 3. Bon. &c.*

XV. Qui vouit aliquid sine certo loco, v. g. ingredi religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcunque monasterium illius Ordinis, in quo seruentur substantialia regulæ. Neque tenetur pro admissione peragrare prouinciam, sed satis est adire loca aliquot non nimis dissita. Et satisfecit voto, si postquam ingressus est, remittatur, aut egrediatur (saltem cum iusta causa, qualis est v. g. grauis ac diuturna tristitia, anxietas, siue

siue ex natura ipsa. siue aliunde nata. *Escob.* ex *Sanch. t. 1. l. 4. c. 16. nu.* 100.) ante professionem. *v. Trul. l. 2. c. 2. d. 20. n. 7. & 8.*

XVI. Qui vouit aliquid sine certâ qualitate. v. g. religionem in genere, potest ingredi quamcunque, etiam laxiorem; modò seruentur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis vouit triticum, &c. non tenetur dare optimum quod habet, sed satis est, (loquendo de obligatione præcisè) vt det quod non sit planè ineptum.

XVII. Qui vouit aliquid sine certa quantitate, v. g. eleemosynam, pecuniam, frumentum, &c. satisfacit dando quantum uoluerit, modò non tam parum, vt videatur potiùs irridere suum votum. quam implere. Ratio horum omnium petitur ex intentione vouentis, quâ nemo censetur se obligare, nisi ad id quod commodè potest, & communiter est decens. *Suar. Sanch. l. 4. c. 13.*

XVIII. In dubio de mente vouentis, debet fieri interpretatio secundùm verborum, quibus vsus est, proprietatem, vel potiùs communem & vsitatam acceptionem. *Fill. t. 26. c. 2. Laym. c. 3.*

XIX. Qui vouit, si ludat chartis, dare decem imperiales, tenetur secundùm *Sanch.* dare toties decem, quoties ludit quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare *Laym. l. 4. tr. 4, c. 5. n. 4. v. Trul. Dian. p. 5. t. 9. R. 60.*

DVBIVM V.

Quot modis tollatur obligatio voti?

Resp. Dupliciter tolli potest 1. Nullius authoritate interueniente: idque vel materiæ mutatione; vt si materia antè honesta fiat turpis, indifferens, el impeditiua maioris boni, ratione nouæ circumstantiæ vel prohibitionis; vel si fiat impossibilis, absolutè aut moraliter; vel desitione conditionis, à quâ pendebat. 2. Interuentu authoritatis humanæ idque tripliciter: irritatione, commutatione, vel dispensatione: de quibus sequentibus dubiis. Est communis. *Sanch. l. 4. ca. 24. Less.*

Leſſ. l. 2. ca. 40. *Suar. Fill. t. 26. cap.* 8. Vnde reſolues.

I. Etſi tuâ culpâ materia facta ſit impoſſibilis, inutilis, &c. tamen poſtquam iam talis facta eſt, ceſſat obligatio, & ſufficit pœnitere de culpâ.

II. Si concurrat obligatio duorum votorum incompoſſibilium, implendum eſt id, quod eſt præſtantius, & Deo gratius; alterum ceſſat. Quòd ſi verò ſit æquale, aut neſcias vtrum ſit melius, implendum eſt quod priùs vouiſti, & ruit poſterius: ſi & hoc neſcis, libera eſt electio. *v. Trul. l. 2. c. 2. d. 9.*

III. Si materia voti fiat impoſſibilis quoad partem tantum, tunc ſi commodè talis materia diuidi non poteſt, aut non ſolet, ad nihil teneris: v. g. vouiſti ædificare templum, ſi totum non potes non teneris ad partem.

IV. Si verò diuidi commodè poteſt, & ſolet, manet obligatio ad illam partem quam potes: vt v. g. 1. Qui non poteſt ieiunare totâ hebdomadâ, poteſt autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. Qui matrimonium contraxit, & conſummauit poſt votum caſtitatis, tenetur non petere debitum; cùm eatenus votum adhuc ſit poſſibile (reddere enim debet) *vid. Bonac. p. 7. §. 1.*

V. Quòd ſi votum diuidi quidem poſſit, ſed vnum in eo ſit principale, reliqua verò acceſſoria tantùm, non per ſe ſeorſim intenta, ſed dependenter à priori, tanquam illius appendices & modi; tunc ſi principale fiat impoſſibile, ruit etiam obligatio acceſſorij, non autem contrà: vt v. g. vouiſti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; ſi peregrinatio impoſſibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem mittere. *v. Sanch. l. 4. c. 10. Bon. d. 4. q. 2. p. 4. §. 4. Trul. l. 2. c. 1. d. 10.*

DVBIVM VI.

De voti irritatione.

Artic. I. An & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem?

Reſp. Cùm non debeat violari cuiuſquam dominium, ac quilibet dominus poſſit vti ſua libertate, hinc ſi poteſtati dominatiuæ alterius ſit ſubiecta alicuius voluntas, poteſt is ſubditi iſtius omnia vota, qualiacunque ſint, ad ſuum libitum, ſine vlla causâ, valide irritare directè; hoc eſt, poteſt velle & pronunciare, vt illa vota nulla ſint, ita ut nullo etiam caſu obligatio poſtea reuiuiſcat (etſi peccent, ſi abſque cauſa irritent, vt docet *Leſſ. l. 2. c. 40. num. 75. Nauar. Suar. Fill.*) Porrò hoc ius prouenit ex iure poſitiuo, quo datur alicui legitima poteſtas dominatiua in voluntatem alterius. *Ita communiter DD. v. Sanch. l. 4. c. 24. n. 30. & 31.* Vnde reſolues.

I. Quiuis pater, & in eius defectu, auus paternus, tutor, imò etiam mater, non tantùm ſi tutrix ſit, ſed etiam in priorum defectu; & ſecundùm quoſdam, reliquis deficientibus etiam magiſter, vel herus, vt *Suar. Leſſ. d. 10. num. 78.* contra *Sanch.* poteſt directè irritare vota liberorum impuberum: vt colligitur ex *Ca. Mulier. 32. q. 2. c. 1. & 2. 20. q. 1. & ca. Si quis de reg.* Impubertas autem ſecundùm iura finitur in maſculis, anno decimo quarto completo, in fœminis duodecimo completò, à die natiuitatis computando, vt *Sanch. l. c. v. Lay. t. 4. c. 2. Bon. di 4. q. 2. p. 6. §. 2.*

II. Vota religioſorum (non tamen nouitiorum) etiam ſub prædeceſſoribus emiſſa, irritare poſſunt directè præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatiſſæ, vt habet *Suar. l. 6. de voto c. 7. n. 19. Regin. l. 18. n. 342. Fill. Bon. l. c. n. 26.* Excipitur tamen votum tranſeundi ad religionem ſtrictiorem. *v. Binsfeld. 3. p. Ench. c. 9. Leſſ. n. 75. Sanch. c. 24. n. 30. Bon. l. 5.*

III. Idem poteſt, ſecundùm *Sanch. lib. 9. de matr. d. 39.* maritus reſpectu votorum vxoris: licèt probabilius id alij limitent ad ea vota, quæ mariti iuri præiudicant. *Laym. hic c. 7. Fill. tr. 26. c. 8. Leſſ. d. 10. nu. 83. & d. 15.*

IV. Qui ſemel votum irritauit, ſi poſtea nolit, non ideo reualidatur, vt *v. Sa V. Irritatio voti.*

V. Nullus ſupradictorum poteſt directè irritare vota emiſſa ante ſubiectionem, v. g. ante matrimonium facta verò in-

intra tempus subiectionis, de re implendâ post tempus subiectionis, v.g. in pubertate, vel post obitum mariti, possunt irritare. *Bon. l. c.*

VI. Votum, de quo dubium est, vtrum emiseris tempore libertatis, an subiectionis, non posse irritare superiorem, docet *Salas* 1. *q.* 21. *& Caram l.* 3. *c.* 1' *d.* 1. Sed contrarium tenet *Suar. Sanch. Bon. &c.* cum *Bardi. d.* 6. *c.* 1, §. 28.

VII. Facta tempore subiectionis, possunt adhuc irritari post illud: v. g. quando filius iam est pubes Quod verum est, etsi in pubertate ea ratificasset, putans ex errore esse firma: secùs tamen, si infirma esse nouisset: & independenter à prioribus ratificâsset. *v. Less. l.* 2. *ca,* 40. *dub.* 10.

VIII. Supradicti possunt reuocare, ac directè irritare vota, etsi semel ea ratiuicauerint: quia non priuârunt se dominio & potestate suâ. *v. Suar. de voto l.* 6. *c.* 6. Quòd si tamen id sine causâ fiat, erit secundùm quosdam peccatum mortale: licèt probabiliùs id neget *Suar. l. c. c.* 4. *& Laym. hic.*

IX, Prælatus potest irritare votum subditi, à prædecessore æquali vel inferiore, confirmatum, non tamen à superiore. *v. de his* Bon. I. c. §. 3. *Laym. c.* 7.

Artic, II. Quis vota indirectè possit irritare?

Resp. Si alicui, non quidem voluntas vouentis, sed voti materia sit subiecta, ita vt in hanc ius habeat, is tale votum potest irritare, irritatione indirectâ; hoc est, eius obligationem suspendere, in quantum suo iuri præiudicatur: idque ex lege naturæ docente, quòd nemo possit alteri promittere, aliquid in præiudicium tertij. *S, Thom. in* 4. *d.* 38. *Suar. Less. &c. ll. cc.* Vnde resolues.

I. Sic irritare possunt, præter suprà nominatos, mater respectu filiorum puberum, quamdiu manent in domo paternâ, nec sunt emancipati: item tutor puberis, usq; ad annum vigesimum quintum, in ijs quæ eorum potestati officiunt. *Laym, c.* 7.

II. Idem potest vxor respectu mariti; v. g. si is vouerit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare seorsim, quæ derogant vitæ sociali, & vsui dominij quod habet in corpus mariti. *Less. n.* 83. *Fill. n.* 273.

III Item

III. Item dominus, & domina respectu famulorum: vt si ij vouerint ieiunium, quo fierent inepti ad obsequia domini: quale votum non est castitatis, vel breuis orationis. *Less. n.* 86.

IV. Item non tantùm Pontifex respectu omnium fidelium, sed etiam Episcopi, & Principes respectu subditorum, quando materia illis præiudicat. Denique superiores respectu nouitiorum, in ijs quæ impediunt nouitiatus exerciti. *Less. d,* 13. *n.* 8

V, Non possunt irritare indirectè vota de re aliàs præcepta, v. g. non furandi; quia nemini præiudicant. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non erit amplius subiecta; v. g. vota serui, implenda cùm erit liber; & coniugis, cùm alter erit mortuus.

VI. Potest quis etiam indirectè irritare vota longè antè facta, quàm sibi materia subiiceretur; v. g. facta à coniuge longè ante matrimonium.

VII. Potest quis etiam vota à se, vel antecessore concessa & confirmata, indirectè irritare, vt patet ex art. superiore. Excipe tamen, nisi suo iure cessisset, & hanc cessionem subditus acceptâsset; vt v.g, in voto castitatis, mutuo mariti & vxoris consensu facto. Secùs tamen esset, si vel sola; vxor, vel vterque independenter ab aliquo vouisset,

VIII. Vota indirectè tantùm irritata reuiuiscunt, & obligant quando alteri desinunt præiudicare. *v de hic Bon. p.* 7. *Laym. c.* 8.

DVBIVM VII.

Quid sit commutatio voti?

Resp. Commutatio est substitutio alterius operis honesti loco eius, quod voto promissum erat, sub eadem obligatione. Circa quam, vt licitè fiat, traduntur hæ regulæ: *Prima.* Ad commutationem voti requiritur authoritas Ecclesiastica, 1. Quando cõmutatio fit in paulò minus bonum: quod si notabiliter minus sit, miscetur dispensatio. 2. Quando dubium est de æqualitate boni: 3. Quando fit in bonum æquale, licet aliqui tunc putent sufficere authoritatem propriam. Hæc tamen sufficit ad commutationem in melius: quia in meliori minus continetur. Voco au-

eo autem melius, quod est tale in ordine ad vtilitatem spiritualem vouentis, & Deo gratius.

Secunda. Ad commutationem voti in æquale, requiritur causa, licèt minor, quàm ad dispensationem: quia dispensatio planè liberat ab obligatione voti; commutatio verò aliud subrogat. Vnde si fiat in melius, nulla causa requiritur: si in æquale cum authoritate superioris, sufficit maior in illud propensio. Si verò dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis molestia in implendo. *v. Less. l. 2. c.* 40. Vnde resolues.

I. Quamuis oratio absolutè sit melior ieiunio, non licet tamen propriâ authoritate hoc in illam commutare: quia hic & nunc potest ieiunium esse Deo gratius; vt potè utilius ad bonum spirituale huius hominis. *Less. d.* 16. *Sanch. c.* 56.

II. Omnia vota personalia propriâ authoritate commutari possunt in votum religionis: imò ipso iure omnia vota realia sic mutantur in professione.

III. Qui habet votum religionis, non potest illud propria authoritate commutare in susceptionem Episcopatus: tum quia hic non efficit hominem perfectionem quàm religio, licèt perfectiorem esse supponat: tum, quia non constat, quòd illud hic & nunc sit Deo gratius: tum, quia sic respondit Innocentius III, apud *Bon. in 2 præceptum, d.* 4. *q.* 2. *p.* 7, Idem docet *Less. l.* 2. *c.* 4. *d.* 16. *n.* 103, *Azor. Sanch.* Lay. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. *nu.* 15. *Palaus d.* 3. *t.* 16. *n.* 2. *Fagund. Dian. p.* 6. *t.* 6 *R.* 62.

IV. Qui habet facultatem dispensandi, habet etiam commutandi; non tamen contrà: quia commutatio est pars dispensationis, quia autem potest maius, etiam minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantùm, non potest mutare nisi in æquale: quod moraliter & non scrupulosè æstimandum est, vt monet. *Laym. c.* 8. In qua æstimatione, ait *Caiet.* non negligenda sunt concomitantia: v. g. in voto peregrinationis, habenda ratio non tantùm laboris sed etiam expensarum, quas fecisset. *Suar. Less. v. Bon. p.* 7. §. 5.

V. Si is, cuius votum mutatum est, malit deinde implere primum, id potest: tum quia id est melius, vel æquale: tum quia in eius fauorem factum est, cum tacita conditione, si ei placuerit. *Less. n.* 97. *Sanch. Fill. num.* 289.

VI. Si voti legitimè à superiore commutati materia, siue opus fiat impossibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius: quia obligatio extincta est. *v. Laym. Bon. ll. cc.*

DVBIVM VIII.

Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis?

Resp. I. Dispensatio est absoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, vt valeat, iusta causa requiritur; qualis v. g. est 1. Bonum Ecclesiæ, vel commune Reipub. 2. Notabilis difficultas in obseruatione voti. 3. Imperfectio actûs, vel leuitas ac facilitas, ex qua processit votum. *Suar. l.* 6. *c.* 17. *Fill. nu.* 260. *Sanch. l.* 4. *ca.* 45. *v. Bon. p.* 7. *n.* 24. *Laym. c.* 8. *n.* 5. Vnde resolues.

I. Cùm causa non sufficit ad integram dispensationem, partim dispensari, partim commutari potest. *Bon. l. c.*

II. Prælatus videns, ac (cùm facilè possit) non contradicens, videtur dispensare, ait *Sa.*

III. Potestas etiam delegata dispensandi in votis, extendit se etiam, ad vota iurata, & iuramenta pia soli Deo facta. *v. Suar. lib.* 6. *de voto. Sanch. l.* 8. *de matr. d.* 3.

IV. Ante voti acceptationem à certa persona aut Ecclesia, non censetur ei ius acquisitum, ideoque sine eius iniuriâ potest dispensari vel commutari.

Resp. II. Potestas dispensandi conuenit omnibus Prælatis, qui habet jurisdictionem in foro externo, vel priuilegium. *Less. l.* 2. *c.* 40. *d.* 12. *Sanch. c.* 37. *& communiter.* Vnde dispensare possunt sequentes: I. Papa, respectu omnium fidelium in omnibus votis. II. Episcopus, respectu suorum subditorum, non autem Parochus: quia tantùm habet jurisdictionem fori interni. *Suar. l. c. c,* 12. III. Prælati Regulares exempti, respectu suorum Religiosorum & Nouitiorum: idque circa vota, quæ vel in seculo, vel etiam Nouitiatu fecerunt. *Less. n.* 8. & 107. *Sanch. l.* 9. *de matr. d.* 29. non autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ.

batissæ. *Suar. Less. ll. cc.* IV. Ex priuilegio Papæ, Confessarij ordinum mendicantium, secundùm concessionem & moderationem suorum superiorum, vt notat. *Less. d.* 13. *n.* 108.

Resp. III. Supradicti omnes Papâ inferiores possunt dispensare in omnibus, exceptis quinque soli Papæ reseruatis, scilicet voto Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Jacobum Compostellam, & Vltramarina, siue in terram Sanctam. *vid. Bonac Less. Laym. ll. cc.*

TRACTATVS III

De Tertio & Quarto Præcepto.

CAPUT PRIMUM.

Quid tertium Præceptum, Memento, &c.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, siue impendi cultui diuino, est naturale, & adhuc obligat: quatenus verò tempus id designatur dies Sabbathiuus, est cæremoniale, & in Nouo Testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & festi præscriptusque modus colendi, vt quædam opera illis diebus fiant, quædam non: hæc prohibentur, illa præcipiuntur. *Bon. Laym. ex D. Thom.* 2. 2. *q.* 122.

DVBIVM. I.

Quæ opera tum hoc præcept, tum ab Ecclesiâ prohibeantur?

Resp. I. Die festo prohibentur omnia opera seruilia, hoc est, quæ & versantur circa materiam externam; & vel mechanica & illibe-

illiberalia sunt, v. g. suere, fabricare; vel requirunt tantùm laborem corporis, & ab operariis tantùm & seruis fieri solent. *Ita DD. communiter.. vid. Laym. l.* 4. *tr.* 7. *cap.* 1. *Suar. Fill. &c. ex D. Thom. l. c.* Vnde resolues.

I Impertinens est ad rationem operis seruilis, vtrum fiat ex lucro, an ex recreatione; ex hac, an ista intentione, pia, vana & turpi. *Caiet. Suar. Lay. l. c. &c.* contra *Sylu & Canonistas.*

II. Impertinens quoque est, siue fiat cum defatigatione & labore, siue non; siue breui siue longo tempore, &c, quia nihil horum mutat naturam operis-

III. Seruile non est. ideoque nec prohibitum, festo ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru vel naui: vnde etiam ad hæc necessaria sunt licita. *Nauar. ca.* 13. *Tol. & Laym Suar. de festic.* 27.

IV. Nec seruile est, ducere iumenta sine onere: cùm id sit iter facere, ut ait *Fill. hic c.* 9. *n.* 170. Ducere autem iumenta, currus, vel nauigium onustum mercibus, est seruile. *Suar. l. c. Fill. l. c.* Quod si tamen ante festum talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam vtilitatem, vel damnum, quod aliàs sequeretur.

V. Item nec seruile est, siue gratis, siue pro pretio docere, studere, scribere, transscribere; & secundùm quosdam, vt *Medinam, Lopez & Armillam,* quorum sententiam probabilem docet *Laym.* contra *Sa Fill. Azor, & alios multos.* pingere etiam coloribus, (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, sed tingere, vt v. g. colorare asseres vel pannos, dealbare parietes, illiberale est.

VI. Videntur etiam excusari posse in typographiis, literarum collocatores, quando post diuina collocant neglectum pensum, vt habet *Laym. hic* Imprimere tamen, seruile habetur. *Escob E.* 5. *c.* 4. *Suar. Laym. &c.*

VII, Excusat etiam *Fill. hic n.* 169. distillationem, quæ sine corporis fatigatione, potius ad experientiam & peritiam fit, quàm ex officio, & arte.

VIII, Seruile aliqui non putant, (alij contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium aliaque peiora vitanda) venari

venari, *Gran.* 2. 2. *c*, 3. *c.* 12. *d*. 4. *s*. 7. *nu.* 65. aucupari, militare, gladiari, piscari, (saltem in fluminibus recreationis gratiâ) & similia: piscatio tamen moderata esse debet. *v. Lay. & Fill. tr.* 27. *c.* 9. *q.* 12. *Bon. d.* 5. *q.* 1. *p.* 2. *m.* 25. *Escob.* qui docet, laboriosam, & ex officio, non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum acu pingentes. *Arm. Azor, Palau, Sa. March. v. Dian. p.* 6. *t.* 6. *R.* 15. *& p.* 4. *tr.* 4. *R.* 62.

Resp. II. prohibentur præterea quædam opera non seruilia, quæ dicuntur forensia; vt sunt mercatus, placitum, iudicium ad mortem vel pœnam & strepitus omnis iudicialis, id est, actiones, quæ ad decisiones causarum, tam ciuilium, quàm criminalium, tam secularium quàm Ecclesiasticorum spectant. *Ita commun. Doct. ex cap.* 1. *de ferijs.* Vnde resolues.

I. Festo non licet citare, adducere testes; id est, exigere iuramentum iudiciale. proferre aut exequi sententiam: quæ si feratur, est irrita, *v. Laym, l.* 4. *t.* 7. 7. *c.* 2. *n.* 7.

II. Nec licet emere & vendere res non necessarias, negotiari publicè vel priuatim, inire conrractus emptionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine, vel aliis iustis causis excusentur) quia intelliguntur nomine mercatus, qui prohibitus est, *c.* 1. *de feriis.* vt docet *Bon. ex Suar. c.* 13. *& Fill. t.* 27. *c.* 10. *q.* 2. *num.* 280.

III. Festo licet excommunicare, dispensare, iudicem priuatim informare, aduocatum consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitum iudicialem. *v. Bon. l. c.*

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent ab obseruatione festorum, ob quas opera prohibita liceant?

Tales præcipuè sunt septem.

Prima. Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem quasi Episcopalem: vti superiores Religionum, imò & Parochi quando

quando non datur facilis accessus ad Episcopum *Suarc. Lay. c.* 4. *n.* 2. *Bon. p.* 1*n.* 20

Secunda. Consuetudo: nam sic licent nundinæ illæ in festis passim haberi solitæ; & præparationes deliciarum, non necessariam, vt cupediarum, placentarum, & similium ciborum artificiosorum: item emptiones & venditiones recularum parui momenti. *Bon. l. c. Laym. l. c.*

Tertia. Pietas in Deum: per quam licent opera, quæ proximè, (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei; vt pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces, in supplicatione Ornare autem, & verrere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur. *Fill. n.* 218. *Bon. l. c.*

Quarta. Charitas erga proximum: per quam licent & valent actus iudiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis grauentur. Sic etiam possunt rusticanorum, in paruis oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, causæ ciuiles agitari. Similiter licet pauperibus & infirmis, pro tunc egentibus, subuenire. Item emere & vendere rusticis, qui aliis diebus impediuntur. *Laym. c.* 2. *nu.* 7. *v. Dian. t.* 1. *R.* 34.

Quinta. Nececessitas propria vel aliena, corporis vel animæ; si nimirum sine graui incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quomodo excusantur 1. Iudicia, quæ celeritatem requirunt: v. g. si latro sit fugiturus, nisi tunc capiatur. 2. Serui & ancillæ coacti à dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos deserere debent, *Suar. Laym. l. c.* 3. Ijdem & similes reficientes suas vestes, cùm id alijs diebus non possint. 4. Pauperes, qui se suosque alere non possunt, operantes priuatim, sine scandalo; maximè quando multi dies festi concurrunt. *Bon. n.* 13. 5. Coci & culinarij. 6. Pistores, laniones, & similes in oppidis Populosis, & concursu festorum. 7. Chirurgi, & pharmacopolæ, 8. Conflatores ferri & vitri, coctores laterum, Calcis, &c. & quicunque, quorum opus semel cæptum non potest interrumpi sine damno. 9. Molitores, & naucleri pendentes à ventis. 10. Piscatores hale-

cum, tinnorum, &c. qui certo tantùm anni tempore, id possunt 11. Instauratores fontium, pontium, viarum publicarum, & similium, quæ morem non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessarijs, vt funeribus, nuptijs, &c. si aliter fieri non potest vt satisfaciant. 13. Agricolæ ad cauendum damnum ruri laborantes; vt si ob pluuiam imminentem segetes vel fœnum congregent. *Bon. n.* 13. *Fill. n* 211. 141 Denique excusantur etiam mercatores, qui clausis tabernis quædam vendunt: cùm præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec alias commodè emere posse. De supra dictis *v. Suar. Fill. Laym. Bon. ll. cc,*

Sexta. Vtilitas, non simpliciter necessaria, sed ad communem lætitiam, vel splendorem: sic enim licet in aduentu vel ortu Principis laborare, vt perficiantur theatra, ignes, vestes, &c. Quanquam monet rectè *Suar.* præstare in hoc casu petere veniam a Pastoribus. *v. Bon.*

Septima. Excusat item, saltem à graui peccato, paruitas operis, seu temporis. Vnde graue non videtur vnâ horâ laborare, vt habet *Suar. l.* 2. *de festis c.* 32. maximè, vt notat *Laym.* si labor non sit nimis seruilis, & fatigans corpus. Imò durum videtur mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat. *v. Fill. t.* 27. *c,* 15. *q.* 1. *n.* 105. In forensibus autem & iudicialibus, materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desumendam, monet *Escob. E.* 5. *c.* 3, *n.* 14. ex *Palao. tom.* 1. *tr.* 9. *d.* 2. *p.* 3. *nu.* 4. Sic graue peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solemnitate, licet breui tempore fiat. Quod intellige (secundùm supradicta *l.* nisi consuetudo vel necessitas excuset.

DVBIVM III

Quæ opera festis præcipiantur?

Resp. Præcipitur 1. Auditio concionis: non tamen sub mortali, nisi quatenus quisque tenetur discere necessaria ad salutem. *z. Trident. sess.* 24. *c.* 4. *de reform. Fill. hic. c.* 8. *Bon. t.* 1. *d.* 5. *q.* 1. *p.* 2. *n.* 27.. *Suar. &c.* Dixi, *nisi quatenus &c.* qui homines rudiores ignorantes præcipua mysteria fidei, ea præsertim, quæ sub graui obligatione eos scire teneri, dictum est supra *l.* 2. *t.* 1. *c.* 1. tenentur lege charitatis, (si aliàs ea commodè addiscere non possint) sub graui peccato concioni, vel potiùs catechesi interesse. *Bon. d.* 5. *in præcep.* 2. *n.* 28. addens eo casu concionem etiam missæ præferendam esse. *Trull. l. c. c.* 1. *d.* 4. *n.* 12. *Fagund. &c.* 2. Præcipitur speciali præcepto, obligante sub mortali, audire Missam, hoc est, morali & humanâ assistentiâ, siue præsentiâ ei interesse. Est communis ex *cap. Omnes fideles. & ex cap. Missas. de consec dist.* 1. contra *Anglum & Rocellam,* qui semel vel iterum negligere, dicunt esse veniale. Obligat hoc præceptum omnibus festis, omnes baptizatos vsum rationis habentes; non autem infantes, amentes, vel catechumenos. Ratio primæ partis, quia est vniuersale. Ratio secundæ, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ, quia non sunt Ecclesiæ subiecti. *C. Lugo. di,* 22. *s.* 1. & 2. ex *Nauar. Sanch. & Con.* Vnde resolues.

I. Non est obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt; cùm *Trid. s.* 24. *c.* 4. *de ref.* dicat, *teneri vbi id commode fieri potest:* tum quia si qua obligatio fuit, ei derogatum est per priuilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam. *Suar. de rel. t,* 1. *l.* 2. *c.* 16. *Azor. Nauar. Cened. Zerol. p.* 1. *V. prædic. Trull. l.* 2. *c.* 1, *d.* 4. *v. Barbos. in Trid, sess.* 24. *c.* 4. Imò Fratres Prædicatores, & minores, & qui cum ipsis in priuilegiis communicant, concionantes in suis Ecclesiis, quouis anni tempore possunt auditoribus suis concedere 18. annos, & 320. dies Indulg. nomine Papæ. *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 22. ex *Rodriq. &c.*

II. Non est obligatio ad audiendam Missam feriâ quintâ, & sextâ, & sabbato Maioris hebdomadæ; neque diebus Rogationum. *Azor, Henriq. Suar. d.* 88, *s.* 5.

III. In die Natiuitatis Christi tantùm teneris audire vnam Missam, *Nauar. Suar. Fill.*

IV. Satisfacit, qui recitat sub missa (ex obligatione) Horas

Horas Canonicas, vel pœnitentiam iniunctam in confessione, vt contra *Caiet. Sylu. Aug. Armil.* docent *Suar. Sa. Rodriq. Fill. &c.* Ratio, quia duobus præceptis potest simul satisfieri, ut *v. suprà l.* 1. *t.* 2. *c.* 3. 3. *dub.* 3. Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat *Regin. lib.* 19. *num.* 14. dummodò intentionem habuerit audiendi Missam, Negat autem *Suar. d.* 88. *sess.*6. *Azor. ca.* 7. *q.* 6. *Gordomus. C. Lugo. loc. cit.* si quidem possit differre confessionem, nec adsit necessitas præcepti confessionis. Idem dicit *Bonac. d.* 4. *q. vlt. p.* 11. vbi contrariam praxin quorundam excusat, vel ob necessitatem communicandi; vel intentionem audiendi Missam aliam; vel denique ob bonam fidem.

V. Satisfaciunt etiam inseruientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v. g. vinum, hostiam, thus, &c. quia cùm hæc ordinentur ad officium, non censentur abesse: dummodò non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longè *v. Bon.*

VI. Peccat, qui non audit integram Missam; & quidem venialiter, si omittatur parua pars; mortaliter, si notabilis, v. g. media, vel tertia pars. *Layman.* tamen *& alij* durum putant, mortalis damnare eum, qui ab offertorio, vsque ad finem adsit. Additque communiter excusari à mortali, qui audiunt à principio Epistolæ vel secundùm alios, Euangelij vsque ad finem, vel ab initio vsque ad Communionem. *v. Bon. t.* 3. *d.* 4. *vlt. C. Lugo d.* 22. *sec.* 1. *n.* 3.

VII. Non peccat saltem. mortaliter, qui à duobus Sacerdotibus successiuè duas dimidias Missas audit, vt habet *Nauar. ca.* 21. *Sa. Sotus Henriq. Dia. tom.* 1. *tr.* 3. *R.* 18. *Bon. d.* 4. *q. vlt. p.* 11. *Hurtado* contra *Suar. Côn. Fagund.* quia audit integram Missam. Ob quam causam est probabile, etsi simul audiat, vt habet *Bon. l. c. Hurt. & Dia.* contra *Regin. Côn. C. Lugo &c.* quorum sententia videtur probabilior.

VIII. Non satisfacit, qui sub sacro dormit, pingit, docet; vel qui est post murum, aut aliam rem, tali loco, vnde nihil audiri, videri, vel notari possit quid fiat: quia non censetur moraliter præsens. Satisfacit tamen surdus; cæcus, & quicunque (licèt sit post ostium, aut columnam, vel in fenestra, vel procul à templo) ita est præsens, vt ex signis externis colligere possit, quid à celebrante agatur, spectatâ loci naturâ, etiamsi ipse per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat, sitque pars per moralem coniunctionem eius multitudinis, quæ dicitur præsens, & est in conspectu altaris. *Bon. l. c.*

VIII. Audiens debet esse attentus, saltem virtualiter & in confuso, vt aliquo modo aduertat quid fiat. Hinc si quis nunc attendat, nunc fabuletur, vt tamen semper aduertere possit quid fiat, licet peccet irreuerentiâ, non tamen damnandus est mortalis. Imò *Côn.* 3. *p. q.* 83. cum *Sylue. Rosel. & Medi* docet, eum satisfacere, qui voluntariè toto sacro est distractus, modò sibi sit præsens, & cum reuerentia externa assistat. Quod probabile esse docet *Laym.* contra *Suar. Bon.* & alios. *v. Côn, l. c, & C. Lugo. nu.* 26. 27. Plura de tota hac materia. *v. suprà l.* 1. *tr.* 2. *c.* 3. *dub.* 2. 3 *&* 4.

IX. Præceptum audiendæ Missæ impletur quocunque in loco, siue in Parochiali, aut Cathedrali, siue in Regularium Ecclesia, siue in oratoriis priuatis, siue extra Ecclesiam audiatur. Ratio, quia Ecclesia tantùm auditionem Missæ præcipit, non autem locum; ergò quouis loco impletur. *Tol. l.* 9. *c.* 7. *Azor. ca.* 6. *Rodriq. Nauar. Fill. Nung. Suar. Côn. Bon. d.* 4. *q. vlt. pu.* 12. *n.* 4. *& plures.* Quæ doctrina licèt certa satis sit; nihilominus quia post omnes suprà citatos Authores, à quodam moderno, viro aliàs docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda est, ne cui (quia liber obuius est) scrupulus, aut conscientia nascatur erronea.

DVBIVM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochiâ, Dominicis, & festis maioribus?

Resp. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est communis Authorum (quos *vide superiore dub. casu vlt.*) & vt ait *Ca Lugo di* 22. *s.* 1. *n.* 2 certa, etsi *Marchantius in Candelabro mystico t.* 4. *c.* 7. & in *resolutionibus moralibus,* in forma manualis editis *cap.* 8. in dubium vocet, scrupulumque moue-

mouere conetur. Ratio est, 1. Quia nullum extat ea de re præceptum, 2. Quia *cap. Vt dominicis,* iubetur Parochus ante Missam eiicere eos, qui proprio Parocho contempto, isthic Missam audire velrent: ergo sine contemptu (formali) licet. 3. Quia *ca. Si quis de consec.* iubentur ij, qui habent oratorium domi, in maioribus festiuitatibus audire sacrum in Parochiâ, vel in ciuitatibus. 4. Quia vniversalis fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum doctorum, & confessariorum (qui pœnitentes hac de re non interrogant) consuetudo, id non tantùm, (vt loquitur *Marchantius l. c.*) insinuat, sed manifestè docet. 5. Quia *Trid. sess.* 22. *c.* 8. tantùm dicit, populum debere moneri, (non autem teneri) vt frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & festis maioribus. *v. Fagund. Lugo, Barbos. Zenedo. Trull. l.* 3. *c.* 1. *d.* 6.

Nequæ obstant, quæ *Marchant.* obiicit, *vt:*

I. Quod iura antiqua decernant contrarium; eò quòd *Sixtus IV. de treuga & pace.* præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochiâ, Dominicis & festis. Nam imprimis ex illo Sixti decreto nihil sequitur; cùm is non dicat teneri, sed tantùm prohibeat, ne publice *prædicetur non teneri.* Cùm enim honestissimum sit, populum audire Missam in Parochiâ, idque suadere deceat, minimè deceret, id (publicè præsertim) dissuadere: nam inde scandala, & proprij Parochi contemptus, sequi possent. Et hoc est, quod Sixtus cauere voluit. Deinde, esto antiqua forsan aliqua iura id habeant, eis posterioribus temporibus, per varia priuilegia, receptamque consuetudinem vniuersalem, est derogatum. *Ca. Lugo. & ceteri Autt. citt.*

Nec obstat II. Quòd multos Canonistas eam opinionem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint; hoc tamen tempore, post tot & tam ampla priuilegia, post tam claram & diuturnam consuetudinem, post Emittent. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificum nota decreta contraria, (vt *vide sequenti Resp.*) an aliqui id doceant, nescio.

Nec III. Locus Tridentini paulò ante in resp. citatus, quem

quem obijcit: vt patet ex ipsis verbis, & declaratione Emin. Cardin, Authorumque communi explicatione.

Resp. II. Episcopus non potest censuris, mulctis, alijsque pœnis, cogere ad audiendam Missam in Parochiâ. Est contra *Marchant. l. c.* vbi ait, *Regulares ita communiter responde-re, vt priuilegiorum suorum fimbrias magnificent. & dilatent philacteria:* & contra *Authorem Parochiani obedientis.* Ratio autem est. Quia, vt ait *Nauar.* Episcopus non potest tollere, (nec restringere) ius commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent præter *Auth. suprà cit. S. Anton, p.* 2, *tit.* 9. *cap.* 10. §. 1. *dub.* 4. *Sylu. V. Missa Tolet. Laym. l.*4. *t.* 7. *ca.* 3. *&c. & commun. omnes Theologi. & canonistæ moderni:* afferuntque *Azor. tom.* 1. l. 7. c. 8. *q.* 6. & *C. Lugo d.* 22. *s.* 1. pro hac sententia, declarationem Cardinalium in Triden. quæ expressè habet. *Non posse Ordinarium mulctis & pœnis cogere ad audiendam Missam, vel Concionem in propriâ Parochia, etiam in casu negligentiæ & contumaciæ.* Et si his duobus, tanquam Regularibus minùs fidat, legere potest eandem declarationem apud *Barbosam in Trid. sess.* 22. *ca.* 8. *de sacrif. Missæ. & sess.* 24. *de reformat. ca.* 4. *num.* 12. Item *Tractatu de officio & potestate Parochi,* vbi eandem sententiam Barbosa ipse sequitur, & pro eâ supra viginti Authores celebres, partim Theologos partim Canonistas, quà. Regulares, quà non Regulares, citat. Vide eiusdem *Remissiones in Tridentinum, impressum Antverpiæ Anno* 1644. *& Zorolam in praxi Episcopali p.* 2. *V. Parochia, & p.* 1. *V. Missa* §. 6, Idem disertis verbis confirmat Clemens VIII. Anno 1592. 22. Decemb. decreto suo; circa hanc ipsam controversiam Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis. *Præsenti nostro decreto sancimus, licere secularibus, Christiq; fidelibus vniuersis, Missas diebus dominicis. & festis alijs maioribus audire in Ecclesijs, tam Fratrum Præd. quàm aliorum Mendicantium, nec non etiam Collegij Societatis IESV, iuxta eorum priuilegia, & antiquas consuetudines, dummodò id in contemptum parochialium Ecclesiarum non faciant: & tam dictis Fratribus Prædicatoribus. ac presbyteris dictæ Societatis. quàm alijs priuilegiatis, quibus id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata sua, etiam* Quadraga-

Quadragesimali, & Paschali, & quouis alio tempore, confiteri licitè posse &c. Quòd si verò dicta priuilegia, & alia similia clarius cognoscere lubet, inspiciatur, (vt alia taceam) compendium priuilegiorum Societatis IEsv, vbi præter Leonis X. clara sunt verba Pauli III. in extraudatâ Anno 1549. Kalend. Nouemb. quæ incipit, *Licet debitum:* quâ *omnibus Christi fidelibus, cuiuscunque conditionis, qui verbi Dei prædicationibus, in templis eiusdem Societatis interfuerint. concedit vt ibidem Missas audire, & Sacramenta recipere. liberè & licitè valeant: neque ad id ad Parochiales Ecclesias accedere teneantur.* Porrò ne quis miretur, tam ampla priuilegia Regularibus concessa à variis Pontificibus, placebit inspicere eorum Bullas, in quibus reperiret motiua grauissima: aut si nec inspicere lubet, recogitet saltem, Deum ipsum Innocentio III. (dum vidit Ecclesiam Lateranensem iam iam ruituram) ostendisse eam sustentari à S. Dominico, & S. Francisco. Consideret, quòd sicut olim in varias orbis plagas, & in ipsam Germaniam, doctrina Christi translata est operâ Regularium, ita sine eorum subsidio conseruata diu non fuisset, vel saltem minùs floruisset. Et denique ne Regularibus succenseat quisquam, quòd priuilegia sua tueantur, sciendum est, quòd sine consensu Sedis Apostolicæ ijs renunciare, aut cedere non possint: *vt v. l. 2. Decret. tit. 43. de arbit. c.* 5. imò etsi faciant: irritum fore, & peccaturos; quia iniuriam inferent Ordini, & Ecclesiæ toti.

Nunc ad argumenta Marchantij breuiter respondeo.

I. Affert authoritatem cuiusdam P. Capuccini, qui *Parochianum obedientem* scripsit. Et huic quidem me paulò ante sat multas grauesque authoritates opposuisse, existimo.

II. Ait quorundam Episcoporum praxin esse contrariam, eamque fundari in iure antiquo, & nouo *Trid. l. c. sess.* 22. & *sess.* 24. vbi dicit: Teneri vnumquemque Parochiæ suæ interesse, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta fidei: hæc autem in plerisque locis ruralibus docenrur in Missa; ergo etiam ad Missam possunt compelli.

Resp. I. Praxin istam (sicubi est) paucorum esse, & contrariam praxi communi Episcoporum, in omnibus regnis & prouinciis,

uinciis, & insuper Præsulis summi.

II. Praxin istam nec fundari in iure antiquo, cùm illi, (si quod fuit) per priuilegia sit derogatum, & abrogauerit consuetudo: nec in nouo. Tum quia *Trid. l. c.* loquendo de concionibus & catechesi, nullum facit mentionem Missæ: & in pœnalibus non valet illatio. Tum quia Tridentinum expressè addit, (quod *Marchantius* in sua citatione omittit, cùm tamen ad rem plurjmum faciat) *si commodè fieri potest.* Tum quia nec illam quidem obligationem, quoad conciones, esse receptam, ostendit vniuersalis Ecclesiæ consuetudo; eò quòd fortè regulariter *commode fieri non poterat*, vt notat *C. Lugo l. c.* Neque Catechesis communiter docetur in Missa, nisi fortè in pagis, vbi rarius contendunt Regulares cum Parochis de re præsenti. Denique nescio, an non Episcopi, de quibus loquitur, ex numero fortè sint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, *Etsi mendicantium*, queritur, quòd etsi Episcopi Ordines mendicantes meritò colere, & adiuuare deberent, non solum id negligant, verùmetiam Concilij Tridentini verbis in prauum sensum detortis, eos incommodis & perturbationibus afficiant.

III. Citat decreta Synodi Leodiensis, & Namurcensis; subiungitque: *Quis verò audiat hæc condemnare, & Patres istius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt?*

Resp. Decreta ista (& si quæ fortè sunt similia) intelligenda esse: ne cum contemptu proprij Parochi audiant sacrum extra Parochiam: aut si quæ sensum alium habent, non esse recepta, vel vsu abrogata. *Ita Autt. citt. communiter.* Videri potest *C. Lugo l. c. Barboosa, & Zerola ll. cc.* & dignissimus lectu libellus *Francisci Fontani*, Concionatoris regij, cuius titulus: *Responsa, ad quæsita cuiusdam primarij Prælati, &c.* excusus primum gallicè Nancæi, Anno 1625, postea verò latinitate donatus, & recusus Viennæ Austriæ, typis Michaëlis Ractij, Anno 1634. Mitto rationes cæteras, quibus frequentationem Parochiæ (sine obligatione tamen) persuadere conatur; cùm eam, vtpote honestam imprimis atque decentem, minimè improbare, sed erroneam tantùm conscientiam impedire intendam: ne videlicet cum persuasione obligationis Parochialia, vel cum appre

apprehensione pecccati, Regularium templa frequentent.

DVBIVM V.

Quæ excusent ab auditione sacri?

Resp. Duæ sunt causæ, quarum altera si adsit, non teneris curare celebrari priuatim in portatili cum priuilegio; neque (etsi id consilij sit) preces interim alias loco Missæ dicere, vt habet *Nauar. c. 13. Suar. Fill. t. 5. c. 5. q. 11.*

Prima causa est Impotentia, vel simpliciter, vel moralis, aut difficultas ex notabili incommodo, proprio vel proximi; corporis, vel bonorum, vel etiam honoris: quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis instar discretæ & beneuolæ matris. *Bonac. d. 4. q. vlt. Nauar. Fill. t. 5. cap. 7. q. 11. Suar. d. 84.*

Secunda causa est, quodcunque motiuum rationabile, quo quis bona fide putat se excusari, *v. Suar. in 2. p. s. 6. c. 5. Laym. & Bon. l. c.* Vnde resolues.

I. Excusantur qui sunt in nauigatione, vel carcere, Item in morbo, vel conualescentia, in qua obsit prodire foras. Item qui sunt in excommunicatione, vel interdicto; de quo suo loco.

II. Item, qui custodiunt castra, vrbem, gregem, infantes, (vel puerum, quia in templo quietus, & sine perturbatione aliorum contineri non potest) vel domum, aut ægris solatio sunt, aut coquere debent & similia curare, quæ omitti non possunt, *Bon. Con. n. 86. & 314.*

III. Item cui periculum est grauis offensionis mariti, parentum, vel dominorum. *Henr. Suar. Fill. n. 227.* Si tamen id ferè semper fieret, de alio medio laborandum esset.

IV. Item si quis alioqui omissurus esset occasionem commodam itineris, v. g. socios cùm viam ignoret, vel pericula metuat, Alias verò tenetur ad Missam ante iter, vel in itinere: *Suar. s. 6. Rodriq. Bonac. l. c.*

V. Si

V. Si sit grauis difficultas eundi ad Ecclesiam, ob distantiam v. g. vnius vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris spatij; maximè si via sit molesta, cœlum pluuium. Vbi habenda est ratio personarum, loci, temporis, & consuetudinis. *Bonac. Suar. Fill. l. c. Marchant. Resol. past. t. 4. c. 6. n. 7.*

VI. Si ex consuetudine patriæ fœminæ egredi non soleant tempore luctûs, vel etiam post partum. *Sylu. Caiet. Fill. n. 229.*

VII. Si quis non habeat vestes statui suo conuenientes. *Nauar. Henr. Sa. Azor. Bon. l. c.*

VIII. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id aduertatur, si prodeat. *Laym. l. 4. t. 5.*

IX. Si quæ sciret, alteri à quo perditè amaretur, securam occasionem peccati si prodiret. *Sa Fill. n. 227.*

CAPVT II
De IV. Præcepto: Honora Patrem, &c.

DVBIVM I.

Ad quid teneantur liberi erga parentes?

RESP. Tenentur vi huius Præcepti, tum genitoribus, tum superioribus, in ijs rebus, in quibus quisque, & quamdiu subiectus ijs est, amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare; ita vt si notabilis horum defectus sit in re graui grauiter peccetur: quod facilius fiet respectu parentum, quàm aliorum. *Ita communiter. v. Fill. t. 28. p. 2. c. 1. Regin. l. 2. c. 1. &c.* Vnde resolues.

I. Contra amorem grauiter peccat filius si signa odij parentibus ostendat, & asperè tractet. 2. si toruo oculo fere semper intueatur, ac ita asperè loquatur, ac si odio haberet. 3. si non subueniat in graui necessitate spirituali vel corporali. 4. si non impleat eorum testamenta & legata, modo hæres sit. 5. si graue

graue malum, v. g. mortem illis optet. *Nauar. Regin. l. 20. n. 8. Fill. t. 28. c. 1. q. 3. & 7.*

II. Contra reuerentiam grauiter peccat filius, 1. si percutiat etiam leuiter; & secundum *Règin.* 2. Si manum ad percutiendum deliberate attollat. 3. Si grauiter contristet. *Regin. l. 20. n. 24. Fill. n. 17. & 18.* 4. Si animo deliberato ad grauem iram prouocet verbis contumeliosis, vel talibus, quibus sciat grauiter offendendos. 5. si maledicta, conuitia, &c. in eos coniiciat, *Nauar. Fill. &c.* 6. si pauperes despiciat, vel nolit agnoscere. quòd si tamen exterius tantùm dissimulet se nosse, & nolit apud se habere, ex iusta causa, dummodò prouideat de necessariis, *Bon.* excusat à graui, eò quod rationabiliter non sint inuiti. 7. Si in foro externo etiam de vero crimine accuset; extra crimen hæresis, proditionis, vel coniurationis in Principem, cùm non est alius corrigendi modus. *v. Bon. d. 6.*

III. Contra obedientiam grauiter peccat. 1. si in re graui sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domûs, bonos mores, vel animæ salutem. *Fill. n. 20.* 2. si contra voluntatem parentis ducat vxorem se indignam. Indigna autem dicitur, cum qua non potest contrahere sine dedecore iuxta suæ regionis vsum; non tamen potest exhæredari idcirco. 3. si sine iustâ causâ nolit eam ducere, quam vult parens; maximè si inde sopirentur odia, aut parentum necessitas leuaretur. Erit autem iusta causa, v. g. si sit impar familia, si infirma, deformis, fatua, vel immorigera. 4. si inconsultis parentibus nubat, vt habet *Sanch.* Potest tamen, vbi consuluit, ipsis inuitis prudenter contrahere cum se digna: cum circa electionem status sit sui iuris. *Less. l. 2. c. 40. n. 43. Sanch. l. 4. c. 15. Fill. q. 10. n. 20.* An, & quomodo peccent liberi furando parentibus; vid. infrà *l. 3. tr. 5. c. 1. dub. 4.* Item, an alienare possint bona, vid. infrà. *l. 3. tr. 5. c. 3. d. 2. & li 3. tr. 5. c. 4. d. 1.*

IV. Tenetur proles alere parentes egentes, adeò vt si in graui necessitate aliter iuuari non possint, teneatur manere in seculo (nisi tamen in illi certum, vel certè valde probabile periculum

riculum salutis immineret (& si religionem sit ingressus, teneatur egredi, & iuuare parentes; dummodò eorum necessitas eius professionem antecesserit. *Fill. q. 5. n. 9. Bon. q. 1. p. 6.*

V. Si verò necessitas post professionem superueniat, si ea extrema sit, tenetur egredi, petitâ prius, licet non obtentâ veniâ. Si autem sit grauis tantùm, in qua vtcunque possint viuere, non tenetur quidem, potest tamen egledi, si Prælatus permittat. Quo casu tenetur, in quantum non obstat suo intento, deferre habitum, & obseruare substantialia Religionis: at postquam parentibus subuentum est, redire. *v. Less. l. 2. ca. 41. dub. 3.* vid. infrà *tr. 5. c. 1. dub.*

DVBIVM II.

Ad quid teneantur parentes erga filios?

Parentes quo nomine etiam intelliguntur ascendentes, v. g. auus, proauus, &c. tenentur graui obligatione iuris naturalis, conseruationem & educationem liberorum curare. Circa quod ex *Bon. d. 6. q. 1. Azor p. 2. l. 2. q. 17, Fill. tr. 28. c. 2.* resoluuntur hi Casus.

I. Grauiter peccant parentes, qui sine iusta causa, prolem hospitali, vel locis publicis exponunt. *v. Bon. hic. & Fill. t. 21. p. 2. c. 2. & infrà tr. 3. c. 1.*

II. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte, nisi habeat iustam excusationem: tunc verò tenetur sub graui peccato, bonam nutricem quærere. *Bon. d. 6. q. 1. p. 6. Laym.* Item tenetur secundùm iura prolem alere ad finem anni tertij: postea educatio vsque ad emancipatiouem spectat ad patrem. Excipe, nisi hic esset pauper, & mater diues. *Fill. Laym. l. 5. t. 10. c. 3. Reg. l. 20. n. 32.*

III. Pater tenetur proli, non tantùm legitimæ, sed etiam (in quo ius ciuile à Canonico correctum, iuxta *cap. Cùm haberet*) spuriæ curare alimenta, hoc est, cibum, potum, vestitum, & honestas artes, iuxta suum statum: nisi tamen aliundè se alere possit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Ecclesiasticis possunt

ſunt hæc ſuis ſpuriis præſtare. *Fill. l. c. t.* 28. *c.* 2. *n.* 28, *Laym. l.* 5. *t.* 10. *p.* 3, *c.* 5. vid infrà *tr.* 5. *c.* 4. *d*, 5. *q.* 1. Hinc peccant, 1, ſi nonadhibeant diligentiam ſaltem mediocrem, vt acquirant bona, quibus filij alantur. habeantque hæreditatem ſecundum ſuum ſtatum. 2. ſi bona dilapidando impotentes ſe reddant, ad liberos honeſtè ſecundùm ſtatum ſuum educandos, ac dotandos. *Bon. d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. *Azor.* Fill. &c 3, ſi ſine legitima cauſa filiæ dotem negent, (vel filium exhæredent) v. g. quia vult ingredi, vel eſt ingreſſa Religionem, vel quia ipſis inuitis nupſit: licet ſe indigno. *Bon. l. c.* §. 2. ex *Azor Regin.* &c, vel quia filius ordinem ſacrum ſuſcepit. Sicut enim Pater tenetur dotare ſuas proles pro matrimonio vel ingreſſu Religionis; ita etiam ad ſuſcipiendos ſacros ordines. Neque hæc donatio eſt reuocabilis: imò ſic donata non poſſe computari in legitimam, aut diuiſionem cvm fratribus, docet *Barb.* &c. 17. Contrarium tenet *Moli.* &c. cum *Dian. p.* 8. *t.* 6. *A.* 91, & 92.

IV. Parent tenetur proli ſubuenire relictâ religione, ijſdem caſibus, quibus paroles parenti; quos vid. *ſuperiore dubio caſ.* 4. & 5.

V. Parentes graui obligatione tenentur inſtruere liberos perſe, vel alios, in neceſſariis ad ſalutem. Hinc grauiter peccant, 1. Si quantum in ipſis eſt, non curent vt bonis moribus imbuantur, doctrinam Chriſtianam ſeu fidei rudimenta addiſcant. prauorum conſortia vitent, mandata Dei & Eccleſiæ obſeruent, Sacramenta frequentent, à peccatis abſtineant. *Azor. Fill. Bon, l, c:* 2. Si occaſiones peccandi ab ijs non auertant, vel in locis, aut domibus ſuſpectis habitare permittant. *Trull. l.* 1. *d.* 3. *num.* 4. 3. Si concilio, vel exemplo malo deprauent. 4, Si non obiurgent, puniantque diſſolutos; moderatè tamen; nam peccant etiam verberando immoderatè, v. g, vt notabiliter lædantur. *Sot. Sylu. Bon. l. c.* & *d.* 3. 3. *de contract. q. vlt. p.* 3.

VI. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem ſtatûs. Vnde peccant, inuitos ad matrimonium vel religionem cogendo, vel abſtrahendo. Et quidem *Tridentin.*

dent. ſeſſ. 25. *de Reg. ca.* 28. excommunicat cogentes ad monaſterium filias.

VII. Etſi frater fratri, vel ſorori, ſaltem in extrema, vel quaſi extrema neceſſitate teneatur ſubuenire, lege tum charitatis, tum pietatis: non tamen eſt ea obligatio, quæ inter parentes & liberos, cùm non ſit iſta dependentia. *v, Leſſ. l.* 2. *ca.* 41. *num.* 34. Vnde ſi profeſſus eſt in religione, non tenetur egredi, vt ſuccurrat. *Trull- l.* 2. *cap.* 2. *d.* 24. *num.* 8. *ex Suar.* &c.

Quæres. An filius aliquando poſſit à Patre priuari hæreditate?

Reſp. Poteſt ex iuſta cauſa, alias non; eaque in teſtamento debet exprimi. *Auch. Sed hodie. C. de in off. teſt,* Talis autem cenſetur:

1. Ingratitudo, (niſi in gratiam Patris redierit, ipſumque pœnituerit ante teſtamentum conditum) vt ſi affecit Patrem graui iniuriâ, vel eius vitæ inſidiatus eſt, vel manus iniecit, vel maleficis ſe immiſcuit. *Bon. d.* 3. *q.* 7. *p.* 3. ex *Couar. Sanch. Azor. Moli.* &c.

2. Si nouercam, ſeu Patris vxorem cognouerit carnaliter; ſi Parenti furioſo, vel carcere detento, noluit ſuccurrere, fide iubendo: ſi impedierit Patrem teſtari: ſi bona Parentum dilapidauerit, cum graui ipſorum diſpendio.

3. Si filia minor 25. annis luxurioſam vitam elegerit, &c. Circa quas.

Nota. Valere has cauſas, quando filius aliunde habet vnde viuat: nam alimentis ad vitam neceſſariis priuari non poteſt, cum debeantur iure naturæ, quod à iure ciuili tolli non poteſt. *Bon. d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. §. 3. ex *Sanch. Mol. Azor. Regin. Fill. Trull. l.* 4. *c.* 1. *d.* 3. & *tom. ex l.* 7. *ca,* 17.

DVBIVM III.

Ad quid teneantur tutores, & curatores, qui parentum ſunt loco?

Tutor (idem est de curatore) tenetur curam gerere pupilli, eiusque bona ritè & fideliter administrare. Ratio. Quia in hunc finem constituitur, & assignatur pupillo patris loco. Quare si delinquat, vel notabiliter sit negligens hac in re, peccat grauiter, & ad compensationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur, (& saltem de dolo & culpa lata) imò etiam si tutoris officium exercet pretio, (quod tamen si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis) tenetur etiam de leui culpa. *Bon. de contr, di. 3. q. 19. p. 4.* Vnde resolues,

I. Tutor tenetur tueri personam pupilli dum opus est, eumque bonis moribus imbuere, & benè educare, per se vel alios. *Bon. l. c.*

II. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideoque (officium tutoris suscipiens (inuentarium conficere; alioqui damna ex eius defectu secuta resarcire: nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad usus inutiles concedere.

III. Tutor (vti & Curator) tenetur conseruare omnia iura, bona, & actiones pupilli, (vel Minoris) & bona alias peritura vendere, pecuniamque conuertere in emptionem bonorum stabilium, vel in censum, &c. prout fuerit vtilius, *ib. ex Rebel. p. 2. l. 17. q. 1.*

IV. Si tutor, vel curator pecuniam pupilli conuertit in suos vsus, tenetur ad restitutionem totius lucri cessantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus vel Minor. *l. c. Rebel. q. 17.*

V, Tenetur item ad restituendos fructus (deductis expensis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & suâ culpâ non percepit, *Sylu. V. tutor. §. 4. Rebel. l. c.*

VI. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli persoluere, ita tamen vt quantum fieri potest, bono pupilli consulat. *Sylu. Rebell. ll. cc. Tabiena ib.*

VII, Tutor vel Curator non potest donationes, vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli quia non ad destruendum sed tuendum est constitutus. *Ibid.* Excipe donationem remuneratoriam; sic enim potest v, g. stipendio debito pro liberali seruitio aliquid addere, ex liberali donatione. *Moli. Lugo d. 23. s. 10. Sanch, Trull. l. 7. c. 17. d. 8. v. Dian. p. 8. t. 6. R. 17.*

VIII. Denique tenetur (officio finito) reddere rationes: quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena administrant, *v. Bon. de contr. d. 3, q. 19. p. 4.* & infrà hoc libro *t. 4. c. 3, in appendice ad contractus.*

DVBIVM IV.

Quæ obligatio Dominorum & famulorum, aliorumq; superiorum & inferiorum erga se inuicem?

Resp. I. Domini, & superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque suorum subditorum. Patet ex 1. *ad Tim.* 1. *Si quis suorum, &c.* Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, & vices parentum gerunt; ideoque tenentur quodammodo ad eadem, ad quæ parentes. Imprimis verò curare tenentur, quantum in ipsis est, vt seruent præcepta *Dei* & Ecclesiæ. *Bon. d. 16. q. 1. p. 8.* Vnde resolues.

I. Peccant *Domini* grauiter, 1. Si sine iusta causa impediant famulos, ne festis Missam audiant; vel si festis opera seruilia imponant, vel si iubeant ea, quæ sine peccato fieri non possunt. *Nauar. c. 14. &c.* 2. Si peccandi occasionem permittant, cùm possint impedire; aut si grauiter delinquentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutem non moneant, corripiant. *Bon. loc. cit.*

II. Peccant item grauiter, 1. Si grauibus iniurijs afficiant; diabolos, canes, &c. appellent. *Bon. l. c. & Trul. l. 4. c. 1. d. 6.* licet *Dian, p. 7. t. 7, R. 47.* excuset à peccato talem contumeliam, quòd ex ira & indeliberatione soleat proferri. 2. Si alimenta conuenientia non præbeant; mercedem iustam (dummodo fideliter seruiuerint) non soluant, vel differant absque rationabili causa. *Ibid.* 3. Si ante elapsum terminum temere domo expellant: in quo casu, (nisi grauissima ex causa id fecerint

cerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis. *Less. Azor. ca. 14. q. 1. Fill. num. 117. Regin. Mol. &c. Escob. t. 3. E. 9. nu. 33.* 4. Si eum, qui liberos aliòsve domesticos, verbis, exemplo, vel moribus prauis corrumpit, & reprehensione non emendatur, è domo non dimittant. *Nauar. c. 14. Azor. Trul. d. 61. n. 2.*

III. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiu ægrotat) dare salarium. (nisi in extrema, vel graui necessitate: tunc enim debet ex charitate) imò sumptus in eius curationem impensos potest repetere. *Molin. l. 1. t. 28. c. 4. n. 8. Escob. t. 3. c. 9.*

Resp. II. Famuli, ceterique subditi, tenentur suis dominis & superioribus aliquo modo eadem, quæ filij parentibus, nimirum amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis, sunt illis quasi loco parentum. *S. Thom. 2. 2. q. 103. Regin. l. 20. n. 62.* Vnde resolues.

I. Peccant famuli grauiterer, 1. Si non laborent, vel seruiant fideliter; tenenturque ad compensationem damni. *Molina, Lessius l. 2. ca. 24.* 2. Si graue damnum inferant, vel inferri permittant, cùm possint impedire. *Nauar. ca. 14. nu. 22. Fill. t. 28. c. 3. q. 10. Regin. loc. cit.* Et quidem si damnum illud inferatur, (siue à confamulis, siue ab extraneis) in rebus, quarum cura ipsis commissa est, à restitutione non possunt excusari. *Mol. Less. l. 2. ca. 23: d. 10. nu. 65. Fill. t. 36. c. 6. q. 9. nu. 114.* 3. Si absque grauissima causa discedant à domino ante terminum elapsum: vltra hunc verò manere non tenentur, etiamsi morbo impediti seruire aliquà diu non potuerint. *Molin. l. c. Regin. n. 517. Escob. E. 7. n. 50.* 4. Si Domino in rebus magni momenti non obediant. *Bon. l. c.*

II. Famuli non peccant, si sustentationem, vel mercedem iustam domino negante, vtantur compensatione occultà. *Molin. l. c. Fill. tr. 36. ca. 6. q. 3.* dummodo tamen alius modus non sit impetrandi; nec plus accipiatur, quam debetur; neque scandalum, aut aliud incommodum graue timeatur. v. *Bonac. de restid. 2. q. vlt. p. 2. nu. 16.*

III. Similiter pro obsequiis, ad quæ non tenebantur, præstitis, (siquidem illa non gratis & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, docet *Nauar. c. 17. nu 108. Less. l. c.* Plura de his v. infrà *t. 5. c. 3. d. 10. & Bon. d. 6. q. 1. p. 8.*

DVBIVM. V.

Quid teneantur Coniuges erga se mutuò, vi huius præcepti?

Resp. Vxor in iis, quæ spectant ad domûs gubernationem & bonos mores, tenetur obedire marito; hic verò vxorem, non vt seruam, sed vt sociam tractare. Ratio est, quia maritus est caput, & vxor commembrum. *Nauar. c. 14. n. 20 Tol: Fill. t. 28. c. 9. q. 6. nu. 144. & commun.* Vnde resolues.

I. Coniuges peccant 1. Si debitâ intentione non contrahant matrimonium. 2. Si sine dispensatione prætermittant Proclamationes. 3. Si Sacramentum matrimonij in statu peccati mortalis recipiant. 4. Si vtantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortûs 5. Si debitum sine iusta causa negent. 6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

II. Peccat grauiter vxor, 1. Si maritum rixis, vel aliter verbis, ad grauem iram, vel blasphemiam prouocet. *Fill. l. c. n. 145. & Bon.* 2. Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & consuetudinem fœminarum similis status, nisi tamen ex paraphernalibus, si habet. 3. Si spreto viro sibi imperium vendicet. 4. Si nolit sequi virum domicilium mutantem, dummodò possit sine periculo vitæ, & salutis; & contrarium non sint pacti; & maritus post nuptias non sit factus vagus. *Nauar. Tol. Bon p. 7.* v. infrà *t. 5. ca. 1. du. 4.* 5. Si fine sufficienti indicio malè iudicet de mariti incontinentia. 6. Si sine iusta causa debitum neget. v. infrà *l. 6. 7.* Si se ingerat in administrationem, domus sine iusta causa, qualis est, si v. g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet. *Sylu. Trul. c. 1. d. 4. n. 28.*

III. Peccat grauiter maritus. 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatoriis afficiat vxorem. 2. Si impediat illam circa præcepta Dei vel Ecclesiæ sine iusta causa. *Sayr. l. 7. c. 7. Nauar c. 14.* Si vero impediat, etiam sine causa, circa ea bona, quæ consilij tantùm sunt, vt est confessio, communio, &c. communiter tantùm peccat venialiter, nisi constet quòd magnam ex ijs vtilitatem percipiat. *Sayr. Fill. Bon. q. 1. p. 7. Trul.* 3. Si cædat grauiter; moderatè tamen castigare verbis, vel etiam ex graui causa moderatis verberibus, habitâ ratione conditionis & statûs, quandoque potest. 4. Si alimenta neget; nisi tamen vxor à consortio mariti propriâ culpâ discesserit. 5. Si negligat gubernationem domûs, & rem familiarem. 6. Si vxori non cohabitet, vel sine iustâ causâ diu absit. 7. Si cum possit, alimenta non procuret. *v. Fill. n. 140. & 141. Nauar. c. 14. n. 19. Tol. l. 5. ca. 2. Sanch. l. 10. de matr. di. 18. num. 16 Bonac. p. 7.*

DVBIVM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga suos?

Resp. Curatus, siue Parochus iure diuino tenetur,

1. Residere in sua Parochia. *Trid. sess. 23. ca. 1. de refor. Barb: de off. Paroch. c. 8. nu. 1.* alioqui in conscientia fructus non facit suos, teneturque pro rata absentiæ restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamen ex iusta causa, & licentia Episcopi ad breue tempus abesse. *v. Nauar. c. 25. Azor. t. 2. l. 2. c. 4. Posseu. Barbos. Trul. l. 4. c. 1. d. 8.*

2. Tenetur administrare Sacramenta, quoties & quanto cum periculo. *v. infrà. & Bon. t. 1. d. 4. q. 5. p. 2. Poss. Barb. ll. cc.*

3. Orare pro populo, & celebrare, vt populus audiat Missam: quam etiam teneri eum eidem applicare diebus saltem festis, & aliquot aliis, docet *Tol. l. 3. ca. 5.* Sed negat. *Suar. Con. in 3. p. q. 83. a. 1. d. 11.* cum nullo iure id cautum sit. *v. Bon. q. vlt. Barb. l. c.*

4. Docere populum, concionando, arguendo, &c. per se vel alios. *Tol. l. 5. c. 3. Poss. Barb. Trull. ll. cc. v. suprà.*

5. Tenetur singulis diebus Dominicis, & festis solennibus populo doctrinam Christianam explicare, per se vel alium, vt constat ex *Trid. sess. 24. c. 4. de ref.* idque sub graui obligatione etiam iuris diuini, ob summam necessitatem, propter quam eos ab Episcopis, aliisque Prælatis ad id cogi posse sub pæna excommunicationis, (omnesque alios vt eam audiant, discant & sciant) docet *Trull. l. 1. c. 1. d. 4. nu. 7. & 8. Baldel. to. 2. l. 1. d. 48. ex Sanch. Palao, Barbos. &c.*

Tenetur infirmos visitare, pauperum curam habere peccata corrigere, &c. de quibus *Poss. Regim. t. 2. l. 20. c. 5. s. 3. Barb. c. 7. v. suprà.*

DVBIVM VII.

Quæ obligatio Præceptorum & discipulorum?

Resp. Inter Præceptores (idem est de pædagogis) & discipulos est quodammodò eadem obligatio, quæ inter parentes & liberos: *vnde resolues.*

I. Discipuli peccant. 1. Si præceptoribus & pædagogis non exhibeant honorem & reuerentiam. 2. Si non obediant rebus pertinentibus ad studia & bonos mores. 3. Si eos conuitiis, vel contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter studeant, scholarum aut studiorum tempore lusui vacent, vel otio. 5. Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fine studeant. 7. Gymnasij sui leges, vel Academiæ statuta (siquidem ea ad peccatum obligent) non seruent. 8. Scientias superstitiosas aut vetitas addiscant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori suo non soluant, cùm possint. *v. Nauar. c. 23. & 25. Fill. tr. 28. p. 2. c. 10. q. 1.*

II. Magistri & pædagogi peccant. 1. Si peccata discipulorum dissimulent, & non corrigant quando possunt. 2. Profectum eorum in literis non sedulo promoueant. 3. Non doceant

ant bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceant vt vera, vel superstitiosa & saluti noxia. 5. Non studeant ipsi vt officio satisfaciant. 6. Si stipendium exigant maius iusto, vel quàm Gymnalij leges, aut consuetudo permittat. 7. Doctoratus insignia negent dignis, vel indignis conferant, quod *Nau.* dicit esse mortale; præsertim in Theologia, Iure Canonico, Ciuili, & Medicina: nam in Philosophia fortè veniale tantùm esse censet *Caiet. V. Doctoratus.* 8. Si discipulis malo sint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui aliis perniciosi sunt, ad scholas admittant, vel ex ijs non dimittant. *v. Trul. l. 4. c. 1. d. 11.*

TRACTATVS IV

De V & VI. Præcepto,

CAPVT PRIMVM.

Quid Quinto Præcepto prohibeatur?

Non occides.

PRohibetur hominis occisio, mutilatio, verberatio, aliaque similis afflictio iniusta; de qua quæritur, quæ & quando sit iniusta?

DVBIVM I.

An Aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum

Resp. Absque diuina authoritate non licet se ipsum directè, & ex intentione occidere. Ratio quia est contra charitatem sui; & fit iniuria Reipub. & Deo, qui est solus directus & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *absque authoritate Diuinâ,* propter Sampsonem & quosdam Martyres, qui se ipsos occiderunt vel ex diuina inspiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi 2. *directè*: quia indirectè quandoque licet se occidere, hoc est, aliquid facere vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequatur; quia præceptum conseruandi vitam. vtpote affirmatiuum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam vtilitatem. *S. Thom. 2. 2. q. 64. v. Fill. hic t. 29. c. 4. q. 5. & Bec. 2. 2. t. 3. c. 7. q. 8.* Vnde resolues.

I. Miles potest, imò tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendum. *C. Lugo d. 10. q. 1.* Item posse ad euertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes, puluerem incendere, etsi sciat se obruendum; vti & nauem mergere, vel incendere, ne hostis eâ potiatur cum graui Reipub. damno, docet *Less. l. 2. c. 9. num. 32. Fagund. tom. 1. l. 5. c. 11.* Similiter licet se obiicere telo vel ictui, ad seruandam vitam Principis, amici ad mortem iniustè damnati vices subire. *Less. l. 2. c. 9. nu. 30.* vel in naufragio tabulam cedere, ex *Tol. Less. l. cit. Lopez. 1. p. c. 65.* Item seruire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis. *Less. & Fill. l. c. Laym. c. 1. n. 3. C. Lugo di. 10. s. 1.* Ubi tamen euersionem illam turris, & combustionem nauis (si quidem nulla sit spes euadendi) timide, & nonnisi ex grauissima, v. g. boni publici causâ, videtur concedere. *vid. num. 51. 52. &c. Malderum tr. 3. cap. 1. dub. 19. Dian. p. 5. tr. 4. Res. 26. Fagund. p. 5. ca. 11. n. 6. & sequent.*

II. Etsi virgini non liceat ad castitatem seruandam directè se occidere, licet tamen ei certo periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate corporali, licet rationabiliter præsumeret se non consensuram: quia integritas ista magni æstimatur. *v. Laym c. 1. num. 3.*

III. Reo licet non fugere, imò etiam sponte se sistere iudici plectendum; licet positiuè se ipsum perimere non possit, etiamsi à iudice id ei committatur. *v. Less. c. 9. d. 6. C. Lugo d. 10. de iust. s. 1. nu. 38.* contra *Vasq. 1. 2. d. 173. c. 3.*

IV. Etsi Carthusianus in extrema ægritudine possit seruare

uare vitam veſcendo carnibus, idque probabiliter ei tum liceat, (atque adeò non peccet, qui inſcio præberet cibos ex carnibus; *Sanch. Dian. p. 8. t. 7. R. 70.*) licitè tamen & laudabiliter etiam tum omittit, cum certo periculo mortis, vt contra *Vaſq.* & *Gran.*. docet *Dian. p. 5. d. 4. R. 32.* ex *Vict. Lorc. &c.* quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi ordinis. *de Lugo d. 10. num. 33.* contra *Azor. &* E*ſcob, t. 6. ca. 7.* vbi docet, teneri carnibus veſci, ſi exigit neceſſitas, ita vt aliter vitam conſeruare non poſſit: quod *Sanch. p. 2. conſ. l. 5. c. 1. d. 35.* cum *alijs ſex* ita diſtinguit: ſi neceſſitas veſcendi ſit ab intrinſeco, v. g. morbo, ex quo iudicio medicorum conualeſcere non poſſit, niſi eſu carnium, ait probabilius eſſe, non teneri veſci, (tametſi licitè poſſit) quia morietur naturaliter ex morbo, cuius ipſe non eſt cauſa: ſi vero ſit ab extrinſeco (v. g. ſi ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum eſſet) teneri veſci, quia mors illa cùm ſit violenta, ipſi imputaretur.

V. Licet carnem vigiliis & inediâ moderatè affligere: qui autem aduertens vitam ijs notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret grauiter, vt notat *Laym. di. 3. de iuſt. t. 3. p. 4. cap. 1. num. 5.* ex *Caiet.* Etſi hic multi ob bonam fidem, & zelum Deo placendi excuſentur. *v. Bon. d. 2. q. vlt. ſ. 1. p. 7. num. 9. Fill. l. c. C. Lugo de iuſt di 10. ſ. 1. num. 32. 33. 36. &c.* Vbi rectè notat, aliud eſſe procurare abbreuiationem vitæ, ſeu mortem poſitiue ſibi afferre; aliud permittere, vel periculum eius ſubire, vel non adhibere media ad auertendam. Prius ait eſſe illicitum, v. g. pœnitentiis indiſcretis, carniſque macerationibus, vitam notabiliter abbreuiare: poſterius verò ſæpè licere, ideoque non teneri Carthuſianum carnibus veſci, nec aliquem alium vti pretioſa & exquiſita medicina, ad mortem vitandam; nec ſecularem relicto domicilio quærere ſalubriorem aërem extra patriam.

VI. Excuſantur ægri, qui paulo ante mortem, causâ humilitatis, vel boni exempli, petunt humi collocari; quia non intendunt vitam abbreuiare. *v. Vaſq. l. c.* Addit. *Lay. l. 3. t. 3. p. 3. c. 1. n. 5.* non teneri quenquam mediis extraordinariis, & nimis duris, v. g. abſciſſione cruris, &c. vitam conſeruare; niſi

tamen

tamen ea communi bono ſit neceſſaria. *v. Leſſ. l. c, Sanch. in opuſc. tom. 2. l. 5. c. 1. d. 34.* Vbi dicit, infirmum in periculo mortis, ſi ſit ſpes ſalutis, non poſſe medicamenta reſpuere. Non videtur tamen virgo ægrotans (per ſe loquendo) teneri ſubire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei grauiſſimum eſt, & magis quàm mortem ipſam horret. *Eſcob. E. 7. c. 8.* ex *Turrian. ſum. p. 1. c. 263. dub. 5.*

Reſp. II. Non licet ſe mutilare, niſi ſit neceſſarium ad cōſeruationem corporis totius: quia nemo eſt ſuorum membrorum abſolute dominus. *Leſſ. l. 2. c. 9. d. 14.* Vnde reſolues.

I. Non licet ſe caſtrare ad conſeruandam caſtitatem, vel ſedandas tentationes: quia hoc ad eum finem non eſt neceſſarium. *S. Thom. 2. 2. q. 65. a. 1. Leſſ. Moli. Fill. t. 29. cap. 4. q. 3. &c.*

II. Peccant parentes, qui filios etiam conſentientes caſtrant, vt ſint vtiles cantui. *v. Laym. l. 3. t. 3. c. 1.*

Quæres. An ſepeliendus ſit in loco ſacro, qui ſeipſum occidit?

Reſp: Id vetant Eccleſiæ Canones: qui tamen non ſunt intelligendi de ijs, qui ex furore, amentia, vel paſſione grauiſſimæ triſtitiæ, turbatâ phantaſiâ, id fecerunt; vel qui ante mortem verè de hoc doluerunt. Quod ſi conſtet quempiam ſe ipſum occidiſſe, & dubitetur vtrum deliberatè, an ex animo turbato factum, in praxi priuatur ſacrâ ſepulturâ, cùm præſumatur ſecundùm opus externum voluntariè eſſe factum niſi tamen ex circumſtantiis contrarium colligatur. Si verò dubitetur, à ſe ipſo, an ab alio v. g. ſit præcipitatus in aquam, delictum tam atrox & contra naturam non præſumitur ſine euidentibus indiciis. *Mol. t. 3. di 20. v. Lay. l. c. n. 8. V. etiam Eſcob. E. 7. c. 8.* vbi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, ſi viuus ex loco diſceſſit, non eſſe priuandum ſepultura Eccleſiaſtica.

DVBIVM. II

An & quomodo liceat occidere malefactorem?

Reſp.

Resp. Extra causam necessariæ defensionis, de quo infrà, nulli id licet, nisi authoritate publica, & iuris ordine seruato, vt patet *Exod.* 22. & *Rom.* 13. Vnde resolues.

I. Non licet marito vxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehensas: quia ad id non habent auctoritatem publicam; & leges ciuiles id permittentes, à Iure Canonico sunt correctæ, tanquam iniquæ. Secùs est de proscriptis, quos occidendi cuiuis authoritas publica datur: idque non iniustè, cùm ad Reipub. defensionem sit necessarium. Peccant tamen, qui non ex zelo iustitiæ, sed odio, aut priuatæ vindictæ causa faciunt. *v. Laym. l. c.*

II. Peccat Princeps, vel Magistratus; (regulariter loquendo) *v. infrà l. 5. c. 3. dub. 1.* qui occidi iubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi priuatâ scientiâ constet esse nocentes: quia ex iure naturæ, actus publicus fieri debet ex scientia & authoritate publica. *vid. Caiet. V. homicidium. Fill. tr. 29. ca. 2. q. 6. num, 27. Bon. l. c. p. 1. n. 7. v. & infrà l. 5. ca. 3. d. 1,*

DVBIVM III.

An, & quomodo liceat occidere priuatâ authoritate iniquum aggressorem?

Resp. Ius naturæ permittit, vt vim vi repellas, & aggressorem, qui iniquè eripere tibi conatur vitàm, aut quæ ad eam honestè agendam tibi sunt necessaria, vt bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, præuenias, & occidas: ita tamen vt id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ; hoc est, non inferendi maius damnum, nec vtendo maiore vi, quàm necessarium est ad arcendam iniuriam. *Ita commun. S. Thom. q. 64. a. 7. Mol. &c. Less. dub. 8. n. 44.* Vnde resolues.

I. Non licet reo occidere ministros iustitiæ, à quibus ad carcerem, vel supplicium trahitur; vti nec licet id proscripto, vt notat ex communi *Laym. l. 3. t. 3. p. 2.* quia non sunt iniqui aggressores.

II Etsi ob contumeliam aliquam, v. g. si viro honorato dicatur, *mentiris*, non liceat alterum occidere eò quòd aliter repelli possit, ac soleat, *Less. Azor, Hurt. &c. Dian. p. 5. t. 4. R. 12. & 13.* licere tamen, si aggressor fustem, vel alapam viro valde honorato impingerè conaretur, quam aliter auertere non posset, docent cum *Dian. l. c. R. 4. Less. Hurt. & alij 12.* verùm & hoc videtur in praxi periculosum.

III. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputatione brachij, vel aliter arcere iniustam vim potes, non licet occidere. Vnde si quis sit persona talis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potiùs, si potest, & saluare se: secùs autē, si turpe sit fugere, v. g. viro nobili, vel officiali bellico; nisi rursus hic & nunc id tali turpe non esset, ob præstantiam inuasoris, vel alias eius qualitates, v. g: quia ebrius est, vel amens; talem enim occidere non licet, quando potes fugere. *Mald. Dian: p. 5. t. 4. R. 9. v. Laym. l. 3. t. 3. p. 3. c. 3.*

IV. Non licet occidere furem, ob res exiguas: licet autem, si quis auferat honorem valde notabilem, aut bona magni momenti; nisi tamen aliâ viâ, v. g. iuris, vel aliter, arceri aut recuperari possint. Quare quando iura significant, furem nocturnum occedi impunè, non autem diurnum, præsupponunt, quòd plerumque nocturni non possint aliter arceri, diurni autem possint. Alioquin enim, si nocturnus potest capi, non debet occidi; & si diurnus non potest capi, nec repeti ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id licet: ea tamen non debent esse parui momenti, & minimum vnius aurei, secundùm *Mol. tom. 4. t. 3: di 16. num. 7. v. Laym. c. 3.* vel potius secundùm alios apud *Dian. p. 5. t. 4. R. 18.* duorum; quanquam & hoc *Diana l. c.* nimis laxum videatur: imò *Bon de rest.* rem non magni valoris hic censet, etsi sit trium vel quatuor aureorum. Si tamen talem (fur v. g.) vsurpet vidente ac resistente Domino, aut Custode, aut huic vim faciat, v. g. repetentem incipiat ferro inuadere, permittunt cædem *Bon. Dian. &c. l. c:* vti etiam, si dubium sit, an res possit aliter saluari, aut recuperari. *Bonac. l. c.* quia nemo inquit

mo inquit tenetur se exponere periculo amittendi res suas. *v. Laym. c. 3. Nauar. Less.. Dia. l. c.*

V. Probabilius est, hæc etiam licere Clericis & Religiosis, ob bona temporalia. Iura verò in contrarium afferri solita, intellige, quando non seruatur moderamen inculpatæ defensionis, *Laym. l. c. Tan. tom. 3. di. 4. q. 8. d. 4. Escob. E. 7. c. 8.* vbi etiam docet ex *Tan. tom. 3. d. 4. n. 68.* licere virgini occidere inuasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter euadere.

VI. Cùm tamen iniquus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere & iniuriam potiùs pati: sed non tenetur, eò quòd alter suâ malitiâ sit in isto periculo. *Laym. ibid.*

VII. Non licet occidere, si iniuria iam est contracta, vel aggressor iam fugit: quia id non esset se defendere, sed vindicare, vt docet *Tol. Rodriq.* Sed *Henriq: & Nauar. c. 15. n. 5, Fernandez p. 1. c. 9. §. 1.* dicunt, si læsus magnam faceret iacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur, posse eum persequi, & percutere, quantum esset satis ad defensionem honoris. Quod *Laym. Bon. Less. Fill. C. Lugo, &c.* putant practicè vix posse fieri, sine vindicta; etsi speculatiuè videatur esse probabile. *v. Dian. p. 2. t. 1. misc. Res. 15.* Concedit tamen *C. Lugo. Moli, Less. &c.* cum *Dian. p. 8. t. 7. R. 47.* licere furem fugientem v. g. cum equo tuo, conficere telo vel sagitta; quia inuasio adhuc durat. Etsi verò id non liceat, postquam in tutum se recepit, si tamen per Iudicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locum vbi illa detinentur, eamque tibi vendicare, & si alter vi impediat, vim vi repellere. *Tan, Less. Mald, Hurt, Dian. p. 5. t. 4. R 37, & p. 8. t. 7. R. 47.*

VIII. Ad defensionem vitæ, & integritatis membrorum, licet etiam filio, religioso, & subdito, se tueri, si opus sit, cum occisione, contra ipsum parentem, Abbatem, Principem: nisi fortè propter mortem huius, secutura essent nimis magna incommoda, vt bella, &c. *Sylu. Bon. p 8.*

IX. Licet quoque occidere eum, de quo certò constat, quòd de facto paret insidias ad mortem: vt si vxor v. g. sciat se noctu occidendam à marito; si non potest effugere, licet ei præue-

præuenire. *Nauar. Less. nu. 45. Fill. num. 39.*

X. Hinc etiam dicunt alij, vt *Sanch. 2. mor. c. 29. & alij*, licere occidere eum, qui apud Iudicem falsâ accusatione, aut testimonio, &c. id agit, vnde certò tibi constat, quòd sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alij difficilius concedunt) amissurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est inuasio, sed iusta defensio; posito quod de alterius iniuria tibi constet, nec sit alius euadendi modus. *Less.* tamen *Fill, & Laym.* non audent id defendere, propter periculum magnorum abusuum. *v. Escob. Ex 7. c. 8. Hurt. Lugo d. 10. s. 7. Dian. p. 8. t. 7. R. 52.*

XI. Quandocunque quis iuxta supradicta habet ius alium occidendi, id potest etiam alius pro eo præstare, cùm id suadeat charitas. *Fill. Tan. tom. 3. d. 4. q. 8. Molin. d. 18* An autem, & quando ad hoc teneatur, *v. Less. l. 2. c. 9. d. 13: Dian. p. 5. t. 4. R. 9. 14. 20.*

DVBIVM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem?

Resp. Directâ intentione, & scienter, nunquam licet; nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat. Indirectè autem, & per accidens, aliquando licet, vtendo nimirum suo iure, & dando operam rei licitæ, & necessariæ, ac tanti momenti, vt vitæ æquiualeat. *S. Thom. & Doct. commun.* Vnde resolues.

I. Si Tyrannus minetur vrbi excidium, nisi innocens occidatur, id non licet directè, Neque valet, sicut membrum licet abscindere pro salute corporis, ita & ciuem pro Repub. quia homo est tantum pars moralis Reipub. à qua non accipit esse, & viuere, sicut membrum corporis à corpore. *Molin tom. 4. t. 3. d. 10. Less. Fill. &c.*

II. Potest tamen Respub. eo casu talem cogere, vt Tyrannum adeat, & si nolit, tradere; cùm ex charitate & iustitia legali teneatur vitam exponere pro Repub. Vnde si id renuat, sit

sit nocens. Neq; hoc erit cooperari eius morti, sed tantùm permittere; cùm traditio de se sit indifferens, & mors tantùm sequatur indirectè, & præter intentionem Reipub. *Mol. l. c. Less. l. 2. c. 9. d. 7. Fill. t. 29. n. 11, Laym. &c.* Limittat autem *C. Lugo d, 10. de iust..* si innocens sit subditus, vel peregrinus teneatur mori pro Repub. alienâ

III. Si fugere non possis mortem, persequente hoste, nisi per viam angustam, quâ quispiam istic sedens esset obterendus, licet nihilominus (dummodò tamen, si infans est, sit baptizatus, vt monet *C. Lugo, & Escob. Ex 7. c. 8.*) fugere cum eius periculo, & interitu, præter tuam intentionem. *Less. n. 59. Fill. n. 36.*

IV. Similiter ad expugnandam vrbem, & victoriam reportandam, si necessarium sit, licet tormenta in eum locum dirigere, vbi multi sunt innocentes: quia horum mors præter intentionem sequetur. *Less: loc: cit:*

V. Non licet occidere obsides, etsi qui eos miserunt, non seruent fidem: quia sunt innocentes. *Bon. t. 2. d, 2. q. vlt. §. 3. p. 7. Dia. p. 5. t. 4. R. 35.* contra *Azor, &c.*

Quæres. An aliquando liceat procurare abortum?

Resp. Quicunque malitiosè in se, vel altero curat abortum, peccat grauiter, siue fœtus sit animatus, quia est verum homicidium; siue non, quia tendit ad occisionem hominis, & est contra naturam generationis. *Less. d. 10. n. 61.* Si tamen ad vitam matris conseruandam, omnino sit necessarium, sequentes Regulæ tenentur, 1. Si fœtus mortem matri allaturus, probabiliter necdum sit animatꝰ animâ rationali, (animari autē cōmuniter aiunt, marē die quadragesimo, fæmellas verò octogesimo, quæ res valde incerta est) quidam permittunt, etiā directā intentione expelli, vt *Sanch. l. 9. de matr. d. 20. n. 9. & 10. Henriq. &c.* contra *Less. l. 2. ca. 9. d. 16.* & alios, quorum sententia in praxi suadenda: quorsum enim directè expelles, cùm indirectè liceat, & sufficiat? 2. Si verò fœtus sit animatus, materque iudicetur moritura cum prole, nisi medicinam sumat, licet eam sumere, & secundùm quosdam, tenetur, intendendo directè suam tantùm sanitatem, etsi indirectè, ac consequenter destruatur fœtus:

fœtus: quia in pari necessitate mater potest magis prospicere sibi, quàm proli: 3. Si verò cum morte matris, spes vitæ & baptismi prolis affulgeat, tenetur mater, secundùm plerosque, sub mortali, abstinere ab omni remidio destructiuó prolis: quia tenetur vitam corporalem exponere, pro extrema necessitate spirituali infantis: Contrarium tamen docet *Lud. Lopez:* quod *Sa V. Charitas* dicit esse probabile. *v. Less. loc. cit, Sanch. Fill, c. 19. cap. 6. q, 1. Bonac: t. 8. num. 3.*

DVBIVM V.

De Duello, & Bello.

Artic. I. Quid sit, & an liceat duellum?

Resp: Duellum est duorum (vel subinde etiam pluriùm) certamen, quod ex condicto, vno indicente, & altero acceptante, suscipitur; ita vt id, non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod etsi communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est ex iusta causa, quæ semper est attendenda. *v. Triden, sess. 25. c, 19. de reform. Sanch. 2. mor. c. 39.* Item de pœna duellantium: *v. infrà de excom. & Sanch. l. c.* Vnde resolues;

I. Duellum non est licitum, ad indagandam veritatem, vel iustitiam, vel purgationem obiecti criminis, aut litem terminandam: quia est fallax, imò superstitiosum medium ad eum finem, cùm etiam innocens homicidium & facere, & pati possit. *Trull: l. 5. ca. 2. d. 13. num. 12.*

II. Nec ob inimicitias, aut ad iniuriam vindicandam, neque ob solam ostentationem viriuni, aut delectationem.

III. Nec item ad euitandam ignominiam: quia apud bonos & prudentes honorem non perdit; imò nec apud alios, si prouocanti dicat, se eum non æstimare dignum, cum quo congrediatur, contra leges diuinas & humanas. Interim iturum se indies libere suas vias, paratumque semper fore, & nunc esse, contra quemuis inuasorem se tueri. *Trul. l. c. n. 4.*

IV. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conseruan-

dam æstimationem exercitus apud hostem, eosque debilitandos, vel ad terminandum bellum cum minore damno. *v. Sanch. loc. cit.*

V. Acceptare item licet, si quis aliàs te occisurus, concedat tamen arma, vt sic fortunam experiaris; quia est tantùm defensio, positoque, quod aliter non possis euadere. Similiter, si Iudex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi: quia alter alterius esset constitutus minister iustitiæ. *Trul.* l. c.

VI. Denique si vir nobilis in aula regia, vel militaris in castris, prouocatus sisteret se, meræ defensionis gratiâ, cum spe præualendi, priuandus alioqui, ob suspicionem ignauiæ, dignitate, officio, vel fauore Principis, non audet eum damnare Laym. l, 3, t, 3, p, 3, c. 3. eundem excusat *Hurt.* 2. 2. d. 170. *f.* 8. §. 76. *Less. ca.* 9. d. 8. *Fill. c.* 8. q. 6. & *Nauar. c.* 15.

Artic. II. An, & quousque liceat bellum?

Resp, Bellum defensiuum, quo scilicet vis iniusta repellitur, licet etiam priuatâ authoritate; offensiuum verò, quo vis infertur, vt liceat, tres conditiones requirit: 1. vt geratur authoritate Principis, vel Magistratûs, nullum agnoscentis superiorem; qualis est Papa, Imperator, Reges, & quædam Respub: v, g, Venetorum, Genuensium, &c. 2. vt adsit iusta causa, eaque grauis, v, g, necessitas boni communis, & quietis conseruandæ, recuperatio iniustè ablatorum, coërtio rebellium, defensio Innocentum, &c. *v, Laym hic, & Mol t.1.d.* 104. *Dian. p.* 6. *t.* 4. *R.* 3. 3. vt fiat ex recta intentione, hoc est, non ex odio, sed ex amore boni communis, quanquam si hæc vltima sola desit, non sit obligatio restitutionis. *Ita communiter* cum *D. Thom. q.* 41. *Laym. l.* 2. *t.* 1. *ca.* 12. Vnde resolues.

I, Si quis iustum bellum gerat, non potest alter licitè se defendere: quia circa eandem rem non possunt duo habere contraria iura. Fieri tamen potest, vt neutra pars peccet, ob ignorantiam inuincibilem. *Eill. n.* 185.

II, Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, vt certus sit de eius iustitia, & graui causa. Ad quod sequentia conducent. 1. Vt curet habere non tantùm peritos

peritos sed etiam bonos Consiliarios. 2. Vt attendat, an etiam à suis impediantur, vel interuertantur literæ, aut instructiones ad ipsum. 3. Si non tantùm à suis Consiliariis, sed etiam à diuersis Theologis curet iustitiam belli, secundùm leges Euangelicas examinari, & liberè edici. 4. Si auditis omnibus, ipse quoque corâm Deo illam examinet, statuatque id, quod in puncto mortis se fecisse vellet. Denique licet sufficiat opinio probabilis de iustitia belli; si tamen iustitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bellum indicere; cum melior sit conditio possidentis. *Fill. t.* 29. *ca.* 9. q. 4. *Trul. l.* 5. *c.* 2. *d.* 3. vbi cum *Dian. p.* 4. *t.* 4, *R.* 72. docet licere etiam Principi concedere repressalia, seruatis tamen conditionibus certis, quas v, apud *Palaum tom,* 1. 2. 6. *d.* 5. *p.* & hic infrà *Art. seq.*

III. Perspectâ iustitiâ belli, debet ea proponi parti aduersæ: quæ si offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari. Imo vt probabilius est, etsi cœptum sit, debet, si non ex rigore iustitiæ, saltem plerumque ex charitate mox finiri. *v. Mol. suprà d.* 103. *Trul. l.* 5. *c.* 2. *d.* 3.

IV. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablatorum, & expensarum; item aliquid in pœnam illatæ iniustiæ. *Dunal,* Hinc potest victos priuare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arces, &c. quæ ad securitatem sunt necessaria. *Côn, Dian, p.* 6 *d* 4. *R.* 22.

V. Principes tenentur stipendia soluere militibus; alioqui tenentur compensare damna, tum ipsis militibus, tum aliis, qui ab ijs damnum acceperunt. *Côn. Palaus,* Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 29.

VI. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici à bello, alioqui per se iusto, abstinere, si inde oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ. *v. Palaum, Dian. p.* 6. *t.* 4; *R.* 7.

VII, Etsi per se loquendo, in bello iusto liceat aduocare infideles in auxilium, per accidens tamen subinde, imò plerumque non licet, ratione scandali, vel periculi in fide, v, g, ne subditi peruertantur, sacra profanentur, &c. *Regin. t.* 2. *l,* 21. num.

num. 100. Fill. num. 181.

VIII. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello iusto auxilium ferre, nisi tamen sit periculum scandali, incrementi hæreseos, & damni veræ fidei. v. apud Con. tract. de charitate, d. de Bello.

IX. Duces, Tribuni, Centuriones, alijque Officiales peccant, tenenturque ad restitutionem. 1. Si pauciores habeant milites, quàm in solutione stipendij exhibent. 2. Quando debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per regiones, accipiant pecunias à varijs pagis, ne isthic pernoctent, aut morentur. 4. Si vni militi dent plura syngrapha ad domos diuersas Mol. Bec. Dian. p. 6. t. 4. R. 27. & 28. 5. Si stipendium militibus subtrahentes, permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

X. Miles, qui in bello, & iusto, & iniusto, paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat: & quidem similiter in bello iniusto, tenetur ad restitutionem damnorum; nisi inculpabilis ignorantia excuset: tum enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet, vel eorum, in quibus factus est ditior. v. infrà.

XI. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis qui bellum gerit, aut ab eo antè conductus, non tenetur inquirere de iustitia belli, quamdiu nulla vehemens suspicio occurrit in contrarium, quæ positiuè reddat dubium: quia potest præsumere pro suo Principe, cui in dubio debet obedire, eiusque authoritas plerumque illi sufficiet, ad formandum etiam positiuè iudicium probabile, de iustitia causæ, ne cum dubia fide operetur. v. C. Lugo d. 18. de iust. s. 1. nu. 21. Si vero non sit subditus, tenetur prius inquirere, & postea saltem probabile formare iudicium, bellum esse iustum. Molin. d. 115. Fill. n 181. Laym. l. 2. t. 3. ca. 12. num. 8. Azor. Mald. Regin. contra quosdam apud Dia. tom. 2. t. 5. misc. R. 96. & tom. 3. t. 3. Res. 7. C. Lugo l. c. Escob. E. 7. c. 8.

XII. Miles intelligens bellum esse iniustum, in quo est non potest absolui, nisi velit, quamprimum potest curare dimissionem,

missionem, & interea abstinere ab actibus hostiliatis, v. g. cæde, præda &c, v. Laym. lib. 2, t. 3. ca. 12. An autem talis possit occidere militem se inuadentem. v. Escob. E. 7. c. 8.

Artic. III. Quid in bello iusto liceat?

Resp. Etsi circa hostes in bello iusto liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria, v. g. occidere spoliare, &c innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Religiosi, Clerici, peregrini, mercatores, & rustici) directè vitâ spoliari non possunt; bonis tamen externis possunt, si sint pars Reipub. hostilis, aliterque finis belli obtineri non possit. Moli. Bec. p. 2. c. 10. 11. & 12. Laym. Fill. num. 191. &c. Ratio est, quia cùm sint pars Reipub, possunt propter huius delicta puniri, in ijs bonis, quæ Reipub. dominio subsunt. vnde resolues.

I. Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex ijs extrahere, in ijs spoliare & occidere, si v. g. Ecclesiâ velut castro ad repugnandum vtantur. Sylu. V. Bellum. n. 11. Sa. Bon. p. vlt. §, 3.

II. Contra hostem licet vti insidiis, & stratagematis, dummodò absint mendacia: etsi etiam hæc, v. g. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea verò, adquæ cauenda nulla prudentia datur. v. g. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra iura belli, nec licent. Moli. d. 111.

III. Fides hosti data seruanda est, nisi vel coactus dederis, vel in graue detrimentum cederet Reipub. aut Religionis; aut si hostes eam non seruent; aut denique conditiones ac circumstantiæ planè sint mutatæ. Dual. Palaus Dian. l. c. R. 10. v. etiam Laym. l. 2. c, 3. c. 12.

IV. Capti in bello, etiam ex parte capientum iusto, nisi obstet scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium iniusto, & fugere, & bona hostium secum auferre possunt. Laym. l. 2. t. 3. c. 12. num. 16. An obsides liceat occidere, v suprà dub. 4. ca. 5.

V. Potest quidem aliquando, (rarò tamen, & nonnisi ob-

ob causas grauissimas) dari vrbs in prædam: milites tamen priuatâ authoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt, quia sunt executiores tantùm & ministri. *v. Sa, V. bellum. Lay. hic l. 2. tr. 3. ca. 12. Fill. nu. 198. Dian. p. 6. t. 4. to10.* dum autem vrbs spoliatur iniustè, gregarios milites tantùm teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse, docet *Dian. l. c.* R. 31. ex *Sylu. Nauar. &c.* Item *p. 3. t. 5. R.* 86. v. infrà *t. 4 c. 2. d. 3.*

VI. Milites peccant cum onere restituendi, si à Rusticis aliisve apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant, aut inuitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omnino libere fieri, si quidem donationes istæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex constitutione Principis ijs debent subministrare: nisi tamen sint in extrema, vel saltem graui necessitate. *Moli, Còn. Palaus, Bec. &c. Dia. p. 6. t. 4. R. 26.*

VII. Repressalia licita sunt his conditionibus, 1. vt manifestè constet ciues alterius Reip. fecisse iniuriam. 2. vt superiores illorum rogati recusent administrare iustitiam. 3. vt constet eos culpabiliter id recusare. 4. vt Princeps supremus causâ cognitâ id concedat. 5. vt non inferatur plus damni, quam iusta satisfactio requirit. 6. vt non concedantur in personas Ecclesiasticas. *Moli. Dian. p. 4. t. 4. R. 27.* ex 18. *alijs,*

Quæres. Ad quem pertineant bona hostibus erepta?

Resp. I. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, vt pars cedat Principi, & communitati. II. Iure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata iusto bello, qui ea iniustè possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua præsidia deportarunt. *Valent. tom 3. d. 4. q. 18. p. 3. Molin. d. 18. & Hurtad. tom. 2. d.* 169. *f.* 12. §. 119. vbi requirit, vt vnâ saltem nocte possederint. *v. etiam Sylu. Bonac. l. c.* de peccatis in bello commiti solitis. *Trul. l. 2. d.* 10. *& seq. Dian. p. 6. t. 4. R,* 23. vbi contra *Durand.* docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

CA-

CAPUT II

De VI. Præcepto & IX.

Non Mœchaberis, &c. Non Concupisces, &c.

COniungo hæc duo Præcepta, quia vtroque idem explicitè, vel implicitè prohibetur; scilicet peccata Impudicitiæ, & Luxuriæ. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel vsus delectationis, seu sensus venerei, qui fit cum commotione spirituum generationi seruientium, circa partes corporis venereas; ita vt appetitus vel delectationes aliæ, etsi etiam sensitiuæ aut sensitiuorum, si tamen non sint venereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non spectent ad luxuriam. Porrò actus, seu peccata luxuriæ, distinguuntur in imperfectos, in quibus non interuenit vltimus terminus venereorum, quæ est decisio seminis; vt sunt actus interni desideriorum, & oblectationum morosarum, qui speciem sumunt ab obiectis & perfectos, ac consummatos, qui terminum iam dictum habent adiunctum. Qui rursus sunt duplices. Alij enim sunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec specie differunt in ratione luxuriæ, (etsi per deformitatem superadditam aliquando specie differant (v. g. adulterium, incestus, &c. Alij innaturales sunt, seu contra naturam, in quibus conditiones à naturâ institutæ, v. g. identitas speciei, vas debitum, &c. non seruantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt specie, quæ in illis variatur secundum modos, quibus committuntur naturæ repugnantes.

DVBIVM I.

An, & quanta peccata sint, oscula, amplexus, tactus, verba obscœna, & similia, extra matrimonium?

Resp.

Reſp. Ad id dignoſcendum, diſtinguenda eſt imprimis intentio, & delectatio venerea, & venereorum, ab intentione & delectatione ſenſitiua, & ſenſitiuorum aliorum, quæ conſiſtit in quadam proportione, & conformitate rei tactæ cum organo tactûs. Deinde ſciendum, intentionem & ſenſum venereorum eſſe mortalem, & excludere à regno cælorum, ſecundùm Apoſtolorum ad *Gal.* 5. Vnde reſolues,

I, Oſcula, amplexus, aſpectus, tactus, & ſimilia, ſi extra matrimonium fiant, ex intentione actûs luxurioſi, vel ob delectationem veneream, etiamſi non illam perfectam, quæ eſt in ſeminatione, ſunt tamen ſemper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium, ſunt impudica, & naturâ ſuâ talis delectatio tendit ad perfectam. *Fill. t,* 30, *c.* 9. *n.* 174. *Leſſ. l,* 4. *c.* 9. *d,* 8. *Sanch. l.* 9. *d.* 46.

II. Tales actus ſunt eiuſdem naturæ cum perfectis, ſiue conſummatis, ideoque in confeſſione explicandum, vtrum ſint habiti cum ſimili ſexu, an diuerſo; cum libera, an coniugata, perſona ſacra, &c. *Leſſ. d.* 15. *Sanch. l.* 1. *c.* 2

III. Oſcula, amplexus. compreſſiones manuum, & ſimilia non obſcœna, ſi fiant tantûm officij, aut moris patrij, aut amoris honeſti, vel benevolentiæ augendæ cauſa, etiamſi delectatio venerea ſuboriatur, (modò in eam non conſentiatur) non ſunt peccata *Leſſ. Fill. l. c. n,* 171.

IV. Si verò iſta fiant ex aliqua veniali vanitate, ioco, curioſitate, leuitate, petulantia, imò etiam ſenſualitate, ſiue affectu ſenſuali, ac naturali, (dummodo non cum delectatione venerea, nec eius causa; & ſi præter intentionem ſuboritur, eâ repulsâ, ac tunc abſtinendo) venialem culpam non excedunt, vt *v. Fill. hic Leſſ. Sanch. l. c. Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 136. Contrarium tamen eſt tutius, vt *v. Trul. l.* 6. *c.* 1. *d.* 12. *n.* 8.

V. Idem dicendum de tactu, & aſpectu inhoneſtarum partium corporis proprij, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, ſed ex curioſitate tantùm, aut leuitate, ſecluſo tamen ſcandalo, & periculo conſensûs venerei. Imo ſi

tactus

tactus talis, aut aſpectus proprij corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, vt v. g. ſi fricatione extinquere velis pruritum non venereum: dummodò tamen abſit periculum pollutionis, aut conſensùs in eam, ſi improuisò præter intentionem fortè obueniret. *Leſſ. n.* 63. *Fill. n.* 115. *Sanch. l.* 9. *d,* 41.

VI. Tactus nudi, & aſpectus partium inhoneſtarum alterius corporis, maximè diuerſi ſexus, aut concubitus humani ex curioſitate, (nam de neceſſitate aliud eſt) etiam ſecluſo affectu venereo, videntur nonpoſſe excuſari à mortali, propter grauem indecentiam, & periculum proximum actûs venerei: niſi tamen aſpectus fiat ex loco tam remoto, & ita obiter, vt hæc abſint. *Sanch. num.* 23. & 29. *Fill. num.* 218. *Laym. &c.*

VII. Aſpectus verò, & ſubinde etiam (rariùs tamen, propter periculum adiunctum (tactus, ex petulantia vel curioſitate, partium inhoneſtarum alterius corporis, eiuſdem tamen ſexûs, citra affectum & periculum conſensûs venerei, excuſari poſſe à mortali, vt v. g. quando ſimul aliqui natant, vel lauant, docet. *Laym. l.* 3. *ſ.* 4. ex *Sanch. l,* 5. *mor. c.* 6. *num.* 12. 13. & *n.* 27. & 28. *Trul. d.* 2. *n.* 15,

VIII. Verba turpia, lectio obſcœnorum, ſpectatio comœdiarum turpium. cantiones inhoneſtæ, geſtus, literæ, & dona amatoria, ſi tantùm fiant ex curioſitate, vel vano ſolatio, non ſunt mortalia: ſecûs tamen ſi fiant; vel animo inhoneſto, ſiue venereo, vel cum periculo ruinæ ſpiritualis ſui, vel aliorum. *Sanch. d,* 46. *q.* 3. *Fill. t.* 30. *c.* 10. *q.* 3.

IX, Choreæ niſi malo fine fiant, aut cum periculo, aliquos, aut ſe ipſum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumſtantia mala, ſecundùm ſe non ſunt malæ, nec actus libidinis; ſed lætitiæ. Quando verò Sancti Patres eas interdum valde reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abuſu. *v. Caiet. V. Chorea, Fill. n.* 223.

X. Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem, peccant mortaliter: quia ſunt ruina proximi; cum moraliter certum ſit multos inde ad peccatum incitandoſ. *Fill. n.* 211. Similiter Magiſtratus, qui

permittunt

permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter docet *Hurt.* & concedit *Baldel.* si authoritatem illis præstent, approbent, vel foueant: addit tamen posse aliquando excusari, ad si maius malum impediendum non puniant, & tantùm tolerent. *v. Dian. p.* 5. *t.* 13. R. 82.

XI. Persona soluta permittens se tangi ab alia, tactu, qui vulgò censetur pudicus, vt prehensio, contrectatio manûs, amplexus, & oscula, iuxta morem patriæ, non peccat; nisi ei constet fieri prauo affectu: huic enim cooperari non licet. Docet tamen *Fill.* etiam tunc admitti posse, ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos (vt mamillarum & obscœnarum partium) vel oscula furtiua, & morosa, vel indicentia, peccat: quia præsumitur affectus malus, *v. Fill. l.* 30. *n.* 196 & infrà *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 2.

Quæres. An, & quatenus liceant tactus, aspectus, &c. inter coniuges, vel sponsos?

Resp. I. Coniugibus licent, si referantur ad copulam: ad hanc enim licitè se excitant. Alio autem fine v. g. voluptatis causâ si fiant, sunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohonestat, ac defectus debiti finis non est mortalis; nisi tamen habeantur cum periculo pollutionis; quæ cùm ijs sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter saltem. *Sanch. l.* 9. *d.* 46. *nu.* 7. *Fill. n.* 357. *& alij.*

Resp. II. Sponsis tactus impudici non licent; pudici verò in partibus honestis licent, si ex ijs tantùm intendant delectationem sensitiuam; secùs, si veneream. *Sanch. l. c. n,* 50. *& Bon. p.* 9. *n.* 6, *&c.*

DVBIVM II.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ naturales?

Resp. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura instituit; v. g. quando seruatur sexus diuersus, species eadem, vas, & modus naturalis, &c. *vt vide in principio huius cap.* Vnde resoluitur tales esse has sequentes, quæ ideo in confessione sunt exprimendæ.

I. Est Fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta, (hoc est, quæ sit libera à voto, matrimonio, religione) ex mutuo consensu. Ad hanc reducitur 1. Concubinatus, qui est fornicatio continuata. Vnde concubinarius (sicut & meretrix) ordinariè non debet absoluti, nisi dimissâ concubinâ, aut muliere suspectâ, cuius retentio scandalum daret, licet cum ea non peccaret. *Sanch, l.* 1. *mor. ca.* 8. *Nauar. c.* 3. *Fill. tr.* 30, *c.* 2. *n.* 56. 2 Congressus cum alterius sponsa, quæ est fornicatio intra eandem speciem grauior, & in confessione aperienda, saltem respectu sponsæ, vt docet *Rodriq. tom.* 1. *cap.* 109. *Sanch. de mat. tom.* 1. *l,* 1. *d.* 2. *num.* 6. *Fagund. t.* 2. *l,* 4. *c.* 3. *Fill. t.* 2. *tr.* 30. *c.* 2. *n.* 53. contra *Couar. Viualdum. Ledes. Azor,* quorum sententiam, (etiam respectu sponsæ) probabilem, & in praxi tutam, censet *Dian. p.* 1. *tr,* 7. *R.* 5.

II. Stuprum, hoc est defloratio virginis, ipsâ inuitâ; quia si consentiat, erit tantùm fornicatio implex, nec circumstantia in confessione aperienda, vt probat *Less. & Sanch. l.* 7. *d.* 12. contra *Nauar, Azor,* & alios.

III. Raptus, cùm scilicet persona aliqua, (siue masculus, siue fœmina; siue nupta, siue innupta) libidinis causa abducitur, illatâ vi, siue abductæ, siue ijs, quorum potestati subest. Si quæ tamen sponte discedat cum Amasio, insciis parentibus, non erit propriè raptus, sed fuga, non addens malitiam specie distinctam fornicationi. *Lugo d.* 16, *num.* 237. *Fill. num.* 210. *v. Bonac.* Idem dicit *Dian. p.* 1. *t.* 7. *R.* 37. ex *Less. li* 2. *ca.* 10. *dub.* 1. *Sanch. de matr. to.* 2. *l.* 7. *d.* 4. *num.* 5. *&c.*

IV. Adulterium, cùm scilicet vterque, vel alteruter coëuntium, est coniunctus matrimonio, etiamsi adulterantis coniux sit contentus: esto enim tunc illi non fiat iniuria, fit tamen ipsi statui, Sacramento, & huic præcepto. Quòd si fœmina adulterans sit coniugata, grauius habetur, quàm si vir; propter incommoda grauiora, v. g. damnum veri hæredis, prolis incertitudinem, &c. Si vero vterque sit coniugatus, adhuc grauius est: quia sunt duæ iniuriæ in vtriusque coniugem, in confessione

fessione exprimendæ. *Fill. t. 29. c. 4. num.* 85. & 89.

V. Incestus, hoc est congressus cum consanguinea, vel affine, vsque ad quartum gradum; eò grauius peccatum, quò gradus est propinquior: quem proinde in confessione exprimere, saltem securius est, vt habet *Nauar. ca.* 16. *C. Lugo d.* 16. *nu.* 312. Sicut etiam multò grauior est incestus cum consanguinea, quàm cum affine in eodem gradu, v. g. cum matre, quàm cum nouerca, cum sorore propria, quàm cum sorore vxoris. Et rursus, grauior est cum affine, quàm cum cognato spirituali vel legali. Addi verò debet, si in primo gradu fuerit, vtrum cum matre, an cum filia, an sorore. *C. Lugo l. c. & Escob. de actibus humanis. E.* 2. *c.* 6. vbi ex *Hurta. d.* 9. *de pœn. dif.* 4. probabile dicit, incestum in eodem gradu & lineâ, eiusdem esse speciei, (eò tamen grauiorem, quò gradus est vicinior stipiti) & satis esse dicere, habui rem cum consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem reuocatur tanquam analoga, fornicatio cum filia confessionis; cùm propriè non sit cognatio spiritualis, quam tamen circumstantiam in confessione exprimendam esse, probat *Sanch.* 7. *de matr. d.* 55. *Con. d.* 32. *Fagund. & ceteri probabiliter* contra *Sa V. Confessio, & Dianam. vide C. Lugo. n.* 355.

VI. Sacrilegium, hoc est violatio rei sacræ per actum venereum. Res autem sacræ, quæ sic violantur, sunt locus, & persona. Vnde sacrilegium est. 1. omnis actus luxuriosus exterior, (qualis etiam est v. g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici, vt *v. C. Lugo, n.* 464.) in loco sacro, hoc est templo, vel cœmeterio: nisi tamen fiat à coniugibus, ex necessitate. v. g. ad vitandam incontinentiam. 2. Omnis actus luxuriosus tam interior, quàm exterior, in persona, vel cum persona voto castitatis consecrata: circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, vtrum fuerit votum solemne, an simplex. Sicuti neque, si duplici titulo sit sacrata, v. g. quia est Sacerdos & Religiosus: quia moraliter est vna numero malitia. *Sanch. de matr. l.* 7. *d.* 27. *num.* 27. *Henriq. & ceteri* quos citat *Diana*, & sequitur *p.* 1. *t.* 7. *R.* 3. *vide C. Lugo d.* 16. *de pœn. s.* 4. *Bon. q.* 4. *p.* 17. *Escob. E.* 8.

DVBIVM. III

Quæ sint species luxuriæ consummatæ contra naturam?

Resp. Cùm contra naturam esse dicantur eæ, in quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturæ, ita vt iuxta tales modos species varientur, hinc resoluitur tales species esse sequentes.

I. Congressus inordinatus, hoc est; innaturalis, siue indebitus concumbendi modus, cùm scilicet seruatur quidem identitas speciei, diuersitas sexûs, & debita naturæ organa, sed inordinato tantùm modo acceditur; v. g. cùm vir succumbit, vel auersè accedit more pecorum, vel à latere, vel stando, aut sedendo, aliæ ratione insolitâ, quod est contra naturam mortale, quando inde periculum est impediendæ generationis, vt effundendi seminis; aliàs si hoc periculum caueatur, aut non fit, eò quòd matrix fœminæ satis attrahat semen, & retineat, vt fit plerumque, non contra, sed præter naturam erit: & veniale graue, imò nullum, si grauis causa adsit, v. g. quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio, siue vtriusque, siue alterutrius coniugis aliter fieri non patitur. *Fill. t.* 30. *c.* 8. *q.* 8. *n.* 137.

II. Mollities siue pollutio, & est, cum absque congressu, seu copulâ, voluntariè procuratur fluxus seminis, siue id foras effundatur vti in maribus, siue intus diffluat in matricem, vt in fœminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, sæpè aliam habet adiunctam, vt v. g. fornicationis, adulterij, & incestûs, &c. cùm quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressum alicuius personæ liberæ, coniugatæ, &c. quod proinde si fiat, in confessione aperiendum est. Plura de mollitie, *v. sequenti dubio.*

III. Sodomia imperfecta, & est congressus cum debito quidem sexu, maris nempe cum fœmina, sed extra vas naturale. Potest etiam simul habere alias malitias, v. g. adulterij, si fiat cum coniugata; incestûs, si cum consanguinea. *Bonac. q.* 4.

de matr. p. 11. *num.* 1. *Fil. l. c. num.* 158.

IV. Sodomia perfecta, & est congressus duorum eiusdem sexûs, vt maris cum mare, vel fœminæ cum fœmina. Et potest etiam habere alias malitias adiunctas, v. g. incestûs: quo casu cognationis gradum non necessariò explicari docet *Escob de act. hum. E.* 2. *ca.* 6. sed satis esse dicere, coiui cum consanguineo, vel affine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciem. Ita ille. Explicandum tamen esse, fuerisne agens an patiens, dicit *C. Lugo, d.* 16. *nu.* 423. contra *Dianam tom.* 2. *t.* 4. *de sacram, R.* 159. & *p.* 6, *t.* 6. *R.* 36.

V. Bestialitas, quod est grauissimum inter omnes, & est congressus, in quo nòn seruatur identitas speciei: v. g. si homo coëat cum bestia, siue eiusdem sexûs sit, siue non. Neque opus est explicare, qualis, siue cuius speciei fuerit: quia est differentia tantùm materialis, & in genere entis, non autem formalis, & in genere moris. *Escob. E.* 1. *c*, 6. *ex Fill. tom.* 2. *tr.* 30. *cap.* 7. *n* 131. Huc reuocatur peccatũ cum Dæmone succubo, vel incubo Cui peccato superadditur malitia contra religionem, & præterea etiam Sodomiæ, adulterij, vel incestûs, si affectu viri, vel mulieris, Sodomitico, adulterino, vel incestuoso, cum Dæmone coëat. *v. Bon. de matr. q.* 4. *p.* 12. *Fill. n.* 162.

DVBIVM IV.

An Aliquando liceat procurare pollutionem?

Resp. Authoritate Scripturæ, quæ molles à regno cælorum excludit 1. *Cor.* 6. docent omnes, nullo casu licitum esse intendere, vel procurare directè mollitiem, ne quidem causâ sanitatis, ac vitandæ alias certæ mortis. Causam dat *Sanch. lib.* 9. *d.* 17, quòd natura administrationem seminis, extra matrimonium, in omni euentu, homini denegârit, eò quòd adeò vehemens sit in ea re sensus voluptatis, vt homines passione excæcati, passim sibi facile persuaderent, habere se iustam causam irritandi seminis, vnde plurima grauissimaque vitia contra bonum

num commune, & in impeditione generationis. emergent *Nauar. ca.* 16. *Less. & commun.* Vnde resolues.

I. Distillatio, quæ est fluxus humoris quasi medij inter vrinam & semen, (cum quo coloris & viscositatis similitudinem gerit) sine ingenti illâ delectatione non est vera pollutio, & si proueniat sine omni commotione sensûs venerei, vt quandoque fit, de ea non magis laborandum, quam de sudore, dicit *Caietan.* Si vero fiat cum sensu carnis, & commotione spirituum generationi seruientium, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est, vel est peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eundem modum, quo de pollutione dicetur. *Sanch. l.* 9. *d.* 45. *num.* 32. *Laym. l.* 3. *s.* 4. *n.* 18.

II. Si semen iudicio medicorum transiuit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, etsi præter intentionem sequatur aliqua veri seminis emissio. *Sanch. l:* 9. *de matr. d.* 17. *nu.* 16. *Fill. t.* 30. *c.* 8. *n.* 150. *Trul. l.* 6. *c.* 1. *d.* 8. §. 1,

III. Non tenetur quis (modo tantùm absit periculum consensûs in voluptatem, nec voluntariè promoueat) impedire pollutionem sponte suâ euenientem, aut iam cœptam, v. g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causâ sinere, vt natura se exoneret: quia id non est procurare, sed pati vt effluat, quod aliàs corruptum sanitatem læderet. Vnde idem admittit *Sanh.* etiamsi orta esset priùs ex culpa; modò de ea doleat, & consensum vlteriorem abstrahat; additque, plerumque expedire, munire se cruce, & sine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem. *Sanch. d.* 17, *num* 17. *Trul. l.* 6. *c.* 1. *d.* 10.

IV. Licitum est ob finem honestum, v. g. minuendæ tentationis, sanitatis, tranquillitatis animi, optare simplici affectu spontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modò desiderium illud non sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de eâ gaudere, viâ naturali & sine peccato factâ: quia obiectum istius desiderij & gaudij non est malum, quanquam eiusmodi desideria simplicia inutilia esse, nec periculo carere, quidam bene obseruent. *Less. d.* 14. *num.* 15. *Laym, num.* 17.

V. Si

V. Si quis facturus rem aliquam necessariam, vel lici-tam, & honestam, præuidet inde naturaliter secuturam pollu-tionem, (idque multò magis valet de distillatione) quam ta-men ille nullo modo velit, nec intendat, tunc, modò absit pe-riculum consensûs in delectationem, non tenetur abstinere a ta-li actione: quia prosequenti suum ius, non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus. Hinc non obstan-te periculo pollutionis, licet audire cõfessiones mulierum, stu-dere casibus conscientiæ, tangere se ex necessitate, fœminas cautè & cum necessitate alloqui, osculari, amplecti iuxta mo-rem patriæ, si alioqui inciuilis habendus esset. Quòd si tamen periculum esset consentiendi in delectationem quod colligitur inde, si sæpius ex simili occasione mortaliter sit lapsus (a causa il-la, quantumuis licita, abstinendum esset: proindeque confes-sarius tali casu teneretur relinquere officium. *Fill. Sanch. l. 9. d. 45. Nauar. c. 16. Laym. n. 16.* Monet autem *Laym.* eum qui in actionibus honestis & vtilibus talem miseriam experitur, faci-liùs liberari contemnendo, quàm æstimando: quia imaginati-one & timore augetur

VI. Si pollutio secutura præuideatur ex re illicita, otiosa, vel minùs necessaria, & hæc sit causa propinqua, ac naturâ suâ ad venerem ordinata, vt sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis, mortale est ab illa non abstinere: quia in eam cõsentiens, mortaliter in effectum consentire censetur. Quod si vero res illa sit causa tantùm remota, per accidens tan-tùm ad pollutionem concurrens, qualis est v. g. esus, aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis, (modò pollutionem non intendas, & absit pe-riculum venerei consensûs) secuta pollutio non est mortale: quia in talem rem consentiens, non ideò velle censetur effectum. *Fill. tr. 30. ca. 8. q. 6. num. 152. Sanch. l. c. Less.* l. 4. c. 3. d. 14. *v. Di-an. p. 5. t. 13.* R. 4. Addunt quidam DD. hanc regulam, pol-lutionem in causa volitam tantum esse peccatum, quantum est ipsa; vt si causa sit peccatum mortale, etiam ipsam fore morta-lem; si sit veniale, venialem: si verò causa nullum sit peccatum nec ipsum fore, (secluso semper periculo consensûs) hine veni-alem v. g. esse illam, quæ prouenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali. *Trull. l. 6. c. d 9.* ex *Lopez, Henriq. Vasq Bon. de mat. p. 30. v. Dia. p. 1. t. 2. mis. R. 56.*

VII. Pollutio in somno facta est mortalis, 1. si antè di-rectè, vel formaliter est procurata, & causa non est retractata, 2. quando post somnum placuit, & approbata est propter delecta-tionem veneream; aliás non. *Fill. q. 5. n. 148. Hrul. l. c. n. 9.*

Quæres. An mutua pollutio inter mares, vel fœminas procu-rata, sit molitiès tantum, an Sodomia?

Resp. Si fiat ex solo affectu ad veneream libidinem, absque concubitu, esse tantùm mollitiem: si verò fiat ex affectu ad per-sonam illam indebiti sexus (præsertim si adsit aliqua coniunctio, & commixtio corporum) est quoad malitiam Sodomia. *Fill. t. 30. ca. 8.* Plura de tota hac materia. v. infrà *lib. 5. c. 1. dub. 2. art. 2. de peccato in genere, & Authores citatos.*

TRACTATVS V

De VII. Præcepto.

Non furtum facies.

CVM hoc prohibeatur omnis iniusta damnificatio in bo-nis proximi, quæ fit 1. per furtum, & rapinam. 2. per omissionem reparationis damni illati. 3. per iniquita-tem contractuum; de his tribus hic agendum.

CAPVT PRIMVM.

De Furto,

DVBIVM I.

Quid sit furtum, & quale peccatum?

Resp. Est occulta & iniusta rei alienæ ablatio, inuito rationabiliter domino. Quòd si res sit sacra, dicitur Sacrilegium, de quo suprà. Si apertè cum vi fiat, est Rapina, à furto specie distincta. Licèt autem furtum ceteris paribus, quàm rapina leuius sit, & ex genere suo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur, est tamen mortale, si quantitas sit notabilis. *Ita communiter omnes. v. Bon. d. 2. q. 8.* Vnde resolues.

I. Qui alienum accipit per iocum, vel ob bonum aut commodum illius, à quo accipit, non furatur: v. g. si vxor auferat marito pecunias, ne ludis aut commessationibus prodigat; aut vinum, ne inebrietur; aut librum hæreticũ legat; aut famulus det eleemosynam non nimis magnam valde indigenti. in qua dominus rationabiliter non sit inuitus, à quo tamen ob verecundiam vel aliam causam non ausit petere. *v: Less. l. 2. c. 12.*

II. Qui pro se, vel alio in extrema necessitate constituto, alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumptum; si quidem re & spe indigens fuit. Idem docent *Less. l. c. d. 12. Malderus, Dian. &c.* Verùm id probabiliùs alij negant, cum de necessitate graui. *Laym. l. 3. t. 3. p. 1. ca. 1. nu. 7. ex S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 7. Sylu. Angl. vid. Dian. to. 1. p. 2. t. misc. Ref. 20. C. Lugo d. 16. s. 7.*

III. Nec item furatur, qui accipit in compensationem iustam, si aliter sibi debitum accipere nequeat; v. g. si famulus iustum stipendium non possit aliter obtinere; vel iniquè inductus sit, ad seruiendum iniquo pretio. *vid. Lay. l. c. & Tol. l. 5. t. 18.*

DVBIVM II.

Quid sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

Variæ ea de re sunt sententiæ. *Nauar.* nimis scrupulosè statuit medium regalem; alij nimis laxè 100 aureos moderatiùs *Tol. Med. Less. &c.* duos regulares; etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematicè, sed moraliter metienda est, non tantùm ex valore rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ cui infertur, si nimirum ei graue damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana grauiter lædatur. quomodo respectu valde diuitis imò Regis, vnus vel alter aureus notabile quid videtur, respectu verò mediocriter diuitum, quatuor circiter regales, siue medius imperalis, respectu pauperis, vnus. *Ita nunc plerique* cum *Bon.* Vnde resolues.

I. Graue peccatum est auferre rem paruam domino valde proficuam, v. g. sartori acum quam vnicam habet, nec habere aliam potest, quâ se alat. *Less. l. 2. c. 12. d. 8.*

II. Graue item est (etsi non in specie fuit) si fur sciat ex iactura rei paruæ domino secuturam valde magnam molestiam, v. g. quia valdè ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest: nisi tamen res sit nullius prorsus momenti. *v. Bon. d. 2. q. 8. p. 1.*

III. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ vltrò proueniunt, & sunt valdè expositæ, v. g. fructus ad viam publicam. *v. Less. l. c.*

IV. Plus item, si quis à diuersis, vel ab vno interpolatim, parua & plura furetur. *2. Less. l. n. 46.*

DVBIVM III.

Quam grauiter peccet, qui multa minuta furta committit?

Resp. Hic quoque quantitas læsionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati. *vid. Less. l. c. Sanch. l. 7. ca. 21.* Vnde resolues.

I. Si quis ex occasione tantùm furatur, siue vni, siue pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo grauiter nocere, singulis furtis non peccat grauiter, neque ea simul sumpta vnum mortale constituunt: post-

quam tamen ad quantitatem notabilem peruenit, eam detinendo mortaliter peccare potest. *Less. d. 7. Sanch. l. 7. c. 21. Bon. q. 8. p. 2.* Verùm, & hoc mortale euitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulò post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit. *Gran. Dian. p. 3. t. R. 25.*

II. Si autem per plura parua furta vni vel pluribus facta, habeat intentionem paulatim ditescendi, vel inferendi graue damnum, peccat grauiter eâ intentione; ac licet executio singulorum sit tantum venialis ex se, vt tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis. *Less. l. 2. ca. 12. d. 7. Sanch. l. c.* quia nocent grauiter Reipub. & praxis illa valde perniciosa est societati humanæ: v. g. si sartor particulas panni à diuersis surripiat, si mercatores vtantur breuioribus vlnis, &c. Interim hi excusantur subinde à graui peccato, 1. ex eo quod dictum est casu primo, 2. Si id faciant, vt se seruent indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non inuenirent emptores. *Rosella V. emptio.* 3. si alias non habeant vnde se vel suos alant.

III. Si plures simul, vel successiuè; plura furta parua alicui faciant, quæ simul sumpta grauiter illi noceant, tunc si alter de altero non sciat, nullus peccat grauiter, v. g. si viatores ex vinea vnam alteramve vuam rapiant & comedant: etsi hoc licere dicat *Couar. Valerus & Ripa* contra *Dianam p. 3. t. 6. R. 20.* si autem singuli conspirent, singuli grauiter peccant. Si denique de se mutuo sciant, nullus tamen alter sit causa furti, probabilius esse mortale, vt docet *Less.* Tann. *&c.* contra *Suar. Vas. v. Bon. l. c.*

DVBIVM IV.

Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum?

Resp. Licèt verè furtum sit, si vxor, liberi, amici, serui, patrifamilias inuito quid auferant, plerumque tamē maior quantitas requiritur, vt sit mortale, cum plerumque hic dominus aut non rationabiliter inuitus, aut saltem minùs inuitus sit, vt ab his, quàm ab aliis auferatur, Vel etsi valde inuitus sit, sæpè tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quàm modi accipiendi clam, ratione finis, ob quem accipitur, v: g. ad ludendum, potandum, &c. *v. Caiet. V. Furtum* Less. *c. 12. num. 76.* Vnde resolues.

I. Vxor grauiter peccat, si notabilem summam accipiat inuito marito, etiam ex dote, vel bonis communibus; quia licet media pars ad eam spectet, maritus tamen habet vsum, fructum illius partis, ideoque tenetur ad restitutionem. *Trul. l. 7. c. 6. d. 8. n. 7. &c.*

II. Similiter peccat grauiter maritus contra iustitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile vxori surripiat absque eius consensu, ex bonis ipsius paraphérnalibus, vel aliis propriis, siquidem libera eorum administratio ipsimet vxori competat; quia par est ratio mariti & vxoris, quo ad bona propria. *v. Villalob. to. 2. t. 13. Trul. l. 6. c. 1: d. 9.*

III. Vxor potest dare eleemosynam & munera, secundùm consuetudinem aliarum mulierum istius loci & conditionis. etiamsi maritus eleemosynas omnes illi prohibeat: quia consuetudo hoc ius ei tribuit, quo maritus eam priuare non potest *Ibid. n. 3. Dian. p. 1. t. 3. R. 23. & p. 5. t. 8. R. 34.* vbi cum *Molin. & 10. aliis* docet, posse eam inscio marito dare vigesimam partem annui census, vel lucri; eò quod hoc pertineat ad decentiam status, & maritus irrationabiliter sit inuitus. Hinc etiam potest cum Abigail moderatas eleemosynas dare, vt mariti conuersionem impetret, vel ne Deus illum puniat. *Vasq. Bon. Regin. & alij* 10. contra *Con. &c. v. Dia. p. 2. t. 16. R. 23. & p. 5. t. 8. R. 34.*

III. Vxor, potest bona expendere, marito absente vel fatuo: quia tunc ad illam spectat administratio domûs. Item quæ acquirit suâ industriâ; item paraphernalia, hoc est, bona, quæ præter dotem marito allatam, sibi reseruauit. *Trul. l. c. & ceteri communiter.*

IV. Non peccat vxor, subducendo aliqua, vel compensationis causâ, si vir sit prodigus; quia is tunc facit vxori iniuriam,

am, partem ipsius profundendo: vel pro victu, vestibus, cæterisque sibi vel familiæ necessariis, quæ mariti sæpè non intelligunt, & frustra ab illis peterentur. *Bon. Trul. l.c.*

V. Vxor, si eius pater, mater, vel proles ex alio matrimonio sit pauper ita vt miserè secundum statum suum viuat, & maritus eis nolit succurrere, potest ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus, (dummodò post mortem viri omnia computet in sua parte) eis subuenire, quia iure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id consentire. *Nauar. Palaus, Less. l.* 2. *c.* 12. *n.* 14. *Dia. p.* 5. *t.* 8. *R.* 34 vbi illam potestatem extendit ad fratres & sorores, quod etiam *Less. l. c. & Trull. l.* 6. 6. 1. *d.* 9. iudicant probabile.

VI. Filius peccat grauiter, inuitis parentibus notabilem summam accipiens, qualis non semper est, secundùm *Less. c.* 12. si filius patri prædiuiti duos vel tres, imò secundùm *Sanch.* quinque vel sex aureos furetur; eò quod parens sit minus inuitus, & filius sit aliquid patris. Vnde non tenebitur ad restitutionem, nisi fortè cohæredibus grauiter noceat.

VII. Si filius notabilem summam expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatem parentum, ex pecunia sibi suppeditata ad vsus honestos, putat. *Less. ca.* 12. *dub.* 13. eum peccare mortaliter; etsi excuset à restitutione, si pater rogatus facilè condonaturus putetur.

VIII. Si filius, v. g. mercatoris, vel cauponis administret bona parentis, potest à patre exigere salarium, quantum dare deberet extraneo; & si id impetrare non possit, vel exigere non ausit, potest clam accipere. Ita probabiliter *Laym. l.* 3. *s.* 5. t. 4. *c.* 8. *Dian. p.* 4. *t.* 4. R. 66.

IX. Etsi famuli in esculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut diuendunt, grauiter peccent; quæ tamen ipsi domi consumunt, in ijs faciliùs, (vti & Religiosi) excusantur, cùm in his dominus, aut Prælatus sæpè tantùm sit inuitus quoad modum accipiendi clam, non quo ad rem. Quod tamen timeri posset, si extraordinariora acciperentur. *Laym. Escob. & Less. l.* 2. *ca.* 12. *d.* 8. *num.* 48. Vbi docet quod furta minima famulorum ex comestibilibus, quæ claudi non solent, non coalescant, si non ad vendendum, sed comedendum tantùm accipiantur.

X. Cùm à graui peccato furtum domesticum non potest excusari, tunc vxor tenetur restituere ex paraphernis, filius ex castrensibus, vel si ea non habet, post mortem patris afferre diuisionem hæreditatis, (si quantitas rei ablata sit valde magna, nec pater restitutionem tacitè vel expresè dimiserit,) Famuli verò, si sine magnâ difficultate restituere non possint, iubeantur compensare officiis, & obsequiis extraordinariis, quantum possunt. *Laym. lib.* 3 *.tract.* 3. *part.* 1. *cap.* 1.

CAPVT II

De Restitutione.

DVBIVM I.

Quid sit Restitutio, & qui teneantur ad eam?

RESP. I. Restitutio est actus iustitiæ ad salutem necessarius, necessitate præcepti, quo reparatur damnũ proximo illatum per iniuriam, ita vt radix restitutionis non sit quæuis læsio proximi, v. g. contra charitatem, &c. in quibus non habet ius quod violetur, sed ea tantùm, quæ est contra iustitiam, in qua propriè iniuria infertur, hoc est, læditur aliquod ius proximi quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnum patitur. Quod variis modis fieri potest, v. g. furando, defraudando, destruendo, rem alterius negligenter custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, conuitiando, & similibus.

Resp. II. Ex data responsione patet, teneri ad restitutionem eos, qui intulerunt iniuriam damnosam. Hæc autem est duplex, scilicet materialis, vt v. g. cùm quis rem alienam destruit, accipit bonâ fide, vel retinet, id est probabiliter iudicans id sibi licere, vel esse suam: & formalis, quâ quis rem alienam destruit, accipit, vel retinet malâ fide, id est, cùm sciat, vel scire possit, ac debeat, id sibi non licere, & rem non esse suam, *v.* *La-*

Laym. l. 3, t. 2. ca. 1. Less. lib. 2. ca. 7. dub. 6. Bon. d. 3. q. 1. p. 6. Vnde resolues.

I. Qui iniuriam intulit, ex qua alteri nullum est damnum secutum, vt, si adulterium commisit, sine damnificatione alterius, non tenetur in conscientia ad restitutionem; cùm hæc sit reparatio damni: potest tamen à iudice cogi ad satisfaciendum pro iniuriâ.

II. Quisquis intulit iniuriam damnosam, etiam materialem tantùm, tenetur restituere; sed non nisi id, quod ex alterius re adhuc habet., vel quo ex ea factus est ditior.

III. Qui intulit iniuriam formalem, siue rem adhuc habeat, siue non, tenetur restituere, & quidem tantum, quantum est damnum secutum. An verò sufficiat culpa venialis, controuertunt Authores, & sententia vtraque probabilis videtur, ac in praxi tuta; saltem quando non commodè potest restituere. *vid. Authores citt.* & *Lay. lib. 3. tr. 2. Less. l. 2. ca. 7. du. 6 c n. 27. C. Lugo. di. 8. sect. num. 56.*

DVBIVM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem?

Resp. Tenentur omnes illi, qui quoquo modo sunt causa influens, & efficax damni secuti, ac qui ex officio, & obligatione iustitiæ obligati cauere damnum, non cauerunt. Ita communiter Doctores. Vnde concludunt, teneri ad restitutionem comprehensos sequentibus verbis:

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Patet ex sequentibus Casibus.

I. Tenetur ad restitutionem mandans, siue expressè mandet, siue tacitè, dicto nimirum, vel facto, ex quo v. g. famulus colligat, hero gratum fore, si faciat; non autem tenetur, qui ratum tantùm habet opus suo nomine factum; vt

nec mandans, si ante executionem mandatum retractet, idque mandatario innotescat: quia tunc non est vera causa *Mol. Less. l. 2. ca. 13. dub. 3. Fill. t. 32. num. 54.*

II. Tenetur item consulens, aut precibus ac promissionibus ad damnificationem inducens. Quòd si tamen ante executionem consilium suum retractet, & quantum potest contrarium suadeat, etsi non persuadeat, probabile est excusari à restitutione; maximè si eum, cui damnum paratur, moneat vt caueat. *vid. Bonac.* & *Tann. 2. 2. d. 4. q. 6. dub. 14. Sa, V. Consilium,* & *Dian. tr. 2. misc. Resol. 18. & t. 5. resol. 83.*

III. Tenetur item, qui suo consensu, calculo, vel suffragio, est causa efficax damni. *Less. d. 3. n. 23. Fill. t. 32. c. 3.*

IV. Item palpo, vt qui laude, adulatione, vel exprobratione ignauiæ, aliterue alium ad damnum inferendum excitat, animat. *Less. Fill. l. c.*

V. Item qui inferenti damnum præbet recursum, illum receptat, illius furta aut instrumenta occultat, vel ea emendo rapinas fouet, &c. *Ibid.* Hic enim omnes, vti & is cui res furtiuæ traditæ sunt in custodiam, tenentur (non manifestato fure) restituere domino. Et sic peccare eos, qui à sartoribus emunt fragmenta panni, seu vestium, docet *Villalo*: apud *Dian. p. 4. t. 4. R. 176.* licèt *ibid. Sanch.* excuset eos, qui ista emunt à sartoribus magistris, eò quòd his plerumque detrahatur plus à iusta mercede, quam mereantur ista fragmenta, ideoque licitè ea retineant. Neque hic à peccato excusari caupones, qui à filiis familias aceeptant pecunias, aliasve res parentibus surreptas, notat *Laym. l. 3. t. 2. c. 5. Bon. &c.* Qui verò post delictum ipsum reum iuuat ad fugiendum (non concurrendo ad delictum) non tenetur restituere; modò non det illi spem refugij imposterum. Tum quia non est causa damni; tum quia reo licet fugere, vt infrà dicetur, *l. 4. d. 7.*

VI. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans; vt agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta, conficiens literas, &c. in bello iniquo tormenta aduehens, &c. Excusantur tamen (modo actio per se non sit mala) qui

qui ea non sponte, sed iusto metu coacti faciunt; vt v. g. cùm rustici furto à solis militibus facto, coguntur eorum prædas auehere, vel pecora abigere. *Less. dub. 5. n. 19.*

VII. Item tenentur causæ, quæ priuatiuè ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, siue non clamans, cùm potest; aut non obstans, non manifestans; sed tunc tantùm, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur ex iustitia damnum cauere. S. *Thom, 2. 2. q. 62. a. 7.* Sic Princeps, Magistratus, belli Dux, tenentur ad restitutionem damnorum, quæ à feris, latronibus, militibus, ob ipsorum culpabilem negligentiam dantur. Item Consiliarij, Canonici, tacentes, absentantes se, non impedientes iniquam constitutionem, vel electionem. Item tutores, administratores bonorum, &c. non impedientes damna pupillis, Minoribus, Ecclesiis prouenientia. Item custodes montium, vinearum, syluarum, agrorum, piscinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifestant. *Molin. d. 116. Fill. t. 32. ca. 3. q. 12. v.* suprâ *l. 3. t. 3. ca. 2.* Item Principes & domini Territoriorum, si sciant vias publicas infestari prædonibus, & cùm possint, non impediant, tenentur mercatoribus & ceteris viatoribus damna, quæ ab istis accipiunt, compensare. *Dian. p. 8. t. 7. R. 38.*

VIII. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni; vt v. g. si fur, homicida non fuerit efficaciter motus mandato, consilio alterius, sed nihilominus absolutè erat facturus. Item, si v. g. in Capitulo alij ante te dederint suffragium, ita vt videas te nihil impetraturum, etsi neges: tunc enim non teneris restituere; licèt pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, consulendo, &c, *Bon. l. c.*

IX. Probabile est, non teneri supradictos, si non sit moraliter certum, eorum mandatum, consilium, efficaciter influxisse: quia in dubio melior est conditio possidentis: præsertim circa materiam iustitiæ, *Less. c. 13. d. 4, Bon. q. 2. p. 4. Dian. t. 5. misc. R. 84. Tan. 2. 2. d. 4. q. 6. d. 14.*

X. Nec tenentur, si efficaciter tantùm concurrant ad circum-

stantias, & modum actûs damnosi; v. g. si quis tantùm impellat alium, vt citiùs, vel animosius, hoc vel illo loco, vel modo noceat, *v. Laym. l. 2. s. 5. t. 2. ca. 5.*

XI, Nec tenetur, qui deliberatè volenti inferre magnum damnum, suadet, vt minus eidem inferat: quia tunc vtiliter alterius negotium gerit. Dico eidem, quia non licet impedire damnum vnius, cum iniuria alterius.

XII. Non tenetur item (contra *Nauar. Ang. &c.*) Confessarius, etsi ex officio confessiones audiat, vt Parochus, &c. si ex negligentia, vel ignorantia, pœnitentem non moneat, aut obliget ad restitutionem: quia etsi ex officio teneatur bene instruere pœnitentem, ideóque peccet grauiter omittendo, quando est necessarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex iustitia debeat eius damnum cauere, aut procurare, vt hoc ei compensetur. Secus tamen dicendum videtur, si positiuè restitutionem impediat ex malitia, imò etiam ex ignorantia crassa, vel culpa lata: quia tunc consilio suo, est causa efficax damni, *v. Less. & Bon. d. 1. q. 2. p. 11. Laym. l. 3. c. 4. c. 7.* & infrà *l. 6. t. c. 2. dub. 5.*

DVBIVM III

An supradicti teneantur singuli restituere insolidum, & quo ordine?

Resp. Cùm plures damnificantes, vel seorsim singuli rem suam agere possint, vel coniunctim, atque alij alijs plus minúsue in damnum influere, hinc ex tali ordine & mensura influxûs, ordo & mensura restitutionis desumenda est. *Ita commun. Doct.* Vnde resolues.

I. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu concurrant ad damnum, singuli non plus tenentur restituere, quàm quod quisque per se damni intulit. *Laym. lib. 3. tr. 2. cap. 6.*

II. Si plures cum consensu, & inuicem iuuantes id fecerunt, singuli in solidum tenentur restituere totum damnum: quia singuli sunt causa totius damni, cùm vnus iuuet alterum, & proce-

& procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Vnde si vnus eorum restitutionem fecit, potest à reliquis, nimirum à principali totum, aut si is nolit, à reliquis, pro ratâ singulorum, repetere. *Bonac. de rest. d. 1. q. 2. p. 11.* ex *Vasq. Mol. Fill. &c.*

III. Quòd si actio damnificans fuit lucratiua, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc existat, aut is eam malâ fide absumpsit, tenetur is primo loco restituere ipsam, vel æquiualens; & si ille non faciat, reliqui. *Less. l. 2, c. 13*

IV. Si actio damnificans non fuit lucratiua, vt quia res periit, & destructa est, vt fit, v. g. in combustione, mutilatione, detractione, tunc ante alios primò tenetur restituere qui mandauit, vel qui causa fuit primaria, vel executor primarius; vt in bello Princeps, & Dux; & si is non sit facturus, vt quia non vult, vel quia non potest, tenentur reliqui, v. g. cæteri milites. Quod etsi de militibus speculatiue verum sit, practicè tamen ij excusantur per accidens: tum quia non possunt totum restituere: tum quia dominorum voluntas non est, nec exspectatio, vt plus restituant, quàm partem suam; ideoque si hanc possunt, ad id tenentur; vti & si quid adhuc reliquum habent ex iniquo. *Lay. l, 3. tr. 2. c. 6. nu. 5*, ex *Caiet. Mol. &c.* Imò *Bonac. de rest. d. 1. q. 2. p. 10. num. 13. ex Nauar. ca. 17. Vasq. & Less. d. 4. nu. 37.* dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati à toto exercitu, sed tantùm pro suâ parte. v. suprà *4t. c. 1. d. 5. art. 3.*

V. Si damnum passus condonet restitutionem principali damnificanti, etiam minùs principales liberantur; non autem vice versâ: quia ruentè principali, ruit accessorium; non contrà. *v. Lay. l. suprà. cit.*

DVBIVM IV.

An teneatur restituere, qui alium impediuit à consecutione alicuius boni?

Resp. Attendendum, an lædatur ius alicuius, quod à naturâ, lege, vel aliter habeat; & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impedierit; num verò aliter. Inde enim apud *Laym. l. c. & Bon. q. 2. p. 12.* resoluuntur sequentes Casus.

I. Qui alterum impediuit à consecutione rei debitæ ex iustitia, tenetur ad restitutionem. *Less. c. 12. dub. 18. Fill. t. 32. c. 3. q. 12. n. 72.*

Si res non erat debita ex iustitia, sed conferenda ex libera voluntate, tunc qui sine vi, fraude, & calumnia collatorem inducit, vt v. g. officium, vel legatum, beneficium Ecclesiasticum, & similia dona gratuita non conferat, cui apud se constituerat, aut qui petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minùs digno etsi sæpè is possit grauiter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat, non tamen tenetur ad restitutionem. *Azor 3. p. l. 4. cap. 9. Vasq. Sa Bonac. p. 12.*

III. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam, collatorem induceret, ne ei daret, aut eum à petitione (cùm quiuis habeat ius petendi) aut à consecutione talis rei, per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium impediret, (cùm etiam quiuis ius habeat ne iniquè impediatur) is teneretur ad compensationem damni, arbitrio viri prudentis, iuxta certitudinem vel probabilitatem, quâ alter tale bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur: dummodò tamen eo sit dignus; nam si indignus est, non tenetur ad restitutionem; nisi famæ, si eam fortè læserit. *Less. l, 2. c. 12. d. 18. Molin. tom. 1. d. 135. Sa* V. *Restitutio, num. 21. v. Bonac. l. c.*

DVBIVM. V.

Cui, Vel quibus restituendum?

Resp. Attendendum ad naturam iustitiæ, & quis damnum patiatur, quidue ratio & leges ferant communiter. *vid. Less. & Laym. hic, ca. 9.* Vnde resolues.

I. Quando bona restituenda, siue debita quæcunque, sunt

sunt incerta, hoc est, cùm cui debeantur ignoras, aut adire non potes, aut illis restituere, tunc si ea habeas sine delicto, vt si inuenisti, vel à mercatore v. g. per errorem accepisti duas vlnas panni pro vnâ, & iam is discessit, nec scis quò abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi; post quam si spes non sit sciendi dominum, probabile est quod non tenearis ea dare pauperibus, (licèt ita plerique cum *D. Thoma* sentiant, & sit magis pium, ac practicè suadendum) sed possis tibi retinere, vt docet *Petrus Nauar.* quem sequitur *Laym. hic & Less. l. 2. c. 14. dub. 7. num.* 48, idque *Diana p. 2. t. 3. m. R.* 5. dicit esse tutum in praxi. Si verò ea habeas ex delicto, vt furto, vsurâ, &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ, hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo quo potest, vt saltem, cùm corpori domini non prosit, prosit eius animæ, dum in pauperes expenditur. *Ita communiter Doctores*, vt v apud *Laym. hic.*

II. Qui multis minutis furtis, v. g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit multis ciuibus, eum teneri restituere, non pauperibus, sed ipsis ciuibus, (minoris deinceps vendendo, aut maiore mensurâ, donec veniatur ad æqualitatem) dicit *Mol.* At *Vasq. & Escob.* dicunt esse probabile, quòd possit dare pauperibus præsertim ciuitatibus eiusdem.

III. Quando bona sunt certa, ordinarie restitui debent possessori iusto, à quo accepta sunt, vel cui damnum illatum, etsi non sit immediatus dominus. Vnde quod acceptum est à depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet, non domino, sed ipsis restitui: quia alioqui ipsis fieret iniuria, si iure possessionis, detentionis, custodiæ, aut vtilitatis spoliarentur; & damnum atque lucrum cessans compensari deberet.

IV. Excipitur tamen hinc 1. Si eorum nihil interesset, vt si sine illorum damno, infamia, domino restitueretur. 2. Si probabiliter ipsi putarentur rem absumpturi, ve ablaturi cum iniuria domini: quo modo bona Ecclesiæ non Prælato dissipatori, sed potiùs Capitulo restituenda sunt. Item accepta à filiofamilias, pupillo, furioso, vxore, religioso, si sint ex ijs bonis, quorum administratio ipsis non competit, plerumque restituenda sunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam si bona alicuius publicata, & fisco addicta sint: tunc enim depositum, & similia debita fisco debent reddi.

V. Cùm quis ignorato domino. cui restituendum erat, non præmissâ aliqua diligentiâ, pauperibus distribuit, non satisfecit domino postea comparenti: secùs si diligentia sit præmissa. vt *vid. Less. l. 2. ca, 14. dub.* 3.

VI. Cùm dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest sine sumptu, tunc si res malè accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere; si autem bené accepit, non nisi expensis domini. Quando nullo modo potest mitti, expectandum est ad tempus, & si adhuc non sit spes, reputatur debitum incertum *Tol. l. 5. c.* 23.

VII, Cùm quis accepit rem alienam à pssoessore bonæ fidei, putante rem esse suam cùm non sit, tum si quidem interuenerit aliquod iustum pactum, vt depositi, commodati, pignoris, &c. illi restituendum est, & non domino. Qui tamen ex charitate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius grauiore incommodo, infamia, &c. *Vasq. Azor p. 3. lib. 4. c. 3. q.* 1. Si autem aliter accepta est, tunc vero suo domino restitui debet, si eum nouisti, & absque incommodo fieri possit.

VIII. Quādo à fure, vel alio venditore quis emit, siue mala siue bonâ fide, rem furtiuam, tenetur restituere domino, non furi. *Ita communiter* Mol. *Regin. to. 1. l. 10. c. 5. nu.* 40. *Toletus* tamen *l. 5. ca,* 17. *Sylu. Ant. Mald, in 2. 2. t. 4. c. 3. du.* 2. probabiliter sentiunt, posse reddi furi, vt ab eo pretium suum recuperet: quia non constituit rem peiore loco, quàm ante fuerat; & consequenter ipse non infert domino damnum. Quod *Nauar Trul. l. 7. c. 11, d.* 4. admittunt cum hac limitatione; si mox, & non post longum tempus contractum rescindat: vel si certò sciat furem redditurum rem domino; vel si dominus rei sit mortuus, aut absit, ita vt conueniri non possit. Quod si autem pretium suum recuperare non possit à venditore, tenetur reddere domino, & sibi damnum ascribere. Quòd si porrò sciens rem esse furti-

furtiuam, emat eo fine, vt inuento vero domino reſtituat, tunc ſi emit paruo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cùm vtiliter eius negotium geſſerit: ſecùs autem, ſi pretium eſſet fere æquale rei tunc; enim ſufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantùm, quantum videtur meritus rem Domini vtiliter redimendo. *v Leſſ. l: c. c, 14. dub, 3. Diana p. 2. t. 3. Reſ. 5.*

IX. Si bona fide rem alienam, v.g. equum emiſti ab altero, v. g. Petro, & vendidiſti tertio v. g. Paulo, & poſtea cognoſcatur eſſe Ioannis, eoque repetente à Paulo, Paulus repetat pretium à te, exiſtimat quidem probabile *Nauar. & Dian. p. 1. t, 8. R. 68,* non teneri te Paulo id reddere, (ſi in nullo factus ſis ditior) ſed ſufficere, ſi tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas Verùm *Sotus, Salon. Leſſ. Sayr. Bonac. de reſt. q. 4. p, 2.* rectius docent, teneri te, exigente Paulo, contractum reſcindere, & pretium reſtituere: tum quia vendidiſti rem vitioſam, tum quia teneris de euictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotij. Quod ſi tamen Paulus cùm poſſit, tibi non reſtituat equum, ſed Ioanni, & hoc ipſo impediat, quò minus pretium tuum poſſis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipſo acceptum reſtituere, *Bonac. Leſſ. & vid. Trull. ca. 11. d. 3,*

Quæres. Cui reſtituendi, ſiue dandi ſint theſauri, & alia inuenta; quæ habentur pro derelictis?

Reſp. Quando nullius domini ſunt, iure naturali & gentium fiunt primò occupantis. Poteſt tamen per conſuetudinem & leges aliter quod ordinari, quod ſeruandum eſt. De quo *v. Leſſ. l. 2. c. 5. d. 10. Lay. l, 3. t. 1. c. 5.*

Quæres II. An, & cui reſtituenda, quæ capiuntur venatione iuſtè prohibitas?

Reſp. Id æſtimandum partim ex iure naturæ, partim ex conſuetudine & legibus, ac iuribus particularibus, vt *v. apud Laym. l. c. l. 3. t. 1. ca. 5. nu. 14. & Leſſ. c, 8. d. 9. & Sa V. Venatio.* Ex quibus reſoluitur hic Caſus.

Venator iniquus tenetur reſtituere ſaltem damna

quæ ſegetibus fructibusque infert.

DVBIVM. VI

De rebus quæ debent reſtitui.

ARTICVLVS I

Quid debeat reſtitui ab inferente iniuriam materialem tantùm, ſiue à poſſeſſore bonæ fidei?

Reſp. Qui bonâ fide damnum intulit, aut poſſidet aliquid, de quo poſtea meliùs cognoſcit, tenetur, ne incipiat eſſe poſſeſſor malæ fidei, & detinere alienum, id tantum, & non plus reſtituere, quod ex ea re ipſi ſupereſt, vnâ cum eius fructibus, ſi extent, vel quatenus inde factus eſt ditior; præterquam ſi dominium ſibi comparauit per legitimam præſcriptionem. *Ita communiter Doctores. Molin. Sanch. Leſſ. l. 2. ca. 6. Bonac. d. 1. q. 1. p. 1. Laym. l. 3. t. 2. ca. 3.* Vnde reſolues.

I. Si veſtem v, g. bonâ fide donatam à fure aut alio portaſti, & ferè attriuiſti, ac poſtea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei reſtituere, & inſuper perſoluere quantum attrita eſt, ſi aliàs veſtem æqualis valoris attriuiſſes: ſi autem eam amiſiſti, aut ablata tibi eſt, &c. ad nihil teneris. *Bonac. l. c. Laym. num. 1. v. Trul. lib. 7. ca. 11. d. 1.* Si autem res, quam à fure bonâ fide accepiſti (ſiue donatione, ſiue emptione) ſit vſu conſumptibilis, eamque cum tuis miſcuiſti, ita vt diſcerni nequeat, etſi deinde deprehendas furtiuam fuiſſe, non teneris reſtituere. *Nauar. Sylu. Sayr. Leſſ. Bonac. d. 1. p. 3, p. 1.* quia per iſtam commixtionem bona fide factam, eſt in te translatum dominium, vt colligitur ex *L. Si alieni nummi. ff. de ſolut.* Neque eſt ratio, cur hæc potius, quàm illa pars cenſeatur aliena, atque adeò perijt obligatio realis, & tantum manet perſonalis in venditore. *vid. Dian. p. 4. t. 4. R. 66. Trul. l. 7. ca. 11. d. 3. Leſſ. l. 2. ca. 20. d. 18.* vbi addit eſſe valde probabile,

N iuri-

iurique naturæ conforme, quod verus dominus rei illius ablatæ & permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat ius in re, vt ex isto cumulo sibi satisfiat ante alios, imò possit ex eo occultè accipere.

II. Milites bonâ fide militantes, intellectâ postea belli iniustitiâ id tantùm restituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores *Bon l. c.*

III. Qui bonâ fide per inculpatam ignorantiam celebrauit contractum, quem postea vsurarium esse cognoscit, non plus tenetur, quàm factus est ditior. *v. Laym. l. 3. t. 2. c. 3.*

IV, Possessorem bonæ fidei, si adhibitâ diligentiâ inclinet in eam partem, quod res non sit sua, teneri aliquid restituere iuxta inclinationem, docet *Côn. d. 34. dub. 10. num. 93.* At *Palaus tom. 1. d. 3. p. 2. num. vlt.* putat ad nihil teneri: quia possessio contrariis rationibus non conuicentibus præponderat. Idem docet *Vasq.* apud *Escob. t. 3. c. 3. n. 154. Dian. p. 4 t. 3. R. 24. & 26.* Si neglexit inuestigare veritatem, & deinde sciri non potest, dicit *Palaus l. c.* ad nihil teneri.

V. Si bonâ fide rem vendidisti dono tibi datam, teneris restituere pretium; quia factus es locupletior; & satis debet esse tibi, non habere minùs, quàm antè. Quòd si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur. *Ibid. & Vasq. ca. 9. §. 2. Aid. Less. l. 2. c. 14. d. 1.*

VI. Si bonâ fide rem ipse emisti, & vendidisti absque lucro nihil teneris restituere; sed solus is, aqud quem res est *Mol. l. Less, l. 2. c. 14. d. 1.* contra *Vasq. &c.*

VII. Si rem alienam bonâ fide donasti, non donaturus aliam si hanc non habuisses, ad nihil teneris, quia non es factus ditior: secùs si aliam donaturus fuisses, (quia tunc parcendo tuæ factus es ditior) vel si aliquid accepisti in remunerationem. *Bon. Trul. l. 7. c. 11. d. 1.*

VIII. Si alienâ re lucratus es tanquam instrumento v, g. frumentum alienum aliò deportatum vendidisti; vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrum restituere, quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ: tales enim fructus dicuntur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantùm concurrit vt instrumentum operantis. *Laym. loc, cit. num. 3.* ex *S. Thom. &c.*

IX, Fructus omnes rei, siue ij sint merè naturales, hoc est, qui vix vllo hominum labore egent, vt fœtus animalium, arborum, herbæ, & gramina; siue sint simul industriales, siue mixti, hoc est, ad quos æquè, aut magis hominum labor cum natura concurrit, vt v. g. segetes; & quæ serendo gignuntur; item vinum, oleum, lana, &c. quò etiam referuntur pretia locationis domorum, iumentorum, &c. qui fructus ciuiles appellantur; hi inquam fructus rei, si percepti, & extantes sint, domino restitui debent; deductis tamen expensis propriis, & æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino restitui, licèt is rem, si penes se habuisset, non fuisset locaturus *v. Laym. l. c.* Si tamen fructus isti reales bonâ fide possessi fuerint tempore à lege præscripto ad vsu capiendum illos, (quod, si adsit titulus, est biennium inter præsentes, inter absentes quadriennium; si autem non adsit titulus, anni 30. cum bona fide) non sunt restituendi; quia vsu capio transfert dominium. *Salon. Trul. l. 7. c. 11. d. 3.*

X. Si è furε accepisti (siue bonâ, siue malâ fide) rem vsu consumptibilem, v. g. vinum, oleum, triticum, &c. cum propriis ipsius furis rebus permixtum, ita vt discerni non possit; non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens: quia fur per commixtionem istius rei cum propria, acquisiuit eius dominiũ atque adeò illud tanquam verus eius dominus potuit transferre. *Nauar. Sanch. Less. Bon. Trul. l. 7. c. 11. d. 3. v. Dian. p. 2. t. 5. m. R. 40,*

ARTICVLVS II.

Quid debeat restitui ab inferente iniuriam formalem, seu male fidei damnificatore seu possessore?

Resp. Id iuxta supradicta æstimandum à quantitate tum iuris, quod alter habet, tum damni, quod iniustè infertur; cui

æquale reddi debet, nisi aliud de damnificati mente & consensu rationabiliter præsumatur. *Vnde resolues.*

I. Si damnificatus habeat ius in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda est in solidum: si autem tantùm habeat ius ad rem restitutio facienda est pro quantitate iuris, consideratis circumstantiis: quia non debetur solidus valor rei, quæ expectabatur cum tantum sit in spe, & multis modis possit impediri.

II. Qui in loco publico suæ ciuitatis, contra iustam prohibitionem pascit, vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitati grauiter nocuerit, v. g. stirpes incidendo, arbores ædificiis idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reipub. non esse, suis membris vsum publicorum locorum rigidiùs prohibere, quàm sub mulcta soluenda, casu quo deprehendantur.

III. Grauiùs tamen peccaret, & teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicuius priuati: etsi etiam hic præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sæpè non intendit vt fiat restitutio, sed vt deprehensus pœnam luat.

IV. Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel aliàs prohibitis, (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt) non peccare moraliter, nec teneri ad restitutionem, docet *Dian,* ex *Less. Dicast. &c. p. 9. t. 9. R.*39. contra *Bon, &c.*

V. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis: non omnino tamen improbabiliter id alij quidam negant, eò quòd consuetudo interpretetur, non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quàm vt deprehensi mulctentur. *vid. Nauar. ca.* 23. *Sa V, Gabella Bon. q.* 9 *p.* 2. *num.* 5. ex *Nauar. Fill. t.* 28. *nu.* 114. *Less. Mol. d.* 9. *Dian. tr. de leg. Res.* 19. *Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *ca.* 3. *num.* 4. & 5. *vid.* etiam *Dian. p.* 1. *t.* 11. *R.* 38. & *p.* 2. *t.* 17. *R,* 28. vbi ex *Caietan. Med. Sot. &c.* docet, non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudauit gabellas, seu vectigalia imposita rebus ijs quæ emuntur non ad negotiationem; sed ad vsus proprios vel

vel familiæ necessaria, v. g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo &c.

VI. Cæterum ordinarie iniustus, seu malæ fide damnificator aut possessor, tenetur non tantùm restituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industriâ) sed etiam sarcire damnum emergens, & lucrum cessans: cùm verè sit iniusta causa talium damnorum. Vnde si dominus re suâ retentâ, per culturam vel negotiationem percepturus fuisset ex agro suo, aut pecuniâ centum florenos, & alter parum vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamuis communiter soleant domini plurimum remittere, si res componatur. *Lay. lib.* 3. *tr.* 2. *ca.* 4. *num.* 7.

VII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, crescat, aut pretium eius augeatur, domino crescit, ac proinde id ei præstari debet. *vid. Laym. hic l.* 3. *t.* 2, *ca.* 4.

VIII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, pereat aut deterior fiat, idque casu vel iustâ hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil noui detrimenti domino apud furem v. g. accidit, quod non apud ipsum. Si verò non fuisset peritura apud dominum, vel saltem nonnisi per iniuriam, tunc iniustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem, licèt sine suâ culpâ res perierit. *Laym. t.* 2. *c.* 4, *n,* 2.

IX. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipsius culpâ aut quia is absumpsit, alteri donauit, destruxit, &c. tunc etiamsi domino relicta fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, vt est communis apud *Laym. l. c. Less. &c.*

X. Qui fingens se pauperem, vel alium quàm est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parua fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur: secùs si fuit magna; tunc enim quia subintelligitur conditio hæc, (si pauper es) tenetur restituere secundùm *Mol.* danti; secundùm *Palaum* vel danti, vel aliis pauperibus. *v. Escob. t.* 3. *E.* 2. *c.* 6. *n,* 109.

XI. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non

tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ cùm ea nec in se, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cùm iure eam consumpserit; nec ratione contractus, cùm hic non obliget, nisi re pereunte tuâ culpâ. *Less. Hurt. Tur. Dian. p. 5. t. 8. R. 10.* Imò probabiliter ne quidem id, quod ante illam necessitatem eras furatus, & in ea consumpsisti; quia furtum tibi non ademit ius, quod ad rem tali casu habebas. *Cõn. Pala. Hurta. Dia. l. c. R.* 8. contra *Less. & Vasq.* sicut neque si in ipsa necessitate accepisses & consumpsisses. *Dia. l. c.* R. 9. ex *Azor & alijs* contra *Less.*

ARTICVLVS III.

An & quid debeat restitui pro iniuriâ illatâ corpori, v. g. per mutilationem, occisionem &c?

Resp. Iniustus occisor, mutilator, in conscientia tenetur tantùm restituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occisione, vulnere, &c. directè ab eò causata sunt, iuxta prudentis arbitrium: præcisè autem pro vita, membro, vel cicatrice, nihil tenetur restituere secundùm rigorem, cùm sint bona altioris ordinis, quæ pecunia æstimari non possunt. Ita contra *Sotum, Sylu. &c.* probat *Less. l. 2. ca. 9. d. 23. vid. Laym. l. 3. t.* Vnde resolues.

I. Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit culpabilis & voluntaria, vel licet fuerit talis, si tamen homicidium non præuidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cauendum, non tenetur ad restitutionem: tenetur autem si præuidit, & non cauit. *Bon. d. 2. q. vlt, s. 2. p. 2. ex commun.*

II. Qui occidit Caium putans esse Titium tenetur ad restitutionem: quia actio ista est Caio iniuriosa. *Bon. l. c.*

III. Si læsus ante mortem omnia remisit, ad nihil tenetur occisor: quia filiis non fit iniuria in bonis, nisi quatenus læduntur in patre contra eius voluntatem (volenti enim non fit iniuria) ergo sicut per eum ius acquirunt, sic etiam amittunt; etsi non rectè faciat parens, si filij valde egeant. *Less. l. 2. c. 9. d. 26.*

IV. Etsi præcisè pro vita, membro, occisione, non sit obligatio restituendi: per sententiam tamen iudicis cogitur iniurians satisfacere pro iniuria.

V. Consilium est, vt Confessarius pro his iniungat eleemosynas, Missas, pro salute occisi.

VI. Si occisus, vel mutilatus fuerit seruus vel animal, tunc etiam pro vita & membris facienda est restitutio: quia horum vita pretio æstimatur; ac proinde tantum debet restitui, quanti potuisset vendi; & pro mutilatione vel cicatrice, quantò pluris venderetur.

VII. Pro expensis funeris nihil restituitur; quia illæ aliquando faciendæ tamen fuissent. Nisi fortè occasione illatæ necis, v. g. extra patriam, maiores fieri oportuerit.

VIII. Restitui debent impensæ factæ in curationem, & medicamenta vulnerati, vel occisi. *Fil. t. 32. c. 8. num. 202.*

IX. Item lucra, quæ ex mutilatione vel vulneratione cessârunt; non quidem tam in solidum, ac si defacto essent acquisitæ, sed pro maiore aut minore spe, quam læsus habuit illa acquirendi. *v. Trul.* l. 7. *c.* 8. *d.* 3.

X. Si homicida à Magistratu plectatur, vtrius est adhuc teneri ad damna sarcienda; cùm morte sua tantum satisfaciat iustitiæ publicæ, non hæredibus occisi. Qui tamen, cùm plerumque aliud non exigant, videntur esse contenti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri. *Fill. l. c. n. 214.*

XI. Debet autem restitutio fieri tantùm parentibus interfecti, filiis & vxori: quia hi soli directè læduntur; cùm moraliter censeantur vna persona cùm occiso Nisi tamen occideris animo etiam nocendi aliis: nam tunc etiam his restituere teneri dicit. C. *Lugo de iust. d* 11. *n.* 8. ex *Less. v. Trul. l. c. d.* 4.

XII. Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem credito-

creditoribus occisi, si quod damnum illis ex ea cæde obuenit: contrarium tamen etiam probabile (saltem secundum limitationem casûs præcedentis,) est, cùm occisio illa non sit directè causatiua illius damni. *v. Laym. l. c, n.* 4.

XIII. Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate: quia damnum illorum per accidens sequitur. *v. Less l. 2. ca. 9. d. 26. Trul. l, c.*

XIV. Nec tenetur ad damna, quæ v. g. prouenient ex morte alicuius innocentis, qui per errorem putaretur homicidium fecisse, & sic captus plecteretur quia huius mors no directè causaretur ab ipso, sed per accidens, & ex errore vel malitia accusatorum *v. Bon. d. 2. q: vlt. s. 2. p. 2.*

ARTICVLVS IV.

Quid debeat restitui pro illato stupro?

Resp. Qui virginem per iniuriam deflorauit, tenetur tantùm rependere damnum, quod ei ex tali niuria est secutum; idque vel matrimonio, vel damni æstimatione, ad arbitrium prudentis, vt talem nimirum inueniat, qualem manens virgo inuenisset, *v. Sanch. l. 7. d. 14. Fill. t. 32. cap. 8. num.* 209. Vnde resolues.

I. Præcisè pro sola virginitate non obligat restitutio. Vnde si stuprum mansit clam, aut non impediuit quin æquè laudè nuberet, ad nihil tenetur stuprator *Less. Bon. q. 4. de mat. p. 7.*

II. Item ad nihil tenetur, si deflorauit consentientem absque vi & fraude, vel promissione matrimonij: quia non est facta iniuria. *Ib. & Trul. d. 2.*

III. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere, quia adhuc consensit liberè. Nisi fortè preces tales fuerint, vt cum vi & coactione æquiparentur; vt si coniunctæ fuerint cum minis, vel metu reuerentiali, v. g. si fuit illius dominus, vel vir magnæ authoritatis. *Trul. c. 9, d. 3.*

IV. Si per promissionem veram, vel fictam matrimonij eam flexit, tunc tenetur ducere eam: quia in omni contractu, vbi alter ex parte sua acceptauit & impleuit, tenetur & alter implere, etiamsi fictè contraxit: quia tenebatur ex iustitia verè contrahere; cùm alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum est, etiamsi stuprator religionem vouisset. *Less. lib. 2. ca. 10. d. 3. & 4. Trul, d. 3.*

V. Non tenetur fictus promissor eam ducere, casû quo 1. Is puellam valde notabiliter conditione excederet vel verbis vsus esset fictionem facilè indicantibus. 2. Si ipsa conscia esset prædicti voti; quia tunc ipsa contraxisset malâ fide, 3. Si ipse putauit esse virginem, cùm tamen non esset. 4. Si ex matrimonio graue damnum, aut scandalum timeretur. 5. Si ipse iam sacris iniatus est, alteri matrimonio copulatus: tunc enim his casibus solùm teneretur curare vt æque commode nubat, modo antè dicto, dando scilicet dotem, vel aliter. *vid. Sanch.* 1. *de matr. di* 10. *lib.* 1. *Trul. l. 7. c. 9. d. 3.*

ARTICVLVS V.

Quid debeat restitui pro adulterio?

Resp. Cùm ex adulterio damnificari possint coniux alter, & proles legitimæ, circa sustentationem, hæreditatem,&c. patet quod vterque adulterans, natâ eis prole, debeant, cum id damnum causent, eatenus restituere,quatenus possunt sine detrimento altioris boni & causatione maioris mali. *Est communis. v. Lay. l. 3. t. 3. p. 1. c.* 14. Vnde resolues.

I. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quòd prolès eius spuria sit; nam & viro suo tristitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet, ac famam suam prodigeret, quibus damna fortunæ meritò cedunt. Accedit, quòd proles matri non teneatur credere se esse illegitimam. *Fill. t. 32. q. 222.*

II. Debet tamen si potest, aliis industriis damnum compensare, v. g. 1. diligentius administrando rem familiarem, 2. de cultu corporis detrahendo. 3, si habet bona propria, plus legitimis

gitimis, quàm ſpurio relinquendo, vt relictâ hæreditate vel eius parte, amplectatur ſtatum Eccleſiaſticum vel Religioſum, ſi idoneus ſit, &c. *Trull. l. c. d. 4.*

III. Quod attinet ad ipſum adulterum ſpurij patrem, etiam ipſe ſæpè excuſatur, vel in toto, vel ex parte, ſiue quia damnum ab adultera compenſatum fuit, vel compenſandum creditur; ſiue quia reſtitutio non poteſt fieri ſine periculo vitæ, diſpendio famæ, turbatione & diſcordiis familiarum: ſiue quia non eſt certus filium eſſe ſuum. *v. Leſſ. l. 2. ca. 10. d. 6. Bon. de matr. q. 4. p. 15. Trul. l. 7. c. 8. d. 7.*

ARTICVLVS VI.

Quid debeat reſtitui pro famâ & bonis ſpiritualibus, vt inductione ad peccatum, auocatione à Religione?

Reſp. I. Iuxta dicta ſi reſtitui non poſſunt bona ablata ex bonis eiuſdem ordinis, non eſt obligatio faciendi ex bonis diuerſi ordints. *Vnde reſolues.*

I. Pro famâ, reſtituenda eſt fama: cùm id non poteſt, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, niſi per ſententiam à iudice cogaris ſic ſatisfacere. Eadem eſt ratio de reliquis. Quòd ſi tamen lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum eſſet, conſtat ex ſuprà dictis quid faciendum ſit. Porrò de læſione fame &c, *v, infra.*

II. Si quis alterum induxit ad peccatum ſuaſione vel exemplo ſuo, tenetur quidem excharitate quoad poteſt, eum reuocare ad meliorem ſtatum; ſednon ex iuſtitia. *Leſſ. l. 2. c. 8. d. 2. n. 20. Laym. c. 8. n. 1*

III. Si quis autem induxit fraude, dolo, iniuſto metu, &c tenetur ad id ex iuſtitia: quia quiſque habet ius, ne iniuſtè lædatur in bonis ſpiritualibus. Vnde ſi lædatur, debet id ſpirituale reſtitui ſi poteſt. *Ibid.*

IV. Si quis aliquem (etiam Nouitium) abduxit ab ingreſſu religionis, tamen ſine vi & fraude, etſi grauiter peccat

id irr-

id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rurſus ſuadere ingreſſum ex charitate, non tamen eſt iuſtitia vel illi, vel religioni tenetur, quæ nullum adhuc in eum ius acquiſiuit. *v. Laym. l. 3. t. 2. c. 8,*

V. Si quis religioſum ad apoſtaſiam induxerit ſuaſione, aliàve cooperatione, obligatur ex iuſtitia religioni ad reſtitutionem, non quidem vt ipſe (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur; ſed vt ſuadeat alteri, quoad poteſt reditum, & compenſet monaſterio commoda, quæ ex hæreditate, bonis, vel induſtria alterius exſpectabantur.

VI. Si quis veneno, phyltro, aliòve modo alicui deſtruxit memoriam, rationem, &c. tenetur eodem modo quo mutilator aut vulnerans, de quo *ſuprà* ad reſtitutionem lucri ceſſantis, & damni inde ſecuti in bonis fortunæ,

DVBIVM VII.

De circumſtantijs reſtitutionis.

ARTICVLVS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat reſtitui?

Reſp. Debet quam primum, & eo modo ac loco reſtitui, quo ius & intereſſe damnificati requirit, & commodè ac moraliter fieri poteſt ſine graui incommodo, quod quis pateretur in re ſua propria, vltra debitum. *v. Laym. hic lib. 3. tr. 2. cap. 10. Fill. t. 32. c. 4. q. 11.* Vnde reſolues.

I. Qui non poteſt commodè reſtituere apertè, faciat clam; & qui non poteſt per ſe, faciat per aliam perſonam interpoſitam, v. g. Confeſſarium.

II. Poſſeſſor malæ fidei v. g. fur, debet ſuis ſumptibus adeũ locũ rem deferre, vbi alter habiturus fuiſſet, ſi non fuiſſet ablata, deſtructa, vel iniquè detenta deductis tamen expenſis, quas alter eam ſeruando, vel deferendo debuiſſet facere. Excipe, niſi transferendo deberet plus impendere, quàm res ualet: tunc e-

nim

nim plerumque ex præsumpta mente domini posset restituere pauperibus, vel in vsus pios. *Bon, q. 6. p. 1.*

III. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, vbi rem possidet.

IV. Debita ex contractu, eo loco & tempore solui debent, de quo inter partes conuentum fuit expressè, vel tacitè *v. Less. & Bon. l. c.*

V. Si quis possit quamprimum restituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur vlterius damnum, aut non notabile, non facilè arguendus esset grauis peccati is, qui cum proposito satisfaciendi differret, aut paulatim per partes solueret. *v. Bonac. de contract. d, 1. q. 6. p. 1.*

VI. Qui scit se teneri ad restitutionem, & cùm possit in vita, non vult restituere nisi in articulo mortis, vel post mortem per hæredes, absolui non debet, nec potest: quia semper est in actuali peccato, & impœnitens. *Sal. Sayr. Bon. Trul. l. c. 14. d. 11.*

ARTICVLVS II.

Quo ordine restitui debeat?

Resp. Certum est, non necessariò ordinem seruari, quando debitor omnibus soluere potest: quando verò tantum non habet, aut hæredibus reliquit, sequentes Regulæ seruandæ.

I. Si debitor rem alterius apud se habet, quocunque titulo habeat, siue ex furto, siue ex deposito, siue inuentione, &c. debet prius restitui domino suo, vel eo deficiente, pauperibus. Similiter si res empta ad creditum, pretio non soluto, adhuc extet. *Nau. Sylu. Bon. q. 8. p. 2* Hoc tamen *Less. c 15. d. 2.* contra *Bon. &c.* limitat, nisi venditor ab emptore fideiussorem, vel pignus accepit.

II. Si restitutio facienda ratione iniustæ actionis, priùs restitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quàm incerta. *Bon. Less. d. 1.* quia illa iure naturæ debentur suis dominis, hæc autem iure solo positiuo pauperibus;

III. Pri-

III. Priùs facienda est restitutio debitorum licitè contractorum, quam vsurarum; cùm in his dominus non fuerit simpliciter inuitus.

IV. Debita ex titulo oneroso priùs soluenda sunt, quàm quæ debentur gratuitò, v. g. ex promissione; quia hæ includunt tacitam conditionē, nisi quid obstet. Hinc debita defuncti soluenda sunt ante omnia legata, etiam pia. *Nauar. Sylu. Bonac. q. 8. p. 2.*

V. In reliquis debitis seruandum est ius particulare loci, si tale sit, & non repugnet iuri naturæ. Si nullum sit, sequendum est ius commune, secundùm quod 1. Soluenda sunt debita, ad quæ bona debitorum expressè fuerunt obligata. 2. Dos vxoris extrahenda est. 3. Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacitè hypothecata. 4. Deposita perdita in potestate debitorum. 5. Debita priuilegiatorum. 6. Aliorum creditorum: post quos omnes sunt hi, a quibus vsuræ acceptæ sunt; & adhuc post hos restituenda sunt bona incerta. Quando autem multi vnius rationis creditores inueniuntur, temporis antiquitas inter eos seruanda est. *v. Laym. l. 3, tr. 2. ca. 11.* Vbi addit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit, imprimis soluendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inuentarij, apertionem testamenti, item Medicos & Pharmacopolas pertinent, *v. Fill. c. 4. q. 13.*

Quæres. Vtrum prius exigenti non liceat prius soluere?

Resp. I. Soluens scienter posteriori, præterito qui habet hypothecam priorem, vel priuilegiatam, peccat, teneturque priori de damno, qui etiam potest recuperare solutum. *Less. d. 5. ex l. Scimus §. Etsi praeterea c. de iure delib.*

II. Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat (siue in iudicio, siue extra) tenetur ei integrum soluere; quia diligentia fecit eum potiorem. *Nauar. Sylu. Bonac. l. c. ex L. Pupillus ff. quæ in fraudem.*

III. Debitor sciens statum suum labentem, non potest non petenti integrè satisfacere, sed debet omnibus personalibus soluere pro rata (si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere

retinere controuertitur. *v. Bon. Less. l. 5. Trul. l. 7. c. 14. d. 11.* nec potest vni soluere, omissis aliis, nisi secundùm ordinem supradictum.

ARTICVLVS III.

Quæ à restitutione excusent?

Resp. I. Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciunt, vt creditor rationabiliter debeat esse contentus; etsi de facto non sit contentus. Ita commun. Doct. *Vnde resoluuntur Casus sequentes.*

I. Excusaris in foro conscientiæ (iuxta sententiam probabilem) à compensatione damni, si illud datum sit sine tua culpa Theologica graui, hoc est, mortali peccato; nisi aliud cum altero pactus sis, vel inde sis factus ditior. Vnde excusaris, si v. g. aliquem occidisti ex subita ira, vt fuerit motus tantùm primo primus, vel secundò primus, vel si ex obliuione non extinxeris candelam, & hinc ortum sit incendium, &c. Quòd si autem aduertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam præcauendi, quam homines eiusdem conditionis communiter præstare solent, grauiter peccas, & teneris restituere damna secuta. Porro in foro externo proceditur secundùm culpam iuridicam, quæ sæpè non est peccatum, & diuiditur in latam, leuem, & leuissimam.

II. Excusaris à restitutione incertorum, si fecisti compositionem cum Episcopo, vel Papa, *Less. c. 16, d. 11. Bon. q. vlt. p. 2.*

III. Item si in casu quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi reuera indigenti eam des: & tunc quidem postea factus ditior, adhuc non teneris restituere, *v. Laym. li. 3. t. 2. c. 12.*

IV. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter grauiore damno, tibi vel tuis, vel Reipub. inferendo, quàm æstimari debeat commodum ex restitutione creditori obuenturum: tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia. *Laym. l. c. et Sylu.*

Sylu. Nauar. &c. Idque verum est, etsi debitum si ex delicto, vti & in sequentibus casibus.

V. Si ad restituendum sis impotens: vt si viuere non possis secundùm decentiam tui status, iustè à te acquisiti. Vnde si nobilis v, g. non potest statim soluere: nisi se priuet famulis, equis, armis &c. vel ciuis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam; vel mechanicus nisi vendat instrumenta sua, quibus viuit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine iacturâ sui status. *Laym. l. c. Bon.*

VI. Quòd si tamen tua culpâ in illas angustias delapsus sis, v. g. luxuria, ludis, superfluis expensis vestium, tibi imputare debes, quod iam sine statûs tui amissione non possis satisfacere. *ibid.*

VII. Quòd si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potiùs, quàm is sustinere debes cùm eius conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua quoad vsum, sunt omnia communia. *Ibid.*

VIII. Quòd si item damnum, quod timetur ex restitutione, non est propriorum bonorum, sed in hoc præcisè tantùm, quod spoliet se rebus debitis, non potest ideo differre restitutionem quia hoc non est pati in suis rebus, neque suum statum amittere, sed est dimittere alienum, & reuerti ad statum proprium. *Sayr. Bon.*

IX. Item excusaris à restitutione, si fieri nequit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum; vt v. g. si non possis absque peccato; vt si sit periculum, ne vxor, aut filiæ se prostituant, ne filij se dent latrociniis, ne ipse per impatientiam incidas in desperationem, *Bon. ex Less. Mol. Fill.*

X. Item, si non possis restituere absque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ: cùm alias plus damni sustineres, quàm intulisti. *Bon. q. 1. q. vlt. p. 1.*

XI. Item, si cedas bonis: quia leges concesserunt, vt qui contraxit multa debita, nec habet vnde soluat, possit cedere bonis ea relinquendo in manibus creditorum, & tunc maneat liber, ita vt etiam in conscientia sit tutus, retentis instrumentis artis

artis, & quæ ad ſuſtentationem ſunt neceſſaria: Quòd ſi tamen poſtea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc reſtituere, ex *l. Cum & filij fam, qui bon. Nauar. Bon. Leſſ.* Ex quo *Trul. l. 7. ca. 15. d. 5.* ſic limitat: ſi acquirat plus quàm ad decentiam ſtatûs, eſt neceſſarium, ex dicta *L. Qui Bon.* Niſi tamen debita proueniant ex delicto, v. g. furto; eò enim caſu tantùm poſſe retinere, quæ ſimpliciter neceſſaria ſunt ad victum, docet *Nauar. Salon. Leſſ. l. c.* etſi hic concedat ea quæ poſt ceſſionem iuſtè acquiruntur, licitè retineri, ſi ad ſtatum ſint neceſſaria. *vid. Tol. Laym, l, 3. t. 1. ca, 12. Leſſ. l. 2. ca. 16. d. 3. Bonac. Trul. l. c.* Porrò etſi ceſſionem dictam non habere locum in bonis ex delicto prouenientibus, communiter teneant DD. cum *Laym. l. c.* contrarium tamen ex *Leſſ. Dian. &c.* docet *Trull. loc. cit.* Denique etſi debitor principalis ceſſerit, non ideò liberantur fideiuſſores. *Lugo, Dian p. 7. t. 8 R. 18. & alij* 8.

Reſp. II, Ex parte creditoris excuſat, 1, Si is cui debes reſtitui, ſemel remiſeris, expreſsè vel tacitè; v. g. ſi lacerauit tuum chirographum, vel tibi reddidit. Remiſſio autem hæc debet eſſe libera, non metu, fraude, vel mendacio extorta. *Fill. tr. 32. ca. 5. q. 9. Leſſ. l. 2. ca. 16, d. 2.* 2. Excuſat in foro conſcientiæ, ſi ſoluiſti ei, cui debebat tuus creditor. *Leſſ. d. 5. Bonac. d. 3.* 3. Si compenſatio facta eſt creditori per commodum æquiualens, v. g: per procurationem officii non gratis factam. 4. Omitti, aut ſaltem differri poteſt reſtitutio, imò aliquando debet, ſi creditor ſit abuſurus; v. g. ſi quis pecunias tibi mutuo datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item ſi eas repetat ad peccandum contra iuſtitiam, ſiue inſerendum damnum iniuſtum tertiæ perſonæ; niſi tamen ex negatione reſtitutionis timeretur maius malum,

CAPUT III

De contractibus

DVBIVM I.

Quid in genere ſit Contractus?

Reſp.

RESP. Eſt pactum ſiue conſenſus duorum, quo ſcienter, liberè, & legitimè, vterque ſe viciſſim, vel minimùm ſaltem vna pars, ſe alteri acceptanti obligat, quocunque ſigno externo id fiat: vt v. g. in contractu mutui, ex vna parte mutuans ſe obligat non repetere mutuum ante certum tempus; ex altera parte mutuatarius ſe obligat tunc illud reddere; & ſic de aliis. In promiſſione autem, vel donatione abſoluta, vna pars tantum obligatur poſt alterius acceptationem. *Vnde reſoluuntur Caſus ſequentes.*

I. Si alteri promiſiſti, aut donaſti interiùs tantùm; aut ſi externo ſigno quidem, alter autem non acceptauit, non fuit contractus, nec obligaris.

II. Inualidus eſt contractus, ſi contrahentes ſint inhabiles ad contrahendum, vel ſi ius poſitiuum reſiſtat. *v. Leſſ. l. 2. c. 37. d.* 8.

II. Item materia contractûs ſit illicita, vt ſi ſit peccatum: vel illegitima, vt ſi fur vendat rem alienam.

IV. Item ſi contractus ſit factus vi, dolo, vel errore verſante circa rei ſubſtantiam; v. g. acetum pro vino, vitrum pro gemma vendidiſti.

V. Non eſt inualidus contractus; (etſi aliquando ob iniuriam poſſit reſcindi) ſi error vel dolus interueniat circa qualitatem, aut circumſtantiam accidentalem; v. g. emiſti vinum Moſellanum, putans eſſe Rhenanum; niſi fortè intentio contrahentis fuerit conditionata; non obligandi ſe, niſi exiſtente tali qualitate, aut circumſtantiâ. Qualis virtualiter fuiſſe cenſeri poteſt, ſi error verſetur circa circumſtantiam valde immutantem obiectum, & nimis èxcedentem eius exiſtimationem, vt notat *Lay. l. 3. t. 4. c. 6.*

VI. Nec eſt inualidus contractus, ſiue oneroſus, ſiue gratuitus, ex metu licèt graui, iniuſtè incuſſo, cùm adhuc ſimpliciter ſit liber & voluntarius: licèt poſſit à iudice reſcindi, pro arbitrio metum paſſi. Ita communiter apud *Sanch. d. 8. nu.* 4; *D. Lugo d. 22. Laym. l. c. c.* 5. Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipſo facto ſunt irriti (ſaltem ex iure poſitiuo) ſi ex metu graui fiant: talis eſt 1. Contractus matrimonij, etiamſi

iuramentum accesserit. *ex c. Cùm loco & cap. Veniens.* 2, Profes-
sio religiosa, *ex cap.* 1. *De his* 3. In aliis quibuscunqne votis
4. Contractus dotis promissæ vel solutæ; qui in hoc sequitur
naturam matrimonij, cui accessorius est, *Leg. Si mulier,* §. 8
dos. ff. Quod metûs causa. 5. Promissio vel traditio, in rebus
Ecclesiæ *cap.* 15. *q.* 6. 6. Authoritas tutoris per metum extorta
Leg. 1. §. *vlt. ff. de auctor. tutor.* His addunt alij plures, ut pro-
missionem, & donationem grauitam, renuntiationem benefi-
cij, iurisdictionem per metum extortam. Verùm hi controuer-
tuntur. vt *v. C. Lugo de iust. d.* 22. *num.* 115 *& seq.*

VII. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum ad-
ministrationem non habent: quales fere sunt prodigi, furiosi,
filiifamilias, vxores, religiosi, pupilli, Minores; exceptis
quibusdam casibus, de quibus *v. Less. l.* 2. *c.* 17. *d,* 4. & infra
hic *c.* 4. *d.* 1.

DVBIVM. II.

Quid in specie de Promissione, & Donatione?

Resp. Quæ huc spectant, facile colliguntur ex dictis
suprà de Voto, lib. 3. *tr.* 2. *ca.* 3. Ex quibus, & doctrinà præce-
dentis dubij, resoluitur.

I. Promissio acceptata à promissario, si materia sit no-
tabilis, an sub mortali obliget secundum se spectata, non con-
uenit inter Doctores. *Caiet.* negat, quem sequitur *Mar.*
tom. 2. *de iust. d.* 19, *s.* 10. Alij (fortè probabilius) affirmant
cum *Vasq.* 1. *p. d.* 85. *c.* 6. *num.* 4. *Fill. Mald. &c.* Dixi *secundum*
se, quia certum est, quòd per accidens possit obligare sub mor-
tali, v. g. ratione grauis damni, quòd aliàs promissarius pate-
retur: vt si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus, ali-
unde sibi non prospexisset, *v. Less. l.* 2. *c.* 18. *d.* 5.

II. Tota hæc obligatio communiter dependet ab in-
tentione promittentis. Circa quod notat *Sa*, vix quenquam pro-
mittentium intendere se obligare, aut alteri dare ius exigendi,
nisi ad-

nisi addat iuramentum, aut faciat instrumentum; sed plerum-
que tantùm intendere declarare suum propositum. *vid. Escob.*
t. 3. *E.* 5. *ca.* 6. *& Molin.* Hinc vt in foro externo censeatur va-
lida promissio, requiritur præter acceptationem, vt exprimatur
causa propter quam promittitur: alioqui præsumitur errore, vel
ioco facta. *Trul. l.* 7. *c.* 16. *d.* 6. ex *Couar. & Villal.*

III. Donare non possunt 1. carentes vsu rationis. 2. mu-
ti, & surdi nati: secus si tantùm sint surdi, vel muti; vel licet
vtrumque, si norint scribere. 3. senes deliri, siue bis pueri: se-
cùs si sint iudicio vegeto. 4. pupilli vel impuberes, (nisi ad
pias causas) donationes tamèn eorum in foro conscientiæ sunt.
validæ. v. infrà *ca.* 4. *d.* 1. 5. Damnatus criminis capitalis. *vid*
Dian. p. 8. *t.* 6. R. 3.

IV. Qui præsunt ciuitatibus, vniuersitatibus, Rebus-
pub. &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias,
vel in eleemosynas. *Sanch. Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 16. Imò si Re-
ges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præiu-
dicium regni, vel statûs, (præsertim si debitis grauati, ij satis-
facere non possint, vel subditi nimium grauenter exactionibus)
possunt eæ reuocari a successore. *Bart. Lugo, &c.* cum *Diana*
p. 8. *t.* 6. *R.* 18. *&* 123.

V. Donatio patris filio facta studiorum causâ est valida,
neque filius tenetur computare in legitimam: tum quia fuit lo-
co alimentorum; tum quia si detrahatur, iam non fuit donatio
contra hypothesin *VVading. &* 6. *alij* cum *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 23,
& 92. Sed *Trul.* limitat, nisi constet contrariam intentionem
patris fuisse. Quod si tamen de ea non constet, præsumen-
dum esse de pietate patris, ideoque tales expensas ordinariè post
mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere
conferri in commune, nisi pater protestatus fuerit se velle in le-
gitimam computari. Ita etiam *VVading.* ex *L. Si pater* 2. *ff. fa-*
miliæ ercisc.

VI, Si pater officium filio emit, debet pretium compu-
tari in diuisione cum fratri; non autem si illud gratis à Principe
obtinuit; vt nec quæ filio intuitu meritorum patris sunt donata:
quia sunt quasi castrensia. *Molin. Fagund Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 127.
128.

VII. Donatio ante acceptationem, non parit obliga-tionem, ne quidem naturalem, poteſtque reuocari, etiamſi voluerit ſe abſolutè obligare: præſenti autem & tacenti facta cenſetur ab eo acceptata; quia in fauorabilibus habetur pro con-ſenſu. *Molin. & alij* 18. *Dian. p.* 8. *t.* 6, *R.* 89. & 108. pro al-ro verò nemo poteſt acceptare, ſine ſpeciali commiſſione, ni-donatio fiat Eccleſiæ, vel cauſæ piæ (nam hanc ſine acceptatio-ne valere & irreuocabilem eſſe, eſt probabile. *Laym. Dian. loc. cit. R.* 106. & *p.* 3. *t.* 5. *R.* 107. Multis tamen caſibus, dum-modò verba dirigantur in præſentem, poteſt pater vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro mino-re; filiusfamilias pro patre, ſeruus pro domino, monachus pro monaſterio; imò etiam ſecundùm multos, quicunque al-terius curam gerit, vt *Prælatus* pro Religioſo, maritus pro vxo-re, dominus pro ſeruo, &c. ſtipulari. Denique idem iura per-mittunt Iudicibus & Notariis publicis. *Sanch. Molin. Trul. & Dian. p.* 8, *t.* 6. *R.* 97.

VIII. Etſi acceptes donationem verbalem, quâ tibi Ca-ius v. g. dat equum abſentem, non acquiris ius in re, & domi-nium equi ante traditionem, Vnde ſi interea Caius det, aut vendat eum alteri, eique tradat, is dominium acquirit; tu au-tem habes actionem in Caium pro iniuria, ratione iuris, quod habebas ad rem. Ac ſic donatio purè verbalis ante realem, hoc eſt, rei traditionem, vix differt à promiſſione, vt *Laym. l. c. dub.* 2.

IX. Donatio, vti & remiſſio debitorum liquidorum, v-na vice, & vno animi motu, vni aut pluribus facta, vltra ſum-mam 500 ſolidorum; (quæ ſumma hodie ad 500. vel ſecundum quoſdam ad 800 aureos Italicos excurrit, vt ex *Claro &c.* no-*Laym. l.* 3. *t.* 4. *cap.* 12, *num.* 15.) non tenet quoad hunc exceſ-ſum; ſed lege ita ſtatuente, ob commune bonum poteſt à do-natore pro arbitrio repeti. *Excipe*, niſi Iudici donatio ea in-nuata ſit, aut iuramento firmata, aut facta ad pias cauſas, aut ad redemptionem captiuorum, aut ad reparationem ædium in-cendio vel ruinâ deſtructarum, aut ſit remuneratoria benefici-rum, aut fiat in renunciationem iurium, ſaltem ſperatorum,

vel denique fiat militibus à belli duce, ex bonis proprijs mobi-libus, vel hoſtium ſpoliis. *v. Leſſ. l. c. l.* 2. *c.* 18. *num.* 102. *La-ym. l.* 3, *t.* 4. *c.* 12. *num.* 15. *Tann. d.* 6. *de iuſt. q.* 2. *dub.* 2. *num.* 15. ex *Mol. Claro, Rebello. &c.* Quare ſi tunc repetatur, quod abſque ijs conditionibus, vel vltra dictam ſummam datum eſt, tenetur donatarius reddere ipſi, aut hæredibus repetentibus: ſi non repetatur, poteſt retinere. *v. Auth. citt.*

X. Si donationi apponatur modus, tacitè vel expreſsè, non quidem obligando, ſed tantùm deſiderando, ſperando, &c. aliquid alterum facturum, vel animo eum ad hoc inflecten-di, valet donatio, etſi finis non ſequatur; vt v. g. dat aliquis pu-ellæ ad eius conſenſũ eliciẽdũ: ſi poſtea non conſentiat, non tene-tur datum reddere nam etſi non dediſſet, ſi ſciuiſſet eam ſibi non conſenſuram, tamen dedit abſolutè, ſine obligatione alia, vt ponitur. Secùs eſſet, ſi verè intendiſſet eam obligare, & hac conditione dediſſet. *Leſſ. ca.* 18. *d.* 16. & 17.

XI. In ſimilibus donationibus allectiuis, poteſt aliquis v. g. prædicta puella, acceptare, etſi non intendat præſtare, quod donator ſperat; cùm donatio ſit abſoluta, animo allicien-di, non obligandi. Vnde ſi ſpe fruſtratus repetat, dicens ſe non dediſſe, niſi ſub tali obligatione, non tenetur puella credere: quia eo ipſo quòd donator non expreſſit conditionem, præſu-mitur ſine eâ dediſſe, & repetere, vel animo vindictæ, vel vt conſenſum extorqueat. *Leſſ. l. c. Dian. p.* 1. *t.* 2. *m. R.* 40.

XII. Non tenet donatio ob cauſam præteritam, vel præſentem, quæ verè non eſt. vt v. g. ſi dem tibi aliquid, quia a-pud Principem meam cauſam tranſegiſti; vel quia pauper es, & reuera non ita eſt, teneris reſtituere, cùm ſit error in formali cauſâ & principali. Vnde qui mentiuntur ſe pauperes, cùm non ſint, debent aliis pauperibus eleemoſynas reſtituere. Aliud eſt, ſi error ſit tantùm in cauſa ſecundaria: vt v. g. ſi verè ſint pauperes, & ſimulent inſuper ſanctitatem, ad hominum miſe-ricordiam prouocandam: quia tunc primaria intentio dantium eſt, dare pauperi. *Bon. Leſſ. v. Dian. p.* 8. *R.* 89.

DVBIVM III

Quibus caſibus donatio poſſit reuocari?

Reſp. I. Donatio inter viuos, hoc eſt, quâ quis vult ſe viuo rem abſolutè alterius eſſe, poteſt reuocari, (etſi res iam tradita ſit) tribus caſibus: niſi tamen donatio fuerit renunciatoria, aut facta ſit Eccleſiæ, vel monaſterio. Sunt autem hi Caſus.

I. Si donatarius enormiter ingratus ſit: vt ſi donanti atroces iniurias inferat; ſi inopia preſſum non alat, &c. Quod notandum pro filiis, quibus parentes omnia donârunt, & eos poſtea negligunt. *Sylu. Leſſ. Bon. Trul. c.* 17. *d.* 12. Neque valet pactum vt donatio non poſſit ob ingratitudinem revocari *Bartol. & alij* 8. *Lugo, Dia. p.* 8, *t.* 6. *R.* 57. Debet tamen ingratitudo coram Iudice probari, ante cuius ſententiam donatarius non tenetur reſtituere. *Molin. Lugo & alij* 4. *Dian. l. c. R.* 58. poſt eam verò etiam fructus perceptos poſt litem conteſtatam, *Molin. Dicaſtil. Dian. R.* 58. Ab hæredibus autem non poteſt reuocari ob eas cauſas, ob quas donator ipſe potuiſſet, ſi eas ipſe ſciuit, & tacuit; ſecùs ſi ignorauit. *Gomez. Hur. VVading. Lugo. Dian. l. c. R.* 54.

II. Et quidem hæc reuocatio etiam habet locum in legato reſpectu legatarij, ſi defunctum teſtatorem graui iniuria afficiat, v. g. vxorem eius carnaliter cognoſcat. *Molin. Dic. Dian. l. c. R.* 58.

III. Non habet autem locum 1. in donationibus factis Eccleſiæ, tametſi Prælatus vel Clerus fuerit ingratus; quia facta eſt ob bonum animæ teſtatoris, & principaliter Deo, qui ingratus eſſe non poteſt. *Leſſ. Lugo, Hurta, Hun. VVading. Di- an. l. c. R.* 56. 2. In donatione remuneratoria (v. g. pro beneficiis aliàs non debitis, & aliquomodo æquiualentibus) quia potiùs eſt remuneratio, quàm donatio. Remuneratoria autem cenſetur 1. ſi donator in ipſa donatione expreſsè meminit meritorum, vel 2. ſi de meritis conſtet. 3. In dubio. *Dian. l. c. R.* 115. 116. 17. 19. 20 ex *Barboſa, &c.*

IV. Si quis prole carens magnam partem bonorum donauerit, & poſtea naſcatur proles: quia ex iuris diſpoſitione ineſt donationi hæc tacita conditio, niſi naſcantur mihi liberi. Et quidem ſi facta ſit extraneo, reuocari poteſt tota; ſi alicui aſcendentium, vt patri; vel auo, vel ſi Eccleſiæ, aut cauſis piis, tantum reuocari poteſt, quantum neceſſarium eſt, vt filij habeant legitimam. Quanquam rectè notat *Leſſius* ad ædificationem expedire, vt quod Eccleſiæ vel monaſterio datum eſt. Prælatus totum reſtituat. Porrò etſi iurauerit ſe non reuocaturum donationem, adhuc poteſt liberis natis reuocare; quia hoc iuramentum non excludit tacitam conditionem dictam. Excipe niſi expreſsè etiam hanc conditionem excluſerit; tunc enim ipſe reuocare non poſſet; poſſent tamen eius liberi, poſt mortem patris. *Bonac, Leſſ. c.* 18. *d.* 14. An autem hæc reuocatio locum habeat, ſi filij naſcantur illegitimi, qui poſtea legitimentur, *v. Dian. l. c. R.* 63. & 64. Item an in donatione remuneratoria. *R.* 65. vbi cum *Molin. & alijs.* 6. negat, niſi excedat cauſam.

V. Si donatio fuerit inofficioſa, contra officium paternæ pietatis, vt ſi pater tantum donet, vt filij priuentur ſuâ portione legitimâ: tunc enim poſt mortem patris poſſunt filii reuocare. *Nauar. c.* 26. *Leſſ. l. c.* licet donatio fuerit iuramento confirmata. *Megal. & alij* 5. *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 66. Imo etiam viuente patre: licèt enim ante mortem patris non debeatur legitima vt tradenda, debetur tamen vt conſeruanda. Hinc ſi pater bona diſſipet, poteſt à filio per iudicem cogi, vt ſeruet legitimam, ne is poſt mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter *Dian. l. c. ex aliis* 6. contra *Leſſ. &c.* An autem & quando donatio reſcindenda in totum, *v. Dian. l. c.*

VI. Per ſuperuenientiam liberorum, vt probabilius affirmat *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R*, 78. ex *aliis* 4. contra quoſdam. Si tamen pater non reuocauerit, non poteſt à filiis poſtea natis reuocari, niſi pro ratione falcidiæ, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato ſucceſſerint. *Ibid.*

DVBIVM IV.

Quid sit Donatio mortis causâ, & an possit reuocari, quomodo, & quibus competat?

Resp. I. Donatio mortis causâ, quâ quis sic donat, vt velit rem esse alterius primùm post suam mortem, vt si dicas, do tibi hoc post mortem meam, vel cùm moriar, quia timeo me nunc moriturum, reuocari potest etiam tribus casibus his:

I. Si donatorem pœniteat, siue expresse, siue implicitè, vt si rem illam donet alteri. *Less. l. c.*

II. Si dedit intuitu alicuius instantis periculi, ex quo metuit mortem: hoc ipso quo periculum euasit, censetur tacitè reuocata donatio; vt si quis det in graui morbo, vel instanti prælio. *Bonac. d. 3. q. 13. p. vlt. num. 20.*

III. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipsô iure reuocata est: vt etiam accidit in testamentis & legatis. Secus est in promissione & donatione inter viuos, quæ transit ad hæredes. Quòd si autem donator promiserit se non reuocaturum, transit in donationem inter viuos. *v. Less. c. 18. d. 14. num. 116. Molin. d. 286. & d. 288. Azor. l. 11. c. 11. q. 4. Bon. l. c.*

Resp. II. Hæc donatio fieri debet in præsentem. *Dian. l. c. R. 66. & alij 5.* nec valet in absentem sine nuncio ad hoc destinato, vel epistola; licèt ualeat vt fidei commissum, si fuerint adhibiti testes. *Dian. &c.* l. c. valet autem probabiliter etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp. III. Donare mortis causâ possunt omnes & soli qui possunt testari, excepto filiofamilias, qui licet testamentum condere nullo modo possit, cùm hoc sit iuris publici; donare tamen mortis causâ, cùm id sit iuris priuati, potest, si adsit patris consensus expressus: imò sine hoc donare eum posse non tantùm de castrensibus, sed etiam aduentitiis, probabiliter

censet *Dian. l. c. R. 69. & 68.* Hinc donare sic possunt minores 25. annis, etiam sine consensu sui curatoris, *Dian. l. c. R. 71.* ex *Molin. & alijs 9.* Non autem vsurarius, nisi prius vsuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit. (potest tamen ad causas pias. *Ibid. R. 73.* ex *Fagund. & alijs 6.*) Nec surdus & mutus à natura, secus si a casu superueniente; vel si surdus sit aut mutus tantùm) licet donare inter viuos possit secundùm quosdam *Azor. Dian. p. 5. t. 6. R. 12.*

DVBIVM V.

Quid sit Commodatum, Precarium, & Depositum?

Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad solum vsum gratuito conceditur, idque ad aliquod certũ tempus explicitè vel implicitè determinatũ explicitè, vt si dicas; commodo tibi hunc librũ, vel domũ ad vnum mensem implicitè, vt si dicas, commodo tibi librum, vt eum describas; quia tunc implicitè tantum temporis determinatur, quantum necessarium est ad commodè describendum.

Precarium est, quo conceditur petenti res vtenda, non ad certum tempus, (in quo differt à Commodato,) sed donec concedens repetat, siue expresse, siue tacitè, vt si det alteri, aut vendat. *Laym. l. 3. t. 4. ca. 14.*

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, vt integrum reddatur. Et communiter est res mobilis. vel se mouens, vt vestis, equus &c. *Vnde circa hac resoluuntur.*

I. Commodator non potest repetere absque iniustitia ante definitum tempus. *Laym. l. 3. tr. 4. c. 14.*

II. Quòd si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licèt simile damnum impenderet commodatario, ex rei ante tempus repetitione, vt habet *Less. cap. 27. d. 5.* quia vt ait *Nauar.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, nisi interea contigerit rem esse necessariam commodanti. *Laym. loc. cit.*

III. Si

III. Si depoſitarius bonâ fide exiſtimet, depoſitori non diſpliciturum, ſi re depoſitâ vtatur, licebit vti, aliàs non *Leſſ. l. c. d.* 2.

IV. Si depoſitum ſit res vſu conſumptibilis, vt triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo abſumitur, eaque tradita ſit certo numero, pondere & menſura, non videtur depoſitarius peccare ſaltem grauiter iis vtens, ſi certus ſit, ſe tantundem eiuſdem bonitatis habiturum quando repetetur, *Leſſ. l. c.* Secùs ſi pecunia tradita fuerit ſacculo, vel arcæ incluſa, vel munita ſigillo, *Sylu. Azor. Leſſ. Bon. v. Trul. c.* 25. *d.* 1. Verùm ſi is, cui rec commodata, locata, depoſita, & pignorata eſt; negligenter cuſtodiat, ita vt pereat, negligentia autem non ſit Theologica culpa mortalis, probabile eſt, quod dixi ex *Soto, Sa*, non teneri ad reſtitutionem in conſcientia. Alij tamen aliter ſentiunt, nimirum teneri reſtituere, qui iuridicam culpam in cuſtodiendo contraxerit, ſi ea fuerit lata, & ſubinde ſi leuis tàntùm, imò & aliquando ſi leuiſſima, (nimirum quando depoſitio facta eſt in commodum vtriuſque: & ſi pretium pro cuſtodia accipiat) *v. apud Leſſ. cap. 7. di* 8. *Laym. lib*, 3. *tr.* 4. *cap.* 25. vbi docet depoſitarium tantum teneri de dolo, vel culpa craſſa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autem iuridica culpa lata ſeu craſſa, cùm quis facit, aut omittit, quod ut plurimum non facerent, vel omitterent in ea re homines ſuæ profeſſionis: vt v. g, ſi quis rem apud ſe depoſitam relinquit in loco publico, etſi inaduertenter, Leuis autem dicitur, cum quis facit vel omittit, quod non facerent, vel omitterent homines ſuæ profeſſionis diligentes: vt ſi quis depoſitum relinquit in ſuo cubiculo, ſed negligit oſtium claudere. Leuiſſima dicitur, cum facit vel omittit, quod non facerent homines diligentiſſimi: vt ſi quis oſtium quidem obſeſarit, ſed neglexit tentare manu, an eſſet benè clauſum.

V. Sartores, Molitores, & ceteri artifices, quibus res traditur polienda: vel immutanda: item nautæ, aurigæ, cauPones, apud quos res deponuntur, tenentur ex leui culpa; quia depoſitio fit etiam in commodum ipſorum: imò *Sylu. V. Nauta*, vult eos teneri ex leuiſſima ex *l.* 1. *ff. depoſiti.* idque cautum eſſe ad vitandas eorum fraudes. quod etiam *Leſſ. & Trul. c.* 25. *d.* 1. putant eſſe probabile in vtroque foro, ſi quis eis rem expreſsè tradiderit cuſtodiendam: ſi autem ipſis tantùm videntibus depoſuerit v. g. in diuerſorio, naui, &c. ne quidem ex lata teneri *v. Bon, Trul. Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 74.

VI, Si depoſitarius (idem eſt de commodatario) dubitet, an depoſitum ſuâ culpâ perierit, non tenetur in conſcientia ad reſtitutionem. *Sanch. de matr. l l.* 2. *d.* 41. *num.* 18. quia in dubio non præſumitur delictum. ex *L. Merito. ff. pro ſocio v. Dian. p*, 2. *t.* 9. *R*, 49. In foro tamen externo, ſi res depoſitarij manſerint incolumes, præſumirur de dolo, niſi depoſitarius probet depoſitum caſu periiſſe, & non potuiſſe ſimul cum rebus ſuis, (imminente v. g. incendio) ſeruari: tunc enim non teneretur, quia præſumptio doli ceſſaret. *v. Palaum t.* 1. *de conſc. d.* 3. *p.* 4. *Trul. c.* 25. *d.* 1.

VII. Si domino repetenti depoſitum, remiſerit per hominem, qui fidelis habebatur, iſque ſibi retinuerit, vel perdiderit, domino periiſſe dicit *Molina*, citatus ab *Eſcòb. v. Trul.* l. *c.*

VIII. Deponens rem vſu non conſumptibilem, poteſt à depoſitario pro eius vſu aliquid accipere: quia is eſt pretio æſtimabilis: (licèt eo caſu non depoſiti, ſed locati & conducti contractus ſit dicendus) Secùs ſi ſit vſu conſumptibilis: tunc enim depoſitum, eo ipſo quod depoſitarius incipit eo vti, induit naturam mutui, ex quo (ſecluſâ ratione lucri ceſſantis, &c.) nihil licet accipere, vt *v. dub. ſeq. & Bonac. d.* 3. *q.* 13. *p.* 3. *Trul. l. c.*

DVBIVM VI.

Quid ſit mutuum?

Reſp. Eſt contractus, quo rei alicuius numero pondere, vel menſura conſtantis, dominium à mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione reſtituendi eandem, vel ſimilem

milem specie. & bonitate. Propriè autem mutuum fere est in rebus vsu consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia: quæ licet non absumatur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur à permutatione, quòd in ea reddatur res alterius speciei. Item à pignore, hypotheca, deposito, commodato & locato, quòd dominium in ijs non transferatur, sed vsus tantùm *Bon. d.* 3. *q.* 3. *p.* 1. Vnde resolues,

I. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conscientia,

II. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

III. Item præstare casum fortuitum mutuatarius tenetur, cùm penes hunc rei dominium sit, & rem eâdem quantitate & qualitate reddere suo tempore.

IV. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est vsura: de quo dubio sequenti.

DVBIVM VII.

Quid sit Vsura?

Resp. Est lucrum immediatè proueniens ex mutuo, ita vt mutuans supra sortem, id est, summam capitalem, ita vt lucrum tale præcisè intendatur ratione mutui. Quod planè iniquum est, & graue peccatum contra ius humanum & diuinum, cum mutuans acquirat lucrum ex re iam non amplius sua: quia res mutuata iam transiit in dominium mutuatarij, vt patet ex definitione. Et Regula generalis est: *Omne pactum, vel grauamen, siue onus additum mutuo, præter id quod ei proprium & intrinsecum est, reddit contractum vsurarium Bonac. d.* 3. *q.* 3. *p.* 3, C. *Lugo &c.* Vnde resolues.

I. Peccat grauiter ex genere suo exercens talem vsuram, etsi sit mentalis tantùm, absque externo pacto. Dicitur enim vsura mentalis, cùm quis intentionem habet accipendi aliquid ex mutuo vltra sortem, etsi exterius pacto id non exprimet: sicut realis seu exterior vsura dicitur, cùm quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantùm implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur vsura palliata; cùm videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen reuera vsurarium quid interuenit. Vide exempla apud *Tol. l.* 5. *c.* 31.

II. Non est vsura, si mutuans nihil intendat vt pretium, sed tantum speret aliquid ex gratitudine, & eâ intentione illi aliquid donetur, licèt illud vt finem principalem intendat. *Mol. tom.* 2. *d.* 305. *nu.* 6. C. *Lugo. d.* 25.

III. Quòd si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis, vt putabat, sed ut debitum ratione mutui teneretur restituere, quantum inde ditior euasisset, vt habet *Sa. V, Vsura*, C. *Lugo d.* 25. *f.* 3.

IV. Nec est vsura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causâ, atque vlteriùs inde sperare officium; quia amicitia non æstimatur pretio. C. *Lugo l. c.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (vel eius operà) officio aliquo, illicitum est, & vsurarium. Ita commun. *Mol. d.* 310, *Less. Sal. C. Lugo* contra *Nauar.* etsi *Salas de vsurâ d.* 9. *num.* 4. eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, vt statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine. *v. Trul. l.* 7. *c.* 19. *d.* 7.

VI. Pactum, vt à mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum, est vsura (& Simonia) quia cogitatur is subire nouum opus.

VII. Non est vsura, cùm quis non potens sua recuperare, mutuat vt sibi reddantur sua, vel ne sibi iniquè noceatur: quia hæc iure iam antè debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit nouam obligationem. *Bon. q.* 3. *p.* 3. *nu.* 15. ex *Azor, Regin. &c.*

VIII. Nec est vsura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt vel metuuntur in recuperanda sorte: quia pretio æstimari potest quòd quis se in tale periculum & difficultatem coniiciat. *Con. d.* 3. *q.* 3. *p.* 5. Necesse tamen esse, vt periculum istud, &c. deducatur in pactum expresse vel tacitè, docet *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 16. *n.*

16. *n.* 9. ex *Medin. Valent. Mol. Leſſ. &c.* Item dicit *C. Lugo nu.* 80. Et ſic liciti ſunt montes pietatis, vt vocant, hoc eſt, theſauri quidam, qui in refugium pauperum à Repub. vel Principe reponuntur, vt inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen vt parum retribuant pro expenſis, quæ fiunt in miniſtros, & conſeruatione talium montium. *v. Tol. l. 5. c. 18. Leſſ. l. 2. c. 20. d. 13. Bon. l. c. p. 13.*

IX. Nec eſt vſura, ſi timens difficultatem aut fraudem mututarij in reddendo, tempore conſtituto, paciſcaris, vt ſi tunc non ſoluat, aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licité exigetur, dummodò non fiat aliâ intentione, quàm vt mutuatarius ſic quaſi conſtringatur, ne ſuâ culpâ fallat. Vnde ſi mutuatarius abſque ſua culpa non poſſit ſoluere, non licebit pænam exigere, vt habet *Tol. ſuprà cap.* 32. Qui ait manifeſtum eſſe argumentum prauæ intentionis, ſi optes non ſolui tibi præfixo tempore, vt pœnam recipias: ac ſimpliciter vſuram fore, ſi certò ſciens alterum non valiturum ſoluere, adhuc tali pœna oneres. *v. Bon. d. 3. q. 3. p. 7. Moli. t. 2. d. 317. Leſſ. l. 2. c. 20. d. 15.*

X. Nec eſt vſura, paciſci & accipere aliquid ratione damni emergentis (ſiquidem mutuum verè illius cauſa ſit) aut lucri ceſſantis, vel ceſſaturi, dummodò de hoc præmoneatur mutuatarius. Vt ſi volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, priuando autem te tuâ pecuniâ in dando mutuo corruit domus, & poſtea cariùs emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras & volebas negotiando, ita vt mutuatio ſit verè cauſa lucri ceſſantis. Vbi notat. *Tol* ſupponendum in hoc titulo lucri ceſſantis 1. Quod verè volueris cum ea pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quòd malis negotiando aliterve lucrari, quàm ſic mutando, ita vt mutues tantùm in gratiam mutuatarij. 3. Vt minus exigias, quàm lucrari poteras, & deductis expenſis: quia lucrum ceſſans uon eſt actu, ſed in potentia, & variis adhuc euentibus obnoxium. Vnde ad arbitrium viri prudentis, pro maiore vel minore eius certitudine, æſtimare id poteris, & ſic cum mutuatario de eo paciſci. *S. Thom. a. 1. ad. 2. Mol. d. 314.*

Salas

Salas. dub. 18. *&c. C. Lugo.* d. 25. *ſ.* 6. *Bonac. q. 3. p. 4.* Hinc qui non habuit animum negotiandi, vel ſi non erant, nec breui ſperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil poteſt accipere vltra ſortem: quia mutuatio iſta verè non fuit cauſa lucri ceſſantis. Eadem ex cauſa vſura eſt, ſi mercatores credito vendentes, aliquid vltra pretium rigoroſum accipiant titulo lucri ceſſantis v. g. rem tantùm valentem 100. vendant pro 105. numerandis poſt annum: quia vendendo ad creditum (quod eſt virtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresque res vendunt, & ſic compenſatur lucrum ceſſans, atque adeo illud non ceſſat ratione huius venditionis. *Dian. p. 2. t. 34. Trul c. 19: d. 9. v. dub. ſeq.*

XI. Mutuare frumentum vetus cum obligatione vt reſtituatur nouum (præſertim certo tempore) eſt vſura, ſi mutuans ſciat nouum fore melius, & maioris pretij. *Sylu. Nauar. Trul, d. 15. n. 11.*

XII. Eſt vſura ex communi ſententia, ſi des mutuum, vt poſtea mutuatarius ex debito ciuili obligetur tibi rurſus mutuari, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas ſuas locare: quia talis obligatio eſt res pretio æſtimabilis, cùm priuet mutuatarium poteſtate alibi emendi, & locandi operas. *Leſſ. l. 1. c. 20. d. 25. n. 46. v. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 3. Bon. l. c. p. 3.*

XIII. Vſura eſt, mutuare Principi, vel Reipub. eo pacto, vt interim, dum non ſoluitur, ſis liber à tributis, vel oneribus iuſtis ſoluendis. *Salas, C. Lugo nu.* 64. ex communi.

XIV. Item mutuare eâ lege, vt mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facile extorquebit. Quod addo, quia ſi ſponte onus illud ſuſcipiat, eò quòd facilè poſſit obtinere, non erit vſura. *Ibid. & Bon. l. cit.*

XV. Item ſi frumentum quod alibi habes, des mutuum, obligando, vt tibi reddatur hic vel alibi (cum maioribus ſumptibus, vel laboribus) vbi plus valet. *Ibid.*

XVI. Vſura etiam eſt, obligare mututarium, vt partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. *Ibid.*

XVII. In mutuo pecuniario, niſi aliter conuentum ſit.

ſi quis

si quis det mutuos v.g. 100. florenos, non potest exigere plus, quàm eorum pretium & valor tunc fuerit. Vnde si eorum valor tunc augeatur non potest repetere 100: quia reciperet aliquid supra sortem. Quòd si valor decrescat, debet mutuatarius reddere plus quam 100. quia aliàs non restitueret ad æqualitatem. v. Less. l. 2. c. 22, d. 8. Laym. l. 3. t. 4. ca. 16. num. 15. Bon. l. c. p. 3.

XVIII. In mutuo tamen aliarum rerum, vt vini, tritici, &c. aliter se res habet: quia si quis v. g. mutuet alteri 10. modios tritici, siue pretium crescat, siue non, potest repetere 10. Ratio disparitatis est, quia in pecunia non spectatur ordinariè, (nisi aliter conuentum sit ob certas, & licitas causas) nisi valor, siue pretium. Vnde non debet restitui, nisi pretium æquale. At verò in frumentis, &c. spectatur ipsa materia: quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus, & substantiam; ergo etsi crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuò. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta. v. Laym. l. c. n. 14. & Bon. l. c.

Quæres. Quæ obligatio & pœna sit vsurariorum, & cooperantium?

Resp. I Vsurarius etiam non manifestus, ac hæredes tenentur restituere, imò etiam omnes ij, qui ex parte vsurarij cooperantur efficaciter, v. g. iudices, domini temporales, notarij, famuli, aduocati, qui quouis modo iuuant, vel cogunt mutuatarios ad solutionem vsurarum. Dixi (*positiuè seu efficaciter*,) quia habendo se negatiuè, possunt permittere vsurarios ob iustam causam & necessitatem pauperum, Prætetea in praxi ex præsumpta voluntate mutuatariorum, ferè excusantur minus principales famuli. *II.* Vsurarius publicus, siue notorius non debet admitti ad communionem altatis, nec absolui, donec restituat vsuras, nec sepeliri in loco sacro: & qui scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus. *III.* Addit Laym. l. c. num. 21 eius testamentum ipse iure irritum esse, nisi ante mortem restituerit. v. Less. Bonac. Trul. c. 19. d. 22.

DVBI

DVBIVM VIII.

De Emptione & Venditione.

Artic. I. Quid sit Emptio & Venditio?

Resp. Est contractus, quo pretium pro merce soluitur: completurque mercis traditione. Venditio contra. Iustitia eius in hoc consistit, vt pretium sit iustum, siue exæquet valorem rei; aliàs si absque legitimo titulo secùs fiat, committetur iniustitia grauis, vel leuis, pro grauitate excessûs, qui proinde ad restitutionem in conscientia obligabit: etsi in foro externo ad restitutionem ferè non cogatur, nisi vltra dimidium defraudauerit. v. Laym. ca. 17. Bon. d. 3. q. 2. p. 1. & 4. Vnde resolues.

I. Quod spectat ad emptorem, is potest emere vilius quàm res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obstat, quod venditor necessitate ductus vendat vilius: quia venditio manet voluntaria, iniquit Caiet. v. Bon. l. c. nu. 21. & 23. Potest nihilominus grauiter peccari contra charitatem, si quando pauperculi extremâ inopiâ res suas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas. Laym. l. c. num. 10.

II. Emptor potest emere minoris, ex eo quòd multa simul emat: qua tunc venditorem liberat multis curis, & expeditum facit ad alia noua comparanda, vnde merito pretium decrescit Bon. l. c. p. 4. nu. 13. ex Less. Regin.

III. Quoad venditorem, is communiter debet vendere secundùm pretium taxatum à lege, vel magistratu: quòd si nullum est, id censebitur iustum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non consistit in indiuisibili, vt anxiè scrupulari oporteat; sed diuiditur in infinitum, medium, & summum; siue vt alij vocant, pium, moderatum, rigorosum, ita vt intra latitudinem huius pretij vendere & emere liceat, nunc summo, nunc infirmo.

P IV. Si

IV. Si quid emptori valde vtile ſit, non licet hoc ſolo nomine rem vendere vltra pretium iuſtum; quia vtilitas emptoris tota eſt ipſius, non venditoris. *Bon. l. c. n.* 27. ex *Leſſ. l.* 2. *c,* 27. *d.* 4. *Fill. t.* 35. *n.* 77.

V. Licet autem vendere carius quàm valet, pretio currente, ſi alij boni tituli adſint, & ſimul de hoc emptorem moneas: quia tunc illi non fit iniuria. Tales autem ſunt, v. g. lucrum ceſſans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel moleſtia tibi obuentura ex rei venditione, aut affectus in eam ſingularis; vt ſi acceperis à maioribus, à Principe. Item ſi res ſint nouæ, raræ, & ſingulares; vt v. g. peregrini flores, aues, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numiſmata. *Lay. l.* 3. *t.* 4, *c.* 17. §. 1. n. 10. *Bon. l. t. n.* 15. ex *Leſſ. Reg. &c.*

VI. Qui res minutim & in parua quantitate vendunt, poſſunt aliquanto carius vendere, quàm qui in magna quantitate: quia debent maiores labores, expenſas, &c. impendere ad ea conſeruanda: & ſic quidam excuſant caupones & ſtabularios, qui auenam fœnum, paleas, &c. carius vendunt, quàm alij; dummodò pretium ijs non ſit taxatum. *Salon. Trul. d.* 15. *n,* 11.

VII. Non licet carius vendere præciſè ob dilatam ſolutionem, aut viliùs emere, ob præciſè anticipatam ſolutionem; quia in venditione, quæ fit credito, vel in anticipatâ ſolutione, eſt virtuale mutuum, ideoque vſura, ſi quid ſupra ſortem exigatur. Quod intellige, niſi interueniat alius titulus ex ſuprà enumeratis de vſura; vel niſi aliunde creſcat pretium, v. g. ex frequentia emptorum, &c. *Bon. l. c.* ex *Leſſ.* Regin. *Fill. &c. vide ſuperiore dub.*

VIII. Licitum eſt vendere rem cum pacto de retrouendendo, id eſt, vt emptor teneatur tibi ſtatuto tempore, vel cùm volueris, eam reuendere, modò vera, & non ficta emptio flat; nec palliata vſura intercedat *Mol. d.* 375. *Leſſ. dub.* 14. *&c.* Qui addunt, iuxta æſtimationem illius operis ac pacti; pretium eſſe imminuendum. *v. C. Lugo d.* 26. *n.* 189.

IX. Monopolia, id eſt, cùm vnus, vel plures id efficiunt, vt ipſi ſoli aliquid vendant, vel cùm mercatores conſpirant,

rant, non minoris vendere, non ſunt contra iuſtitiam; modò non conſpirent extra iuſtum pretium vendere. Ita contra *Rebell. Nauar. &c.* docent *Mol. Leſſ. &c.* Qui tamen concedunt, eſſe contra charitatem. *v.* C. *Lugo d.* 26. *ſ.* 13. Porrò Principum vel Magiſtratus eſt, cùm vni, vel paucis tale priuilegium conceditur, vt ſoli aliquid vendant, ijs etiam pretium taxare, & ſic præuidere ne ſubditi grauentur, *vid. Leſſ. cap,* 21. *d.* 20. C. *Lugo l. c.* & *Trul, ca.* 20, *d.* 18. vbi rectè notat ex *Nauar. &c.* etſi alia monopolia ex iuſta cauſa authoritate Principis, vel Reip. conceſſa, taxato pretio ſint licita, v. g. bibliopolis, vt nemo alius talem librum vendat, vel vt tantùm ſit vnus, aut duo tabernarij in aliquo loco: nihilominus quando vnus vel pauci propria authoritate ea conſtituunt, v. g. emendo merces certi generis, vt frumentum, vinum, oleum, &c. vt ipſi deinde arbitratu ſuo vendant carius; peccare ſemper etiam contra iuſtitiam cum obligatione reſtituendi.

X. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obeſſe poteſt: v, g. ſi equus ſit furioſus, domus ruinoſa, oues morbidæ, pannus aduſtus, &c. alioqui tenetur de fraude & damno ſecuto; ſaltem ſi defectus fuerit in ſubſtantia, vel quantitate, v. g. ſi deficiat in pondere vel menſura, aut vendiderit rem vnam pro alia: & ſic peccat mortaliter cum obligatione reſtituendi, 1. qui frumentum venditurus ponit priùs loco humido, vt intumeſcat: 2. qui vino Rhenano miſcet Francicum. 3. qui carnes bubulas vendit pro veruecinis, &c. *v. Leſſ. Bon. Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 51. *Trul. d.* 11. Quando autem venditor poſſit iuſtè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, ſine obligatione reſtituendi pretium, vel reſcindendi contractum, *vide* C. *Lugo d.* 26. *ſ.* 8. n. 128. & *Trul. c.* 20. *d.* 11. vbi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei, eſſe validam: reſcindendam tamen vel reducendam ad æqualitatem, niſi venditor contra hoc exceperit.

XI, Si ſcias occultè debitorem tuum non eſſe ſoluendo, iniuſtum videtur, ijs qui id neſciunt, debitum illud vendere pretio ordinario: tum quia eſt dolus; tum quia vitium intrinſecum crediti non reuelatur. *Bon. l. c. p.* 10. ex *Leſſ. c.* 21. *d.* 10. *Fill. &c.*

XII. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori, (secluso tamen dolo, fraudibus, & mendaciis, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens simpliciter adhuc est iustum. *Bon. q. 2. p. 5. n. 12.* ex *Azor, Fill. Less. &c.*

XIII. Si cui datum est aliquid vendendum pretio v. g. infimo, vel moderato, & is vendat rigoroso, probabile est, vt habet *Angel. V. Emptio*, non teneri restituere, sed posse retinere excessum; cùm sua industria acquisiuerit. Aliud tamen est de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori modo vendendum, quo possunt in vtilitatem domini. *v. Less. d. 18. C. Lugo d. 26. s. 29*

XIV. Quando sartoribus ementibus pannum pro ijs, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quàm aliis, eò quòd sint Parochiani mercatorum, vel sæpè ab ijs emant, possunt partem pretij remissam sibi retinere, dummodo alias fideliter agant: quia nulli fit iniuria: & cùm mercatorum plurimum intersit, vt tales ad ipsorum potius, quàm aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, ijsque donare eam partem. *Fil. Dian. p. 1. t. 8. R. 26.* Negat tamen *Salas*, eò quòd mercatores falsò dicant se remittere, ut aliciant.

XV. Cùm res duobus in solidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium soluerit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui priùs tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. *v. Less. l. c. & C. Lugo d. 26. s. 9.*

XVI. Si res pereat ante traditionem, & sit certa ac determinata, v. g. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori; nisi aliter expresè conuentum sit, aut venditoris culpâ pereat. Si autem res sit indeterminata (vt si quis emerit 10 modios tritici ex granario, oues ex grege) vt si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (vt aceruum totum tritici vno floreno, in singulas mensuras (tunc ante rei traditionem, aut mensurationem, periculum spectat ad venditorem. *v. Less. dub. 12. l. c. C. Lugo d. 26. s. 14. n. 216. Laym. l. 3. t. 4. c. 17. §. 2. Bon. q. 2. p. 8.*

XVII. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori, licet pretium nondum persoluerit, quia res domino perit. *Laym. Bonac. ll. cc.*

Quæres. I. An & quomodo liceat emere chyrographa, seu credita alterius?

Resp. Si credita in posterum exigenda (siue ius quod habet alter, vt ipsi in futurum aliquid soluatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipatâ est vsura, secluso tamen lucro cessante, & damno emergente *Bon. d. 3. q. 3. p. 10.* ex *Mol. Less. Tol. Fill.* Quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo; nam mutuat implicitè minorem pecuniam pro exigenda maiore. 2. Dixi *certa*, quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda, licitè is qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis minor est, vel maior; quia cum tali periculo & difficultate minus valent. *Bon. l. c. Trul. l. 7. c. 20. d. 8.* Vnde resolues.

I. Vsuram committunt 1. Ministri Regum & Principum, &c. qui vt anticipatam faciant solutionem, aliquid recipiunt à creditoribus: 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus concessâ dilatione ad soluendum; quia accipiunt aliquid vltra sortem pro mutuo virtuali. *Bon. l. c. Nauar. Mol. Salas, &c.*

II. Minoris emi possunt regulariter credita & stipendia, siue salaria debita militibus, aut famulis Nobilium; quia habent adiuncta incommoda, pericula & molestias in exigendo: quam ob causam idem licet, etiamsi credita illa tempore præsenti, vel etiam præterito fuerint soluenda. *Bonac. l. c.* ex *Regin. Mol. &c.*

III. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra iustitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem: tum quia ipse est causa damni, cùm ipsius culpâ creditum valeat minus: tum quia alioqui præmium ex delicto suo reportaret. *Molin. d. 313. Fill. Bon. l. c.* Hinc Quæstores Principum ad quos solu-

solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis, & malignæ solutionis, non possunt chirographa, vel credita emere minoris, vt docent *Auth. cit.* Additque *Salas* & *Molin. l. c.* Non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incumbit soluere magnatum debita, vni potius soluere, quàm alteri (nisi quis fortè ius præ aliis habeat, vt *v. suprà de ordine restit.*) sed teneri omnibus soluere pro rata. *Bon. l. c. v. Trul. l.* 1. *d.* 10.

Artic. II. Quid sit negotiatio, & quibus illicita?

Resp. Ea est, cùm quis rem sibi comparat eo animo, vt integram, & non mutatam, carius vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, & valde distractiuum, ac indecens statui Clericali, sic lucris inhiare, seuere prohibitum est Clericis constitutis in sacris, & religiosis omnibus, ita vt mortaliter peccent, si multam negotiationi dent operam, vt ait Less. quem *v. l. c. d.* 1. & Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. *Bon. de contract, a.* 3. *q.* 1. *p.* 5. *C. Lugo d.* 26. *s.* 3. *num.* 19. Vnde resolues.

I. Si Clericus semel iterumque tantùm negotietur, in materia non graui, v. g. libros, cruces, &c. emat, vt occultè iterum vendat carius, non est mortale. *Less. Mald. Fil. Dian. C. Lugo l. c.*

II. Non est negotiatio Ecclesiasticis vel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata vendant: quia vendunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum. *Mol. Less. C. Lugo s.* 3. *num.* 29 vti nec, si greges alant, vt fœtus, lac, lanam vendant. *C. Lugo l. c.* Vbi tamen negat, licere ijs conducere agros, vt fructus vendant, eò quòd (licet non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in *Concil. Carthag. v. l. c.*

III. Non peccat Clericus 1. Si emat agrum cum fructibus iam maturis, illosque vendat; quia vendit fructus agri sui. *Card. de Lugo l. c.* ex *Mol. Fill. &c.* 2. Si id, quod ad proprios vsus emerat, postea, vel quia non indiget, vel mutato consilio, carius vendat. *Ibid.*

An

An verò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate, *v. Card. de Lug. d.* 26. *s.* 4. *nu.* 36. *Trul. l. c. c. d.* 19. *Barbos. de iur. l.* 1. *c.* 40. *a.* 1.

DVBIVM XI.

Quid sit contractus Census, & an licitus?

Resp, Is est, certâ summâ pecuniæ v. g. 100. florenis, emo à te ius percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certâ aliquâ re tuâ vtili, siue fructifera, certam aliquam pensionem seu censum, v. g. florenos 5, annuos, vel 6. prout consuetudine, vel lege taxatum erit. Ita vt hic non sit mutuum & vsura, si aliàs prauam intentionem non habeas; sed vera emptio, & venditio, quâ emitur, non præcisè ipsa pensio, sed ius eam percipiendi; quod longe minus valet, ideoque minoris emitur; licèt post multos annos pretium longè superet. *Molin. Less. Laym. l.* 3. *t.* 4. *ca.* 18. *& ceteri communiter* Rectiòs tamen *C. Lugo. d.* 27. *s.* 2. *num.* 20. probat, ad excusandum censum ab vsura, dicendum esse, non emi pensiones, neque ius ad illas, neque fructus, sed potiùs partem vsus fructûs talis prædij, super quo census constituitur; ita vt dominium totum directum prædij maneat apud venditorem; dominium verò vtile, seu ius vsus fructûs, ex parte vendatur. *Vnde resoluuntur sequentes casus*, qui etiam ex natura emptionis & venditionis solui possunt.

I. Hic contractus est iniustus, si non seruetur pretium iustum à lege vel consuetudine probatum, quomodo pro Germaniâ constituit Carolus V. vt ius 5. tantum pro 100, ematur.

II. Non solùm licitus est census realis, id est, constitutus super re aliqua, vt suprà dictum, ex cuius vtilitate pensio extrahatur, ita vt ad quemcumque res transeat cum illa obligatione & onere; sed etiam :(saltem ex naturâ rei, & seclusâ prohibitione legis positivæ:) personalis, & constitutus immediatè super personâ, quæ suâ operâ & industriâ vtilis sit, & fructum aliquem pariat, vel bona in spe vel re habeat, vnde pensio duci

 possit

possit: alioqui enim ius quod venderet, non esset pretio æstimabile, & sic contractus fictitius. Ita probabiliter *Couar. Less. Sal dub. 3. num. 2. &c.* contra *Nauar. Mol. C. Lugo. d. 37. s. 2. num. 25.* vbi censum merè personalem illicitum esse, docet esse probabilius, & prolixè probat.

III. Iniqui sunt venditores seu censuarij, qui emptoribus, siue censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit; aut reddentem quidem, sed iam aliis censibus venditos. *Bon. d, 3. q, 4. p. 1. n. 9. & 13.*

IV. Sicut cùm in emptione res perit damno emptoris, sic etiam in censu reali, si res super quam impositus est census, pereat, vel fructus eius absque culpa venditoris: tunc enim perit census, ita vt emptor siue censualista, non possit ampliùs percipere fructus, siue censum; quia qui emit, suo periculo emit. *Bonac. l. c. Fill. t. 35. p. 2. n. 255.* Vnde ad hoc incommodum cauendum inuentus est sequens modus.

V. Licitum est, vt probat *Tol. lib. 5. cap. 46. & Less. ca. 22. dub. 11.* contractui censûs adiungere aliud pactum assecurationis, vt si res, super quâ fundatus est census, pereat, id fiat damno venditoris, ideòque nihilominus obligatus sit, vel super aliis bonis suis eum statuere, vel restitutâ sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari, augendo pretium censûs, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designando. *Bon. l. c n. 30.*

VI. Ex natura rei licitus est non tantùm census irredimibilis, cum ex vna parte, tum vtriusque, vt patet ex terminorum explicatione: quia irredimibilis census dicitur, cùm venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autem, cùm potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atque ita rursus sibi emendò, quod ante vendiderat. Vtrimque redimibilis dicitur, cùm ita conuentnm est, vt tam emptor, quàm venditor possit emptionem factam resoluere, & summam quam dedit, repetere. *Less. d. 10. p. 2, t. 5. m. R. 27.* Vide dicta *de pacto retrouendi. in empt. suprà.*

VII. Nihilominus, quia contractus censûs redimibilis, ex

ex parte emptoris est res periculosa, suaderi non facile debet nam in *Constitut. Martini V. & Calixti III. PP.* vti & *Caroli V imper.* vsurarius contractus iudicatur. Verum id intelligi debet secundùm præsumptionem fori externi: præterquam quòd illæ Constitutiones multis locis eatenus non sint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ iuri naturali non aduersantur, vt notat *Laym. l. 3. t. 4. c. 18.*

VIII. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, & nititur euentu fortuito, licitus est. *Fill. Dian. p. 7. t. 9. R. 70.*

DVBIVM X.

Quid sit Cambium?

Resp. Cambium, quod permutationem significat, hic accipitur pro solâ permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor aliquis Campsario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter sortem. Quod si sine intentione vsuraria fiat, ob titulos iustos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Vnde cùm quatuor sint cambiorum genera, nimirum 1, Cambium minutum seu manuale. 2. Cambium per literas. 3. Cambium reale. 4. Cambium siccum seu fictum, circa ea resoluuntur.

I. Licitum est Cambium minutum, in quo dantur pecuniæ maiores pro minoribus, vel contra: quia hic sunt iusti tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campsoris in numerandâ pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, vt Campsariis quibusuis sit paratus, item puritas materiæ & commoditas, vt cùm aurum vel alia moneta commoda, datur pro minuta & incommoda. *Laym. l. 3. t. 4. ca. 19 num. 4.*

II. Licitum est item Cambium per literas, cùm scilicet Campsor hic v. g. Monasterij prior accipit pecunias, quas postea literis datis alibi, v. g, Francofurti refundit per suos factores: quia hic etiam sunt iusti tituli, scilicet virtualis traiectio pecuniæ & eius assecuratio; tantundem enim facit, ac si Campsario pe-

cuniam

cuniam eius Francofurtum transferat ſine periculo. Minus tamen Campſor exigere debet, quàm ſi realiter tranſtuliſſet. *Laym. l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1. Nauar. Leſſ. &c.*

III. Item licitum eſt Cambium reale, cùm Campſor hic Monaſterij prior dat pecunias, vt per ſuos alibi eas recipiat à Campſario, qui alibi habet pecunias, ſed eget nunc eis hic. Titulus huius Cambij eſt item tranſlationis & aſſecurationis; tantundem enim facit Campſor, ac ſi pecunias Campſarij abſentes ſiſteret hîc præſentes, vel vt alij aiunt, ac ſi præſenti pecuniâ emeret abſentem, quæ vtique minus valet. *Laym. l, c. n. 6. & 7. Bon l. c.*

IV. Illicitum eſt Cambium fictum ſeu ſiccum, quod nihil aliud eſt. quàm titulus lucrandi; vt v. g. Titius indigens pecuniis petit à Campſore ſibi dari 100: Campſor autem non aliter dat niſi Francofurti, v. g. vel alio loco diſtante ſoluendos, petitque ab eo pretium, quod ſolet dari pro locis ſimilibus, Titius ergò accipit, & tamen verè non cogitat reddere in iſtis locis, imò forſan nec habet iſtic correſpondentem, idque conſtat Campſori: contractus hic eſt Cambium fictum, ac reuera mutuum, ideoque palliata vſura. Excuſabitur tamen Campſor, ſi lucrum illud exigat titulo lucri ceſſantis. Plura vide apud *Tol. l. 5. ca. 52. Bon. d. 3. q. 5. p. 1.*

V. Quod attinet ad cambium Francofurtenſe, in quo mercatores dantes cambium ad proximas nundinas, quò magis eæ diſtant, eò plus exigunt, ſi ideo præcisè plus exigatur, quia ſolutio diutius differtur, vſura eſt: ſi autem ratione alterius tituli iuſti, v. g. lucri ceſſantis, cùm pecunia mercatorum ſit inſtrumentum lucrandi, quo ſi diutius carent lucro, & quò longius eſt tempus, eò plures cambium petunt, ideoque creſcit valor pecuniæ, tunc lucrum eſt iuſtum. *Laym. l. c. num. 9. et Molin. Leſſ. &c.*

VI. Qui cambiendo, (vel aliter) pecuniam adulterinam accepit, ſiue ex ignorantia, aut in aduertentia, non poteſt illam expendere; quia res vitioſa non poteſt tradi alteri, vitio non detecto. *v. ſuprà de vendit.* Neque ex eò quòd ipſe deceptus eſt, poteſt decipere alios, cùm actio quia deceptus fuit, nul-

lum

lum ad hoc ius tribuat. *Bon. d. 3. q. 5. p 1. ex Azor, Sanch. &c.*

DVBIVM XI.

Quid Locatio, & Conductio

Reſp. Eſt contractus, quo quis perſonam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus vtendam, vel fruendam concedit, certo pretio, aut mercede, ſeu penſione conſtitutâ, Vtenda conceduntur v, g. elocata domus, equus, ſeruus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c, Vnde conſiderata huius contractûs naturâ, & iuris diſpoſitione *reſoluuntur ſequentes Caſus.*

I. Si res locata ante traditionem pereat, contractus diſſoluitur, & conductor liberatur.

II. Si abſque culpa conductoris, vel fructus rei ceſſet, v. g. quia domus ruinam minatur, infeſtatur ſpectris, vel ob periculum peſtis (niſi tamen quoad hoc conſuetudo ſit contraria) aut belli, tutam habitationem non præſtat, liberatur conductor à ſoluenda penſione prò tempore, quo non poteſt inhabitare, vel alia te conducta vti vel frui, vt *v. apud Lay. l. 3. tr. 4. c. 22. Leſſ. l, 2, c, 24. dub. 1. &c.*

III. Seruo aut laboratori conducto non debetur ſtipendium temporis notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, niſi expenſæ modicæ: niſi tamen aliter ſit conuentum, aut conſuetudo ferat. *v, Sa? V Conductio.*

IV. Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil remittitur colono de penſione: ſecùs ſi magna ſit clades. Quòd ſi tamen antecedentium vel ſequentium annorum fertilitate damnum compenſetur, non remittitur. *Laym. n. 7. Leſſ. l. 2, c. 24. d. 4.*

V. Si pluribus annis ob cœli clementiam (ſecùs ſi ob induſtriam colentis) vberiores fructus ex fundo elocato proueniant, poteſt colono penſio augeri. *Laym. n. 8.*

VI. Expenſas in rem conductam, quæ duraturæ ſunt,

v. g.

v. g. conſeruare ſarta tecta, tributa & onera publica præſtare, ad locatorem ſeu dominum ſpectat, niſi aliter conuentum ſit, aut conſuetudo ferat. *Laym. l. c. n.* 4.

VII. Si conductor in rem conductam neceſſarias, ſiue vtiles expenſas fecerit, poteſt eas de penſione detrahere, vel repetere à locatore; & dum non ſoluuntur, retinere rem conductã. *Laym. l. c. Molin. d.* 496.

VIII. *E*tſi incendium plerumqume accidat culpâ inhabitantium, & ſic in dubio contra illos præſumptio ſit: quia tamen ſæpè id fit culpâ famulorum, quam paterfamilias præſtare non cogitur, hinc conductor abſoluendus eſt, niſi locator oſtendat culpam. *v. Laym. ſuprà n.* 6. & *Dian. p.* 9. *t.* 7. vbi ex *Hun.* & *Berl.* docet, ſi conſtet accidiſſe culpâ certi & determinati alicuius de familia, iſque circa officium ſuum deliquerit, v. g. ſtabularij, qui lumen malè cuſtodierit in ſtabulo, teneri patremfamilias (niſi famulus iſte pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno: ſecùs ſi culpâ alterius; vel ſi non conſtet vtrum caſu an culpâ cuiuſquam acciderit.

IX. *S*i conductor domûs v. g. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, poteſtque alteri locare; cæteroqui autem de penſione nihil ei remittitur.

X. Locator non poteſt ante tempus præfinitum conductorem inuitum priuare re conducta, niſi in his caſibus: 1. Si penſionem non ſoluat: expectare tamen debet biennium, ſi vltra biennium res ſit conducta. 2. Si caſus improuiſus accidat, ob quem domus v. g. ipſi domino neceſſaria ſit. 3. Si item locatam reficere neceſſe ſit, nec poſſit fieri altero inhabitante. 4. *S*i conductor in re conducta malè verſetur, v. g. deſtruat, vel abutatur, vt alendo ibi meretrices. *Laym num.* 9.

XI. *S*ucceſtor vniuerſalis, ſiue hæres, non poteſt antè completum tempus conductorem expellere: partialis autem ſucceſſor, vt emptor, donatarius legatarius, &c. non tenetur ſtare contractu locationis, vt neque conductor; niſi tamen aliter pactum ſit, v. g. ne res locata durante tempore locationis alienetur. *v. Leſſ. l. l.* 2. *c.* 24. & *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 22.

DV-

DVBIVM XII.

De contractu Emphyteuſis, Feudi, & Libelli?

*R*eſp. I. Emphyteuſis eſt contractus ſimilis locationi, in quo res immobilis, quæ culturâ poſſit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non breuius ſaltem, quàm ad decennium; ita vt dominium eius directum, & poſſeſſio ciuilis maneat apud dominum, qui tendat in Emphyteuſini dominium autem vtile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, vt quotannis certum Canonem, vt vocant, ſeu penſionem domino ſoluat, quam ſi totam ſoluere negligat 26 annis continuis in Emphyteuſi Eccleſiaſticâ (cùm ſcilicet res eſt Eccleſiæ, vel pij loci) vel in ſeculari 36 annis, incidit ipſo iure in pœnam commiſſi, vt dominus eum expellere poſſit, etſi de ſolutione interpellatus non fuerit: licèt enim *Bart.* & *alij quidam* apud *Dia. p.* 8. *t.* 7. *R.* 36. dicant, ſi per 30. vel 40. annos non ſoluerit, eum præſcribere immunitatem in futurum, id tamen *VVeſemb.* & *alij* 5. negant. *v. l. c.* Porrò quid iuris ſit in hoc contractu, pendet ex conſuetudine locorum, quæ varia eſt, & ex ipſa conuentione contrahentium, quæ ſcripto inſtrumento concipi debet, vt valeat. *v. Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 23. *Leſſ. l.* 2. *c.* 24. *d.* 8.

*R*eſp. II. Feudum eſt contractus ſimilis Emphyteuſi, quo res immobilis alicui conceditur, cum tranſlatione dominij vtilis, proprietate retentâ, ſub onere non quidem aliquid ſoluendi, ſed exhibendi fidelitatem, & obſequium perſonale directo domino. Quod ſi item non faciat Vaſallus (ſic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid perſolui debet, in recognitionem dominij directi: ſed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteuſin. Porrò quid iuris ſit circa feuda, pendet item à locorum conſuetudine, quæ iuris communis ſunt. *v. loc. cit.*

Reſp. III. Contractus libellaticus, ſiue datio ad libellum,

lum dicitur, cùm Emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel Emphyteusin, accipit, simili contractu trad[it] tertio (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domi[-]ni consensus) ita vt sit quasi subfeudum & subemphyteusis. [Bo]
Less.

DVBIVM. XIII.

Quid sit Sponsio, & Ludus?

Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate aut euentu alicuius rei certantes, sibi inuicem aliquid spond[ent] vt id eius sit, qui veritatem assecutus fuerit. v. g. certo tecum 10. imperialibus, hanc vel istam ciuitatem obsessam, captam, &c. Vt licitè fiat, requiritur 1. vt fiat super re dubia. 2. vt sit æqua[-]litas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine. 3. du[-]bius euentus in vtroque. 4. vt vterque eodem sensu accipiat id de quo certatur. *Mol. Less.* C. *Lupo d. 36. s. 6.*

Ludus verò est contractus, quo ludentes inter se paciscun[-]tur, vt victori cedat, quod vterque deposuit. Hic contractus iure naturæ liciti sunt, modo debitæ conditiones adsint, & ali[-]unde non interueniat scandalum, aut iusta prohibitio, aut iniqui[-]tas se misceat, nec peccati sit occasio. Quia sicut quiuis suæ rei dominus potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub a[-]liqua conditione, siue ea fortuita sit, siue ex industria pendeat. *Less. c. 26. dub. 1. Bon. d. 2. q. 3. p. 1.* Vnde resolues.

I. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, [nec] potest etiam de ea ludere, aut deponere. Et sic deberet restituere qui lucratus esset à religioso, & filiofamilias, non potente alie[na-]re. *Lay. l. 3. t. 4. c. 21. n. 5.*

II. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioso [...] *Nauar.* apud *Less. l. c. d. 1.*) alatur in distanti loco à parentibus poterit eâ alimentis moderatè aliquid insumere in honestum [lu]sum, v. g. 5. ex 100. quia talis communiter præsumitur volun[-]tas parentum, vt habet *Sotus, Less. l. Laym. &c.* Ac præterea pot[est]

potest, etiam filius deponere, quicquid lucratus fuerit, cùm ad hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare. *Laym. l. c, Bon. de rest. d. 1. q. 3, p. 2. nu. 10. & seq.*

III. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per iniuriam alterum petraxit ad ludendum: vt v. g. si simularet se planè ignarum lusûs, & sic alterum multò imperitiorem prouocaret, qui alioqui ludere noluisset; aut si conuitiis lacesseret, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum, aliàs non consensurus. *Moli. d. 517. Laym. loc. -it. Bonac. d. 2. q. 3. p. 2. n. 3.*

IV. Si in re quæ spondetur, sit inæqualitas, & hæc alteri parti (v. g. cuius pecunia maior est) sit nota, isq; nihilominus spondere velit, valet contractus probabiliter: quia scienti & volenti non fit iniuria, vt dicit *Nauar. Medin. Sanch. Dian.* Contrarium tamen probabilius docet *C. Lugo d. 31. s. 6. num. 81.* ex *Molin. Less. & Bon.* Si autem ignota sit, non potest alter lucrari: quia non est æqualis conditio vtriusque, & alter nulli se exponit periculo. *a. Azor. p. 3.* l. *5. c. 25. q. 7. Bon.* d. *5. q. 3. p. 2. q. 36. nu. 3, Salus de Ludo dub. 13. num. 3. Escob. & C. Lugo loc. cit.*

V. Per se quidem, & iure naturæ licita est etiam sponsio de futuro euentu, qui damnum proximi coniunctum habet; v. g. Petrum intra annum moriturum; (etsi enim detur occasio optandi, vel machinandi mortem Petro, id est per accidens, potestque idem periculum esse in censu vitalitio) iùre tamen humano sæpè prohibetur. *C. Lugo l. c. n. 74.*

VI. Etsi sponsio cum conditione illicita: v. g. plus altero potaturum, sit illicita; quia inducit ad peccatum: quod tamen eâ lucratus es, non teneris restituere. *Sanch. Lugo, Dian. p. 7. t. 9. R. 69.*

VII. Probabile est, quod docet Mol. *&c.* dum quis minis vel conuitiis, ad lusum inductus est, & perdit, victorem non teneri restituere quia talis absolutè voluntariè lusit. *Bon. l. c.* ex *Mol. & Gar.* contra *Azor. Less. Regin. Fill. &c.* communiter.

VIII. Communior sententia est, teneri restituere, qui lusit,

luſit, vel certauit certò præſciens ſe victurum eſſe. Contrarium tamen, nempe non teneri, dummodò dolus abfuerit, tenent *Tol. & Sa. V. Contractus.* quia non tenetur quis ex iuſtitia ſuam peritiam vel ſcientiam aduerſario declarare: ſed is ſuæ temeritati imputet, quòd auſus fuerit cnm eo deponere, cuius ſcientiam non nôrat. *v. Bonac. l. c. n.* 4. *Dian. p.* 7. *t.* 9. *R.* 62.

IX. Non tenetur reſtituere, qui vtitur aſtutiis illis, quas regulæ luſûs, & conſuetudo recepta patitur: cùm vterque ſciat, tales aſtutias eſſe ſolitas, & ſic tacitè in illas libere conſentiat. *Azor. Fill. Leſſ.* Bonac. *l. c. p.* 2. *num.* 2. v. g. 1. ſi potiores chartas habens, & ſecurus de victoria, augeat ſponſionem, vel ſimulet metum, vt aduerſarius augeat. 2. *S*i ſciens ſe inferiores chartas habere, diſſimulet, augeatque ſponſionem, vt ſic relinquatur ſibi quod erat appoſitum. *Lugo, Sanch. Sal. Dian. p.* 7. *t.* 9. *R.* 43. 3. Si inſpiciat chartas alterius, ex ſola ipſius negligentia, & abſque fraude; ſecùs ſi ita ſe collocet, vt poſſit videre; vel ſi alium conſtituat à quo admoneatur. 4. *S*i chartas à tergo diſcat noſſe inter ludendum, quàs antè non ſignarat, nec nouerat. *Trul. Sanch. Lugo. Dian. p.* 4. *t.* 9. *R.* 50. *&* 52.

X. Qui verò vtitur fraudibus non adhiberi ſolitis, vel colludenti ignotis; v. g. ſuffuratur chartas, vel ſignis à tergo notat, vel vtitur notatis, aut ijs quas ante nouit, ignorante ſocio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur reſtituere non tantum lucrum, ſed etiam quantum alteri valebat ſpes lucrandi, imò etiam colludenti. R*egin. Amic, Trul.* Dian. *l. c. R.* 48. *v. etiam p.* 4. *t.* 3. *R.* 75. & *Bon. de reſt. d.* 2. *q.* 3. *p.* 2.

XI. *S*i ludens habeat animum non ſoluendi, vel ſi perdat, repetendi, non poteſt lucrari, atque adeò nec retinere, quod eſt lucratus: quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, ſi id ſciret. *Leſſ. l. c. d.* 5. *n.* 31. *Regin. n.* 388. *Bon. l. c.*

XII. Peccant grauiter, & communiter mortaliter, qui totos ſe luſibus tradunt, cùm ſciant in grauia ſe inde peccata labi, aut impotentes reddi ad ſoluenda debita, vel alendos liberos,

ros, & vxorem, &c. *Sanch. Trul. c.* 27. *d.* 1.

XIII. Peccat item ludens, ſi luſus legè poſitiuâ ſit prohibitus, vt luſus alearum, & ſimiles, qui magis in fortunâ & caſu, quam induſtriâ fundantur. At Laicis ratione circumſtantiarum ſub veniali, Clericis ſub mortali prohibentur *Leſſ. l.* 2. *c.* 26. *nu.* 6. Intellige, ſi Clericus crebiò, perque longum tempus luſerit, non autem ſi per breue tempus, & causâ recreationis, & abſit ſcandalum: quia Canones prohibentes non videntur recepti, niſi quatenus id fieret cum periculo ſcandali, vt habet *Leſſ. dub.* 1. *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 21. *num.* 1. Notat autem *Dian. p.* 7 *t.* 9. *R.* 2. *&* 3. ex *Lugo,* Dicaſt. *Amico Trul. &c.* prædictis legibus per contrariam conſuetudinem ita derogatum eſſe, vt non tantùm *L*aicus, ſed etiam Clericus non peccet, ſi principaliter pro recreatione, & ſimul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis. In Religioſis tamen (apud quos diſciplina regularis viget) vti & Epiſcopis, à peccato graui excuſari vix poſſe *Ibid R.* 4. ex *Molin. Dicaſt. Lugo &c.* etſi *Sanch.* conetur excuſare, ſi vigeat neceſſitas, v. g. excitandi aut recreandi infirmum, vel ſi parum ludat ob ſolam recreationem.

XIV. *S*i quis ludo tali vetito lucratus fuerit, iuxta ſententiam probabiliorem non tenetur ad reſtitutionem ante iudicis ſententiam: quia iura non annullant contractum, nec impediunt acquiſitionem dominij, ſed tantùm concedunt, vt poſſit repeti. An verò qui tali luſu perdidit, teneatur poſtea adhuc ſoluere, alij negant, vt *Leſſ. hic dub.* 5. *Moli. Regin Fill. &c.* alij affirmant. vt *Azor, Rebel. Val. &c.* apud *Bon. l. c. p.* 3. *nu.* 2. *v. Dian. p.* 2. *t.* 17. *R.* 8. *& p.* 7. *t.* 9. *R.* 2.

XV. *L*udere pro pſalmo, vel oratione Dominica recitanda, non eſt peccatûm, nec irreuerentia. *Nauar. Rebel. Sanch. Dian. p.* 7. *t.* 9. R. 1.

DVBIVM XIV

Quid ſit Contractus Societatis?

Reſp. Is eſt, cùm aliqui inter ſe conueniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, ſiue fructiferis, vt

pecuniâ, animalibus, induſtria, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt; quod, vti & damnum, pro ratione, & ratâ cuiuſque diuidunt inter ſe *v. Leſſ. Laym. c.* 20. *Bon. q.* 6. *p.* 1 Vnde ſpectando id, quod ratio & iuſtitia naturæ hic requirit, *reſoluuntur hi Caſus.*

I. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam & operam ſuam, quàm qui vel pecuniam, vel operam ſolam.

II. Capitale ſeu ſors, quam quiuis contribuit, ſi pereat caſu, vel culpâ ſociorum leuiſſimâ, contribuenti perit. Vbi diſcrimen eſt inter hunc contractum, & mutuum: quia in mutuo ſors data alienatur, & dominium eius transfertur in mutuatarium, cuius proinde ſolius periculum ac damnum eſt, ſi caſu pereat; in ſocietate autem, qui ſortem confert, eam non omninò aliena â ſe: & ſicuti commodum ac lucrum ad eum ſpectat, ſic etiam periculum & damnum. *Bon. l. c.*

III. Poteſt tamen etiam fieri in contractu, vt quis iuſtè ſeruet ſortem ſuam indemnem, & inſuper certum lucrum percipiat, ſi nimirum ad contractum ſocietatis adiungantur duo alij, aſſecurationis, & venditionis, cuius tale exemplum ponit *Laym.* Inis ſocietatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos v. g. ſpes eſt, quòd is, quotannis lucraturus ſit 300. cuius lucri dimidium v. g. iure ſocietatis tibi debetur vnà cum ſorte: ſed quia ad te quoque pertinere deberet eiuſdem ſortis periculum, vt ipſe id periculum in ſe ſuſcipiat, & tibi ſortem aſſecuret, in huius oneris compenſationem, relinquis ei ma.orem partem lucri ſperati, vt ſcilicet duas partes lucri ad ipſum, & tertia ad te pertineat. Et rurſus, quia ſpes lucri huius incerta eſt, ideo adhuc partem hanc lucri ſperati, nempe 100 florenos in ſpe, vendis etiam eidem 50. vel 60 v. g. annuis certis, in re, & ſic tandem id lucrum facis, & ſortem ſeruas indemnem. *v. Laym.* & *Bon. ll. cc.*

IV. Societas etiam in pecoribus validè & licitè inſtituitur. Et interdum quidem ita, vt tam pecora ipſa, quæ alteri paſcenda & nutrienda traduntur, quàm emolumenta & fructus, ipſaque detrimenta & damna danti & accipienti communia ſint: interdum verò ita: vt pecorum dominium, ideoque etiam periculum,

ſiue caſus fortuitus, ſpectet ad ſolum dantem; emolumenta autem fructuum, nempe fœtus, lanæ, lactis, ad vtrumque, *v. Leſſ. hic* & *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 20.

DVBIVM XV.

Quid ſit Aſſecuratio, & Fideiuſſio?

Reſp. I. Contractus Aſſecurationis eſt, quo quis alienæ rei periculum in ſe ſuſcipit, obligando ſe vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compenſandam, ſi perierit. Quòd ſi gratis fiat, eſt gratuita promiſſio: ſi pretio, eſt quaſi emptio, quâ aſſecurans vendit ſuam obligationem, præſtandi alteri rem eius indemnem. Ad eius iuſtitiam requiritur, vt euentus rei ſit incertus vtrique ſaltem quoad notitiam, quam de eo habent: quia alioqui non ſeruaretur æqualitas. *Leſſ. Bonac. d.* 3. *q.* 9. *p.* 3. *Leſſ. lib.* 2. *cap.* 28. *dub.* 4. 24. Vnde reſolues.

I. Si aſſecurans certus ſit rem eſſe in tuto, iniquè pretium petit, & tenetur reſtituere. *Ibi, Bonac. d.* 3. *q.* 9. *p.* 3.

II. Si res nondum eſt in tuto, etſi priuatâ ſcientiâ ſciat non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium aſſecurationis accipere, dicit *Leſſ. loc. cit. num.* 27. Quia illa obligatio, ob pericula ordinaria magni æſtimatur: & cauſæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æſtimationem. Verùm id *Bon. d.* 3. *q.* 9. *p.* 3. *n.* 3, & *D. Lugo d.* 31. *ſ.* 7. rectius negant.

III. Si cupiens rem ſuam aſſecurari, certò ſciat eam iam periiſſe, non poteſt paciſci de eius aſſecuratione, *v. Leſſ. l. c. n.* 25.

Reſp. II. Fideiuſſio eſt contractus, quo quis alienam obligationem ſuſcipit implendam, ſi debitor principalis non ſoluerit. Ita commun. Doct. *Vnde resolues,*

I. Pro fideiuſſione licet accipere pretium, etſi nullum periculum timeatur; quia ex ſe pretio eſt æſtimabilis. *Nauar. Azor. p.* 3. *l.* 11. *c.* 22. *d.* 5. *Fill. n.* 159.

II. Mulieres ex fideiuſſione (ſaltem ſi iuramentum abſit,

& instrumentum publicum) non tenentur, vti nec Clerici, nisi quatenus soluere commodè possunt, vt non egeant. *v. Lay. Bon. q. 9. p. 2. Less. l. 2. c. 28.*

III. Fideiussor non obligatur plus, quàm principalis, & huius obligatio si sit inualida, erit etiam fideiussoris. *C. Lugo, &c. commun.*

IV. Fideiussor regulariter non potest conueniri, nisi factâ excussione principalis debitoris constet ipsum non esse soluendo. *Azor. l. c. Fill. n. 153.*

V. Debitor tenetur de omni damni suâ culpâ accidente fideiussori, &c. *v. Azor d. 10. Bon.*

VI. Ex fideiussione Religiosi propriâ authoritate factâ, monasterium non obligatur, nisi quatenus in eius vtilitatem versum est. *v. Less. c. 28. & Laym. t. 29. n. 7.*

VII. Qui fideiussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, si hic aufugit, non est eius loco plectendus; quia non præsumitur sic se obligare; imò nec potest, cùm non sit dominus vitæ. *Sylu. Bon. Less d. 7. num. 41.*

VIII. Si debitor suâ culpâ non soluit; tenetur fideiussori, qui pro ipso soluit, non tantùm ipsum debitum, sed etiam damna & expensas omnes compensare. Si verò sine sua culpa, v. g. ob impotentiam non soluit, ad solum debitum videtur teneri. *Azor. Syln. Sa, Bon. Trul. c. 26. d. 2*

DVBIVM. XVI.

Quid sit Pignus, & Hypotheca?

Resp. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem vel immobilem, vt sit pro debito obligata, ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsâ re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus propriè sit rei mobilis, illa immobilis. *Moli. Fill. Bon. q. 10. p. 1.* Vnde resolues.

I. Pignore non licet vti contra voluntatem domini: quia est res aliena, ad securitatem tantum, & non ad vsum tradita. *Bon. l. c. ex Moli. Regin. &c.* Si tamen vtatur v. g. equo vel agro debet

debet valorem vsus (vti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera) computare in sortem, deductis expensis; quia alioqui committet vsuram, cùm res domino suo fructificet. *Nauar. Bonac. Trul. c. 26. d, 8.*

II. Non possunt oppignorari, quæ non possunt vendi, v. g. Ecclesiæ. *Mol. d. 530. Less. l. 1. c. 28. d. 3. Bon. l. c.*

III. Immobilia, vti & mobilia pretiosa, cultui diuino dicata; v. g. calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate; quia tùnc etiam vendi possunt, vt Ecclesiæ & indigentibus subueniatur. *v. Nauar. c. 17. Bon. l. c.*

IV. Creditor qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro maiore quantitate. Neque potest vendere debitore non soluente; nisi post biennium, & eo priùs monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem. *v. Laym. l. 3. t. 4. c. 30. Bon, l. c, n. 9.*

V. Eandem rem non licet oppignorare, seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad soluendum omnibus, vel posteriores de priore hypotheca admoneantur. *Azor. Fill. Bon. d. 3. q. 10. p. 1. Trul. c, 26 d. 4.*

Queres. Quid sit contractus Antichriseos, germanicè ein Pfandschafft?

Resp. Is est, cùm in contractu pignoris conuenitur, vt creditor vtatur pignore, v. g. agro, ac fructus inde tam diu lucretur, donec debitum ipsi restituatur. Vnde circa hunc ex supradictis resolues.

I. Contractus hic videtur iuxta *Caiet. Sotum. &c,* (contra quosdam Iuristas) esse vsurarius; quia creditor vltra sortem aliquid lucratur, causâ solius mutui, quæ est vsura. *v. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 17.*

II. Possunt tamen interuenire tituli iusti lucrandi fructus ex pignore, sine diminutione sortis; vt si v. g. fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatē pensionis, quæ iure censûs super eâdē constitui exigi potest, cum pacto redhibitionis, vt suprà dictū est de censibus: aut si alioquin lucrū cessetaut damnum emergat, dum debitum differtur. Vnde non facilè damnandi

nadi illi, qui à Principibus in locum debitorum, agros, pascua, officia, &c. in antichrisin habent. *v. Laym. l. c. & Binsfeld. de vsuris, Molin. Less. &c.*

CAPVT IV.

De Tutelâ & Testamentis,

DVBIVM I.

Quid sit. Tutela, & Curatela?

Resp. Sunt quasi contractus, quibus Tutor & Curator ad procuranda bona & commoda Minorum cuiuscunque sexûs, qui vel parente carent, vel sub eius potestate constituti non sunt, obligatur ex iustitia, perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset; supplente nimirum lege, vel magistratu vim contractus. Differunt Tutor & Curator, quòd Tutor solùm datur impuberibus, etiam inuitis: & principaliter datur personis, vt curet earũ educationẽ & institutionẽ; secundario verò datur etiã bonis illius, respectu omnium negotiorum. Curator verò datur Minoribus, post annos expletos pubertatis, vsque ad annum 25 completum: nec communi iure datur inuitis, nisi in certis casibus; & datur principaliter rebus Minorum, secundariò personis. Vnde pro directione in foro conscientiæ, ex iure tum naturali, tum positiuo communi resolues ex *Laym. & Tan. t. 3. d. 1. q. 7. d. 10. Bon. d. 3. q. 19.*

I. Tutores siue sint testamentarij, hoc est, relicti ex testamento, aut codicillo patris; siue sint datiui, hoc est, constituti à Iudice aut Magistratu; siue sint legitimi, hoc est præscripti à lege, (qualis præ cæteris est mater, si velit, & promittat se non transituram ad alias nuptias, quin priùs tutelam abdicet & rationem reddat, dein auia, & consanguinei proximiores idonei) tenentur, vti & curatores iurare, se fideliter officiũ suũ facturos, ac fideiussorem dare rem Minoris saluã & integrã restituendam; & vniuersim tacitè omnia eorum bona sunt hypothecata Minori; ita vt ad quemcumque peruenerint, possit illa Minor sibi vendicare, vt sibi satisfiat, si quid illorum culpâ est passus. *vid. Tan. loc. cit. Laym. l. 3. t. 4. ca. 9. Bon. l. c.*

II. Bona Minorum tenetur tutor, vel curator administrare eâ curâ, quam diligens paterfamilias propriis suis rebus adhiberet, tam impediendo & præcauendo damna, quàm procurando commoda, & lucra Minoris: alioqui damnum & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem. *v. suprà l. 2. t. 3. c. 2. d. 3. R. 6.*

III. Bona immobilia Minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt seruari, non possunt alienari, saltem sine Iudicis decreto.

IV. Tutori aut Curatori, & personis ei subiectis: nihil licet emere, siue per se, siue per alium, ex vllis bonis Minoris, quamdiu illi tales sunt, nisi cum authoritate Iudicis, aut cùm eius decreto bona pupillorum publicè, per iuratum venditorem omnibus venalia exponuntur.

V. Sine decreto Iudicis non potest Minor remittere, vel renunciare hæreditati, legatis, fidei commissis, aliisque iuribus sibi acquisitis. Si tamen religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi.

VI. Pupillus dum infans est, hoc est minor septennio, vel infantiæ proximus (ita vt si masculus est, non expleuerit annum decimum cum dimidio; si fœmina, nonum cum dimidio) nihil per se efficere potest, quo vllo modo vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget: at pubertati proximus, obligare quidem sibi potest alium; sed non se alteri, saltem ciuiliter. *Sanch. d. 38. Less. l. 2. c. 17. nu. 16, Laym. c. 9. n. 7.*

VII. Eadem est ratio Minoris, si curatorem habeat: quem si semel susceperit, tenetur illi subesse iure communi vsque ad annum 25. expletum: & si litem hàbeat, tenetur ad eam sumere curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. Quòd si curatore careat, valent acta per illos, ita tamen vt si læsi sint, restituantur in integrum. *v. Auth. citt. & Bonac. d. 3. q. 5. p. vlt.*

VIII. Etsi minores sine Curatorum authoritate donare non possint, nisi quæ eius conditionis adolescentes donare solent,

lent (in ijs enim præsumitur tacitus consensus Curatoris) qui tamen dona ab ijs accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitimè; quia probabile est valere naturaliter, tametsi non ciuiliter. *Mol. Lugo, Trul. Dian. p. 8. t. 6. R. 4. & 7.*

IX. Tenetur, curatores & Tutores singulis annis administrationis rationem reddere: vbi si quis deses aut noxius reperiatur, amouendus est, impositâ satisfactione, aliusque subrogandus.

X. Si Tutor vel Curator, post rationes officij redditas fidelis deprehensus fuerit, debetur ei præmium: quod quibusdam locis est vicesimâ pars redituum bonorum omnium M noris, in aliis autem decima pars.

XI. Porò qui non possint esse Tutores & Curatores. & qu à tutela & curatela excusentur, ne ijs imponi possint, v. g. habentes quinque filios superstites, pauperes, &c. v. apud *Tan. l. c. & Sa. V. Minor*, vbi sic habet. *Tutor non potest esse iunior 25. annis, nisi fortè mater; nec religiosus, nec fœmina, nisi mater aut auia, (& vxor casu antè dicto) nec Clericus in sacris, si non velit nec Episcopus nisi miserabilium personarum. Horum verò tutelam suscipere tenentur & Episcopi, & Clerici. & Religosi: quod ego,* inquit. *de religiosis vniuersim non admitto. v. Laym. loc. cit.*

XII. Si Tutor & Curator, cùm tenerentur negotiari, omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. *Sa V Curator.* vide etiam *Nauar. c. 25.* Plura vide supra *lib. 3. Tract. 3. ca. 2. dub. 3.*

DVBIVM II.

Quid & quotuplex sit Testamentum?

Resp. I. Testamentum est voluntatis iusta sententia, de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum directa hæredis institutione. Quod additur, vt distinguatur à reliquis vltimis voluntatibus: nam differt à legato, seu fidei commisso partiali, quòd hoc sit donatio quædam à defuncto relicta, & ab hærede præstanda: à codicillo verò differt, quia codicillus est

est quasi testamentum imperfectum, & non fit ad instituendum hæredem, nisi ex priuilegio, v. g. militiâ; sed ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata instituenda. *v. Laym. l. 3. t. 5. c. 1. & seq. Tann. tom. 3. d. 4. q. 8. Less. l. 2. c. 19. Bon. d. 4. q. 17. p. 1.*

Resp. II. Testamentum est duplex. I. in scriptis, seu clausum: quod testamentum testator, siue suâ, siue alterius manu scriptum, septem testibus idoneis, non defectuosis, non surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt: (quibus adde ipsum hæredem, & qui in eius sunt potestate;) sed masculis puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis, coram offert, profitendo id esse suum testamentum: tum, si possit, manu suâ subscribit, alioqui octauus pro eo testis: dein omnes & singuli septem testes eodem tempore subscribunt, si possint, per se ipsos, proprioque, vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant. *Lay. l. c. Bon. d. 3. q. 17. p. 1c* II. Nuncupatiuum, quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantùm, vt septem testes idonei supra dicti conuocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scripto, vel voce articulata prolatam. Etsi verò talis nuncupatio, coram testibus, à Notario in scriptum communiter redigi soleat, id fit, non ad actus substantiā seruandam, sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes decedant, vel idonei reddantur. Si autem testamentum careat solennitate debita, dubiteturque, vtrum testator voluerit conficere clausum, an apertum, valet vt nuncupatiuum? hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omninò corruat. *Sanch. l. 4. cons. Lugo t. 2. de iust. d. 14. Bardi. d. 6. q. 10. §. 1.*

Porrò præter has solemnitates iure communi requisitas, aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis nôrunt periti Notarij, qui proinde, ne impingatur, vtiliter, adhibentur.

Quæres. An Testamentum sit validum cui desunt solemnitates à iure ciuili requisitæ?

Resp. Si Testamentum factum sit ad causas pias, etiam in foro externo eas non requiri, sed sufficere eas, quæ sunt iuris gentium, scilicet duo testes: in foro autem conscientiæ, suppo-

supposita potestate disponentis, sufficere scripturam, nutum, vel aliud signum testatoris, absque vllo teste. Quòd si tamen manus testatoris non extet, requiruntur duo testes in foro externo, inter quos etiam fæmina esse potest. *Couar. & alij* 12. *Dian. p.* 7. *t.* 6. *R.* 16. Item Confessarius vel Parochus esse potest, licet legata sint pro sua Ecclesia; idque ad hoc tantum, vt voluntas testatoris probari possit, & Iudex pro ea sententiam ferat. *vid. Less. & C. Lugo t.* 2, *d.* 22. *sect.* 9. vbi etiam probat, in tali testamento ad pias causas, non esse necessariam hæredis institutionem. Ac licet mortè interueniente, non fuerit absolutum, valet tamen quoad legata pia in eo iam expressa. *Malder. Laym. Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 126. An autem tale testamentum ad causas pias principaliter factum, si solennitates desint, valeat quoad legata profana, controuertitur. *Bon. & Lugo.* Affirmat *Con. Sa Less. Vill, Sanch. Barbos. Trul. c.* 18. *d.* 4. *Dian. p.* 7. *t.* 6. *R,* 4. Denique testamentum ad pias causas, non solenne, reuocat aliud solenne, etsi huius mentionem non faciat. *Mol. &c. Dian. p.* 7. *t.* 6. *R.* 25. 26. idque etiamsi prius etiam fuerit ad causas pias. *Mol. & alij* 6. licet hoc posterius quidam negent. *v. l. c. R.* 26. 27.

Resp. II. Si testamentum factum est ad causas non pias, hominibus rusticanis quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant: nec subscriptione opus erit, si literati non sint. *Laym. l. c.* 2. *num.* 16. *Bon. l. c. p.* 5. *num.* 4.

Resp. III. Tempore pestis, non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti subscriptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, vt quando testis, vel Notarius haberi non possunt, vltimæ voluntates validæ pronuntientur, si de voluntate defuncti liquido constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum peste valde grassante, conditum coram duobus vel tribus testibus inter quos Confessarius esse potest. Atque hæc vera sunt secundùm ius commune Cæsareum, seclusis specialibus locorum statutis. Nam Venetiis v. g. & Viennæ, duo testes ad testamentum sufficiunt. *v. Laym. loc. cit. ca.* 2. Imò absolutè loquendo tempore pestis sufficere solennitates iuris gentium, atque adeò tres vel

vel duos testes, docet *Dian. p.* 7. *t.* 6. *R.* 34. ex *Sa, Laym. &c.* atque inter eos esse posse fœminam, & Notarium ipsum, (tametsi non sit immatriculatus) modo non sit consanguineus, vel affinis defuncti. *R,* 36. ex *Menoch. &c.* nec opus esse vt sint rogati, vel audiant vocem testantis (etsi hoc quidam requirant) modò eum videant. *R.* 37. & 38. neque inualidari licèt ægrotus conualescat. *R.* 39. ex *alijs* 8. Denique si Parochus scribat coram vnico teste habere vim testamenti saltem nuncupatiui, dicit *Molyn. & Marcha.* cum *Dian. l. c. R.* 34. & 14. v etiam *p.* 5. *t.* 3. *R.* 123.

Resp. IV. Etsi probabilis, & secura sententia sit *Cou. Bon. d.* 3. *q.* 1. *p.* 4. *& aliorum*, testamentum factum ad causas non pias, sine solemnitatibus iure requisitis, inualidum esse in foro conscientiæ, præterquam quoad legata pia: *Molin. Lugo, Vasq. Sanch, Dian. p.* 7. *t.* 6. R. 3. contra *Barbos.* ita vt hæres per illud institutus. & legatarius teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato: contrarium tamen verius est, ideoque licitè retinetur quod tali testamento possidetur. Ratio quia illæ solemnitates tantùm requiruntur ad cauendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam. *v. Less. l.* 2. *ca.* 19. *d.* 3. *C. Lugo d.* 22. *s.* 9. Vnde secundùm hanc posteriorem sententiam *resoluus sequentia.*

I. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditatem, & soluere legata ijs, quibus testamento minùs solemni, aut ex voluntate eius debentur. *Moli. Less.* contra *Bonac. l. c.*

II. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere, pro ratione dubij: quia cum nec ipse, nec alij cœperint adhuc possidere bona fide, in dubio par est eorum conditio *v. Bon. l. c.*

III. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, & legata possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictum, vti occulta compensatione: quia reuera res illæ erant ipsorum *v. Bon. l. c.*

IV. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel lega-

vel legatum aliquod solueret, aut si oblato iuramento iurare noluerit, cogendus est, etiam in foro externo, hæreditatem tradere, & soluere legatum.

V. Ob eandem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, vt hæreditas, non vt fidei commissum, sed immediatè perueniret ad alium: quia non est recurrendum ad fidem testium, vel ad iuris subtilitatem, quando is, cuius interest, ipse confitetur testatoris voluntatem. *vid. Less. & Card. de Lugo l. c.*

Resp. V. Etsi probabile sit Clericorum & Nouitiorum testamenta facta ad causas non pias sine solemnitatibus iuris non valere, *Molin. & alij* 3. cùm tamen contrarium etiam sit probabile, *Suar. &c.* potest hæres ex tali testamento hæreditatem adire pro foro conscientiæ. *Dian p. 9. t. 9. R. 16.*

Resp. VI. Milites huius temporis gaudent ijsdem priuilegiis testandi, quibus olim, dummodo in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur. *Dian, p. 7. t. 6. R. 42. & seq.* ex *alijs* 15. contra *Baldum, &c.* atque adeò sufficiunt ijs duo testes (licet probabiliter nec hi requirantur *R.* 45.) etiam non rogati. *R. 46. & alij* 4. contra *Molin. Lugo, &c.* etiam aliàs inidonei, modò non sint impuberes, nec cæci, vel serui. *R.* 47. *Lugo Vasq. &c.* Neque opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, vel vt sint in conspectu testatoris. *Ibid.* Imò miles iure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu R 49. Potest etiam plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus, pro parte intestatus decedere. *R,* 53. *&* 55. Valetque eius testamentum etiam post missionem honestam: sed non vltra annum. *Molin. Lugo, &c. R.* 61. Denique possunt milites supradicto modo testari, tametsi sint surdi, & muti: saltem si in castris auditum & vocem amiserint.) *Dian. R.* 48. *&* 59. ex *alijs.*

DVBIVM. III.

De Renuntiatione hæreditatum.

Resp. I. Renunciatio futuræ hæreditatis, nisi iuramento

mento firmetur, nullius roboris est. Ratio, quia ita iure cautum est; propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renunciet iuri successionis, vel post testamentum conditum, in quo præteritus est, præteritionem sui approbet. 2: Nisi hæres necessarius, post debitam sibi portionem integram à patre acceptam, reliquæ hæreditati renunciet; qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimam eorum portionem potest exigere. *Ita Laym. ca.* 7.

Resp. II: Renuntiatio hæreditatis cùm odiosa sit, & contra ius commune, strictæ interpretationis esse debet. *Vnde resolues Casus seq.*

I. Non obstat renunciatio hæreditatis, etiam iurata à filio facta, quo minùs ab eodem patre, mutatâ iterum voluntate, possit institui hæres. *Molin. Sanch. l. 7. c. 7.*

II. Si filius renunciauit in fauorem fratris, eo mortuo ante patrem, is qui renunciauit, in prima hæreditate succedere potest; imò etiam institui debet, quia causa renuntiationis cessauit *Molin. d. 579. n. 19,*

III, Filius post iuratam renuntiationem. nihilominus succedere potest in ijs bonis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur, Ratio, quia in his filius non succedit iure sanguinis, cui renunciauit; sed propter ciuiles Constitutiones, & fauores. *Molin. num.* 21.

IV. Etsi filia accipiens dotem à patre, dicat se eâ contentam, & renunciare paternæ hæreditati; pactum tamen illud est inualidum, eoque non obstante, potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ. Ex *L. pactum dotale Cod, de collat. L. si quando Cod. de pactis.* & *cap. Quamuis pactum. de pactis* 6. *Molin. Sanch. l. 6. cons. Lugo Resp. mor. l. 6. d.* 24.

V. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude seu dolo, ad renunciandum legitimæ, non sunt conscientia tuti, sed tenentur illi restituere libertatem. *Sanch. l. 4, de mat. d. 9. Lugo l. c.* Ac licèt filia, si renunciationem iuramento firmauerit, e-

am

am ſeruare teneantur, ſi tamen dolus vel metus interuenerit, licebit relaxationem iuramenti iniuſtè extorti petere: eâque obtentâ non tenebitur pacto, quod ex iniuſta coactione proceſſit. v. *Sanch. l. 3. mor. c. 12. Lugo tom. 2. de. iuſt d. 22. ſ. 8. & reſp. mor. l. 6. d. 24.*

Reſp. III, Omne pactum, vel donatio, de alterius viuentis hæreditate, ipſo iure irrita eſt: v. g. irritum eſt pactum, quo Titius hæreditatem, quam ſperat à Sempronio, promittit aut obligat Caio. Ratio, quia tales pactiones odioſæ ſunt, & plenæ periculis, ob inſidias, quæ parantur eius vitæ, ſuper cuius bonis fit pactio *Laym. l. 7. n. 3.*

Excipe 1. Niſi conſentiat is, de cuius hæreditate agitur, & in eo conſenſu vſque ad mortem perſeueret. 2. Niſi renunciatio fiat in fauorem communitatis, ſeu collegij: hic enim ceſſat præſumptio, vel periculum inſidiarum. 3. Niſi quis ob Conſtitutiones Ordinis, de omnibus bonis & iuribus acquiſitis, & acquirendis, diſponere debeat, idque in fauorem communitatis piæ, vel etiam certæ perſoæ pauperis. *Sanch. c. 2. n. 54. Laym. l. c. n. 3.* 4.. Niſi fiat pactum circa hæreditatem perſonæ incertæ: v. g. ſi quæ mihi hæreditas obuenerit dum vixero, tua eſto: ceſſat enim periculum. *Mol. Sanch. l. 7. c. 2.*

Quæres. Quouſque ſe extendat conſtitutio *Trid. ſ. 25. c. 16. de regularibus*, irritans donationes, & renunciationes, etiam iuratas, quæ fiunt ab ingredientibus religionem, niſi fiant cum licentia Epiſcopi, ſiue Vicarij, intra duos menſes proximos ante profeſſionem. & profeſſio poſtea ſubſequatur?

Reſp. I. Hanc conſtitutionem non habere locum in codicillis, teſtamentis, aut donarionibus mortis causâ: quia huius conſtitutionis ratio eſt ne per renuntiationem hæreditatis, nouitiis imponatur neceſſitas profitendi: hæc enim ratio ceſſat in his vltimis voluntatibus; quippe quæ vſque ad profeſſionem reuocabiles ſunt. Quare valet adhuc hodie teſtamentum à nouitio conditum, neque rumpitur ſecutâ profeſſione, etſi monaſterium in eo præteritum fuerit. *Sanch. l. 7. c. 5.* Qui autem licitè à Religione recedit, recuperat omnia bona cuicunque antè donata intuitu ingreſsûs in Religionem.

Reſp.

Reſp. II. Eâ conſtitutione non prohiberi donationem modicam: quia ceſſat ratio. *Sanch. n. 25.*

Reſp. III. Eâ comprehendi renunciationem Beneficij Eccleſiaſtici. Ratio, quia hæc eſt amiſſio magni iuris, ob quam libertas egrediendi è religione impeditur. *Sanch. n. 37.*

Reſp. IV. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingreſſum religionis, intuitu, vel causâ impulſiuâ ingrediendi: qualis intentio in dubio præſumitur, ſi non multò ante ingreſſum factæ ſint. Ratio, tum quia Concilium abſolutè loquitur; tum quia aliàs non ſufficienter conſuluiſſet libertati nouitiorum. *Nauar. Leſſ. l. 2. cap. 41. num. 40*, contra *Sanch.* cuius tamen ſententia eſt probabilis. Vnde ſic donatum tutò retineri poteſt, donec per ſententiam Iudicis reſcindatur.

Reſp. V. Irritam etiam eſſe donationem, ſeu renunciationem bonorum, ſub conditione profeſſionis edendæ factâ, ita vt eâ non ſecutâ corruat. *Nauar. Sanch. n. 17. Mol. &c.* Ratio, quia donantes, ſeu renunciantes, ægrè contriſtant donatarios, vt eos de poſſeſſione ſemel capta deiiciant: & monaſteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent; vt tales ad profeſſionem inducbntur. *Lay. c. 7. n. 8.*

Reſp. VI. Non obſtante hac conſtitutione. validas eſſe renunciationes, aut donationes, ante, vel poſt ingreſſum Societatis IEsv factas, iuxta eius conſtitutiones. Ratio, quia Tridentinum Societatem diſertè excipit. Dixi, *iuxta conſtitutiones*, quia in ijs donationibus, quæ contra conſtitutiones fiunt, non videtur habere locum: quia Tridentinum id voluit in fauorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non eſt in eius diſpendium retorquendum. *Mol. Sanc. Laym. l. c.*

DVBIVM IV.

Qui poſſint, & debeant eſſe execu.ores Teſtamentis?

Reſp. I. Ij à teſtatore nominari poſſunt vnus, vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus; nec tantùm maſculus, ſed etiam fœmina; *Sanch. VVading. Cian. p. 8. t. 5. R. 4.* non tantùm

tùm Laicus, sed etiam Clericus & religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia; & quidem generalis, si sit Societatis IEsv: Fratres de Obseruantia, nullo modo. Quòd si tamen religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti sit, acta eius valent, *Ita Laym cap.* 11. Et ratio est, quia spectato iure naturali, sufficit voluntas testatoris executoris: nec Canones executionem religiosi infirmant, sed prohibent tantùm. *vid. Bon. de Cont. d.* 3. *q.* 18. *Dian. p.* 8, *t.* 5. *R.* 9. 10. Et licèt impubes executor esse non possit, potest tamen minor, si expleuit annum 17. *Sanch. Lugo. VVading.* Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 6. Nullus autem cogi potest vt sit executor. *Dia. l. c. R.* 27. detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditq; hoc aliis executoribus. *Mol. Lug. Dia. p.* 8. *t.* 5. *R.* 27. contra *VVad,*

Resp. II. Si nullus à testatore nominatus est executor executio pertinet ad hæredem, etiam quoad legata pia quo tamen casu Episcopus iure communi ad se pertrahere potest *Laym. l. c.*

Resp. III. Executor non potest officio fungi per alium, nisi *Testator* id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti iam declarati. *Sanch. Lugo, Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 26.

Quæres. I. An religiosus executor, legatum in pias causas, monasterio suo applicare possit?

Resp. Posse, Ratio, quia si quid obstaret, esset ex eo, quòd executor etiam indigens eleemosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam eius ignorauerit, aut ea postmodum superuenerit, cùm si eam cognouisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa monasterij distincta est à causa, seu persona professi; sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Vnde etiam quiuis iussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filiis suis: quia euidens est distinctio inter donantem & accipientem *Sylu. Sanch. l.* 6. *ca.* 11. *num.* 59. *vid. Dian. p.* 8. *t.* 5, *R.* 46. Porrò ad pias causas legata dicuntur quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimirum 1. Loco vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus 4 Pupillis & Orphanis. 5. Quod causa alimentorum ijs, qui indigent. 6. Quod causa studij saltem Theologici. 7. Ad con-

structionem monumenti. 8. Ad vtilitatem publicam, v. g. pro munienda vrbe in necessitate; vel vijs reficiendis. *Dian. p.* 7. *t.* 6. R. 29. & 30. ex *Bald. &c. multis.*

Quæres. II. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda?

Resp. I. Si incertitudo sit ex parte legatarij, iure ciuili corruit legatum; v. g. quia sunt duo eiusdem nominis & amicitiæ erga testatorem, iure ciuili corruit legatum: in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos diuidere æqualiter, si in id consentiant. *Moln. &c. Dian. p.* 3. *t.* 5. *R.* 58. *Trul. d.* 12. *II.* Legata ad causas pias, ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ; vel Xenodochio danda erunt. III. Si incertitudo sit exparte rei legatæ, videndum an terminos à natura habeat, vt v. g, bos & equus, vel ab arte & industria, vt domus, vestis, &c, Si à natura habeat, danda est vna ex mediocribus: si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satis facit. Idemque dicendum est de legatis, in numero, pondere, & mensura consistentibus. *vid. Laym. l. c. nu.* 7. 8. 9.

Resp. II. Si acceperint summam pecuniæ distribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperioribus; possuntque etiam dare hospitalibus, *Ecclesiis*, (quæ ornamentis, vt fabricia indigent) Monasterijs, vel ijs, qui secundùm suum statum non possũt viuere, siue ij sint opifices, siue altioris conditionis, etiam Nobiles. *Vasq. Molin, & alij* 8. dummodò tamen non constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendenda est. *Dian. p.* 2. *t.* 15. *R.* 8. Si vero designauerint semel certos pauperes, non posse eos variare docet *VVading.* sed affirmat *Lugo. v. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 50. & *p.* 2. *t.* 16. *R.* 19. Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, præsertim si testator id ignorauerit, eam applicare. *VVading. Dicastil. Dian, p.* 8. *t* 5. *R.* 46. & 47.

Quæres III. An legata ad certas pias causas, possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium vsum?

Resp. I. Si voluntas testatoris impleri potest iustè & honeste, non licet eam commutare in opus quantumcunque melius, nisi ex dispensatione Pontificis, & iusta de causa. *Moln.*

VVading. Dian. *p.* 1. *t.* 17. *R.* 28. *& p.* 8. *t.* 5. *R.* 63. *&c. communiter* contra *Vasq & aliquos*, qui docent, Episcopum posse commutare in æquale vel melius. Interdum tamen ad Episcopum, hæredes & executores pertinet, secundùm epiikiam interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat; v. g. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices comparandos, & Ecclesia non egeat calicibus. sed casulis. *Mol. Laym. l, c. n.* 10. *v. Vasq. opusc. de testam. ca.* 8. §. 5. *duob.* 3. *num.* 104. *Trul. c.* 18. *d.* 12. *Barbos. de off. & potest. Episc.*

Resp. II, Si ad vsum à testatore destinatum applicari nequeunt, non ideo fiunt caducua, sed arbitrio Episcopi & executoris ad aliam piam causam applicanda sunt ita tamen, vt quoad fieri potest, defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit ea in salutem animæ suæ, ad Dei honorem relinquere. *Mol. d.* 294. *Bon. d,* 3. *de cont, q. vlt.. p. vlt. Barbos. de offic. Episc. Ex* dictis *resoluuntur sequentes Casus.*

I. Si Testator pauperi determinato aliquid legauit, hic autem ante solutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare; quia præsumitur legatum pium factum in beneficium animæ testatoris, adeoque designatio pauperis demonstratiuè, non taxatiuè facta fuisse nisi tamen aliud constet, vel ex circumstantiis colligatur de testatoris intentione; de qua si maneat dubium, manet data resolutio. *Molin, Sanch. Bard. d.* 6, *c.* 10. §. 7.

II. Si legata pia inueniantur inducta, & non constet de testatoris intentione, tenetur hæres ea soluere: quia præsumitur id fortuito, ac casualiter, & non ex testatoris voluntate accidisse. *Bardi d.* 6. *ca.* 10. §. 17.

III. Si Testator legauerit summam pecuniæ pro certo numero sacrorum; hæres autem eam summam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac postea ob mortem dicti Sacerdotis, aliamve ob causam dubitet prudenter, an sacrificia illa sint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda, Quia satisfecit testatoris voluntati. *Bald. d.* 6. *q.* 10. §. 22.

Quæres. IV. Intra quod tempus, quo ordine & modo, hæredes & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere possit?

Resp. I. Teneri statim post aditam hæreditatem, confectumque inuentarium, etiam intra annum, nisi iusto impedimento excusentur. Imò in legatis piis intra sex menses. *Molin. Vasq. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 53. idque etiamsi hæreditas non sit adita, eò quod hæres vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit. *Couar. & alij tres. Dian. p.* 7. *t,* 6. *R.* 25. Vnde si differant notabiliter, (præsertim solutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, grauiter peccant; tenenturque damnum, quod alij ipsorum culpâ acceperunt, compensare. *Bonac. d.* 3. *q.* 18. *p.* 4. *Nauar. c.* 25. *Lugo.* Dian. *p.* 8. *t.* 5. §. 52.

Resp. II. Ab vtroque iudice, Ecclesiastico & seculari, compelli possunt, (si tamen laici sunt.) Quòd si post annum à monitione iudicis vel Episcopi exequi negligant, omni commodo (exceptâ totâ legitimâ, si hæredes necessarij sunt) ex testamento ipsis proueniente priuantur, *vid. Laym. l. c tr.* 5. *cap.* 11. *Card. de Lugo d.* 26. *de iust.* Dian. *p.* 3. *t.* 3. *R.* 59. *Valerum. Trul. d.* 11. imò si intra annum negligant exequi, ius executionis deuoluitur ad Episcopum. *Molin. & alij* 8. *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 40. nec admittitur purgatio moræ, *Sanch, Dian. l, c. R.* 33. *&* 34. Sed tenetur Episcopus exequi remouendo illos ab executione, & emolumentis spoliando; atque indefectum Episcopi, idem potest Metropolitanus. *Mol. Merol. Dian. R.* 57.

Resp. III. Executor tenetur omnia exequi secundùm mentem testatoris: ad hoc tamen Executor particularis non potest vendere bona defuncti, nisi, hic ita statuerit; vniuersalis autem potest. *Lugo d.* 24. *s.* 16. *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 32. Neque potest vnquam inuito hærede rem legatam dare legatario; quia non potest nisi per Iudicem spoliare hæredem suâ possessione; licèt teneatur monere Episcopum, vt hæredem cogat. *Sanch. Lugo, Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 38. Quod si bona non sufficiant ad legata omnia soluenda, distribuenda sunt omnibus æqualiter pro rata (etiamsi sint pia, & licet vni res certa, & indiuiduo sit legata) nec licet vni præ aliis gratificari; quia par omnium est ratio & ius. *Sylu Sanch. Bon.* Dian. *Trul. l.* 7. *c. d.* 12.

Resp, *IV*. Tenentur Executores reddere rationem execu-
tionis (idque probabiliter, etiamsi testator eos hoc onere libe-
rasset) exceptis ijs, quæ testator iussit erogari secreto. *Dian. p.*
8. t. 5. R. 34. & alij 35. Possuntque ad hoc cogi ab Episcopo
vel Capitulo Sede vacante. *R. 36. 37.* & 62. nisi sint Regulares
plenè exempti, quos cogi posse alij negant, affirmant alij, vt *vid.*
l. c. Denique non debetur ijs salarium, cùm sit officium volun-
tarium amicitiæ: si tamen damnum ex eo patiantur, vel sint et-
iam administratores bonorum, debet assignari à Iudicè. *Lugo d.*
24. *sess*, 16. *num.* 335. *vid. Dian. R.* 39. plura de executione pia-
rum & vltimarum voluntatum, *vid. Trul. & Dian. ll. cc.* &
Barbos. l. 3. de iure vniu. c. 27.

DVBIVM V.

De iis, qui testari & haredes institui possunt.

Resp. I. Omnes homines liberam de suis bonis testandi
facultatem habent, nisi naturali aut positiuo iure prohibeantur.
Naturali autem iure testari vetantur infantes, furiosi, amentes;
nisi tamen lucida interualla habeant, vel in vna tantum materia
delirent, & in aliis non, vt *Nauar. Sanch. l. 1. de matr. d. 8.*
Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquamdiu de-
lirat, *v. Card, Lugo. d: 24. s. 4.* Positiuo autem, surdus simul &
mutus à natura, prodigus, seruus, vsurarius publicus, filiusfa-
milias de bonis aduentiis, (si quidem ante Clericatum aduene-
rint, vt *v. Card. de Lugo de iust. d. 24. num. 67.*) impubes, cap-
tiuus apud hostem, damnatus ad mortem, si bona eius confiscen-
tur, *Card. de Lugo l. c. nu.* 72. professus religionem.

Dico, *professus*, quia nouitius cùm adhuc sui iuris sit, abs-
que superioris licentia validè testari potest, etiam non seruatâ iu-
ris solennitate, vt habet *Trul. c. 18. l. 5.* ex *Sa. & Bon.* & siqui-
dem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt.
Similiter religiosus Societatis, post emissa vota simplicia, etsi
non licitè, validè tamen potest testari: quia dominium bono-
rum suorum retinet impeditum quasi voto paupertatis, quoad
dispositio-

dispositionem sine licentia superioris; non tamen vlla constitu-
tione Canonicâ dispositio irritatur. *Ita Mol. Sanch. Laym.*
Qui addit, potestatem testandi, seu iure, seu consuetudine, e-
tiam religiosis ordinum militarium concessam, frequenterque à
Pontifice concedi ijs solere: qui extra claustrum Beneficium vel
Episcopatum habent.

Resp. II, Omnes homines, etiam amentes, surdi, muti,
serui, imò & communitas, hæredes institui possunt; nisi specia-
liter prohibeatur. *Ita Bonac de contr. d. 4, q. vlt.* Quia ad hoc
tantùm requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in
hærede. Incapaces autem secundùm iura sunt. 1. Apostatæ &
Hæretici, eorumque receptores, defensores, fautores: licet
probabile sit, eos ante sententiam iudicis ad restitutionem non
teneri, eò quòd hoc ius in eo rigore non sit receptum. *Less. l. 2.*
ca. 19. dub. 5. Sanch. lib. 2. ca. 14. n. 11. 2. Ciuitas hostium, &
communitas Iudæorum. 3. Damnatus ad metalla; persecutores
& percussores Cardinalium, & qui ob crimen actiuè intestabi-
les sunt *Less. loc. cit.* Adde casus, in quibus aliqui excluduntur à
bonis defuncti; vt 1. Hæres, (vti & legatarius) qui testato-
rem occidit, *Leg. vlt. ff. de bonis damnatorum.* 2. Idem, si
testatori prohibuit testari, aut testamentum reuocare; aut si ad
vxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit,
hæres illius curam non habuit, aut si captiuum redimere ne-
glexit. *v. Mol. d. 178. & 212. Card. de Lugo d. 24. nu, 75.*
Vnde resolues.

I. Hæredes institui possunt professi ordinum, quibus
permissum est bona immobilia in communi possidere, eorum-
que nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes
ferè religiones, excepto Ordine Minorum de Obseruantia, &
Capuccinorum. *Ratio*, quia illi sunt incapaces, secundùm *Trid.*
sess. 25, ca. 3. vti & professi Societatis IESV. *v. Sanch l. 6.*
ca. 18. Bon. l. c. Laym. l. 3. t. 5. c. 15. licèt contrarium probabili-
us esse putet *VVading. tract. de contr. d. 4. du. 5. §. 4. vid. Dian.*
p. 9. t. 9. R. 16.

II. Collegia Societatis IESV, & domus, etiam profes-
sæ, hæreditates accipere possunt; modò bona immobilia: quæ

 communi

communi vsui & habitationi non deseruiunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hæreditates*: quia sicut Minores & Capuccini, legata & alia donata admittere possunt; ita etiam Societas IESV etsi intuitu alicuius professi tantùm ea deferantur. *v. Laym. l. c.*

III. Testator potest quemuis extraneum instituere hæredem, nulla factâ mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodò absit scandalum, & grauis necessitas illorum: quia nullo iure prohibetur, & bona sunt ipsius de quibus disponit licere. *Bon. & alij* 5. *Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 83, & 85. Item *p.* 5. *t.* 3, 114

Quares I. Quæ sit diuisio hæredum?

Resp. Hæres alius ex testamento; alius ab intestato. Hæres ex testamento, vel est vniuersalis siue ex parte tantùm, v. g. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Vterque horum vel est hæres necessarius qui necessario institui debet, vt sunt omnes in recta linea descendentes, & post hos ascendentes, nisi sit causa iusta exhæredandi; vel non necessarius quem testator potest instituere, & non tamen cogitur. *Laym. c.* 5. *nu.* 9.

Quares II. Quantum hæredibus necessariis debeatur.

Resp. Iure nouo legitimâ portionem descendentium, esse trientem hæreditatis, si non sint plures quàm quatuor liberi; si plures, semissem. Similiter ascendentium portio etsi vnus tantùm sit, est triens hæreditatis, idque absque vllo grauamine, modo, & conditione: alioqui pro non appositis habentur. Quòd si autem alicui ascendentium, vel descendentium, portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, vt ipso iure nullum: maximè, si causa idonea exhæredationis non sit inserta, & probata. *Laym. ca.* 8. *nu.* 10.

His adde 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem. 2. Peccare parentes, si absque iusta causa, ex inordinato affectu erga liberos, successionis inæqualitatem inter eos instituant. Iustæ autem causæ huius inæqualitatis erunt, merita & obsequia maiora; si pusilli magno sumptu in studiis ali debeant;

ant: si qui plus egere videantur. *Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. si quis in studiis sustentatus sit Doctor, possitque lucrari, & alij secùs; imo pater id quod habet supra partes legitimas filiis debitas, potest de rigore relinquere extraneo. *Trul. c.* 18. *d.* 10. *Bonac. Dian. p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. 3. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse hæredes necessarios, respectu tamen matris, esse; idque æquali iure cum legitimis. Quòd si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere hæredes: modò parentes superstites legitimâ portione non priuentur. Fratrem & sororem tunc tantùm posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit. *Laym. l. c. num.* 12. 13. *v. Bon. d.* 3. *de cont. q. vlt. p.* 3. 5. Patrem non posse expensas factas pro filio in studiis literarum repetere, si quidem eas liberaliter fecit, vel donauit; secùs si habuit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quòd si pater non repetiit, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in diuisione conferre in commune: quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas nisi aliunde constet contrarium. *Azor. Villal. Trul. t.* 1. *l.* 4. *ca* 1. *d.* 3. v. suprà *c.* 3. *du.* 2. *de donatione.*

Quares. III. Qui hæredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito?

Resp. 1 Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, & in demortuorũ locũ nepotes. 2. Deficientibus descentibus, patrem & matrem defuncti, & in eorum locum; auos & auias. 3. His quoque deficientibus, fratres, & sorores ex vtraque parte coniuncti; idque æquis portionibus, exclusis ijs, qui ex solo patre, vel matre coniuncti sunt. 4. Si ex fratribus vel sororibus vtrimque coniunctis, vnus mortuus liberos reliquerit, succedunt hi loco parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes, Si tamen fratres & sorores vtrimque coniuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex vna tantum parte coniunctis, non in stirpes, sed capita; adeoque æquis portionibus succedunt: quia duorum fratrum filii, non suorum parentum loco, sed iure propriæ coniunctionis succedunt. Cùm ergò æqualiter iuncti sint, æquales etiam in portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus & sororibus vtrimquo con-

coniunctis, eorumque liberis, succedunt fratres & sorores, ex vna tantum parte coniuncti: hoc tamen discrimine, vt qui ex parte patris sunt iuncti, succedant in bona à patre prouenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres & sorores, eorumque filij deficiant, succedunt, propinquiores collaterales, vsque ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nullâ habitâ ratione, an ex altera parte, an ex vtraque sint coniuncti. 7. In horum defectu, succedit vxor; & denique in illius morte, fiscus secularis, in bonis omnibus laici ab intestato defuncti: fiscus autem Ecclesiasticus, in bonis Clerici. *Laym. c. 6. nu. 1. 23. & 4.*

His adde: 1. Quòd si vxor, susceptis ex priore marito liberis, ad secundas nuptias transijt, quicquid à priore marito, donatione, aut testamentô, acquisiuit, eiusdem matrimonij liberis cedere. Similiter, si maritus alteram uxorem ducat.

Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantùm, & iura, sed etiam debita & onera realia defuncti in se transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere, 1. Vt supra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quòd deductis expensis funeris, & solutis debitis, quartam partem hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes; & si eam non habent, legatis non tamen piis, vt notat *Trul. l. 7. c. 18. d. 12.* ex *authen.* similiter *C. ad legem falcid.* detrahere possunt, beneficio legis Falcid *Laym. l. 3, tract. 5. cap. 6. num. 7. Sanch. lib. 4. ca. 15.* Vt autem hoc beneficio frui possit hæres, conficere tenetur inuentarium, tametsi hanc obligationem testator possit remittere, respectu legatariorum, & fideicommissariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit; non tamen respectu creditorum, quibus præiudicare non potest. Vniuersim enim ab onere inuentarij & à rationibus reddendis, eos, quibus potest relinquere bona, sine onere dandi partem aliis, potest liberare, iisque concedere, vt eorum dictis, vel iuramento stetur. *Mol. Card. de Lugo d. 24. s. 8. num 236.*

TRACTA-

TRACTATVS VI

De Præcepto. VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ.

CAPUT PRIMUM.

De Præcepto VIII

PRohibetur hic omnis iniusta læsio famæ, & honoris proximi; ac præcipue omnis falsitas, & mendacium, ac læsio verbalis, quæ fit, tum in iudicio falsò accusando vel verum celando, de quo suprà; tum etiam extra perniciosè mentiendo, secreta reuelando. de quo *vid. Bonac. de rest. d. 2. q. 2. p. vlt. Laym. l. 3. tr. 3. p. 2. ca. 5.* ac denique detrahendo.

DVBIVM I.

Quid sit suspicio, iudicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum?

Snppono hæc tria differre inter se, quod Iudicium sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus; Suspicio, assensus inchoatus, quo quis inclinat in vnam partem, iudicans probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non est affectus, (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic, non de suspicione & iudicio prudenti, quod sufficientibus iudiciis nititur; sed de imprudenti, & temerario, quod ijs destituitur. Maiora autem indicia requiruntur ad iudicium, quam ad suspicionem; & ad hanc, quàm ad dubitationem.

Resp. I. Iudicium temerarium, cum plena aduertentia, de graui malo proximi, communiter est mortale, contra iustitiam. *Ita Fill. Less. c. 29. l. 2. Laym. l. 3. t. 3. c. 2.* Ratio, quia proximo fit grauis iniuria, dum sine causâ improbus habetur, cùm habeat ius ad bonum nomen & famam; præterquam quòd

ex

coniunctis, eorumque liberis, succedunt fratres & sorores, ex vna tantum parte coniuncti: hoc tamen discrimine, vt qui ex parte patris sunt iuncti, succedant in bona à patre prouenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres & sorores, eorumque filij deficiant, succedunt, propinquiores collaterales, vsque ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nullâ habitâ ratione, an ex altera parte, an ex vtraque sint coniuncti. 7. In horum defectu, succedit vxor; & denique in illius morte, fiscus secularis, in bonis omnibus laici ab intestato defuncti: fiscus autem Ecclesiasticus, in bonis Clerici. *Laym. c. 6. nu. 1. 23. & 4.*

His adde: 1. Quòd si vxor, susceptis ex priore marito liberis, ad secundas nuptias transijt, quicquid à priore marito, donatione, aut testamentô, acquisiuit, eiusdem matrimonij liberis cedere. Similiter, si maritus alteram uxorem ducat.

Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantùm, & iura, sed etiam debita & onera realia defuncti in se transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere, 1. Vt supra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quòd deductis expensis funeris, & solutis debitis, quartam partem hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes; & si eam non habent, legatis non tamen piis, vt notat *Trul. l. 7. c. 18. d. 12.* ex *authen.* *similiter C. ad legem falcid.* detrahere possunt, beneficio legis Falcid. *Laym. l. 3, tract. 5. cap. 6. num. 7. Sanch. lib. 4. ca. 15.* Vt autem hoc beneficio frui possit hæres, conficere tenetur inuentarium, tametsi hanc obligationem testator possit remittere, respectu legatariorum, & fideicommissariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit; non tamen respectu creditorum, quibus præiudicare non potest. Vniuersim enim ab onere inuentarij & à rationibus reddendis, eos, quibus potest relinquere bona, sine onere dandi partem aliis, potest liberare, ijsque concedere, vt eorum dictis, vel iuramento stetur. *Mol. Card. de Lugo d. 24. s. 8. num 236.*

TRACTA-

TRACTATVS VI

De Præcepto. VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ.

CAPUT PRIMVM.

De Præcepto VIII

PRohibetur hic omnis iniusta læsio famæ, & honoris proximi; ac præcipue omnis falsitas, & mendacium, ac læsio verbalis, quæ fit, tum in iudicio falsò accusando vel verum celando, de quo suprà; tum etiam extra perniciosè mentiendo, secreta reuelando. de quo *vid. Bonac. de rest. d. 2. q. 2. p. vlt. Laym, l. 3. tr. 3. p. 2. ca. 5.* ac denique dettahendo,

DVBIVM I.

Quid sit suspicio, iudicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum?

Snppono hæc tria differre inter se, quod Iudicium sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus; Suspicio, assensus inchoatus, quo quis inclinat in vnam partem, iudicans probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non est affectus, (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic, non de suspicione & iudicio prudenti, quod sufficientibus iudiciis nititur; sed de imprudenti, & temerario, quod ijs destituitur. Maiora autem indicia requiruntur ad iudicium, quam ad suspicionem; & ad hanc, quàm ad dubitationem.

Resp. I. Iudicium temerarium, cum plena aduertentia, de graui malo proximi, communiter est mortale, contra iustitiam. *Ita Fill. Less. c. 29. l. 2. Laym. l. 3. t. 3. c. 2.* Ratio, quia proximo fit grauis iniuria, dum sine causâ improbus habetur, cùm habeat ius ad bonum nomen & famam; prætterquam quòd

ex

ex his iudiciis plerumque grauia mala sequantur, In Confessione tamen non opus est explicare speciem mali iudicati; cùm omnia vni iustitiæ communitativæ in specie infima aduersentur. *Escob. E. 10. ca. 4. num, 36.*

Dixi, *communiter*: quia si iudicinm habeat magnam probabilitatem, etsi non omninò sufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeò distant, vt censeatur grauis iniuria, iudicare certum, quod est valde probabile: v. g. si iudices iuuenem solum cum puella inuentum in cubiculo, illicita tractâsse. Ex quibus resoluitur, peccari tantùm venialiter remotè iudicando sequentibus casibus. *v. Tan. 2. 2. d. 4. q 3. d. 2.*

I. Si non sit graue malum, quod proximo temerè impingis; & sic eum, qui iudicat alium esse spurium, vel filium Iudæi, à mortali excusat *Nauar. Azor.* & *Less.* contra *alios* apud *Dian. p. 5. t. 5. R. 69.*

II. Si sit graue quidem, sed non perfectè aduertas.

III. Si advertas quidem te malè iudicare, non tamen aduertis signa esse in sufficientia, nec de ijs dubitas.

IV. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

V. Mortale etiam non est (per se loquendo) si de indeterminato tantùm iudices: quia nulli fit grauis iniuria. *Escob. l. c. ex Fagund.*

Resp. II, Suspicio & Dubitatio temeraria, ex genere suo videntur esse peccata tantum venialia; maximè, si procedant ex errore intellectus, quo iudicia vt sufficientia apprehenduntur. *Ita Laym. ex S. Thom. Nauar. Molin, Fill. tr. 4. ca. 1. q. 5. Less. l. 2, cap. 29. d. 3. &c.* contra multos, qui putant esse mortale. Ratio est, quia communiter suspicio tantùm est concitatio quædam ad affectum; manet enim in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo non fit illi grauis iniuria, cùm non totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ: fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi, *maximè, si ex errore*: quia talis cum non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem: si verò ex malevolentia in suspicione graui persistas, erit mortale, vt docet *Less. Fill. &c.* ob iniuriæ grauitatem, Atque idem est de dubitatione positiva, orta ex malevolentia absque causa: procedit enim ex contemptu alterius, proindeque gravis iniuria reputatur.

Quares. Quomodo discerni possit suspicio à iudicio firmo, quando formido de opposito expresse non est coniuncta?

Resp. Caietanus censet eum indicare, qui rogatus an habeat rem pro certo, respondet sibi certam aut fere videri: eum verò suspicari, qui respondet se non esse motaliter certum, sed facilè posse falli. *v. Bon. de rest. d. 2. q. 7. p. 1.*

DVBIVM. II.

Quid sit, & quàm graue peccatum Detractio?

Resp Detractio est alienæ famæ iniusta violatio vel denigratio. Differt à Contumelia, quæ est iniusta honoris diminutio, 1. obiecto; quia contumeliâ honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ, 2. Differt, modo; quia contumelia instar rapinæ fit apertè, contra præsentem: detractio vt plurimum instar furti occultè, & contra absentem. Vnde licèt contumelia detractione grauior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo; etsi ex paruitate materiæ, aut indeliberatione, fieri possit veniale. Ratio, quia est grauius furto, quod est mortale, cùm lædat proximi famam, quæ est maius bonum, quàm opes.

Detractio alia est directa & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi; alia indirecta, & materialis tantùm, quæ fit ex levitate, & loquacitate aliqua. Ex dictis resolues,

I. Regulariter non est mortale, (etsi per accidens, ratione damni sequentis, tale esse possit) reuelare naturales defectus

fectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non sunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quòd quis v.g. sit stupidus, spurius, luscus. *Bon. t. 2. d. 2. q. 2. p. 2.*

II. Plerumque etiam leuis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v.g. esse iracundum, superbum, &c. (etsi aliquando grauis esse possit,) quia audientes plerumque interpretantur de naturali propensione, & defectu voluntario; nec oritur graue damnum famæ, *S. Anton.* 1: *p. t. 8. c. 4. Sylu Less. dub. 3. num* 18. *Lay. l. 3. t. 3. p. 2. c. 9. n. 3.*

III. Similiter non erit mortale communiter, referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ, non notabiliter famam lædant: v.g. si dicas militem habere concubinam, pugnâsse in duello, cogitare vindictam, adolescentem esse prodigum, deditum amoribus, &c. *Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 3.*

IV. Fieri tamen potest, vt narrando defectus etiam naturales, spectatâ conditione & statu illius, grauiter noceas, & sic grauiter pecces: vt si grauem, & optimi nominis Prælatum, aut religiosum, mendaciis assuetum esse; virum grauem ac consularem, illegitimè natum, Iudæum; &c. Idem est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantùm in genere dicas, v.g. te scire aliquid de illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturum. C. *Lugo d. 14. n. 49.*

V. Crimen aut defectum alicuius, modò verum, sæpè licet prodere ob iustas causas: v. g. 1. Cùm expedit superiorem scire suorum defectus, vt emendentur; de quo *v. suprà de Corr. frat.* & sic eos qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionem, (cauendo tamen ne ex reuelatione maius damnum sequatur) significant, communiter excusari docet *Trul. l. 7. c. 10. d. 11. ex Bon. &c.* vti & vxorem loquentem cum marito (vel contrâ) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Causâ consilij, vel auxilij capiendi: in quo tamen videndum, vt cum minimo damni tertij fiat. 3. Causâ cauendi alterius damni: vt si alicuius æstimatio falsò concepta de eius doctrina, probitate, est aliis perniciosa. Vnde cùm agitur de conferendo officio, de contra-

hendo

hendo matrimonio, de suscipienda religione, assumendo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifestare (imò aliquando oportet) occulta alterius impedimenta: inhabilitatem, crimina, vnde notabile aliquod incommodum meritò timeretur, dummodò nulla alia sit ratio commodior impediendi; & damnum quod proximo timetur, sit maius, aut saltem æquale damno; quod ex manifestatione defectus, aut criminis alterius, ei obuenerit. *Less. l. 2. ca. 11. d. 12.*

VI. Hinc quoque, si quis iniustè lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare aliâ viâ, quàm imminuendo quoque famam illius, id licet dummodò falsa non dicas, in tantum quantum ad tuam famam conseruandam necesse est; nec magis lædas, quàm lædaris, collatâ tuâ & alterius personâ. *v. Card. de Lugo. n. 50.*

VII. Si quis solatij tantùm causâ, & non intentione detrahendi, alicui amico narret iniuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proueniat authori: ea enim ipsi imputanda est. Cauendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertius nominetur persona, quam necesse sit ad consilium, vel solatium. *Less. Laym. Tann. 2. 2. q. 8. d. 7. dub:* 4. C. *Lugo d. 14.* & sic excusari posse famulos (saltem à mortali) qui iniurias sibi ab heris suis, vxores, quæ à maritis, filios quæ à patre, Religiosos, qui à Prælato, illatas, doloris tantum mitigandi causâ, referunt, docet *Trul. l. 7. ca. 10. d. 11. ex Less. Laym. Tannl Nauar. Dian. p. 2. R. 34.* Idem putat *Caiet.* dicendum, si crimen occultum reueles vni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde sit ac si nulli diceretur; eò quòd damnum illud censeatur leue, & sic *Trul. l. 7. ca. 10. d. 11.* cum *Dian. p. 1. t. 3. m. 22.* & *p. 2. t. 5. m. R. 33.* excusat pœnitentem, qui in confessione manifestat complicem, dicuntque cum *Tann. Bonac. Escob, &c.* eam sententiam esse probabilem; esse ait *Dian.* cum *Tann. l. c. & Bon. Escob. E. 9.* Verum hoc vniuersam non videtur satis tutum, quia læsio famæ, apud vnam etiam personam, censetur grauis; vt patet in iudicio temerario. Imò sæpè quidam ægrius ferunt, se lædi apud vnam personam grauem, quàm tres vel quatuor alios. Vnde *Suar.*

Fill.

Fill. Less. Azor. & Laym. putant communiter esse mortale. *v. C. Lugo l. c.*

VIII. Crimen simpliciter publicum, siue sit notorium iure, siue facto, manifestare ijs, qui nesciunt, non est peccatum mortale iniustitiæ: quia hoc ipso auctor amisit ius ad famam; cùm ratio iusti iudicij, & euidentia facti faciat, ne de iniuria iustè queri possi. Quod confirmat consuetudo, mandans historiæ publica crimina.

Dixi, *non est mortale iniustitiæ*: quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel non nisi post longum tempus, vel aliter cum graui mœrore eius qui commisit, sæpè potest esse mortale contra charitatem, vt *Less. Valent. Tol. l. 5. ca. 65. contra Nauar. & Caiet. v. C. Lugo d. 14. num. 59. Fagund. p. 2. l. 5. c. 3.*

IX. Similiter non est peccatum contra iustitiam, saltem mortale, quærere causam captiuitatis alicuius, vel de ea loqui: sicut enim captiuitas est publica, sic etiam causa videtur esse facta publica. *Sayr. Bonac. Trul. l. 7. ca. 10. d. 11.* Vbi eodem modo excusat eum, qui refert delictum alicuius publicum, referendo simul pœnitentiam, & emendationem secùs si taceatur pœnitentia quam fecit: & sic ait peccare historiographos, describendo peccata mortuorum publica, & non referendo pœnitentiam vel emendationem, si resipuerint,

X. Similiter manifestare crimen quod nondum est publicum, moraliter tamen certum est breui fore publicum, (siue per facti euidentiam siueper sententiam Iudicis) non est mortale: quia parum nocet. Nisi tamen ex ista anticipatione, sequerentur grauia damna, v. g. in officio, &c. *C. Lugo l. c. n. 92.*

XI. Infamem in uno crimine, de altero valde affini infamare, est tantum veniale: vt v. g. si de adultero dicas, quòd miserit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De disparato tamen, & non connexo crimine infamare, est mortale, quia infamis in vno genere vitij, non amisit ius famæ in aliis virtutibus. *Tan. d. 4. de iust q. 8. dub. 7. num. 141. ex Nauar. & Less. contra Sylu. V. detractatio num. Palud. &c.*

XII. De-

XII. Detractio materialis ex loquacitate orta, est mortale, si grauem proximi læsionem importet idque aduertatur: quia etsi non intendatur directè læsio alterius, ea tamen indirectè, & implicitè est volita, & æquiualet formali. Veniale autem tantùm erit, si non sequatur læsio grauis; quia scilicet communiter non seriò accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tãtùm, audita referre vt audita tãtùmhoc est, nihil affirmãdo de rei veritate, sed dubitationẽ potiùs suã de eã significãdo, ita vt nulla inde secutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter sint credituri. *Ita contra Azor p. 3. l. 13. c. 6,* docet *Tann. 2. 2. d. 4, q. 8. dub. 7. n. 139. Escob. E. 10. nu. 40.* eò quòd diffamatio, si fortè sequatur, imputetur audienti, si credat. Idem docet *C. Lugo l. c.* rectè limitans, nisi graue damnum ex modo narrandi, vel ex leuitate audientium, (qui temerè credituri sint, & vulgaturi) secuturum possis præuidere. Hinc peccas grauiter contra iustitiam, si referens graue crimen, addas, id tibi dictum esse à viro fide digno: quia præbes sufficiens fundamentum credendi. *v. Dian. t. 5. m. R. 28.*

XIII. Mortuum infamare, minùs graue est, quàm viuum: mortale tamen, & ad restitutionem obligans *Less. l. 2. c. 11. d. 21. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.*

XIV. Non esse mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato male loqui: v. g. in tali loco esse multos improbos; in tali Collegio vnum Canonicum commisisse graue crimen, v. g. simoniam docet *Escob. Ex, 10. c, 4.* ex *Fagund.* quod *Trul. l. 7. c. 10. d. 4,* ex *Bon, Azor, &c.* limitat; si non sit tale, quod in alios redundet.

XV. Grauissimè autem peccant, qui ordini, seu statui alicui Religiosorum in communi, vel Monasterio detrahunt, dicendo v. g. quod in eo male viuatur, non seruetur obseruantia regularis, &c. (nisi id sit planè notorium.) quia grauissimè nocent, tenenturque submortali ad restitutionem toti communitati, à qua superioris remissio non excusat. *Sot. Nau. Trul. c. 10. d. 14.* Talem autem sufficienter confiteri si dicat: detraxi cuidam Religioni, ordini vel monasterio, &c. siue sit communitas numero-

numerosa, siue non, docet *Lugo & Tambur. de expedi.* *conf. l. 2. c. 1.*

XVI. Similiter mortale est tacitâ personâ nominare monasterium, vel ordinem religiosum ex quo aliquis graue peccatum occultum, v. g. adulterij vel fornicationis commiserit. *Nauar. Trul. c. 10. d. 14.*

XVII. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter; an verò apud vnum tantùm alicui detraxeris. Ita probabiliter *Bonac. de sacr. d. 5. q. 5. p. 2. §. 3. dif. 3. num.* 16. & 21. ex *Sanch. Sylu. Adr. num.* 135. Sed *C. Lugo d, nu.* 135. 140. & 163. ex *Nauar. Salas, Côn. &c.* negat, dicitque contrarium esse probabilius. Nec omittendum, si quem infamaueris libello famoso; cûm id sit genus detrahendi grauissimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen necessario dicendum, in quo genere infamaueris: quia fama semper est eiusdem speciei in genere moris. *C. Lugo d. 16. n. 265.*

XVIII. Peccat mortaliter contra iustitiam, & tenetur ad restitutionem, ratione cooperationis, is qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter; qui verò lætatur tantùm detractione auditâ, aut licet non lætetur, qui non impedit, cùm commodè possit, peccat pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra charitatem; non tamen tenetur ad restitutionem, nisi sit superior, patet, vel dominus, is enim ex officio tenetur impedire subditum, ne alteri iniustè noceat.

Dixi, *si commodè possit*: quia non peccat, qui putat monitionem suam nihil profuturam; vel ex eo magnum incommodum metuit; vel qui rationabili verecundiâ prohibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc discedere, si commodè potest; faciem tristiorem ostendere, vel alio sermonem auertere. *v. Less. Bon. l. c.* Hinc æqualis rarò (inferior rarissimè) tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque nescit, an quod dicitur, sit notorium, tametsi ipse ignorauerit: & in dubio non est, cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, existimantes, simul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id sibi mox refutandum. 2. Quia

2. Quia cœpta detractione, sæpè melius consulitur proximo, si sinatur absolui, quàm si abrumpatur. Nam si distinctè explicetur, sæpè non tam grauiter apprehenditur, quàm initio conceptum erat. 3. Quia sæpè sine graui offensione non potes corrigere. 4. Quia sæpè alter habet iustam causam manifestandi, præsertim vni soli. C. *Lugo l. c. n. 128. v. Dian. t. 3. m. R. 4. & t. 5. m. R. 35.*

Quæres. I. An liceat alium infamare, ad tormenta grauia vitanda?

Resp. I Licet, si crimen sit verum: quia nullam alteri facit iniuriam, cùm habeat ius ad illud in necessitate reuelandi.

Resp. II. Si crimen sit falsum, non licet quia esset mendacium perniciosum. *Sylu.* tamen & *Nauar.* putant, veniale tantùm esse, si sola infamia sequatur, & post torturam reuocetur, eò quód non sit infamia efficax, *v. infrà l. 4. c. 3. d. 7.*

Quæres. II. An liceat seipsum infamare?

Resp. Id non esse saltem mortale regulariter. *Ita Less. Fill. & Laym. l, 3. t. 3. p. 2. c. 3. nu.* 14, quia non est contra iustitiam, cùm sit famæ suæ dominus: nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conseruanda, nisi in quantum id exigit salus propria, vel proximi.

Dixi, *regulariter:* quia per accidens potest esse mortale, vt v. g. si tua fama sit necessaria muneri; vel si tibi damnum vitæ, vel aliis infamiæ, ex eadem sequeretur. *Vnde resolues*

Non est mortale, ad vitanda grauia tormenta, falsum crimen sibi imponere, ex quo etiam mors sequatur: quia non tenetur homo, cum tantis cruciatibus vitam suam tueri: nec talis dicetur se interficere, sed tantùm ex iusta causa vitam morti exponere. *Less. & Fill. v. infrà l. 4. c. 3. d. 7.*

DVBIVM. III.

An, & quomodo Fama restituenda?

Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex natura iustitiæ, & ex dictis *de restit.* famam iniustè ablatam restitui debere. Et quidem, si verum crimen quis narrauit, debet opinionem conceptam.

ceptam, quantùm poteſt, apud audientes abolere, dicendo v. g. ſe malè dixiſſe, iniuriam intuliſſe, deceptum eſſe, &c. Vel ſi hac ratione parum proficiatur, eum laudando in aliis rebus, crimen extenuando, honorem eius in re alia procurando, &c. ſic enim ſenſim tantundem fama eius illuſtrabitur ex vna parte, quantum ex altera obſcurata fuit. Quòd ſi autem crimen falſum impegiſti, teneris id aperte retractare (adhibito etiam, ſi opus eſt, iuramento) apud eos, quibus dixiſti, & (per ſe loquendo) ad quos infamia peruenit, ſiue apud auditores mediatos: vt contra *Leſſ. & Tann.* 2. 2. *d.* 4. *q.* 6. *d.* 6. *nu.* 146. docet C. *Lugo*. quia totum damnum famæ, cuius cauſa es teneris reparare.

Licet aliquando ſufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter ſe habere, malè te informatum fuiſſe. *v. Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 17. *d.* 30.

Dixi, *per ſe*: plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excuſatur, reſpectu auditorum mediatorum: tum ob moralem impotentiam; tum quia eo ipſo, quòd apud immediatos retractauit, implicitè illis commiſit, vt hanc retractationem ipſi indicent aliis, ſi quibus fortè reuelauerint. Idque confirmat praxis Confeſſariorum, qui tantùm obligant, vt retrâctent apud eos, quibus ipſi reuelârunt. *v. C. Lugo l. c.*

Vnde reſolues.

I. Confeſſarij eſt, vti & concionatorum, benè inſtruere ſuos, & monere de reſtitutione, ac fugâ vitij tam communis.

II. Is qui bonâ fide, vel probabili errore ductus, ſine formali mendacio falſum de alio dixit, tenetur (intellectâ poſtea materiali iniuſtitiâ) ad reſtitutionem; licèt non tam ſtrictè quàm qui infàmauit per iniuriam formalem: hic enim tenetur reſtituere, cum detrimento famæ ſuæ, etiam æquali; alter non item: ſed tantùm, quatenus ſine ſuo notabili incommodo poteſt. *Mol. Leſſ. C. Lugo d.* 15. *num.* 4. Similiter qui crimen narrauit de vno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio licet non ex iuſtitia (ſiquidem non eius actio, ſed error audientium cauſa fuit damni iniuſti) tamen ex charitate tenetur ad reſtitutionem, cùm poſſit graue damnum proximi ſine ſuo detrimento

mento præcauere. *Bon. d.* 44.

III. Qui detraxit alteri libello famoſo, tenetur, vt efficax ſit reſtitutio, eam facere contrariis ſcriptis, vel publicâ reuocatione. *Sayr. Bon. d.* 2. *de reſt. q.* 4. *p.* 9.

IV. Si ex læſione famæ ortum etiam eſt alteri damnum fortunarum, vt ſi priuatus eſt officio, excidit ſpe diuitis matrimonij, amiſit dotem, &c. tunc & fama debet reſtitui, & damnum illud compenſari, ad arbitrium prudentium. Et quidem obligatio reſtitutionis famæ, cùm ſit purè perſonalis, non tranſit ad hæredes: obligatio autem compenſationis dicti damni, cùm habeat reſpectum ad bona infamatoris, tranſit ad hæredes. *Laym. l. c. c.* 7. *n.* 4.

Quæres. 1. Quæ excuſent à reſtitutione famæ?

Reſp. Patere ex dictis *de reſtitut. l.* 3. *t.* 9. *c.* 2. Vnde reſolues.

I. Excuſatus es à famæ reſtitutione, ſi planè ſis impotens.

II. Si crimen occultum, quod dixiſti, vel ſimile, aliâ ratione fiat publicum. *C. Lugo d.* 15. *ſ.* 3. *n.* 37.

III. Si fama aliis modis iam recuperata ſit, vt infamati purgatione, vitæ probitate, teſtimonio prudentum. *Leſſ. l.* 2. *c.* 11. *d.* 24. Etſi tunc pro damno, quod ſecutum eſt, debeat ſatisfieri. *C. Lugo d.* 15. *ſ.* 3.

IV. Si prudenter iudicetur, iam dudum rem obliuione delatam. Quo caſu maximè prudentia opus eſt: nam aliquando periculoſius eſt retractare, renouando memoriam. *v. C. Lugo d.* 15. *ſ.* 3. *n.* 35.

V. Si is cui detraxiſti, tibi ſimiliter detraxerit, nec velit reſtituere: quia tunc potes iure compenſationis, ſeu retentionis vti dummodò infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter *Tol. Leſſ. Sylu. Mald. Dian. tom.* 2. *tract.* 5. R. 30. *Mol.* contra *Caiet. Tan. C. Lugo & Nauar.*

VI. Si non poſſis abſque periculo vitæ, vel ſi fama reſtituenda ſit minoris valoris, quàm fama detractoris. Sic v. g. Prælatus non tenetur reſtituere vili homini, ſi aliter non poteſt, quam cum amiſſione famæ ſuæ multò maioris momenti; ſed ſufficit tunc, ſi infamatum laudet, aut pecuniâ compenſet *vid. C. Lugo loc. cit.*

VII. Si infamatus spontè remiserit, (modò tamen eius infamia non redundarit in alios, vt familiam, statum) siue expressa, siue tacita sit condonatio: tametsi nihilominus ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque graui incommodo. *C. Lugo d.* 15. *s.* 3. *n.* 38. Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, siue interpretatiua voluntas eius, qui potest condonare; si nimirum ille sit ita affectus, vt si rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non est inuitus, saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur. *v. C. Lugo l. c.*

Quæres. II. An restitutio famæ licitè condonetur?

Resp. Licitè fit in ijs casibus, in quibus seipsum licet infamare: in quibus autem, & quàm grauiter peccatse infamando in ijsdem & tam grauiter peccat, condonando. *Nau. Trul. l.* 7. *c.* 10. *d.* 28. Vnde resolues.

I. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter. 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valde vtilis Reip. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem. *Sot. Less. Trul. l. c.* qui tamen notant, condonationem semper esse validam, qnando fama non redundat in alios; secùs quando redundat. Vnde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios: neque filii, quando in parentes. *v. Aut. cit.*

II. Ex eo vero præcisè, quod infamatus (vel contumeliâ affectus) conuersans cum infamatore, videatur remittere iniuriam, non censetur condonare restitutionem famæ, vel honoris; sicut nec alia debita per familiaritatem. *Nauar. c.* 18. *Trul. du.* 29.

CAPVT II.

Quid de Præcepto nono. & decimo?

RESP. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis secundæ tabulæ, præsertim sexto & septimo vetantur. Quâ de re vide

re vide *suprà* & patebit ex dicendis de peccatis, *infrà lib.* 5.

CAPVT III.

Quid de Præceptis Ecclesiæ?

RESP. Etsi ea sint plurima; præcipuè tamen toti Christiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hîc agendum restat de tertio, quia de 1. & 2. actum est *in præcepto* 3. *Decalogi*: de 4. & 5. *infrà lib.* 6. *de Sacram.*

DVBIVM I.

Quid requiratur ad Ieiunium Ecclesiasticum. & quanta eius obligatio?

Resp. Ieiunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante sub mortali, requirit tres conditiones. *Laym. l.* 4. *t.* 8. *c.* 1. *n.* 13.

I. Est vnica tantùm comestio, de die, in ordine ad nutritionem. Quæ ita necessaria est conditio, vt secundâ comestione pecces mortaliter; reliquis autem supra secundam, summùm venialiter tantùm. *Laym. c.* 1. *n.* 12. *&* 13.

II. Est abstinentia ab esu carnium, itemque ouorum, & lacticiniorum; eò quòd ex carne originem trahant, multumque nutriant. Vnde intra quadragesimam iure communi prohibentur; extra eam permittuntur. Imò intra eam, quibusdam locis consuetudo permittit, quæ vbique notanda est. *Bonac. d. vlt. q.* 1. *p.* 2, ex. *Sylu. Nauar. Less. Azor. Laym. l. c. Fill. Fagund. p.* 4. *l* 1. *c.* 2. Adde, dispensatum quoad carnes etiam lacticiniis & ouis vesci posse; non tamen vice versâ: & cui est permissus esus carnium, etiam secunda refectio permissa videtur, vt contra *Regin Less. Nauar. &c.* probabiliter docet *Azor. l.* 7. *ca.* 10. *q.* 3. *Fill. t.* 27. *cap.* 3. *q.* 4. *Trul. &c.* Confirmatque *Bon. l. c.* si esus carnium sit permissus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantùm. *v. Less. Fill.*

Azor. &c. Ratio, quia de essentia ieiunij est abstinentia à carnibus.

III. Conditio est, certa hora refectionis; quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, sed moraliter. Dictam autem horam notabiliter, sine iusta causa, præuenire, mortale putat *Nauar.* & quidam alii; sed probabilius docent esse veniale *Toll.* *& Fill.* eò quod non violetur substantia, sed tantùm circumstantia, *Tol. Less. d. 2. n. 13. v. Laym, c. 1. n. 10. & seq.*

Dixi, *notabiliter, & sine causâ*; quia præuenire ex iusta causa, v. g. si iter faciendum, si hospites dimittendi, &c. & absque ea, per mediam horam tantùm nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam, & licita est, & laudabilis, si nihil ante sumas. *Ex dictis resolues.*

I. Non soluitur ieiunium per diuisionem prandii, ob negotium incidens. vel si quid sumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliàmve causam rationabilem, vti apud religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ: quia non nisi vnicam refectionem intendunt. Et hinc *Sanch. to. 2. opusc. l. 5. c. 1. dub. 24. Escob, t. 1. E. 7. c. 3. num. 29.* excusant famulos mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex reliquiis gulosè sumant, tum vt melius seruiant, tum vt famem subleuent: (intellige, si cum illorum refectione licitâ moraliter vniatur.) Nec soluitur per sumptionem electuariorum vel crebriorem haustum ante quem modicum sumere, ne potus noceat, permittit *Azor, Escob. t. 1. E. 7. c. 3. n. 28.* & quidem toties, quoties biberit, dummodò non in fraudem ieiunii, v. g. 5. vel 6. amygdalas, vel quid simile *Regin. &c.* cum *Dian, p. 1. t. 9. R. 24.* quia ordinantur potius ad alterationem corporis, vel digestionem ciborum, quàm nutritionem.

Excipo tamen 1. Si quis sumeret lac, iusculum, & similia, quæ siue sorbeantur, siue comedantur, non habent rationem potûs, sed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, pira, vel etiam vuas in magna quantitate sumeret; quia habent rationem cibi. *Dicast. & alij 6. cum Dian. p. 9. t. 6. R. 14.* 3. Nisi quis in magnâ quantitate electuaria, in fraudem ieiunij, sumeret. Qui verò in potu valde excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra ieiunium, peccaret, saltem mortaliter. *Laym. l. c. n. 7.*

II. Ieiunium non soluitur per collatiunculam vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed nutritionem ordinetur: quia consuetudo permittit. Addo, *vespertinam*; quia sine causâ non licet illam sumere manè vel meridie ex iusta tamen causa licet vtrumque; vt si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum: sine ea, erit veniale tantum, cùm non violetur substantia ieiunij.

Quoad eius quantitatem, communiter designatur quarta vel quinta pars integræ cœnæ, contra *Dia. 1. p. t. 4. R. 117. Turr. &c.* docet *Regin. c. 2. l. 6. num. 185. Laym. c. 1. num. 9. Fill. tom. 2. t. 27. p. 2. c. 2. q. 7. num. 33.* dicens, ita decisum esse in celebri accademiâ Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserint. Idem probat *Escob. t. 1. E. 13. c. 3. n. 61.* si quidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat; quia talis in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tantò quis magis minusve peccat, quantò magis vel minùs transgreditur. Adde quibusdam locis ex consuetudine plus permitti secularibus, quàm religiosis; nobilibus, quàm plebeis, & in frigidis regionibus, quàm in aliis, ut notat *Laym. l. 4. t. 8. c. 1. & Bonac. l. c.* Plus item quibusdam locis in vigilia Natiuitatis Domini (& alibi in cœna Domini) permitti ex consuetudine, dicit *Medin. Caiet. nu. 34. & Sanch. in opusc. Escob. t. 1. E. 7. c. 3.* Quod *Bonac.* non improbat, vbi ea consuetudo est recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem leuiores, vt fructus, aliaue ex saccharo, & melle confecta; & pro more regionis parum butyri & casei, vt in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam. *Laym. l. c. n. 9.*

III. In confessione non sufficit dicere, non seruaui, aut fregi ieiunium; sed addendum, vtrum refectione multiplici, an esu carnium. Et si hoc, vtrum semel, an sæpius quantitatem

notabilem sumpserit: quia probabile satis est, etiam in hac materia, paruitatem à mortali excusare, vt docet *Bon. tom. 2. d. vlt. q. 1. p. 2. & Tan. tom. 3. d. 3. q. 3. dub. 5.* v. g. si coquus, aut ægroti minister, parum carnis prægustent; *Escob. l. c. n. 54. Sanch. in opusc. tom. 2. l. 5. c. 1. dub. 12. num. 10.* vel ex aliis cibis quartam tantum partem collationis serotinæ: siue vnam vel duas vncias sumat: hanc enim esse materiam paruam, cum *Turrita. & Leon,* docet *Dian. p. 5. t. 5. R. 11, & p. 8. t. 7. R. 54.* esse probabile. Si autem sæpiùs eodem die parum sumeret, peccaret grauiter; quia materiæ illæ coalescerent in vnam magnam, vt contra *Salas* docet *Dian. p. 3. t. 6. R 43.* Denique si sit in quadragesima, vtrum fregeris esu ouorum, aut lacticiniorum. Tametsi enim *Dian. t. 9, R. 45. & tom 6, miscel. R, 80.* citans multos Doctores, dicat certum esse, quòd sit mortale, si non ex iure positiuo, saltem ex consuetudine, in omnibus ferè mundi partibus receptâ, vesci ouis & lacticiniis in Quadragesima: probabile tamen est, & tutum (saltem in his Germaniæ partibus) esse tantùm veniale. *Laym, ca. 1. n. 3. Fagund. l. 1. cap. 2. &c.* Tum quia, licet consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali, obligat. *v. Fill. t. 27: ca. 2. Bonac nu. 2.* Tum quia Ecclesia non tam grauiter ad hoc obligat; vt patet tum ex verbis ipsis, tum ex faciliore dispensatione in his, quàm in carnibus. Ob quam causam etiam, laridi & adipis vsum, faciliùs concedi posse pauperibus, docet *Laym. l, 4. t. 8. c. 1. nu. 5.* Imò ait, nec diuites ii propter eum vsum, continuò damnandum esse peccati mortalis; præsertim cùm *Sylu, V. Ieiunium.* & alij dicant, eum, cui ouorum & lacticiniorum vsus permissus est, etiam laridi, & sagiminis permissum videri: idque non improbet *Azor. l. 7. cap. 10. q. vlt. v. Laym. hic. Fagund. p. 4. l. 1. c. 2. num. 20.* vbi dicit, pinguedinem inter carnes non computari. *v. Dian. p. 1. t. 9. R. 21.* Verùm in his videndum vbique, quid receptu piorum consuetudo ferat, à qua non temere recedendum. *Azor. l. 7. c. d. 10. q. vlt.*

Dixi, *si sit in quadragesima,* quia extra eam licitè vescitur ouis, qui debet ieiunare, v. g. ob Iubilæum; *Henr. &c.* vel ex pœnitentia sacramentali, *Fagund.* vel ex voto, aut in Vigilia. *v, Dian. p. 1. t. 9. R. 5. & 6.*

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent à ieiunio?

Resp. Hæ sequentes. 1. Superioris dispensatio: quâ tamen non est opus, si necessitas sit euidens: sed in dubio tantùm: idque siue ad esum carnium, siue ad secundam refectionem. Talis autem superior, est Episcopus & Parochus, etiam præsente Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet. Imò *Sylu. & Sanch. de matr. lib. 8. d. 9. nu. 27, & in opusc. t. 2. l. 5. ca. 1. dub. 5. n. 18.* absolutè affirmat, posse dispensare præsente Episcopo: quia, inquit, ad Episcopum non recurritur in minimis, vt vsus habet; quod Episcopi sciunt, & non contradicunt. Verum id totum pendet ab vsu & consuetudine, sine qua non licebit. *v. Trul. l. 3. c. 2. d. 7.* Item Prælatus (& in eius absentia, Vicarius illius, vt habet *Sanch. loc. cit,*) respectu suorum religiosorum: non tamen Confessarius, licet priuilegiatus, si non sit Parochus: quia non habet iurisdictionem in foro externo. *Sanch. l. c.* contra *Palatium.* Vnde tantùm potest iudicare de iustitia causæ. Causa autem valida ad dispensandum, erit vel vera, vel quæ talis putatur: sufficit enim credulitas inculpata. Item cum quis bonâ fide putat se à ieiunio excusari, etsi causa insufficiens sit, tantùm venialiter peccare, docet *Caiet.* At si verè bonâ fide putet, se planè excusari, nullo modò peccare videtur.

II. Causa est impotentia, quâ excusantur, qui sine notabili damno non possunt ieiunare: vt sunt iuniores, vsque ad annum 21. completum: quibus tamen post 7. annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, conualescentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio, quia hi omnes egent alimento multiplicato: vti & senes communiter sexagenarij, nisi euidenter constet, posse ieiunare sine damno. In dubio autem an possint, non tenentur cum periculo tentare fortunam; quia

cùm

cum de ætate conſtet, & robur ſit dubium, non eſt exſpectandum, donec deficiat, tunc enim irrecuperabilis eſt defectus. *Gran.* 1. 2. *d.* 6. *tr.* 3. *dub.* 6. *ſ.* 5. *num.* 39. *Eſcob. Laym. l.* 4. *tr.* 8. *ca.* 3. *Tann.* 2. 2. *d.* 3. *q.* 3. *dub.* 5. *Fill. to.* 2. *t.* 27. *p.* 2. *cap.* 6. *& ceteri communiter*, contra *Nau. Sa*; *Sanch de matr. to* 2. *l.* 7. *d.* 32. *num.* 17. *& parte* 2. *Conſil. l.* 5. *ca.* 1. *d.* 4. *num.* 7. item *Dian. p.* 1. *t.* 9. *R.* 20. *&c.* qui abſolute, ſine omni reſtrictione, ſexagenarios omnes à ieiunio liberant. Quam ſententiam *Trul.* tanquam communiorem, & magis conformem tempori, & imbecilitati humanæ, vt ait, ſequitur (cum *Molfeſ. Ortiz. &c.*) *l.* 3, *c.* 2. *d.* 7. *n.* 3. præſertim cùm ſcrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam inſuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus vouerunt ieiunium, adduntque eſſe probabile, quòd ſufficiat ſi annus 60 ſit inchoatus, eò quòd is in fauorabilibus habeatur pro completo. *Dian. p.* 5. *t.* 14. *R.* 83. ex *Naldo. & Sanch.* Item *p.* 9. *t.* 7. *R.* 73. ex *Trul. & alijs* 6. Eademque ætate (vti & ante annum 21.) Regulares non teneri ad ieiunia ſui ordinis, probabile affirmat *Dian. p.* 9. *t.* 7. *R.* 71. ex *aliis* 4. qui etiam probabile cenſet excuſari fœminas quinquagenarias. *p.* 9. *t.* 7. *R.* 73. ex *aliis* 4. Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum; vel non ſufficientem pro vnica refectione. *v. Sanch. in opuſc.* vbi ex *Nauar. Gabr. Angl.* excuſat eos, qui laborant tertianâ, vel quartanâ; item qui ex vacuitate ſtomachi, notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel totâ nocte calefieri, aut dormire non poſſunt. Neque hos teneri manè ſumere collatiunculam, & veſperi cœnam, notat *Dian. p.* 1. *t.* 9. *R.* 51. ex *Fill. & aliis* 3. quia nemo tenetur peruertere ordinem refectionum.

III. Cauſa eſt labor, vel officium, cum quo ieiunium non poſſit conſiſtere: qualis eſt agricolarum, & multorum opificum, vt fabrorum, piſtorum, ſutorum &c. (etſi de ſutoribus neget *Angles*: cuius ſententiam *Sanch.* dicit eſſe veram, ſi non ſuant, ſed tantùm ſcindant corium, & materiam præparent:) non tamen pictorum, ſartorum, quorum labor exiguus eſt. Excuſat etiam *Laym. l.* 4. *t.* 8. *c.* 3. figulos, argentarios ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores. *Dian.*

p. 4.

p. 4. *t.* 4. *R.* 138. & *Gordonus tom.* 2. *l.* 6. *q.* 18. *c.* 6. verſantes prælatum typographicum; non tamen typorum compoſitores, foſſores autem, ferrarios, & ſimiles, etiam die vno, vel altero, quo non laborant, excuſat *Azor. &c.* cum *Dian. p.* 1. *t.* 9. Similiter excuſatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, vt ait *Sanch. in opuſc. l. c. v. Fill. n.* 119. Ratio horum omnium eſt, quia communiter horum vires non ſufficiunt ad huiuſmodi labores cum ieiunio.

Dixi, *pedibus*: quia multi non excuſant equites: longa tamen equitatio ad plures dies, vt docet *Fill. t.* 37. *c.* 6. meritò excuſat. *Vbi* etiam concedit, ob labores præcedentes, & ſubſequentes, poſſe aliquem excuſari, ſi probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita vt officio ritè fungi nequeat. *v. Bon. d. vlt. q.* 4. *num.* 11. Ex eodem capite Doct. excuſant coniugem, ſi debitum reddere non poſſit, quando ieiunat, vti & vxorem, quæ ad maciem, non poſſit cum ieiunio ſe viro gratam præſtare. *Bon. l. c.* Atque uniuerſim loquendo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum ieiunij ait *Caiet.* Quod intelligo, niſi iſtâ obligatio ſit valde leuis, & rationabiliter poſtponenda obligationi ieiunij.

IV. Eſt pietas, vel maius bonum. Vnde excuſantur, qui cum ieiunio non poſſunt vacare operibus melioribus, v. g. Concionatores, Præceptores ordinarij, Confeſſarij, Cantores, & quotquot opera charitatis, & miſericordiæ, tam corporalia, quam ſpiritualia exercent, etiam ob mercedem, ſi ea cum ieiunio peragere non poſſunt. *Fill. tom.* 2. *t.* 27. *p.* 2. *c.* 6. *num.* 24. *Azor. p.* 1. *l.* 7. *c.* 28. *Fern. Nau. Sylu. Fagund. &c.* Atque hi quidem omnes intelligunt, & ferè addunt, quando eorum labores cum ieiunio non poſſunt conſiſtere. *Diana* autem (abſolutè loquendo) *p.* 1. *ca.* 9. *R.* 9. Prædicatores, qui diebus quadrageſimalibus, (intelligo omnibus) concionantur, putat à ieiunio excuſandos: quia, inquit, ſummoperè laborant: non item eos, qui Dominicis tantùm concionantur, niſi ſint debiles. *Sanch.* tamen *in conſil. p.* 2. *l.* 5. *ca.* 1. *d.* 13. *num.* 6. 7. & 8. & *Trul. l.* 3. *ca.* 2. *d.* 7. putat à ieiunio quadrageſimæ communiter, & regulariter excuſari eos, qui ter vel quater in hebdomade

concio

concionantur, cum feruore. De lectoribus verò *Dian. loc. cit.* cum *Fagund. p. 4. l. 1. ca. 8. num. 19.* censet, non omnes excusandos, sed eos tantùm, quorum labor est improbus: vel qui ita sunt debiles, vt satisfacere non possint. Idem fere sentit *Sanchez.* licet *loc. cit.* putet, Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt, (vt in Societate faciunt præceptores grammaticæ,) satisfacere, si media quadragesima, siue ter in hebdomade ieiunent; eò quòd sit magnus labor; & paucis annis sic fatigantur, vt progredi non possint. Sic ille. Verùm præstat, vt superiores, ad tollendum scrupulum, cum talibus dispensent, (vt monet idem *Sanch. loc. cit.*) nam in omnibus istis, regula certa & vniuersalis statui non potest alia, quam quod lex Ecclesiæ non obliget, cum magna difficultate, vt notat *Laym ca. 3. num. 3.*

V. Charitas, vel etiam vrbanitas secundùm quosdam excusat etiam à veniali eum, qui die ieiunij rogatus ab amico, modicum cibi sumit. *Medi Fagund. Fill.* Dian. *p. 1. t. 9. R. 29.* vel qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum, etiam carnis. *Nauar, Sanch. Dian. p. 5. t. 5. R. 32.*

LIBER IV.

De Præceptis particularibus certo hominum statui propriis.

CVm omnes fideles sicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum, & officium vniuscuiusque, teneantur scire sub peccato mortali; ita ut ipsa eorum ignorantia vincibilis, (licet non sequatur transgressio) sit peccatum mortale: *Sylu. Sayr. Sanch. Baldel. to. 2. l. 1. d. 9. n. 8. & 9.* hinc post præcepta omnibus communia, agendum de præceptis propriis certorum statuum in particulari.

C A-

CAPUT PRIMVM.

De Statu Religioso.

DVBIVM I.

Quæ sit natura Status Religiosi?

RESP. Status Religionis est fidelium, ad diuinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ, stabilis in communi viuendi modus, ab Ecclesia approbatus.

Dico, *ab Ecclesia*: quia etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant; postea tamen in Concilio Lateranensi, sub Innocentio III. statutum est, ne noua religio inducatur, nisi approbata à Papa. *Ratio est*, quia cùm religio sit communitas sacra, in qua debet esse spiritualis iurisdictio, hæc autem à Papa proueniat, decens est, vt talis communitas ab eodem approbetur. *Laym. l. 4. t. 5. c. 1.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Ad essentiam religionis non requiruntur vota solemnia. Ratio, quia qui in Societatate IEsv vota simplicia edunt, sunt veri religiosi, vti definiuit Gregorius XIII. in bulla *Ascendente Domino. Laym. l. c. num. 4.*

II. Non sunt religiosi, ij ordines militares, qui coniugalem castitatem tantùm vouent. Sunt verè religiosi, milites S. Ioannis & Teutonici, eorumque similes, cùm tria vota substantialia habeant. Similiter ex fratribus, & sororibus tertiariis, siue Ordinis S. Francisci, siue aliorum, tantùm sunt religiosi, qui in religione approbata, secundùm certam regulam, tria vota substantialia emittunt. Contrà autem ij non sunt, qui licèt tria ista emittant, & communiter vel seorsim habitant, regulam tamen à Sede Apostolica approbatam non profitentur. *Laym. l. c.*

III. Religiosi non sunt, qui edito voto perpetuæ paupertatis & castitatis, obedientiam vouent Confessario; aut Episcopo,

scopo. Ratio, quia tali voto non subiiciuntur iurisdictioni spirituali, quæ à Deo, medio eius Vicario, prouenire debet. *Ibid. n.7.*

IV. Etsi Papa in votis solennibus religionis dispensare possit, vt quis desinate esse religiosus; non potest dispensare tamen, vt quis manens religiosus, substantialibus votis non teneatur; quia ad essentiam religionis illa spectant. *Laym. l. c. num.* 8. ex *Nauar. &c.*

V. Religiosus promotus ad cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ religionis; etsi quoad aliquos effectus pauperatis & obedientiæ, exemptus censeatur. Denide, etsi iugo regulæ absolutus sit, quoad culpam & pœnam; tamen ex obligatione moralis honestatis, ea seruare debet, quæ eum decent, & cum eius munere consistunt. Hinc quoad habitum, sui ordinis colorem deferre debet; etsi quoad figuram, Episcopis secularibus se conformare possit, vt Clemens VIII. concessit apud *Sanch.* 6. *mor. cap.* 6. Imò, si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degradatione: tamen non tenetur ad regularem obseruantiam redire: quia retinet eminentiam Episcopalem, ob quam obedientiâ regulari exemptus fuit. *Ibid.* ex *S. Thom. Rodriq. Sanch. &c.* Secùs est in Cardinali religioso, qui non est Episcopus; hic enim relicto Cardinalatu, nil retinet ex dignitate Cardinalitia; ideoque si Papa eius renuntiationem acceptarit, tenetur redire ad obedientiam regularem sui ordinis. *Palaus de Lugo, Resp. mor. l.* 5. *d.* 12.

VI. Religiosus ad Parochiam promotus, cùm votis astrictus maneat, tenetur deferre habitum religionis, regulamque obseruare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantum secundum moralem honestatem, sed sub obligatione grauis culpæ, si ad eam regula obliget. *Ita Laym. l.* 4. *t.* 5. *ca.* 1. *num.* 11. *&* 12. Vbi addit, quòd etsi Parochus religiosus in iis, quæ ad regulã spectant, subiectus maneat superiori; iam tamen consuetudine multis locis obseruari, vt non tantum in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisque aliis, obedientia Prælati eximatur, & Epi-

Episcopo subiiciatur. *v. Sylu. Sanch. l.* 6. *mor. c.* 6. *nu,* 36.

DVBIVM II.

Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ?

Resp, Ad valorem eius, tres requiruntur conditiones. I. Est qualitas, seu aptitudo vouentis, scilicet, vt iuxta *Trid. sess.* 35. *ca.* 15. *de Regularibus,* decimum sextum ætatis annum expleuerit, annumque integrum, cum religioso habitu, steterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod per statuta à Pontifice confirmata, in isto ordine substantiale esse censeatur. *Azor. tom.* 1. *l.* 12. *cap.* 2. *q,* 6. *&* 7. *Rodriq. tom.* 2. *c.* 6.

II. Conditio, Consensus & acceptatio expressa, vel tacita Prælati ordinis: per hanc enim religioni incorporari debet: Idque ordinariè, non tantum cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certe maioris, aut principalioris partis; secundùm cuiuscunque ordinis statuta. *Nauar, Less. ca.* 41. *d.* 7.

III. Vt professio sponte facta sit, non cogente graui metu, qualis esset incarceratio, alimentorum subtractio, eò quòd in professionem consentire noluerit. Itemque metus reuerentialis, non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum, & imperii, sæpius repetitâ importunitate, aut graui offensione, aut diu continuatâ indignatione consanguineorum; adiunctis etiam minis de subsidiis negandis, si ex religione egrediatur: hæc enim vel singula, vel certè simul iuncta, considerata conditione hominis rudis, timidi, &c. metum iustum incutere possunt, & professionem irritare, vt docet *Lay. cum aliis lib.* 4. *tract.* 5. *cap.* 5. *Less. lib.* 2. *cap.* 43. *dub.* 7. Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Is, qui professionem irritam edidit, ex defectu alicuius conditionis ex iam dictis, nisi eam postmodùm tacitè, vel expressè ratificauerit, egredi religione, & vxorem ducere potest: licet ob euitationem scandali, causam egressus dicere debeat:

beat: & si ad forum externum causa deueniat, defectum professionis probare; idque intra quinquennium à die professionis, post illud enim non auditur iuxta *Trident, ca. 19. sess. eadem.* Quia præsumitur eam interea ratificâsse.

II. Quòd si tamen sciret, illam iuris præsumptionem falsam esse, eò quòd vel ignorans impedimentum, vel metu graui, aliave iusta causâ impeditus, reclamare intra quinquennium non potuerit; vel impedimentum sit essentiale, ac perpetuum, aut saltem vltra quinquennium duret, eo elapso potest reclamare, debetque audiri in iudicio, saltem extraordinario, vel integrum restitui, vt contra *Bonac. de clausa. d. 4. q 2. p. 10.* docet *Nauar, Sanch. d. 37. num. 22. Less. lib. 2. cap. 41. d. 7. Azor. lib. 12. cap. 4. q. vlt. Dian. p. 3. t. 2.* R. 53. *Barbosa in Trident. sess. 25. ca. 19. num.* 8. vbi plures alios citat: & nisi aliud quid impediat, fugere potest, vt docet *Laym.* Qui addit quod si fuga sine graui scandalo vel incommodo tentari non posset, monendum à Confessario, vt professionem tacite ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat, actusque ijs proprios exerceat, cum intentione, quòd professus talis ordinis esse velit, *vid. Aut, cit.* & *Dian. p. 8. t. 7. R.* 51. vbi ex *Trid. sess. 25. ca.* 19. probat, Episcopum de nullitate professionis, sine interuentione superioris regularis sententiam ferre non posse, & si faciat, fore nullam.

DVBIVM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi sua professionis?

Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi professionis tenetur velle seruare suum statum, qui est perfectionis, sine tendentium ad perfectionem; (licèt secundùm se non sit præcepti, sed consilij) hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem. *S. Thom. 2. 2. q. 186. a. 1. & 2. & q. 184. a. 5. Laym.*

l. 4. t. 5. c. 1. num. 1 *Suar. de relig. to. 4. l. 1. c. 4. Bardi, de consc. d. 7. c. 6. §:* 5. Vnde resolues

I. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantùm studere perfectioni. *Bardi. & c. l. c.*

II. Tenetur tendere ad perfectionem, 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea. *Laym. l. c. c. 9. n.* 13. 4. Tenetur aliquibus mediis vti, & si omnia media abiiciat, non est in statu salutis. *Suar. Laym. l. c.* dicens: si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita & regulas negligat, eò quòd sub mortali non obligent peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, siue specialiter non præcepta, nec promissa; quia alias moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis. *Suar. l. c.*

III. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis, (non per alia) hoc est seruando suas regulas. *Sanch. l. 6. c. 5. num.* 1 & 2. Hinc peccat 1. per contemptum regulæ, hoc est, si nolit subiici. *Ib. nu.* 6. 2. si tantùm velit seruare, quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem. *Ibid. num.* 7. 3. per actum directè contrarium; hoc est, nolendo perfectionem: quod esse mortale docet *Sanch. n. 10. Pellizor. & Bardi l. c.*

IV. Si quis non tantùm intendat non esse sollicitus in obseruatione regulæ: sed etiam nunquam seruare, etiamsi facilè possit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemptu formali. *Suar. l. c. n.* 24.

V. Si ex remissione animi, & sine vllo iusto titulo, per directam intentionem, velit aliquam regulam non seruare erit saltem leuis contemptus, & peccatum veniale. *Suar. l. c.*

VI. Frequenter, & ex consuetudine violare regulam, esse mortale, dicit *Sanch. l. 6. mor. c. 4, nu. 8. & 20.* Tum quia perturbat religiosam disciplinam: tum quia secundùm quosdam est contemptus interpretatiuus, vel saltem probabilissimum eius periculum: tenetur autem sub mortali ita viuere, vt non sit grauiter perniciosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad regulæ laxitatem. *Sanch. Laym. l. 4. t. 5. ca. 4.*

tum quia conſtituit ſe in eo ſtatu, vt tanquam incorrigibilis ſit expellendus; tenetur autem quiſque ratione votorum quibus ſe Religioni addixit, ita ſe gerere, vt ſit tolerabilis, & non mereatur expelli: at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, regulas ſine diſcrimine tranſgreditur, reddit ſe intolerabilem, vt debeat expelli, aut, ſi toleretur, plurimùm nocet; ergò per accidens, & indirectè agit contra profeſſionem; peccatque mortaliter. *Sanch. c. 4. num.* 18. *v. Aut. cit.*

VII. Religioſus Societatis IEſv peccat mortaliter, ſi non adhibet diligentiam iu cauendis defectibus, ob quos ſe dimittendum vel eiiciendum præuidet: & licèt ita dimiſſus ſit liber in conſcientia; ſi tamen ſit dimiſſus ob fraudem, vel peccata in eum finem commiſſa, irrita eſt dimiſſio, vtpote obtenta per dolum dantem ipſi cauſam; (ſicut in matrimonio, & ceteris contractibus) vnde ſubiacet pœnis apoſtatarum. *Bon. de clauſ. q.* 2. *p.* 12. §. 1.

VIII. Scholaſticus Societatis IEſv, qui prauis moribus de induſtria dimiſſionem extorſit, vel falſis allegationibus impetrauit, non eſt liber à votis. *Leſſ. l.* 2. *c.* 40. *d.* 5. *Sanch. l.* 6. *c.* 9. *n.* 99. *Lay. l.* 5. *t.* 5. *c.* 9. *n.* 13.

DVBIVM. IV.

Ad quid religioſus obligetur vi votorum?

Reſp. I Religioſus ex voto paupertatis obligatur, vt nihil habeat proprium. Nomine proprii autem intelliguntur bona temporalia pretio æſtimabilia, quorum dominium, vel certè facultatem diſponendi liberam, & independentem, in perpetuum abdicauit. Conſtat *ex capite, non dicatis.* 12. *q.* 1. *c. Monachi.*

Dicitur I, *Bona temporalia*: quia retinet religioſus dominium bonorũ ſpiritualiũ, honoris, famæ, & ſimilium. Item ius eligendi, præſentandi, conferendi regulare beneficium, &c. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 186. *a.* 7. *Sanch. l.* 7, *ca.* 18. *Leſſ. l.* 2. *ca.* 4. *d.* 5. *Laym. l.* 4. *t.* 5. *c,* 7.

Dicitur II. *Dominium vel facultatem diſponendi,* propter religioſos Societatis IEſv, qui poſt emiſſa vota, retinent, & acquirere poſſunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent ius actuale, de ijs pro ſuo arbitrio diſponendi, vel vtendi; in cuius abdicatione, eſſentia religioſæ paupertatis conſiſtit. *Sanch. Laym.* l. *c. n,* 3.

Dicitur III. *Independenter*: quia religioſus, etiam profeſſus, poteſt habere peculium dependens, & reuocabile ad nutum ſuperioris, quod nomine proprij non comprehenditur. *Laym. c.* 7. *n.* 12. Vnde ſequentes Caſus reſoluuntur.

I. Non repugnat voto paupertatis, quod religioſi habeant bona in communi, etiam immobilia. Imò ſine conſenſu Papæ, non poſſunt ſe obligare communitati, quòd ea nunquam ſint acquiſituri; quia præiudicarent immnuitati Eccleſiaſticæ. *Lugo Reſp. mor. l.* 3. *d.* 8. Neque poſſunt fructus ſeu reditus à donatore deſtinatos ad ea emenda, applicare ad vſus alios, v. g. ſoluenda debita, &c. *Ibid. d.* 10.

II. Non repugnat paupertati, ſi religioſo detur villa, vel aliꝰ locꝰ adminiſtrandꝰ nomine monaſterij idq; in monaſterij incõmodũ. Imò nec repugnat ſi detur incommodum, vel incommodum ipſiuſmet religioſi, aliquod Eccleſiaſticum Beneficium. Quo caſu competit ei adminiſtratio redituum; quos ad ſui ſuſtentationem, piaſque cauſas applicare poteſt, iuxta Canonum conceſſionem: quod reliquum eſt, pertinet ad Eccleſiam, vel Beneficium cui ſeruiuit: ac conſequenter donationes de reditibus beneficii factæ ab eo in vſus non pios, inualidæ ſunt, & contra iuſtitiam, neque accipientes poſſunt tutâ conſcientiâ retinere. *Suar. to.* 4. *de rel. l.* 5. *Moli. d.* 276, *&c. communiter.*. Ratio, quia non habent dominium dictorum redituum. *Lugo de iuſt, to.* 1. *d.* 4. *ſ.* 1. Nihilominus *VVading.* apud *Dia. p.* 8. *t.* 6. *R.* 133. probabile cenſet, quod etſi illicitæ, validæ tamen ſint iſtæ donationes: idemque multò magis de donationibus Epiſcoporum regularium cenſet cum eodem. *Dian. l. c. R.* 132. *&c,* contra *Sanch. Suar. &c.* ad monaſterium verò omnia alia, quæ aliundè, quàm ex *Beneficio* acquiruntur, niſi ex conſuetudine cedant Eccleſiæ. *Nau. Azor. to.* 1. *l.* 12. *c.* 10. *q.* 6. *&* 7. *Mol. Lay. l. c. v. Trid. ſeſſ.* 25. *c-* 2. *de Regul.*

III. Non tantum iure antiquo, ſed etiam poſt Tridentinum,

tinum, probabile est, religioso in monasterio, vel iuxta illud manenti, annuatim assignari posse reditum, vt ex eo viuat suo commodo & incommodo; reuocabiliter tamen ad nutum Prælati. Similiter monialibus victum præberi posse, ita vt ipsæ sibi labore manuum vestes comparent. Ita contra *Azor. Less. & Mol.* docent *Sanch. l. 7. mor. c. 22. Tan. Laym. l. 4. c. 7.* Qui addit, talem consuetudinem, vbi viget, non damnandam: probat tamen tolli debere si commodè possit, monetque non sine vrgentissima causa introducendam.

IV. Peccat contra paupertatem religiosus, si quid, seu domi seu foris, etiam ex iis, quæ ad victum & vestitum pertinent, sine superioris consensu expresso, tacito vel præsumpto, accipiat, retineat, absumat; permutet, alteri donet, vel accommodet. Ita *Less. l. 2. ca. 41. d. 8. & 9. nu. 79. Sanch. 7. mor. c. 19. nu. 53. & ca, 21. nu. 32. Suar. tom. 3. de relig. l. 8. c. 11. Laym. l. 4, t. 5. ca 7. Azor tom. 1, l. 12. c. 12.*

Dixi, *sine consensu tacito:* quia si Prælatus sciat, subditū aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cùm facilè possit, tacitè consentire, & approbare videtur. Vnde *Sanch. 6. mor. ca. 19.* ait, si in aliquª religione consuetudo viget aliqua recipiēdi, vel expendendi, sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat. Et si Prælatus subdito donet, vel donari permittat imagines, rosaria, &c. sciens non indigere iis omnibus ad proprium vsum, tacitè facultatem concedere censetur, donandi aliis, vt notat *Lay.* Monet tamen *Less.* talem consensum non præsumendum, nisi in rebus paruis, & crebrò occurrentibus.

Dixi II, *vel præsumpto*: hic enim locum habet, cùm res vrget, superiorque non est præsens. Ad hunc autem, vt vult *Sánch. & Bonac.* non sufficit, quòd superior libenter concederet, si peteres, (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti solitæ, licerent sine venia; quod cederet in euersionem disciplinæ regularis) sed requiritur, vt ipse censeatur concedere, quamuis non petas, & nolit in iis circumstantiis te petere. Addit tamen *Suar. & Less.* excusari à mortali, si præsumatur affectus superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. *Ratio*, quia tunc censetur rem habere ex voluntate superioris, saltem virtuali, quæ in illo affectu latet: ideoque si superior tantùm sit innitus, quoad modum, venialiter quidem peccari, non tamen contra paupertatem; docent *Suar. Sanch. Laym. l. 5. t. 5. c. 7.*

IV. Contra votum paupertatis peccas, si quid ex rebus in vsum tuum concessis, in alium vsum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas latâ culpâ. *Ratio*, quia in ijs tantùm habes vsum facti, idque precario, quamdiu superiori videbitur: estque actus dominij, posse rem arbitratu suo destruere. *Sanch. ca. 19. Laym. n. 6. Less. n. 79.*

V. Item peccas, si quid abscondas, vt illud liberæ dispositioni superioris subducas. Nec Procuratores, OEconomi, Administratores, Prælati inferiores, quicquam possunt expendere, contrà quàm regula ordinis, voluntas superiorum, vel consuetudo postulat. Ratio, quia non sunt domini bonorum communium, sed tantùm administratores. *Laym. n. 9. ex S. Thom. &c.*

VI. SI Prælatus permittat subdito, vt bona, ex quacunque causa, aut titulo prouenientia, in vsus vanos turpes, aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa, & statum suum dedecentia, penes se habeat, peccat & Prælatus, & subditus contra votum paupertatis; estque talis donatio, seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia. *Nauar. Sylu. Valentia, Mol. t. 2. d. 276. Azor. Less. d. 9. Sanch. Laym.* Quia Prælatus non potest dare veniam maiorem, quàm ipse habet: ipse autem cùm non sit dominus, non potest bona suo arbitratu, & inutiliter expendere; sed tantùm in Religionis necessitatem, & vtilitatem. *v. C. Lugo de iust, d. 3. sect. 7. num. 131.*

Resp. II. *Religiosus voto Castitatis obligatur, vt abstineat se ab omni voluntaria delectatione venerea, interna & externa; proindeque si quis contra castitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ, & sacrilegij. *Less. & Laym. c. 8.*

Resp. III. Religiosus ex voto obedientiæ, obligatur ad omnia quæ superior præcipit, secundùm regulas & constitutiones ordinis, siue directè & expresse, siue indirectè & implicitè. Et quidem si præcipiat in virtute S. Obedientiæ, in nomine Domini

mini nostri Iesu Christi, vel simili forma, tenetur obedire sub mortali: quia intendit obligare quantùm potest sub veniali autem, si alia forma vtatur, vel sub nullo: quod consuetudo in Societate IESV approbat. *vid. S. Thom.* 2. 2. *q.* 104. *Sylu. Sanch. l.* 6. *mor. ca.* 1. *Less. l.* 2. *ca.* 41. *dub.* 9. *Laym. c.* 9.

Porrò quæ indirectè pertinent ad regulam, *Sylu.* & quidam alij ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem eius obseruationem, *Sanchez.* tamen arctat ad res valde necessarias, sine quibus regula commodè seruari nequit: alioqui enim superior quasuis corporis macerationes præcipere posset; ordinantur enim ad pleniorem obseruationem regulæ. *Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 9. *Less. l.* 2. *c.* 4. *d.* 9. Vnde resolues.

I. Non tenetur subditus obedire in ijs, quæ sunt vel contra regulam (nisi superior in ea possit dispensare, & legitima causa dispensandi subsit) vel supra regulam, vt essent magnæ macerationes, (nisi in pœnam, vel ad obligationem votorum necessariæ,) vel vt acceptet Episcopatum. *Dian. p.* 6. *t.* 8. R. 33. *& alij sex.* vel infra regulam, scilicet vana, (nisi præcipiat ex causa, quæ sit secundùm regulam, v. g. vt obedientia exerceatur.) Nec refert, quòd regulæ iubeant in omnibus obedire: id enim non de obligatione voti, sed obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Suar. Sanch.* 6. *mor. c.* 2. *& Laym.*

II. Si regula ordinis sub peccato obliget. eius transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio, quia talis regula non est minùs præceptiua, quàm vox superioris: & subditus promittens obseruationem regulæ, eo modo, quo ipsa intendit, se obligare censetur; proindeque Carthusianus v. g. carnes edens, vel Franciscanus feriâ sextâ non ieiunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. S. *Thom. in* 2. *d.* 44. *q.* 2. *a.* 3. *Valent. Sanch.* 6. *mor. ca.* 1. *&* 4. *Vasq. Rodriq. Laym. l. c. num.* 6. *Escob. &c.*

III. Si regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio, quia talis regula non continet propriè præceptum, sed tantùm est ordinatio seu monitum, obligans tantùm ad pœnam, si imponatur. *S. Thom. Lay. l. c. &c.* Hinc nec transgressio illius ex rationabili causa, & bono fine, seu ex motiuo virtutis facta, v. g. si extra tempora loquatur cum socio, vt mœstum consoletur, est peccatum consoletur, est peccatum; erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi, aliòve inordinato affectu fiat. *Laym. l. c.* Quem vt plurimùm concurrere, adeoque rarò omni culpâ vacare, putat *Valent. Sanch. & Suar.* Qui addunt. quòd si quis frequenter, & quasi per consuetudinem, regulam transgrediatur, religiosam disciplinam grauiter perturbet, eaque ex causa in periculo expulsionis se constituat, peccet mortaliter. *Laym. l.* 5. *t.* 5. *ca.* 9 *Sanch. num.* 18.

IV. Etsi Capitulares nouum statutum condere possint, quo ipsi, alijque postmodum professionem edituri, obligentur; antè tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur, si ad regulam ordinis non directè, nec indirectè spectet *Laym. loc, cit. num.* 10. Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem prouinciali, (iuxta cuiusque ordinis institutum) concurrente maiore parte suffragiorum; & non sit regulæ difforme. *vid. Escob. de leg, E.* 1. *cap.* 2. *num.* 15. Ratio, quia quod omnes tâgit, ab omnibus debet approbari, iuxta *reg.* 39. *in* 6. Addit *Laym, & Sanch.* ex *Sylu. & Azor. tom.* 1. *Lib.* 13. *ca.* 11. *q.* 19. *Less. lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 22. nec Pontificem posse religiosos cogere ad arctionem viuendi rationem, quàm instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, prouenit ex voto, quod factum fuit secundùm proprium regulæ institutum. Si tamen regulæ reformatio necessarium medium esset ad ordinis conseruationem, ad eam Prælatus cum Capitulo, multoque magis Pontifex illos cogere potest, quando ad hoc se implicitè quisque obligâsse censetur. *Sylu. Less. Sanch. Laym. ll. cc.*

V. Etsi consuetum non sit, nec consultum, vt Prælati sub peccato præcipiant actus internos; probabile tamen est fieri posse, vt docet *Laym. Suar. &c.* Ratio, quia verisimile est, quod alioqui religiosi ad id se obligare intendant, cùm se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres, An subditus teneatur obedire, si dubitet; vtrum sit res licita, quam Prælatus iubet, vel iusta causa imperandi?

Resp. I. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi: in dubio autem nemo spoliandus est iure quod habet. Nec dicas, subditum etiam esse in possessione libertatis, cùm habeat debitum parendi.

Resp. II. Non teneri, si graue damnum obediendo timeat. Ratio, quia in dubio fauendum est reo, eique de cuius damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione iuris, quo potest se à periculosis rebus conseruare. *Less. Sanch. 6. mor. ca. 4. aliiq;.*

DVBIVM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi religionem?

Resp. I. Omnes illi, & soli, possunt ingredi religionem, qui sunt sui iuris nec aliis obstricti: qui verò aliis obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu *Less. lib. 2. cap. 41. dist. 3.*

Vnde 1. Non possunt ingredi religionem impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filii, si parentes sine illis se alere nequeãt. *Laym. l. 4. t. 5. ca. 4. num. 1.* 3. Nec serui, sine consensu dominorum. 4. Nec qui decipit virginem, sub promissione matrimonij. 5, Nec is, qui non est soluendo creditoribus; modò in seculo manendo, possit intra paucos annos soluere. *D. Thom.* tamen *Sylu. Fumus V. Religio, & alij,* putant, illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecuniâ obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui iuramento se obstrinxit: præterquam quod sit obstrictus suæ Ecclesiæ. sicut maritus vxori. 7. Nec coniuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consummâsset, ante expletos 2. menses, qui eis à iure conceduntur; aut nisi alter coniugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. II. Qui vouit religionem, tenetur ingredi secundùm sequentes regulas.

I. Non

I. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum peruersionis. *Laym. l. 4. t. 5, c. 6. nu. 5.*

II. Qui vouit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem, non tamen contra; quia minùs præstaret, quam promisit. Quòd si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio: & liberatur à voto strictiorem ingrediendi. Ratio, quia votum solemne, quo fit personæ traditio, & religioni ius in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale ius religioni strictiori erat acquisitum. *Laym. l. c.* ex *S. Thom. &c.*

III. Is qui vouit experiri religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseuerandi in laxiore. Ratio, quia hoc melius est. *Laym, l. c. ex Sanch. &c.*

IV. Professo licentiam transeundi ad ordinem laxiorem, Episcopus vel Prælatus ordinis exemptus, cum consensu Capituli, dispensatiuè ex iusta causa dare potest. *Laym. l. c. Less. l. 2. c. 41. num. 103. Sanch. 6. mor. c. 7.*

V, Professus, ad ordinem strictiorem, petitâ, licet non concessâ, Prælati sui licentia, ex iusta causa transire potest. Quod addo, quia huiusmodi transitus, sine causa, temere fieri non debet. Quòd si autem fiat spectanda est austeritas circa silentium & solitudinem; idque non tantum secundùm institutum regulæ, sed etiam secundùm obseruationem præsentem. Probatur *ex c. Licet. de regularibus v. Laym.* Less. *Sanch. ll. cc.* Ex dictis resoluuntur hi Casus.

I. Canonici regulares ad Monachos transire possunt, non contra; cum religio Monachorum austerior sit. *Laym. l. c.*

II. Professus regulam strictiorem, si ea non seruetur in suo monasterio, aliòve eiusdem ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad laxiorem, in quo regula seruetur: ita vt considerato præsenti statu, ducat vitam strictiorem. *Laym. l. 4. tr. 5. ca. 6. num. 10. ex Sanch. Rodriq. &c.*

DVBIVM VI.

Ad quid teneantur religiosi eiecti, & fugitiui?

Sup-

Suppono, Religiosum iustas ob causas religione expelli posse, 1. Si in graui vel pernicioso crimine existens, notoriè incorrigibilis appareat: in quo tamen casu, moniales perpetuo potius carceri mancipandas, quàm eiiciendas, putat *Sanch. l. 6. mor. ca. 9.* 2. Si ob criminis infamiam, sine graui ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admissione reticuerit impedimentum vel essentiale, vel saltem admodùm graue, v. g. lepram, vt docet *Nauar. Sa V. Religio. num. 34. Sanch. 6. mor. ca. 4. num. 56.* Ratio, quia in re admodum graui decepit ita vt fraus dederit causam admissioni *v. Dian p. 9. t. 9. R. 57.* vbi docet, quòd licèt hactenus ex communi sententia *Sanch. Suar. Azor. Rodriq. &c.* Religiosi propter delictum aliquod graue, etiam semel perpetratum potuerint expelli, iam tamen propter declarationem *Vrbani VIII.* editam anno 1624. per nulla priuilegia possint expelli è Religione, (excepta Societatis Iesv) nisi sint incorrigibiles tales autem non censeantur, nisi vnius anni ieiunio & pœnitentia in carcere sint probati.

Hoc supposito, Resp. I. Professus è religione ob culpam electus, manet religiosus, votisque adstrictus. *Laym. l. 4. t. 5. ca. 13. ex communi.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Eiectus, rerum, quas acquirit, vsum & administrationem tantum sibi vendicare potest, non autem dominium: neque illud acquiritur monasterio, cuius non est membrum amplius, sed Ecclesiæ, in qua Beneficium vel Papæ, si Beneficium non habet, & exemptus est. Quòd si autem non sit exemptus, Episcopo loci. *Laym. l. c.* ex *Mol. & Less.*

Dixi, *eiectus*: quia fugitiuos & apostatas, ijs exceptis, quæ ex Beneficio Ecclesiastico accepta sunt, monasterio acquirere verius est, si illud dominij in communi capax sit: sin minùs, Sedi Apostolicæ. Ratio quia monasterium, instar seruorum, eos vendicare & reducere poterat. *Laym. l. c.* ex *Azor. Sylu. &c.*

II. Eiectus per culpam, non omninò solutus est voto obedientiæ, etsi eius executio magna ex parte cesset: quia caret superiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud seruare in præparatione animi, si recipiatur. *Laym. l. c.* ex *Nau. & Less.*

III. Idem

III. Idem à reliquis monasticis obseruantiis, & regulis, vt à ieiuniis, vigiliis, delectu ciborum, & similibus liber est. *Laym. l. 4. t. 5. ca. 1. Sa. nu 40. Nauar. & alij* contra *Less. Sanch. &c.* Ratio est, quia talium obseruatio non comitatur simpli-simpliciter professionem votorum substantialium, sed statum regularem, à quo ille est expulsus.

IV. Etsi non sit improbabile; quod docent *Nauar. & Azor.* probatque *Rodriquez*, eiectum tutò manere extra suum ordinem, nec teneri receptionem petere, eò quòd iustæ sententiæ suæ eiectionis se conformare possit: contrarium tamen communius est, & probabilius. Ratio, quia cùm sit obligatus votis tenetur se qualificare, vt vota sua conuenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si ordo ipsum reuocet. *Laym. l. c. nu. 6.* ex *Sylu. Sanch. & Less.*

V. Eiectus potest tutò in seculo manere, si in monasterio non recipiatur, nisi religionem laxiorem inire malit: quia aliam non vouit; neque per ipsum (vt suppono) iam stat, quò minùs in sua recipiatur. Ita *Rodriq. Laym. &c. loc. cit.* Vbi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione eiicere, vt vel aliam religionem intret, vel ad suam reuertatur: imò etiam Ordinarij locorum eiectos ad hoc cogere possunt. Ratio est, quod tales non sine periculo, & scandalo aliorum in seculo viuant. *v. Laym. loc. cit. num. 8. & 9.*

Resp. II. Prælati ordinum fugitiuos, & apostatas requirere tenentur, si absque graui ordinis damno possint & non omnino incorrigibiles videantur. Ita *Sanch. l. c.* Ratio prioris partis est, quia iure diuino & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia si ob iustam causam possint eiici, ob eandem etiam, postquam malitiosè exiuerunt, poterunt non recepi. *Laym. l. c. num. 7.* ex *Sanch. &c.*

Dixi. *fugitiuos & apostatas*: quia per sententiam iustam eiectos, etsi se correxerint, necessario recipiendos, negant *Sanch. l. c. & Azor lib. 12. ca. 17.* affirmant *Nauar. Mol. t. 1. d. 140; Less. lib. 2. ca. 41. d. 15.* Vtrique probabiliter.

Quæres. An professus in vno monasterlo possit cogi, vt se transferat ad aliud?

Resp.

Resp. Posse, si plura monasteria faciant vnum corpus sub vno capite; secùs, si singula subsint suis superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio, quia non vouit obedientiam, nisi in hoc conuentu. *Laym. l. c. num.* 10. Vnde etiam *Sanch. l. 7. mor. c.* 32.

CAPVT II.

De Statu Clericorum.

Clerici generaliter dicuntur illi, qui sacris ordinibus, vel primâ saltem tonsurâ, sunt initiati. Ad quorum statum cùm multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de Beneficiis Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & aliis paucis.

DVBIVM I.

De Beneficijs Ecclesiasticis.

ARTICVLVS I.

Quid & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. I. Beneficium Ecclesiasticum est ius perpetuum, percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter officium aliquod spirituale, authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita *Laym. l. 4. t. 2. c. 1. Less. l. 2. ca. 35. d. 1.*

Dicitur I. *Ius perpetuum*, ad excludendum Vicariam, & Commendam temporalem; quæ non sunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II. *Propter officium*: quia in Beneficio duo iura à se mutuo separabilia distinguuntur. 1. Est ius, seu potestas exercendi muneris spiritualis; estque simpliciter spirituale. Alterum est ius percipiendi reditus Ecclesiasticos: quod etsi secundùm se sit temporale; quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eique annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur

Dicitur III. *Authoritate Ecclesiæ, &c.* quia solius Prælati est, officia in Ecclesia instituere, eisque prouentus Ecclesiasticos annectere, ipsiusque est dispicere, quot & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. II. Beneficium diuiditur I. in Seculare, quòd pro secularibus, Regulare, quod pro regularibus est institutum. Vnde sine dispensatione, nec seculare regulari, nec contrà conferri potest. Porrò omne Beneficium præsumitur esse seculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40 annorum: per eam enim ex seculari fit regulare, & contrà.

II. Beneficium aliud est Duplex, aliud Simplex. Duplex dicitur, quod est cum administratione; vt Papatus. Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quæ habẽt præeminentiã cum, iurisdictione in foro externo; vt Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia, siue secularis, siue regularis, Prioratus claustralis. Item personatus, qui est eminentia in Ecclesia, sine iurisdictione: v. g. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragiis ferendis, vt Cantoria, & similes. Item Beneficia quæ dicuntur officia, habentqu administrationem rerum Ecclesiasticarum, siue iurisdictione; vt Custos Thesararius, Primicerius, Archipresbyter. Deniq; duplicia dicuntur, Beneficia curata: hæc enim omnia duplici onere, & cura constricta censentur, cùm præter recitationem precum omnibus communem, habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantùm sunt instituta ad officia diuina obeunda, neque administrationem, vel eminentiam singularem habent; vt Canonicatus, siue seculares, siue regulares, Capellaniæ. *v. Laym. l. c. & Less. l. 2. ca. 34. d. 2.*

ARTICVLVS II.

Quomodo acquirantur & conferantur Beneficia?

Resp. I. Beneficia Ecclesiastica vno ex tribus modis,

com-

communiter acquiruntur. 1. Per electionem, v. g. Canonicatum; vel etiam postulationem, (quæ est electio eius, qui non erat de Capitulo, vel de iure non erat capax) & confirmationem superioris, si electum vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per præsentationem Patroni præuiam, & institutionem subsequam, à Prælato Ecclesiæ factam, si præsentatus sit idoneus. Etsi verò Patronus præsentato ius ad rem conferat, ita vt Beneficium alteri conferri nequeat; ius tamen in re, & collatio beneficii per institutionem datur. 3. Per collationem liberam, quando Beneficium solo iure Prælati datur, nec Patronatus iuri sub est: Vnde etiam Beneficia, ex modo conferendi, diuiduntur in electiua, Patronata, & Libera.

Resp. II. In qualibet diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorum, nisi ex legitima præscriptione hoc ius alteri competat: supremus autem & vniuersalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum, est Papa. *Less. lib.* 2. *cap.* 35. *d.* 10. Ratio prioris est, quia Episcopus in suâ diœcesi est moderator sacrorum: ergo ipsius est officia sacra conferre; Ratio posterioris, quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum, & ordinarius Ordinariorum. Potest autem Papa tribus modis Beneficia conferre. 1. Iure præuentionis. 2. Iure concursûs. 3. Iure deuolutionis, de quibus *v. Less. loc. cit.* vbi notat, iure præuentionis & concursûs, ad vitandas lites, rarius Papam vti: imò per concordata Germaniæ inter Sedem Apostolicam, & Fridericum Imperatorem, per constitutionem Nicolai V. quæ incipit *Ad sacra &c.* alterni tantùm menses Papæ collationi reseruantur, scilicet Ianuarius, Martius, &c. reliqui verò ordinariis collatoribus relinquuntur. Imo si per ttes menses, à die notæ vacationis, in loco Beneficii nulla dispositio vel gratia Papæ appareat, Ordinatius conferre potest. Similiter mortuo Papâ, quamdiu Sedes vacat. *Less. loc. cit. Laym. cap.* 20. Quòd si autem Pontifex & Ordinarius eodem die idem beneficium diuersis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus est, qui inuenitur in possessione; quia pro eo ius præsumit. Si neuter est in possessione, præfertur prouisus à Pontifice, ob dignitatem prouisoris, *Barbos.* & *Bardi d.* 6. *ca.* 6. §. 10. ex *cap. Si à sede.* Denique si vltimâ nocte mensis Episcopalis beneficium cœperit vacare, in dubio vtrum ante, an post mediam noctem, quâ incipit mensis Papalis, sit in possessione, nec vlla prouisio, præsumptio iuris est pro ordinario. *Gunzal. Barbos. Bardi d.* 6. *c*, 6. §. 11.

Queres. I. Quid & quotuplex sit ius Patronatûs?

Resp. I. Esse potestatem præsentandi ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. *Resp. II.* Esse duplex, scilicet ius patronatus Ecclesiastici, quod alicui competit quia ex bonis Ecclesiasticis: & ius patronatus laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Ecclesiam fundauit, vel dotauit, vel erexit. *Laym. lib.* 4. *tr.* 2. *ca,* 13. *num.* 2. & 4.

Quares. II. Quando patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante? *Resp.* Si patronatus sit laicus, teneri intra 4. menses. Si Ecclesiasticus, intra 6. intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium fit liberum, eiusque dispositio pro ea vice deuoluitnr ad eum, cuius est instituere præsentatum.

Quares. III. Quid faciendum, si multi præsententur? *Resp. I.* Si patronus, qui antea præsentauit Petrum, præsentet postea Paulum, velitque hunc præferri, poterit Prælatus instituere vtrum maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc præsentatio secunda non facit irritam primam, nec contra. Si tamen Patronatus sit Ecclesiasticus, prior tempore erit potior iure, ex *cap. Cùm authenticè, de iure patronatus. Resp. II.* Si ex duobus patronis alter Petrum, alter Ioannem præsentet potest collator conferre vtri maluerit. Imò iuxta. *Sylu.* Episcopus tunc tertio conferre potest, eò quod patroni non conueniant. *Resp. III.* Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conueniunt, *v. Less.* l. *c. d.* 8. & *Laym. l. c.*

ARTICVLVS III.

Qua intentio, & qualitates requiruntur ad Beneficium accipiendum?

Resp. I. Vt Beneficium aliquod valide & licitè obtineatur, requi-

requiritur, vt sit persona capax & habilis, hoc est, vt sit Clericus, non illegitimus, (cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad ordines minores, & Beneficium simplex, cui ordo maior non est annexus) non irregularis, non excommunicatus, non improbus, aut facinorosus, vt habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum, & ætatem legitimam, nisi dispensetur; scilicet pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamé 14. inchoatum, docet *Dia.p. 3.t. 6. R. 64.* ex *Azor & alijs 5.*) pro eo quod Subdiaconatum requirit, vigesimum primum, pro eo quod Diaconatum, 22, pro eo quod Sacerdotium, vigesimum quartum inchoatum. Colligitur ex *Trid. sess. 22. 23. &c.* In his tamen & similibus casibus, multi excusantur, vel quia illud ius vbique non est receptum; vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti vsucapionem & dominium pariunt. Ita *Less. dub.* 20.

Resp. II. Qui recipit Beneficium quodcunque, habens annexum ordinem sacrum, tenetur habere voluntatem saltem conditionatam, clericandi, & sacrum ordinem accipiendi, intra tempus à iure requisitum. *Laym. ca* 14. *Less. l.* 2. *ca* 34 *d.* 26. Ratio quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imò si curatum seu parochiale est, habetque intentionem sacerdotium intra annum non suscipiendi, sed parochiam dimittendi, non tantum mortaliter peccat, sed etiam ipso iure est priuatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, vt patet ex *cap. commissa* §. 7. *de elect. in* 6. Quòd si tamen mutatâ voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest: imò & Episcopus dispensare potest, vt vicario substituto, studiis per septennium vacet.

Dixi I. *Habens annexum ordinem sacrum:* quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licèt illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde vxorem ducendi, non nisi venialiter peccat; si alias officio suo satisfaciat, vt docet *Laym. ca* 17. *Sanch.* 7. *de matr. d.* 45. *Vasq.* Ratio, quia illa peruersio ordinis non videtur grauis, nec vllo iure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutionem tenetur. Vnde *Garsias p.* 3. *ca.* 4. *num.* 42. talem àb omni culpa excusat.

Dixi

Dixi II. *Voluntatem saltem conditionatam:* quia si ex iusta causa postmodum status Clericalis minùs illi conuenire videatur, potest animum mutare, etiamsi Beneficium sit curatum; v. g. si primogenitus familiæ, aut frater vnicus sine liberis decedat, si opimum matrimonium ad conseruationem familiæ nobilis, vel ad lites graues sopiendas necessarium, offeratur. Ratio, quia non est mens Ecclesiæ, ita ad Ecclesiasticum statum obligare, vt hæc & similia bona impediantur. *Laym. Less. l. c.*

ARTICVLVS VI.

An liceat habere plura Beneficia?

Resp. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omnino indifferens, sed speciem mali præferens; imò ordinariè illicita, & naturali iuri repugnans, (si talia sint, quorum vnum ad honestam sustentationem sufficiat) nisi iustâ causâ ex circumstantia cohonestetur. Ita ferè *Laym. l.* 4. *t,* 2. *ca* 8. *num* 2. ex *D. Thom. Less. Azor. &c. comm.* Quia vt docet *Trid. sess.* 24. pluralitas huiusmodi magnam inordinationē inuoluit, dum minuitur cultus diuinus, Ecclesia operariis fundator piâ intētione pauperes vtiliores Ecclesiæ futuri sustentatione priuantur. Hinc Beneficia distinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus adeptâ pacifica possessione secundi, vacat prius: qualia sunt plura Beneficia curata; item plures dignitates personatus, duo Beneficia vniformia sub eodem tecto: & in Incompatibilia secundi generis quę etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant, primum tamen altero obtento non vacat qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v. g. Canonicatus duo diuersarum Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio *Trid. s.* 24. *c.* 12. *de refor.* vt non liceat vltra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Vnde *Laym. ca.* 8. *nu,* 6. docet, Canonicatus in Cathedralibus Ecclesiis Germaniæ, quæ ex immemorabili consuetudine requirunt tantùm residentiam medij anni, vel 3. mensium, inter compatibilia Beneficia numeranda.

V Dixi

Dixi, *nisi iustâ causâ cohonestetur*, quia qui per dispensationem plura Beneficia obtinuit, nisi iusta causa subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, vt docet *Less. n.* 124.

Porrò iusta causa dispensandi erit, euidens necessitas & vtilitas Ecclesiæ, & quandoque etiam prærogatiuæ, & merita personæ, v. g. insignis nobilitas, dignitas, scientia, authoritas, virtus, &c. modo caueatur, ne Beneficiorum coaceruatio facta etiam ob prærogatiuam personæ, ad priuatum tantùm, & non ad commune bonum referatur. Imò sine dispensatione plura Beneficia, sequentibus casibus haberi possunt.

I. Si vtrumque adeo sit tenue, vt neutrum sufficiat ad sustentationem: modò vtrumque sit simplex, nec residentiam requirat,

II. Quando parochia est annexa Canonicatui, eique accessoria: tunc enim vtrumque per modum vnius possidetur, ita tamen vt teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

III. Quando Beneficia legitimè sunt vnita.

IV. Quando alius idoneus & dignus non reperitur,

V. Quando vnum Beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo prouideatur. Ita *Regin.* ex *Sylu.*

Quæres. An & quomodo Clerici teneantur ad residentiam.

Resp. I. Episcopos, Parochos, eosque, qui curatum Beneficium habent iure diuino teneri. Nec sufficit, si per alios administrent, nisi maius bonum vrgeat: quia contra rationem est, vt hic officium & fructus, alter onus habeat. *Bon. t.* 1. *d.* 5. *de Oblig. ben. p.* 1.

Resp. II. Ita teneri ad residentiam, vt si Episcopi intra annum vltra tres, & Parochi vltra duos menses, absque legitima causa, per Episcopum cognita & approbata, absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. Ita *Trid. sess.* 23. *de reform. ca.* 1. *v. Bonac.* l. c. Notat autem *Dian. p.* 9. *t.* 7. *R.* 53. ex *Bordon.* supradicta etiam habere locum in superioribus, siue Prælatis regularibus; ideoque eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo, suis assistere.

Resp. III. Qui in Ecclesiis Cathedralibus vel collegiatis, obtinent dignitates, Canonicatus, præbendas, vel portiones si intra annum vltra 3. menses absint, primo anno mediâ parte fructuum, secundo verò anno omnibus fructibus, quos illo anno lucrati sunt, priuandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ, vt constat ex *Trid. sess.* 24. *c.* 10.

Resp. IV. Causas à residentia excusantes esse, 1. Doctionem Theologiæ, vel Iuris Canonici: neque ad hoc licentiam Prælati aut Episcopi requiri; requiri autem ad doctiones literarum humaniorum, & Philosophiæ; nisi contrarium habeat consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Iuris Canonici; id enim per 5. annos etiam excusat. 3, Obsequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ vtilitatem. Licentiam legitimam ex quauis alia iusta causa. 5. Honestam consuetudinem, vbi dispositio Concilij non est recepta. *v. Bon. l. c.*

Resp. V. Qui absque iusta causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satisfecerit, nisi ad eam condemnetur. vel nisi ad aliquo iure sit expressum.

Resp. VI. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones: iuxta *Trident.* nisi tamen àbsint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capituli, vel omnino inuoluntariè, ob morbum, captiuitatem, iniustam excommunicationem, &c. *v. Less. l,* 2. *c.* 34. *dub.* 29.

ARTICVLVS V.

Quibus modis Beneficia amittantur?

Resp. I. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione iuris: idque vel propter alterius Beneficii incompossibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonii, vel per commissionem criminis (v, g. hæresis, schismatis, sodomiæ sæpius exercitæ) cui amissio Beneficij ipso facto est annexa, vt v *apud Less.*

Leſſ, l. 2. c. 34. d. 34. 3. Per ſententiam iudicis. 4. Per liberam reſignationem de qua:

Reſp. I. Reſignatio eſt ſpontanea proprij Beneficij dimiſſio, facta coram legitimo ſuperiore id acceptante, Eſtque duplex, ſcilicet Tacita, quæ fit eſt iuris diſpoſitione, vt dum quis religionem profitetur: & Expreſſa, quæ rurſus eſt duplex, ſcilicet Pura, quæ fit ſine conditione & pacto appoſito, coram ordinario, qui Beneficium cui libet alteri conferre poteſt; & Conditionata, ſeu in fauorem: eaque vel eſt Simplex in fauorem, vt quando fit abſque reſeruatione, vel eſt Qualificata, quando ſcilicet fit reſeruato ſibi iure regreſsùs, vel penſione, vel fructibus aliquibus, quæ ob ſimoniam iuris humani, non niſi in Pontificis manibus fieri poteſt. Et quamuis verius ſit, etiam reſignationem ſimplicem in Pontificis manus faciendam, cùm periculum ſit, ne Beneficiorum reſignationes ſpeciem quandam hæreditariæ ſucceſſionis acquirant, quod iura Canonica deteſtantur: probabile tamen eſt, in manus Ordinarij fieri poſſe, eò quod permutatio in eius manibus fieri poſſit. Idque à fortiori verũ eſt, ſi fiat ſine modo obligatorio; quamuis additâ deprecatione, vt perſonæ certæ cònferatur. Idque obſeruari poteſt, vbi non eſt recepra Bulla *Pij V.* quamlibet perſonæ ſucceſſuræ deſignationem prohibens, quam citat *Laym. hic ca.* 17.

Porrò vt reſignatio conditionata valida ſit, requiritur 1. Vt Beneficium ſit reſignatis, cùm reſignatio ſit iuris ſui dimiſſio. 2. Vt fiat liberè. 3. Vt fiat in manibus eius, qui poteſt admittere, ſcilicet Pontificis, Ordinarij Collatoris vel inſtitutoris, iuxta dicta. Vt acceptetur à Prælato, in cuius manibus fit: quia ſine acceptatione ius ſuum reſignans non perdidit. 5. Vt conferatur illi, in cuius fauorem cum clauſula conſueta, (*non aliter nec alias.*) eſt reſignatum. 6. Vt is, cui confertur, acceptet: alias enim reſignans uon perdit Beneficium, propter clauſulam, *non aliter.* 7. Requiritur conſenſus Patroni, vel electorũ, prout Beneficiũ eſt patronatũ vel electiuũ. 8. Si reſignans infirmus ſit vt à reſignatione ſuperuiuat 20. dies: alias enim per obitum vacare cenſebitur. 9. Vt ſi reſignatio fiat in Curia Romana, intra 6. menſes à ſupplicatione oblata computandos, in loco Beneficij publicetur: ſin autem extra curiam, intra menſem: alioqui ſi contingat reſignantem mori, antequam reſignatarius cepit poſſeſſionem, Beneficium per obitum cenſebitur. *Leſſ. & Laym. c.* 17.

Reſp. III. Permutatio Beneficiorum, quæ eſt quædam ſpecies conditionalis reſignationis, fit, cum duo beneficiati, vnum vel plura ſua Beneficia, Pontifici non reſeruata, in manus Ordinarij, alteriuſve Epiſcopali authoritate prædīti, reſignant, cum conditione, vt is poſtea viciſſim alteri alterius Beneficium conferat. Quod quandoque Epiſcopus inſtituere poteſt, ſi neceſſitas ita exigat; vocatis tamen iis, quorum intereſt, ſcilicet Patrono & collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad reſignationem in fauorem. *vid. Leſſ. ca.* 31. *d.* 35. *&* 6. *Laym. c.* 17. *Bonac. de ſimon. d.* 1. *q.* 4. §. 12.

Quæres. I. An licitæ ſint permutationes coram Ordinariis, in menſibus reſeruatis per concordata Germaniæ. *Reſp.* Affirmatiuè, quia per reſeruationem concordatorum, non cenſetur Pontifex voluiſſe conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quàm Epiſcopum extra Germaniam, coram quibus id ſimpliciter licet.

Quæres, II. An licitum ſit permutare Beneficia, compenſatâ fructuum æqualitate?

Reſp. I. Non licere, ſi Beneficium copioſius, non ſeparatis prouentibus à titulo, permutetur cum tenui. Ratio, quia exceſſus ille, eo ipſo quo manet annexus titulo, eſt debitus titulo, ideoq; pro eo nihil exigi poteſt, quin etiam exigatur pro titulo.

Reſp. II. Poſſe peti compenſationem, ob huiuſmodi permutationem, à Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter ſubit, ſpoliando ſe prouentibus ſui Beneficij; ideoque talis compenſatio non eſt pretium Beneficii, aut prouentuum annexorum, ſed conditio, vt ſe indemnem ſeruet, ſine quâ conditione nollet ſe ſpoliare.

Reſp. III. Iura prouentuum poſſe ſeparari à titulis, & primò nudos titulos, deinde alio contractu iura prouentuum, vtpote temporalia, permutari, compenſato exceſſu opulentio-

ris, idque authoritate solius Papæ. *v. Less. l. c. Bon. l. c.* §. 12. *n.* 11.

Quæres. III. An licitè permutetur Beneficium, hac lege, vt expensæ litis, vel bullarum, refundatur per recipientem? *Resp.* Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiua permutationis; sine quâ actus non fuerit futurus. idem de simili resignatione affirmarem. *v. Less. l. c. Bon. l. c, n.* 9.

ARTICVLVS VI.

Quid & quotuplex sit pensio?

Resp, Pensio est ius percipiendi fructus ex alieno Beneficio. Estque triplex. I. Temporalis, quæ datur propter ministerium temporale, v. g. Cantori æditui, patrono, & defensori Ecclesiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo merè spirituali, vt quæ datur Concionatori, Coadiuturi Episcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, vt quæ datur Clerico pauperi, vel Paracho seni ad sustentationem, vel quæ datur causâ resignationis, & litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; Laicalis, quia laicis tantùm datur.

Porrò circa pensiones *Laym. ca.* 18. & *Less.* 34. docet hæc: 1. Etsi eam designare proprium sit Papæ; id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessariis, v. g. proper paupertatem & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructus, in permutatione Beneficiorum. 2. Debere esse moderatam, ita vt beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio: talis autem plerumque censetur tertia pars fructuum. 3. Ad pensionem non requiri consensum patroni, vt quidam volunt, quia id nullo iure statutum est. Neque vllum fit præiudicium per impositionem pensionis, cùm is fructus non percipiat ex Beneficio, sed tantùm habeat ius instituendi, & præsentandi, quod ei non adimitur. 4. Pensionarius post constitutionem *Pij. V.* vbi ea est recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus suos, si omittat. 5. Pensionem extin-

extingui morte pensionarij, sicut vsus fructus morte vsufructuarii. Posset tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione & redemptione pensionis. *vid. Laym. ca.* 18, & *Less. l.* 2. *ca.* 35. *d.* 22. *Bon. l. c.* §. 13.

DVBIVM II.

De Horis Canonicis.

ARTICVLVS I

Qui obligentur ad Horas?

Resp. I. Clerici maiorum ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur, tum iure Ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi, *maiorum ordinum*: quia minorum, non tantùm non ad Horas, sed neque ad psalmum Miserere tenentur, quem, vel simile quid, cùm Episcopus primam tonsuram conferens iniungit, non videtur obligare, nisi vt vel tantum fiat aliquoties, vel per modum consilij. *Less. l.* 2.. *c.* 37. *d.* 9. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ duxit vxorem, nisi in hoc ipso sit dispensatum: quia dispensatio, vt pote odiosa, strictè est explicanda; & characterem retinet. *Bon. & Azor l. c. ca.* 5. contra alios.

II. Clericus incipit obligari à puncto subdiaconatûs suscepti: & quidem ad Horas respondentes horæ, quâ ordinatur. *tr. de Horis, q.* 1. *punct.* 5. *ex communi.*

Resp. II. Omnes religiosi professi, ad chorum destinati, vtriusque sexûs, obligantur ad horas: idque ex antiqua & recepta consuetudine: quam tamen quidam, vt *Aragonius*, putant non obligare tam strictè, vt peccent mortaliter, si bis terve omittant; & de Monialibus dubitat *Caiet. Medin. Armil. Dian. tr.* 12. *R.* 17. imò eas (atque adeò omnes Religiosos sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati, absolutè, sed nimis laxè, docet *Petrus Marcha.* apud *Dian. p.* 9. *t.* 6. *R.* 7. contra aliorum

communem, & veram ſententiam, quæ docet, teneri ſecundùm ſuas regulas, & conſuetudines. *Bon. q. 2. p. 2. nu. 5.* ex *Azor, Leſſ, Maldero, &c.* Vnde reſolues.

I. Non tenentur ad Horas. 1, Nouitij 2. Conuerſi. 3. Religioſi Societatis IESV, militares, hoſpitalarij, & cæteri Choro non deſtinati. *Trul. l. 1. ca. 7. d. 12. §. 1, num. 5.*

II. Is qui ex vna religione tranſit in aliam, in qua non eſt hæc conſuetudo, non tenetur: quia conſuetudo non obligat, vbi non eſt recepta. Ita *Suar. & Lay.* Idē dic de religioſo eiecto vel qui diſpenſationem obtinuit perpetuo viuendi extra monaſterium: quia etsi maneat religioſus, non tamen regularis. Ita probabiliter *Sotus. Sanch. Bon, d. 1. q. 2. p. 2. nu. 4. &c,* contra *Suar.*

Reſp. III. Beneficiati, quotquot habent ius in re, & plenum dominium Beneficij, ſi fructus percipiant, vel percepturi ſint, tenentur ad Horas, *Leſſ. & Laym. l. 4. t. 2, ca. 4.* ex communi & *Concil. Lateranenſi* ſub Leone X. Ratio, quia Beneficium datur propter officium. *Vnde reſolues.*

I. Non tenentur ante acceptam poſſeſſionem, nec, ſi ſine ſuâ culpâ fructus nullos percipiant, nec percepturi ſint. *Laym. l. 4. t. 2. ca. 5. nu. 3.* Quia non habent Beneficium ſecundùm omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum. *Trul. l. c.*

II. Tenetur is, qui etſi (ſiue ſine, ſiue cum ſua culpa) non recipiat omnes ſuos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ ſufficit ad ſuſtentationem. *Bon. d. 1. q. 6. p. 3.*

III. Tenentur ij, qui primo, aut etiam ſecundo anno, non percipiunt fructus, eò quòd aſſignetur fabricæ, vel prædeceſſori mortuo: quia etiam ipſi mortui fruentur eodem priuilegio, & ſic pro tota vita ſatisfaciunt fabricæ, *Bon. p. 4. nu. 22, Lay. c. 5. Suar. Regin. &c.* Contraria tamen ſententia non eſt improbabilis, & negat *Leſſ.* cum *Caiet.* ſe talem damnaturum; eò quòd vel reſignare vel mori ante poſſit, & ſic non frui anno gratiæ. *Lay. l. c. Palaus. Trul. d. 13. §. 3.*

IV. Tenentur & ij, qui habent Beneficium tenue, octo v. g. vel decem aureorum; quia iura omnibus indiſtinctè obligationem

gationem

gationem Horarum imponunt, ſicut ijs qui ſunt in maioribus ordinibus. Ita probabiliter *Sylu. Azor, Suar. Palaus,* Bonac. *d. 1. q. 2. num. 17. & commun.* contra Sotum. *Leſſ. Rodriq.* & *Dian. R. 9. Mald.* qui dicvnt, ſi habet Beneficium tam tenue, vt tertiam partem mediocris ſuſtentationis alicuius Clerici non adæquent, non teneri. *vid.* Dian. *l. c. Eſcob. tr. 5. E. 6. cap. 13.* quorum ſententiam non damno *v. Trul. l. 1. ca. 7. d, 12. §. 3.* vbi notat eum qui habet plura Beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

V. Non excuſatur, qui primis annis parum recipit, eò quòd fructus expendat in ſubſtitutum: quia Horarum onus Beneficio annexum, & perſonale, cum quo ſponte acceptatur. *Bonac. l. c.* ex *Azor. Vaſq. Fill. &c.*

VI. Si filius à patre coactus ad ſtatum Eccleſiaſticum, percipiat ipſe fructus, tenetur ad Horas: ſecùs, ſi percipiat pater: hic verò ad reſtitutionem obligatur. *Laym. c, 5. n. 2.* ex *Leſſ. l. 2. c. 34. dub. 3.*

VII. Probabile eſt, eum qui non reſidet ex legitima licentia vel diſpenſatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad horas: quia obligatio hæc eſt propter ſuſtentationem datā. *Trul. l. 1. c. 7. d, 13. §. 3.* ex *Sanch. &c.*

VIII. Non tenentur, qui habent præſtimonia, (quæ ſolent dari adoleſcentibus, in ſubſidium ſtudiorum) eò quòd non ſint propriè dicta Beneficia. Ita *Medin Garſias,* & *Leſſ,* contra *Nauar. Sotum,* & *Rodriq.* Rectè tamen monet *Laym. ca. 5. num. 6.* conſiderandam rationem præſtimoniorum. Quòd ſi enim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obſequium ſpirituale, quod per laicum expediri nequit, eſſe Beneficia Eccleſiaſtica, proindeque obligare ad Horas: ſecùs, ſi conſiſtant in ſolo temporali obſequio, Similiter non tenentur Penſionarij; cùm penſiones non ſint propriè dicta Beneficia, vt *dubio praced.* videri poteſt. Quod limitat *Eſcob. t. 5. E. 6: ca. 4.* ex *Palao,* ſi fruantur penſione, ob ſecularia obſequia; ſecùs, ſi titulo Clericali. Denique, neque tenetur Coadiutor, ſi non adminiſtrat; quia obligatio tenet proprietarium. *Palaus, Eſcob. l. c. v. Laym. ca. 5. num. 9.*

.X. Etſi

IX. Etsi habens plura beneficia satisfaciat vnicâ recitatione horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt beneficia, seu patroni beneficiorum, quia par est omnium ratio. *Bon. Trul. l. c. n.* 27.

ARTICVLVS II.

Quanta sit hæc obligatio?

Resp. I. Est tanta, vt peccet mortaliter, quisquis habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita *communiter omnes* contra *Anglum. V. Horæ, & Richardum*, qui dicunt non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi: quam sententiam *Less.* non audet dicere probabilem, quòd sit contra torrentem Doctorum. Ratio, quia violat præceptum in re graui pertinente ad virtutem religionis. Ex dictis *resoluuntur hi Casus.*

I. Non est mortale, omittere vnum psalmum, lectionem, vel quid simile, vt habet communis contra *Nauar.* nec tertiam partem paruæ Horæ, contra *Azor. & Mald.* quia non censetur pars notabilis. Talem autem dicit *Palaus l. 1. p. 5.* esse in Matutino, quod est æquale vni paruæ Horæ. *Sanch. in sum tom. 1. l. ca. 18. num. 8.* dicit tres lectiones cum responsoriis, in feriali officio, esse materiam paruam. In paruis Horis, dicit *Fern. Fill. & Laym.* dimidium, esse notabilem quantitatem, *v. Escob. l. c. ca. 13. num. 107.* vbi docet, vnam paruam Horam, non esse partem notabilem, respectu totius officii, quod per modum vnius est præceptum. Verùm hoc merito reiicitur ab aliis,

II. Est mortale, si omittas vel integram ex Horis, (quarum sunt septem, Matutinum cum Laudibus, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ & Completorium) vel dimidiam etiam ex breuioribus, (vt docet *Fernand. Regin. Fill. Suar. Laym.* contra *Bonac. & Less.*) vel ex Matutino 9. lectiones cum responsoriis, vt *Sanch, 1. mor. ca. 18.* aut partem æquiualentem Horæ vni minimæ, vt *Suar. de rel. t. 2. l. 4. ca. 25. & Gauantus*: vel vt alij

vnum

vnum nocturnum. *v. Bon. d. 1. q. 5. p. 1. Dian. p. 2. t. 12. R. 26. & 41.*

III. Siue omissio Horarum (abstrahendo à multiplicatione actuum voluntatis) sit vnum numero peccatum, vt vult *Bon.* siue sint plura formaliter, vt docet *Less.* siue vnum multiplex, vt *Suar.* siue vnum pluribus æquiualens, vt *Fill.* loquitur; probabile tamen est, in confessione explicandum, quot Horæ sint omissæ: eò quòd sit circumstantia tenens se ex parte obiecti, & constituens actum in ratione suâ indiuiduali. *Bon. l. c. nu. 9. Less. Suar. Fill.*

Resp. II. Tanta est obligatio, vt inducat ei onus restitutionem fructuum, pro ratâ omissions officii, qui titulo Beneficij ad Horas tenetur, si elapsis 6. mensibus post adeptam possessionem. (ijs enim etsi grauiter peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter officium non recitauerit. Patet ex *Concil. Lateranensi sub Leone* X. Sed quia dubium fuit, vtrum hoc Concilium esset receptum, *Pius V.* Bullam edidit, quæ est apud *Nauar. ca.* 25. quâ hoc decretum confirmat, ac declarat sic, vt qui vno die totum officium omiserit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes, v, g. qui accipit annuè 365. florenos, teneatur pro vno die restituere vnum florenum; qui autem omiserit Matutinum tantùm, mediam partem fructuum vnius diei; qui reliquas Horas, etiam mediam partem; qui verò vnam ex illis, sextam partem. Eaque restitutio facienda est, vel fabricæ, vel pauperibus. *Laym. Fill. Bonac. d. 1. q. 5. p. 2, &c.* contra *de la Cruz. & Lopez.* apud *Dianam. p. 2. t. 12. R. 34.* qui dicunt, si Beneficiatus intra annum, per 8. vel 10. dies tantùm omittat, non teneri ad restitutionem, eò quòd sit seruus liberalissimi domini, qui multò minùs quàm domini temporales, ad pauca attendat. *Vnde resolues.*

I. Clerici maiorum ordinum, qui solo titulo ordinis, & quotquot alio titulo, quàm Beneficii, ad Horas tenentur, non obligantur ad dictam restitutionem quia nullos percipiunt fructus, propter onus recitandi officium. *Bon. l. c. p. 2. num. 3.*

II. Nec

II. Nec ij obligantur, qui ex naturali obliuione, iusto impedimento, bonâ fide, inuincibili ignorantiâ, aut aliter absque culpâ omiserunt. Ratio, quia in conscientia non debetur pœna, vbi non est culpa, *Less. Suar. Bon. num.* 4.

III, Valde probabile est, quòd qui alia onera habent, quàm precum, v. g. Pastores, Episcopi, &c. omittentes Horas, possint retinere maiorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum; sufficiatque dare tertiam partem: vel quartam fructuum eò quòd tantùm obligentur ad restitutionem fructuum, respondentium oneri diuini officij. *Nauar. Fil. Bon. p.* 3, *Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* 8. citans alios multos.

IV. Si talis Pastor habeat tenues reditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus; cùm ob alia onera illi debeatur sustentatio. *Laym. l.* 4. *tr.* 2. *ca.* 5. Imò *Dian. p*, 2, *t.* 12, *R.* 9. & *Mald. tr.* 10. *c.* 2. *dub.* 5. dicunt eum qui habet Beneficium valdè tenue, v. g. cuius reditus tertiam partem mediocris sustentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas, ad restitutionem.

V. Restitutio hæc fieri potest, vel pauperibus amicis, vel aliis, vel ipsi etiam beneficiato, si pauper est. Item impendi potest in fabricam domûs, vel meliorandos agros Beneficij; quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur, apud *Suar.* & *Bonac.* Denique aliquando compensari potest, offerendo suffragia pro defunctis, aliisque precibus, vt *v. Bon. l. c, p.* 4. & sic etiam per alium, seu per officium aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & à te defunctis applicatas, satisfieri posse, docet *Quintanad. t.* 8. *s.* 6. Nec continuò damnandum, qui ordrnariè recitare solitus, semel v. g. vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat, docet. *Sotus*, *Med. Fill. c.* 10. *n.* 316. 319.

VI, Qui pecuniam, quam ob neglectas horas tenetur restituere, siue erogare in vsus pios, impendit in alios, quàm vel in pauperes, vel fabricam beneficij, non satisfecit (secundùm ius commune, vbi Concilium Lateranense, vel Bulla Pij V. est recepta) obligationi suæ, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum: quia disertè præcipitur restitui pauperibus, vel fabricæ beneficii. *v, Bonac. q,* 2. *p.* 2. & 4.

VII. Posse aliquando beneficium excusari à restitutione, (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ expensæ, (intellige post omissionem Horarum) etsi non isto intuitu, in pauperes, vel alios vsus pios, censet *Dian. p.* 3. *R.* 57. ex *Laym: l,* 3. *s.* 5. *t.* 2. *ca.* 12. *num.* 9. esse probabile: tum quòd quidam Authores ita sentiant: tum quod videatur esse virtualis intentio omnium dantium eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quas suis peccatis contraxerunt: tum quòd leges Ecclesiasticæ benignè debeant explicari. Addit *Ioannes de Salas, de leg. d.* 15. *sess:* 2. *num.* 27. *Vasq.* Si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatus, verè & absolutè lucretur priùs, quàm omittat officium; non teneri ad restitutionem, propter omissionem sequentem; eò quòd pœna non sit, vt fructus iam suos factos restituat, sed vt fructus non faciat suos, Sic ille apud *Dian, p.* 2. *t.* 12. *R.* 8. v. infra *art.* 4. §, 6. *in fine.*

VIII. Vbi Bulla Pij V. non est recepta, potest videri probabile, beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari, vt habet *Sylu. V. Clericus.*

ARTICVLVS III.

Quæ excusent à recitatione Horarum?

Resp. Hæc sequentia. 1. Infirmitas grauis, v. g. dolor notabilis capitis, ita vt sine incommodo, vel incremento morbi, legi non possint. Dixi, *grauis*: quia leuis, v. g. dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana non excusat, cùm toto die non affligat. Ita *Nauar. Fill. Laym. Bon. d,* 1. *q.* 6. *p.* 1. Porrò taliter excusatus non tenetur, vt quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, vt habet *Fill.* & *Sa V. Horæ*. si tamen commodè potest, & solet legere cum socio, tenetur, vt habet, *Less.* & *Bon. v. Dian. p,* 2. *t.* 12. *R.* 43.

2. Iustum impedimentum, v. g. metus proditionis, inter hæreticos. Item grauis vel repentina occcupatio, vel opera charitatis maioris momenti, quàm Horæ, quæ sine scandalo, vel

vel gtaui incommodo tuo, vel alterius omitti non poſſint. Quo modo etſi Concionatores, vel Confeſſarij aliquando excuſari poſſint, idque ex benigna Eccleſiæ intentione vt docet *Sylu. Suar. & Laym. &c.* tenentur tamen anticipare, ſi poſſint, v. g. ſi manè præuideas, te totâ die confeſſionibus occupandum, quæ differri non poſſint. Ita ex *Suar. & Azor. Bon. l. c. p. 2. num. 1. & 2. &c. communiter.*

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod neglexiſti, (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros neceſſarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam præuidendo, vel alia in choro neceſſaria peragendo, occupatus fuiſti. Quia Chorus totus pro eo, qui in re, ad officij celebritatem pertinente, occupatur, videtur ſupplere; & non tantum ſuo, ſed etiam aliorum miniſtrantium nomine, recitare aut canere. Ita *Laym. l. 4. tr, 1. ca. 5. num, 7. Henr. Sylu. Azor. Sot. Morfeſius, Naldus. Arag. Regin. citati à Dian. p. 2. t. 12. R. 13.* Idem de eo, qui choro organis muſicis, alternis verſibus reſpondet, dicunt *Nauar. Sanch. Arag. & Rodriq.* apud *Laym. l. c.* ſcilicet eum non eſſe obligatum, vt etiam voce proferat: ſed negat *Eſcob. t, 5. E. 6. v.* Trul. *d.* 16.

3. Cæcitas, *Bon. p. 2. num, 4. &c. communiter.*

4. Carentia Breuiarii inculpata Quòd ſi tamen memoriter poſſis dicere, vel totum officium, vel vnam Horam, teneris. Si verò tantùm ſcias pſalmos, vel lectiones, vel capitula, dicit *Fill. tom. 2. tr. 21. ca. 9. nu.* 287. citans *Nauar. & Suar.* item *Eſcobar. E, 6. num.* 149. probabile eſſe, non teneri; quia pſalmi vt ſic, non ſunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Idem dicit *Garſ. de benef. t. 1. p. 2. ca. 1. nu. 221. Mald. in 2. 2. t. 10. c. 2. d. 5.* & *Ioannes Syncius in ſelect. d 15. nu. 1.* citati *à Diana* eò quòd lectiones & Capitula ſint pars (licèt minor) maximè principalis, ita vt abſque illis, non ſit officium Canonicum. Idem concedit *Sanch. c. 1. c. 19.* in Matutino feſti duplicis, vel ſemiduplicis. *v. Bonac. p. 2. n. 6. Dian. p. 2. t. 12. R. 30. & 43.* Verùm hæc probare non auſim, ſed potius quod docet *Bon. d. 1. q. 6, p. 2,* impeditum ex aliqua dictarum cauſarum,

rum, ſi poſſit dicere partem notabilem, ad id teneri, aliàs ad nihil. Denique ſi quis careret breuiario, quo vt ſolet, v. g. Romano, tenetur legere aliud, quod habere poteſt: quia per vtrumuis impletur ſubſtantia præcepti. *Creuſ. Eſcob,* Dian. *p. 9. t. 9. R. 25.*

5. Diſpenſatio: quam ſine cauſâ ſolus Papa dat valide; cum cauſa, Epiſcopi. Et ſic ſubdiaconum, qui ex diſpenſatione Pontificia ducit vxorem, hoc ipſo liberari ab onere horarum, contra *Bonac. & Azorium.* docet *Sanch. de mat. l. 8. d. 8. Dian. p. 8. t. 3. R. 34.*

ARTICVLVS VI.

Quomodo recitandæ ſint Horæ?

Reſp, In recitatione *H*orarum ſequentes circumſtantiæ ſunt ſeruandæ, 1. Vt recitentur iuxta præſcriptum *B*reuiarij *R*omani, iuſſu Pij V. editi, ſaltem publicè. Excipe Religioſos, qui habent peculiare Breuiarium ordinis; & Eccleſias, quæ 200. annis ante inſtitutionē Breuiarij per Piū V. peculiare habuerūt: eæ enim ſine conſenſu Epiſcopi illud mutare nō poſſūt; Priuatim tamen omnibus, etiam regularibus, probabile eſt licere, ex conſuetudine, vti Romano, vt docet *Leſſ. ca. 37. d. 12. Rodriq. & Sa V. Horæ. Bon. d. 1. q. 3. p. 1.* Adde, quòd qui eo vtitur, ne quidem in choro obligetur ad pſalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum, (excepto die animarum) Officium tamen B. V. in choro recitari debet, vbi eſt conſuetudo. Ita *Fill, & Bon.* ex Bulla Pij V. & Clementis VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tum quia ſunt pars officij eo die; tum quia peculiaris de ea re eſt conſtitutio. Ita *Bon. l. c.* ex *Fill,* Etſi contrarium probabile eſſe dicat *Dian. p. 2. tr. 12. R. 42.* ex *Vaſq.* item *Eſcob. t. 5. E. 6.* Quòd ſi autem ex inaduertentia, vel neceſſitate, v. g. quia lectiones de feſto nullas habes, officium mutes, ita vt dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contrà, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licèt conſultum ſit repetere ea quæ ad proprium offi-

ciun

cium pertinent: ſi verò ſtudio idem mutes, aliud ſentiendum videtur, cùm ratio non ſit eadem: Quanquam quod eo caſu venialiter tantùm pecces, nec tenearis repetere, vel reſtituere quidquã, eò quòd ſubſtantia præcepti ſit impleta, probabile eſſe cenſeat *Eſcob. t.* 5. *E.* 6. *ca.* 5. *Dian. p.* 3. *t.* 12. *R.* 3. Item *Caiet. Sylu. Binsf. Azor, Valent. Leſſ. Fil. &c.* citati à *Bonac. d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. *nu.* 17. & *Diana. l. c.* contra alios multos, quos citat & ſequitur *Barboſa Laym.* verò *l.* 4. *t.* 1. *ca.* 5. *nu.* 4. cum *Suar.* limitat, niſi per fraudem quaſi, multò longius in multò breuius, v. g. paſchale mutetur: (licet *Caram.* apud *Dian. p.* 7. *t.* 11, *R.* 6. contra communem ſentiat, etiam ſic præceptum impleri, & venialiter tantùm peccari) aut idem pro libitu toto anno dicatur; quia eſt grauis inordinatio. *v. Trul. d.* 14. *nu.* 11. vbi docet, eum qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v. g. colitur poſſe cras legere de Sãcto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur: imò ita faciendum eſſe vult *Quintan*, t. 8. *ſing.* 10. Verùm contrariũ rectiùs tenet *Villalob.* eò quòd præſtet ſemel, quam bis errare: idque multis bene confirmat *C. Lugo Reſp. mor. l.* 5. *d.* 8. Similiter eum, qui per errorem, vel obliuionem de feſto duplici, vel ſemiduplici non recitauit die proprio, Poſſe de eo legere primo die non impedito 9 lectionum officio docet idem *Quintan. t.* 8. *ſ.* 9. eſſe probabile. Verùm & hoc merito reiicit *C. Lugo l. c.* & ipſe *Quintan.* contrariam ſententiam agnoſcit probabiliorem. Denique qui in aliquibus horis errauit, (legendo v. g. de feria, quando erat de feſto, vel contra) agnoſcens errorem, non debet eum continuare, ſed reliquas horas legere iuxta officium eo die currens, vt in ijs ſaltem conformet ſe toti Eccleſiæ, vel communitati, cuius eſt pars, & obſeruet legem, quantum poteſt. C. *Lugo l. c.*

2. Pronuntiatio vocalis exterior; ea enim eſt de ſubſtantia præcepti, Et ſi quidem cum ſocio legis (quod rectè fit, & eſt conforme primæ inſtitutioni Eccleſiæ, ac publico orandi ritui, eſtque licitum, etiamſi is ad eas non obligetur, nec interius attendat. *Bon. q.* 3. *p.* 2. §, 1.) ea pronũciatio adhibenda

da eſt, vt ab eo exaudiri poſſis, eumque audire viciſſim. *Sa* tamen *V. Horæ*, putat ſatisfieri, etſi quædam non percipias, quæ à ſocio dicuntur neque ideo aliquid ſcrupulosè repetendum eſſe: ſi uerò ſolus legas, ita legendas eſſe, vt audire te ipſum poſſis, docet *Regin*, & *Suar.* ſed probabile eſt, id non requiri, cum Eccleſia id non præcipiat, vt docet *Azor, p.* 1. *l.* 10. *ca:* 21. *q.* 4. *Bonac.* & *Dian. reſol* 11. admittitque *Fill. tr.* 23. *ca.* 3. *num*, 117. pro ſcrupuloſis. Si plures duobus recitent officium ſimul, non debet vnus vnum, alter alterum, tertius tertium verſum recitare, ſed alternatim facto duplici tantum choro, ſiue plures ſunt ex una parte, ſiue pauciores; quia ſic habet vſus, & praxis Ecleſiæ: ſecùs eſt de lectionibus, quarum primus primam, ſecund⁹ ſecundã terti⁹ tertiã retitat. (imò alicubi conſuetudo permittit vt omnes ab vno recitẽtur) alijs audiẽtibus. *Bon. d*, 1. *q.* 5. *p.* 2. §. 1. ex *Suar. Azor* & *Lay.* addens etiam ſatisfacere eum, qui lectiones, vel orationes vel capitula. vel reſponſorio tantùm audit, & non recitat. *v. Bon. l. c. Trullan. d.* 16. *n.* 17.

3. Pronuntiatio integra, ſine ſyncopa, & abbreuiatione verborum & ſyllabarum, & abſque præcipitantia. *Bon. de.* 1. *q.* 3. *p.* 2. §. 1. Ex hoc tamen defectu in publico facilius peccari poteſt mortaliter, ratione ſcandali, & ſeueriores præcepti Ecleſiæ, quàm in priuato. *Azor & Fill. t.* 2. *l.* 23. *ca.* 2. *Eſcob. Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* 32. vbi addit. 1. Eum qui cum tali. qui vltimas ſyllabas abſcindit, recitat officium, ſatisfacere ſuo officio, nec teneri repetere. 2. Quando in cantu. propter nimiam celeritatem & abſciſionẽ ſyllabarum. (vel alia de cauſa) audientes non poſſunt verba percipere, & attendere, ordinariè tantum eſſe peccatum veniale, neque obligari ad iteratam recitationem officij, niſi adſit contemptus. vel graue ſcandalum, ſeu nota bilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu. *v. Dian. l. c. Syluium & Trull. d.* 15. vbi ex *Nau. Azor. Leſſ.* & *Palao* negat ſatisfacere eos, qui cum ſociis recitant. ita feſtinanter, vt nondum expletis à ſocio verſiculis, ipſi incipiant; quia pars quæ anticipatur, nõ communicatur cũ ſocio, qui eã audire nequit. Excuſat autẽ ex *Nau, Sa,* & *Suar.* ſurdum, qui alios in choro canentes non intelligit, nec ſequi poteſt.

4. Pronunciatio continuata vnius Horæ: ſi autem interruptio notabili tempore, ſine cauſa, fiat erit tamen veniale tantùm, vt ait *Fern. Lay. & Leſſ. d.* 10. quia ſinguli pſalmi, ſuam completam ſignificationem habent: ſi iuſta ex cauſa fiat, nulla culpa erit, nec repetendi priora. Quod verũ eſt, etiãſi animo repetendi interrupiſſes: conſilij tamen eſt, ſi interruptio longa eſſet, repetere ab initio pſalmi vel nocturni: imò probabile eſt, nocturnos ſingulos ſeparatim, ſaltem intra trium horarum ſpatiũ dici poſſe, (quod certũ videtur, ſi iuſta cauſa concurrat) quia ſecundùm quoſdam antiquitus ita fiebat, vt docet *Fill. t.* 23. *ca.*6. *& Bon. q.*5.*p.* 3. *Eſcob. &c.* Ad-dic *Quintauan.t.* 8.*ſ.* 3. lectiones, ſiue tres ſint, ſiue nouem, poſſe abſque culpa graui, ſine cauſa, & cũ hac abſquue vlla culpa diuidi à pſalmodia eiuſdẽ matutini. Diuiſio autem matutini à laudibus, non dicit interruptionem officij; vnde priuatim fieri poteſt ſine cauſa. *Dian. p.* 5. *t*,14, R. 48. ex *Bon. Fill. Sanch. &c.* Item *Trul. l.* 1. *c.*7. *d.*11.

5. Ne inuertatur ordo Horarum abſque iuſta cauſa: quod ſi tamen fiat, erit tantùm veniale; quia ordo iſte, ſaltem extra chorum, non eſt ſub præcepto, niſi ſecundariò, & tanquam circumſtantia minoris momenti. Quòd ſi autem per inaduertentiam, vel ex iuſta cauſa mutes, v.g. vt amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, ſatisfacias, nullum erit peccatum: vel ſi in choro dicantur poſteriores Horæ, cùm tu necdum dixeris priores; vel ſi inter orandum aduertas te aliquid omiſiſſe, vel priorem Horam nondum dixiſſe: perges enim, & ſupplebis in fine. Similiterque, ſi cauſa, vel neceſſitas inſtet Horas dicendi, potes dicere Laudes, dilatis lectionibus, vel aliquo ſimili, quod ad manus non eſt. *v. Bon. q,* 3.*p.* 4

6. Vt niſi iuſta cauſa excuſet, dicantur tempore præfixo à iure, vel conſuetudine: quæ nunc obtinuit, Matutinum, & Laudes, abſoluto Completorio in Eccleſia, horâ circiter quartâ, & ſecundùm *Bonac.* etiam tertiâ dicantur: & hieme quidem, mediâ horâ ante ſolis occaſum dici poſſe, ait *Fill.* ex communi ſententia; cùm etiam priuilegium quibuſdam conceдatur, vt horâ ante occaſum dicant. Quod tamen non eſt ſignum, id ſine priuilegio fieri non poſſe; quia talia ſæpè dantur

tur ad tollendos ſcrupulos, & dubia, quæ ſequuntur ex varietate opinionum. Iuxta eandem ſententiam non peccabit, ait *Bonac.* qui primam tertiam, ſextam, & nonam, duabus vel tribus horis poſt ortum ſolis dicit: tum quia eſt moderata & conſueta poſtpoſitio: tum quia tempus à iure præſcriptum magnam latitudinem, teſte conſuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum, ſine causâ, ad veſperum differre, vel ante prandium, ſine cauſa Veſperas & completorium dicere; quia hæc eſt inſueta inuerſio. In Quadrageſima autem Veſperæ legi poſſunt priuatim poſt prandium, cùm rubrica breuiarij feriâ IV. Cinerum non imponat Præceptum. *Nauar. Sanch. Trul. d.* 18.*n.* 6.

Dixi, *ſine causâ*: quia ſi iter, aliàue cauſa vrgeat, ſecundùm *Caiet.* & alios, omnes Horæ manè dici poſſunt, vſque ad veſperas incluſiuè, Denique ad vitandum mortale, ſufficit dici omnes à media nocte, vſque ad alteram mediam noctem; præterquam quòd Matutinum pridie poſſit anticipari, Quòd ſi intra dictum tempus quis Horas non dixerit, peccauit quidem, non tamen tenetur poſtmodum dicere; quia ſunt onus affixum diei; etſi ſupplendo poſſit, ſecundùm quoſdam, reſtitutionem ſubterfugere, eò quòd rependat æquale. *Molfeſ.* 3.*to.*2. item *Maior. Palud. Ledeſma,* apud *Henriq. l. c.*13. *Bon.* de 1. *q*-5.*p.*2.*n.* 5. vbi dicit, eam ſententiam eſſe probabilem, citatque pro ea *Suar. & Fill.* ſed malè, quia hi vel loquuntur tantùm de primo medio anno; vel ſpectato ſolo iure naturæ, & ſecluſo iure poſitiuo. Expreſsè autem, eam ſequitur *Quintan. t.* 8. *ſ.* 6. vocatque veriorem contrariâ. Vide etiam *Dian. p.* 2. *t.* 12. *R.* 24.

7. Vt deuotè, & cum attentione interna, virtuali ſaltem, recitentur, ſiue ea ad Deum ſit, ſiue ad ſenſum verborum, ſiue, vt ait *Caiet.* ad verba ſolum. Quam poſtremam ſufficere, rectè notat *Leſſ.* ſuppoſito tamen animo orandi, & vacandi Deo. Vnde attentionem confuſam ſaltem ad Deum, & ad verba includit, cũ alioqui attentio præciſè ad ſola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita commun. contra *Nauar. Sylu. & Côn.* qui nullam attentionem internam requirunt, ſed tantùm

externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cum attentione interna, licèt animo voluntarie inter ea distraharis. Quæ sententia, secundùm *Laym. & Less.* non est improbabilis: & vtilis tum scrupulosis, tum confessariis, ne beneficiatis sine attentione Horas recitantibus, imperent restitutionem fructuum: partim ob Doctorum authoritatem, partim quòd hoc præcepto tantum materiales quædam preces, earumque externa pronuntiatio, (per quam, sicut per hymnos organo cantatos, à Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur; deuotio verò tanquam finis præcepti extrinsecus ad eius substantiam non pertineat. Verùm nostra sententia est communior, & probabilior. Et probatur: sine oratione enim internâ, nulla est oratio; ergò hoc ipso, quod sub mortali itē ad aliquā attētionē eæ prædictis obligaberis. Nec refert quod Ecclesia nō possit per se actus internos præcipere, potest eos enī præcipere vt sunt necessarij ad actus externos debitè præstandos, vt sint actus virtutis. Quo modo cū possit præcipere cōfessionē, potest etiam contritionem. Dixi, *cum attentione interna*, *virtuali saltem*: etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis: quam *Bon.* & alij communiter dicunt manere ex actuali, quamdiu non reuocatur exprefse, vel tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompossibilem. Vnde licèt inuoluntariè distraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis officium dicere, modo consueto vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione & proposito, opus consuetum faciendi recites. *v. Bonac. d. 1. q. 3. p. 3.* Ex dictis resolues.

I. Is qui dubitat ob euagationē mētis, an aliquid omiserit, si probabilē coniecturā habeat se, dixisse, vel quia proposuit initio attēdere vel quia se reperit in fine v. g. psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex libro, vel memoria, cæteroqur non errare solita, dixit; proindeque melius erit si non repetat, ad vitandas anixas consuetudines, & scrupulos, & vt totum officium sine perturbatione decurratur. Ita *Binsfeld. c. 11. d. 13. Laym. c. 5.*

II. Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit,

habuit, grauiter peccauit, teneturque secundùm sententiam communem, Horas repetere: nec fructus facit suos: quia non fecit opus præceptum, quod erat, vt deuotè oraret. *Sotus, Nauar. Regin. Fern. Suar. Bonac.* & *Trul. l. 1. c. 7. d, 17.* vbi ex *Nau.* Addit, non excusari à mortali eum, qui recitationem horarum ita differt, vel ita se componit, vt aduertat se somno præoccupandum; v, g. si Completorium vesperi reseruet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulo antè citati negant: eo casu necessariam esse repititionem; eò quòd substantia operis sit impleta, absque circumstantia deuotionis. Multoque magis ac probabilius ijdem negant, obligationem restitutionis; eò quòd ad illam tantùm teneantur, qui officium omiserunt, non qui distractè dixerunt. *v. Bon. l. c. Less. Laym. &* Di*an. t. de Horis. R. 1. & 2. Escob. t. 5. E. 6. c. vlt. n. 62.*

III. Cum recitatione officij coniungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, (v. g. induendi, abluendi) veniale est, si fiat sine causā; aliàs nullum. *Escob. l. c. ca. 7.* Qui verò aduertenter occupat se aliqua re incompossibili cum attentione interna, v. g. scriptione, lectione, &c. grauiter peccat, & præcepto non satisfacit; atque adeò tenetur repetere. *Nauar. Suar, Bon. Trul. l. c.*

DVBIVM III

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum?

Resp. I. Clerici beneficiarij, quoad eam partem bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam statûs, ita fiunt domini, vt de ijs possint liberè disponere. Vbi rectè notat *Nauar.* hanc congruitatem & decentiam habere latitudinem, & suos gradus; proindeque, si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300, medium 400, summum 500. Clericus autem infimo viuat, de reliquo libere posse disponere, Ita *communiter*: quia id acquisiuit vt stipendium sustentationis, quasi mercedem operis præstiti.

Resp.

Resp. II. Probabilius etiam est, contra *Nauar. & multos Canonistas*. Beneficiarios non regulares (secùs enim est de Regularibus, vt *v. Lug. t. 1. d. 4. s. num. 2.*) absolutè esse dominos omnium suorum prouentuum, ideoque etsi in profanos vsus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores; apud *Binsf. Malderum & Bon. d. 4. p. 1.* ex *S. Thom. Soto. Mol, &c.* tum quia fructus faciunt suos, vt supponit *Trid. sess. 24. ca. 12.* tum quia aliqui non possent fructuum dominium in alios transferre, (extra pios vsus) omnesque eorum donationes & contractus essent inualidi, & vt tales à iudice declarandi, & bona Ecclesiæ restituenda: quòd cum nunquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum. *C. Lugo d. 4, num. 1.* Quo non obstante, teneri eos ad bona Ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua, expendere in pios vsus, tam est communis sententia, vt *C. Lugo d. 4, num. 10.* dicat, nimis singularem esse sententiam *Petri Hurt. & Dian.* dicentium, eos satisfacere, si (seclusis grauibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus, quartam partem redituum Ecclesiasticorum, vel certe dimidium eius, quod congruæ sustentationi superest. *v. C. Lugo l. c.* vbi plurimis pro se citatis Auth. ostendit, *Toletum. Mol. & Ban.* male citati pro contraria sententia; imò ipsummet *Hurt. & Dian.* in ea non perstitisse, atque nulla vel authoritate, vel ratione fulciri: ac denique suam multis probat, præsertim ex *Trid. sess. 21. ca. 5. de ref.* ostenditque, istam obligationem nasci ex iure, non tantùm humano, sed etiam diuino naturali. Vide etiam *Bonac. l. c. p. 2.* Porrò congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est, ad statûs & familiæ sustentationem, secundum conditionē statûs, gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. *Bon. l. c. Mol. Laym, C. Lugo, &c.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I Congrua sustentatio non est æqualis respectu omniū quia plus requirit Episcopus, quàm Diaconus, Decanus quàm Canonicus; Canonicus in Ecclesia principali, quàm Parochus; debilis & tener, quàm robustus & valens: & quod sufficit in vno loco, non sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad vsum aliorum timoratæ conscientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obstat, quòd Be-

neficiarius emerserit ex humili, quò minùs possit statui suo conuenientes sumptus facere, vt ex *Molin.* docet *C. Lugo l. c. v. Bon. l. c. num. 8.*

II. Nomine congruæ sustentationis, etiam intelligitur, debita hospitalitas, non tantùm in pauperes peregrinos (qui maximè commendantur Clericis à Trid.) sed etiam vrbanos. *C. Lugo, n. 66.*

III. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam, potest soluere ex reditibus Ecclesiasticis; non item, quæ contraxit ante Beneficium obtentum, nisi sit pauper. *Ib. n. 67.*

IV. Potest Clericus ex bonis superfluis, licitè in studiis alere suos consanguineos, si aliunde non habent: eò quòd parentes vel nolint, vel non possit alere in studiis. *Ibid. & Bon. p. 2. nu. 13.*

V. Si habet sorores pauperes, vel filios spurios, ex fructibus Beneficij dotare licet, si aliunde non potest; quia naturali iure debet illis alimenta, in quorum locum succedit dos. *Mol. Binsf. &c.* Cauendum tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter supra statum exaltet; vel hos legitimis æquet: etsi nobilis plus possit dare, quàm alius infimæ sortis, *v. Laym. 4. tr. 2. ca. 3. num. 4.*

VI. Si bona superflua expendat in vsus profanos v. g. in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatosque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis quæ longè maior est, quàm in genere furti) grauiter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem; quia est dominus fructuum, & consequenter neque is qui accepit. Ita contra *Nauar. &c.* communiter Doct. alij ex *Trid. sess. 21. ca. 1. Azor. t. 2. l. 7. c. 8. q. 2. v. Laym. l. 4. t. 2. ca. 3. nu. 4. Bon. d. 4. p. 2. nu. 9. & p. 4. nu. 1. &c.*

Quæres. I. Quæ teneantur in pios vsus expendere? *Resp.* Ea omnia, quæ acceperunt, siue ab Ecclesia, siue ab aliis, tanquam procuratores cultus diuini; non autem illa, quæ vel in cultum diuinum oblata non sunt, vel iam ab Ecclesia in cultum

diuinum sunt expensa. *C. Lugo d.* 4. Ratio, quia priora habent annexam obligationem religionis, posteriora non: vel si habuerunt, ea iam est extincta, per expensionem in pios vsus. *Vnde resoluuntur.*

I. In profanos vsus expendi possunt à Clericis bona patrimonialia, eaque, quæ hæreditate, industriâ, donatione, aliòue modo, vt Laici, acquirunt, viuendo interim ex Beneficiis. Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem vt Clerici, non tamen vt reditus Beneficij, sed vt stipendia alicuius officii Clericalis, v. g. ratione concionis, pro Missâ, funere, officio defunctorum, administratione sacramentorum, anniuersariis, &c. *Sanch. C. Lugo l. c. n.* 23. *Bon. p.* 2. *n.* 19.

II. Probabilius est, in profanos vsus posse expendi distributiones, siue præsentias (vt vocant) quæ Beneficiariis ob præsentiam in Choro distribuuntur. Ita *Sylu. Bon. C. Lugo n.* 24. *Bon. p.* 2. *num.* 17. contra *Sanch. &c.*

III. Fructus qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collatiuam, sed ad nutum amouibilem, possunt expendi in vsus profanos; quia non sunt fructus Beneficij, (hoc enim confertur per collationem Canonicam) sed bona quasi patrimonialia. *v. C. Lugo num.* 28.

IV. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam pensionem expendit in vsus profanos: quia eam Papa extrahit ex reditibus Beneficii, & dat alteri, qui id Beneficium non habet. *C. Lugo l. c.* contra *Bonac. &c.* Secùs est de eo, qui Beneficium habet in commendam; quia substituitur loco beneficiarii. *Ibid.*

V. Partem, quam Clericus parcè viuendo, sibi seruat ex congrua sustentatione, licitè expendit in vsus profanos; quia expensa est iam antè in vsus pios. *Ibid.* & *Bon. d.* 4. *p.* 2. *num.* 14. ex *Molin.*

Quæres. II. Quid intelligatur nomine vsus pij? *Resp.* Qui vel ad cultum diuinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur: v. g. ad cultum templorum, necessitatem pauperum, hoc est, eorum, qui non habent necessaria,

siue ad naturam, siue ad statum seruandum: item in vsum religiosorum, in Capellanias, Missas, suffragia pro defunctis, hospitalia, &c. *Vnde resoluuntur sequentes Casus.*

I. Si Clericus superflua expenderit in vsus profanos, v. g. emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere; quia obligationi bonis ijs annexæ non satisfecit, & adhuc potest satisfacere, cùm bona empta pretio æquiualeant. *C. Lugo num.* 43. *vid. Bonac. num.* 20.

II. Qui in vsum profanum, à Clerico bona accipit dono, ex superfluis, potest excusari à peccato, si eum non induxit ad talem donationem, neque per eam Clericus redditur impotens, ad superflua expendenda in vsus pios. *v. C. Lugo, num.* 40. Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus potest substituere.

III. Clerici quidem ex consuetudine multis locis recepta, licitè possunt testari de reditibus Beneficiorum, non tamen nisi ad causas pias: etsi enim vbi consuetudo inualuit, etiam in vsus profanos validè testentur, peccant tamen mortaliter. *v. Less. l.* 2. *c.* 19. *d.* 4. *Lay. l. c. Bon. d,* 4. *p.* 3. *n.* 2. *&* 5. *Trid. sess.* 2. *c.* 1. *de ref.* & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cũ facultate Papæ; quæ licèt superueniat testamento iam condito, facit tamen illud conualescere. *Sanch. Salas. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 99. *v. suprà l.* 3. *t.* 5. *c.* 4.

DVBIVM IV.

Quis sit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones ijs prohibeantur?

Resp. I. Clericos maioribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, si habeant Beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram, & vestem Clericalem; quæ non debet esse virgata, in qua diuersi coloris virgæ ducantur, nec partita seu dissecta.

Resp. II. Quoad artes, prohibetur macellariorum, tabernariorum, ioculatorum, quorum etiam ludis, vti & hastiludiis, prohibentur interesse. Item medicorum aut chirurgorum, vbi

opus incisione aut adustione; nisi, vt habet *Nauar*, erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Resp. III. Quo ad officia, prohibetur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium Iudicis in causa sanguinis, Aduocatorum, Patronorum, Tabellionum, seu Notariorum, in placitis secularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent, v. g. aduocare pro Ecclesia, pro personis coniunctis & miserabilibus. Ratio autem est, quia Clericus non debet se immiscere negotiis sæcularibus. *Sayr, l.* 12. *ca.* 25. *num.* 6. (qui tamen concedit instrumenta ab eo facta valere,) *Bonac. in pracep. de* 10. *q.* 3. *p. vlt. Laym. l.* 2. *t.* 1. *ca.* 8. *num.* 4. & notat consuetudine inductum esse vt officio Cancellarij, Consiliarij, imò etiam Iudicis fungi possint in causis ciuilibus.

Resp. IV. Quoad actiones, prohibentur arma portare, nisi in itinere, tabernas intrare, venationi clamosæ vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causâ, permittitur) accipitres vel falcones alere pro venatione, aleis aut taxillis ludere, mercaturam aut negotiationem lucri causâ, (non tamen necessitatis) exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certè talis, qua cum nullum periculum aut scandalum immineat. *Less. l.* 2. *ca.* 5. *d.* 9. *n.* 40. *Caiet.* tamen *V. Clericus* contra *Angl. & Nauar.* docet, horum & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contemptus & scandalum. *v. Laym, lib.* 5. *tr.* 8. *ca.* 12. *nu.* 2. *&* 3. Nec refert, ait, quod transgressor sit excommunicandus: quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post monitionem incurrit. Quod tamen vniuersim *Nauar.* putat esse laxius, maximè cum Canones vtantur verbo, præcipio. Vnde ait esse mortale, si habitum vel tonsuram non gestent. Quod restringit *Bon. disp.* 8. *de sacram. q.* 1. *p. vlt. num.* 8. si sint initiati maioribus ordinibus, aut habeant Beneficium, & tonsuram, vel habitum longo tempore, absque iusta causa, non gestent, tunc enim peccare mortaliter; citatque pro se *Regin. Nauar. Henriq. Vasq.* Negat tamen *Sylu. & Laym. loc. cit.* si non sit notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari verò esse mortale, concedit idem *Laym. lib.* 3. *tr.* 4. *ca.* 17. & alij

alij commun.. Sed de hoc *vide supra li.* 3. *ca.* 3. *dub.* 7. *de emptione & venditione.*

CAPVT III.

De statu & officio personarum secularium quorundam, præsertim iudicialium

DVBIVM I.

Quæ requiruntur ad legitimum iudicium?

Resp. Hæc tria. Primum est, Iurisdictio, sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, vt ex *D. Thom.* 2, 2, *q.* 60. habet communis. Quare peccat Iudex secularis, si personas, aut causas merè Ecclesiasticas, ad se trahat: vti & Ecclesiasticus si merè ciuiles. Nisi fortè per accidens, ob defectum iustitiæ in foro seculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porrò quæ causæ dicantur merè ciuiles, quæ Ecclesiasticæ, & quæ mixtæ, nosse oportet iudices, & iurisperitos, potestque videri apud *Laym. l.* 4. *ca,* 2. *v. Card. de Lugo d.* 37. *s.* 3.

Secundum. Rectus processus, v. g. vt citetur Reus, & audiatur, &c. Nisi fortè expediat aliqãdo, cùm delicta sunt atrocia, in flagranti crimine deprehensos subito plectere, vel in criminibus exceptis, communem procedendi modum mutare: nam Iudici supremo (dummodò crimen sit publicum aliquando licere, sine citatione, defensione, & omni processu, Reum morti adiudicare, eò quòd factum notorium, & publicum, sit lòco accusatorum & testium, neque Reo ius defendendi se in iudicio relinquat, docet *Nauar. ca.* 25. *nu.* 10. *Less. Fill, Bon. d.* 10. *in. Præcepta, q.* 2. *p.* 2. *n.* 5. *v.* etiam *Card de Lugo d.* 37. *s.* 5. *Trul. l.* 8. *c.* 1. *d.* 13. Vbi tamen bene notandum, quòd & si talia crimina excipiantur à communi dispositione legis positiuæ, & iuris communis, non tamen legis seu iuris naturæ; ideoque grauiter

ter peccare Iudicem, qui in tali processu v. g. contra sagas, quiduis licere putat. *v. Cautionem criminalem, c.* 17. 18. 37. *& seqq.*

Tertium. Recta intentio, vt scilicet procedatur ex intentione institiæ. Vnde si Iudex procedat ex odio, aliove malo, v. g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra iustitiam, sed charitatem, aliamve virtutem, mortaliter aut venialiter; prout finis illius mortalis, aut venialis erit. *Bonac. d.* 10. *q.* 2. *p.* 3.

DVBIVM II.

De potestate & officio Judicis.

ARTICVLVS I.

Quid requiratur in Iudice?

Resp. I. Præter tria dicta superiore dubio, requiritur scientia, quâ sciat suo munere rectè fungi. Ita commun. *Doct. & Bonac. d.* 10. *q.* 2. *p.* 3. Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum, & officium exercere non potest. *Vnde resoluuntur sequentes Casus.*

I. Petens, aut suscipiens officium Iudicis (idem est de Medico & Chirurgo, vt *v. infrà dub.* 7.) quo indignus est, ita vt probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter *Nauar. ca.* 25. *Anton. Card. de Lugo. d.* 37. *num.* 1.

II, Iudex carens necessariâ scientiâ, non debet absolui, nisi factâ renunciatione officij, vel nisi firmum habeat propositum renunciandi, Ita *S. Thom.* 2. 2. *q.* 76. *a.* 2. *Caiet. Clauis regial.* 12. *ca.* 13. *nu.* 2. *Regin. l.* 25. *n.* 675. *Nauar. ca.* 25. *Farinac.* 3. *p. q.* 3. *á.* 16. Ratio, quia nullus potest officium, cuius munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno vel periculo proximi.

III, Si Iudex ex magna imperitia malè iudicet; tenetur ad interesse parti læsæ, & ad expensas litis: vti etiam, quotiescunque notabile damnum, siue in substantia litis, siue in superfluis expensis, propter eius culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. *Bon. Card. de Lugo ll. cc.*

IV. Si Iudex agnoscat, errorem à se, (etsi sine graui culpâ) commmissum, in præiudicium litigantis, tenetur, si potest citra infamiam; impedire errorem: v: g. monendo occultè partem læsam, vt sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem. *Card. de Lugo l. c. n.* 3

Resp. II. Iudex tenetur causas iudicare, & celiter expedire. Quia ex officio tenetur cuique tribuere suum. Quod non facit, si sententiam sine iusta causa differt. *Vnde resoluuntur sequentes Casus.*

I. Iudex mortaliter peccat contra officium suum, differendo valde notabiliter causarum expeditionem, sine iusta causa. *Sylu. V. Iudex. q.* 12. *Clauis reg. c.* 12. *nu.* 8. *Nauar. ca.* 25. *num.* 14. *&c.* cum *Bonac. d.* 10. *q.* 2. *p* 3.

II, In casu dicto, idem Iudex tenetur parti læsæ damna & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere: quia est earum iniustacausa. *Ibid. Auth. ll. cc.*

III. Si Judex in exequenda causa, & proferenda sententia negligens, aut iniquus sit, non tantùm parti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur: vt v. g. si mulctam pecuniariam, quam ex consuetudine, vel lege communi debebat imponere Reo, sine causa remisit. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 67. *a.* 4. *ad* 3. *Sylu. V. pœna. q.* 28.. *Salon.* Laym. *l.* 3. *t.* 2. *ca.* 5. *n.* 7. contra *Azor.*

ARTICVLVS II.

Quid Iudici seruandum circa inquisitionem?

Tribus modis procedi potest contra criminosos. 1. Viâ accusationis, cùm est aliquis actor, qui spondet se obiecta probaturum. 2. Viâ denunciationis, cùm deferens crimen, non vult suscipere onus probandi. 3. Viâ inquisitionis, quæ triplex est, 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges seruentur. 2. Speci-

Specialis, quando de certa persona, & certo crimine queritur. 3. Mixta, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale, vt si quæratur quis Caium occiderit.

Resp. I. Iudex sine vllâ data occasione, ex solo officio suo, potest instituere inquisitionem generalem. in quâ tamen eius potestas non extendit se ad oculta elicenda, de quibus nulla est fama Ratio prioris est, quia id necessarium est Reipub, nec cuiquam fit iniuria. Ac licet quorundam scelera detegantur, id fit per acidens, præter intentionem, cui incommodo bonum commune præualet, Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda. *Farin. Less. l. 2. ca. 28. d. 13.* Vnde resolues.

I. *In* hac inquisitione, subditus etiam rogatus sub iuramento, non tenetur, imò nec potest, prodere criminosum occultum. *Laym. l. 3. t. 6. c. 2. Less, l. c.*

II. Si talem reuelet peccat contra iustitiam, (nisi fortè cederet non tam in pœnam, quàm certam eius, qui deliquit emendationem, vel ad graue malum ab aliis auertendum) cum enim crimen, vt ponitur, probari non possit, ac proinde ex eius reuelatione non possit aliud sequi, quàm infamia, nullum habet ius reuelandi. *Laym. ib. & t. 3. p. 2. c. 4.*

III. Si in hac inquisitione, ex relatione duorum vel trium, deprehendatur alicuius criminis author, potest per tales testes contra illum procedi, vt habet praxis communis. *Laym. l. 3. tr, 3. p. 2, c. 4. n. 12.*

Resp. II. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Iudici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari v. g. an Petrus fecerit: nisi infamia aliqua aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum praxi Iudicium, tum ex incommodis contrarij. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. *v. Bon. d. 10. in 8. præceptum q. 2. p. 5.*

Resp. III. Vt Iudex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod iustam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamaret sine causa; tum quia Iudex procedere debet ex scientia publica, quam non habet, nisi per accusationem vel confessionem

Rei,

Rei vel euidentiam facti, vel per infamiam: ad quam non sufficiunt duo testes qui iurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum; sed requiritur, vt rumor sit sparsus per maiorem partem communitatis, id est, ciuitatis, viciniæ, vel monasterij, neque à maledicis sit exortus; etsi hac in re tutum sit, sequi praxin communem bonorum virorum, & Rerumpub. vt habet *Laym. l, c. & Less. dub. 15. art. 19.* ex aliis *Bon. l. c.* Vnde resolues Casus.

I, Antequam Iudex procedat ad inquisitionem specialem vi infamiæ, ipsa infamia prius examinari debet, & probari per testes saltem duos, qui nominent personas, à quibus id publicè audiuerint. *Nauar. Rub. de iud. Trul. l, 8. c. 1. d. 17.*

II. Iudex infamatū de vno crimine v. g. adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, v. g. furto; quia esset inquisitio specialis sine præuia infamia. *Salon. Caiet. Trul. l. 8. c. 1, d. 28.* nisi tamen crimina sint connexa, vel vnum sit circumstantia alterius. *Ib. & Sanch. 2. p, cons. l. 6. c. 3. d. 21.*

Dixi in *Resp. Regulariter*, quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia præuia in casibus certis, quos v. apud *Less. l, 2. c. 29. d. 15. Bon. t. 2. d. 10. p. 5. Sanch. 2. p, cons. l. 6. c. 3. d. 19. Trul. l. c.*

ARTICVLVS III.

Quid liceat Iudici circa quæstiones siue torturam?

Resp. I. Ad torquendum Reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicuius grauis criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est reddant rem plus quàm probabilem; qualia habentur, v. g. testis vnus omni exceptione maior, Rei confessio extra iudicium, item probabiliter etiam assertio duorum vel trium criminis sociorum, in criminibus exceptis; præterquam veneficij, (in quo, an ex sola denunciatione complicum, & quo modo procedere liceat, *v.*

Tan-

Tann. tom. 3. d. 4 de iust. dub. 2. & 1. Laym. l. 3. t. 6. ca. 5.) item fama publica â viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius indicij adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris) *Laym. l. 3. tr. 6. cap. 5. nu. 9.* ex variis. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quando argumenta & indicia sunt valde efficacia, vt sic plena probatio eliciatur: nam confessio Rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in eâ vsque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam. *Less. l. 2 l. 29. d, 17. Delrio l. 5. s 3. Laym. l. c.*

Dixi in Responsione, *si tamen torqueri potest*: quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magnâ dignitate cõstituti, Officiales Principum, Vrbium Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi; item impuberes, senes memoriâ vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ à partu. *Delrio s. 9. Binsf. c. 6. C. de Lugo d. 37. s. 14.* Vnde resolues.

I. Peccat Iudex grauiter, si non priùs omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quàm ad torturam descendat.

II. Torturâ simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis: quia ad hanc ordinatur tortura. *Nauar. Less. l. c.*

III. Insufficientia ad torturam indicia sunt, si cadauer occisi sanguinet ad præsentiam alicuius; si sagæ non possint lachrymari. Item illicita est probatio per aquas, &c. de quibus *v. Delrio l. 5. Less. n. 176. Trul. l. 8. c. 1. d. 21.*

IV. Peccant Iudices, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ. Reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, iuramento adstringunt, ad dicendam veritatem, de omnibus pertinentibus ad casum ob quem comprehensus est, *Nauar. ca. 18. num. 41. & ca. 25. num. 36.* Additque, idem esse, si (etsi sine iuramento) minis, terroribus, tormentorum ostensione, hominem turbent, & implicent, vt sibi contradicens, circumstantiam aliquam reuelet, quâ

quâ conuincatur & puniatur. *v. Card. de Lugo d. 40. num. 1.*

V. Si Iudex extorserit confessionem per iniuriam, v. g. si torserit exemptos, si sine sufficientibus indiciis, si dolo malo, mendaciis, fictâ impunitatis promissione induxit ad fatendum, vel aliter, (siue quoad substantiam, siue quoadmodum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi: imò tenetur Iudex ad compensationem damnorum, vt docet *Card. de Lugo d. 37. s. 14. num. 157. v. Less. c. 19, dub. 18. Laym. l. 3. t. 6 ca. 5.* vbi etiam dolos bonos, quos *Delrio* suggerit Iudici, planè reiicit *v. Tan, tom. 3. d. 4. q. 2. d. 2. Trul. l. c.*

VI. Licet Reus confessionem iniustè extortam postridie ratificet, nihilominus Iudex non potest procedere ad punitionem Rei, vel complicis occulti: quia cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta ex L. *penult. ff. de quæst.* atque adeò etiam cognitio per illud medium parta, est iniusta. *Nauar. Salon. Less. Sayr. Trul. l. c. d. 10.*

Resp. II. Grauius torqueri potest, contra quem grauiora sunt indicia, non tamen ita, vt moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habitâ ratione personarum. Vnde si hic excedatur, confessio extorta erit inuoluntaria, & habenda pro nulla, etiamsi extra tormenta coram Iudice ratificet, metu nouæ torturæ. *Laym. ca. 5. num. 11.*

Resp. III. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi noua criminis indicia superueniant: quia per torturam priora elisit. Si verò crimen in torturâ fassus, extra eam reuocet coram Iudice, repeti tortura potest: tum quia iudicia manent in suo vigore; tum ob inconstantiam. Si verò tertiò retractet, absoluendus est: quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem, ideoque nullam *Less. c. 29. d. 17.* Excipiunt quidam, si indicia sint grauissima, quæ violentam præsumptionem pareant, crimen malitiosè à Reo negari. *Laym. l. c. v. Card. de Lugo d. 37. num. 156. Dian. tom. 3. tr. 6. R. 16. & 23. Trul. l. c.* v. infra *hic dub. 6: & 7.* An, & quomodo Iudex possit interrogare Reum de complicibus, *v. Trul. l, 18. c. 1. d. 22.*

ARTICVLVS IV.

Quid seruandum Iudici circa sententiam & pœnam?

Resp. I. Iudex debet iudicare secundùm leges. Vnde inferior Iudex ordinariè non potest pœnam relaxare, vel minuere etiàmsi actor consentiat, nisi aliquando ad bonum Reipub. aliud necessarium esse dictaret Epiikia, vel nisi de priuata tantum iniuria actoris ageretur. *S. Thom.* 2.2.*q.*65.*a.*5. *Regin. lib.*25, *nu*, 643. *Bon. &c. Trul l.* 8.*c.* 1.*d.* 12.

Dixi, *inferior*: quia supremus, ob iustam causam id potest: sine causa tamen grauiter peccaret, secundùm *Caiet. V, Iudex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Iudicem pro liberatione Rei, *v. Bon, l. c. & Trul. l. c.*

Resp. II. *Si* in aliqua causâ fuit Aduocatus, in eadem Iudex esse, & sententiam ferre non potest. *L. eos in prjnc. c. de appel. & L. Prætor de iurisd*, quia iudicium eius habetur suspectum, propter affectum ad vnam partem, vt ex communi Doct. docet *Sanch. l. Gonsil. c. vn. dub.* 26. (additque *num.* 3. sententiam non fore validam: quod tamen alij negant, si sit Iudex ordinarius) *Card. do Lugo de iust. d.* 14. *s.* 1. *n.* 4. *v. etiam Dia. p.* 3. *t.* 5. *misc. R.* 56. vbi ex *Corduba* sentit, talem Iudicem in conscientia nòn peccare, si sine affectu, secundum leges, alterâ parte insciâ iudicet.

Resp. III. Quem Iudex priuatâ scientiâ scit esse nocentem, si iuridicè sit probatus innocens, non potest condemnare: quia iudicat vt persona publica, ideoque sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundùm allegata & probata præsertim in fauorem Rei. *D. Thom.* 2.2.*q.*67. *Nauar. c.* 25. *Caiet, Fill. Less. Bonac. d*, 10. *q.* 2. *p.* 2.

Resp, IV. Quem Iudex priuatim scit esse innocentem, si iuridicè probatus sit nocens, tenetur omni modo liberare, si potest, v. g. impediendo accusationem, extrahendo iudicium,

aperien-

aperiendo carcerem, (si sine maiore malo potest) remittendo causam ad superiorem: & si sic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent, cum *S. Thom, l. c.* ob rationem paulò antè datam, quòd possit condemnare: verius tamen videtur contrarium, quod cum aliis docet *Less. l,* 2. *ca.* 19. *d.* 10. *Sa V. Iudex, Petrus Nauar. Fill. Bon. d.* 10. *q.* 2. *p.* 2. *n.* 2. *Tol. &c. vid. Card. de Lugo d.* 37. *s.* 14. quia directè occidere innocentem, est intrinsecè malum; ergo quomodocunque sciatur esse innocens, erit peccatum. *Less. l. c.* In causis tamen ciuilibus & criminalibus minoribus, vbi tantùm agitur de pœnjs pecuniariis, potest etiam Iudex, secundùm hos auctores, simpliciter procedere secundùm allegata & probata: tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum: tum quia *R*espub. habet potestatem in bona suorûm ciuiũ, quando bonũ publicũ id requirit; vt in hoc casu, ne forma publicorũ iudiciorũ cũ populi scandalo euertatur. *v. Laym. s.* 2. *n.* 8. *Less. d.* 10. *Bon. l,* 5. *nu.* 4.

Quæres. I. Quid faciendum Iudici, cum vtrimque sunt sententiæ probabiles in quæstione iuris, v. g. an ex testamento minùs solemni debeatur hæreditas?

Resp. I. Debet ferre sententiam secundùm opinionem de iure probabiliorem, saltem si sit Iudex supremus. Neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adiudicet defendenti se probabiliter, licet altera probabilius. Ratio, quia Iudex est constitutus, vt secundùm merita causæ, & sententiam, quæ ei maximè videtur rationi consona, causam decidat; quia alioquin esset acceptor personarum.

Dixi, *si supremus sit*: qui si sententia aliqua communiter sit recepta in tribunali superiore, Iudex inferior videtur secundùm eam posse iudicare, licèt minùs probabilem: quia videt probabiliorem, cum honoris sui præiudicio, reuocandam in superiore tribunali. *Laym. l.* 1. *tr,* 1. *ca.* 5. §. 3. *nu.* 16. ex *Sylu. Vasq. &c, v.* tamen *Card. de Lugo d.* 37. *s.* 10.

Resp. II. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur, non licebit vni eorum adiudicare totum pro suo arbitrio, cùm vterque æquale ius habeat; sed suadebit compositionem;

imò

mò etiam imperabit, in casu nimis intriacato; (aliàs enim non licet) vel vni dimidium, (& alteri alterum dimidium iuris aut rei, de qualis est, adiudicabit; memor interim axiomatis: *quòd si partium iura sint obscura. potiùs fauendum sit Reo, quàm actori. Ibid. Bonac. de peccatis d. 2. q. 4. p. 9.*

Quares. II, Ad quid teneatur Iudex, qui sententiam iniustam tulit?

Resp. I. Si dolo, vel (vt dixi *d. 2, a. 1.*) magnâ imperitiâ id fecit, litem fecit suam, id est, damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere. *Bon. d.* 10. *q.* 2, *p,* 4. ex S. Thom. *&c. v. suprà d.* 10. *a.* 1.

Resp. II. Si alioqui dignus suo munere, (tametsi id petens impetrauerit, aliis dignioribus neglectis) per obliuionem, ex humana fragilitate errauerit, non obligatur in conscientia ad restitutionem ex propriis, cùm iniuriam formalem non intulerit, neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potius secundùm alios) cùm culpam Theologicam non commiserit; debet tamen reuocare sententiam, si potest sine graui incommodo. L*aym. l.* 3, *t.* 6. *ca.* 2. *nu.* 11.

Quares III. An sententia Iudicis iniusta obliget in foro conscientiæ?

Resp. Sententia iniusta ex natura rei, aut ex omissione ordinis iuris simpliciter necessarij, siue feratur per falsò allegata, & probata, siue ex Iudicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiæ, manetque parti læsæ, tametsi non appellet, ius suum, licebitque, si absque scandalo possit, recuperare bona. *S. Thom. Sayr. Bonac. d.* 10. *q.* 2. *p.* 4. *Trul, l.* 8. *ca.* 1. *d.* 7. Ratio. Quia sententia eatenus obligat in conscientia, quatenus habet rationem iudicij; hoc est, vt est determinatio iuris, & definitio iusti.

Dixi, *in foro conscientiæ*, quia in foro externo, vbi non tam veritas facti, quàm probatio iuridica spectatur, sententia prolata seruanda est, ad euitanda scandala, & incommoda: neque elapso termino, (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege sic statuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ob

ob bonum publicum, vt litium, sit finis. *Trul. l.* 8, *ca.* 4. *d.* 7. ex. *Sayr. &c,* Vnde resolues.

I. Is cuius bona per sententiam manifestè iniustam adiudicata sunt alteri, potest (nisi alter iustè præscripserit) per occultam compensationem ea recipere; quia recuperat ius suum. *Ibid.*

II. Qui sciens per iniustam sententiam malâ fide accepit bona, tenetur ea semper restituere, nec vnquam præscribere potest. Quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribet: imò senetur expensas restituere, & compensare damna, etiamsi pars læsa non appellauerit, cùm non renunciet ideò iuri suo,

III. Qui bonâ fide rem postulauit à Iudice, & bonâ fide accepit, intelligitque antè tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam iniustam, tenetur eam, non tamen expensas, restituere. Si verò possedit rem bonâ fide, tempore ad præscribendum necessario, non tenetur restituere, quia legitimè præscripsit. *Salon. Sayr. Trul. l. c.*

Quares. IV. Quid liceat Iudici circa munera?

Resp. I. Etsi à partibus munera liberalia accipiens, aliquando peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum peruertendi iustitiam acceptorum tamen dominium comparat, spectato iure naturæ.

Resp. II. Etsi lex positiua munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem, ante sententiam Iudicis, nisi lex exprimat, quod non illicita tantùm, sed etiam inualida sit acceptio. *v. Bon, in* 8. *præceptum q.* 2. *p.* 8. *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *ca.* 4. *nu.* 9. *&* 10.

Resp. III. Si Iudex iniustè extorqueat munera, nolens facere quod iustum est, & debet, nisi ea dentur, tenetur restituere: vti etiam si quid datum sit ad redimendam vexam, v. g. ne iniuste faueat parti aduersæ; ne causam nimis differat. Quanquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remittere obligationem restituendi. *Laym. l. c,* ex *Gab. & Rebell. &c.*

DVBIVM. III.

Quod sit officium Aduocati?

Suppono secundùm omnes, in Aduocato quatuor requiri, scilicer scientiam couenientem, iustitiam causæ, fidelitatem, & pretium iustum: quod si taxatum est, non licet vltra hoc accipere: vbi non est taxatum, sufficit iustum naturale, vt *v. apud. Bon.*

Resp. I. Non potest sub graui peccato suscipere causam, quam scit esse iniustam.. Ex causis autem ciuilibus, in vtramque partem probabilibus, & dubiis, potest vtramuis, etiam minùs probabilem tueri; dummodo cliens de minore probabilitate moneatur. *Vasq. Salas, Card. de. Lugo,* Dian. t. 1 *p.* 2. *R.* 4. Quia vtraque pars habet ius proferendi suas rationes in iudicio, ergo etiam Aduocatus patrocinandi: neque semper est verius, quod videtur probabilius; & fortè aliud erit iudicium Iudicis, *Bon. de pec. d.* 2. *q.* 4. *p.* 9. *& suprà l.* 1. *c.* 2. *d.* 2. *& in præcepta d.* 10. *q.* 3. *p.* 4.

Dixi, *Ciuilibus*: quia in causa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali casu grauiter peccat contra Reum; ergo etiam Aduocatus. *Fill. t.* 40, *c,* 1, Neque. quando actor contra possessorem agens, scit se nihil posse euincere, sed rem mansuram semper dubiam: quia tunc iniuste vexatur possessor; pro quo tandem Iudex debebit iudicare vt *v. Card. de Lugo de iust. d.* 41. *num.* 7. *Salas in* 1. 2, *d.* 1. *s. vlt. nu.* 108.

Resp. *II.* In causa criminali, potest Reum etiam sontem defendere, vt mortem aliàmve pœnam euadat: quia Reus non tenetur ad pœnam, nisi conuictus; ergo potest per se, vel alium, eam auertere, donec conuincatur. *Bon. d.* 10. *q.* 3. *p.* 4. *nu.* 7.

Resp. *III.* Aduocatus tenetur pauperibus in extrema, vel graui necessitate, gratis patrocinari sine notabili tamen suo incommodo. Ratio est, lex charitatis. *Nauar. Caiet. Less. Fill. Bon. l. c.* Vnde resolues.

I. Aduocatus, qui sciens patrocinatur causæ iniustæ, tenetur

netur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium. *V*nde parti contrariæ restituere debet ex peccato commissionis, quia fuit illi causa positiua damni: (similiterque si causa dubiam tueatur, eamque obtineat fraude; quia intercedit iniustitia, ratione partis aduersæ) Clienti verò suo, tenetur restituere ex peccato omissionis: quia ex officio tenebatur monere ignorantem causæ iniustitiam, Quod addo, quia si clienti constabat causæ iniustitia, non tene-tur illi restituere *Bon. d.* 10, *q.* 4. *Less. l.* 2: *c.* 3. *d.* 5. *Fill. Laym. Tan. q.* 3. *dub.* 6. *ru,* 127.

II. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri quando defendit articulum iustum causæ iniustæ, vt sic Aduersarium vexet, impediat, differat, aut peruertat, docet *Trul, d.* 8. *ca,* 5. *d.* 3. ex *Cai. Sayr. &c.* Quia censetur defendere causam iniustam.

III. Quando causa nihil ferè habet probabilitatis, ita vt vix moraliter sit spes obtinendi, eò quòd apud Iudices semper reytiatur, regulariter non licet suscipere: tum qui facit, vt cliens sine fructu tempus & pecuniam perdat; tum quia talis communiter non habetur probabilis. *Card. de Lugo de iust. d.* 41. Quando autem cliens habet bonum ius in causâ possessionis, non tamen in proprietate, an liceat Aduocato eum defendere in causâ possessoriâ. (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alij, *v. Fagund. in b.* 8. *ca.* 47. *nu.* 13. *Molin. tom.* 1. *tr.* 2. *d.* 81. *Card, de Lugo l. c nu.* 10.

IV. Aduocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare eius æquitatem, & probabilitatem, eamque clienti indicare sincerè: si enim falsâ promissione, vel inani spe victoriæ, sumptibus inuoluat, tenetur ad restitutionem. *Bon. de pec. d.* 2 *q.* 4. *p.* 9. vti &, si qualitatem ac statum causæ, seu periculum eius perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque id vlla diligentia cognosci possit, non teneri Aduocatum ad damna resarcienda, docet *Bardi. d,* 4. *ca.* 29. quòd melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat-

V. Si clientis causam minùs probabilem dicat esse omnio iustam

iustam, tenetur de damno, si cliens cognito causæ dubio non fuisset litigaturus. *Bon. l. c.*

VI. Si in progressu causæ iniquitatem videat, tenetur mox monere clientem, & suadere, vt desistat; aliàs ad restitutionem damnorum obligabitur: quia cùm stipendio sit conductus, tenetur ex iustitia monere. *Tan. l. c.* Neque potest vel ipse, vel Iudex suadere compositionem, cum damno partis: quia compositio non habet locũ, nisi quãdo res est dubia. Si verò inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi & metu, non tenetur; quia nulli facit iniuriam. *Valent. Azor. Less. Laym. Bon. l. c.*

VII. Non potest absolui, qui paratus est quasuis causas defendendas suscipere. *Sayr. l. 12. c. 23. nu.* 18.

VIII. Non licet cum cliente conuenire de pretio, post inchoatam litem, sed vel ante cœptam, vel post finitam, ex *cap. Infames.* 3. *q.* 7. quia postquam sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v. g. dimidiâ, tertiâ, vel quartâ litis, pro pretio, si victoria obtigerit: quia id grauiter prohibetur *L. Sumptus. ff. de pactis L. Item, c. de proc. c. Arcentur.* 3. *q.* 7. *l. siqui, cod. de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas & nefas, procurandi victoriam. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si iustum pretium non excedat, & dolus ac fraus absit. *v. Sylu. V. Aduocatus, Nauar. c.* 15. *Fill. Laym. Bon. Sanch. l.* 5. *Consil. ca,* 7. *d.* 9. *& l.* 37 *& Card. de Lugo l. c.*

IX. Peccat Aduocatus, 1. Si cum non sit idoneus officium Aduocati exerceat, & patrocinetur. *L. Nemini. ff. de Aduoc. S. Thom.* 2. 2. *q.* 71. estque peccatum ex genere suo mortale. 2, Si defendat causam iniustam secundùm dicta. *ca.* 1. 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium, &c. notabiliter officiat parti aduersæ, habenti aliàs iustam causam, &c. *v. Nauar. c.* 25. *Fill. q.* 3. 4. Si vtrique parti patrocinetur; quia repugnat, vt vtramque partem æque defendat, *Sylu. Sanch. consi. p,* 2. *l.* 6. *c.* 7. *d.* 7. In diuersis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat, 5. Si in eadem causa, in quâ est Iudex, vel Assessor, agat Aduocatum; quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet. *Sylu. v. Aduoc. q.* 2. 6. Si (tametsi defendat causam iustam) producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta: non tamen peccat, si in causa manifestè iusta Aduersarium decipiat, dummodò nulla vtatur falsitate, v. g. allegando falsa, &c. *S. Thom.* 2. 2. *q.* 71. *a.* 3. *Sylu. Sanch. conf p.* 2 *l.* 6. *ca.* 7. *d.* 8 *Trul. l. c.* 7. Si adducat leges falsas, vel abrogatas, vel doctrinam reprobatam; vel leges bonas in falsos sensus, sciens prudens detorqueat 8. Si in grauamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. *v. Fill. Trull, l. c,* 9. Si accipiat mercedem iniustam. Quando autem à lege precium nullum taxatum est, censetur illud iustum, quod habetur tale iudicio prudentum, attentâ qualitate negotij, dignitate, scientia, & peritia Aduocati, & labore quem impendit, ac demum consuetudine approbata. *v. Trul.* l. *c. d.* 5. 10. Si contractum vsurarium. vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuetudines patriæ ignoret, (vnde si graue damnum clienti ob ueniat, tenetur compensare) vel intelligere non studeat.

X. Peccat Aduocatus contra iustitiam si rationes & fundamenta clientis, quem iustè defendit, vel secreta causæ, detegat aduersario, vt ex aliis probat *Fagund. in p.* 8. *c.* 4. 7. *num.* 13. *v* etiam *Card. de Lugo l. c. n.* 6. teneturque ad restitutionem, si eam ob causam cliens causam perdidit, victurus aliàs: quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam, in fauorem clientis. *Azor, Fill. &c. ll. cc.* Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars aduersa graue damnum iniquè patiatur; quia aiunt, quilibet potest sine suo damno graue damnum alterius prohibere. *v. Less. p.* 2. *caput* 31. *Azor. Regin. Fill. Laim. l.* 1. *t.* 1. *ca.* 5. *num.* 18. Verùm hanc limitationem, cùm *S. Tho.* alij non admitunt, nisi fortè Reus capite plectendus esset, & accusator iniustè procederet: tunc enim, aiunt, Aduocatus accusatoris deberet falsitatem prodere; si tamen spes esset profuturum, accusatore prius monito, vt desistat, *v. Card. de Lugo l. c.*

XI Aduocatus, si causarum expeditiones, cum præiudicio clientum, differat, postponat, vel plures acceptet, quàm expedire

Y 5.

expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem; vti & omnium damnorum, quæ per eius imperitiam, malitiam, vel negligentiam, cliens aut actor incurrit: non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed maiorem vel minorem, pro causæ qualitate. *vid. Fill. Bon. in prae.* 8 *d.* 10. *q.* 5. *Less. l.* 2. *c.* 39. *d.* 9. *Laym. l.* 1. *t.* 1. *ca.* 5.

DVBIVM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarij Notarij, & Procuratoris

Resp. Tenetur ij omnes iustè fideliterque exercere suum officium, siue ex debito muneris tantùm, siue etiam ex iuramento. Item tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos iustos petendo, & appellando, cùm fuerit necessarium, *Bon. Escob. & commun.* Vnde resoluntur sequentes Casus.

I. Peccant si odio, vel amore, spe, vel timore, abutantur officiis suis: si secreta seruando non seruent; si partibus, vel earum solicitatoribus, aliisve, tradant processus, vel scripturas orignales, quas non debent; accipant stipendium maius iusto, vel vltra pretium taxatum; si lites iniquas suadeant, &c

II. Referens peccat, 1. si defectu studij, vel per incuriam, male referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. si sit partialis, coneturque vnius partis iustitiam magis, quâm alterius explicare. 3. si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam euulgetur, vnde possint grauia incommoda sequi, v. g. Iudex recusari, &c. *v. Escob.*

III. Secretarius peccat. 1. Si iuramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet, 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel partibus, sine præscripto Iudicis, ostendat 5. Si testimonia non fideliter transcribat, siue exaggerando, vel imminuendo, siue immutando, aut inuertendo. *Escob.*

IV. Tabellio, siue Notarius publicus peccat, 1. Si sine sufficienti peritiâ, (v. g. clausulas communes, &c. ignorans) suscipiat officium. 2. Si iuramentum violet. 3. Si in depositione testium, aliquid addat vel detrahat, non leuis momenti. 4. Si ministro transcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat, cum damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, vt pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis vsu destituti. 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solemnitates necessarias, ex ignorantia culpabili, vel malitia, prætermittat. 10. Si testimonium aliquod necessarium, vnius rogatu, & alterius damno, non exhibeat: si conficiat instrumentum vsurarium, vel falsum, præsertim in damnum tertij; si faciat, vt processus, & causæ veniant ad alios Iudices vel Referentes, &c. quàm ordo illius tribunalis postulet: quia multum interest habere hunc, vel illum Iudicem *Escob. v. Laym. l.* 3. *t.* 6. *c.* 2. *Bonac. in prac, disp. vlt. p. vlt.* 11. Si secretum violet, v, g. aperiendo parti aduersæ dicta testium, ante eorum publicationem; quod esse mortale contra iustitiam docet *Trul. l.* 8. *c.* 7. *nu.* 3. ex *Nauar. c.* 25. *n.* 52. 12. Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ continent legata; *Nauar. l. c. n.* 53. *Sylu. v. Tabellio, Trul. l. c.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptum processûs neget. 14. Peccat grauiter, si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat.

V. Procurator peccat, 1. Si litem procuret iniustam. 2. Si plures causas suscipiat, quàm possit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quàm iustum, 4. Si suadeat Reo, vel parti, vt iniuste veritatem neget, 5. Si suâ iniuriâ, negligentiâ, aliâve culpâ, causa sit, vt lis perdatur. 6. Si nomine partis iuret, sine particulari eius informatione, cum periculo peierandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit futuri incommodi metu, &c. *v. Escob, Laym. l, c. Bon. q.* 3. *p.* 4. 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat causam vel peruertat Iudicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. 10. Si falsos testes inducat. *v. Sayr. l.* 12. *c.* 24. *Fill. t.* 40. *c.* 10. *nu.* 294. *Trul. l.* 8. *c.* 6. *d.* 1.

DVBIVM VI.

Quod sit officium Accusatoris?

Resp. Vt in accusatione seruetur iustitia, cauenda sunt tria. Primum est, calumnia, id est, impositio falsi criminis, vel eius, quod sufficienter probari nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi vel pœnam talionis, vel aliam arbitrio Iudicis. Secundum est, præuaricatio, id est, collusio cum Reo, & simulata tantùm accusatio. Quæ in criminalibus, si Reipub. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est, tergiuersatio accusationis inchoatæ, absque iusta causa. Quod addo, quia cum causa, v. g. ob imperium Principis, vel iudicis, quòd intersit Reipub. talem personam non puniri, vel infamari, vel quòd in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imò tenetur si in progressu causæ cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare. *Fill. t.* 40. *c.* 7. *n.* 205.

Quæres. An & quis teneatur alterum accusare?

Resp. I. Priuatum raro ad id teneri: tum ex praxi timoratorum; tum quia aliàs tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi I. *Priuatum*: quia si quis à Repub. stipendium ob hoc accipiat, v. g. fiscalis, &c. tenetur ex iustitia, & consequenter ad damna, ex omissione accusationis secuta. *Fill. Bon, in* 8. *prac. d,* 10. *q.* 3. *p.* 1.

Dixi II. *Raro*; quia si ita exigat bonum publicum, v. g. si proditio imminens, vel graue damnum vitæ innocentis, aliter auerti non possit, & crimen facilè probari possit, tenetur etiam priuatus accusare, vel saltem denunciare: idque tamen ex charitate tantùm, quæ restitutionem non importat. *Fill. Bonac. l. c.*

Resp. II. Accusare prohibentur, 1. Excommunicati, proditores infames; idque in pœnam criminis. 2. Filij, serui, suos parentes vel dominos, ob reuerentiam. 3. Clerici, in causa sanguinis, ob in decentiam. *Less. l.* 2. *ca.* 3. *d.* 5. *Bonac. l. c.*

Resp. III. Non teneris, imò nec debes etiam, posito superioris præcepto, denunciare crimen. 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactũ; nec periculum imminet aliis: nec crimen est notorium: quia sine causâ proximi infamia sequetur. *v. suprà l,* 2. *t.* 3. *c.* 2, *d.* 4. 2. Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, aduocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel rempub. iniustè vexaret, nec vellet desistere. *Card. de Lugo de iust. d.* 14. *nu.* 142. 3. Si inde immineat graue periculum honoris, vitæ & rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris, nec posses. *vide Card. de Lugo d.* 38. *s.* 2.

DVBIVM VI.

De Testibus?

Suppono, ad legitimam & plenam in iudicio probationem, requiri duos testes, eosque debere 1. Externo sensu percepisse id, de quo testantur. 2. De eodem facto & crimine, cum iisdem circumstantiis, deponere alioqui erunt testes tantùm singulares, vt vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione maiores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quo minus testari possint, iuxta versum vulgarem:

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Hinc à testando reiiciuntur, 1. Serui. 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis, in criminalibus; in ciuilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine iuncti, & domestici; exceptis quibusdam casibus, apud *Less. l.* 24. *ca.* 3. *nu.* 38. 6. Infames. 7. Periuri. 8. Socii criminis. 9. inops & viles 10. Deliri & semifatui: ex quibus tamen ij, qui solo iure positiuo adtestandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus excepits. Quo supposito,

Quæritur I. An & quando teneatur quis testari. II. Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus.

Resp. I. Non tenetur quis testari, nisi vel ex charitate; cùm ita necessarium est, ad auertendum grande malum proximi, aut reipub. vel ex præcepto, cùm Iudex, seu superior habens potestatem, ita legitimè præcipit. In quo vltimo casu, si fugias, aut occultes te, antequam ad testandum citeris, non peccabis contra iustitiam; ideoque nec teneberis restituere, vt contra multos docet *Valent & Less.* Ratio, quia tibi necdum est præceptum: si quod autem ius nascatur parti ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imò etsi sit communis sententia, ad restitutionem teneri eum, qui à Iudice citatus fugit, vel testimonium fraude declinauit, cùm sit efficax & moralis causa, vt Iudex sententiam ferat in alterius damnum: non tamen est improbabile, quod docet *Mol. & Less.* non teneri, Ratio, quia citatio intimata non inducit obligationem iustitiæ, sed tantùm obedientiæ; proindeque non comparens, contumax tantùm est, & inobediens, non autem iniustus. *Less.* l. 2. *ca.* 17. & 30. *v. Bon. Laym. ll. cc.*

Resp. II. Etiam legitimè & iuridicè interrogatus, non teneris testari sequentibus casibus. 1, Si scias rem ex confessione, 2, Si accepisti sub secreto naturali, vt consiliarius, aduocatus, medicus, &c. modò tamen non sit necessarium, ad magnum Reipub. vel proximi malum auertendum: tunc enim licet tale secretum detegere, etiamsi iurasses te nulli dicturum; quia tale iuramentum non obligat, cùm iure naturæ tenearis ad contrarium. *vid. Lay. c.* 4. *n.* 9. 3. Si ex testimonio, tibi vel tuis, immineat notabile damnum; nisi tamen damnum publicum, vel priuatum alienum præualeat, vt notat *Card. de Lugo de iust. d.* 39. *num.* 10. Vnde communiter non teneris testari contra consanguineum. 4. Si à viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti per iniuriam, v. g. aperiendo literas, cogendo alium ad reuelationem, &c. *Laym. l.* 3. *t.* 6. *c.* 4. *nu.* 5. *Mol. d.* 5. *nu* 5. 6. Si alter probabiliter in facto non peccauerit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo tanquam de fure inquiratur. Ratio, quia mens Iudicis est, inquirere de delicto. *v. Azor*

Azor 3. *p.* 1. *vlt. c.* 27. *Fill. Bon. d.* 10. *q.* 3. *Laym. l. c.*

Resp. III. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur reuocare cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ. si Reus de ea periclitetur, & putetur reuocando aliquid effecturus. Ita *communiter.* Ratio, quia in damno æquali, potiùs habenda est ratio innocentis, *v. dub. seq, a.* 1.

Dixi *I. Sciens*: quia si ex ignorantia, inaduertentia, aut obliuione inculpabili, falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit, non tamen ad restitutionem, etiamsi Reus damnetur. Ratio, quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi II. *causa efficax*: quia si à parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v. g, quia per falsa testimonia aliorum, iam tota causa damni erat data, ita vt Iudex ex hoc testmonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. *Less. l.* 2. *c.* 30. *& Laym. l.* 3. *t.* 5. *c.* 8. *& alij.*

Testis peccat, 1. Si affirmet quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4. Si Iudici iustè interoganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat,

DVBIVM VII.

De Reo.

ARTICVLVS I.

An, & quando Reus teneatur fateri veritatem?

Resp. I. Si non interrogetur legitimè, non tenetur fateri suum crimen, sed potest Iudicem eludere, vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione, & in bono sensu, vt mendacium absit. Ratio quia tunc Iudex non habet ius interrogandi, aut obligationem imponendi Reo. Ita *Less. & Laym.*

Laym. t. 6. l: 3. ca, 5. Bon. d. 10, *q.* 3. *p.* 2. Vnde reſolues.

I. Reus non tenetur fateri crimen ſuum, 1. Si Iudex non ſit legitimus. 2. Si à ſe ipſo litis proceſſum inchoet, ſine præuiâ accuſatione, ſaltem virtuali. 3. Si non præceſſit ſemiplena probatio, nec infamia, nec manifeſta criminis indicia extent, Ratio; quia in his Iudex non interrogat legitimè. *Azor. Leſſ. Fill. Laym. Bon. ll. cc. Card. de Lugo d.* 40. *nu.* 1.

II. Nec tenetur, ſi dubitet, an Iudex ligitimè interroget: quia non tenetur parere cum graui ſuo damno, niſi conſtet ſuperiorem poſſe præcipere. Ita *Leſſ. Fill. Laym. l. c. Sanch. l.* 6. *conſil. c.* 3. *d.* 31. *Salas, C. de Lugo, &c.* contra *Sylu. Bon. & alios.*

III. Iudex tenetur Reo manifeſtare ſtatum cauſæ, & quæ ſint indicia, quo modo probetur delictum, &c. vt Reo conſtet, an legitimè interrogetur: quia non tenebitur reſpondere alioqui, & ſe ipſum honore, aliiſue bonis, quæ bonâ fide poſſidet, ſpoliare. *Caiet. Nauar. c.* 25. *n.* 43. *Card. de Lugo d.* 40. *n.* 1.

IV. Si Reum iuridicè quidem interroget Iudex, ſed non niſi ex falſa præſumptione delicti, v.g. an exierit ex tali domo, ſtricto enſe, poteſt Reus (idem eſt de teſte) licèt ſciat ſemiplenè probatum eſſe, id negare, ſi exiit quidem, non tamen facto delicto, ſed ob aliam cauſam; quia ſi Iudex veritatem ſciret non poſſet interrogare. Ita cum S. *Thom. q.* 69. *a.* 1. *Sot. Fagund. p.* 8. *ca.* 43. *Dian.* 3. *p. t.* 5. *miſc. R.* 66. *Card. de Lugo d.* 40. *num.* 4.

Reſp. II. Etſi communior, & verior ſententia ſit S. *Thom.* 2. 2. *q.* 69. ſi Reus legitimè interrogetur à Iudice, teneri in conſcientia apertè veritatem dicere, probabile tamen eſt etiam, quod ex *Sylu.* docet *Sa* & *Leſſ.* non teneri, ſaltem ſub mortali, in cauſis capitalibus, & grauioribus, ſi ſit ſpes euadendi, & nullum graue damnum reipub. timeatur. *Tann. d.* 4. *q.* 4, *d.* 5. *Card, de Lugo d.* 40. *n.um.* 15. vbi dicit, eſſe ſententiam valde probabilem, & in praxi tutam. Ratio, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, v.g. mortis; tum quia in humanum videtur, vt, qui conuinci non poteſt,

teſt, teneatur præbere arma contra ſe, quibus occidatur, aut grauem pœnam, v. g. perpetui carceris, ſubeat, tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi poſſe. *Bonac, in* 8. *præc. d.* 10. *q.* 3? *p.* 2. *nu.* 17.

Dixi I. *In capitalibus*: quia aliud eſt de cauſis, in quibus agitur de pæna Eccleſiaſtica, quæ eſt medicinalis.

Dixi II. *Si ſpes ſit euadendi*: quia abſque ea, ceſſat ratio celandi veritatem. *Vnde reſolues.*

I. Non ſemper opus eſt (iuxta dicta R*eſp.* 2.) vt Confeſſarius Reum vrgeat ad crimen fatendum, *Card. de Lugo d.* 40. *num.* 20.

II, Poſt ſententiam latam, Reus non tenetur confiteri crimen, quod antè iniuſtè negauit: quia finito iudicio, finitur obligatio Rei. L*aym. l. c.* Imò probabile eſt nec ante ſententiam ad id teneri, (etiamſi adhuc ſit in poteſtate Iudicis) donec iterum interrogetur. *Car. de Lugo d.* 40. *nu.* 17.

Reſp. III. Si quis ad euitanda tormenta grauia, mentitus, falſum ſibi crimen impoſuit, per quod ſit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra *Nauar. & alios* docet *Anglus, Sylu. Leſſ. l.* 2. *c,* 11. *d.* 7, *Tann· de iuſt. d.* 4: *q.* 4. *dub.* 5. Ratio, quia non eſt mentitus pernitiosè, cùm non teneatur tantis tormentis vitam conſeruare. *v. Card, de Lugo, l. c.* Vnde reſolues.

I. Talis non tenetur poſtea crimen reuocare, quamuis antea periurio confirmaſſet, ſi prudenter metuit, ne ad tormenta reuocetur: quia etſi peieratione grauiter peccârit, hoc iam tranſiit, & non retractando nemini facit iniuriam; ideoque ſufficit, coram Deo pœnitere. *v. Leſſ. Tan. l. c. & q.* 5. *d.* 4.

II. Si ex illa falſi criminis confeſſione, graue damnum aliis ſequeretur, v. g. bonum Reipub. aut fama religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideò in hæreſin lapſuri eſſent, quæuis potius tormenta perferenda eſſent *Tan, l. c. & q.* 5. *d.* 4.

III. Si Reus tormentis coactus, denunciauit alium innocentem, tenetur ſub mortali, ante ſuam condemnationem,

& si tum non fecit, etiam post sententiam damnationis, reuocare: ad quod etiam a Confessario est obligandus. Ita ex communi *Tol. l. 5. ca. 66. nu. 7. Less. ca. vlt. d. 15. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. nu. 103.* Vbi subiungit, Si quis tamen sequatur, ipsaque praxi seruari aduertat eam sententiam, quæ negat per reuocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denunciationem antè factam, vt docet *Delrio* l. 5. *s.* 5. *Valent. d. 6. q. 13. p.* 4. is consequenter existimare poterit, denuntiantem in eo mortis articulo (saltem cum suo incommodo, & sub peccato mortali) obligatum non esse ad reuocationem; quia esset inutilis. Ita *Tann. l. c.* Licèt ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minus esse probabile.

2. Monet idem *Tan. n.* 105. cauendum esse Confessario, ne vel importunè sæpius Reo damnato inculcet retractationem denunciationis iniquè factæ; vel retractationem factam, imprudenter & cum scandalo euulget.

Quæres.. An Reus teneatur reuelare complices?

Resp. I. Si omnino occulti sint, nec aliis indiciis, aut testimoniis conuinci possint, non potest, nec tenetur: si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit, *Less. l. c. &, Laym. l. 3. t. 5. c. 5*

Resp. II. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoque, si nolit, secundùm *Nauar.* non erit absoluendus.

ARTICVLVS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœnæ?

Resp. Quando sententia est materialiter iniusta, lata tamen secundùm allegata & probata, etsi in conscientiâ non obliget, non potest Reus Iudici positiuè resistere; tum ob scandalum; tum quia tali casu Iudex habet ius sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter *Less. Sanch.* contra *Vict. Bonac, Card. de Lugo d. 4. n. 38.*

Dixi, *positiuè*: quia Reo, etiamsi verè reus sit, licet ante, & post sententiam, (quoad mortem, vel pœnam mortiæquiualentem, v. g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio, quia quilibet tam magnum ius habet ad vitæ suæ conseruationem, vt nulla potestas humana obligare possit, ad eam non conseruandam, si spes commoda ostendatur: nisi tamen bonum publicum aliud postulet. *Less. l. 2. c. 31. d. 5.* Vnde resolues,

I. Regulariter Reo licet fugere, etiamsi custos carceris graue damnum inde passurus sit, (saltem nisi iurauerit se mansurum) quia utitur suo iure, & nulli facit iniuriam. *Fill. t. 40. c. 4. n. 274. Azor. Less. d. 5. nu. 31.* nisi tamen charitas aliud suadeat, ob damnum custodis præponderans. *v. Bonac. d. 10. q. 3. p. 2. num. 13. Less. l. c.*

II. Multò magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à ministro apprehendente se excutere; non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *Ibid, & Regin. l. 24. n. 4.*

III. Licet etiam, saltem in foro conscientiæ, custodes (præcisâ vi & iniuria) decipere, tradendo v. g. cibum & potum vt sopiantur, vel procurando vt absint; item vincula & carceres effringere; quia cùm finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licèt alij captiui per effractum parietem simul elabantur, non tenebitur de damno: quia tantùm est eius causa per accidens, cùm iure suo vtatur. Nec refert, quòd leges & magistratus quidam tales effractores grauiter puniant: id enim fit, quod vel contrariam sententiam sequantur; vel ex præsumptione, quòd vim intulerint custodibus; vel quòd propter bonum reipub. ea pœna statuta sit. *Fill. l. c. Tann. d. 4. q. 4. dub. 5.* ex aliis multis. *v. Card. de Lugo d. 40. s. 4.*

IV. Illis, qui non sunt ministri iustitiæ, licet non solum consilio iuuare Reum, vt fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis, v. g. funibus, limâ, &c. quia finem alteri licitum illi suadere, & ad eundem media proponere licet. *Less. l. c. d. 6. n. 40. Tan. l. c. Sylu. Turr. Vasq.*

V. Non tamen licet iuuare in effractione carceris, vt habet communis; tum quia executio ipsa effractionis soli Reo licita est, propter ius vitæ conseruandæ, tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. *Less. l. c, v. Bon. d. 10. q. 3. p. 1.*

Quæres. An Reo liceat appellare?

Resp. Si sciat sententiam esse iustam, & iustè processum esse, non licet (licet tamen supplicare) quia id esset Iudici calumniam imponere. Imò iniustè appellans tenetur de damno. Si verò putet sententiam iniquam esse, aut iniustè processum esse; aut si diuersæ sint opiniones, potest appellare. *v. Tan. l. c. nu.* 100. *C. Lugo l. c. a.* 14. *Sanch.*

DVBIVM. VIII,

Quomodo Confessario agendum cum Reo?

Resp. Obseruando sequentia. 1, Instruat eum, quòd quæ secum in foro conscientiæ agit, cum Iudicibus non communicetur; ideoque siue sit nocēs, siue innocēs, id ei nec prodesse nec obesse possit. Ratio, quia aliàs multi conātur se falsò probare innocentes, vt à Confessario iuuentur: alij contra falsò se nocentes dicunt, quòd timeant, ne Confessarius conferat cum Iudicibus. ipsi que reuocentur ad torturam. Vnde expedit, 1. Vt non temerè euulget Confessarius accepta extra confessionem. 1. Vt ad confessionem sacramentalem Reum non admittat, nisi postquam in foro profano res sunt liquidæ: vix enim adigi poterit, vt omnia fateatur ob timorem; ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Iudici: ante tamen de contritione agendum est. *Delrio l.* 6, *c.* 1. *s.* 3. *Tan. d.* 4. *q.* 5. *dub.* 4.

II. Ne cogat importunis modis Reos, vt se tales fateantur; tum quia verè quidam rei non sunt, & victi illâ importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à Confessario in extremis deferantur, confitentur sacrilegè; tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione, & verâ ad Deum conuersione: de hac ergo labore, & sequetur bona confessio, non autem contrà. *Tann. l. c.*

III. Caueat, ne coram Reo censeat modum procedendi iudicialem; proindeque communiter non admittat querelas de iniuria facta, cùm non sit Confessarij ea iudicare, sed ad pœnitentiam disponere.

IV. Etsi

IV. Etsi quidam authores permittant Iudici vti dolis bonis, ad crimen eliciendum; non tamen id licet Confessario, ne ministerium eius infametur.

V. Non licet (secundum *Concil. Antioch. Can.* 33. & *cap.* 34. *Non licet.*) palam interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. *v. Tann. d.* 4. *q. vlt. dub.* 5. *num, num.* 128.

VI. Expedit habere cognita iudicia, & probationes deprehensas in iudicio, ipsumque modum processûs, vt & prudentius possit in suo foro agere, & Iudicem, sicubi opus, prudenter admonere.

VII. In confessione examinet, 1, An consortes criminis prodiderit, (si secundum suprà dicta tenebatur) & quidem si falsò alios infamarit, inducat ad reuocationem etiam cum periculo torturæ *v. Tann. d.* 4. *q.* 5. *dub.* 4. *num.* 103. & *dicta dub, superiore.* 2. Si saga sit, quo tempore, quâ occasione, in magiam sit lapsa; vt si postea neget, conuinci possit in eodem foro. 3. In qualitatem superstitionis, an ex animo Christianæ fidei renunciarit, dæmonem adorauerit, falsa de Deo & æternitate senserit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim coniunctis, vt marito, liberis, & an alios seduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessæ aperiat fraudes dæmonis, instruatque, quomodo ijs deinceps occurrendum, atque inter cætera suadeat fidei professionem, & frequentem Symboli repetitionem.

VIII. Sæpè non expedit post supplicium Iudici significare, Reum in extremis denuntiationes reuocasse; tum quia Iudices id parui faciunt (quàm rectè, vide *Laym.* & *Tann. l. c.*) tum quia frangit sigillum sacramentale, si non petitâ licentiâ, innocentiam denuntiari euulget, cùm eo ipso reuelet peccatum denunciantis. Quare si aliquando Iudicem monere expediat, rogandus est Reus, vt id extra confessionem, & coram testibus dicat, eo fine, vt Iudex moneatur.

IX. Si alicuius innocentiam ex confessione colligeret, (quod etsi difficile, non tamen impossibile esse docet *Tann. d.* 4. *q.* 5. *dub.* 4. *num.* 85.) id Iudici aperire, ac pro Reo intercedere

cedere, periculosum est, tum quia post publicatam Rei confessionem, ei non credetur: tum quia si plures audiat, hoc ipso aliorum nocentiam, de illis tacendo, videtur confirmare, cum fractione sigilli; tum quia Rei cognoscant, eum pro innocentibus intercedere, occasionem arripient, eum callidè sua facinora celandi. *v. Laym. l. 3. t. 6. c. 5. Tan. d. 4. q. 5. dub. 4 n. 95.*

X. Etsi pro Reis, etiam iustè damnatis intercedere aliquando possit, maximè apud magistratum supremum, iuxta scripturam, *Prouerb. 24. Erue eos, &c.* valde tamen prudenter & moderatè id faciendum: quia relaxatio potest esse illicita, Iudexque (non tamen Confessarius, nisi ea præuiderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur; imò & ipsi imputabuntur, cùm ex officio debuerit impedire. *v. Bon. in 8. prac. d. 10. q. 2. & 3. Tann. de iust. d. 4. q. 5. dub. 4.*

DVBIVM IX.

Quæ obligatio Medicorum, Pharmacopœorum, & Chirurgorum?

Resp. Tenentur ij imprimis, quando tale officium petunt, vel suscipiunt, sub graui obligatione, sufficientem habere scientiam, siue peritiam. *Nauar. cap. 25. Anton, C. Lugo d. 27. num. 1.* Deinde in curandis infirmis, seruare sequentes regulas. 1. Ordinariè debent sequi opiniones medicorum securas, & tutas. Ratio est periculum & damnum proximi. Ita *Bonac. Laym. Sanch. 1. mor. cap. 9.* 2. Quando certum aliquod est pharmacum, quod nimirum certò infirmis profuturum est, tenentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur. quia aliàs imprudenter proximum in periculo relinquerent. 3. Si non sint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, & tutiora; tum quia alioqui salutem proximi in discrimen adducerent; tum quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo & damno. 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium, nisi dubium, de quo scilicet dubitatur, num profuturum, an nociturum sit, possunt, imò debent

debent illud adhibere. Ratio, quia sic infirmi negotium vtiliter geritur, & si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cum alias spem vitæ non habeat. *Laym. lib. 2. tr. 1. ca, 5. Fill. num. 152. Bonac. de pec. d. 2 q. 4. p. 9.* Vnde resolues.

I. Medicus peccat, Si absque sufficienti peritia grauem morbum curare tentet. 2. Si occurrente graui & insolito morbo speciali studio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quàm profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata, explorandi gratia adhibeat, præsertim, quando de ijs non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter vtilia. 5. Si non bene perspectâ morbi naturâ, temerè adhibeat remedia obuia, vel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ, vel grauis læsionis. Si agnito ægroti periculo, opportunè non adsit, aut necessariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid suadeat Dei honori vel præcepto contrarium, v. g. incantationem, pollutionem, superstitionem, &c. 8. Si facile, & sine necessitate, à ieiunio absoluat, carnium esum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. *v. Bon. l. c. Nauar. c. 15. Azor. 1. p. l. 2. c. 17. Escob. l. 2. E. 3. ca. 9.*

II. Pharmacopola peccat, 1. Si rudis & ignarus munus exerceat. 2. Sine arte, vel diligentiâ, medicamenta conficiat, 3. Melle in potionibus pro sacchаro vtatur. 4. Si vnum medicamentum pro alio (nisi tamen esset æquè bonum & non maioris pretij) contra medici præscriptum, cum grauis damni periculo porrigat *v. Salas, dub. 34.* 5. Si medicamenta ad non patiendum, vel ad fœtum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. *v. Escob. l. c.*

III. Peccat Chirurgus, 1. Si sine scientia & peritiâ sufficienti, vulnera curare tentet, cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quando grauitas vulneris exigit, non consulat. 3. Si lucri amore, curationem protrahat. 4. Si mercedem iusto maiorem exigat 5. Si abortus causâ venam aperiat, aliudue remedium adhibeat. *v. Escob. l. c.*

DVBI-

DVBIVM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum sæcularium?

Resp. Eæ patent ex dictis de septimo præcepto: ex quibus *resolues*.

I. Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspicione praui vsûs. 2. Si paratus sit quodcunque pretium, etiam iniustum, ab emptore accipere. 3. Rem carius, quàm supremo pretio, vendat ob dilatam solutionem. 4. Mercium defectum grauem occultum non aperiat, pondus & mensuram imminuat. 5. Si in emptorum iniuriam, monopolium iniustum instituat, merces omnes vnius generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non nouit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres & invtiles nouis admisceat, & vendat eodem pretio vtrasque. 8. Si iusta tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cùm possit, non soluat creditoribus, cum graui eorum damno. 10. Si mercibus soluat, quod pecuniâ debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publice emat, vel vendat contra consuetudinem permissam. 12. Si iuret falsò, se tanto pretio merces comparasse. 13. Si contractum ineat quemcunque dubitans de eius iustitia, 14. Si emat res furtiuas, &c. *v. Escob. t. 2. E. 3. ca.* 12.

II. Bibliopola peccat. Si vendat libros prohibitos, vel lasciuos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. *v. Escob. ca.* 13.

III. Argentarius, siue Aurifaber peccat. 1. Si æs pro auro vel argento vendat, 2. Auro vel argento plus æris misceat, quàm ars requirit & emptoribus mixtionem non significet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtiuis aliquid emat, malâ fide. 4. Si communem lapillum pro pretioso vendat, vel pretiosum pro vili emat, &c.

IV. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant, 1. Si iurent se tali die opus perfecturos, quod sciunt, (vel dubitant) non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quàm ad opus sit necessarium; aut partes alicuius momenti, quæ supersunt, retineat sine voluntate domini. 3. Si diem festum sine graui causâ violent, perse, vel per suos famulos, &c. *v. Escob. c. 1. cap.* 13.

LIBER V

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata

CAPVT I.

De peccato in genere.

DVBIVM I.

Quid sit peccatum.

Espondeo. Est transgressio legis siue, vt ait *Tol.* est voluntarius recessus à regulâ diuinâ, per quã regulam intelligitur præceptum, tam naturale, & humanum, quàm diuinum: per recessum, intelligitur actus (vel eius omissio) qui sit non tantùm voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali aduertentia malitiæ quod addo, quia vt docet *Sanch. 1. mor. cap.* 16. cum *Vasq Bon. d. 2, q. 2. p. 3, num. 3. & 12. &c.* non sufficit ad actum peccaminosum, libertas & auertentia quæuis virtualis, vel interpretatiua, quâ scilicet quis aduertere poterat, & debebat; nec quæcunque actualis, quâ scilicet intellectus rationes commodi, & incommodi, in obiecto attendat: sed requiritur, vt aduertat moralem malitiam obiecti; aut saltem de ea dubium, vel scrupulum] concipiat. Ratio est, tum quia sine ista aduertentia; non

non est voluntarium, cùm non sit cognitum; quia, quamdiu talis cogitatio intellectui non occurit: non est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideoque nec libertas, ac proinde nec culpa; & censetur illa inaduertentia, naturalis & inuincibilis obliuio. Addit tamen *Tann. d. 4. de pec. d. 5. q. 5. dub. 5. num. 106.* non esse necesse, vt cõsideratio illa maneat actu, dum peccatum durat, sed satis esse, vt vel actu, vel virtute maneat, ita vt cum ea, vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data: vt fit in ebrio, qui peccat, non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis. *v. Baldel. l, 1. d. 16.* Verum recentiores communiter docent, talem, v. g. ebrium, non peccare formaliter, quando vsu rationis caret; sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse ante, dum præuidens malum, quod commissurus erat, eius causam dedit: aiuntque, dum quis actu peccat, semper esse, ac manere aduertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam, vt *v. apud Scholasticos* nam in ordine ad praxin, parum refert, vtrolibet modo loquaris.

Resp. II. Ad peccatum requiruntur tres cõditiones, vt patet ex prima responsione. 1. Vt sit voluntarium, id est, vt fiat à voluntate consentiente. 2 Vt sit liberum, id est, vt sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3. Vt aduertatur malitia. *ex quibus resolues.*

I. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque est in nèque à voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet: ideoque nec impedit communionem, siue is sit internus, vt cogitationes contra fidem, blasphemæ, obscœnæ, motus carnis, etiam vsque ad effusionem seminis; siue externus ac violentus v. g. stuprum virgini per vim illatum.

II. Defectu secundæ conditionis, subinde à peccato excusantur vehementissimi motus iræ, aut concupiscentiæ; quibus vsus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

III, Defectu tertiæ non peccat, qui die ieiunij, de præcepto nihil cogitans cœnat, vel carnes commedit, etsi aduertat eas sibi delectabiles. Item qui lapidem proiicit per fenestram, non aduertens periculum læsionis; vel qui contractum vsurarium

um celebrat, non aduertens esse talem. *Sanch. l. 1. ca. 16. num. 21. Regin l. 15. num. 75.*

IV. Damna & euentus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate secuti, & nullo modo præuisi, inculpabiles sunt: quia nec in se, nec in causis sunt liberi. Sunt verò culpabiles, si sint præuisi, nec diligentia sufficiens ex præscripto prudentiæ sit adhibita, ne sequerentur: eâ vero adhibitâ, etsi postea eueniant, culpâ vacant. *V*ti etiam, quando iuxta loci & temporis circumstantias, non apparet periculum mali ideoque nulla cautela est adhibita. Ita *Vasq. 1. 2. d. 124. ca. 2.* Quibus conformiter *Less. l. 4. ca. 3.* docet, si negligentia, ebrietatem aut euentus ex ea sequi solitos præcauendi, fuerit tantùm venialis, etiam mala, quæ præuideri poterant, tantùm venialia fore; quia cùm non in se, sed tantùm in causa sint libera, non possunt habere maiorem culpam, quàm ipsa causa.

DVBIVM II.

An, & quando desideria, & delectationes sint peccata?

Per desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propositum efficax rei malæ: per delectationem verò, simplex amor & complacentia obiecti cogitati, fruendo eius dulcedine, absque desiderio executionis: soletque dici morosa, non à mora temporis, cùm momento possit perfici; sed quòd voluntas, post plenam aduertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICVLVS I.

Quale peccatum sit desiderium malum?

Resp. I. Desiderium absolutum, siue cogitatio cum voluntate consentiente absolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem speciem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quem habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat ex *Matt. 5. Qui viderit, &c.* Ratio est, quia actus interior habet suam

ſuam bonitatem & malitiam ab actu externo, tanquam obiecto. Ita commun.

Reſp. II. Deſiderium cum conſenſu conditionali, quo quis aliquid concupiſcit, ſub tali conditione, quæ omnem malitiam obiecti auferat, non eſt peccatum, ſaltem mortale: v. g. vellem prædari, ſi à Deo mihi permitteretur; Si Iudex eſſem, malefactorem iſtum occiderem. *Valent. tom. 2: d. 6. q. 4. p. 4. Sayrus. Salas in 1. 2. tr. 13. d. 16. ſ. 27. Vaſq. dub. 116. ca. 2.* Si verò conditio malitiam non auferat, eſt peccatum: vt v. g. ſi cogites, ſi non eſſet infernus, mœcharer; ſi non eſſem religioſus fornicarer; ſi non haberem rationem mei ſtatûs, vlciſcerer, occiderem te. Item ſi id mihi feciſſes in adoleſcentia, vel antequam religionem ingrederer, vindicaſſem (intellige, ſi dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ ſumēdæ, ſi eſſet in tali ſtatu: ſecùs enim eſt ſi tantùm oſtendat, quid facturus fuiſſet in alio ſtatu) *Bon. de mat q. 4. p. 8. num.* Ratio reſponſionis eſt, quia etſi conſenſus conditionatus nihil ponat in rerum naturâ, ex parte obiecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, præciſâ conditione non auferente malitiam; ac proindè talis erit culpa, qualis eſſet illud amare abſque conditione. *Caiet. Sanch. 1. mor. c. 2. Vaſq. Laym. l. 1. tr. 3. ca. 6. num. 10.* Ex quibus reſoluuntur hi Caſus.

I. In omnibus, ſolo iure poſitiuo prohibitis, licitum eſt deſiderium cum conditione hac, *ſi prohibitum non eſſet*, v. g. ederem carnes die Veneris, ſi Eccleſia non vetuiſſet. Ratio, quia conditio omnem malitiam, quæ à ſola prohibitione eſt, aufert. *Azor. l. 4. c. 6. q. 10. Sanch. l. 1: c. 2. Vaſq. d. 116. ca. 2.*

II. Idem valet in prohibitis quidem iure naturali, licitis tamen in aliquo caſu, aut ſtatu, ſi is pro conditione apponatur v. g. occiderem Petrum, ſi Deus mandaret; ſuſpenderem furem, ſi eſſem Iudex; ducerem vxorem, ſi non eſſem Sacerdos, ſi eſſem liber à voto. Ratio, quia hæc ſub illo ſtatu ſunt licita. Rectè tamen monet *Sa V Peccatum*, huiuſmodi deſideria eſſe periculoſa, & vitanda, atque, vt ait *Caiet ibidem*, eſſe fatuas & diabolicas tentatioues. *Ibid. & Laym. l. 1. t. 3. c. 6. n. 10.*

III. Etſi

III. Etſi idem quidam, vt *Caiet. Sal. & Vaſq.* vniuerſim affirment de omnibus iure naturæ, & ſimpliciter prohibitis, ſi conditio impoſſibilis appoſita tollat rationem peccati ab obiecto vt ſi dicas, ſi non eſſet peccatum. fornicarer; eò quòd tunc conſenſus non videntur ferri in malum: probabilius tamen videtur, quod docet *Azor, Sanch. & Laym.* eſſe peccatum; eò quòd ſit intrinſecè malum, nec malitiâ ſuâ, (quæ in conſenſum circa tale obiectum traheret, niſi Dei lex arceret) exui poſſit; ideeque voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, ſi efficaciter feratur; quia ſi tantùm ſignificatio propenſionis naturalis in illud obiectum, non eſt peccatum. *Sanch. l. 1 c. 2. nu. 25. Lay. l. 1. t. 3. c. 6. n. 11. v. Card. de Lugo d. 16. nu. 376.*

IV. Gaudere & delectari de opere malo, ſub conditione, *ſi liceret*, v. g. in prædictis deſideriis efficacibus illicitis, quando conditio eſt poſſibilis, etſi poſſit excuſari à peccato, ſecundùm quoſdam Doctores ſi fiat tântùm ſecundùm appetitum rationalem, ſiue voluntatem: (ſecluſo omni alio periculo conſenſûs illiciti, & turpis motus; qui tamen quia communiter & connaturaliter ſequitur, vix tutum videtur in praxi) non poteſt tamen excuſari, ſi ſit delectatio voluntaria appetitus ſenſitiui, quæ propriè delectatio dicitur, fitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio diſcriminis eſt, quia voluntas poteſt ferri in obiectum abſtractum à malitiâ, cùm ſequatur intellectum, cuius eſt abſtrahere; appetitus verò, quia ſequitur imaginationem, non fertur in obiectum, ſub aliqua certa conditione ſtatûs, vel temporis apprehenſum, ſed vt eſt in ſe; ideoque talis delectatio eſt de obiecto abſolutè malo. *v. Laym. & Bon. de mat. q. 4. t. 8.*

ARTICVLVS II.

An delectatio moroſa ſemper ſit peccatum?

Reſp. Si terminetur ad cogitatum opus malum ſecundum ſe, eſt peccatum mortale, vel veniale, prout ipſum opus mortale, vel veniale eſt Ita commun. ex *D. Thom. 1. 2. q. 78. a. 8.*

Dixi

Dixi, *secundum se*: quia si delectatio sit tantùm de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum; quia sicut cogitatio v. g. de rebus obscœnis, in ordine ad doctionem, vel concionem, &c. bona est cogitatio autem de ijsdem rebus ex curiositate, est mala venialiter: ita consequenter, delectatio de tali cogitatione tanquam obiecto, non est mala, sed quandoque bona, quandoque venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur circa modum malè operandi, non circa ipsum opus malum; quomodo sine peccato sæpè nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella homicidia, fraudes, furta lapsus hominis, v, g. ex equo, &c. non secundùm se, sed modus furandi, rapiendi, artificiosus & industrius, modus cadendi inopinatus. *Laym. l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 2. Ex quibus resolues,

I. Licitum est gaudere, & delectari morosè de effectu bono, secuto ex opere malo: quia tunc delectatio non est de obiecto malo.

II. Si talis effectus secutus sit ex opere secundùm se quidem malo, hic tamen & nunc culpâ vacante, vt v. g. quia factum est in somno, amentiâ, ebrietate, inculpabili ignorantiâ, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundum se, sed vt est causa talis boni effectùs, docent *Less. l.* 4. *c.* 1. *num.* 105. & 106. ex *vasq.* 1. 2, *d.* 105, *ca.* 2. v. g. de solutione naturæ factà in somno. Ratio, quia obiectum delectionis istius non est malum. *v. Bon. de mat. d.* 4. *p.* 8. *nu.* 8. *Sanch.* l. 1. *mor. ca.* 2. *num.* 18. *Card de Lugo de pœn. d.* 16. *num.* 389, Imò addunt, licet aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio,) vt tale quid fiat sine culpâ; v. g. vt in somno eueniat naturæ solutio, ob finem bonum, dummodò desiderium non sit tam intensum, vt tale quid probabiliter causet; neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, aiunt, quia obiectum huius desiderij, aut gaudij, non est malum. *vid. Less. & Bon. l. c.*

III. Non est peccatum, saltem mortale, si coniuges delectentur appetitu tantùm rationali, de actu coniugij præterito, futuro vel posibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur; vel vidua de præterita. Ratio, quia hi actus habent obiectum licitum,

Dixi, *appetitu rationali*: quia si sponsus, aut vidua, voluntariè consentiat in delectationem sensitiuam, & carnalem, (quæ recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ, naturaliter oritur) mortaliter peccat, vt docet *Less. l. c. t.* 3. *ca.* 6. *Bon. Tann. Palaus v. Dian. t. misc. R.* 2. contra *Medi &c.* Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem, sensitiua & carnalis vt plurimum, imò etiam periculum consensûs in fornicationem, consequitur, oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in viduâ & sponsis: inter coniuges tamen, modo periculum pollutionis absit, etiam sensitiuam & veneram delectationem non esse mortale, docet *Fill. Bonac. de mat. q.* 4. *Sanch. Less. l. c. d.* 1, & *Dian. t.* 3. *misc. R.* 36.. Tum quia status matrimonij hæc excusat, vti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causâ institutos: tum quia hæc tendunt per se ad opus coniugale, licèt per accidens opus non exerceatur.

IV. Delectatio morosa, de rebus solo iure positiuo prohibitis, non est illicita; modo non fiat sub ratione prohibitionis, v. g, si Carthusianus, vel alius, die ieiunij se oblectet de cogitato esu carnium; quia non est de opere malo; cum lex tantum vetet comestionem externam. *Laym. l.* 1. *t.* 3. *c.* 6. *nu.* 9. *Less. l.* 4. *c.* 3. *d.* 14. *nu.* 111. & *nu.* 113.

V. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, reddere debet circumstantias operis, de quo fuit delectatio; v. g. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, in alio; vno, an pluribus in materia carnis, an de coniugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitat *Azor. Sa V. Luxuria, Salas tom.* 2. *t.* 13. *d.* 16. *s.* 6. *num.* 19. *&c.* si delectatio feratur in obiectum apprehensum secundùm totam suam malitiam, non autem si tantum secundum partem, v. g. in fœminam apprehensam vt non suam, non alteri nuptam, vel vt monialem: tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiam *Fill. Less. Bon. Dian. Palaus v. Card.*

Card. de Lugo d.16. num. 363. Aliud eſt de ipſo opere externo, quod ſemper fertur in obiectum, ſecundùm totam ſuam malitiam; aut etiam de deſiderio efficaci, quod fertur in opus externum ſecundùm ſe & vt eſt à parte rei, ac proinde eſt eiuſdem cum illo ſpeciei, ideoque eius circumſtantiæ ſemper fatendæ ſunt. *v. Auth. cit.*

Reſp. II. Si quis ſine cauſa & neceſſitate actionem exerceat, ex qua intelligit delectationem carnis naturaliter orituram, (v. g. ex curioſitate legit, vel audit turpia) tamen ſine directa intentione, & ſine periculo conſensûs, peccat venialiter; ſi verò iuſtam cauſam habet, nihil peccat. *vid. ſuprà in 6. pr. l. 3. t. 4. ca. 2. d. 4.*

Quæres. An voluntas delectationem carnalem poſitiuè reprimere teneatur?

Reſp. Si voluntas plenè eam aduertens, negatiuè & permiſſiuè ſe habeat, ita vt nec approbet, nec repellat, dummodo id non permittat ex ipſius delectationis complacentia, nec periculum ſit vlterioris conſensûs, probabile eſt quod docet *Caiet. Sanch. mor. ca.* 12, non peccare mortaliter: tum quia non conſentit in delectationem: tum quia moraliter eſt impoſſibile, omnes illos motus euitare; tum quia ex iuſta cauſa illos licet permittere, etiam ſecundùm aduerſarios,

Reſp. III. In praxi tamen verius videtur, quod docet *Vaſq. Azor, Leſſ. Bec.* 1. 2, *t.* 2. *ca.* 5. *q.* 5. ſine iuſta cauſa eis non reſiſtere, eſſe mortale: quia ferè ſemper voluntas eſt expoſita periculo conſensûs; & contrarium credere, eſt nimia ſui confidentia & præſumptio. Moderatè *Laym.* vtramque ſententiam probabilem fatetur, & ait, delectationem videri mortalem, niſi ſaltem actum ſimplicis diſplicentiæ circa illam elicias; etſi efficaciter animum ad alia diuertere negligas, cum facilè poſſis, & ſperes te tali modo poſſe depellere. *v. Laym. l.* 1. *t.* 3. *c.* 6.

DVBIVM. III.

De diſtinctione peccatorum.

ARTICVLVS I.

Quæ peccata diſtinguntur ſpecie?

Reſp.

Reſp. Peccata, quoad materiale, ſiue entitatem poſitiuam, ſpecie diſtinguuntur ex obiectis formalibus, & circumſtantiis ſpeciem variantibus, quatenus eæ obiecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè diſtringuuntur ab oppoſitis formis, ſiue rectitudine virtutis, quâ priuant: remotè autem & fundamentaliter, ex obiectis. Ita *Iann. d.* 4. *de pec. d.* 1. *q.* 2. Ratio primæ partis eſt, quia omnes actus ſpecie diſtinguuntur ex obiectis; peccata autem quoad materiale, dicunt ipſos actus. Ratio ſecundæ partis, quia priuationes proximè diſtinguuntur ſpecie à formis, quibus priuant: ſed peccata formaliter ſunt priuationes rectitudinum oppoſitarum. Ratio tertiæ partis quia rectitudo virtutis ſpecificatur proximè ex obiecto; ergo priuatio rectitudinis ex eodem remotè. *Ex quibus. reſolues*

Peccata ſpecie differunt, non tantùm quæ diuerſis virtutibus, ſed etiam quæ eidem opponuntur extremè; vt prodigalitas, & auaritia: vel ratione diuerſæ difformitatis, id eſt, quæ adeò diuersâ ratione & malitiâ eiuſdem virtutis materiam attingunt, vt quantum eſt ex natura eiuſdem peccati, non ſit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque propenſio vtrumque peccatum committendi; qualia ſunt homicidium, furtum, adulterium, detractio.

ARTICVLVS II.

Quæ peccata deſtinguantur numero?

Reſp. Numero diſtinguuntur duobus modis. 1. E diuerſis obiectis numero totalibus, non materialiter & phyſicè tantùm, ſed etiam formaliter & moraliter deſtinctis, 2. Per interruptionem actuum moralem, *Fill. t.* 12. *cap.* 8.

Dico, *moralem*; quia etſi ad diſtinctionem numericam phyſicè ſufficiat quæuis interruptio; in ordine tamen ad confeſſionem, non multiplicatur, niſi moraliter multi ſint: quia ſicut in confeſſione actus moralis, ita etiam multiplicatio & deſtrinctio moralis attendi debet.

Porrò actus moraliter interrumpuntur, ita vt nec virtuali-

tualiter, nec interpretatiuè manere censeantur, 1, Per contrariam voluntatem & propositum. 2. Per cessationem ab actu, voluntariam & liberam. 3. Per cessationem inuoluntariam & naturalem, siue ea fiat per somnum, siue per distractionem ad alia. Per somnum quidem, quia cùm in illo cesset vsus rationis, non continuatur actio libera & moralis: per distractionem verò, quia per illam prior cogitatio fit inuoluntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter, multiplicatur. Ita *Vasq. &c.* Quæ sententia, etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundùm *Fill. tr. 21. cap. 8. num.* 317. Ratio, quia etsi per hanc interruptionem, physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter; quia hoc ipso, quòd animus inuoluntariè distrahitur, remanet interpretatiuè prior voluntas, cùm non sit retractata, aut aliter interupta. *vid. etiam Baldell. d. 21. n. 3.* Ex dictis resolues.

I. Vnum numero peccatum committit, qui vno actu odij, vel detractionis, fertur in 10. homines; qui vno ictu duos occidit; qui vno actu vult omittere officium horarium per mensem, ieiunium per quadragesimam. Quia etsi hæc obiecta physicè sint plura, sunt tamen vnum moraliter & formaliter, quatenus in vno actu hic & nunc coniunguntur. Ita *Nauar. Fill. Bonac. d. 2. q. 4. p.* 1. contra *Azor Vasq. &c.* qui satis probabiliter dicunt esse peccata distincta. Verùm siue 10. peccata dicas, odisse v. g. 10. homines, siue vnum, parum refert cùm vnum hoc illis decem æquiualeat, proindeque obiecti grauitas in confessione exprimenda sit; quippe quæ actum in suo esse indiuiduali constituit, vt notat *Fill. Bon. Suar. de pœn. d. 22. ſ. 5.*

II. Actus voluntatis internus sæpius interruptus, & repetitus, physicè fit multiplex, moraliter tamen est vnum numero peccatum, in ordine ad confessionem, si consummetur in opere aliquo externo, per eum intento & causato, aut etiam in pluribus actibus externis, sibi inuicem subordinatis ad eundem finem: hinc v. g. qui furatur bibliothecam per totam noctem, etsi sæpius voluntatem furandi renouet, vnum furtum; & qui

ad occidendum alium pergens, sæpè voluntatem renouat, vnum homicidium committit. Ratio, quia est vna actio externa, ab internis intenta & causata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter vniuntur. *v. Baldell. d. 21. num. 4.*

III. Actiones externæ, licet numero distinctæ, ad eundem tamen finem, & actum principalem relatæ, modò non habeant distinctam ab illo malitiam, non distinguuntur ab ipso fine, & actu principali, moraliter loquendo, & in ordine ad confessionem: hinc oscula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imò etiam commitantia, & subsequentia, tanquam complementa & appendices operis, vnum numero peccatum sunt, vt docent *Nauar, ca. 6. num. 17. Azor l. 4, ca. 4. q. 6. Fill, &c.* Ratio quia sunt vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis, eiusdem actus humani & obiecti, in quo omnia prædicta moraliter vniuntur.

Dixi, *complementa*: quia si similes actus non sunt initia, vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex acto præterito ex natura rei non consequantur, distinguuntur numero; vt v. g. si quis de fornicatione glorietur; proindeque illi in confessione explicandi sunt separatim, non autem priores, vt docet *Suar, tom. 4. de pœn. d, 22. ſ 1.*

CAPVT II.

De Peccatis in specie, mortali & veniali.

DVBIVM I.

Quid sit peccatum mortale, & veniale?

Resp. I, Mortale est, quod ob sui grauitatem, gratiam & amicitiam cum *Deo* soluit, pœnamque æternam meretur. Dicitur, *mortale*: quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitualem tollit; & mortem animæ affert.

Veniale est, quod ob suam leuitatem gratiam & amicitiam non tollit, etsi feruorem charitatis minuat, & temporalem

pœnam mereatur. Dicitur, *veniale*: quia saluo vitæ spiritualis principio, scilicet gratiâ, languorem animæ facilè curabilem infert, veniamque facilè consequitur.

Resp. II: Mortale peccatum duplex est aliud est mortale ex genere suo: aliud & accidente. Mortale ex genere suo est, quod per se lædit charitatem Dei, vel proximi, quoad personam, res aut iura, vel nosipsos corrumpit grauiter. Ita *Azor. l. 4. ca. 9. Sanch.* 1. *mor. ca.* 3. Vnde resolues.

I, Peccata contra bonum proprium commissa, vt plurimum sunt venialia ex genere, vt v. g. inutilis & vana concupiscentia, vana oblectatio, prodigalitas, curiositas, superfluitas cultûs & vestitûs, nugæ, otium, excessus in cibo, potu, somno risu, vsu coniugij, timore, tristitiâ, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

II. Peccata contra virtutes Theologicas, sunt mortalia ex genere suo; quia nocent bono alicui interno Dei, v. g. veracitati, misericordiæ, charitati. Item ferè omnia quæ fiunt contra Decalogum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta nocent similiter Deitati, scientiæ, omnipotentiæ diuinæ, eiusque honori externo vel interno: quæ verò contra reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, bono, aut iuri proximi.

III. Peccata illa septem, quæ dicuntur capitalia, non omnia sunt mortalia ex genere suo; quia non omnia grauiter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipsos corrumpunt.

Resp. III, Mortale ex accidente dicitur, cùm actus aliquis venialis, aut indifferens, fit per accidens mortalis, de quo *infrà*.

DVBIVM II.

Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale, fiat per accidens veniale?

Resp. I. Tria requiruntur ad Peccatum mortale, quorum si vnum desit, sit veniale, quod aliàs ex se est mortale. 1. Ex parte intellectûs, plena aduertentia & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis, perfectus consensus. 3. Grauitas materiæ, saltem vt plurimùm. Ratio primæ & secundæ partis est, quia spectatá fragilitate humanâ, non videtur decere diuinam bonitatem; æternis suppliciis punire hominem, absque plenâ consideratione & consensu. Ratio tertiæ partis, quia vbi materia parui est momenti, ibi moraliter modica offensio esse reputatur vt plurimùm.

Resp. II. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale: vt patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectûs, non sit perfecta aduertentia malitiæ, seu deliberatio, Signa autem imperfectæ deliberationis sunt. 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens, apprehendisti esse malum. 2. si pòst, vbi meliùs consideras, Iudicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissimà passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita vt ferè nescieris quid ageres.

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus, Signa autem imperfecti consensûs sunt. 1. Si ita dispositus fueris, vt licet facilè potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet num consenserit, præsertim si sit vir timoratus 3. Si quis soleat esse ita affectus, vt malit mori, quàm expressè mortaliter peccare: quia talis non facilè consentit. 4. Si quis valdè timidè & suspensè processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit, non plene sui compos, &c. iudicetque se id non fuisse facturum, si plenè vigilasset. *v. Sanch.* 1 *mor. ca.* 10. *Baldell. l.* 10. *d.* 8.

Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parui momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali iudicio prudentis, cui sequentes regulæ seruient. 1. Vt de materia iudicetur, non tantùm ipsa secundùm se absolutè est consideranda, sed etiam respectiue ad finem intentum: ad quem si parum facit, leuis est; grauis autem, si multum, vt docet *Vasq.* 1. 2. *d.* 158. 2. Attendendæ sunt circumstantiæ: quia sæpè fit, vt res ex se leuis, attentis circumstantiis boni communis, vitandi scandali &c. fiat grauis 3. An pars aliqua rei præceptæ sit grauis, ea spectāda est tum absolutè, & secundùm se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiæ paruæ

paruæ, vel secundum se, vel secundum effectus à se productos, moraliter coniungantur, fit materia grauis: quia tunc omnes moraliter reputantur pro vna. Contra verò non censetur materia grauis, si paruæ materiæ, nec secundùm se, nec secundum effectus relictos, inter se vniantur. *Ex dictis resolues.*

I. Peccas mortaliter, ita vt fiat materia grauis, si sæpè modicum furaris, & non restituis, iuxta dicta *l. 5. t. 5. ca. 1. d. 3. casu* 1. item si interruptim psalmos aliquot ex eodem officio omittas: si eodem die ieiunij sæpius parum comedas, eodem festo sæpius parum labores.

II. Non peccas grauiter, si diuersis festis modicum labores; si quotidie in Quadragesima parum comedas. Quod verum est, etiamsi simul haberes propositum ita faciendi: quia cùm ista moraliter inter se non vniantur, singula sunt parua *v. Sanch. l. c.*

III. Non peccat mortaliter, qui diuersis diebus violat votum, quotidie, aut singulis diebus modicum quid orandi, vel paruam eleemosynam dandi, si sit onus affixum diei: quia cùm quotidie cuiusque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuatur. Quod verum est, etsi proponat semper omittere: quia illud propositum non fertur in rem grauem. Imò contra *Sanch.* id quidam verum putant, etsi quis 100. vota diuersæ speciei, in materiis valde leuibus, vno die implenda haberet: quia materiæ illæ cùm sint independentes à se, non vniuntur. Si tamen similia vota non sint onus affixum diei, sed tantùm dies præfigatur vt terminus, vltra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, postquam ad materiam notabilem peruentum fuerit,

IV. Probabile est, eum, qui ter vel quater 1000 aureos in causas pias vouisset, non peccaturum mortaliter, si tres non solueret: quia etsi talis pars, absolutè in se spectata, sit notabilis, comparatione tamen totius, morali iudicio non valde videtur æstimanda. *v. Laym. l. 1. t. 3. ca. 5.*

DV-

DVBIVM III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actus indifferens, transeat per accidens in mortale?

Quinque modis id fieri communiter, docet *Sanch. &c.* 1. Ratione finis adiuncti. 2. Ratione finis vltimi. 3. Ratione contemptus. 4. Ratione scandali. 5. Ratione periculi. De singulis dicam breuiter.

Resp. I. Peccatum veniale transit in mortale, ratione finis adiuncti; vt si quis leuiter mentiatur, ad copulam carnalem extorquendam: quia cùm finis mortalis ametur, mortale est. Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis: quia seclusâ malitiâ mortali finis, manet veniale.

Resp. II. Transit item in mortale, ratione nimij affectus in rem aliquam; vt si v. g. vltimum finem in eâ constituas. Ad quod non sufficit valde intensè & vehementer ferri in obiectum, sed requiritur, vt appretiatiuè illud ita æstimet, saltèm virtualiter, vt paratus sit, eius causâ transgredi præceptum obligans sub mortali: vt si quis ita inordinatè afficiatur ad fabulas, lusum, personam, vt malit festo omittere sacrum, &c. quàm illis priuari. Notat autem *Bonac.* hunc affectum, non tantum habitualem, sed actualem esse debere, vt peccatum contrahatur: quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum, habitu tantùm es paratus.

Resp. III. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptûs absoluti, & formalis.

Dico autem, *contemptum absolutum & formalem*, quando nimirum ideo formaliter & absolutè præceptum violatur quia ipsi, aut superiori subiici renuis, quod est peccatum superbiæ consummatæ; vel quando ideo non vis obedire præcepto, quia præceptum est, & est peccatum inobedientiæ formalis: quorum vtrumque grauiter pugnat cum charitate debita superiori. *Ex quibus resolues.*

 I. Non

I. Non est mortale, si velis quidem obedire, & subiici absolutè, nolis tamen hic & nunc in re modica; aut si authoritatem legis, vel præcipientis admittas, executionem tamen hic & nunc contemnas. Ratio quia non est contemptus absolutus & similiter, sed tantùm secundùm quid.

II. Si præcisè indignatione, malitia, praua consuetudine, aliàve causa, præceptum violetur, & non ex contemptu potestatis superioris, non est mortale, quia non est contemptus formalis, sed tantùm interpretatiuus.

III. Est mortale, facere vel omittere aliquid, ex contemptu iustæ legis humanæ. Item ex contemptu Dei præcipientis, vel etiam consulentis (quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret) & denique facere aliquid ex contemptu Prælati vt sic & vt à Deo authoritatem habentis; non tamen vt talis hominis, indocti, imprudentis, imperfecti: quia hoc posterius, non est contemnere absolutè & simpliciter, sed tantùm secundùm quid. *v. Sanch. 1. mor, c. 5. Bon. de peccat. d, 2. q, 3. p. 5.*

Resp. IV, Peccatum, vel opus indifferens, habens mali speciem, transit per accidens in mortale, si ruina per illud proximo causanda, sit mortalis. Ratio, quia tali operi superadditur aliquid, grauiter repugnans charitati. *v. dicta de scandalo, & Fill. t. 21. c. 6. q. 10. n. 212.*

Ref. V. Veniale, vel opus indifferens, transit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale: quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter: quia talis salutem animæ contemnit, cùm tam probabili eius periculo temerè se exponat. Vnde in confessione explicanda est species peccati, cuius periculo se obiecit: quia eodem genere peccati peccauit. Proximum autem periculum censetur, quod frequentes homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

CAPUT III.
De peccatis capitalibus in specie.
DVBIVM. I,
Quid sit Superbia, & quale peccatum?

Resp.

Resp. I. Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ: mortalis ex genere suo, si sit consummata & perfecta, id est, si quis ita excellere appetat, vt Deo, superioribus, eorumque legibus subiici nolit. Imperfecta tamen, quâ quis subiici non renuês ijs, quibus debet, & in suo tantùm affectu sese magnificat, est tantum veniale, vt docet *Caiet. &c. V. superbia*, quia sine Dei, & aliorum despectu, plus iusto se efferre, non est grauis inordinatio: esset tamen grauis, si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abiectione.

Resp. II. Filiæ superbiæ sunt tres. 1. Est Præsumptio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra vires. Est communiter veniale tantùm: fit tamen mortale, si damnum Deo, aut proximo afferat, v. g. si præsumas iurisdictonem Ecclesiasticam, potestatem ordinis sacri. Item officium Medici, Aduocati, Confessarij, &c. sine debita peritia. *Less. l. 3. c. 2. d. 3. & suprà l. 4. t. 3. d. 9.*

2. Est Ambitio, quæ est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito maioris; vt si ambias Beneficium, vel officium, quo es indignus; vel illicito modo & medio, v, g. per simoniam. Est per se peccatum veniale: fit autem mortale, vel ratione materiæ exqua, vel ratione medij, per quod honor quæritur, vel ratione damni, quod proximo infertur. Denique si moderatè honor appetatur ob honestum finem, erit actus magnanimitatis, vt docet *Laym.*

3. Est Vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ; cuius finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, siue veræ, siue fictæ. Dicitur, *vana*, quando quæritur ex re mala, falsa, aut ficta; aut quæ non est digna gloriâ, vel non tantâ; vt opibus, nugis, &c, aut apud eos, qui non bene de re iudicant, aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale; mortale sæpè per accidens, vt dictum de ambitione. Imò vt contra *Anglum.* rectè docet *Sylu. Nauar ca. 17. &c.* est tantùm veniale res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam, v. g. cōcionari. *Porro* per vanam gloriam dupliciter peccatur, iuxta *D. Thom. 1. 2, q. 13.*

1. Di-

1. Directè; idque vel per verba; estque jactantia: quæ est venialis per se, si sit de rebus bonis (v. g. ieiunio, oratione, &c. etsi per accidens sæpè ratione damni, si sit falsa, fiat mortalis; vti etiam 1. si quid dicat contra gloriam Dei, vt Ezech. 28. *Deus ego sum.* 2. si prorumpat in contumelias, v. g. Non sum sicut ceteri hominum, adulter, &c. vt & hic. 3. ex fine malo. 4. si cum notabili damno proximi fiat. 5. si de re mortaliter mala; quia approbatio operis eandem cum illo speciem habet; (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltem quando cum iactantia de peccato coniuncta fuit complacentia eiusdem. Quod addo, quia si absque ea fuit, *Nauarr. Palaus, & Dian: to. 2. tract 4. R. 116* docent, contra *Sanch. Lopez, Rodriq. &c.* non necessariò explicari. *v. Card de Lugo d. 6. n. 167.*) vel per facta, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur Inuentio nouitatum. hæc enim solet vulgus admirari, vt peregrinas vestes, opiniones, &c, mortale, si notabiliter corrumpat iuuentutem, vel mores. Si verò facta falsa sint, est Hypocrisis; v. g. si quis boni aliquid faciat, vt videatur bonus, etsi non sit: quæ ex se venialis est nisi fit cum iniuria, vel contemptu Dei, & proximi. 2. Indirectè, in quantum quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrudliciter. 1. Per intellectum; & est Pertinacia, quâ quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ: quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni momenti; vel si sit coniuncta cum periculo tertij, v. g. si medicus cum periculo ægroti maneat in sententiâ. 2, Per voluntatem; & est Discordia: quâ peccatur mortaliter, quando est circa bonum Dei, vel proximi in quo deberent esse concordes. 3. Per verba; & est Contentio, quæ est mortalis quando animo contradicendia altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem animæ, aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi quod debet; & est Inobedientia. *vid. baldel,*

Resp. III, His tribus superbiæ filiabus, respondet Pusillanimitas, qua quis nimium sibi diffidens, detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est: veniale est ex genere suo; fit mortale, si detrectes ad quod teneris sub mortali. *v. Less l, 3. c. 2. Lay. l, 3. s. 5.* Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Audiens laudem alterius, vel suam, de re mortaliter mala, peccat mortaliter, si approbet, suspiciat, admiretur vt laude dignum. *Sanch. Bald. d. 29. l. 3.*

II, Vituperans alium ob vindictam non sumptam, aliùdve graue malum, vel peccatum omisum. v. g. fornicationem, peccat mortaliter; quia est species iactantiæ, & est cum approbatione peccati & occasio committendi. *Ibid.*

III. Inducens in ciuitatem nouos habitus, & præuidens, quod suo exemplo moralem necessitatem imponat aliis, vt sumptus faciant supra vires, & postea non possint alere quos debent, vel creditoribus non satisfacere, peccat grauiter. *Baldel. c.*

IV. Exornare se nimium ex animi leuitate, vel vanitate, per se tantùm est veniale. *Ibid.*

V. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortale esse dicit *Bald. l. c.*

VI. Simulare improbitatem est peccatum, (quia est mendacium & quidem scandalosum, potestque esse mortale.) Neque id fecerunt sancti, nisi faciendo id, quod ex se est indifferens, & permittendo ab aliis accipi, vt signum improbitatis, cùm tamen nec ex natura, nec eorum intentione esset tale.

DVBIVM II.

Quid Auaritia?

Resp, I. Est inordinatus appetitus temporalium. Vnde ex hoc, & regulâ suprà tradita, de peccato mortali, *resolues sequentes Casus.*

I. Est ipsa ex genere suo venialis.

II. Cùm verò eò excrescit, vt eius causâ diuinas leges prævaricari non dubites, fit mortalis.

III. Prodigalitas, quæ opponitur auaritiæ, & consistit in defectu conseruandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis

venialis: leuior, quàm auaritia, quia minus abit à virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis, & vxori paupertatem crees; si impotentem te reddas ad soluenda debita; si profundas bona Ecclesiastica, piis causis obnoxia. *v. Less. l. 2. ca. 47. d.* 8.

Resp. II. Filiæ Auaritiæ sunt sequentes.

I. Obduratio cordis, (contra misericordiam) egenis & pauperibus non compatiendo, eos obiurgando, debita durè nimis exigendo, quando creditor non est soluendo, &c. Hâc aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynæ, vel charitatis vrget, & tamen ex tali duritia non subuenitur. *Nauar, ca.* 27. *Tol. l.* 8. *ca.* 26. *v. dicta de charitate proximi.*

II. Inquietudo cordis hoc est, vehemens, & inordinata applicatio mentis, ad acquirendas, vel conseruandas diuitias, cum inani & vano timore, ne non acquirantur, vel perdantur. Est mortalis, quando retrahit à spiritualibus, vel aliis, ad quæ ex præcepto graui obligamur, (v. g. auditione Missæ) vel inducit superfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed tempore vel loco indebito; v. g. de familia, messe, vindemia, quando quis est in templo, vel vacandum est Deo. *S, Thom.* 2. *q.* 55. *a.* 6. *Regin. l.* 23. *c.* 2. *q.* 5. *Escob.*

III. Violentia: mortalis est, quando est iniusta, & circa materiam grauem.

IV. Fallacia, siue dolus in verbis: potest esse mortalis, ratione finis, vel mediorum.

V. Fraus, siue dolus in facto. Est mortalis ex genere suo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (v. g. si ea vitium habet vel non sit qualis existimatur) quàm ratione pretij. *Nauar. c.* 23. *Tol. l* 8. *c.* 47. *Escob.*

VI. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum illius: mortalis est ex genere suo. Contingit ferè tripliciter: 1. Circa personas; quomodo Iudas Christum, Dalila Sampsonem, prodidit. 2. Circa res, vel immobiles (vt si miles manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, vt si pecuniam, vestem, &c. cuiuspiam, absconditam, prædoni ostendas. 3. Circa secretum: vel sibi commissum reuelando, quod est contra fidelitatem & iustitiam, siquidem promissum fuit; quia est pactum onerosum, vt docet *Card. de Lugo d.* 14. *nu.* 139. & quidem mortale, si præuidere possis inde secuturum notabile aliorum damnum. vel discordiam; aliàs veniale) alienas literas aperiendo, & legendo. Quod postremum, si fiat ideo, vt sciat secreta alterius, est Curiositas; & si sit in re graui, per se est mortale: quod quia communiter ante apertionem nescitur, communiter esse mortale, docet *Tol.* 8. *ca.* 45. *Baldel. l.* 3. *d.* 11. *Nauar. c. pen. d.* 6. *de pœn. Mol. Laym. l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *ca,* 4. (qui addit, eum qui dolosè alienas literas aperit, & legit, cum alterius iniuria vel damno, crimen falsi committere.) Dixi, *per se esse mortale*; quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima authoritate, iusta ex causa fiat *Vnde resoluuntur Casus seq.*

I. Literas alienas aperire, & legere, sæpè non est peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse in tuum iniustum damnum, vel iniuriam tuam cedere, quam intendas auertere; quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire literas, non tantùm hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli, ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse iudicant. *Nauar. ca.* 18. *Regin. l.* 24. *num.* 60. *Escob. Card, de Lugo d.* 14. *nu.* 148.

II. Communiter etiam peccatum non est si, consensus expressus habeatur eius, à quo vel ad quem mittuntur, (neque lex specialis vetet, *Card. de Lugo l. c.*) vel tacitus saltem; vt si facias sub ratihabitatione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita *Escob. ex Nauar. Regin. &c. l. c.*

III. Superior Religiosus, literas suorum subditorum, (dummodò non mittantur ad superiorem maiorem, vel talem, quē statuta eximant, nec ab eo veniant) licitè aperit, & legit; siue ex Religionis statuto, aut consuetudine; siue ex suspicione probabili, quòd mali aliquid contineant. *v. Escob. Peirinum de relig. to.* 1. *q.* 2. *ca.* 1. *Dian. p.* 3. *t.* 6. R. 55.

IV. Nec est peccatum, si necesse sit, vel expediat ad iniuriam

iniuriam alteri imminentem auertendam; dummodò non plus legatur, quàm ad eum finem necesse est, *Card. de Lugo l.c.*

V. Qui aperit & legit, existimans non contineri res magni momenti, venialiter tantùm peccat. *Card. de Lugo l.c.*

VI. Si literas ab alio dilaceratas: & in publicum à domino abiectas, recolligas, & iunctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est nullum autem, (per se) si, vt ex illa notitia tibi prouideas: quia quod pro derelicto habetur, in vsum suum conuertere licet. *Baldel. S. Anton. & Rosel. Sylu. V emptio. q.* 17. *Laym. l.* 3. *s.* 5, *t.* 3. *p.* 1, *ca,* 4. *num.* 4. *Dian. tom.* 2. *t.* 6. *misc. R.* 55. Rectè tamen notat *Laym. l. c.* talem ex charitate teneri, non manifestare secretum ijs contentum, si damnum inde cuiuspiam prouenire possit, imò (addit) reuelans eiusdmodi secretum (cuius notitiam etiam iustè acquisiuit) contra iustitiam peccabit, si intelligat, audientes eâ notitiâ vsuros, ad damnum iniustè inferendum. *v. Laym. l. c.*

Dixi, I. *à domino proiectas:* quia si vel ab alio proiectæ (domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi II. *In locum publicum*: quia si in ignem, vel fornacem v. g. proiectæ sint, vt comburantur, peccas, si extrahas, & legas *v. Card. de Lugo d.* 15. *nu,* 150.

Dixi III. *Per se*: quia fieri potest vt ea contineantur, quorum lectio sit pernitiosa.

VII. Qui furtiuè scripta alterius secreta, ipso inuito legit, peccat. Et 1. quidem peccato curiositatis; etsi faciat animo discendi, & sine suspicione damni. 2, iniustitiæ: quia quisque habet ius secreti suis scriptis, quæ aliis non vult esse communia. *Nauar. ca.* 15. *Mol. tom.* 5. *d.* 36. *num.* 2. *Regin l.* 24. *ca.* 6. *num.* 119. potestque aliquando esse mortale, si nimirum fiat cum notabili damno; vel alter valde cupiat esse secreta, grauissimeque sit laturus. *Baldel. d.* 11. *v. etiam Card. de Lugo l. c.*

VIII. Quicunque secretum violat absque iusta causa,
cum

cum alterius damno; vel qui literas alterius iniustè aperit, ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bon. d.* 2. *de rest. q.* 1. *p.. Trul. l.* 7. *ca.* 10. *d,* 32.

DVBIVM. III.

Quid Luxuria?

Resp. Est appetitus inordinatus venereorum, quorum vsus cùm ex natura sua institutus sit ad conseruationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei. Proinde qui abutitur. lædit Deum & homines. Est mortalis ex genere suo. *v. suprà l.* 3. *t.* 4. *ca.* 2. & *l.* 5. *c.* 1. *d.* 2.

Resp. II. Filiæ *Luxuriæ*, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octo: quatuor ex parte intellectus; & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cæcitas mentis; cùm quis adeò est addictus turpitudini, vt de cœlestibus non cogitet,

2. Præcipitatio, quâ quis ex eadem causa, sine consilio operatur.

3. Inconsideratio; quando in modo delinquit, inconsideratè agens, quæ statum vel personam dedecent.

4. Inconstantia; quando quis ex eodem affectu voluptatum, à piis propositis mox deficit.

5. Amor sui; talis enim homo ob voluptates, se ipsum finem suarum actionum facit, non *Deum*.

6. Odium Dei: lasciuus enim solet à rebus diuinis abhorrere, imò ab ipso Deo, tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi: amor enim voluptatum carnalium, ita animum afficit, vt subinde etiam beatitudini æternæ paratus esset renunciare, si præsentibus frui semper permitteretur.

8. Horror futuri sæculi; quando voluptatibus immersus, mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis mediis propagare studet, &c.

Prio

Priores quatuor ſunt mortales, quando finis vltimus in creatura ponitur :vel præceptum aliquod *D*ei, grauiter obligans, prætermittitur. Poſteriores quatuor ſi plenus ſit voluntatis conſenſus, per ſe ſunt mortales; ex indeliberatione, vel aliâ actuum imperfectione, ſæpè veniale, *v. Eſcob, & Baldel. ll. cc.*

DVBIVM IV.

Quid inuidia?

Reſp. Eſt triſtitia de alterius bono, prout illud eſt diminutiuum propriæ excellentiæ; ita vt hæc directè ſit contra charitatem, hæc enim gaudet de bono proximi, quod inuidia deſtructum optat, vel non deſtructum dolet. *Vnde reſolues.*

I, Eſt ex genere ſuo mortalis: & grauiſſima quidem, atque in ſpirituum S. ſi ſit de ipſa gratia, vel auxilio Dei.

II. Filiæ ſimiliter ex genere ſuo mortales ſunt, ac numerantur hæ: 1. Odium, de quo ſuprà. 2. *D*etractio, de qua *in præc.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Suſurratio, quæ eſt oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipſius cum aliis; quam proinde ſuſurro reſtituere tenetur, & iterum reconciliare, non ſecùs ac detractor famam. *v. in præc.* 8.

III, Si triſtitia ſit de bono alterius, in quantũ ex eo tibi, vel aliis times nocumentum, v. g. inimicus tuus eſt euectus ad officium, vt tibi faciliùs poſſit nocere, non eſt peccatum, niſi ſit inordinatus. *Leym. l. 3. t. 3. c.* 10.

IV. Si triſtitia ſit ex eo, quòd nobis deſit bonum, quod aliter habet, ita tamen, vt illud alteri nan diſcupiamus, non eſt inuidia, ſed æmulatio, ſeu zelus: qui ſi eſt circa bonum honeſtum, eſt laudabilis; ſi autem circa temporalia, interdum eſt veniale; vt ſi bonum dolenti ſit improportionatum, quale eſſet, ſi ruſticus doleret ſe non eſſe Regem. *Laym. l. 3. t. 3. cap.* 10. *num.* 2.

V. Si triſtitia eſt ex bono alterius, in quantum ille eſt indignus, non eſt, inuidia, ſed indignatio; quæ non eſt peccatum: erit tamen, & quidem mortale, ſi vel Dei prouidentiam arguat. (eſtque blaſphemia) vel ſi ita afficiat; vt ducat homines ad malum imitandum. *Caiet. Laym. l. c.*

VI. Si doleas, quod alter tibi æqualis, vel non multum inæqualis, in excellentia creſcat, ita vt te fiat ſuperior, & ipſum incrementum excellentiæ apprehendas vt tibi malum, eſt propriè dicta inuidia; inuidus enim dicitur, quod non ſit videns, quia bona alterius ſine triſtitia videre non poteſt. *Baldel. d. 29. l.* 3. & ſic peccare ſolent, 1. Ambitioſi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cum in eo ponant, vt in illa re ſint ſoli, ac ſingulares, dolent & triſtantur, ſi alii accedant. 2. Puſillanimes, quibus cùm omnia videantur magna, quouis bono alterius putant minui ſuum: ſic mulieres v. g. facilè apprehendunt, ac dolent, ſe ſuperari bono alterius, v, g. formoſitate. 3. *S*enes reſpectu iuuenum, & quicunque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alii facilè conſequuntur. *Bald. loc. cit.*

VII. Qui in aduerſis ſuis, vel ob aliorum proſperitatem, optat ſe non fuiſſe natum; vel ſe brutum animal factum fuiſſe, vel diem eſſe maledictum, quo natus eſt, vel alterum primò vidit, aut coniugem accepit; ſi tantùm intendat maledicere irrationali creatura, v, g. diei (ſiue ſit natiuitatis, ſiue coniugij) qui tot mala culpæ vel pœnæ protulit, videtur eſſe tantùm veniale (aliquando etiam nullum, vt Iobi) ſi autem deliberatè intendat optare malum homini, ſiue ſibi, ſiue alteri, illo die natis, vel coniugatis, mortale eſt. *Eſcob. & Marchant. man. ca.* 3.

DVBIVM V.

De Gulâ

ARTICVLVS I.

Quid ſit Gula?

Reſp. Ea eſt inordinatus appetitus cibi & potus: opponiturque abſtinentiæ, & committitur 5. modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquiſita. 3. Si plus iuſto. 4. Si voraciter.

5. Si nimis exquisitè præparata. *Laym. l. 3. ſ. 4. nu. 5.* Vnde resolues.

I. Gula ex genere suo est peccatum tantùm veniale; quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi.

II. Hinc probabile est, quod docet *Nauar. Tol. &c.* & non repugnat *Laym.* secluso scandalo & aliis, veniale tantùm esse, vsque ad vomitum se cibo & potu implere; idque etiam, si quis vomat, vt iterato possit bibere: quod tamen *V. Comedere, Sa aliiq; multi* putant mortale *v. Baldel. Escob. t. 2. E. 2. c. 5.*

III. Vix dubium est, licere esu aut potu, aliterve creare vomitum, si is salubris esse iudicetur.

IV. Mortalis interim censetur crapula ex accidente & nimia inordinatione; in his casibus. 1. Si quis gulæ causa violet ieiunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valdè grauiter valetudini noceat, id auertens; secus, si leuiter tantùm vt v. g. si febricitans haustu aquæ morbum augeat. 4. *Si* continuæ fiant comessationes, & compotationes, ita vt venter pro Deo habeatur. 5. *Si* quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infrà. 6. *Si* quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano; tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ; tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causâ medicinæ, aliave iustâ causâ, v. g. extremæ famis in obsidione; in quâ tamen sic vitam conseruare non teneberis. *Sanch. 1. mor. ca. 18. Less. Laym. l. 3. ſ. 4. Sa, Bon. Baldel. l. 3. ca. 29.* Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui vt officium suum melius administrent, haustu sanguinis humani se animare dicuntur; præsertim cum sanguis, secundum multos, animatus non fuerit. *v. Auth. citt.*

V. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur; nimirum ex parte animæ, 1. Hebetudo mentis, seu stupiditas nata ex crapula, v. g. vt non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo vel comedendo voluntariè, fit ineptus ad intelligenda vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria, vel ad quæ ex officio, aut alias sub graui peccato tenetur. *Baldel. d. 29. l. 3. num. 15.*

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quæuis inordinata, quæ omne peccatum sequitur; sed quæ mouet ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus, vel choreas inhonestas, &c. fitque mortalis, quando est inductiua alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quod illa sit in appetitu, istud in verbis, hæc in verbis, & gestibus, dicitque semper aliquam honestatem, licèt (per se, & secluso scandalo) venialem: v. g. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex leuitate ad risum excitandum: mortale tamen esset, si fieret causâ delectationis venereæ, *Baldell. l. c. Escob. t. 2. E. 2. ca. 4.*

Ex parte corporis, Immunditia, *V*omitus, & *S*eminis effusio. Quæ vltima, si voluntaria sit, mortale est. *v. Laym. lib. 3. cap. 3, Baldel. l. 3. cap. 29.*

ARTICVLVS II.

Quid sit Ebrietas?

*R*esp. Malitia ebrietatis plenæ & perfectæ, in eo consistit quòd quis sine iusta & graui causa, tantum ob voluptatem, aut ingluuiem, sciens volens, priuet se vsu rationis; non simpliciter, id quod fit in somno, modo naturali instituto ab authore naturæ, ad vitium & imaginis Dei conseruationem; sed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, ac simul insuper priuando se proximâ potestate vtendi ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun. Doct. *Vnde resolues,*

I. Perfecta ebrietas, quâ prædicto modo ratio planè sopitur, est ex genere suo mortale: quia censetur Deo iniurium, eius imaginem sic deturpare. Est communis *Doct.*

II, Non eſt peccatum, inebriare ſe ex præſcripto medicorum, ſi aliter ſanitas recuperari non poſſit *Sylu. Caiet. Laym.*

III. Nec item eſt peccatum, ſi quis cogatur intento enſe. *v. Leſſ. l. ca. 3. d. 4. ca. 3, num. 37. Azor, Baldel.*

IV. Mortale eſt, alium inebriare velle, vel prouocare ad æquales hauſtus, cum intentione inebriandi, aut aduertentia ſecuturæ ebrietatis, in ſe aliòve. *Leſſ. l. c.*

V. *S*i iuſta cauſa eſt, vt v. g. ſi grande malum non poſſit aliter impediri, niſi author inebrietur, licet eum inducere ad ebrietatem, quæ ſaltem ipſi non ſit voluntaria, vt ſcilicet præter intentionē, ideoque inculpabiliter inebrietur; v. g. vinum fortiſſimum, aut medicatum propinando, cuius vi ignoratâ decipiatur. Vnde ſic poſſes inebriare eos, qui alioqui eſſent prodituri vrbem, vel te abducturi. *Leſſ. l. c. & Sanch. l. 2. de mat. d.* 11. An verò hoc caſu liceat inducre ad ebrietatem ipſi voluntariam, dubium eſt. *Leſſ. l. 4. ca. 3. dub. 4. num.* 32. affirmat, quia; inquit, licet ſuadere & inducere ad minus malum, vt impediatur maius. *Laym. l. 3. ſ. 4. num.* 6. rectius negat: quia nullo caſu licet inducere ad peccatum.

VI. Si quis non præuidit periculum ebrietatis, & ſic vino captus eſt, aut in auram exiens, vènto turbatus eſt, nec hoc præuidit, vacat culpâ. Vnde multi excuſantur, qui prudenter ſæpé iudicant, adhuc ſe hauſtulum facere poſſe ſine noxa: deſinent tamen prudenter id iudicare, ſi contrariam de ſe experientiam habeant.

VII. *S*i quis poſt potum diſcernere adhuc poſſit inter bonum & malum, licèt nonnihil phantaſia turbata ſit, aut ſequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena eſt ebrietas: ideoque tantum peccatum veniale, quamvis ex grauioribus, ſi deliberatè ſit commiſſum. *v. Laym. loc. cit.*

VIII. *P*lena ebrietas notatur ex his ſignis, quæ dat *Le. dub. 2. num.* 36. *& Regin.* 1. *S*i quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo vel quando domum deductus. 2. *S*i commiſit ea, quæ nunquam alias ſanâ mente ſolet, v. g. ſi præter morem turpia ſit locutus, turbarit domū, vxorem verberauerit, &c

IX. *M*ala in ebrietae commiſſa, ſi præuiſa non ſunt, aut ſi adhibita cautio, culpâ vacant.

DVBIVM VI.

Quid ſit Ira?

Reſp: Eſt inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, ſecundùm D. *Thom.* dupliciter fieri poteſt. 1. Ex parte modi iraſcendi, vt v. g. ſi nimium interius exardeſcas, vel exteriùs per ſigna nimis pateſacias. 2. Ex parte obiecti, vt ſi vindictam appetas planè iniuſtam ob cauſam, vel ſi iſto maiorem, v. g. optando inimico mortem, quam non eſt meritus; vel exequendam propriâ authoritate; vel denique licèt vindicta iuſta ſit, non tamen eam appetas vt iuſtam, ſed vt ſatiatiuam animi tui maleuoli. *Vnde reſolues.*

I. Si ordinatè appetatur vindicta, non eſt peccatum iræ: vt cum ſuperiores iraſcuntur culpis ſubditorum, eoſque puniunt, ſeu vindicant.

II. Ira inordinata, primo modo antè dicto, eſt ex genere ſuo veniale; pòteſt tamen fieri mortale ex accidente, vt ſi addatur blaſphemia, maledictio, ſcandalum.

III. Ira inordinata ſecundo modo, eſt ex genere ſuo mortale: quia eſt directè contra charitatem. *Bald. l.* 3. *d.* 21.

IV. De filiabus iræ, quæ partim ſunt ex corde, vt indignatio, & Tumor mentis: partim in ore, vt Clamor, Blaſphemia, Contumelia, Maledictio; partim in opere, vt rixæ, pugnæ, ſeditiones, vulnera, diuerſimodè loquendum eſt ſecundùm regulam ſuprà datam. Nam 1. Indignatio, quæ eſt inordinatus affectus ex eo, quòd quis reputet ſe indignè à tali tractari, communiter eſt veniale: imò ſi ex iuſto rationis iudicio procedat, nullum eſt. Poſſet tamen eſſe mortale, ſi creſceret vſque ad liberatum odium, & contemptum perſonæ grauem. 2. Tumor mentis, quo quis moroſè excogitat diuerſas vias vindictæ, iiſque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum ſit, iudicandum eſt ex qualitate vindictæ, quæ excogita-

tur. *v. Tol. lib.* 8. *ca.* 58. 3. Clamor, cùm iratus extollit vocem, multa inordinate & confusè effundens, est veniale communiter, nisi aliud addatur. 4. Blasphemia est mortale, de qua supra. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 1. 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod obiicit, cum intentione illum inhonorandi, est ex genere suo mortale.

Dixi, *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliàve ratione, potest superior verbum aliquod aliàs contumeliosum obiicere, quomodo Christus vocauit Apostolos stultos; & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus grauius dehonoretur, quàm per delictum meruit. *v. Baldel. d.* 34. *num,* 16. Item vt docet *Caiet.* potest contumelia esse venialis tantùm, si sit parua tantùm; vel si sit tantùm materialis, sine intentione dehonorandi: modò non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur, saltem à mortali, multi parentes, dum filios vocant asinos, &c. item mulieres, pueri, & infimæ sortis homines, conuiciis se onerantes: quia cùm fides iis non habeatur, non læditur grauiter honor. *v. Bon. t.* 3. *q.* 2. *p.* 5. Denique si ioci causa, & per conuenientem recreationem, leues defectus obiiciantur, vrbanitas est, secundùm D. *Tho.* 2. 2. *q.* 72. *a.* 2. dummodò alter non contristetur, nec ad iram moueatur.

Contumelia etiam fit facto, tum indirectè, vt si imaginem, vel literas alterius conculces, comburas: tum directè, vt si virum honestum fuste cædas, ad ianuam eius cornua, &c. appônas, vel repræsentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat subsannatio, illusio, & derisio, quando fit signis, vt naso rugato, labiis extensis, &c. intendendo proximi confusionem: quæ si sit grauis, vel saltem proximus eâ grauiter contristetur, mortalia sunt, Bonac. *Mol. Baldel.* l. 3. *d.* 3. *&c.* ex S. *Thom.* Circa quæ: Nota. Quòd qui per contumeliam læsit alterius honorem teneatur hunc restituere, etiamsi fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, vel per honorificam, & amicam salutationem, vel inuitationem ad mensam, vel petitionem veniæ, (etiam subinde flexis genibus, & coram testibus) prout

prout læsio fuit grauis. *v. Card. de Lugo d.* 15. *num* 53. Adde quòd contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicare, non sit necessarium, vt contra *Fill. &c.* docet *Azor, Sa, Mol. Card. de Lugo d.* 16. *de pœn. num.* 269.

VI. Maledictio, quâ quis optat, vel imprecatur alteri malum, sub ratione mali, est ex genere suo mortale,

VII, Rixæ, si modum non excedant, vti & leuiculæ pugnæ, veniales sunt: secùs, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam: alter enim potest se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.

DVBIVM VII.

Quid sit Acedia?

Resp. Acedia, siue animi tædium, potest ex D. *Tho.* 2. 2. *q.* 35. *a.* 2. dupliciter vsurpari. 1. Generaliter, pro omni animi remissione in exercitio virtutum, eo quod labor aliquis sit adiunctus. 2. Particulariter, pro tristitia & tædio de diuina amicitia, eò quòd per virtutum exercitia laboriosa seruari debeat, & sic amicitiam illam non curet. *Vnde resoluuntur.*

I. Acedia accepta primo modo, tum demum est peccatum mortale, cùm ideo committitur opus vetitum sub mortali.

II. Acedia accepta secundo modo, ex se est mortale; quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ quoque facile iudicari potest, quæ sunt sequentes.

I. Malitia, quâ quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut quâ ipsum pœnitet bene fecisse, vel impleuisse id, quod tenebatur; aut qua contemnit Dei beneficium, v. g. desiderando non fuisse natum, aut agnouisse Christum, &c. Est autem ex genere suo mortale.

II. Pusillanimitas, & desperatio de salute, quæ mortale quoque est.

III. Rancor, quo ij sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

IV. Torpor, cum bona fiunt, non cum debito feruore.

V. Euagatio mentis, quâ quis in exercitio spiritualium euagatur circa illicita; siue per cogitationem, & dicitur curiositas; siue per locutionem, & dicitur verbositas, siue per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter sunt venialia. *v. D. Thom. q. 35. Laym. l. 2, t. 3. c. 9. Tol.* l. 8.

Culpabilis autem euagatio, mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali; v. g. in recitandis horis canonicis, celebranda, vel audienda Missa. *Regin: Palaus de char. t. 6. d. 1. p. 3. Trul. l. 1 c. 6. d. 1. contra Tambur. de exped. sacrif. l. 2. c. 3.* vbi docet, distractum esse voluntariè, & per notabile tempus inter sacrificandum extra Canonem, esse tantùm veniale, licet concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem esse mortale, propter grauem irreuerentiam & periculum erroris.

Dixi ad implendum præceptum, nam in oratione vel non præceptâ, vel sub obligatione tantùm veniali, est peccatum veniale tantùm. *S. Thom. Nau. Suar. Less. l. 2. c. 37, d. 11.* imò nullum, si non tam intendat orare, quam verba precum recitando, pio exercitio se occupare: quia non formaliter, sed materialiter tantùm orat; v. g. cum quis manibus laborans, psalmos, aliásve preces recitat, aut cantat, non animo orandi, sed cauendi cogitationes vanas, vel recreandi se. *Sanch. cons. p. 2. l. 7. c. 2. d. 31. Trul. l. 1. c. 7, d.* 10. v supra l. 4, c. 2. d. 2.

LIBER VI

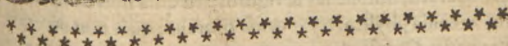
De Sacramentis

Habe-

Abebit hic liber Tractatus sex. 1. agetur de Sacramentis in genere. 2. de Baptismo, & Confirmatione. 3. de Eucharistia. 4. de Pœnitentia. 5. de Extrema vnctione, & Ordine. 6. de Matrimonio.

TRACTATVS I

De Sacramentis in genere.

CAPVT I.

De natura Sacramenti nouæ legis

DVBIVM. I.

Quid sit Sacramentum?

Resp. Est res sensibilis, quæ ex stabili institutione Christi, vim habet sanctitatis, siue gratiæ iustificantis efficiendæ, & per consequens significandæ. *Vnde resolues.*

I. Ad essentiam Sacramenti requiri tria. 1. Vt sit signum stabile. 2. Vt significet veram sanctitatem. 3. Vt eadem efficat ex opere operato, id est vsu suo & applicatione, per propriam efficaciam, & non ex opere operantis, siue per actum aut dispositionem ministrantis: quæ etsi ad effectum Sacramenti requiratur, non tamen vt causa, sed vt conditio sine qua non.

II. A definitione talis Sacramenti excludi. 1. Sacrificia tam nouæ, quám veteris legis: quia hæc non sunt instituta ad gratiā ex opere operato conferendā, (etsi nihilominus sacrificium nouæ legis sic eam impetret ei, pro quo offertur, non vt Sacramentum, vsu suo & applicatione, sed per modum impetrationis) sed ad cultum Deo præstandum. *Cōn. d. 60. a. 22. 2.* Figuras & Sacramenta veteris legis. v. g circumcisionem, transitum

maris

maris rubri, agnum paſchalem, uarias item purificationes, & conſecrationis ſacerdotum: tum quia à Chriſto non ſunt inſtituta; tum quia veram ſanctitatem non efficiebant. Ac licèt Circumciſio aliquando ſuſtulerit peccatum originale per veram gratiam, id fecit vel ex opere operantis in adultis, vel non ex opere operato, ſimpliciter & rigorosè; tũ quia non continuit gratiam, vt cauſa phyſica, vel vt cauſa moralis; quia non dũ erat exhibita paſſio Chriſti, & meritum, ex quo gratia pendebat: ſed tantûm ex ſpeciali priuilegio; tum quia non conutlit gratiam formaliter qua Circumciſio, & ex ſua inſtitutione ſed quatenus erat profeſſio fidei: neque vi applicationis & vsûs ſui; alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidem prœter omne me- contuliſſet, quod eſt falſum. *v. Fill. t. 1. ca. 1. & 5. q: 8 & ca.* 8. 3. *Ea* quæ dicuntur ſacramentalia, v.g. benedictio Abbatis, conſècrato virginis: quia præcisè ex vſu ſuo, & opere operato, gratiam non conferunt: vti nec actus virtutũ; præterquam quòd hi ſenſibiles non ſint. 4. Lotionem pedum Apoſtolicorum, inſufflationem Chriſti in Apoſtolos, per quam Spiritum Sanctum illis dedit. Item verba Chriſti ad Magdalenam & paralyticũ: *Remittuntur tibi peccata*: quia non fuerũt ſigna inſtituta ſtabiliter ad gratiam conferendam, 5. *Martyrium*, ob eandem cauſam: eſto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen eſt ſpecialiter ad hoc inſtitutum. *v. Scholaſt.*

DVBIVM II.

Quid circa materiam & formam Sacramentorum ſeruandum?

Suppono, Sacramentum dupliciter ſumi. 1. Per modum compoſiti phyſici, in quo res ſenſibilis & actio, (v.g. in Baptiſmo, aqua & ablutio; in *Vnctione* oleum & vnctio,) dicitur materia. Et quidem oleum & aqua, materia remota; actio verò illa, materia proxima; verba autem, aut quod eorum loco ponitur, (vt in Matrimonio, ſignũ consẽsûs) dicũtur forma. 2. Per modũ compoſiti artificalis, & tunc dicta materia & forma, id eſt, res & verba, ſimul habent ſe inſtar materiæ, ſignificatio verò eorum

rum, inſtar formæ. Hic quæritur de materia & forma, priore ſenſu,

Reſp. I. Vt Sacramentum ſit validum, debuet inter materiam & formam, v.g. inter affuſſionem aquæ, & pronunciationem verborum, tanta eſſe coniunctio, vt ſecundùm moralẽ hominũ æſtimationẽ, ſpectatâ naturâ cuiuſcunque Sacramenti, vna alteram afficiat; hoc eſt, vt verba cenſeantur cadere in talem rem, & cum ea vnum totale ſignum conſtituere. *vid. Bonac. d.* 1. *q.* 2. *p.* 2. *Suar. Côn. &c.* Vnde reſolues.

I. In Baptiſmo, confirmatione, Vnctione, & Ordine, requiritur talis coniunctio, vt dum miniſter verba pronunciat, moraliter cenſeatur etiam lauare, &c.

II, In Pœnitentia, abſolutio ſatis diu poteſt differri; ſicut in iudiciis, ſententia poſt examen cauſæ.

III. In Matrimonio, vnius conſenſuſ poteſt alterius conſenſum tam diu ſequi, quamdiu hic moraliter permanere cenſetur; ſicut in aliis contractibus. *v. Côn. hic a.* 6.

Reſp. II. Vt valeat Sacramentum, non debet fieri ſubſtantialis, ſeu eſſentialis mutatio materiæ, vel formæ: accidentalis verò mutatio, etſi ſæpè illicita ſit, non tamen inualidum facit Sacramentum. Porrò ſubſtantialis mutatio materiæ dicitur, quando ſecundùm communem vſum & æſtimationem hominum, diſſert nomine, & re, ab ea quam Chriſtus præſcripſit. Accidentalis dicitur, quando cum ea eundem retinet vſum & nomen. Formæ mutatio eſſentialis eſt, quando non manet idem ſenſus accidentalis, quando manet. *Laym. l.* 5. *t.* 2. *ca.* 4. *ex communi.* Vnde reſolues.

I. Nullum eſt Sacramentum, ſi materia cruda conſecretur, ſiue hæc differat ſpecie ſubſtantiali à pane, ſiue non: quia communiter non cenſetur, aut dicitur panis. Item ſi aquæ artificiales adhibeantur in Baptiſmo: quia non habent communem vſum, & nomen aquæ elementaris; eſto phyſicè ſpecie non diſcrepent. *v. infrà Baptiſmo.*

II. Valet Sacramentum, etſi aqua Baptiſmi ſit calida, &c. Item ſi panis Euchariſticus ſit ater, fermentatus, &c.

III.

III. Defectu formæ, Sacramentum est nullum: 1. Si literæ aliquæ mutentur, variantes sensum: quod facilè fit iu initialibus, v. g. *In nomine matris*, milij, &c. 2. *Si* magna fiat interruptio verborum, ita vt moraliter non videantur cohærere 3. *Si* forma diuisim pronuncietur, v. g. vnus dicat, Ego te baptizo; alter, In nomine Patris, &c. quia erunt duæ formæ imperfectæ, & sensus falsus, *Fill. l.* 1. *ca.* 4. *q.* 5. *v. Bonac. q.* 2. *p.* 1.

IV. Forma valet, etsi non liceat. 1. *Si* omittas voces non essentiales, v. g. *Ego* & *Amen.* in Baptismo: *Enim*, in formâ Eucharistiæ *Bon. d.* 4. *q.* 3. *p.* 1. *num.* 9. *&* 10. ex *Suar. &c.* 2. *Si* quid addas, v. g. In nomine Patris, qui te creauit, &c. 3. Si substituas synonima, v. g. abluo, pro baptizo. 4. Si tantùm transponas, vt, Hoc meum est corpus; *T*e ego baptizo. 5. *Si* verba corrumpas ob præcipitantiam, & balbutiem; v. g. hoc est corpus meus vel hic est enim calis meus. 6. *Si* interruptio fiat parua, v. g. Ego te baptizo, & interponat, ista aqua est nimis frigida, vel, Custos verte folium, In nomine Patris, &c. *Fill. l. c. v. Bon. l. c.*

CAPVT II.

De ministro Sacramentorum.

DVBIVM I.

Quid requiratur, vt Minister de validè Sacramentum?

Resp. Ad valorem Sacramenti in Ministro, non fides vel probitas, sed præter potestatem (& iurisdictionem in quibusdam) requiritur intentio, seu voluntas, saltem virtualis & absoluta, vel huic æquiualens, faciendi non tantùm externum illum actum, sed *S*acramentum, vel saltem id quod facit Ecclesia, vel quod Christus instituit. Est communis ex *Trid. sess.* 7. *can.* 11. Ratio prioris patris est, quia sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri, sed virtute diuinâ, secundùm institutionem & meritum Christi, Ratio posterioris, quia ad confectionem Sacramenti, requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad esse Sacramentale, tollatque indifferentiam verborum & actionum: talis autem non est intentio solius actionis externæ, quæ ad alios fines, v. g. ad ludum potest referri.

Dixi I. *saltem virtualis:* tum quia non sufficit interpretatiua, vel habitualis (qualis etiam potest esse in ebrio, & dormiente) cùm actus ab ea procedens non sit humanus & deliberatus, seu *l*iber in se: tum quia actualis, quâ scilicet actu intendis, & vis hoc facere, etsi melior sit & consulta, non tamen requiritur: cùm enim ea non sit in nostra potestate, & homo facilè distrahatur, nimis durum & plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisiuisset. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta, durat in aliquâ actione, vi illius inceptâ & continuatâ: vt si ex intentione baptizandi, vel celebrandi vadas ad Ecclesiam, sacras vestes induas, altare vel baptisterium accedas etsi interim omnia alia cogites. Ratio, quia hoc sufficit, vt actio illa sit humana, & mortalis. *Lay. l.* 5. *t.* 1. *c.* 5. Vnde resolues.

I. Si Sacerdos habens fortè ante se panem, recitet factum, & verba Christi, non ideo consecrat.

II, Impotens rationis, ebrius, vel somnians, non conficit sacramentum, etiamsi ante ebrietatem, vel somnum id intenderit: quia non agit humano modo *Laym. l. c.*

III. *S.* Athanasius in lusu puerili verè baptizauit: quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Episcopo.

IV. *Hæreticus* validè baptizat, & contrahit matrimonium, etsi non credat hoc esse Sacramentum, rideat, & contemnat; imò etsi nolit facere, quod facit Ecclesia *R*omana, sed quod sua, falsò putans, non *R*omanam, sed suam esse veram; etsi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio, quia intentio generalis, quâ vult quod Christus instituit, præualet intentioni prouenienti ex errore priuato, *Bon. q.* 3. *p.* 2. *num.* 9. *Suar. Fill, &c.*

V. Non debet repetere sub conditione consecrationem, qui in ipsa fuit distractus; vel qui minores hostias ad altare

care detulit, de quibus maiorem consecrans, non explicitè cogitauit, nec detexit.

Dixi II. *Absoluta*: quia conditionata suspendit effectum, quod, prætetquam in matrimonio, fieri non potest. *Vnde resolues.*

I. Validum est Sacramentum, collatum sub conditione præterita, aut præsenti necessariâ, vel contingente, si conditio verè sit impleta: v. g. absolute, si vis dimittere concubinam, si capax es: baptizo te, si non es baptizatus: *Bon, l. c. num.* 18.

II. Nullum est Sacramentum, datum sub conditione futurâ, siue sit hæc contingens, vt absoluo te, si restitues, si dimiseris concubinam, &c. siue necessaria, adiecta animo suspendendi Sacramentum, vt absoluo, si cras sol orietur. *Bon. ib. Suar. Cön. &c.*

III. Dubium est Sacramentum, collatum sub conditione occultâ, humano modo incognoscibili: v. g. baptizo, si es prædestinatus, si *Deus* videt te hoc anno moriturum.

IV. Grauiter peccat, qui administrat Sacramentum (excepto Matrimonio) sub conditione, non solum futurâ, (quod semper est mortale) sed etiam præsenti, aut præterita; siue in se sit prorsus occulta, quod etiam est mortale; siue humano modo cognoscibili, quod tamen nullum est, si fiat ex causa rationabili: rarò veniale, sæpius mortale, si absque vlla causa. Ratio, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut validum quidem, sed non sine nugatione in re graui. *v. Bonac. l. c. Suar. Cön. &c. Scholast*

DVBIVM II.

Quid requiratur in Ministro, vt licitè ministret?

Resp. I *Præter* ea, quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, siue vt sit in gratia: tum quia Christo, cuius est Minister, debet se conformare: tum quia sancta sanctè sunt tractanda

tractanda: tum quia ad hoc quidam singulariter ordinantur, & gratia peculiari donantur, ac proinde hoc curare præ aliis sunt obligati. Ita *Laym. l. c. & commun.* Vnde resolues.

I. Peccat grauiter, qui conficit Sacramenta, non habens sufficientem iurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui censurâ est prohibitus.

II. Non licet Sacerdoti administrare Sacramenta, cum attritione cognita: quia adhuc est extra statum gratiæ. *Bon. q. 3. p. 2. §. 1.*

III. *Non* tamen necessario permittit confessionem, (nisi velit celebrare) etsi sit consultius: quia de hoc nullum est præceptum; & ad delendum mortale sufficit contritio. *Vasq. d. 136 ca. 1. Card, de Lugo d. 8. s. 9*

IV. Minister Sacramenti ad id ordinatus, si conficiat & ministret solemniter in mortali, v. g. si baptizet, vel celebret, peccat mortaliter toties, quoties (quod etiam verum esse voluit *Sayr. Ledes. & Bonac. Gran. cent, 3. t. 5. d. 5.* de Diacono, ex speciali commissione baptizante) nisi forte periculum sit in mora, nec possit tam citò confiteri, aut conteri: eo enim casu baptizare, vel etiam absoluere moribundum, in statu peccati, non esse irreuerentiam, docet *Card. de Lugo d. 8. s. 9. nu.* 151.

Dixi I. *ad id ordinatus*: etsi enim Laicus in necessitate baptizet, cum conscientia peccati mortalis, non peccare mortaliter, docet *Cön, l. c. Fill. t. 1. c, 5. q.* 10. ex *Suar.*

Dixi. II. *Solemniter*: nam si sine solemnitate baptizet, excusat à mortali *Suar. Cön. Fill. l. c.*

V. Alij qui conficiunt & ministrant, non peccant mortaliter, v. g. cùm Laici in necessitate baptizant, vel ministrant sibi inuicem Matrimonium, in mortali. Ita contra *Sylu. Vasq.* & alios, docet *Suar.* cum aliis: qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam *Fill. Fern. Sanch, Cön. q. 64. a. 6. dub.* 1.

VI. Qui ministrat, etsi non conficiat Eucharistiam, in mortali, peccat mortaliter, vt habet communis, *Suar. Fill, Laym. Bon* & aliorum, contra *Vasq.* cuius sententiam *Diana* rectè notat esse probabilem, siue sit Sacerdos, siue Diaconus,

vt *v. p.* 3. *t.* 4. R. 195. Idem docet *Card. de Lugo d.* 8 *num.* 55. Et quidem aliqui putant, tot mortalia committi, quot communicantur: quod minùs videtur probabile, cùm mortaliter non sit nisi vna distributio, & vna indigna administratio. Ita *Tann.* 2. 2. *Henriq. Fill. nu.* 87. *&c.* contra *Côn. & Bon.*

VII. Etsi probabile sit, quod docet *Sylu. Caiet. Fill tom.* 1. *t.* 1. *ca.* 6. *num.* 87. *Nauar. & Sa. V. Ordo.* Diaconum & Subdiaconum, si cum mortali in ordine suo ministret; item Sacerdotem, & Episcopum, si sacramentalia exerceat; nuptias, aquam benedicat; altaria templa; vasa consecret; concionetur, Eucharistiam de loco in locum transferat, peccare mortaliter. Contrarium tamen videtur verius, vt docet *Suar. Vasq. Laym. Côn. q.* 6. 4. *a.* 6. *dub.* 1. *Card. de Lugo l. c.* Ratio, quia hæ actiones non tendunt proximè ad sanctificationem animæ, ex opere operato, sicut actiones sacramentales.

VIII. Non videtur vera esse sententia, quæ docet esse mortale, tangere in mortali corporalia, calices, reliquias, &c. *Layr. Suar. Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. Quod si quis in mortali, (etiam laicus in necessitate) eleuet de terra Eucharistiam, non videtur aliud agere, quàm si Christum in hac vita lapsum eleuasset: secùs tamen, si quis id extra necessitatem temerè præsumat, exemplo Ozæ. *Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. *num.* 12.

Resp. II Requiritur præterea, ut exhibeat ac curet, non tantùm quæ ad substantiam Sacramenti sunt necessaria, sed etiam quæ ad decorem, siue ex natura rei, siue ex præcepto Ecclesiæ, spectant. Ratio prioris, quia alioqui Sacramenta dehonestat, & tractat indigné. Ratio posterioris, quia Sacramenta sanctè sunt tractanda; & præcepta Ecclesiæ obligant in conscientia. *Vnde resolues.*

I, Peccat ministrans mortaliter: 1. si vtatur materia, vel forma falsa, vel (extra necessitatem) dubia. *Bon. d.* 1. *q.* 2. *p.* 1. *num* 32. 2. si omittat intentionem requisitam. Quòd si verò dubium oriatur, & non tantum inanis scrupulus (is enim reiici debet) an forma fuerit legitimà vel an legitimè & integrè prolata, tunc etsi

etsi speculatiuè probabile sit, formam esse legitimam; in praxi tamen iteranda erit sub conditione; quia tutius hîc eligendum est.

II. Peccat quoque, (grauiter vel leuiter, pro grauitate materiæ) 1. verba formæ corruptè, inarticulate, indeuotè pronuntiat. 2. qui materiam, vel formam, vel cæremonias, contra Ecclesiæ morem, quamuis accidentaliter, sine causa mutat, vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale; si ex negligentia, sæpè est mortale, quando ea magna est, & in re graui, *v. infrà c.* 4. *d.* 5.

III, Peccat grauiter, qui ministrat Sacramentum publico peccatori, vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex confessione, vel sit occulta indignitas, & ex negatione sequeretur infamia, vt patet ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Iudæ Eucharistiam dedit. Grauius peccaret, qui, ne daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecratam, etsi sic cum eo conuenisset; aut qui non audens indignè celebrare, simularet Missam, eleuans hostiam non consecratam; quia quantum est ex se, dat occasionem Idolatriæ. *vid, Bon. d.* 1. *q.* 6. *Suar. Côn. &c. Scholast.*

CAPVT III.

De suscipiente Sacramentum.

DVBIVM I.

Qua dispositio requiratur ad valorem Sacramenti in suscipiente?

Resp, Ad valorem Sacramenti in adultis ratione vtentibus, intentio percipiendi sacramentum, interpretatiua saltem, requiritur, & sufficit: (excipe Pœnitentiam, de qua infra) Ita commun. Theologi omnes cum *D. Thom.* contra *Caiet.* qui putat in suscipiente nullam intentionem requiri, modò contrariam non habeat. Ratio responsionis est, quia sicut adultus non iustificatur sine proprio consensu; ita nec per Sacramentum ini-

tiatur & consecratur Deo, sine eodem consensu, si eius sit capax. *Bon. d.* 1, *q.* 6. *p.* 2

Dixi *adultis*, *&c.* quia cum tantùm requirantur conditiones, iuxta subiecti capacitatem, paruuli autem, & perpetuò amentes non sint capaces propriæ intentionis, sufficit illis intentio Christi, & Ecclesiæ. *Fill, t.* 1 *ca* 8. Vnde resolues,

I. Paruuli, vti & perpetuò amentes, validè baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinãtur (quod vltimum nefas esset, priora autem olim permitebantur) *Bon l. c.*

II. Ægris ratione iam priuatis, rectè datur Vnctio, non tantùm si ante petierint, sed etiam si fuerint Catholici, neque constet esse in mortali: nam hoc ipso censentur interpretatiuè voluisse & petiisse, quod alij Christiani, etiam si de ea nunquam audierint *Card. de Lugo de Sacramentis in genere d.* 9. *nu.* 122: *&c. commun.*

III. Inualidum est Sacramentum, 1. quod quis suscipit cum intentione neutrali, habens se negatiuè. 2. quod suscipit fictè, id est simularè; non tamen quod fictè, id est, indispositè. 3. quod per meram vim, animo omninò repugnante, suscipitur. B*on. l. c.*

IV. Validum est Sacramentum, 1. quod qui accipit, vult quod Christiani accipiunt; etsi non credat, aut non velit Sacramentum. 2. quod quis per metũ coactus suscipit: cum metus non tollat voluntarium. Matrimonium tamen graui metu v. g. iniustæ mortis, initum, censetur irritum, vt docet *Sanch. l.* 4. *de mat. d.* 12. *&.* 14. *Card. de Lugo d.* 9. *nu.* 133. Et qui ordines graui metu coactus suscepit, etsi characterem habeat, non tamen tenetur ad continentiam poteſtque secluso scandalo nubere, vt suo loco dicam.

DVBIVM II.

Quid requiratur, vt licitè, & cum fructu suscipiatur?

Resp. Ad effectum Baptismi, & Pœnitentiæ, requiritur & sufficit, præter voluntatem sumendi Sacramentum, dispositio

positio fidei, spei, & attritionis: non autem requiritur charitas siue vt gratiam habeat; quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quòd ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua verò Sacramenta, quæ dicuntur viuorum, requiritur, vt sit in gratia: quia illa non primam, sed secundam tantum gratiã id est augmentum tantùm gratiæ conferunt. Etsi subinde per accidendent primam, cùm quis putat bonâ fide se carere mortali. s *Laym. d.* 6. *Bon. d.* 1. *q.* 6. *p.* 2. Vnde resolues.

I. Etsi æqualiter dispositi, æqualem magis tamen dispositi, maiorem Sacramenti fructum, præter characterem, consequuntur: tum quia congruum est, Sacramenta ita instituta esse, vt vberior gratia detur pro dispositione subiecti; tum quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, vel Pœnitentiam affert, omni fructu carere.

II. Qui sumit hostiam, quam nescit esse consecratam, cùm instar alterius animalis, sine intentione sumendi, Sacramentum sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentum, non tamen sacramentaliter & cum fructu. Idem docet Bon. de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis; quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti priuari, etsi sumpturus calicem, simul etiam leuare sitim intenderet. *v. Bon. l. c. num.* 3.

CAPVT IV.

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant?

Resp. Cæremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgò dicuntur sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodati. Tales autem communiter vocantur, oratio Dominica, aqua benedicta, eius euologiarum olim in vsu, confessio generalis, eleemosyna, benedictio ab Episcopo, vel abbate consecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc versu:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

ad quæ etiam reuocantur, tunſio pectoris, vnctio in Regem, & ſimiles; item multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipſæ ſacræ, quæ in Eccleſiâ partim ab Apoſtolis traditæ, partim poſtea inſtitutæ ſunt, vt exorciſmi, inſufflationes, prima tonſura, benedictiones & conſecrationes variarum rerum, & perſonarum, vt Eccleſiæ, calicum, &c. ipſæ etiam herbæ, lumina, vinum S. Ioannis, cerei agni, ſignum S. Crucis. Quæritur ergò, quam vim habeant, non ex opere operantis, cùm certum ſit, ſicuti per alia pia opera, ſic etiam ijs nos mereri; ſed ex opere operato.

Reſp. II. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiam, aut remittendi peccata vi ſuâ & per ſe, ſed tantùm, quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris eſt, tum quia nuſquam promiſſio gratiæ, aut remiſſionis peccatorum ijs facta reperitur; tum quia peccatum etiam veniale non remittitur ſine infuſione gratiæ; quam conferendi ea nullam per ſe habent vim. Ratio poſterioris, quia id accommodatum eſt ſacramentalium inſtitutioni & conſecrationi, quæ fit per preces Eccelesiæ, quibus ipſa nobis tales motus precatur, *Con. q.* 71. *a.* 3. Vnde reſolues.

I, Gratiæ præuenientes, & pij motus, conferuntur per ſacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omninò infallabilem effectum habent.

II. Peccat grauiter, qui ſacramentalibus falſam materiam ſupponit, vt pro aqua luſtrali facienda, vinam.

III. Sacramentalia quandoque operantur beneficia corporalia, v. g. ſanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Eccleſiæ. Imò quædam etiam vim habere, (v. g. fugandi Dæmonem) per modum operis operati, ex ſingulari priuilegio, docet *Henriq. lib.* 1. *cap.* 2. *Sotus* & alij. Quia, inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec interceſſerunt preces Eccleſiæ, nec meritum operantium, quandoque ſigno Crucis (quod quidam etiam putant de nomine IEſv) à *Dæmone* liberati fuiſſe dicuntur: quod tamen alij eorum virtuti obiectiuæ, quaſi naturali

naturali, aſcribunt, de quo plura apud Scholaſticos. *v. Marat. d.* 10. *ſ.* 1.

TRACTATVS II.

De Baptiſmo & confirmatione

CAPVT I.

De Baptiſmo.

NON agitur hic de Baptiſmo ſanguinis, id eſt, martyrio: nec de flaminis, ſeu ſpiritus, id eſt, contritione, cum voto Baptiſmi, vel deſiderio, quia non ſunt Sacramenta: ſed de Baptiſmo fluminis, qui definitur, Ablutio corporis exterior, facta ſub præſcripta forma verborum.

DVBIVM I.

Quæ materia Baptiſmi?

Reſp. Materia remota licita, eſt aqua conſecrata, ſi haberi poteſt; valida eſt omnis & ſola aqua elementaria, quæ morali hominum æſtimatione ſit naturalis & vſualis, qualis eſt putei, maris, paludis, pluuiæ, &c. item reſoluta ex niue, grandine, glacie, licèt accidentaliter quoad calorem, ſaporem, & odorem, alterata ſit, vt aqua ſulphurea, lixiuium, iuſculum aqua ita tenuiter carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita modicè admixta, vt vſum communem, & æſtimationem aqua retineat. Ratio reſponſionis eſt, ex *Ioannis* 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua.* Quam *S. Thom*, confirmat triplici congruentia. 1. eſt maxima commoditas aquæ. 2. eius facillimus vſus, 3. aptitudo ad ſignificandum effectum, qui eſt emundatio à peccato. *Vnde reſolues.*

I. Inepta materia Baptiſmi eſt, ſaliua, lotium, lacrymæ,

mæ, sudor, cereuisia; item aqua sic permixta, vt non amplius sit apta ablutioni, nec vocetur aqua, v. g, lutum, brodium, vinum lymphatum; item aquæ artificiales ex rosis, herbis, succisque expressæ; denique nix, grando, glacies non resoluta. Ratio quia morali hominum æstimatione non censentur aqua naturalis, & vsualis. *Laym. l. 5. t. 2. ca. 3. Bonac. d. 2. q. 2. p. 3.*

II. Quia de quibusdam tum ex dictis, tum aliis dubium est, v. g. de iusculo & cereuisia valde tenui, lixiuio, (& secundùm *Granad, in 3. p. cap. 4. tr. 1. d. 3. dub. 2.* aqua rosacea;) hinc in necessitate licèt illis vti, etsi postea Baptismus sub conditione sit repetendus. *v. Escobar. Laym. Bon. ll. cc.*

III. Vti aquâ impura, vel non consecratâ, cùm alia haberi potest graue peccatum, est ob Sacramenti irreuerentiam. *Bonac. l. 1. ca: 1. num. 7. Dian. p. 9. t. 6. R. 33, & alij quinque,* licèt *Granad,* & *Quintanad.* putent non esse mortale vti non benedicta.

Resp. II. Proxima materia Baptismi est ablutio. Quæ validè fit tribus modis, scilicet immersione, aspersione, infusione, iuxta praxin diuersarum Ecclesiarum, quæ seruanda est, ita vt morali hominum iudicio censeatur esse lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum est, quod praxis Ecclesiæ habet. Ratio quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio. Et quidem trinam mersionem non esse necessariam, constat ex *Concilio Toletano.* Vbi tamen trina vel immersio, vel infusio vsitata est, sine graui peccato, extra necessitatem, non potest prætermitti, vt docet *D. Thom,* etsi alij, secluso scandalo & contemptu, dicant esse tantùm veniale. *Laym. l. c. num. 4. Bon. l. c.* Vnde resolues.

I. Non vere baptizatur, cuius nulla pars immediatè tangitur, v. g. infans in vtero, vel cista; vel adultus, cuius vestes tantùm sunt aspersæ. *Laym. Bonac, ll. cc.*

II. Non requiritur ad valorem, vt qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen graue peccatum est, esto nihilominus moriturus esset baptizandus. *Laym. c, 3. n. 5.* vti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, aperire, vt infans

fans baptizetur. *Laym. l. 5. t. 2. ca. 3. num. 2.* vbi vnicum casum excipit, si nimirum mater sit morte digna, & si supplicium differatur, infans certò sit moriturus ante natiuitatem. Verùm rectè addit ex *Suar.* casum hunc, vix moralem & practicum esse. *v. l. c.*

III. Inualidus est Baptismus, 1. si quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur, & tamen formam pronunciet. 2. si formam pronuncians teneat puerũ, & alter abluat, aut aquã affundat. 3. si aquâ è fonte prosiliente, aut stillicidio decidente, baptisandus ei se submittat. Ratio, quia in his non tu, sed alter abluit. *Bon. p. 3.*

IV. Ob probabilem vtrimque sententiam, dubius est Baptismus, ideoque si in necessitate sit datus, repetendus sub conditione: 1. Si tantùm vna vel altera gutta sit adhibita, v. g. si more aquæ lustralis multitudo sit aspersa. Quod sine necessitate non licet, cùm ad ablutionem non videatur sufficere quicunque aquæ contactus, sed requiri successiuus, cum aliquo motu. Bonac. loc. cit. num. 13. ex *Suar. Côn. &c.* In casu tamen necessitatis, sic baptizare concedit *Marat tom. 3. d. 2, sess. 4. Granadus in 3. p. cap. 4 tr. 1. d. 4. num. 12.* 2. si tantùm sit abluta pars minùs principalis, v. g, digitus, manus, vel pes. Nam si pars principalis, v. g. scapulæ, vel pectus, nemo dubitat. 3. Si tantùm crines sint tincti, licèt *C. de Lugo Resp. mor. l. 1. d. 1.* hunc validum esse contendat. 4. Si infans tinctus sit inuolutus adhuc secundinæ suæ, id est, pelliculæ corpori annatæ. In necessitate tamen, in prædictis casibus Baptismus debet conferri sub conditione. *Hurt. de Bapt. d. 1. dif. 12. v. Laym. l. c.*

V. Cùm terna vsurpatur affusio, aut immersio, ad nomen Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, iuxta praxin Ecclesiæ, cauendum, ne ter, sed semel tantùm pronuncietur forma. Quæ rectiùs ita profertur, vt ante tertiam ablutionem non finiatur; quia forma cum quacunque prima ablutione, Baptismum constituit. *Regin. lib. 27. ca. 3. Laym. lib. 5. tr. 1. cap. 3.*

DVBIVM II.

Quæ sit forma Baptismi?

Resp.

Resp. Forma necessaria Baptismi est hæc: *Ego te baptizo: in nomine Patris, & Filij & Spiritus sancti, Amen.* A qua non differt illa Græcorum substantialiter: *Baptizetur* (vel, vt Arcadius vult, *baptizatur*) *seruus Christi, in nomine Patris, &c.* Porrò quinque sunt, quæ significantur in prolatione formæ, iuxta quæ valor eius debet expendi. 1. Persona baptizantis, saltem implicitè: quod in forma Græcorum non negligitur, cùm Tò baptizetur, idem valeat, ac baptizetur à me. 2. actus baptizandi: quia alioqui forma non haberet connexionem cum materia, eamque non determinaret, cùm ablutio ad varios fines possit referri. 3. Persona baptizandi: quia vti ablutio, ita & forma circa certam personam versari debet. 4. Vnitas diuinæ naturæ: quod fit per voces, *in nomine*, 5. Trinitas personarum: idque explicitè & distinctè vulgaribus vocabulis. *Fill. ca. 3. Laym ca. 4. Bonac. p. 4.* Vnde resolues.

I. Validè baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro Baptizo, dicit abluo, mergo, &c. vel pro Te, vtitur communi nomine, Græcorum more, vel proprio; vel baptizo Petrum; vel qui honoris causâ dicit, baptizo dominationem vestram. *Laym. ca. 4. nu. 6. Bonac, p. 4. num, 9. & seq.*

II. Valet forma, etsi omittat, Ego, & Amen: quia omnia significata per formam saluantur: secùs si omittas Te; quia non significatur persona baptizandi. *Ibid.*

III. Non valent hæ formæ: baptizo te in nominibus Patris, & Filij &c. quia multiplicatur natura, seu essentia diuina. 2. baptizo te in Patre & Filio, &c. vel, cum Patre, &c. vel, per Patrem; vel in nomine Patris, per Filium, in Spiritu sancto; vel in fide, virtute, maiestate Patris, &c. (quam tamen alij dubiam esse volunt.) Ratio, quia significatur diuersitas essentiæ, aut certè vnitas non satis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, vel sanctissimæ Trinitatis, vel in nomine Dei vnius & trini; vel in nomine trium Personarum; vel Patris & Filij; omissâ personâ Spiritus sancti. Ratio, quia non exprimuntur distinctè tres Personæ. 4. In nomine Domine nostri Iesv Christi: quâ tamen formâ olim Apostolos vsos, sed ex speciali priuilegio, multi docent, alij negant, dicuntque eos baptizâsse in nomine Christi,

Christi, addendo illud nomini secundæ personæ, non omissis nominibus aliarum personarum. Cùm ergo Nicolaus Papa dixit eam formam valere, vel intellexit, si pro nomine Filij ponatur nomen Christi, vel in nomine Christi, pro vici Christi intellexit; vel locutus est, vt doctor priuatus. *v. Ant. citt.*

IV. Dubiæ sunt formæ, ob sententiam vtrimque probabilem auctorum: 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filij in nomine Spiritus sancti; vel Baptizo te in nomine Patris, baptizo te in nomine Filij, &c. Ratio, quia non exprimitur vnitas essentiæ. 2. Baptizo te in nomine genitoris, geniti & spirati; vel in nomine omnipotentis, sapientis, & boni; vel in nomine ingeniti, geniti, & doni Ratio, quia trinitas personarum non explicatur vocibus, quibus à fidelibus omnibus debet, & potest apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris & Filij, & Spiritus sancti, & Mariæ Virginis: quia dubium est de intentione Ministri; qui si eo sensu voluit dicere Mariæ, quo Patris, Filij, & Spiritus sancti, non valet, cùm sit contra sensum essentialem à Christo intentum: si verò tantùm voluit illam inuocare, vt co adiutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter, valet, cùm tantùm sit mutatio accidentalis *Fill. t. 2. ca. 3. n. 50. v etiam Laym. & Bon. ll. cc.*

DVBIVM. III.

De Ministro Baptismi.

ARTICVLVS I.

Quis sit Minister Baptismi.

Resp. Validè ministrat omnis homo ratione vtens, cuiuscunque fidei vel infidelitatis, status, aut sexûs. Licitè, tanquam minister ordinarius & ex officio, Sacerdos habens iurisdictionem, aut commissionẽ: vel ex eius commissione Diaconus. In casu tamen extremæ necessitatis, omnis qui potest validè, etiam facit licitè, teneturque, vt proximo succurrat. *Laym. l. 5. t. 2. ca. 7,* Vnde resolues

1, Non

I. Non tantùm Diaconus, ſed nec Parochus, aut Epiſcopus, abſque commiſſione, extra ſuam Diœceſin, vel Parochiam, (vel intra eam alienos) licitè baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui ſine licentia ſui Prælati, alieno deferunt prolem baptizandam, cùm violent ius Parochi. *Laym. l. c.*

II. Diaconus non tantùm in extrema neceſſitate, ſed etiam in alia notabili, baptizare poteſt. Et quidem cum ſolemnitate, ex commiſſione Epiſcopi, vel Parochi; vt ſi v. g. ob multitudinem baptizandorum, aliudve graue impedimentum, id ipſi facere non poſſint. *Laym. l. c.*

III. Cùm in neceſſitate confertur Baptiſmus, ſeruandus eſt ordo, ita vt ſi adſit, & non detrectet Sacerdos vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam Clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem niſi fortè inferior melius nouerit modum, vt ſolent obſtetrices, (quæ proinde examinari, & approbari debent à Paſtoribus) vel alia iuſta cauſa ſit, vt quia virum ad parientem ingredi non decet. Quòd ſi laicus baptizet præſente Sacerdote, & ſecundùm quoſdam, etiam præſente Diacono, cenſent eſſe mortale: quia id laico tantum competit, ob defectum Sacerdotis, qui ſine iniuria Ordinis & Sacramenti, talem licentiam dare non poteſt. In reliquis, peruerſio illius ordinis eſt tantùm veniale, præterquam ſi coram fideli hæreticus adhiberetur, quod volunt eſſe mortale. *Laym, ca. 7. num. 4. Con.*

ARTICVLVS II.

An duo poſſint ſimul vnum baptizare?

Reſp. I. Si alter applicet materiam, alter formam, nullus erit Baptiſmus: quia dicens ſe abluere, cùm non abluat, formam habet falſam, etiamſi vſurpet Græcorum, *baptizetur ſeruus Chriſti*, vel quæ putatur illi æquiualere, *Baptizet te Chriſtus*, ſubintelligitur enim, *per me*; alioqui ſi excludatur perſona Miniſtri, vt ſenſus ſit, baptizet te Chriſtus, & non Ego, ſiue non per me, forma nulla eſt. In caſu tamen neceſſitatis, poſſe ſub conditione ita Baptiſmum conferri, vt v. g. mutus formam neſciens ablueret, cæcus autem formam pronunciaret, docet

docet *Hurt. d. 2. dif. 6.* additque debere talem elapſo periculo, iterum ſub conditione baptizari. *v. Eſcob. Fill. ca. 4. Dian. p. 5. t. 3. R. 26.* ex *Chapeavill. Marſil. &c. Bon. d. 2. q. 4. nu. 23. Laym. c. 7.*

Reſp. II. Si plures Miniſtri ſinguli abluant, & formam pronuncient, grauiter peccant contra ritum Eccleſiæ. De valore ſic ſolet diſtingui: 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, vt cauſa particularis, inualidè baptizant, ſiue ſinguli dicãt, Ego te baptizo ſiue nos te baptizamꝰ: quia forma, ſenſꝰ cenſetur eſſe, abſolutè & independẽter baptizare, non cobaptizare, eſt falſa. 2. Si quiſque per ſe intendat baptizare, independenter ab alio, validè baptizat: quia omnia requiſita ponit. Vt patet à ſimili in miſsâ ordinationis, quâ Sacerdotes nouiter ordinati ſimul conſecrant cum Epiſcopo, dummodo ſimul eodem inſtanti formam abſoluant: ſi autem non ſimul abſoluant, is tantùm conſecrat, vel baptizat, qui priùs abſoluit. *v. Fill. t. 2. ca. 4. nu. 72.* & *Bon. l. c. nu. 25. Laym. c. 7.*

DVBIVM IV.

Quod ſit ſubiectum Baptiſmi?

Reſp. I. Subiectum capax Baptiſmi, eſt ſolus homo viuus, ab Adamo deſcendens, nondum baptizatus.

Reſp. II. Validè baptizantur infantes, item perpetuo amentes, qui nunquam vſi ſunt ratione: quia cenſentur eiuſdem conditionis cum infantibus. Si autem aliquando ſint vſi ratione, non valet Baptiſmus, niſi ante amentiam petiuerint. *v. Bon. d. 2. q. 2. p. 6. Laym. ca. 6* Vnde reſolues.

I. Si puer inter baptizandum, nondum finitâ formâ, moriatur, Baptiſmus eſt nullus.

II. Non valet Baptiſmꝰ iteratus, ideoque vterque, tum baptizãs, tũ rebaptizatus, peccant mortaliter, fiuntque irregulares, & in iure ciuili ſubiacent pœnæ mortis. Quas tamen pœnas non videtur incurrere is, qui etſi ſine iuſta cauſa, rebaptizat ſub conditione: quia intelliguntur de Baptiſmo abſolutè dato, quando moraliter conſtat, priorem Baptiſmum fuiſſe validum. *v. Laym. c. 5. Bon. p. 5.*

III. Non

III. Nondum perfectè natus est baptizandus, si sit periculum, dummodò pars aliqua possit ablui: quia est homo viuus, nec certò constat esse incapacem.

IV. Si dubium sit, an infans viuat, baptizandus est sub conditione.

V. Validè baptizatur, quem Minister putat esse alium: aut licèt sit puella, quam putat esse puerum: quia intendit baptizare præsentem. Aliud est in Matrimonio, quia intendit contrahere cum illa, quam putat, *Bon. p.* 4, *n.* 26.

VI. Validè, etsi extra necessitatem illicitè, plures simul baptizantur, hac forma: *Ego vos baptizo*, &c. *Bon. p.* 4.

VII. Monstrum, quod capite & pectore formam hominis refert, est baptizandum: secùs si bestialem refert. Quòd si verò caput tantùm sit ferinum, putat esse baptizandum *Comitolus Nauar.* tamen & alij volunt differendum, donec certius cognoscatur; nisi periculum mortis immineret: tum sub conditione baptizandum esse. Quòd si habeat membra hominis geminata, & dubitetur, num sit vnus homo, an duo, duplex Baptismus conferendus est, absolute, alter sub conditione, in eâ parte, quâ membra apparent imperfectiora. *v. Laym. l. 5. tr. 2, cap. 3. Bon. p. 6. & Rituale Romanum, tit. de Baptismo.*

Resp, III. Extra mortis periculum, validè, non tamen licitè, baptizantur Ethnicorum infantes, inuitis parentibus. Ratio, quia vel auferuntur parentibus, & fit illis iniuria: vel relinquuntur, & fit iniuria Sacramento, quod exponitur irreuerentiæ. Quòd si tamen possint Christianè educari (ad quod tunc obligaberis) licebit in his casibus, 1. Si parentes sint tua mancipia; tunc enim tui potius sunt, quam illorum. 2. Si parentes aliquando fuerint baptizati, vel vterque, vel saltem alteruter: quia tunc Ecclesia ius in eos habet. 3. Si alter parentum petat: tunc enim iusta eius voluntas iniustæ alterius præferenda est in fauorem prolis & fidei. 4. Si infans sit in periculo mortis. 5. Si rationis iam compos puer petat: quia in negotio religionis, est sui iuris. In dubio autem de vsu rationis, sufficit esse 7 Annorum. *v. Lay. l. c. Fill. t. 2. c. 6. Bon. p. 6. num.* 12.

Quares.

Quares. An Baptismus aliquando repeti possit, & quâ formâ?

Resp. Cùm temerè rebaptizare sit mortale ex obiecto, quia est in genere sacrilegij, dum conaris ministrare Sacramentum incapaci: hinc ad hoc, vt non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de Baptismo, sed sufficit si pro eo sint coniecturæ; vt v. g. quòd quis natus & educatus sit inter fideles, nec pro contrariâ parte rationes alicuius momenti occurrant: leue enim, vel metaphysicum dubium non sufficit, sed requiritur graue & morale, vel saltem rationabile. In quo inclinandum esse in fauorem baptizandi, rectè monet *Laym. ca.* 3. ex *Suar. & alijs.* Vnde resolues.

I. Sub conditione baptizandi sunt, 1. qui cum materia & forma, aut intentione dubia (secundùm supradicta) sunt baptizati. 2. infantes ex positi, & reperti sine scheda testante de Baptismo; secùs si cum ea. Ita *communiter Quintanad.* tamen *t.* 1. *s.* 15. & 16. contendit etiam hos esse rebaptizandos. 3. baptizati ab obstetricibus veneficis? præsertim si fassæ, vel conuictæ fuerint, aliquando non rectè baptizasse. *Laym. c.* 5. *num.* 3.

II. Infantes ab obstetricibus, vel parentibus, vel cognatis, &c necessitatem baptizatos, promiscuè omnes sub conditione rebaptizare, (quando obstetrices bonæ, & benè instructæ censentur,) non licet; quia valore baptismi prudenter & rationabiliter dubitari non potest. *Suar. Lay. l.* 5. *t.* 2. *c.* 5. qui tamen contrariam consuetudinem quorundam Parochorum damnare non audent, & quod experientia didicerint, obstetrices non raro fuisse deceptas à diabolo, ideoque reuera periculum aliquod sit animæ, ob quod irreuerentia cesset: additque eam consuetudinem approbatam fuisse à Pastorali Romano edito Antvverpiæ 1607; eamque sententiam tenet *Sylu.* apud *Diap.* 5. *t.* 13. *R.* 86. & ipse *Dian. p.* 9. *t.* 6. R. 35. cum *alijs* 2. censet eam probabilem, habereque locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet sint adulti: quod *C. de Lugo R. mor. l.* 1. *d.* 2. rectè limitat ad illas circumstantias, in quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis. Denique

que

que etiam *Quintan. t.* 1. *s.* 6. docet infantes supradictos ferè omnes rebaptizari posse sub conditione.

III. Peccat grauiter Minister, 1. qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium iuris, vel facti manet, num validè sit baptizatus: quia tenetur proximum liberare probabili periculo grauis mali, cùm facilè potest. *Laym. l. c. Quint. l. c.* 2, si non diligenter inquirat in talis Baptismi valorem, nisi de hoc aliundè constet. *Quint. t.* 1. *s.* 6. & 7.

IV. Non est rebaptizandus, de cuius Baptismo habetur testimonium vnius oculati testis, licèt fœminæ, dummodo non sit suspecta, nec aliud obstet. *Laym. l. c.*

V. Qui verè, & rationabiliter dubitat de suo Baptismo, tenetur petere Baptismum, & Parochus ei conferre. *Quint. l. c. s.* 13. & 19. & interea abstinere ab vsu aliorum Sacramentorum.

Resp. II. Baptismus sub conditione, hâc formâ conferendus est: *Si baptizatus es, non te baptizo: si nondum es baptizatus. Ego te baptizo, in nomine &c.* Ac licet sufficiat, solâ mente conditionem apponere, si ex omissione non timeatur scandalum; tutius tamen est, exprimere verba saltem ista: *Si non es baptizatus? &c. vid Tol. l. 2. c. 19. Laym. l. c. Suar. d. 31. Fill. t. 2. c. 4. q. 9.* Patrinus autem in hoc Baptismo necessarius non est, nec adhibendus. *Quint. l. c. s.* 18.

DVBIVM V.

De Cæremonijs Baptismi.

ARTICVLVS I.

Quæ seruanda circa cæremonias baptizandi.

Resp. Cæremoniæ Baptismi petendæ sunt ex Agenda cuiusque Ecclesiæ. Vniuersim tamen circa eas seruanda sequentia. 1. Baptismum extra necessitatem absque peccato non posse conferri, nisi in aqua consecrata. Quæ cùm deest, habetur formula breuis inquibusdem Agendis, ex tempore aliam con-

secran

secrandi, pro casu necessitatis. Quòd si etiam hac formulâ careas, adhiberi potest aqua communis benedicta 2. Baptismum solemnem non conferendum, nisi in templo, & loco ad id deputato, nisi filiis Regum, & Principum; quibus adde filios Catholicorum, in locis hæreticis: interim quoad hoc, in magnatibus & nobilibus coniuetur in multis locis *Laym. ca.* 8. *num.* 8. 3. Infantes ex consuetudine deferendos ad Baptismum circa diem octauum; nisi priùs sit necesse, vel nisi grauis causa dilationis, (v. g. quia patrini sunt expectandi) in quâ tamen non licet communiter, extra necessitatem, priuatim baptizare, & postea adhibere solemnitates, sed præstat expectare aliquamdiu. *Laym. ca.* 6. *num.* 8.

IV. Baptizanti non licet adhibere cæremonias aliquas, omissis aliis. Quia vel fiet in Baptismo solemni, quod prohibet *Trid. sess.* 7. *ca.* 3. vel priuato: sed in hoc prohibet *Clementia vnica*, illas adhibere, nisi sit filius Regis, aut Principis. De Patrino tamen vsus habet, vt & tunc prohiberi possit, etsi non sit necesse. Et multi putant, adhibitum non contrahere cognationem spiritualem, nec verè patrinum effici, vt *Sanch. Rodriq.* contra *Laym. & Suar.* quorum tamen sententia videtur probabilior.

V. Cùm in necessitate, vel aliam ob causam, (nam ob grauem causam, v. g. iustum timorem infamiæ, aliquando licitè fit) Baptismus sine cæremoniis est collatus, eâ cessante, illæ solemniter in templis sunt supplendæ. Quod tamen non est moris in hæreticis conuersis, ne plebs putet, nos eorum Baptismum improbare. *Laym. c.* 8. *n.* 10. Imò in aliis omittere, secluso contemptu, esse tantum veniale docet *Posseu. de off. Cur. c.* 6. *n.* 23. Qui autem tenet more Patrini infantem, dum cæremoniæ supplentur, non contrahere cum eo cognationem spiritualem, *Dia. p.* 3. *t.* 4. *R.* 260. ex *Pontio* dicit esse probabile.

VI. Si Baptismus collatus deprehendatur fuisse inualidus, non ideo repetendæ sunt cæremoniæ.

AR-

ARTICVLVS II.

Qui Patrini, & quod eorum officium?

Resp. I. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam curã&. Vnde eorum officium est, baptizatum de rebus fidei instruere, orationem Dominicam & Symbolum docere; ad quod obligantur, si id ab aliis non fiat. *Laym, l. 5. t. 2. c. 9.*

Resp, II. Vt quis valide sit Patrinus, non certa ætas, sed requiritur 1. Vsus rationis. 2. Vt ipse sit baptizatus, (quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus) Et quidem, vt eius Baptismus fuerit validus: quia accessorium sequitur principale. 3. Vt à Parentibus, vel Parocho, ad hoc designatus sit: ad quod videtur sufficere, si etiam vltro se ingerens sit admissus: designatos autem rite a parentibus, Parochus non validè mutat. *Dian. p. 9. t. 7, R. 50,* 4. Vt in ipso Baptismo (quia non sufficit vt in solis cæremoniis) per se, vel procuratorem tangat, teneat, aut de manu baptizantis suscipiat. 5. Vt id non materialiter tantùm, sed animo susceptoris, siue cum intentione id munus gerendi faciat. *Laym. c. 9. nu. 2.*

Resp, III. Valide quidem, sed illicite sunt Patrini 1. Abbas & Monachus. Quo nomine non veniunt Mendicantes, etsi *Laym.* omnes claustrales comprehensos velit; & quoad Abbates, in multis locis consuetudo sit contraria. 2. Coniuges respectu coniugum & parentes respectu filiorum nisi sit necessitas. 3. Moribus infames Apostatæ & hæretici, qui nullo casu videntur aduocandi: quia ea aduocatio, esset protestatio, quasi falsæ religionis, cùm non nisi de falsa fide sint sponsuri: etsi *Laym.* hic *cap. 9. num. 7.* probabiliter dicat, posse subinde ob grauem causam admitti. Catholici, verò ob rationabilem causam infantem hæretici, baptizante Prædicante, suscipere possunt, saltem in Germania *Laym. cap. 9. num. 6.* 5. Plures quàm duo; quia *Trid.* non nisi vnum, aut summum vnum, & vnam permittit, propter cognationem spiritualem inde oriri solitam. Ideoque mandat Parochis, sub pœna arbitrio Ordinarij infligendâ, vt si plures se offerant, petant ab ijs, ad quos spectat patri-

um

nos desinare, vt vnum vel duos nominent, eosque tantùm admittant, qui soli cognationem contrahant, eorumque nomina in librum referant, eosque de contracta spirituali cognatione instruant: scilicet quòd ea impediat, dirimatque Matrimonium: non quidem inter se, sed inter ipsos & baptizatum: eiusque patrem & matrem; sicut etiam inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem & matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem suscipiunt in necessitate. *v. Laym. ll. infrà citandus* Vnde resolues.

I. In priuato Baptismo, ob necessitatem dato, pater non debet suscipere, aut tenere tanquam patrinus infantem; cùm in hoc casu nulla sit patrini necessitas, ideoque si id vel tunc, vel etiam in Baptismo publico temere faciat, (idem est, si prolem suam ipse baptizet) grauiter peccat, & insuper contrahit in posteriore casu, cognationem cum coniuge, atque vt docet *Sanch. de matr. d. 36,* & alij communiter, priuatur iure petendi debitum: quod tamen negat *Con. & Dian. t. 4. de sacram R. 3. v, Bonac. de matr, q. 3. p. 5. §. 2. Escob. tr. 7,* E. 2. vbi citat *Suar.* negantem.

II. Si inter multos patrinos nulli certi à parentibus, aut in eorum defectu, à Parocho designentur, qui aliis seclusis cognationem contrahant, & sic multi simul ex ignorantia, vel Parochi negligentia leuent, probabile est, omnes contrahere cognationem; (nisi tamen assistant tantum, & non tangant.) *v. Laym. l. 5. t. 10. p. 4. ca. 8.* & *tr. 2. ca: 9. num. 4. Dian.* tamen *p. 9. t. 7. R. 5.* ex *Suar. Marat. & Perez,* dicit eo casu nullum contrahere cognationem,

III. Parochus grauiter peccat 1, Si ex negligentia frequenter omittat nomina baptizatorum referre in librum; tum ob legem *Trident.* in re graui, & sub pœna graui; tum ob incommoda, & damna inde sequentia. *Quintan. t. 2. s. 11.* 2. Si eius culpâ Patrini plures adhibeantur. *Quint. l. c.* Ac licet *Perez.* & *Serra* apud *Dian. p. 9. t. 7. R. 5.* dicant esse probabile, quòd tantùm peccet venialiter: alij tamen mortalis eum damnant.

CAPVT II.

De Confirmatione.

DVBIVM I.

Quid sit, & quæ eius materia & forma?

Resp. I. Confirmatio est vnctio chrismatis, sub præscripta forma verborum, in fronte baptizati, ab Episcopo, quâ is ex Christi institutione, gratiæ augmentum & robur accipit.

Resp. II. Materia eius remota essentialis, est chrisma, confectum ex balsamo & oleo oliuarum, benedictum ab Episcopo. Ita commun. *Doct. Vnde resolues.*

I. Non sufficit solum balsamum, vt voluit *Canus*: nec solum oleum, vt voluit *Caiet. Sotus. Nauar.*

II. Etiam benedictio Episcopalis est de essentia, vt habet communis contra *Caiet.* ideoque nulla delegatione, siue Episcopi, siue Papæ, simplex Sacerdos potest conficere chrisma. *Cōn. d.* 72. *a.* 3. *dub.* 1. *ca.* 4.

III. Perinde est ad substantialem sacramenti, siue chrisma sit nouum, siue vetus: licèt grauiter peccet, qui vtitur alio, quàm nouo id est, illo anno consecrato. In quem finem, quotannis in die Cœnæ consecratur, veteri combusto.

Resp. III. Materia proxima, est vnctio in fronte, per manum impositionem Episcopi, (vnde etiam hoc Sacramentum, manus impositio dicitur à *S.* Luca *Actor.*8.) in formam Crucis facta. Quæ omnia sunt de necessitate Sacramenti, vt habet communis. *Vnde resolues.*

I. Etsi ex necessitate præcepti, vnctio fieri debeat pollice manus dextræ: valida tamen esset, si fieret digito etiam sinistræ manûs: quia verè fieret per impositionem manûs Episcopalis. Ita *Prap.* & alii contra *Suar.* Peccabit tamen Episcopus grauiter contra vniuersalis Ecclesiæ morem: *vid. Laym. hic: ca.* 2. & *Escob. t.* 7. *E.* 3. vbi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

II. Probabile est, requiri ad valorem Sacramenti, vt vnctio fiat ab Episcopo immediatè, nullo instrumento mediante. Ita *Fill.* & *Laym.* contra quosdam: quia debet fieri per impositionem manûs *Escob. t.* 7. *E.* 3

Resp. IV. Forma vera & necessaria, in Ecclesiâ Latinâ, est: Signo (vt habet *Trid.*) vel Consigno, (vt habet *S. Thom.*) te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, &c. In qua vtrum de essentia sit, vt vtraque actio, signandi & vngendi, expressè significetur, disputant Scholastici. *Laym.* & *Fill. t.* 3. *d.* 10, *Cōn, l. c. a.* 4. *Dian. R.* 27.

DVBIVM II.

Quis Minister. & quod subiectum?

Resp. I. Minister ordinarius validæ Confirmationis, est solus & omnis Episcopus, etiam excommunicatus, vel hæreticus; ex commissione autem, vel delegatione Pontificis, etiam simplex Sacerdos. Est communis *v. Fernand. Laym. l.* 5. *t.* 3. *c.* 6. *Bonac. d.* 3. *p.* 2. Vnde resolues.

I. Etsi Episcopus grauiter peccet, si vel in alienâ diœcesi, vel sibi non subditos confirmet, sine proprij Episcopi consensu, saltem tacito, propter defectum iurisdictionis: valida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate sacramenti, sed præcepti tantum.

II. Excusatur à peccato Episcopus, si ex alia diœcesi accurentes confirmet; quia præsumitur tacitus consensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur: præsertim si consuetudine ita receptum sit, vel à proprio ægrè confirmari possint. Ita contra *Bōn. d.* 3. *de sacr.* docet *Tann. in* 3. *p. d.* 4. *q.* 4. *dub.* 3. *Sa. V. Confirmatio*, & *alij.*

III. Peccat grauiter Episcopus, si longo tempore non confirmet: quia subditos ingenti bono priuat.

Resp. II. Validè confirmantur omnes, & soli baptizati, nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo Act. 2: *Repleuit totam domum*: tum ex vsu & traditione Ecclesiæ: tum quia omnes indigent eius effectu, & sunt capaces. Licitè verò confir-

mantur ijdem, qui validè; dummodò constet non ponere obicem, siue Sacramento, siue eius effectui. Ratio patet ex dictis. *Vnde resolues.*

I. Etiam infantes, & rationis impotes, validè hoc Sacramentum suscipiunt.

II. Etsi quoad infantes, consultius sit differre vsque ad rationis vsum; tum ob irreuerentiam sacramenti; tum ob periculum iterationis: tum ob Ecclesiæ vsum: nihilominus ob rationabilem causam, etiam ante ijs licitè datur, v. g. si timeatur diuturna absentia Episcopi; vel hic ad ista loca rarò veniat; item si infans sit in periculo mortis, (in quo quidam dicunt debere dari) denique si sit filius Principis. *Lay. hic t. 3. c. 6. Fill. tom. 1. t. 3. c. 2.*

III. Etiam perpetuo amentes (præsertim si aliquando vsum rationis habuerint) licitè confirmantur: etsi per accidens nunquam sint spiritualiter pugnaturi. Ita *Suar. Fill. Laym. l. c. Côn. q. 7 q. 2. a. 8. nu.* 83.

DVBIVM III.

Quæ confirmationis necessitas, & cæremoniæ?

Resp. I. Non est necessaria ad salutem necessitate medij, neque per se præcepti. Est communis *S. Tho:* & aliorum, contra *Scot. & Sylu.* Ratio tum quia Ecclesia non vrget eius susceptionem vllis pœnis: tum quia nec ex scriptura, nec traditione, neque fine aut institutione Sacramenti, tale præceptum colligitur. Et Canones qui in contrarium afferuntur, satis explicantur de necessitate ad melius esse.

Dixi, *per se*: quia per accidens aliquando potest esse necessaria ad salutem, ex præcepto charitatis sui, vel proximi, vel alio, v. g. ad cauendum scandalum; vel ratione conscientiæ, quâ quis valde metuit, ne in tormentis deficiat sine hoc Sacramento. *Vnde resolues.*

I. Negligere hoc Sacramentum, secluso scandalo & contemptu, non est mortale. *Suar. Laym. l. 5. t. 3. c. 5. Bon. d. 3. q. 1, p. 2.* vbi ex alijs multis docent, nullum esse præceptum illud suscipiendi.

II. Etsi omissio ex contemptu, v. g. si quis id nihili faciat, aut puerile, aut vile habeat, sit mortalis: talis tamen non censetur esse, cùm quis eius oblatam occasionem, quam postea non facile habiturus est, negligit, *Ita commun.* contra *Sylu. V. Confirm. & Tol. l. 2. c. 4.*

III. Præceptum, quod habetur in *Trid. sess. 23. ca. 4. de refor.* non ligat omnes, cùm sit hypotheticum; sed tantùm ordinandos vel initiandos primâ tonsurâ. Cuius omissionem non esse mortalem, contra *Tann* docet *Henriq. Valent. Suar. d. 38. s. 1. & Nauar. ca. 22.* qui addit, ne quidem Episcopum peccare mortaliter, ordinando non confirmatum; aut si ipse non confirmatus ordinet. *v. Regin. l. 28. ca. 3.*

Resp. II. Circa cæremonias Confirmationis, scienda sunt sequentia. 1. Etsi seruandi sunt ritus in Pontificali præscripti, peccetque grauiter Episcopus, si confirmet sine pluuiali, mitra, vel pedo; vti, & si ordines sacros conferat cum solis indumentis Missæ. *Dian. p. 7. t. 10. R. 31.* non tamen semper erit mortalis alicuius omissio, v. g. alapæ, aut cerei. Potest autem conferri loco quouis decenti, etiam extra Ecclesiam; & à prandio non ieiunis, omni anni tempore. 2. Sub graui culpâ, vt docet. *Nauar. ca. 22.* ex communi, requiritur patrinus; isque vnus tantùm, (licet *Tol.* duos admittat) qui si confirmatus non sit, peccat grauiter, secundùm communem: (*Escob.* tamen ex *Côn.* docet non esse mortale) quod probabile esse docet. *Quintan. t. 2. s. 7.* imò nullum, si fiat in necessitate, & non contrahit cognationem, vt docet *Sanch. Suar.* contra *Sylu. Sa.* & alios. Debetque esse diuersus à Patrino Baptismi, saltem extra necessitatem, licèt cum *Bon. & Hurt.* id neget *Quint. t. 2. s. 7. & 14.* & secus facientem non peccare mortaliter, dicat *Dian. p. 3. t. 4. R 21.* & non Monachus (nisi factus Episcopus) Ad mitti tamen & illos, & moniales posse sine culpâ, docet idem *Quinta l. c. s. 18.* nisi in eorum Religione sit prohibitum. Eo autem nomine non excludi mendicantes notat *Con.* & *alij quinque*, cum *Dian. p. 9. t. 6. R. 32.* Nec refert, seclusâ consuetudine, num vir sit aut fæmina. Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum; sed tantùm cognationem spiritualem.

tualem cum eo, & eius parentibus; dummodo tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda est fasciâ lineâ, cruce notatâ, gestandâ vno, tribus vel septem diebus, pro consuetudine; illotâ interim frontè; potest etiam, si ratio subsit, statim auferri, & frons ablui: ipsa autem comburi, vel honestè asseruari debet, nec ad profanos vsus adhiberi, propter contactum chrismatis; neque soluens illam, contrahit cognationem. *v. Præp. in 3. p. q. 2. a. 12.* 4. Parochos teneri in librum referre nomina confirmatorum & patrinorum suæ Parochiæ, (eamque curam ad Episcopos etiam pertinere) tum propter sciendam cognationem spiritualem, tum propter ordines suscipiendos, docet *Quintan. t. 2. s. 11.* ex *Barbosa, &c.* ac denique licere mutare nomen in Confirmatione. *Ibid. s. 10.*

****

TRACTATVS III

De Eucharistiâ

CAPVT I.

De essentiâ Eucharistiæ

DVBIVM I.

Quid sit Eucharistia?

REsp. Est Sacramentum corporis, & sanguinis Christi, sub speciebus panis & vini, ad spiritualem animæ refectionem diuinitus institutum. Ita commun. Schol. *Vnde resolues sequentia.*

I. Tam species consecratæ, quàm corpus & sanguis Christi, intrinsecè & essentialiter constituunt hoc Sacramentum: adeoque falsum est, quod docuit *VValdensis*, Corpus & Sanguinem Christi, esse totum Sacramentum. Ratio, tum quia *Trid.*

Trid. docet, corpus & sanguinem contineri hoc Sacramento; tum quia quatenus continetur, non est sensibile. Item falsum est, quod docet *Marsilius & Sotus*, solas species constituere hoc Sacramentum, tum quia Eucharistia est cibus cœlestis; tum quia adorari debet latriâ, vt docet *Trid.*

II. Vsus, siue sumptio Eucharistiæ, non est propriè ipsum Sacramentum, neque aliud Sacramentum ab eo distinctum, vt vult *Gabriel*; nec pars illius, siue essentialis siue integralis, vt *Aureolus*; sed tantùm applicatio, siue conditio, vt Sacramentum operetur.

III. Etsi quælibet species, imò quæuis pars speciei, sit integrum & essentialiter perfectum sacramentum, adeoque sacramentum Eucharistiæ, sub speciebus panis & vini, physicè & materialiter specie differat; moraliter tamen, & in ratione Sacramenti, est vnum specie infimâ sacramentum: tum quia est vnum signum rei sacræ: tum quia ordinatur ad vnum specie infimâ finem. *v. S. Thom. q. 73. a. 1.*

IV. Etsi physicè loquendo, tot sint numero sacramenta, quot numero species, vel etiam partes specierum; moraliter tamen vnum numero sacramentum est, quod per modum vnius proponitur, & sumitur: quia id ad vnum finem, scilicet vnam refectionem spiritualem refertur.

V. Hostiæ in diuersis altaribus, rectè concipiuntur vt distincta sacramenta contra verò, si Sacerdos vnam hostiam in plures partes diuidat, vel plures hostias simul sumat, (eadem est ratio plurium specierum diuersæ rationis) non ideò dicitur accepisse plura numero sacramenta.

DVBIVM II.

Quæ materia Eucharistiæ?

Nota. Sicut in aliis Sacramentis est duplex materia, proxima & remota; ita etiam hic, sed ordine inuerso. nam in aliis, materia remota est res permanens, proxima verò eius vsus, qui transit; hic verò, remota transit, & proxima manet, scilicet species panis & vini. Quæritur ergo tantùm de remota, illa scilicet,

licet, quæ facta consecratione transit in corpus & sanguinem Christi.

Resp. Materia Eucharistiæ est tantum panis & vinum. Est de fide, & probatur ex institutione Christi, *Matth.* 26. & *Luc.* 22. Et quidem vtraque materia, panis & vinum, est ita necessaria ad hoc Sacramentum conficiendum, vt per se nunquam licitè possit vna consecrari absque alia: quod patet tum ex facto Christi 22. *Luc.* tum ex *Trid. sess.* 22. Vnde resolues.

I. Consecratio vtriusque speciei, est iuris diuini: quia ratio sacrificij, sine quo non fit, exigit vtramque.

II. Non licet alteram tantum speciem consecrare; in necessitate etiam graui, v. g. vt moribundo detur viaticum. *Suar. &c. commun.*

III. Nec Pontifex in eo potest dispensare vllo casu. Ita commun. *Suar.* 3. *p. d.* 55. *s.* 4. *&c.* contra quosdam.

Dixi I. *Per se*: quia per accidens, & præter intentionem quasi, aliquando vnam posse solam consecrari absque peccato, docet *Tan. d.* 5. *q.* 2. *dub.* 5. *nu.* 27. dicitque esse communem, v. g. in his casibus. 1. Si quis aquam, vel alium liquorem pro vino consecrasset, neq; defectum intelligeret, nisi diu post aut postquam aduertisset, non posset haberi aliud vinum; vel quamuis haberet, non posset tamen illo vti, sine graui scandalo, vel vitæ periculo. 2. Si post consecratam hostiam, subitum mortis periculum ab hostibus, vel incendium immineat, secluso tamen scandalo & contemptu fidei. *Regin. l.* 29. *ca.* 4. 3. Si Sacerdos hostiâ consecratâ moriatur, vel animo deficiens, loquelam perdat, vel in amentiam incidat, nec sit alius, qui possit sacrificium perficere. *Suar. Vasq. &c.* Si autem alius, supplere & Sacerdos infirmus communionem suscipere potest, debet hostia diuidi eique pars dari *Tambur. de exped. sacrif. l.* 2. *ca.* 8.

Dixi II. *Licitè*: quia valide alterutram tantum consecrari, est certum: vt patet tum ex facto Christi, qui panem antè consecrauit; tum ex praxi Ecclesiæ, quæ corpus ante sanguinem proponit adorandum.

DV-

DVBIVM III.

Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ?

Resp. I. Solus panis triticeus, in conuiuiis communiter vsitatus, qualis morali hominum iudicio tantùm censetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, & igne tostus, siue assus, atque in sua specie incorruptus est: quia hic solus simpliciter dicitur panis, alius vero non nisi cum addito, v. g. hordiaceus. *Vnde resolues.*

I. *Falsum* est, quod docuit *Caiet.* Eucharistiam posse consecrari ex quouis pane, cuiusuis speciei, dummodò sit aptus ad vescendum.

II. Non est apta materia ad validam consecrationem: 1. Panis ex oriza, auena, milio, pisis, fabis, amygdalis, aliisque leguminibus, & arborum fructibus, vel etiam ex hordeo confectus; quia hæc omnia communi vsu & opinione, censentur specie distingui à tritico. *Laym. Bonac. Card. de Lugo. d.* 4. *s.* 1. 2. Massa triticea cruda, vel non cocta per modum panis, sed frixa vel elixa, vt sunt placenta, libum; siue differant specie, siue non. 3. Panis subactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, vel ouis, saccharo, aliòve liquore, qui aqua naturalis non sit mixtus; quia non est panis vsualis. Ita *Lay. l.* 5. *tr.* 4. *ca.* 9. *Caiet.* tamen, & quidam recentiores contrarium docent: quare est saltem materia dubia. Idque confirmat *Missale* Romanũ *tit. de defect.* & *Card. de Lugo d.* 4. *s.* 1. *nũ.* 4. Vnde qui hostias emũt, certi sint quòd aquâ naturali, & nõ rosaceâ confectæ sint. 4. Similiter hostiæ rubræ, quibus figulantur literæ, non sunt materia valida, vel minimum dubia; quia per admixtionem cinnabaris notabiliter alterantur. *C. Lugo. d.* 4, *s.* 1. quod *Ant. Perez* apud *Dian. p.* 7. *t.* 12. *R.* limitat, si multum cinnabaris sit mixtum: si autem sit valde parum, censet probabile, quòd sit materia valida, illicita tamen. 5. Panis substantialiter corruptus. 6. Panis subactus aquâ marinâ. *Fagund.* apud *Dian. p.*

9. t. 9.

p9. t. 9. R. 58. vbi ipse contrarium docet, eò quod illa sit naturalis aqua.

III. Panis exfarre, siue spelta, item ex filigine, est materia dubia: quia alij dicunt, solis accidentibus, propter loci sterilitatem; alij specie distingui à tritico; ideoque non licet, saltem vti pro Sacramento, quia hoc exponeretur periculo, *v. Aut. citt.*

IV. Valida, sed illicita est materia, 1. si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei, cum tritico & aqua misceâtur, ita vt triticum tamen & aqua plurimum prædominetur: quia si maior pars non sit triticum & aqua, non erit materia valida. Quod monendi sunt illi, qui hostias coquunt, *Bon. d.* 4 *q.* 2. *p.* 1. *nu.* 6. *Laym. ca* 2.2 Panis mucidus, qui ad corruptionem disponitur. *Bon. p.* 2. *nu.* 5.

V. Perinde est ad valorem sacramenti, siue panis sit azymus, siue fermentatus, vt definiuit *Trid.* quia vterque est vsualis, & propriè dictus panis Interim in suis Ecclesiis *Latini* in azymo, & Græci in fermenrato conficere tenentur, sub præcepto graui, & culpa mortali: aquâ non excusat necessitas, v. g. dandi viticum, *v. Bon, d.* 4. *q.* 2. *p.* 1. *Fill. t.* 4, *c.* 3. *q.* 8. C. *de Lugo, l. c.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ, panis consecrandus debet esse figurâ orbiculari, (in Ecclesia *Latino*) & integrâ. *Dixi, Latyna*: quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, vt habet *Arcudius. Licere* etiam in hostia minore, qualis datur *Laicis*, (quando alia haberi non potest, & scandalum abest) celebrare priuatim, imò si casu vrgeat, etiam publicè die festo, docet *Marcan. in candel. t.* 4. *ca.* 5. *q.* 3. *Dian. p.* 5. *t.* 12. R. 80, & *p.* 6. *t.* 7. R. 17. &. *Tambur. exped. sacri. l.* 2. *ca.* 8. & *auers. q.* 11. *s.* 12. eò quod nullum sit præceptum, neque constet de consuetudine obligante sub præcepto: quo casu eleuare adorandam maiorem ab alio præconsecratam, licere vult idem *Tambur, loc. cit.* contra *Marchan.* & *Dian, ll, cc.* Non licet autem paruam sumere, & maiorem relinquere (v. g. ad exponendam in hierotheca) nisi ipsa eâdem Missa etiam istam consecrauerit, quia debet communicare de suo sacrificio. *Tambur.*

bur. l. c. Quare malè facit Parochus, qui renouaturus Eucharistiam, hostiam ab alio consecratam ipse sumit, & á se consecratam reponit in sacrario, vel hierotheca, *Tambur. l. c. d.* 19. *s.* 4.

DVBIVM. IV

Quale vinum sit materia Eucharistiæ?

Resp. I. Solum vinum vitis, vt docet fides, & definitum est in *Florentino.* Vnde resolues.

I. Non est materia apta ad validam consecrationem: 1. Siceta, & quicumque liquor ex moris, malogranatis, &c. siue dicatur vinum, siue non. 2. Agresta, siue omphacium, id est, succus ex vuis immaturis expressus: quia non est vinum, sed in via ad vinum; cuius naturam nondum induit, habetque se, sicut massa cruda respectu panis. *Lay. t.* 4 *c.* 2. *n.* 5. & 6. succum tamen ex vuis passis expressum consecrabilem esse putat *Amicus.* apud *Dian. p.* 7. *t.* 12. *R.* 8. eò quod verum sit vinum. 3. Acetum, quia est vinum substantialiter corruptum. *Ib.* Quod si post sumptionem, (imò etiam ante eam, post consecrationem calicis) dubium incidat, fueritne acetum an vinum, esse præsumendum. quod fuerit vinum, docet *Tambur. l.* 2. *exped. sacrif. ca.* 8. 4. Vuæ, seu vinum intra vuas contentum, vel imbibitum in offa panis; tum quia non tam est potus, quàm cibus; tum quia succus ille non dicitur propriè vinum, donec sit expressus; tum in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam. *Card. de Lugo d.* 4. *num* 11. & 12. *Laym. &c.* 5. Sapa, seu defrutum. id est, mustum ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum: quia non est amplius vinum: nec potus, sed cibus *Bon. l. c.* 6. *Lora* id est, aqua expressis acinis superfusa. *Fill. t.* 4. *ca.* 3. *Card de Lugo d.* 4. *s.* 1. *num.* 9.

II. Valida quidem consecratio, sed illicita est. 1. in musto; quia non est vinum simpliciter, sed impurum, habens admixtas feces non consecrabiles: ideoque obstat præceptum Ecclesiæ, obligans secundum *Suar.* sub mortali, extra necessitatem

tatem, qualis esset defectus vini veteris & secundum quosdam, etiam deuotio populi, quo modo multi excusant contra *Suar.* quòd in quibusdam locis, primitiæ vuarum in calice exprimantur *vid. Bonac. l. c,* 2. in vino liquoribus aliis, vel aromatibus ita modicé permixto, vt naturam vini retineat. Si verò permixtio sit immodcia, erit materia dubia. 3. in vino acescente quia adhuc est vinum, sicut panis mucidus est panis. 4. Probabilius etiam in vino congelato, (etsi à quibusdam propter negantium authoritatem, dicatur esse materia dubia) tum quia adhuc retinet substantiam, & denominationem vini, estque natura suâ potabile; tum quia Christus sub eo ante consecrato manet. *Card. de Lugo l. c.* Nec refert, 1. quod aqua congelata non sit materia Baptismi, quia hic essentialiter consistit in ablutione, Eucharistia verò non in sumptione. Nec refert quòd non sit proximè potabile: quia est per accidens, & facilè tolli potest; estque par ratio in pane indurato. Non est autem idem in liquore nondum ex vuis expresso, quia cùm non sit vinum simpliciter, & per se, ac natura sua non sit potabilis, sed comestibilis, quod vino congegato non conuenit, alioqui enim ieiunium frangeret. *Bon. l. c. p.* 2. *nu.* 10.

Peccat tamen, qui in congelato consecrat, ideoque si hyeme congelauit calix, calore manuum, aut halitus, aliove modo regelandus est *Fill. t.* 4. *c.* 3. *l.* 5. *t.* 4. *c.* 2.

III. Valida & licita est consecratio in vino, siue albo, siue rubro; etsi etiam specie physica differant: cum vtrumque habeatur & sit simpliciter vinum de vite. *Bon. p.* 2. *nu.* 2. *Card. de Lugo l.* 4.

Resp. II: Vino consecrando debet, non ex necessitate sacramenti, sed grauis præcepti, sub mortali obligantis, secundum *Card. de Lugo de Euch. d.* 15. *s.* 2. *nu.* 22, misceri aqua. Idque cæremonialiter, & in ordine ad sacrificium. Est certum, vt constat ex *Trid. sess.* 22. *ca.* 7, *&c.* 9. An autem aqua ista immediatè conuertatur in sanguinem, nec ne, disputant Schol. *vid. Côn.* vel *Prap. hic Cardin. de Lugo d.* 4. *s.* 3. Vnde resolues,

I. Si mixtio hæc omittatur, valida tamen est consecratio, etsi illicita mortaliter. Ita *omnes commun.*

II. Miscenda est aqua naturalis, eaque modicissima, vt habet *Florent.* vna scilicet, vel altera gutta; ita tamen, vt sit sensibilis, & saltèm non excedat tertiam partem vini; alioqui reddet materiam dubiam *Bon. p.* 4. *n.* 4. ex *S. Thom. Côn. &c.* Qui autem misceret rosaceam, vel aliam artificialem, etsi in necessitate, etsi validè consecraret, peccaret tamen mortaliter. *D. Tho. Molant Dian. p.* 6. *t.* 7. *R.* 18. quia ageret contra præceptum & consuetudinem Ecclesiæ in re graui, Quam ob causam etiam mortale censet *Fagund. p.* 2. *l.* 2. *ca.* 4. *Persic. &c.* miscere calidam: quod tamen aliis quibusdam nimis durum videtur apud *Dian. l. c.* vbi addit ipse, si in frigidissima regione consuetudo id habeat, ne fortè vinum congelascat, posse sine vllo peccato fieri.

III. Mixtio illa facienda est, non in dolio, vel ampullâ, aliove vase, sed in ipso calice: neque domi, sed in ipso sacro, vt fit communiter, vel ante offertorium vel certè immediatè ante sacrum, vt fit apud quosdam. Idque vel ab ipso Sacerdote, vt in Missa priuata; vel à Subdiacono, vt in solemni: neque enim sufficit, si caupo illud diluerit. *Bon. l. c.*

IV. Si mixtio hæc sit omissa, idque notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est; secus, si post *Bon. l. c. nu.* 5.

V. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam, quæ fit post communionem, ad ablutionem oris & digitorum. *v.* de his *Miss. Rom.* Item *Bon. d.* 4. *q.* 2. *p.* 4. *Laym. lib.* 5. *tr.* 4. *ca.* 2.

DVBIVM V.

Quæ conditiones ad materiæ consecrationem requirantur?

Resp. I. Ad validam consecrationem requiruntur duæ conditiones. 1. est, vt materia Sacerdoti consecranti, moraliter & sensibiliter sit præsens. Ita communiter; & est certum. Ratio petitur, tum ex institutione Christi, & verbis formæ, *Hoc,* &

& *Hic*, quæ non verificarentur, cùm sint demonstratiua: tum ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquam consecrantis, vel etiam benedicentis res absentes: tum etiam ratione sacrificij, quod requirit hostiam præsentem. *v. Bon. d. 4. q. 2. p. 6. Laym. c. 2.* Vnde resolues.

I. Validè consecratur vinum in calice cooperto, vase, vel cantharo clauso; panis in canistro, hostiæ in ciborio, vel in cumulo sub aliis latentes, aut aliter tectæ, v. g. sub corporali vel mappâ, vel etiam in Missali, vt ex *Suar. Hendriq. Côn.* docet *Bonac.* Contra *Laym. l. 5. t. 4. ca. 2.* (vnde hoc postremum dubium videri potest; & saltem peccaret grauiter; qui sic tectas, aut latentes consecraret.) Item validè consecrantur hostiæ præsentes, à cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium, quia ad præsentiam & sensibilitatem non requiritur, vt materia videatur, vel tangatur, vel feriatur sono verborum, (vnde communiter non probatur praxis eorum, qui os proximè admouent, vt halitum in calicem & panem inspirent) dummodo videri possit, siue in se, siue in alio, v. g. in suo toto, vel continente, vel vase, ad illam continendam destinato. *v. Bon. d. 4. q. 2. p. 5.*

II. Inualide consecratur, 1. materia post parietem, aut post tergum posita, vel clausa in tabernaculo, vt docet *Fill. Bon. q. 2. p. 6.* & alij. Ratio, quia moraliter censetur abesse, cùm non possit demonstrari per τὸ *hoc* vel *hic*; neque paries habeat se vt continens, aut tegens. 2. materia valde procul, v. g. 100 passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadem. Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex morali prudentum iudicio pendet. *Henriq. l. 8. ca. 34.* docet, 20. aut 30. passuum: quod *Bon. l. c.* & alij putant non esse certum *v. Schol. 3.* Materia tam modica, vt sensu percipi non possit; tum quia non potest demonstrari; tum quia Sacramentum debet esse signum sensibile. Ita *Suar. Vasq.* & alij contra *Sotum Henriq.* Quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud: quia in toto etiam minimæ eius particulæ consecrantur, vt constat ex *Trid. sess. 13. c. 3, & 4. Bon. l. c.*

Secunda conditio, vt materia sit certa, & à consecrantis intentione, & indiuiduo determinata. Est communis, apud *Bon.* & alios: tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc* & *Hic* tum quia actiones sunt circa singularia, quæ debent esse certa & determinata *v. Bon. l. c. p. 5.* Vnde resolues.

Lib. VI. Tract. III. De Eucharistia 431

I. Inualide consecraret, qui vellet tantum consecrare tertiam, vel mediam hostiæ partem, eam non determinando, vel ex multis, v. g. viginti præsentibus, tantùm quatuor aut quinque, nullas designando: quia non est ratio, cur vna magis, quam altera consecraretur. Item, qui ex multis hostiis intenderet illas consecrare, vel illas partes hostiarum, aut vini, quas Deus elegerit, aut Titius designârit; aut partes illas, quæ tactis speciebus sunt mansuræ in continuo, non quæ ecident: quia non est materia definita. *Bon. l. c. p. 5.*

II. Non consecratur hostia, inscio Sacerdote posita, siue in corporali, (seiuncta tamen à cumulo) siue infra illud. *Côn. 3. p. q. 74. a. 2. d. 3.* & alij. Ratio, quia non est determinata in mente Sacerdotis, cuius voluntas non fertur in incognitum. Similiter non consecrantur guttæ, quæ exteriùs calici adhærent: quia non intenduntur. Imò vt probabilius docet *Suar. Regin. to. 2. l. 2. 9. & c. 2. Laym. l. 5. t. 4. ca. 2. Côn. q. 74. a. 2. dub. 3.* contra *Tan. & Bonac.* nec eæ guttæ, quæ interius adhærent: quia intentio Ecclesiæ esse videtur, ideoque & Sacerdotis esse debet, consecrare id, quod per modum vnius continui est in calice. Vnde ne opus sit de detergendis guttis sollicitum esse bene faciet Sacerdos, si semel pro semper intendat eas non consecrare; vti nec micas hostiis adhærentes. *v. Dian. p. 2. t. 3. misc. R. 16. & p. 3. tr. 4. R. 32. Escob. t. 7. E. 6.* vbi docet, Sacerdotem vi particulæ *Hic*, tantùm intendere id consecrare, quod per modum vnius continui potabilis est in calice, ideoque guttulas illas non consecrari. Quæ sententia probabilis est. ex *Regin. Suar. & Laym. l. 5. t. 4. ca. 2. nu. 15.*

III. Valida est consecratio, 1. Si Sacerdos intẽdat cõsecrare ex pluribꝰ hostiis præsẽtibꝰ tantùm quinque, eas determinando; vel omnes, præter infimam & supremam cumuli; vel omnes pares, v. g. secundam, quartam, sextam, si sint ordine collocatæ, & determinetur, vnde numerandi initium sumendum sit

ſit: quod tamen graue peccatum erit. Quòd ſi autem hoc vel alio caſu, non conſecratæ miſceantur conſecratis, totus cumulus ad altare eſt deferendus, vt Sacerdos intendat conſecrare non conſecratas, vel potius totum cumulum conſecret ſub conditione, ſi non ſint conſecratæ *C. de Lugo d. 4. de Euch. num.* 36. 2. Etſi putet vnam, vel duas, vel ſex hoſtias conſecrandas adeſſe, cùm ſint plures, ſiue à ſe, ſiue alio poſitæ? quia error ſpeculatiuus & priuatus non oſtbat intentioni practicæ & abſolute conſecrandi omnes præſentes, Quam tanquam Eccleſiæ conſuetudini conformem, quiſque cenſetur habere implicitè, vt docet *Sylu. Henriq. & Suar.* Vnde ſi Sacerdos aduertat poſt conſecrationem, eſſe duas ſimul iunctas, vtramque vt conſecratam ſumet, vt habet *Miſſale.* Si verò ante conſecrationem, poſtquam obtulit, aduertat, alteram ſeponet, & poſt Miſſam, ipſe, vel alius ſumat tanquam panem benedictum, 3. Si quis plures hoſtias ad altare tulerit, aut rationabili modo aduerterit, ab alio adferri à ſe conſecrandas, vel ante ſacrificium monitus fuerit, de conſecrandis in altari iam poſitis. Ratio, omnes enim conſecrantur, etſi dum conſecrat, earum non ita expreſsè meminerit, aut etiam ad oblationem non detegat, modò ſint præſentes in corporali, vel ſaltem in altari, Ita. *Regin. l. 2. 9. num.* 19. *Laym. l. 5. t. 4. c. 2. Bon. t. 1. d. 4. q. 2. p.* 2. & alij. ab ipſo citati. Eſtque ſententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens, reſpectu illarum virtualiter perſeuerat 4. Si paruæ hoſtiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulo poſt factam oblationem, (addita *Verſa q.* 11. ſ. 12. ante cœptam præfationem) licitè eas conſecrari, ſupplerâ oblatione mentaliter, ex *Gauand. & Poſſeu.* docent *Dian. p.* 2. *t.* 14. *R.* 71. & *Tambur. de exped. ſacriſ. l. 2. c.* 5.

Reſp. II. Ad licitam materiæ conſecrationem requiritur, 1. vt non ſit maior quantitas, quam tempore opportuno poſſit abſumi: quia periculum eſſet, ne ſpecies computreſcerent, *Bon. l. c.* 2. Vt ab vſu Eccleſiæ, præſertim in Miſſali præſcripto, non recedat, *Ex dictis reſolues.*

Peccat. 1. Qui vas, in quo hoſtiæ conſecrandæ ſunt, non aperit. 2. Qui conſecrat materiam poſitam extra corporale 3.

ſale. 3. Qui intendit conſecrare guttas, calici adhærentes exteriùs, quod eſſet graue; de interiùs adhærentibus eſt dubium, (quia non conſtat ſatis de mente Eccleſiæ) ad quod euitandum. *Gauantus p. 2. tit.* 7. iubet eas abſtergi, quod conſuetudo probat. Qui tamen id omittit, eum non peccare, docet *Tambur. l. t. 2 c.* 1. §. 3, imò nec expedire, ſi eas aduertas, quando dicooperto calice, iam iam es conſecraturus, & eleuationem populus expectat. Poſt conſecrationem autem nullo modo ſunt abſtergendæ. 4. Qui ante conſecrationem ita ſtatueret, nolo conſecrare hoſtias appoſitas, niſi tempore conſecrationis, vel ſaltem oblationis fuero memor Ita *Præp. hic a. 3. d. 3. Laym. l.* 2. etſi *Tambur. de exped ſacrif, c:* 1. §. 3. eo caſu nullum peccatum agnoſcat.

DVBIVM VI.

Quæ forma conſecrationis Eucharistiæ?

Reſp. eſt duplex, vna panis, & eſt hæc: *Hoc eſt enim corpus meum* Vbi omnia ſunt de eſſentia præter τὸ *enim.* cuius omiſſio eſſet veniale. Altera vini, & eſt hæc: *Hic eſt enim calix ſanguinis mei, noui & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis, & pro multis, effundetur, in remiſſionem peccatorum,* Vbi etſi verior & communior ſit ſententia. *S. Bonu. Suar. Bellar.* & aliorum, contra *S. Thom. & Thomiſt.* quòd eſſentialia ſint tantùm hæc: *Hic eſt calix ſanguinus mei* (vel hic *eſt ſanguis meus,* aut eis æquiualentia) grauiter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis omitteret, vel mutaret. Debent autem formæ proferri in perſona Chriſti formaliter & ſignificatiuè, ſiue aſſeruite & nō tantū recitatiuè ſiue hiſtoricè, licet ea, quæ in Canone præcedunt dicantur tantum recitatiuè, ſeu hiſtoricè. *v. Laym. c. 3. Bon. q. 3. p. 2. card. de Lugo.* 11. *ſ.* 5. Vnde reſolues.

I. Valida, ſed illicita eſt conſecratio, 1. Si conſecrans dicat: Hic cibus, hic potus, hic calix, vel hæc res, vel contentum ſub his ſpeciebus, eſt corpus meum, vel ſanguis meus. *Bonac. l. c. p.* 1. 2. Si dicat: Hic calix eſt nouum teſtamentum in ſanguine meo, vt habet *S. Lucas ca.* 22. 3. Hoc eſt corpus

meum, quod de Virgine ſumpſi; hic eſt ſanguis meus infiniti valoris. 4. Hoc eſt meum corpus; hic meus eſt ſanguis; vel, hoc eſt ſanguis meus. Ratio horum, quia manet idem ſenſus, nec fit mutatio ſubſtantialis. *Bonac. l. c*

II. Inualida erit conſecratio, ſi dicas: *Hic* (aduerbialiter) eſt corpus meũ. Si autẽ Tò *Hic* ponatur maſculinè, pro neutro valet, etſi ſecundùm non grãmaticã. *Eſcob. Granadus* 2. Hoc Corpus eſt meũ. Hic ſãguis eſt meꝰ *Fagund. p.* 3. *q.* 78. *c.* 2. 3. Ecce Corpus meum; Ecce Sanguis meus. 4. Hoc ſit, vel hoc fit Corpus meum; vel hic panis conuertitur in Corpus meum; vel hic ponitur Corpus meum, 5. Illud eſt Corpus meum; ille eſt Sanguis meus. 6. Hoc eſt ſubſtantia mea; vel hoc eſt corpus Chriſti *Bon. l. c. p.* 3.

III. Dubia erit conſecratio, 1. Illud eſt Corpus meum; iſte eſt ſanguis meus. 2. Hæc eſt caro mea: quam tamen *Laym.* contra *Côn.* putat valere. 3. Secundum quoſdam, forma ex *S. Luca* primo caſu allata. *v. Bon. q.* 3. *p.* 1. & 2. *Regin. l.* 29. *num.* 33.

DVBIVM VII.

Quamdiu Chriſtus maneat in Euchariſtiâ

Reſp. *Manet* ſub ſpeciebus, etiam diuiſis, & ſub quauis earum minimâ parte, donec tanta earum fiat mutatio, vt conſueta ſubſtantia panis & vini corrumperetur. Ita commun. cum *S. Thom.* Et eſt certum. *Vnde reſolues.*

I. Gratia datur in prima manducatione, etiam primæ partis; cùm ſit totum Sacramentum. Manducatio autem, dicitur traiectio ex ore verſus ſtomachum, etſi alij dicant gratiam tum primùm dari, cùm pars aliqua eſt in ſtomachum recepta *Dian. p.* 3. *t.* 6. *miſc. R.* 96. ex *Henriq. Sylu.* & *Fagund.* Item *Card. de* Lugo. *d.* 12. *ſ.* 2.

II, Species non ſunt retinendæ in ore tam diu, donec penitus pereant: quia tunc non manducaretur Chriſtus: nec gratia Sacramenti conferetur. Vti neque, ſi moriaris, dum hoſtia adhuc eſt in ore *Dian. l. c.* contra *Bec. ca.* 22. *d.* 4. *v. Bon. d.* 4. *q.* 5. *p.* 2. *nu.* 2.

III. Si quis partem vini, vel hoſtiæ ſumpſiſſet indiſpoſitus, & deinde ſe diſponeret. acciperet adhuc gratiam in ſumptione alterius partis. Quod etiam aliqui, vt *Gab. Caiet.* & alij, probabiliter dicunt futurum, ſi ſe diſponat ante, quam ſpecies conſumantur in ſtomacho. *Dian. l, c. R.* 96. ex *Nugno v. Card. de Lugo. d.* 12. *ſ.* 2. *num.* 46. & 53. & 64. vbi illud poſterius negat *v. Bon. l. c.* 6.

IV. Non videtur reprehendendus laicus, qui deſiderat eſſe Sacerdos, vt poſſit communicare ſub vtraque ſpecie, quod putet plus gratiæ dari ſub vtraque, quam vna: quia id fieri, non eſt improbabile, vt docet *Vaſq. Mar. Card. de Lugo d* 12. *ſ.* 3. & alii, Vti nec carpenda deuotio illius, qui multum materiæ ſumit ad conſecrationem, eâ mente, ne tam citò in ſtomacho ſpecies conſumantur, & ſic diutius ſecum Chriſtus maneat, & ſæpius gratiam augeat: quod fieri non eſt improbabile, ſi diſpoſitio ſubiecti fiat melior, vt docet *Suar, Côn* item *Fagund.* & *Beca.* apud *Dian. p.* 3. *d.* 6. *miſc. R.* 97,

V. Species per vomitum reiectæ, ſi tales ſint, vt ſub illis panis, vel vinum poſſet exiſtere, vere ſunt adorandæ; & ſi iterum ſumantur, iterum conferre gratiam docet *Card. de Lugo l. c. nu.* 53.

VI. Etſi ſi modicum vini conſecrati miſceatur perfectè cum alio liquore, ita vt non maneret ſubſtantia vini, deſinat ibi eſſe Chriſtus; non tamen deſinit, ſi miſceatur cum vino alio, ſaltem eiuſdem ſpeciei. *Card. de Lugo d* 10. *ſ.* 3. Vnde ſi gutta conſecrata lapſa ſit in dolium vini eiuſdem ſpeciei, totum illud vinum adhibendum tantum eſt pro ſacrificio; licet quidam dicant bibi poſſe a laicis.

VII. Si ſpecies conſecratæ liquorem ſpecie diuerſum ſibi permixtum conuertant in vinum, ſimilis ſubſtantiæ ei, in quo facta eſt conſecratio, ſpecies priores manent conſecratæ, non item poſteriores adiunctæ.

CAPVT II.

De Causis, & subiecto Eucharistiæ.

DVBIVM I.

De Causis

Ago hic tantum de efficiente, id est, Ministro: in quo quid requiratur ad confectionem validam, constat tum ex dictis *de Sacramentis in genere*, tum ex superioris capitis *dub.* 5. Quid ad licitam requiratur, patebit ex sequenti dubio, *de subiecto suscipiente Eucharistiam:* quia omnes dispositiones, quæ ad dignè suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam confectionem; cùm conficiens necessario suscipere debeat. Hic ergò tantùm quæritur, 1. Cuius sit dispensare Eucharistiam. 2. Quid ex parte Ministri requiratur ad licitam dispensationem.

ARTICVLVS I.

Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ?

Resp. Eucharistiam dispensare, ex officio potest solus Sacerdos, habens iurisdictionem ordinariam, delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel priuilegium. Ratio, quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipuè fit per Sacramenta. *v. Bon. d. 4. q. 5. p. 1. C. de Lugo d.* 18. *s.* 2. Vnde resolues.

I. Peccat mortaliter, qui sine omni iurisdictione Eucharistiam dispensat. *Bonac. l.c.p.* 2. quia violat alterius iurisdictionem, in re graui. Inferior autem Sacerdote, incurret insuper irregularitatem, vt docet *Côn. hic.* Religiosi etiam ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reseruatam, si (scilicet sine licentia Parochi, & quidem speciali,) præsumant Clericis, aut laicis dare extremam Vnctionem, vel Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare: nisi habeant priuilegium; vel Parochus absit: aut iniustè nolit in articulo mortis. A dicta tamen excommunicatione excusare ignorantiam, etiam crassam, ex *Præpos. &c.* notat *Dian. p. 5. t, 3, R.* 51. idque propter verbum *præsumant.*

II. Licitè ministrat Eucharistiam, qui præsumit rationabiliter Pastorem factum suum approbaturum esse *Regin. l.* 19. *num.* 91. *Bon. l. c. nu.* 7.

III. Si infirmus sacro viatico muniendus sit, & proprius Pastor absit, vel præsens non possit deferre Eucharistiam, quiuis alius Sacerdos, vel regularis, vel sæcularis, & hoc deficiente, etiam Diaconus, ei conferre potest: quia tunc præsumitur voluntas Episcopi, aut Papæ. Ita *Laym. l. 5. t. 4. c. 7. Bon. l. c. num.* 10. ex *Suar.*

Dixi in Responsione, *ex officio*: quia extraordinariè, in statu necessitatis, id potest Diaconus ex commissione *Parochi*, (& secundùm *Quintanad.* si absit, sine ea) v. g. in magno festo, quo Sacerdos confessionibus, concionibus, &c. est occupatus. *Dian. p. 9, t. 6. R.* 39. ex *Præpos.* In extrema verò necessitate, v. g. articulo mortis, si non esset alius, etiam Diacono, imò laico licere (secluso scandalo) & alios, & se ipsum communicare, probabile est, vt contra *Henriq. Vasq.* & *Sa*, docet *Suar. Côn. Laym. Præpos. hic d.* 2. *nu.* 11. confirmatque *Dian. p. 8. t. 1. R.* 48. ex *Auersa & Franc. Lugo* Sed *Amicus* limitat ad casum, quo moriturus peccati mortalis conscius, aliud sacramentum suscipere non posset. *v. Dian, p. 9. t. 6. R.* 39. In praxi tamen id non facile faciendum, ob contrariam consuetudinem. *Card. de Lugo d. 18. s. 2. Bonac: d. 4. q. 5. p.* 1. Vnde resolues.

Probabile est, etiam extra mortis articulum, ex graui causa, licere Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel à Diacono allatam, sibi ipsi dare, v.g. si in longo morbo diu non communicâsset, vt contra *Suar.* & *Côn.* docet *Fagund. p. 3. l. 3. c.3. Præp. Escob. t. 7. E. 6. Bon. l. c.*

Dixi II. *Vel priuilegium*, quale habent religiosi Mendicantes, & nominatim Societatis IESV, ex Pauli III. Bulla, & aliorum, vt scilicet in suis templis, per se vel per alios Sacerdotes

tes illic celebrantes, communicare possint quoscunque Christi fideles, præterquam in mortis articulo, (in quo tamen, si vrgeat necessitas, præsumitur ratihabitio Papæ, etiam inuito Parocho, vt habet *Bon.* hic) & festo Paschatis. *v. Card. de Lugo l. c. s. 2. n. 38. & 49.* Porro per festum Paschatis, Pontifices hic videntur intelligere, & prohibere communionem illam, quâ satisfit præcepto annuæ communionis, vt docet *Sa, Fill. & commun.* Per mortis articulum, intelligitur tempus, quo vel mors proximè instat, & moraliter certa & ineuitabilis est; vel quo est mortis periculum, id est, probabile dubium de vitæ conseruatione tali casu, quo valde frequenter mors solet accidere. *Suar. t. 4. de rel. l. 2. c. 3. & 3. p. d. 26. s. 4.* & alij

Ex dictis *resolues*, quod regulares licitè dent Eucharistiam in articulo mortis, vti & in Paschate, sequentibus casibus.

I. Si extrema sit necessitas: vt si periclitetur de salute æterna.

II. Si sit grauis necessitas, id est, probabile mortis periculum, & Parochus nolit, vel non possit dare *Card. de Lugo d. 18. s. 2 nu. 53.*

III. Si à Pontifice, vel Episcopo, habeant priuilegium; quale hoc tempore habent Religiosi aliqui, quibusdam locis ab Episcopis, dandi communionem paschalem.

IV. Si quis in paschate non possit in sua parochia communicare, nec petere veniam à Parocho.

V. Si ratione communionis paschalis Parochiæ suæ antè satisfecerint, aut postea satisfacturi putentur: quia tunc Parochis nihil decedit, cùm ipso die Paschæ abstinere à communione possint. Sic contra *Henriq. & Nauar.* docet *Sa, Fill. & Laym.* qui addit, nisi constaret Parochum esse inuitum, ac rationabiliter id prohibere, v. g, quòd aliàs rationem communicantium habere in sua Parochiâ non possit: tunc enim ad Parochiam esse reiiciendos. *Card de Lugo d. 8. s. 2. n. 50. Bon. l. c.*

VI. Si ægrotus necdum peruenerit ad eum statum, vt ex præcepto teneatur ad communionem; etsi tunc maneat obligatus suscipere communionem ex manu Parochi in articulo mortis

VII. Si

VII. Si ægrotus satisfecerit præcepto de viatico, cum intentione illud implendi: quia administratio Eucharistiæ tantùm est vetita regularibus, quando præceptum communionis obligat. Nunquam tamen, sine licentia Episcopi, vel Parochi, licet religiosis publicè Eucharistiam deferre per plateas, cùm id iuri Parochorum, consuetudine obtento, deroget: proinde eo casu, in ægroti oratorio, aliòve honesto domùs loco, de licentia Ordinarij priuatim facto sacro, Eucharistia est danda. Ita *Suar. v. Dian. p. 4. R: 14. & p. 9, t. 9. R. 63.*

VIII. Quibusdam, qui frequenter communicant apud religiosos, nec possunt adduci, vt communicent in Parochiæ: idque ex tacito & præsumpto consensu, quem *Laym. lib. 5. tr. 4. ca, 7. num. 4.* putat facilius posse præsumi in militibus præsidiariis; item in aulicis, studiosis, aliisque Academicis, &c. qui frequenter communicantes extra suspicionem esse solent. *v. Laym. l. c.*

IX. Si in paschate sint vagi, peregrini & aduenæ, secundùm sententiam probabilem multorum, vt *Sanch. de matr. l. 3. d. 37. Fagund. præcep. 1. Eccl. l. 1, c. 8. Card. de Lugo l. c. Dian. p. 2. t. 2. R. 12.*

X. Si sint famuli, vel domestici, vel familiares eorum, qui circa tales habent priuilegium. *vid. Compend. priuileg. Societatis V. familiaris; & Dian. p. 2. t. 2. de dubiis regularium R. 12.*

ARTICVLVS II.

Quid requiratur in Ministro, ad licitam administrationem Eucharistiæ;

Resp. I. Vt Minister circa Eucharistiæ distributionem non peccet, præter gratiam, etiam reuerentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt; ita vt præstet hoc Sacramentum omitti, (cùm eius susceptio sæpè non sit necessaria ad salutem) quàm admitti positiuam irreuerentiam. *Vnde resolues.*

I. Eucharistia non est deferenda ad infirmum, nisi cum habitu decenti id est, cum stola, & superpelliceo, ac præceden-

te

te lumine (ſecùs eſt de extrema vnctione, cuius materia cùm non ſit Sacramentum, non requirit tantam venerationem.) Putant tamen quidam, ſi habitus haberi non poſſit, aut ſit tempeſtas, aut iter faciendum, non fore irreuerentiam, ſi Sacerdos Euchariſtiam in pyxide, vel corporali involutam, in ſinu ſuo clam deferat. Quod certius videtur licere in locis hæreticis, vbi etiam in neceſſitate, & clam præciſo ſcandalo, poterit porrigere ſine ſtola, & ſuperpelliceo: etſi nullo modo celebrandum ſit ſine veſtibus ſacris, ob viaticum dandum. *Bon. d.* 4. *q.* 5. *p.* 2.

II. Præſtat ægrum incommunicatum mori, quàm Sacerdotem in habitu, cum Sacramento per publicum currere, (etſi feſtinare valdè debeat, vt dicit *Quintan. t.* 4. *ſ.* 8. Secus eſt in Baptiſmo & Pœnitentia, ſi probabiliter timeretur, ne ægrotus decederet in mortali: tunc enim currendum eſſet, vt habet *Bon. l. c.* ex *S. Thom. Poſſeu.* & aliis.

III. Ad infirmum longè diſtantem licere Parocho Euchariſtiam deferre in equo manſueto, ità vt non ſit periculum lapsûs, docent *Quintan. t.* 4. *ſ.* 8. Sed negat *Poſſeu* & *Barboſa*, niſi loci conſuetudo permittat; adduntque non licere pixidem date portandam Laico, quantumuis Paſtor ſit fatigatus, ſed potiùs ex collo ſuſpendendam burſam.

IV. Euchariſtia non eſt deferenda ad ægrum, venerationis tantùm causâ, vt adoret, vel oſculetur, ſi ſumere non poſſit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, vt venerationis causâ deferatur ad lectum, ſi in domo celebretur.

V. Non licet dare Euchariſtiam aliis digitis, ſi indice & pollice, ob chiragram, dari non poſſit, vt docet *Bon. d.* 4. *q.* 5. *p.* 2. & *Poſſeuinus* contra *Tol.* cuius ſententia tuta videtur, ſi alias æger ſine viatico eſſet moriturus: præſertim ſi tunc detur duobus indicibus.

VI. Non licet tempore peſtis porrigere Euchariſtiam medio aliquo inſtrumento; (multò minus deponere alicubi in ſcutella, vt ab ipſomet ægro ſumatur) ſed manu danda eſt, vt docet *Bon, d.* 4. *q.* 5. *p.* 2. ex *Suar.* & aliis. Quamuis *Poſſeu. ca.* 8. non

8. non improbabiliter dicat, poſſe præciſo ſcandalo, & periculo lapsûs in terram, inſtrumento ad id ritè confecto dari: *v. Dian. p.* 4. *t.* 4. *Reſol.* 114. *Bonac. l, c. p.* 2. quod in praxi pro ægroto, qui non poteſt traiicere hoſtiam, vt ſcilicet ei detur Euchariſtia, impoſita particula hoſtiæ cum vino in cochleari, admittit *Prap. in* 3. *p. q.* 80. *a.* 5. *dub.* 6; & *Eſcob. c.* 7, *c;* 6. *Dian. p.* 4, *t.* 4. *R,* 104.

VII. Sacerdos podagra laborans, poteſt deferri ad altare, vt ibi Euchariſtiam adminiſtret; ſeclusâ tamen alia prohibitione. Ita *Poſſeu. c.* 5. *n.* 50. *Bon. l. c.*

Reſp. II. Requiritur præterea, vt eam diſpenſet ritu Eccleſiæ conſueto: deinde, vt eam neget, (per ſe loquendo) indiſpoſitis, animo vel corpore: denique, ſi Paſtor ſit, vt miniſtret eam ouibus, quoties rationabiliter petunt. *Bon. d.* 4. *q.* 5. *pt* 1. *n.* 15.

Dixi I. *ritu Eccleſiæ*: quia legitimus Eccleſiæ ordo ſub peccato obligat. *Vnde reſolues.*

Peccat 1. Qui Euchariſtiam dat ſub vtraque ſpecie, locis vel perſonis, quibus a Pontifice non eſt conceſſum. Item ſi morituro, qui ob linguæ ariditatem non poteſt hoſtiam traiicere, det ſpecies vini: licet talem a mortali excuſare conetur *Amicus* apud *Dian. p.* 8. *t.* 1. *R.* 24. *Bon. l. c. Sanch. Poſſeu. Barboſ:* contra ipſum *Dian, p.* 9. *t.* 9. *R.* 64. 2. Qui diſpenſat ſine veſte ſacra, vel lumine, aut præuia confeſſionis generalis formula. 3. Qui laico dat hoſtiam maiorem, in neceſſitate tamen, vel in caſu magnæ deuotionis, licet ex maiore particulam defractam dare: vel etiam in defectu minorum, plures maiores conſecrare, eaſque deinde minores partes, (non tamen adeo paruas vt honeſtè dari non poſſint) diuiſas diſtribuere. Ita *Sa V. Euchariſtia d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. *num.* 14.

Dixi II. *Per ſe neget*; quia alias cooperabitur peccato. Per accidens tamen ſæpè dare poteſt, v. g. ſi ſine ſcandalo, aut graui damno ſuo, vel pœnitentis, negare non poſſit. *v. Bon, l. c. Poſſeu, c.* 5. *n.* 8. Vnde reſolues

I.. Peccat 1. qui dat pueris, ante annum diſcretionis, (niſi in articulo mortis, vt *v. dub. ſeq. a.* 3.) qui forte circa annum

num decimum incipit. 2. Qui dat amentibus, quando nunquam sunt vsi ratione. Si vero vsi sint, potest, & debet illis dari in articulo mortis, si possit sine periculo irreuerentiæ, & non constet incidisse in amentiam in statu peccati mortalis. *Laym. hic ca 4. num. 4.* 3. Qui dat peccatori publico, v. g. histrioni, turpes comœdias cum mortali repræsentanti, vsurario, meretrici, concubinario, de quibus *v, Fill. t. 4. n. 166. & seq.*

Dixi, Publico: quia si occultè tantùm scias esse indispositum, occultè quidem, non tamen publicè petenti, est neganda; nisi indispositio ex confessione sit nota: tunc enim extra eam ne quidem licet monere, vt docet *Sanch. Bon. Laym. l. 5. t. 4. c. 6. Card, de Lugo d. 8. de Sac. s. 8.*

II. Peccat item, qui negat reis morte plectendis, (quibus etiam potest dari aliquot, imò vnâ horâ ante mortem, vt habet *Sa*: danda verò est, si fieri potest, non in carcere, vel alio loco inhonesto) etiam ob crimen sagatum captis: dummodo pœnitentiam præ se ferant etiamsi crimen negent, & violenta duret suspicio *Tan, tom. 3. q. 5, d. 4.*

III. Rectè facit, 1. qui raro, v. g. in paschate, dat communionem semifatuis, & qui debilem habent rationis vsum, si saltem hunc cibum à profano distinguere norint, vt habent *Henriq. & Possev.* Idem ferè dicendum est de surdis & mutis à natiuitate. *v. Laym. hic.* 2. Qui dat insessis à Dæmone, dummodò sine irreuerentia possint sumere. Ita *Suar. Bon. Regin.*

Dixi III. *Si pastor sit.* Vnde resolues.

I. Talis peccat grauiter contra iustitiam & charitatem, si subditis in periculo mortis, licet peste infectis, non det. Alius verò Sacerdos, qui in tali casu, absente vel nolente Parocho, nollet, dare, peccaret tantùm contra charitatem; etsi secundùm *Chapiauillum* mortaliter *q, 37. num. 2.*

II. Pastor, vt Eucharistiam opportunè petentibus possit ministrare, tenetur eam asseruare, cum lumine, in Ecclesiâ, (nec licet alibi, ne quidem in Sacellis nobilium, vel choro monialium, aut intra septa monasterij earum, vt habet *Trid. sess. 15. de reform. ca. 10.* nisi cum facultate in solemni festo) in pyxide; quæ

quæ non necessario est consecrata, licet, si consecrata non sit, debeat interius vestiri vitta lineâ, ex tela consecrata, vt ex S. *Thom.* docet *Vasq. Azor, Regin. in Praxi tom. 2, l. 29. c. 9.*

III. Si ob grauiter culpabilem negligentiam Parochi, (vel eius, cui ista cura commissa est) integro die, vel aliquot integris noctibus, lumen non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter (secùs si per horam tantum) docet *Quintan. t. 4 s. 1. & 7.* item *Dian. p. 9. t. 6. R. 34.* licet *Marchant. in resolut, Pastor t. 4. cap. 5. q. 4.* obligationem & consuetudinem tam vniuersalem neget: vti & de lumine præferendo, quando defertur sacramentum foras; atque ex causa id posse omitti, vt cum defertur ad ægrum longè distantem, nec commodè fieri potest cum lumine.

DVBIVM II.

De subiecto, seu suscipiente Eucharistiam.

ARTICVLVS I.

Quæ requiratur in eo dispositio animæ?

Resp. Qui est in mortali, tenetur sub mortali, ante sumptionem Eucharistiæ confiteri, nisi sit necessitas celebrandi. vel communicandi, & confessarius desit. Ita *Trid. sess. 13. ca. 7. & Can. 11,* vbi contrarium docentes excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo Corinth. *Probet autem se ipsum homo, &c.* Et parum refert ad praxin, vtrum tantùm sit præceptum Ecclesiasticum, an tantùm diuinum, quod est probabilius, vt docet *Suar. Fill.* & alij commun.

Dixi I. *In peccato mortali*: tum quia Eucharistia delet venialia, ex opere operato: tum quia venialia. (esto committentur, imò reddant venialiter malam ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificanti. Quòd si tamen multa sint, & integra genus suum grauia de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem deuotionē & fructum maiorem impediunt. *Suar, Laym.* & alij. Vnde resolues.

I. Qui

I. Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an mortale sit ritè confessus, tenetur ante communionem confiteri, Ita *Bon. d.* 4. *q.* 6. *p.* 1. ex *Sanch, Regin. Suar.* & aliis.

Dixi II. *nisi sit necessitas*, (non quæcunque, v. g. festi celebritas, vel magna deuotio, vt quidam volunt) sed grauis, siue vrgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissâ tamen semper contritione: ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurrit, fueris ante contritus. *Præp. Cardin de Lugo, d.* 14. *s.* 6. *num.* 122.

I. Periculum mortis, vel vt consecretur hostia pro morituro. *Suar. Côn Card. de Lugo. d,* 4, *s.* 5. *nu.* 107.

II. Si sacrificium, vel communio non possit omitti, absque graui infamia, vel scandalo: *Iidem Aut.*

III. Si Parochus debeat celebrare ex officio, vt populus sacrum audiat. *Ibid.* Ob quam causam etiam alteri, qui non est Parochus, id licere, putat *Dian* cum *alijs* 11, *p*, 9, *t.* 3, *R*, 9 contra *Palaum Auersam, &c.*

IV. Si vrgeat præceptum de annua communione, vt docet *Henriq.* & probabile putat *Præp.* vel si Sacerdos non possit audire Missam, nisi celebret, vt habet *Henriq. & Sotus, Dian, R,* 63. & 64. nec improbat *Card. de Lugo l, c,* Probabilius tamen videntur docere *Côn, Sa, Suar,* & alij cessante scandalo & infamiâ, præstare tunc sacrum, & communionem etiam Paschalem, intermittere, eò quod hæc præcepta non obligent, quando non possunt impleri conuenienter iuri diuino.

V. Si Sacerdos post consecrationem committat mortale, vel ante commissi recordetur, tenetur elicitâ contritione, sacrificium prosequi. Si verò id fiat ante consecrationem, & præsertim ante Canonem, debet confiteri, si absque nota infamiæ potest, vel recedere, vt docet *Sylu, Nauar. Dian,* & alij contra *Sotum & Henriq.* qui negat teneri, ob honorem sacrificij: putatque practicè esse probabile *Laym, & Bon.* eò quòd vix sine omni nota, confessio decenter fieri posset: nisi fortè in Missa solemni, sub cantu, vel concione: quo casu tenebitur cõfiteri, vt notat *Sylu.* Quòd si verò nec contritionem possit elicere, secundum communem sententiam, esset confitendum, vel desistendum, licet *Vasq.*

Vasq. in 3. *p. tom.* 3. *d.* 27. & *Hurt. de Euch. d.* 8. putent probabile esse, saltem non peccaturum mortaliter, quando non potest sine nota recedere intellige, si conatus sit elicere, vel fecit quod potuit. *v. Dian. p.* 4. *t.* 4. *resol.* 98. *Card. de* Lugo *d.* 9. *s.* 2, *n.* 8. vbi idem docet. Notat autem *Dian,* ex *Præp.* satis esse, si quis bona fide putet se esse contritum, licèt subdubitet.

VI. Si in scamno communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri, nec sine nota aut scandalo graui, possis recedere, vt habet *Nauar. Fill. Regin. Card. de Lugo l. c. nu.* 112. & alij: porrigenti autem Eucharistiam confiteri non expedit, nec decet, quo casu etiamsi ne quidem possis elicere contritionem excusat à peccato *Hurt, l. c.* Imo quidam DD. apud *Henriq.* excusant laicum antè confessum, etiam præcisâ notâ & scandalo, non recedentem; eò quod is dicatur iustificatus, & probatus per confessionem. Quam sententiam probat *Tambur.* in *expedita com. c,* 1 §. 8. potestque seruire pro scrupulosis. *v. Regin, i.* 29. *num.* 105. *Bonac. d.* 4. *p,* 10. *Escob. t.* 7. *ca.* 6.

Dixi *III. Et desit confessarius*: deesse autem censetur, non vt quidam volunt, si absit is, cui solet, & cuperet confiteri: vel cui deuotiùs, aut vtilius confiteretur: neque etsi Religiosus non possit nisi sæculari confiteri peccata grauia, cum aliqua infamia Religionis. *Amicus. Dian. p.* 9, t. 3. *R.* 13, sed in sequentibus casibus:

I: Si nullus sit præsens: ad absentem verò sine magna difficultate, (spectatâ tum debilitate, ætatè, & negotiis personæ: tum aliis circumstantiis, vt aëris, breuitatis temporis) adire non possis. *Bon. l. c. num.* 30. ex *Suar, Côn. &c.*

II. Si non adsit nisi ignarus idiomatis, vel carens iurisdictione, vel excommunicatus, vel non approbatus, vel cui non possis confiteri siue graui damno tuo, vel alieno, vel si habeas peccatum tantùm reseruatum, nec pateat aditus ad superiorem; vel Superior semel iterumque per pium Confessarium rogatus negauerit potestatem absoluendi. *Tambur. in exped. com. c.* 1. §. 6. ex *Fagund.* Limitat autem *Dian. p.* 9. *t.* 3. *R.* 15. si absque graui nota prætermittere non possis. Ita *Sylu.* & alij.

Requi-

Requiritur tamen in his etiam caſibus, contritio & propoſitum confitendi; imò ex præcepto *Trid.* Sacerdos, qui in tali caſu celebrauit tenetur primâ occaſione confiteri. Quod Præceptum extendendum non videtur ad laicos, vel Sacerdotes communicantes tantùm, vt contra *Nauar, & Fagund.* docet *Sylu. & Dian. & Bon. d. 4. q. 6. p. 1.*

ARTICVLVS.

Quæ requiratur diſpoſitio corporis?

Reſp. I, Nulla corporis macula per ſe impedit ſuſceptionem Euchariſtiæ, cùm parum faciat ad bonitatem, vel malitiam moralem: poteſt tamen aliquando per accidens impedire, propter effectus ſecutos. Ita *commun.* Vnde reſolues.

I. Non impedit pollutio inuoluntaria, imò nec voluntaria per pœnitentiam expiata, niſi effectum malignum, v.g. turpē recordationē ac delectationē, vel diſtractionē & perturbationē animi relinquat: eo enim caſu, vti & ſen per, poſt culpabilem præſtat, ac ſecundùm ſententiam communem, ſub veniali debet differri, niſi aliud ſuadeat iuſta aliqua cauſa, v.g. magnus fructus feſtiuitatis, regula ordinis; vel ſi a Dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam. *Sanch. l. 9. de matr. d. 13. Bon. d, 4, q. 6. p. 2. C. de Lugo d. 16 ſ. 1.*

II. Neque actus coniugalis impedit, etſi decens, & conſilij ſit, abſtinuiſſe ſaltem nocte proximè antecedente, ſi rarò communicet. Ita *Fill. & Sanch. l. c. Eſcob. t. 7. E, 6. n. 8j.* Intellige, ſi debitū petitum ex neceſſitate reddidit, nec vllam inde animi perturbationem, aut affectum ad res venereas patitur: ſi verò voluptatis causâ feciſſet, eo die abſtinendum eſſe, (præſertim ſi malignus effectus ſubſecutus fuiſſet) docet *Regin. l. 29. t. 117. Laym. l. 5. t. 4. ca. 6. nu, 10. & 16. Mart. Perez d. 49. ſ. 3. num. 8,* addens eſſe tantùm veniale; imò indecentiam iuſtâ causâ poſſe reſarciri.

III. Similiter etſi decens & conſilij ſit, ſumptâ communione abſtinere eo die à copula; licita nihilominus eſt ex bono fine, v. g, ex amore prolis, ad vitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. *Tambur. c. 3. §. 6.* ex *Sanch. l. 9. d. 13.* & *Marchan.*

Reſp. II. Ex præcepto Eccleſiæ tenetur communicaturus, ſub mortali regulariter eſſe ieiunus, ieiunio naturali, id eſt vt à medio noctis nihil omnino per modum cibi, potûs, aut medicinæ ſumpſerit. Ita commun. Et eſt certum ex concilis, quæ vide apud *Fill. Laym. Bonac. Cardin. de Lugo l. c.* Vnde reſolues.

I. Etſi paruitas materiæ non excuſet hic; non obſtat tamen communioni, 1. Reliquias ciborum inter dentes hærentes traiicere caſu, (negat enim *Præp. Vaſq.* & alij, ſi fiat de induſtria, contra *Tann. Cón. q. 80, a. 8. nu. 47.* & *Dian.* qui contrarium probabile affirmant) licet eas expuere omninò deceat. *Dian. t, 4. de ſacr. reſol. 37. & p. 4, t. 4. reſol. 104. vid. Eſcob. tr. 7. E. 6. & C. de Lugo num. 36.* Vbi notat, ſententiam iſtam *Tann.* & *Dianæ* ad hoc ſeruire, vt ſtudioſè dentes ante expurgare, ne quid fortè caſu decidat, non tenearis. 2. Sanguinem, vel alium humorem ex capite defluentem, vel guttulam aquæ, aut vini, caſu per ablutionem oris, vel guttulam iuſculi, dum ſapor exploratur, per modum ſaliuæ, cui mixta eſt, vel culicem inter reſpirandum traiicere. Ratio, tum quia hæc aut non ſumuntur, ſcilicet ab extrinſeco; aut non per modum cibi aut potùs. *vid. Fagund. præc. 3. ca. 5. Card. de Lugo. l. c. num. 23.* 3. Si aromata, vel folium tabaci, ex cauſa ori imponas, maſtices, vel quid aliud guſtes, modò nihil tranſmittas. *Præp. in 3. p. q. 80. a. 8, d. 1. n. 39. C. Lugo R. mor. l. d. 9.* Idem de fumo tabaci, docet *Gran. in 3. p. ca. 6. t. 10, d, 8. num. 4.* (licèt indecens valdè id videatur, niſi iuſta ex cauſa fiat) & *Eſcob. t. 7. E. 6.* vbi de eiuſdem puluere per nares attracto idem colligit, ex *Suar. & Fagund.* Idem tenet *Diana. p. 8 t. 7. R. 3.* & *C. Lugo R. m. t. 1. d. 9.*

II. Probabile eſt non impedire communionem, ſi fruſtillū ligni, chartæ, vnguium vel lapillū deglutias: quia non habet rationem cibi, vel potûs, Ita *Dia. l. c. Reſol 38. & tract. de celeb. R. 52.* ex *Ledeſ & Sanch.* contra *Henriq, Regin. Laym.* & alios,

quorum

quorum sententia tutior est. *v. Card. de Lugo & Escob,*

III. Non licet communicare his casibus, 1. Si saccarum, liquorem glycyrrhizæ, ore resolutum cum saliua traiicias. Si verò dubium sit num quid deglutiueris, vel an factum sit post duodecimam, probabiliter docet *Laym. l. 1. t. 1. ca. 1.* contra *Sanch. Fagund.* non impedire communionem, vel sacrificium. *v. Dian. l. c. resol.* 29. suprà *l. 1. t. 1. c. 2. d 3.* 2. Si vesperi incumbens aliquid ori contra raucedinem imposueris: nisi certus sis, post medium noctis te nihil transmisisse. Ita *Suar. Fill. Card. de Lugo l. c. num.* 37. & alij. Licitum autem est, inter horologia dissonantia quoduis sequi, etiam vltimum, modò non constet errare: quia habet se vt auctor bonus, facient opinionem probabilem, vt habet *Sanch. l. 2. d. 1. de mat. Fagund.* 10. *Sancius. Card. de Lugo n. 45. Dia. l. c. resol.* 36. 3. Si aliquid sumpseris licèt mox reieceris. 4. Si tabaci fumum in stomachum traieceris, vt docet *Præp.* etsi alij meritò dubitent. *Tamb. tom. 4. d. 5? Gran* autẽ *in 3, p. ca. 6. t,* 10. *d.* 8. negat 5. Si Sacerdos nocte Natiuitatis, in primâ Missâ, ablutionem, vel lambendo digitos, modicum aquæ aut vini sumpserit. *v. Bon. d. 4. q. 6. p. 2.*

IV. Non est peccatum, per se loquendo, cibum sumere (vel exspuere *Tambur. c. 1. §. 1.*) statim à communione, vt ex *S. Thom.* docet *Azor, Sanch. Bon. d. 4. q. 6. p. 1. num.* 25 vnde eum, qui paulo ante medium noctis cœnasset in Dominica Pridie natiuitatis Domini, posse nihilominus statim post mediam noctem celebrare, docet *Dian. & alij 3. p. 3. t. 4. R.* 44. etsi ob Sacramenti reuerentiam, consilij sit abstinere, donec species sint consumptæ: quod saltem intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri, certum videtur *Card de Lugo. d. 12. s. 3. nu.* 54. ex iudicio medicorum à se consultorum. *Tambur* autem *c. 3. §.* 4 ex *Ioanne Sanch. d.* 38. notat, citius à valido, quam debili stomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi, refertque infirmum quẽdam post mediam horam species integras reiecisse.

Dixi in Responsione, *regulariter*: quia non ieiunus licitè communicat, in sequentibus casibus, si quidem ieiunus non possit sine notabili incommodo, vt monet *Côn. & Bonac.* apud *Dian.*

Dian. p. 9. t. 9, R. 42.

I. In periculo mortis, siue illud sit ex morbo, vulnere, veneno; siue ex sententia iudicis. Et quidem in eodem morbo, etsi non teneatis, potes tamen post aliquod, v. g, sex, 7. vel etiam, vt putat *Laym.* duos dies, (etsi quoad hoc, potissimùm attendendum esse ad consuetudinem, moneat *Cardin de Lugo*) repetere viaticum non ieiunus, dummodò nequeas ieiunus sumere, & periculum mortis recurrat, vt docetur *commun.* vel etsi maneat, vt contra *Vasq. Præp.* & alios docet *Nauar. Tol. Regin. Suar. Cardin. de Lugo s. 3. num,* 65. Imò etsi nõ liceat ægro, ex sola deuotione, cõmunicare fractoie iunio; si tamen morbus esset diuturnus nec posset dari cõmunio nisi post medicinã, probabile esse id licere, docet *Armil. Tol. Côn. Regin. Henriq. Suar. Escob. &c.* quorum aliqui exigunt longum interuallum, v. g. 30. dierum, vt *Nauar.* & *Villalob.* alij 8. vel 10. dies, vt *Suar Henriq. Fagund.* alij 7. vt *Syluius*: alij 6. vt *Arm. Zambr. Posseu & Fill.* quos sequitur *Dian. de celeb. R.* 77. alij permittunt toties, quoties sano posset dari ieiuno: ita *Escob. t. 7. E. 6.* ex *Hurt.* alij denique posse sequẽti statim die dari, ob iustã causam, vt si propter consuetudinem, & desiderium, aut deuotionem difficulter abstineat, & moraliter videatur instare periculum mortis. Sic *Laym. l. 5. t. 4. ca. 6. num.* 20. Verùm eã in re loci consuetudo spectanda est, quæ nunc saltem videtur permittere, vt quando morbus, & periculum diu protrahitur, post 7. vel 8. dies iterum detur communio non ieiuno. *v, C. de Lugo d. 15, s. 3 de. Euch.*

Denique, licèt probabile videtur *Filliucio tom. 1. t. 4, nu.* 42. & *Card. de Lugo.* id quod docet *Mai. in. 4. d. 9. ca. 3. Fernand. de hæred. &c.* (*Laym.* verò *l. 5. t. 4. c. 6. n.* 21. limitat ad casum necessitatis, quo moriturus aliud Sacramentum suscipere non posset, & scandalum cessaret) posse non ieiunum celebrare ad dandum alteri viaticum, eò quòd hoc sit iuris diuini, ieiunium verò Ecclesiastici tantùm, ideoque non tantùm posse, sed etiam teneri, dicat *Gran. in 3. p. ca. 6. t. 10. d, 8. num.* 12. Id tamen meritò communiter reiicitur; tum quia contrarium probat praxis; tum quia maior est habenda ratio Sacramenti,

quàm aliqualis neceſſitatis proximi; tum quia præceptum viatici non obligat, quando non poteſt ritè, dari. Ita *Bonac.* ex *Cōn. Hurt. de Euch. d. 9. dif.* 17. *Suar. Vaſq, &c. commun.* docetque *Card. de Lugo* eſſe probabilius. *v. Dian. tom.* 1. *t.* 4. *R.* 33. Sacerdos autem morti (ſiue naturali, ſiue violentæ) vicinus, celebrare ſine dubio poteſt non ieiunus, ad dandum ſibi viaticum, ſi illud aliter haberi non poteſt; quia non plus eſt celebrare, quàm communicare ſumpto cibo. *C. Lugo d.* 15. *ſ.* 4. *Laym. Dian p.* 5. *t.* 3. *R.* 36.

II, Si periculum ſit, ne Euchariſtia pereat, vel malè tractetur, poteſt ſumi à non ieiuno, etiam laico, ſi alius deſit: imò probabiliter poteſt etiam à præſente Sacerdote laicus accipere, vt docet *Card. de Lugo num.* 87. *Suar, & Vaſq. d.* 221, *num.* 48.

III. Si graue ſcandalum ſit oriturum ex omiſſione ſacrificij, vel communionis. Quod tamen quidam putant vix fieri poſſe, eò quòd occurri poſſit ſcandalo, dicendo Sacerdotem caſu aliquid ſumpſiſſe, ideoque impediri,

Dixi. ſcandalum: quia turbationem, vel incommodum aliquod ſecuturum, v. g. ſi celebraturus primitias aliquid ſumpſiſſet, non ſufficere, notat. *Præp.*

IV. Si perfectio ſacrificij, vel communionis vrgeat. Quod fieri poteſt quinque modis. 1. Si pro ſpeciebus vini ſumpſit aquam: (quam ſi aduertat dum habet in ore, non eſt exſpuenda ob periculum eiiciendi fragmentum hoſtiæ, & irreuerentiam; ſed deglutienda. *Tambur. de exp. ſacrif. l.* 2. *c.* 8. *Lugo d.* 15. *ſ.* 4.) tunc enim tenetur denuò conſecrare; quod fieri etiam poteſt, conſecrando & offerendo ſtatim, ſine noua hoſtia. *v.* apud *ſuar.* quòd ſi id poſt Miſſam concluſam aduertas in ſacriſtiá, omittas. Si autem intra Miſſám poſt ſumptionem, vel etiam ante eam, poſt conſecrationem tamen, dubites an fuerit vinum, pro vino præſumendum eſſe, & pergendum, ait *Tambur.* 2. Si celerans poſt conſecrationem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiam non ieiunus ſi ieiunus haberi nequeat, perficere. 3. Si poſt conſecrationē etiā vnius ſpeciei, recordetur ſe non eſſe ieiunū: tenetur enim pergere; imò etiam poteſt pergere, ſi ante conſecrationem recordetur; & abſque ſcandalo & nota non poſſit deſiſtere,

v. g. in ſolemni ſacro, vt docet *Suar. Cōn. &c.* Si tamen priuatim celebret, & commode poſſit abrumpere, tenetur, vti ex *S. Thom q.* 83. *a.* 6. docetur commun. 4. Si poſt ablutionem ſumptam, licèt ditu communionem diſtribuerit. ſumendæ ſunt reliquiæ, etiam grandiores conſecratæ eodem ſacro, (quod addo, quia non licet tunc ſumere particulas alterius ſacrificij, quæ ſunt in ciborio, ad illud expurgandum, vt docet *Suar. Card. de Lugo l. c.* cum *communi*: licet contrarium probabile dicat *Tamb. de expedita com. ca* 2. §. 8. ex *Marchin. t.* 3. *p.* 3. *c.* 3. vti nec eiuſdem ſacrificij, ſi illud planè ſit abſolutum, & ab altari receſſeris) ſed debent ſeruari, donec ſumantur à ieiuno. *Eſcob. t.* 7. *E.* 6. *Fagund. &c.* quia conuiuium iam finitum eſt. Niſi tamen aliud ſua ſeat periculum indecentiæ; v. g. ſi plures Miſſæ eodem die iſtic futuræ non eſſent, & Sacramentum aſſeruari non ſoleret: tunc enim minore irreuerentiâ ſumeret, quàm aſſeruaret, Imo *Card. de Lugo d.* 14. *p.* 4. *num.* 82. & *Gran.* non damnāt Sacerdotem, qui priùs quàm ſacras veſtes exuit, particulam inuentam abſumat; eò quòd non ſit communio noua, ſed complementum præcedentis. *vid. Bonac. Card. de Lugo. Eſcob. ll. cc.* 5. Si pars hoſtiæ poſt ablutionem, ſumptam, calici aut palato adhæreat, (quæ decentius nouâ ablutione, quàm digito propellitur, vt docet *Bonac.* ex *Fill.* & aliis; quamuis Miſſale etiam permittat, vt digito atrahatur ad labium calicis; & ſumatur ante ablutionem) quomodo etiam ij excuſantur, qui ex deuotione hoſtiam in ore diu retinentes, caſu præmittunt aliquid ablutionis ſponte tamē id non licet, niſi bona fides & ſacta ſimplicitas excuſet. Ratio horum omnium eſt, quia talis ſumptio, moraliter cenſetur completio vnius ſacrificij. *Regin. l. c. n.* 123. *Bon. l.* 1. *d.* 4. *q.* 6. *p.* 2.

Vnus caſus eſt, in metu mortis, ad quam euadendam, ſicut ſine altari, vel calice conſecrato, aut veſtibus ſacris, ita etiam non ieiunum poſſe celebrare, docet *Dian* cum *Sylu. &c. p.* 3. *t.* 6. *R.* 48. & *p.* 5. *t.* 3. *R.* 39. dummodo celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Eccleſiæ, vel eius præceptorum.

ARTICVLVS III.

Quæ & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam?

Resp. I. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria, necessitate non medij, sed præcepti diuini, obligantis tum in articulo mortis, per modum viatici, tum etiam sæpius in vitâ, vt docet *Suar. Vasq. Laym. Fagund.* & alij commun. probantque tum ex scripura, tum ex *Concil. Nicæno & Trident. sess.* 13. *cap.* 6. tum ex praxi Ecclesiæ, tum quia Eucharistia est instituta per modum cibi cuius vsus sæpius est necessarius. *Bonac. d.* 4. *q.* 7. *p.* 1. *num.* 8. Vnde resolues.

I. Quilque fidelis in periculo vitæ, quod præuidet vel meritò timet, v. g. in graui morbo, ante conflictum vel puerperium, præsertim primum, ante nauigationem, &c, tenetur sub mortali communicare. *Suar. Vasq. d.* 214. Nisi tamen paucis, v. g. octo diebus ante communicasset: talis enim cõmunio censeretur habere rationem viatici, vt docet *Suar. Regin. Fill.* contra quosdam, vt *Gasp. Hurt. d.* 10. *dif.* 2. *&c.* apud *Escob.* qui dicunt, eum, qui manè communicauit, si à prandio incurrat periculum vitæ, teneri iterum sumere communionem, tanquam viaticum: imò *Sa*, & *Sylu. V. Euch. Fumus, &c.* & *Caiet. V. communio.* putant, non esse saltem mortale, communionem omittere, dummodo in paschate sumpseris.

II. Si in ægro esset periculum vomitus, docet *Sancius* apud *Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 55. posse eiparuam particulam dari, quæ stomachum alteratura non putetur; aut si de hoc ipso dubium sit, securitatis causâ priùs dari particulam non consecratam quàm si reiiciat, nullo modo dandam consecratam, secùs si retineat. Si verò independenter à cibo, perpetuo euomat, nullo modo dandam, nisi fortè per sex saltem horas liber à vomitu fuisset.

III. Pueris doli capacibus, qui sciunt distinguere Eucharistiam ab alio cibo, probabilius est in periculo mortis eam esse dandam pro viatico, vt contra *Vasq.* insinuat *Laym. t.* 4. *de Euch. ca.* 4. & expressè docet *Suar. d.* 40. *s.* 1. confirmatque *Card. de Lugo d.* 13. *s.* 4. *num.* 38. & addit, (contra *Sanch.*) si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus dari, etsi non sit necesse.

IV. Qui post viaticum sumptum peccauit mortaliter, non tenetur denuò communicare. Ita *Regin. Fill. Card. de Lugo & alij.*

V. Qui non communicauit in periculo mortis, non tenetur postea supplere. Ita *Bonac. d.* 4. *q.* 7. *p.* 1, ex *Henriq. Reg. &c.*

VI. Iudex tenetur, per se loquendo, reis concedere tempus communicandi, vt docet *Suar. Bon. l. c. & alij communiter*, contra *Nauar.* quod si reus noluerit, potest iudex procedere. *Fill. t.* 4. *ca.* 8. *q.* 11. *num.* 238.

Resp. II. Etsi Christus tempus communionis, extra periculum mortis, non præceperit; Ecclesia tamen pro eo determinauit tempus paschale, quod communiter numeratur à Dominica Palmarum, vsque ad Dominicam in Albis inclusiuè: alicubi tamen totam Quadragesimam comprehendit; alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto; potestque Confessarius, ex iusta causa, extendere, vt docet *Sa* & alij *v. Bon. d.* 4. *q.* 7. *p.* 2. Vnde resolues.

I. Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, vt habet communis, contra *Duran.* & *Sylu.* Et patet, quia Ecclesia tantùm præcipit actum externum; nec finis præcepti cadit sub præceptum. An verò qui non satisfecit, teneatur postea implere, vtrimque probabiliter defenditur, etsi affirmatiua videatur probabilior. *Bon. l. c. Suar. Cõn. Card. de Lugo, &c.*

II. Non tenetur præuenire, qui prævidet tempore Paschali se impediendũ, vt contra *Vasq. Sylu. & Fagund.* probabiliter docet *Azor. tom.* 1. *l.* 17. *ca.* 41. *Suar. &c.* Qui verò sic præuenisset, & postea tolleretur impedimentum, teneretur rursus communicare, secundùm *Laym. l.* 5. *t.* 4. *ca.* 5. *Card. de Lugo s.* 4. *nu.* 78. quia non satisfecit præcepto obliganti ad communionem, & ad illud tempus. Negat tamen *Dian.* citans *Fernand. & Suar.*

Resp.

Resp. III. Tenetur quis communionem paschalem sumere in Parochiâ, à Pastore suo, nisi huius licentiâ, priuilegio, aut consuetudine eximatur. *Nauar. Suar. d. 72. s. 2. &c.* Vnde resolues.

I. Sacerdos vbiuis celebrando satisfacit *Bon. d. 4. q. 7. p. 2.*

II. Eximuntur peregrinini & vagi, qui Parochiam non habent, aut ab eâ absunt. *Bon. l. c.*

III. *Non* eximuntur laici inseruientes religiosis, vt habet *Sa. V. Euch.* nisi, vt dicit *Bon.* degant in monasteriis, aliisque locis, à cura Patochorum exemptis. *v. Sanch. de mat. d. 23. nu. 12.*

IV. Non satisfacit huic præcepto, qui in Paschate extra Parochiam, sine consensu Pastoris, communicat, vt habet *Nauar. Azor. & alij commun*, nisi tamen communicet in Cathedrali Ecclesia: hunc enim satisfacere præcepto, censet *Bon. l. c.* sed negat *C. Lugo* l. 1. *Resp. mor.* nisi Episcopus expressè, vel tacitè consentiat. *v. suprà c. 2, d. 1. a. 1. & c. 7. 8. & 9. Bon. l. c. v.* suprà *ca. 2. a. 1. casu 7. 8. & 9.*

Dixi, *sine consensu Pastoris*: quia cum consensu summi Pontificis, vel Episcopi, siue ordinarii, aut eius Vicarij generalis, vel Parochi (hi enim omnes intelliguntur nomine Pastoris) extra Parochiam communicando satisfieri præcepto, Doctores concedunt. Et quidem sufficere consensum interpretatiuū, siue præsumptum, notat *Tamb. de exped. com. c. 4. §. 4.* Imò *Bauni in Theol. morali p. 1. t. 5. q. 19. Beia & quidam alij* apud *Dian. Tamb. l. c. & Cardinalem de Lugo d. 18. s. 2. num. 49.* Item *Dianam p. 2. t. 14. R. 73. & p. 6. t. 7. R. 58.* putant posse satisfieri præcepto communionis Paschalis (præsertim extra diem Paschæ) apud mendicantes, ex priuilegio Nicolai V. Pij V. & Pauli IV. certis concesso, quod ceteri participent. Verùm hoc alij communiter negant. *v. Auers. q. 10. s. 4.*

CA-

CAPVT III.

De Eucharistia, vt est sacrificium.

DVBIVM I.

Quid sit Missa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam?

Resp. Missa est sacrificium, consistens in consecratione panis & vini: estque actus latriæ, qui fit in recognitionem supremi dominij Dei, & signum nostræ seruitutis. Quod non obstat, quin secundariò possit etiam ad alium finem partialem offerri, vt ad agendas gratias, vel impetrationem beneficij, ad remissionem peccatorum, ad sanctos honorandos, &c. Principalis fructus *Missæ*, ex opere operato, est independens à probitate Sacerdotis, à quo pro omnibus seu viuis seu defunctis etiam accepto stipendio, applicabilis est: estque actu, tam intensiue, quā extēsiue finitus; etsi enim hostia, ipsa & principalis offerens, id est, Christus, infinitè sit *Deo* gratus, atque ita *Deus* per hoc sacrificium infinito honore afficiatur; videtur tamen Christi esse voluntas, vt offeratur, & prosit tantùm ad certum & finitum effectum. Quod etiam patet ex vsu & sensu Ecclesiæ, dum Missæ pro eâdem re repetuntur; quod signum est, non habere infinitum effectum. *v. Bon. d. 4. q. vlt. p. 4.* Vnde resolues.

I. Sacerdotes ordinariè peccant grauiter, si non aliquoties in anno, saltem ter, vel quater, solennioribus festis celebrent, nisi legitimè sint impediti. Ita *Sylu. Regin. Suar. Con. & alij commun.* contra *Angles*, *Bonac. Dian. p. 2. t. 14. R. 19.* item *C. Lugo & Tambur. l. 1. exped. com. c. 6.* qui excusant saltem à mortali; dūmodo communicet in paschate, absitque contemptus & scandalum: imò vbi Tridentinum est receptum, tenentur ex mandato Episcopi, sub graui culpâ, celebrare saltem Dominicis & festis: excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum exter.

 II. Etsi

II. Etsi in Ecclesiis Cathedralibus, Collegiatis, & Conuentualibus (vbi est competens Sacerdotum numerus) quotidie debeat vna saltem *Missa* priuata celebrari, & altera cantari, peccentque mortaliter dictarum Ecclesiarum Rectores, si in hoc deficiant: *Suar. Con. Laym. March. &c.* non esse tamen mortale (præscindendo à peculiari obligatione talis Ecclesiæ) semel vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet *Tambur. l. 1. ca. 6.* vti neque si in Ecclesiis Collegiatis die festo cadente in feriam priuilegiatam (v. g. Vigiliæ quatuor temporum, Quadragesimæ vel Rogationum) Missa solennis de feria post Nonam canenda, semel omittatur. *Ibid.* ex *Abbat. March. &c.*

III. Peccat grauiter, qui tenetur pro alio offerre Missam, fructum tamen principalem applicat aliis: quia id alij est fraudi, in re graui.

IV. Grauiter peccat, 1. qui ad sacrum ex iustitia obligatus, illud diu differt: quia magno fructu alterum priuat. *Sylu. Regin. lib. 23. nu. 236. Fernand. &c.* multoque magis si plane omittit; teneturque hoc casu ad stipendii restitutionem. *Tambur. de exped. sacrif. l. 3. ca. 1. §. 8.* 2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus non nisi post longum tempus possit satisfacere. Ratio eadem. *Sylu. Regin. Fernand. p. 3. ca. 5.* 3. Qui sacrum animo se obligandi promisit, & non præstat. *Bon. d. 4. q. vlt. p. 8.* etsi probabile sit, hoc non esse mortale, vt habet *Sanch. de mat. l. 1. d. 5. v. Dia. tr. 3. misc. R. 9.* item *p. 4. t. 4. R. 196. & p. 6. t. 6. R. 6. p. 5. t. 14. R. 81.* vbi citat *Caiet. Vasq. Hurt. &c.* affirmantes, quòd qui pluribus Missam gratis promisit, possit vnicâ satisfacere: quod autem alij communiter negant.

V. Si quis det iustum stipendium, (id à consuetudine, vel lege taxatum esse debet, aut si non est, secundum *Sotum & Caietan.* est frugalis victus vnius diei; quod *Suar. Laym.* & alij reprobant, putantque sufficere mediam, vel tertiam partem sustentationis diei,) vt pro se dicatur Missa, non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus vna tantùm *Missa* dici *Card. de Lugo d. 19. num. 259.* Secùs, si ambo dimidium tantùm iusti darent; vti contra *Vasq. Regin,* & alios probabiliter docent *Sotus Henriq. Fill. Con. Card. de Lugo l. c.* quod tamen iam est prohibitum

hibitum per Bullam *Vrbani VIII. vid. Bon. Dian. tr. 14. Resol. 7.*

VI. Qui pecuniam ab alio accepit, vt pro illo celebret, aut fieri curet, per se loquendo, potest curare Missam per alium bonum Sacerdotem, minùs dando, quam accepit.

Dixi I. *Per se*: quia *Vrbanus VIII.* ob speciem turpis quæstus id fieri vetuit.

Dixi II. *Bonum*: quia si per malum curet, perditur fructus, qui est ex opere operantis. *v. Cardin. de Lugo l. c.*

VII. Beneficiati, etiam Curati, ad Missas obligati, possunt pro ijs accipere stipendium, & applicare cui volunt; quia non semper habent obligationem applicandi ad certam intentionem; nisi tamen contrarium constet, vt de Missa conuentuali docet *Bon.* Ita *Card. de Lugo d. 81. s. 1. num. 21.* ex *Suar. Vasq. &c.* contra *Gauant. Barbosam & Dian.* qui negant de Parocho: refertque *Dian. p. 4. t. 4. R. 232.* determinasse Congregationem *Cardin.* quòd ei non liceat pro accipere eleemosynam manualem., quando tenetur celebrare: de Missa tamen conuentuali, contra *Bon. &c.* ipse affirmat *p. 5. t. 13.* ex *alijs*.

VIII. Qui stipendium pro sacro accepit, tenetur dicere Missam pro defunctis, vel votiuam, vel in hoc aut isto altari, prout pecuniam offerens petiuit, (quantum tamen rubricæ permittunt, quibus neglectis Ecclesiæ ordinem inuertere, ob alterius deuotionem, non conuenit) quia ob eius deuotionem, & speciales orationes, maior fructus prouenire solet. Si tamen aliter faciat, non erit graue, imò nullum, si fiat iusta de causa. *v. Dian. de celeb. mis. resol. 31. C. Lugo l. c. num. 35.*

IX. Is, qui quoad locum, tempus intentionem, qualitatem Missæ, non satisfacit, sine iusta causa, voluntati fundatoris, peccat: & quidem grauiter, si sæpè faciat; esto consentiant hæredes, cum ij in hoc voluntati testatoris non possint derogare, vt docet *Sylu. Nauar. Azor. &c.* Episcopus tamen potest in hoc dispensare ex causa, vt habet *Henriq. Sylu. & Tann.* Quod si quis quoad locum impediatur, tenetur in alio, vt habet *Azor. tom. 1. l. 10. c. 14. & Sa V. Missa. Dian. l. c. resol. 29.* vbi docet ex *Nauar. Rodriq. Fagund. & Azor.* esse mortale celebra-

celebrare in alio templo, vel altari, quàm quis tenetur. quod negat *Card. de Lugo*, si rarò, & ex causa fiat. *v. num.* 36. Imò nec esse venale, si obligatus quotidie celebrare, rarò & ex rationabili causa celebret alibi. Similiter *Tambur. de exped. sacr l.* 3. *c.* 2. excusat à mortali eum, qui vno alteròve die singulis mensibus alibi celebrat, nisi tamen teneatur celebrare in altari priuilegiato; notatque posse sacerdotem contra hoc onus missarum, v. g. certum earum numerum, præscribere annis 30. si adsit possessio, titulus, & bona fides.

X, Beneficiatus ex iustitia obligatur sub mortali, & pœna compensationis, ad eum numerum missarum, per se, vel (prout mens fundatoris ex verbis colligenda permittit) saltem per alium, quem numerum literæ fundationis requirunt: eum verò numerum ex iusta causa, vt v. g. si reditus iam non sufficientes respondeant, potest minuere Episcopus in Synodo: quam potestatem *Bon.* restringit ad Missas defunctorum, & quidem post *Trid.* impositas. *v. Bon, d.* 4. *q. vlt. p.* 8.

XI. Qui ratione beneficij tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Missam pro fundatore (nisi de huius intentione contraria constet) applicare *Bon. & alij* 4. cum *Dian, p.* 6. *t.* 6. *R.* 13. qui tamen concedit posse eum pro se ipso quater, aut sexies in anno, & in die commemorationis omnium defunctorum pro particulari defuncto celebrare; item quauis hebdomada vnam Missam emittere deuotione & reuerentiæ causa, idque ex præsumpta intentiones fundatoris: quod *Tambur. l.* 3. *exped. sacrif. c.* 3. §. 1. ex *Gauant, p.* 3. *t.* 12. limitat, nisi de contraria fundatoris voluntate constet, vel sit onus Ecclesiæ, aut monasterij, curare Missam quotidianam. *v. Tambur. l. c. Dian. p.* 2. *t.* 14. *R.* 28. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 86. & *p.* 5. *t.* 5. *R.* 25. & *t.* 13. *Ro* 51. 2. idipsum limitat *C. de Lugo R. mor. l.* 5. *d.* 9. Si obligatio dirigatur ad ipsum Sacerdotem, v. g. si dicatur, (*Qui debet quotidie celebrare*) quo casu concedit: si verò dirigatur ad celebrationem in tali loco, v. g. *volo vt in tali Ecclesia celebretur quotidie Missa*; teneri eum pro se alium substituere eo die, quo ipse non celebrat.

XII. Qui non potest fundationi satisfacere propter morbum, non tenetur, si breuis sit, (v. g. 15. dierum, vt docet *Bon.* aut etiam vnius alteriusve mensis, vt probabiliter docet *Card. de Lugo nu.* 49.) substituere alium, aut compensare, cum tam strictè nec domini quidem honesti cum famulis agant: secùs tamen, si sit diuturnus morbus; nisi reditus sint nimis tenues, aut in morbum absumantur, vt contra *Sylu & Azor* docet *Bonac.* ex *Rodriq.* Impeditus verò aliis negotiis, licèt iustis, (cùm hæc non debeant obesse fundatori) debet satisfacere per alium, vel compensare postea, præsertim si fiat sæpius. Ita *Bon. d.* 4. *q. vlt. p,* 7.

DVBIVM II.

Cuius sit applicare fructum sacrificij?

Resp. Solus Sacerdos offerens valide id facit, per suam intentionem: quia est actus potestatis sacerdotalis. Ita commun. *Suar. C. Lugo d.* 14. *s.* 10. *num.* 211. *&c.* Vnde resolues,

I. Is validè applicat, etsi peccet sacrificando, vel applicet contra voluntatem superiorum Ita *Suar. Lay. Dian. Card. de Lugo l c.* contra *Nauar. Ledesma* & alios, quorum sententiam probabilem dicit *Dian. t.* 1. *resol.* 72.

II. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter vlli applicatum est, vel ante, vel in ipsa consecratione, saltem secundæ speciei, non potest postea vlli applicari, saltem adæquate: quia producit effectum quando existit, neque is suspenditur: ideoque nec licet accipere stipendium pro Missa præterita. *v. Laym.*

Dixi, *vel ante*: quia non requiritur, vt applicatio fiat in ipso sacrificio: sufficitque si pridie facta sit, etsi ipso die de ea non cogitet. *Bon. q,* 5. *p.* 2. ex *Suar. & Dian. l c. resol.* 47. contra *Vasq.*

III. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in thesauro Ecclesiæ, vt docet *Suar.* vel cedit ipsi Sacerdoti, vel illis pro quibus tenetur specialiter offerre, quód ita implicitè censeatur intendisse. Ita *Lay, l.* 5. *t.* 5. *c.* 2. *v. C. Lugo num.* 215.

IV. Appli-

IV. Applicatio sub conditione iam impleta, est valida, v. g. ad intentionem quam habuit hodie superior, non autem sub conditione futura contingente, v. g. applico illi, cui Titius interrogatus voluerit, vel ei qui priùs morietur; vel qui primo stipendium offeret. Ita *Suar. in 3. p. to. 3. d. 79. s. 9. Laym. l. c. Dian. l. c. resol. 15. C. Lugo d. 19. num. 209.* contra *Bon. vlt p. 7. §. 5.* qui tamen ipse in praxi dissuadet.

V. Non satisfecit, qui te mortuum putans, Missas, quas pro defuncto teneretur: celebrauit.

VI. Sacerdotes Societatis non satisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem; nisi tamen iam mortui sint, etsi postea promulgentur. *Laym. l. c.*

VII. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Missam pro omnibus defunctis. *Tamb, l. 3. exp. sacr. c. 3. §. 2.* contra *Fraxin. & Gauan. p. 4. t. 15.*

VIII. Missa celebrata in altari priuilegiato pro defunctis, non suffragatur illis, nec satisfit indulto, nisi sit de Requiem. *Dian. p. 4. R. 233. ex declar. Card. & p. 8. t. 2. R. 8.*

DVBIVM III.

Quando. & quoties liceat celebrare?

Resp. I. Ordinariè non licet celebrare post meridiem, sed debet inchoari ante duodecimam: nec ante auroram; quam ante solis ortum *Regin.* quadrantem horæ, *Henriq. & Con.* mediam horam, *Azor.* horam cum quadrante *Suar. & Fernand. & Posseu.* sesqui horam comprehendere dicunt; & consequenter, cùm secundùm *Henriq. Suar.* & alios, Missa possit inchoari tantò ante auroràm, vt sub eius initium finiatur, licet duabus horis ante solis ortum incipere. Ita *Rodriq.* & alij. Vnde vlterius inferunt quidam, cum *Suar.* Religiosis habendibus priuilegium celebrãdi horâ ante diẽ, licere tribus horis non ante ortum Solis incipere, quod *C. Lugo d. 20. s. 1. nu. 32.* non improbat, etsi *Laym.* tantùm permittat horis duabus cum dimidia, *Diana* verò duabus horis post mediam noctem. *C. Lugo. l. c.* Quacunque autem

autem horâ licitè (siue ex, siue sine priuilegio) celebrant, eâdem etiam, (atque adeò in Missa, quæ post illam celebrantur) licere ijs Eucharistiam aliis ministrare, contra *Bordon* docet *Dian. p. 9. t. 7. R. 43.*

Dixi, *ordinariè*: quia anteuertere licet sequentibus casibus inquibus etiam paulò post meridiem, v. g. vno vel altero quadrante, inchoari potest, vti etiam secundùm *Sotum & Palud.* ex quauis rationabili causa, v. g. ob supplicationem, vel concionem publicam protractam vltra meridiem, ob funus principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integrâ horâ post, licere inchoare dicunt, *v. Laym. l. c. Fernand. hic ca. 3.*

1. In necessitate, v. g. vt morituro detur viaticum: quo casu licere mediâ nocte celebrare, ait *Dian. p. 1. t. 14. R. 33.* ex *Laym. &c.*

2. Vbi est mos rationabilis, vt opifices & famuli summo mane possint audire sacrum. *Laym. l. 5. t. 5. ca. 4. num. 3.* ex *Nauar. &c.* (*v. Dian. p. 2. t. 14. R. 34.*) non tamen idcircò post meridiem licebit.

3. Ex priuilegio de quo suprâ.

4. In nocte Natiuitatis, in quâ omnes tres Missas ante auroram dici posse, probabiliter docet *Suar. Con. Laym. Dian. p. 4. t. 4. R. 236.* contra *Sylu. Fernand. & alios.* Vnde resolues.

I. Grauiter peccat, qui sine aliqua harum, aut saltem iusta causa, citiùs manè vel seriùs post prandium celebrat, vbi *Azor.* tertiam horæ partem, *Laym.* mediam horam *Bon.* tres quadrantes: *Syluius* horam requirit, vt differendo peccet mortaliter *v. Dian. t. 14. resol. 34.* vbi notat religiosos ex suis priuilegiis, posse celebrare vsque ad tres horas post meredíem, post tertiam verò nullo modo *v. Bon. l. c.*

II. Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel etsi ob infirmitatem non possis Horas dicere, vel etiam ante Matutinum, si causa subsit, sine qua erit veniale, vt docet *Fill. Laym.* & alii videturque sententia tuta, contra multos, dicentes esse mortale.

Resp. II. Per se loquendo quotidie licet celebrare. Dico *per se*, quia præcepto obligante sub mortali, prohibemur die Veneris

Veneris Sancto, (non tamen Eucharistiam sumere, vel aliis præbere, vt habet *Hurt. de sacrif. d.* 4. *diff.* 3. *Quintan.* ex *Suar. Vasq. Tann, &c.* licet suppositis declarationibus *Cardin.* non licere ministrare nisi solis infirmis, velit *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 237. *p.* 6. *t.* 6. *R.* 19. *& p.* 9. *t.* 9, *R.* 24. ex *Barbos. Gauant, &c.*) In Cœna Domini verò, etsi ex consuetudine vno celebrante reliqui communicare debeant; plures tamen ex causa licitè priuatim celebrant, non tamen post finitam Missam solemnem, & sacrarium reconditum, vt vult *Palaus*; licet alii id non admittant apud *Dian. p.* 9. *t.* 9. *R.* 24. De Sabbatho Sancto alii negant licere, vt *Vasq &c.* alii probabilius affirmant, vt *Suar. Fagund. Dian. Gasp, Hurt. d,* 4, *dif,* 3. *Palaus* (qui non vult fieri ante inchoatam Missam solemnem) *& C Lugo s.*1, *nu.* 18. qui addit, non esse tunc legendas prophetias, quia non sunt pars Missæ: neque benedictionem cerei, imò nec Litanias, quia est ratio eadem. *v. l. c. num.* 20. & *Bonac. p.* 2. vbi notat, quod vsus id vix habeat. *vid,* etiam *Dian, p,* 4. *t.* 4. *R.* 237. vbi cum *Mercero* contra alios permittit eo die ante Missam solemnem celebrare de Sancto incidente, vel votiuam.

Resp. III. Sæpius in die celebrare non licet ordinariè: quod addo, quia si sis ieiunus, licitum est sequentibus casibus bis, vel etiam ter, requisito tamen, si facilè haberi possit. Episcopi iudicio, præterquam in primo

1. Nocte Natiuitatis: quâ tamen non tenetur, nec *Parochus* quidem celebrare tres Missas, sed potest aliquam pro arbitrio omittere *Dian. p.* 4. *t. R.* 236. Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare. *p.* 8. *t.* 1. *R.* 87.

2, Si pastor habet duas Parochias dissitas. *Fill. C. de Lugo d.* 20. *num.* 45.

3, Si concursus populi sit tantus, vt Ecclesia non capiat, vt habet *Lay. l.* 5. *t.* 5, *ca.* 4. *in* 6. *& v. C. Lugo l. c.* etsi tunc potius expediat celebrare extrà.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & suam iam hostiam sumpserit, nec sit alius Sacerdos. *Sylu. Nauar.* Sed casum esse methaphysicum, dicit *C. Lugo d.* 20. *nu.* 44.

5. Si die festo adueniant personæ, quas non deceat sacrum omittere, v. g. Rex, aut Princeps; quamuis hic vltimus dicatur non esse in vsu. *v. Bon. d.* 4. *q. vlt. p*; 7. *num,* 9. *C. Lugo l. c, & Laym. t.* 5. *ca.* 4. *Con. Dian. p.* 2. *t,* 14. *R.* 56. vbi rectè monet, in his omnibus attendendum ad loci consuetudinem, quæ ferè omnes nunc sustulerit.

Quæres. An aliquando liceat interrumpere Missam.

Resp. Etsi abrumpere essentialiter, siue vnum tantùm speciem consecrare, nullo casu liceat, vt dictum suprà *ca.* 1. *d.* 2. accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his casibus.

1. Ob concionem, post Euangelium, vel processionem excipiendam.

2. In gratiam superuenientis principis, vel turbæ peregrinorum die festo, quo aliàs Missam audire non possent, vel simili iustâ causâ: ex qua, si non sit facta oblatio posse incipere de nouo, vt totum sacrum audiant, etsi non teneantur, docent varij Authores cum *Sa.* apud *Bonac. d.* 4, *q. vlt. p.* 7, *num.* 9. qui benè monet, consuetudine locorum standum. *Henriq.* autem docet, id tantùm licere finitâ Epistolâ, vel Euangelio: *Tambur.* planè improbat.

3. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicuius impedimenti, v. g. se non esse ieiunum, vel in gratia, vel irregularem, vel excommunicatum; vel excommunicatus præsumat interesse, nec possit expelli.

4. Si vrgeat grauis necessitas, vel propria, v. g. morbus; vel proximi, vt si moriturus sit baptizandùs, vel absoluendus, *Trull. Dian. p.* 5. *t*3. R. 70. In aliis tamen sacramentis non ita necessariis, non decet inter consecrationem & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propinquo, nec opus esset vestes exuere, vel nisi pœnitentiæ sacramentum ob phrenesin suscipere non possit. *Laym. Tambur. l.* 2, *exped. sacrif. c.* 7. Reuertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit ante facta consecratio, incipiet vbi desierat: vti etsi facta non fuerit, & parua mora intercesserit, v. g. minor quàm vnius horæ, si autem longior, ordietur ab initio. *Tambur. l.* 2. *exped. sacrif. ca.* 8. §. 7.

DVBIVM IV.

Quo loco celebrandum sit?

Resp. Communiter non licet celebrare, nisi in Ecclesia eaque cõsecrata, vel saltem benedicta, & non violata, vel exsecrata, nec interdicta. Patet ex *Trid. sess.* 12.

Dixi, *communiter*: quia indecenti loco, & altari portatili, (quod semper sub mortali requiritur) cum licentia Episcopi, si adsit, vel sine ea, si absit, licet sequentibus casibus extra quos si fiat, esse mortale, docet *Fill. Laym. & alij commun.* contra *Sotum* & *Sa*.

Primò, si sit necessitas, esse qualis censetur, 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. Si populum in solemni festo templum non capit. 3. In castris pro exercitu: sed festis tantùm diebus. *Fagund. C. Lugo &c.* licet *Pasqual.* apud *Dian. p.* 9. *t.* 1. *R*, 44. etiam non festis censeat posse permitti Generalibus, & primariis ducibus, in suis tentoriis. 4 In portu pro appulsu nauis; non tamen in flumine, vel mari, propter periculum effusionis sanguinis, vt commun. docetur apud *Bon.* Contrarium tamen dicitur iam habere praxis *Lusitanorum*, euntium in Indiam, ex permissione *Clementis VIII.* & *Pauli V.* ex qua licitè nunc fieri docet *Fagund. Gran.* nec improbat *Card. de Lugo l. c.* Limitat autem *Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 40. cum *Hurta Mercer. Trul. &c.* si magna sit tranquillitas sine vllo tempestatis indicio, adsitque præter celebrantem Sacerdos alius, qui post consecrationem firmiter teneat calicem. Cum qua cautione etiam Episcopum posse ad hoc concedere facultatẽ in necessitate (v.g. ne magna multitudo nõ audiat sacrũ, vel moribundus decedat sine viatico) docet *Gran.* apud *Dian. l. c.* contra *Cõn.* & *Tur.* qui soli Papæ eam reseruatam volunt. v. etiam *Dian. p.* 9. *t*, 1. *R.* 45. vbi adducit declarationem Cardinalium, quâ iubentur Episcopi id prohibere,

Secundo. Ex dispensatione Episcopi, ob rationabilem causam, etsi in *Trid. sess.* 12. id permittere prohibeantur, nisi ex iusta causa, in oratoriis priuatis, diuino cultui destinatis, licet non benedictis. Verùm etiam hanc potestatem illis tunc esse ademptam, docet *Gauantus l. c.* & *Dian. p.* 9. *t.* 1. *R.* 42. eo tamen non obstante, posse eos in aliquo casu particulari, ex iusta causa permittere, vt celebretur extra Ecclesiam in altari portatili, docet idem *Dian. l. c. R.* 43. ex *Marchin. Garc. Hurt. Lugo, Auersa, Persic. &c.*

Tertiò. Ex priuilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum iis participant: quod esse reuocatum à *Trid. sess.* 22. *ca.* 8. licèt multi velint, negant tamen *Dian. p.* 3. *t.* 2. *R.* 80. & *p.* 4. *t.* 4. *R.* 106. *Ioannes de Salas, Rodriq. &c.* Idque secundùm *C. Lugo d.* 20, *s.* 2. *num.* 51. probabiliter & *Tambur. de exped. celebr. l.* 1. *c.* 3. §. 3. probabilius *v. Barbos. in Trid. l. c.* Item religiosi Societatis, á Gregorio XIII. vt possint tum in missionibus, cum facultate superioris, in quouis loco decenti; tum in domibus suis, in loco honesto, à Prouinciali designato, Missas dicere; in quo idem licebit aliis.

Dixi II. *non violatâ*: quia in Ecclesiâ interius violatâ, nisi priùs reconcilietur, non licet sub graui peccato, vt *Laym. l.* 5. *t.* 5, *ca.* 5. *num.* 7. *ex Nauar. Suar. Cõn. &c.* nisi in necessitate, cum venia Episcopi, (si is adiri possit) alioqui sine ea, vt habet *C. Lugo l. c. num.* 63. celebrare, aut mortuos sepelire.

Addo I. *Ecclesia*: quia Oratoria, etsi deputata ad cultum, diuinum, cùm tamen benedicta non fuerint, nisi in ipsis extet altare ad facienda diuina, vt *Bon. d. mat q.* 4. *R. vlt, nu.* 9. non sunt capacia violationum. Quod etiam consequenter de hospitalibus docent *Nauar. Sot. &c.* sed probabilius contrarium docent alij, cum *C. Lugo l. c.*

Addo II. *Interius*: quia quod fit in turri, sacristiâ, supra tectum, vel fornicem, in crypta, sub pauimento, (nisi sit sepultura, aut singulariter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo III. *Nisi reconcilietur*: quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex priuilegio Papæ, (quale Superiores *Regularium* pro suis templis habere, ex Auila notat *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 91.) si fuit consecrata; (quod præsumendum est, si celebretur festum Dedicationis) si verò tantùm fuerit benedicta, potest fieri reconciliatio à simplici Sacerdote, aspersione aquæ benedictæ,

dictæ, cum facultate Episcopi, vel sine ea secundùm *Dian. p. 4, t. 4. resol. 91.* Censeri etiam reconciliatam, si sacrificium in ea peractum fuerit, docet *Tambur. l. c.* §. 4. ex *Henriq. Sa, & Dian.* esse probabile negat autem C. *Lugo de Euch. d.* 20. *s.* 2.

Porrò Ecclesia, vti & cæmeterium, violantur seu polluuntur sequentibus casibus, non tamen, nisi postquam res euulgata fuerit. *Laym. l.* 5: *t.* 5. *ca.* 5.

I. Per factum in eâ homicidium mortaliter malum, seu iniuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ; quale etiam est, quod aliàs iustum esset per sententiã Iudicis: nisi tamẽ reipub. perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale, 1. quod fit casu, vel ab amente. 2. quod in sui defensionem. 3. cuius causa data est extra Ecclesiam: quia requiritur, vt vulnus, siue causa Physica fiat intra Ecclesiam. *v.* C. *Lugo d.* 10. *s.* 2.

II. Per mortaliter malam effusionem proprij, vel alterius sanguinis, vel seminis, causatam, vel factam in templo, licet non in templum. Vnde non violat, 1. Si pauculæ guttæ effluant; quia non est effusio. 2. Si ex percussione, vel vulnere leui, v. g. narium, in rixa puerorum, etiamsi copiosus sanguis effluat. 3. Si fiat ex sectione venæ. 4. Actus coniugalis, quando excusatur à sacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata, *v. Card. de Lugo d.* 20. *nu.* 54. & 55.

III. Per sepulturam excommunicati, non tolerati, vel infidelis, (quo nomine hic non comprehendi hæreticum, docet *C. Lugo l. c. num.* 57,) etiam infantis: vt ex *c. Ecclesiam, de consecratione.* docet *Prap.* Quamuis, si pueri parentes sint fideles, neget *Sair. v. Bon. de Euch.* & *mat. d.* 4. *q.* 4. *p. vlt.*

IV. Per destructionem Ecclesiæ ex toto, vel maiore parte, (quanquam eo casu dicatur potius exsecrari, quam polluí) non autem, si solum tectum, vel si successiue per partes modicas destruatur & reficiatur, neque etiam per desolationem, exercitium hæreticum, spurcitias hominum, vel animalium istic stabulatorum, &c. etsi deceat, & praxis habeat, vt per Episcopum, vel saltem Sacerdotem, cum aliqua cæremonia re-

concilientur, & abluantur, quod in simili casu intellige de altari. *Laym. l.* 5, *t.* 5. *c.* 5.

Quæres. Quid sit & quando fiat exsecratio, seu resecratio?

Resp. Exsecratio dicitur, cùm res sacra perdit suam consecrationem, ita vt de nouo consecrari debeat, quod fit, quando ita destruitur, vt formam & vsum suum perdat. *Vnde resolues,*

I. Pollutâ Ecclesiâ, polluta etiam sunt altaria eius fixa; non tamen exsecratâ Ecclesiâ, exsecrantur altaria; nec contrà.

II. Ecclesia exsecratur, si parietes secundùm maiorem partem destruantur, vel omnis eorum crustra, aut maior saltem pars simul auferatur. Secùs autem, si vna post alteram. *vid.* C. *Lugo d,* 20. *nu.* 65. non autem, si tectum corruat, quia consecratio est in parietibus. *v. Laym. l. c.*

III. Altare exsecratur, 1. Si cum fixum est, lapis consecratus remoueatur ab inferiore structura. 2. Si ita frangatur, siue fixum, siue portatile sit, vt in nulla eius integra parte, calix cum patena possit consistere. 3 Si spolietur sepulchrum: quod tamen quidam negant, vt *Lugo, Tambur. l.* 1. *c.* 5.

IV. Calix exsecratur, si notabiliter frangatur, vel ita vt fiat inutilis ad vsum sacrificij, v, g. si foramen sit in fundo, licet minutissimum; vel si figura destruatur: non tamen si in tornatili pes separetur à cupa; quia in tornatili consecratur sola cupa. *Bonac. d.* 4. *q. vlt. p.* 9. ex *Suar. &c,* Neque exsecratur, si pereat inauratio. Vnde licet communiter calix & patena, post nouam inaurationem, quoad eam partem, quâ Christi Corpus, vel Sanguinem contingunt, denuò consecrentur; id tamen necessarium non esse, docet *Durand. Cõn & alij.* contra *Suar. Bon. & alios*: etsi deceat, vt abluatur aquâ benedictâ. Ita *Dian. t.* 1. *misc. resol.* 3, & *Laym. hic* Item C. *Lugo d.* 20. *s.* 4. *num.* 94.

V. Vestes sacræ exsecrantur, quando ita destruuntur, vt perdant suum vsum; vt si cinguli parte te non amplius cingere possis; uel si manica ab alba separetur et iã si postea reparetur. Nõ perdũt autem, etsi attritis pars aliqua assuatur, vel cinguli parti, aptæ ad-

huc ad cingendum, altera annectatur: quia tunc accessorium sequitur principale. C. *Lugo Tamb. de exped. sacrif. l.* 1, *c.* 3, §. 2. Similiter si stola, vel casula duplicata, facili separatione fiant duæ, quarum vtraque apta sit ad sacrificium, non perdunt benedictionem. *Tambur, l. c.*

VI. Partes auulsæ à re consecrata, destructâ eius formâ, desinunt esse sacræ, v. g. ligna & lapides Ecclesiæ dirutæ, vel altaris: ob respectum tamen ad rem sacram, cuius sunt reliquiæ, non possunt applicari ad vsus profanos, aut diuendi, sine licentia Papæ. Statuæ autem sacræ, & imagines templi destructi, debent in alio collocari, & in loco Ecclesiæ Crux erigi. Lacera etiam paramenta, aut vetustate consumpta, debent igne absumi, & non adhiberi ad vsus profanos, vt habetur in *c. Altaris, de consecr. dis.* 1, *v. Suar. & Sa V, Missa. & Laym. l.* 6. *ca.* 6. *Tambur.* tamen *l.* 1. *de exped. sacrif. c.* 2. §. 3. ex *Palao:* item *Diana p.* 5, *t.* 13. *R.* 76. docet probabile esse, quòd non sit saltem mortale, si mutatâ formâ ad profanos vsus applicentur, v. g. calix confractus, alba dissoluta, frustula corporalis, &c. *v. suprà l.* 3. *t.* 1, *ca.* 2. *d.* 2.

DVBIVM V.

Quæ sint requisita ad Missam?

Resp. Hæc sequentia, 1, Et quidem sub graui sacrilegio, altare consecratum ab Episcopo vel Abbate, (hunc enim altaria, calices & campanas posse consecrare, etiam ad vsum alienarum Ecclesiarum, docet *Dian. p* 3. *t.* 1. *R.* 15. cum *Barbos. & alijs* 4. ex declaratione Cardin. & priuilegio Innocentij III.) vel Sacerdote priuilegiato, stabile vel portatile: vtrumque tamen ex integro lapide, quantum ad superiorem mensam, quæ consecratur; debetque esse tanta, vt possit capere calicem cum patena. Non sufficit autem hostias esse in ara consecrata, dum consecrantur, verùm etiam debent (tam paruæ, quàm magnæ) in eadem relinqui tempore sacrificij & non alibi (licet supra aliud corporale) deponi, v, g. propter loci angustias: quia omnes sunt vnica victima, & per modum vnius offeruntur. Quapropter rubricæ Missalis eas supra corporale, ante vel post calicem poni volunt. Hinc etiam minùs rectè faciunt, qui consecratione factâ, mox hostias minores a se consecratas, dant alteri Sacerdoti distribuendas populo: quia sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sumpserit; sic nec de aliis, cùm sint vna victima & hostia, omnesque orationes, oblationes & benedictiones sequentes non minùs spectent ad paruas hostias, quàm ad magnam: neque ante sumptionem Sacerdotis, perfecte & integrè sacrificata sit victima. *Card. de Lugo q.* 20. *sect.* 2. *num.* 69. Eum tamen, qui contrarium fecerit, à peccato saltem mortali, imò si necessitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excusat *Tambur l.* 5. *exped. sacrif. c.* 5.

2. Mappa linea triplex: etsi enim secundùm quosdam, vna duplicata, imò secundùm *Sa. Angel. Azor. ca.* 28. *q.* 8. & *Laym. l.* 5. *t.* 5. *c.* 6. *num.* 17. vna simplex sufficiat in necessitate: Missale tamen Romanum, authoritate Clementis VIII. & Pij V. editum, expressè tres requirit, *tit. de defect* vti & *Gauant. v. Card. de Lugo.* Vt ea benedicta sit, non est omninò necessarium; vt habet *Sylu.* Vnde in necessitate vulgaris adhiberi potest, & aliis vsibus reddi. *Laym. l. c.*

3. Sub graui sacrilegio, vestes sacræ; (hoc est, benedictæ ab Episcopo; vel Sacerdote habente priuilegium, vt habent mendicantium saltem Superiores, siue Prælati. *v. Tambur l.* 1. *ca.* 3. §. 2. *exp. sacr.*) quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis, notat *Homob.* apud *Dian. p.* 2. *t.* 14. R. 57. In graui autem necessitate etsi præstet, si sine scandalo fieri possit, Missam (cuius audiendi, vel faciendi obligatio tunc cessat) omittere, licere celebrare sine stola vel manipulo, vel etiam vti cingulo non benedicto, vel si fractum sit, rursus connectere, vel stola pro cingulo, & manipulo pro stola, docet *Lay. l.* 4, *t.* 5. *ca.* 6. *Dian. p.* 1. *R.* 57. & 67, contra *Fill, t.* 1. *l.* 5. *ca.* 5. qui tamen concedit in necessitate; sine vna vel altera ex minoribus v. g. stola, vel cingulo celebrare, non esse mortale. *v. Dian. p.* 5. *t.* 5. *R.* 62. vbi contra *Fill.* ex *Henr. & alijs sex* docet esse probabile, quod ex paruitate materiæ excusari possit à mortali, qui (secluso scandalo contemptu) aliquam harum citra necessitatem

tem omittit, v. g, qui celebrat cum cingulo non benedicto, vel eius loco vtitur aliâ re. Denique metu mortis aut grauissimi damni, licere aliquando celebrare sine sacris vestibus, & altari, (dummodò non fiat in contemptum Reglionis) ex *Azor, t.* 1. *l.* 1. *ca.* 11. *q.* 11. docet *Escob, E.* 2. *c.* 2. *Nauar. Hurt &c.* Limitat autem *Tambur. de exped. sacrif. l.* 1, *c.* 5. §. 1. Ita vt permittat sine aliqua etiam ex grauioribus, non tamen sine omnibus fieri ob scandalum, & irreuerentiam. *v. Dian. p.* 3-*t,* 6. R. 48. & *p.* 5. *t.* 3. *R,* 39. Porrò huiusmodi sacras vestes conficere ex profanis, v. g. planetam ex vestè serica muliebri, non est prohibitum, *Suar. Pala. Tamb. exped. sacrif. l.* 1. *ca.* 2. §. 4. qui monet *l. c.* §. 1. cauendum esse ne sint valde attritæ, vt & ne reliqua supellex sacra sit valde immunda in quo grauiter peccari potest. *Suar. Laym. Tambur. l. c.*

4. Sub mortali requiritur calix & patena consecrata; si tamen in nondum consecratis aliquis bonâ, imò addit *Bordo.* & *Tam.* malâ fide celebrâsset, (licèt sic celebrando peccasset mortaliter) probabile esse, quòd hoc ipso censeantur consecrata, liceatque in ijs celebrare, contra *C. de Lugo,* & *Laym.* docet *Dian. p.* 2. *t.* 14. *p.* 5. *t.* 13. *R.* 60. & *p.* 9. *t.* 7. *R.* 18. ex *alys octo.* Idemque de sacris vestibus, item de corporali, pixide, &c. quæ immediatè tangunt species, censet *Tamb. de exp. Sacr. l.* 1. *c.* 3. §. 1. Ac licet decens sit, vt etiam pixis, siue ciborium, & luna, seu sphærula hierothecæ, & quodcunqe vas continens & immediatè tangens Eucharistiam, vti etiam secundùm *Laym. l.* 5, *t.* 5. *c.* 6. vasculum chrisma continens benedicatur; (benedicere autem præter ea, in quibus vnctio adhibetur, potest idem, qui cetera ornamenta) cùm in Rituali Romano propria sit pixidis benedictio; id tamen necesse esse, negant *Suar. Hurt. Lugo, Tamb. l.* 1. *exp. sacrif. c.* 1. §. 6. nec esse necesse imponere pixidi vas lineum benedictum benedictione corporalis. Porrò calix & patena confecta esse debent ex auro argento, vel stanno, saltem quoad cuppam, (admittunt etiam aliqui ex plumbo) sed non ex ære *c.* vt calix, de consec. *dist.* 1. quamuis *Tambur, l,* 1. *exped. sacrif: ca.* 1. cum *Hurt. Fagund.* & *Gauant.* admittant etiã ex gemma, quæ æquè pretiosa sit, ac aurũ, vel argẽtũ modò species non

non imbibat, nec sit periculum ne effringatur. Ac licèt rubrica præscribat, vt saltem cuppa, & superior pars patenæ sit deaurata; eam tamen non obligare sub mortali *Gran.* imò nec sub veniali, propter vsum contrarium, vult *Tambur. l. c.*

5. Corporale lineum, saltem quoad eam partem, quâ hostiam vel calicem tangit. *cap. consulto, de consecr. dist,* 1. (nam in extremitatibus potest esse sericum, vel auro elaboratum) & benedictum ab Episcopo, vel priuilegiato. (*v. Compendi. priuil. Societatis IESV. Bened.*) non tamen iterum benedicendum post lotionem, nec nisi notabiliter rumpatur. *S. Thom. Silu. Bon. d.* 4. *q, vlt. p.* 9. *C, Lugo d.* 20. *s.* 2, *nu.* 76. & *Gauant. p.* 2. *t.* 1. vbi addit ex *sa.* (& dicit esse communem) peccare mortaliter, qui vtitur notabiliter immundo.

6. Palla item linea, quâ parte calicem tegit, (superiore enim parte potest auro constare, vel serico) quæ cum habeat communem cum corporali benedictionem, vtpote cuius pars antiquitus fuit, pro eodem seruire posse, docet idem *C. Lugo l. c.* si sit satis capax.

7. Purificatorium item lineum, non tamen necessario benedictum, vt contra *Laym.* docet *Suar. Gauant* & *C. Lugo,* neque vlla reperitur in ritualibus eius benedictio.

8. Sub graui peccato *Missale,* Canonem saltem continens vt habet *Bonac.* & alii commun. etsi *Ledes.* & *Laym.* doceant in graui necessitate, licitum esse celebrare sine libro ei qui moraliter sit certus se non erraturum: & sic *C. Lugo, loc, cit,* cum *Dian, &c,* probabiliter excusat eum, qui propter visus debilitatem legere non potest.

9. Minister (secundùm *Nau, Fag.* & *Zerol.* sub mortali) & quidem masculus; in necessitate tamen graui, v. g. diei festi, vel dandi viaticum, posset quis sibi ipsi respondere, inquit *Sa. Bon.* & *Dian. t.* 14. *resol,* 43, ex aliis. In quo casu etiam fœminam adhiberi posse, docet *Nugnus a.* 6. *d.* 1. & *Sylu.* (idque quibusdam Belgij partibus consuetudine inductum esse, docet *Marchant: Res. past, ca.* 4.) contra communem, apud *Laym. Fernand.* & *Dian. l, c. Tambur. l. c.* & *Marchin. de ord: t.* 3. *ca.* 15. vbi vult id esse mortale, Ministrante tamen circa altare viro qui

qui nesciat respondere, Moniales ex choro respondere, non esse prohibitum notat *C. Lugo. & Tambur. l. c.* vbi etiam cum *Henriq. & Hurt.* permittit celebranti Missam cœptam prosequi sine ministro, si hic fortè abiit & aliquantulum exspectatus non reuertatur.

10. Crucifixus; (nisi sit expositum Veneraible Sacramentum) non tamen sub obligatione graui. Idem est de velo. *C. Lugo d. 20. s. 2. nu. 79. Gauant.*

11. Candela accensa duplex, ex cera, & quidem secundùm *Fagund. Regin. Vasq. & alios*, sub mortali, contra *Nugnum. & Marchinum.* In necessitate tamen præciso scandalo, sufficit vna, etiam ex sebo, vel lucerna, aut lampas ex oleo. *v. Dian. l. c. Laym. ca. 16. num, 17. Azor ca. 28. q. 15.* Sine omni autem lumine celebrare nunquam licet: C. *Lugo. d. 30. s. 2.* adeò vt si extingueretur ante consecrationem, & aliud haberi non posset, Missam esse relinquendam, etiam in necessitate consecrandi pro moribundo viaticū, dicat *Fagund. p. 22. ca. 22. & Quintan. t. 4. s. 1.*

12. Requiritur etiam antipendium, puluillus, candelabra, bursa, velum, manutergium; sed non benedicta, & si quid ex his desit, ex profanis congruenter mundis mutuo accipi, & deinde priori vsui reddi potest *Tamb. l. 1. c. 3, §. 3*

13. Operto capite celebrare non licet, etiam in infirmitate, sine licentia, vt docet *Fagund. Laym. Dian. Res. 58.* Et quidem Summi Pontificis, vt ex Declaratione Cardinalium notat *Gauant. & Tambur, de exped sacrif. l, 1*, licet *Laym*, & *Scort.* Episcopis, & cum Regularibus eorum Prælatis permittant. Quod *Tambur. l. c*, rectè limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus. Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter (seclulo contemptu & scandalo) vult *Ledes. & Tamb. l. c.* Quod *Dian. 2. t. 14. R. 58.* censent probabile, si tempus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus, v. apud aut. Gauant. Dian. *Laym. Bonac. Ca d de Lugo d. 20. s. 4. Escob. E. 11.* vbi notat, etsi grauis sit obligatio, seruandi ritum celebrandi præscriptum in rubricis Missalis, ideoque graue sit, omittere v. g. oblationem hostiæ, vel calicis, vel infusionem modicæ aquæ; *Tambur. de exped. sacr.*

sacr. l. 2. c. 5. nihilominus leuitatem materiæ sæpè excusare à culpâ mortali omissionem, etiam intra Canonem monet *Escob. l, c.* Vnde veniale tantum erit.

I. Omittere orationes dici solitas, dum Sacerdos se induit, vt contra *Nauar. Sylu. & Azor*, docet *Laym. Fagund. Dian. R. 21. &c.* Lotionem autem manuum ante vel post Missam (etsi facilè omitti non debeat) non videri sufficientem materiam rigorosi præcepti, tenet *Suar. & Tamb. §. 6.*

II. Omittere Gloria vel Credo; vel in Canone nomen alicuius Sancti; vel ea quæ tempore Paschali interponuntur inter communicantes, aut infra actionem *Dian. p. 2. t. 14. R. 49. & 89. ex Fill. Quintan. &.* In Missa autem quæ canitur non legere Euangelium submissâ voce, *Dian. l. c. R. 4.* negat esse peccatum, ex *Sanch. & alijs.* 10. quod Rubrica sit tantùm directiua. Si quis autem in Missa aduertat aliquid à se omissum, regulariter non esse repetendum ait *Suar. & Tambur. exped. sacrif. l. 2. c. 5.* Dicit *regulariter*: quia 1. si sit de substantia, v. g, aliquid pertinens ad consecrationem, certum est debere repeti. 2. Si dum secretò orat, post pauca verba certò aduertat, se aliquid notabile omisisse, (v. g. die Paschæ, Communicantes,) paululum regrediendum esse, & repetendum censet *Tambur. l. c.* Ita *Fill. Dian. R. 59. Escob.*

III. Ex deuotione leue aliquid in Missa (etiam dum secretò orat) addere, v. g. orationem Dominicam, vel Psalmum aliquem; vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci. *Tambur l. 5. exped. sacrif. ca. 5.* Dixi *leue*: quia notabiliter addere, esse mortale vult idem *Tambur, l. c.* ex *Bonac. d, 4, q, vlt,*

IV. Celebrare ante dictum Matutinum, vt contra *Azor & Regin* docet *Sylu, Valent, Suar, Vasq, Less, Fag, Laym. &c*, quorum plerique tamen cum *Palao* dicunt esse veniale, si fiat sine causa: licet & hoc *Tambur, l, 1, a, 7, §. 1, de exped, sacrif,* in dubium vocet,

V, Quæ altâ voce dicenda præscribuntur, adeò submissâ dicere, vt astantes rudire non possint, *Tambur, de exped. sacrif. l, 2, c, 9,* Quidquid dicat *Nauar.* apud *Sa V, Missa.* Imò notat

notat idem *Tamb.* ex *Lugo d, 22. ſ. 2.* timoratis paſſim ſine ſcrupulo voce depreſſâ legi.

VI. Mutare Miſſam, & die Dominico, vel feſto duplici, vel ijs diebus, quibus prohibetur fieri de feſto duplici (v. g. infra octauas Epiphaniæ, Paſchatis, &c. Feria IV. Cinerum, infra hebdomadam maiorem; Vigilia Natiuitatis Domini) ſine graui cauſa legere votiuum, vel pro defunctis, vel de alio Sancto in numerum SS. relato. *Suar. Dian. C. Lugo l. c. Eſcob.* contra *Quintan.* qui *t. 7. ſ. 40.* putat in hebdomada ſancta licere legere votiuum: quod refutat *Gauant, & Dian. p. 9. t. 8. R. 13.* ex *Declar, Cardin.*

Dixi 1. *ſine graui cauſa*: talis autem cenſetur, 1. quæ ſpectat ad bonum Reipub. vel Principis, v. g, neceſſitas pluuiæ, ingruentis belli, vel peſtis vel ſimilis mali vniuerſalis; item ſolemnis gratiarum actio, ſolemnis expoſitio Euchariſtiæ, (v. g. diebus Antecineralibus in oratione 40. horarum) *Tambur. l. 2. ca. 6.* 2. Quando cadauer præſens eſt in Eccleſia, vbi vſus obtinuit. *Gauant p. 1. t. 5.* 3. Si quis celebret in Eccleſia, in qua agitur dies feſtus loci proprius hunc enim non tantùm poſſe, ſed debere ex congruitate conformare ſe loco, notat *Gauant. v, Tambur. l. 2. c. 6.* qui §. 2. & 4. addit etiamſi Sacerdos (accepto ſtipendio) homini promiſerit votiuam, vel pro defunctis, etiam in altari priuilegiato, non ſolum poſſe, ſed debere celebrare Miſſam currentem diebus quibus iſtæ prohibentur. Imo etſi Deo per votum tales Miſſas promiſerit, non tamen ad eas obligari iſtis diebus, eò quòd votum non obliget, quando impedit bonum maius, quale eſſe dicit conformitatem officij cum Miſſa; ſecus diebus alijs.

Dixi 2. *in numerum Sanctorum relato*: quia ſi ſit Beatificatus tantum, de quo certis ſacerdotibus, (v. g. Quorum Ordinis fuit,) conceſſum ſit Miſſam legere docet *Gran. 2. 2. cont. 1. ta. 7. d, 4. ſ. 2, num. 2. & Eſcob.* contra *Palaum.* non licere aliis ſacerdotibus, etſi nullum alium ſit feſtum, de eo legere: eò quòd ſic expreſsè determinarit Sacra rituum Congregatio, apud *Gauantum vid. Eſcob. num. 41.* & *Tambur. l. c. ca. 6.* vbi *Palaum* ſequens dicit contrarium eſſe probabilius, ac magis pium.

Imò de Sanctis Societatis certum eſſe, ſi celebrent in templis eiuſdem Societatis, ex conceſſione Pontificum. Idem tenet *Quintanad. t. 7. ſing. 6. ca. num, 9.*

VII. Si quis violet rubricam ſpectantem ad eſſentiam, vel quaſi eſſentiam Miſſæ; vel ſi nullam plane ſeruet, peccat mortaliter. *Eſcob.* ex *Fagund. p. 1. l. 3, c, 12.*

****

TRACTATVS IV

De Sacramento Pœnitentiæ

CAPVT I.

De eſſentiâ huius Sacramenti.

DVBIVM. I.

Quæ ſit eius materia & forma?

RESP. Materia remota, & neceſſaria, eſt omne peccatum mortale, poſt baptiſmum commiſſum, & non confeſſum. Materia ſufficiens, etſi non neceſſaria, eſt omne veniale poſt baptiſmum commiſſum, vel etiam mortale, aliàs ritè confeſſum. Materia proxima ſunt actus pœnitentis, contritio, confeſſio, & ſatisfactio: quarum vltima eſt integralis tantùm, (vt patet in infirmo, qui ſi ratione deſtituatur, ſolet abſolui abſque ſatisfactione) duæ priores ſunt eſſentiales, vt communiter docetur contra *Scotum*, qui totam eſſentiã ponit in abſolutione. Porrò, peccata ſunt tantum materia circa quam; actus verò pœnitentis, materia ex qua *Laym. l. 5. tr. 6. c. 4.* ex *communi.* Vnde reſolues.

I. Etſi peccatum mortale remiſſum quomodocunque ſit, teneris tamen confiteri, ſi non feciſti. *Trid. ſeſſ. 14. c. 5.*

II. Omitti poſſunt venialia, vel omnia, vel aliqua; item morta-

mortalia semel ritè confessa, v. g. in Confessione generali, vt docet *Dian. p. 3. t. 4. resol, 56. Card. de Lugo d. 16. num. 56.* contra *Victoriam, Ledes. & alios.* In qua etiam non esse necessarium, addere peccato mortali, quod post vltimam confessionem sit commissum, docet *Bon. d. 5 q. 5. s, 2, p. 2, Dian tom. 2. t. 4. R. 62. & tom. 3. t. 3. R. 65. Card. de Lugo. d. 16. s. 2. num. 47.* ex *Sanch.* & Côn. quod est probabile, nisi circumstantia aliqua v. g. speciem mutans, vel reseruatio casûs, vel proxima peccandi occasio, aliud requirat, & pœnitentia sufficiens imponatur. C. *Lugo Tambur. de exped. conf. l. a. c. 1,* Tutius tamen est noua ab antiquis secernere.

III. Ponenda semper est materia certa; qualem esse negat *Sanctius sel. d. 7.* apud *Dian p. 5. t. 4.* R. 52. quòd quis non responderit diuinis inspirationibus, non fecerit bonum quod potuit, & similes imperfectiones. In quibus tamen exponendis, non tenetur Confessarius impedire pœnitentem, vt docet *C. de Lugo l. c. nu.* 103. contra *Sancium.* Quòd si haberi certa non possit, pro ratione dubij danda est absolutio; vt sub dubio, si materia prorsus dubia sit; vel absoluta, si certa videatur. Ita *Suar. Lay. l.* 5. *t.* 5. *ca.* 3, & alij commun.

Resp. II. Forma Sacramenti Pœnitentiæ sunt verba absolutionis: EGO TE ABSOLVO à PECCATIS TVIS; (vbi licèt de essentia tantùm sit, ABSOLVO TE, debent tamen addi reliqua, præsertim in articulo mortis, secundum quosdam sub mortali, secundum alios, sub veniali, vt *v. Granad.*) voce prolatâ in præsentem: absentem enim *Clemens VIII.* absolui prohibuit, sub pœna excommunicationis. *Vnde resolues:*

I. Inualidum est absoluere nutu, signo aut scripto: item absoluere absentem; quod docuit *Alensis Medin,* & alij sed vetitum nunc, vt modò dictum,

II. Valida est absolutio, si reuerentiæ causâ dicas: Absoluo dominationem, excellentiam, vel maiestatem vestram, &c. Quia non mutatur essentialiter, & sunt verba æquiualentia. *Auersa, v. suprà t, 1. ca. 1. d.* 2. Non valet autem, si dicas: Absoluat te Deus; vel, Absoluat te Christus, *Auersa q. 12. s. 2.*

III. Ora-

III. Orationes præuiæ, & subsequentes formam, vt: *Misereatur tui, &c.* &. *Passio Domini, &c.* quæ secundùm *Trid.* laudabiliter adduntur, non sunt necessitatis, & ex causa rationabili omitti possunt, v. g, si breues sint confessiones, vel multi confitente, (vt *v. Dian. p. 3. t. 4. R. 97.* tunc enim sufficit dicere *Absoluo te à peccatis tuis in nomine &c.*) vel si timeatur censura, *absoluo te à vinculo excommunicationis; deinde à peccatis tuis, &c. v. Sa. V. absolutio.*

IV, Eleuatio manûs, eiusque impositio in caput, item formatio Crucis, est libera, etsi debeat seruari consuetudo. Ita *Laym. c. 5.* vbi idem dicit de apertione capitis. Forma autem *Clementis VIII.* vt tradit *Sa.* & *Rituale Romanum*, est hæc, quâ vt omnes vtantur, suadet *Paulus V.* ideoque omnibus tenenda memoriter: *Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam, Amen.* deinde eleuatâ manu pergit: *Indulgentiam, absolutionem & remissionem peccatorum tuorum, tribuat tibi omnipotens & misericors Dominus, Amen. Dominus noster IESVS. Christus te absoluat, & Ego authoritate ipsius, te absoluo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis,* (quæ vox circa laicos omittitur) *& interdicti, in quantum possum, & tu indiges: Deinde ego te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Passio Domini nostri IESV Christi. merita B. V. & omnium SS. quicquid boni feceris, & mali sustineris, sit tibi in remedium peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ, Amen.*

DVBIVM II.

Qualis contritio requiratur?

Suppono, quod contritio in communi, sit dolor ac detestatio peccati commissi, cum proposito emendandi, vt habet *Trid. sess,* 14. Vbi eam diuidit in Perfectam, quæ absolutè sic dicitur; & in Imperfectam, quæ attritio dicitur. Perfecta est, quæ elicitur ex motiuo charitatis, propter Deum summe dilectum & hæc se solâ mox iustificat, etsi cum voto & ordine ad confessionem; quam deinde facere teneris. Imperfecta est, quæ ex inferiore motiuo supernaturali tamen concipitur.

Resp.

Reſp. Ad Sacramentum hoc ſufficit, & requiritur ſaltem attritio formalis, ſupernaturalis, efficax, & vniuerſalis, (reſpectu mortalium) concepta in ordine ad confeſſionem, vel ſaltem abſolutionem, Eſt communis. *v. Bon, d.* 5. *q.* 5. & Schol. ac colligitur ex *Trid. l. c.* Vnde reſolues.

I. Non requiritur contritio exiſtimata, vt voluit *Gabriel.*

II. Non ſufficit, 1. Attritio exiſtimata tantùm, licèt inculpabiliter: quia vera attritio eſt pars eſſentialis. 2. Nec deſiderium abſolutionis, ſine affectu ad peccata; idque etiamſi tantùm confitearis venialia, vt habet ſententia communis, contra *Angles*, & quoſdam alios, quos ſequitur *Tambur. l.* 1, *exped. conf. ca.* 3, *v. Dian. p.* 9. *t.* 9. *R*, 31. Vnde peccat grauiter, qui etiā ſola venialia, vel ſola mortalia aliàs confeſſa, ſine omni formali dolore, confitetur: quia non ponit materiam ſacramenti, & ſaltem periculo ſacrilegij ſe exponit. Ita C. *Lugo d*, 14. *ſ.* 8. *&c. commun. v. Dian. p.* 3 *t.*. 4. *R.* 116. *Bon. d.* 5. *q.* 5, *ſect.* 1. *ſ.* 3. Non tamen eſt neceſſe, vt dolor ſe extendat ad omnia venialia, quorum ſibi pœnitens eſt conſcius. *Suar. Laym. Lugo* Imò notat *Tambur. l. c.* ſatis eſſe de vno veniali dolere formaliter, etſi plurimum ſis conſcius, de quibus nec dolorem, nec propoſitum emendandi habeas, ſiue ea confitearis, ſiue non.

III. Non abſoluitur, qui dolet, licèt intenſiſſimè, tantùm propter infamiam, damna, aliáſve pœnas temporales præcisè, etſi ex inculpabili ignorantia: quia non eſt dolor ſupernaturalis, nec ignorantia, aut bona fides poteſt ſupplere defectum eſſentialem. *Bonac. l. c. &c.* Limitat tamen *Regin.* cum *Tambur. de exped. conf. l.* 1. *c.* 1. niſi doleas propter iſtas vt à Deo inflictas, vel infligendas.

IV. Ad attritionem non requiritur vlla intenſio, vel duratio temporis, vt vult *Durand.*

V. Etſi debeat eſſe de omnibus peccatis mortalibus, non requiruntur tamen ſinguli dolores de ſingulis, vt vult *Angles*; ſed ſufficit vnus actus, de omnibus ſimul ſumptis, etiā oblitis ideoqu epeccat grauiter, qui ſciens ;prudens non atteritur vniuerſaliter, de omnibus mortalibus nondum remiſſis, *Bon. &c. ll. cc.*

VI, Non

VI. Non ſufficit dolere quòd non doleas, vt habet *Nauar. & Sa*, nec velleitas non peccandi, Ratio vtriuſque, quia non eſt dolor de peccatis commiſſis, cum quo affectus ad ea ſtare poteſt. *Henriq. Vaſq. Bon. l. c. nu.* 7. Vbi rectè notat, cum actu, quo quis dolet ſe non dolere de peccatis, plerumque coniunctum eſſe dolorem de peccatis, etſi pœnitens eum non dignoſcat.

VII. Etſi dolor hic debeat eſſe ſummus appretiatiuè, ita vt nihil magis deteſteris, quàm peccatum, maliſque omnia mala huius mundi perpeti, quàm mortaliter contra Deum peccare non tamen opus eſt, imò nec expedit, particulares facere collationes; v. g, mallem hoc vel illud malum ſubire, quàm mortaliter peccare; quia periculoſæ ſunt.

VIII. Qui non vult occaſiones proximas peccandi á ſe amoliri, & vel non remittere animo, vel non reſtituere, aut ſatisfacere, quibus debet; vel non habet formale (licet probabiter cum C. *Lugo l. c. ſ.* 5. *Laym. Dian.* aliqui dicant, virtuale in contritione vniuerſali incluſum ſufficere, ſaltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis) propoſitum, peccata mortalia, (quando talia confitetur) vitandi efficax, id eſt, cum quo non poſſit conſiſtere affectus actualis erga aliquod mortale,· non eſt ſufficienter attritus. Ratio, quia non eſt dolor & deteſtatio efficax, quippè cum quo poſſit ſtare voluntas peccandi: nec is ſe ex toto corde conuertit ad Deum, deteſtans peccatum ſuper omne deteſtabile. *Suar. Fernand. Lay. l.* 5. 6. *ca.* 4. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *reſol* 119. *&c.* commun. Et licet ſola venialia confitearis, teneris tamen, ſicut dolorem, ita etiam propoſitum, ſaltem virtuale, circa illa habere, C. *Lugo. d.* 14. *ſ.* 8. *&* 9. & alij.

IX. Redire ſæpè cum eodem mortali, non eſt certum indicium deeſſe attritionem etſi ſit magna præſumptio, præſertim in ijs qui coguntur confiteri à parentibus, magiſtris, &c. item in ijs, qui aliquoties moniti concubinam non ſeparant, aut reſtitutionem non faciunt; quibus proinde abſolutio differenda eſt, niſi id actu præſtent. Quanquam poſſint eſſe alia ſigna veri doloris v. g. ſi media præſcripta ſint adhibita, occaſiones viatæ, ſi

numerus

numerus peccatorum imminutus, ſi pœnitens omnino aſſerat, cui plerumque credi debet, cùm ipſe ſit ſui accuſator, defenſor & teſtis. Qua in re opus eſt magna prudentia Confeſſarij, ne pœnitentem ſeueritate auertat; neque etiam lenitate ſeducat, & peccet percatque cum illo. *Suar. in 3. p. d. 32. ſ. 2. Sanch. l. 2. in decal. ca. 32. & l. 3, ca. 5. C. Lugo l. 1, num. 166. & 169.* contra quorum, aliorumque communem ſententiam, docent apud *Dianam Viualdus, & Ioannes Sancius d. 10. num, 16.* poſſe toties, quoties confitetur, abſolui, etiamſi nullus appareat profectus; eò quod ſine illo poſſit eſſe verum propoſitum: ſicut eſt in ijs, qui venialia ſemper afferunt eadem. Verùm id probare non auſim, nec videtur eſſe par ratio. *vid. Côn, d. 2. dub. 14. Dian. p. 1. t. 7. R. 55. & p. 2. t. 2. miſc, R. 45. & p, 3, t. 4.*

X. Abſoluendi ſunt ij, qui ex officio, domo, vel negotio, in quo propinquum peccati periculum imminet, diſcedere nolunt, eò quòd ſine maxima difficultate non poſſint, parati interim media præſcribenda adhibere. Ratio, quia occaſio, etiam propinqua non neceſſitat ad peccatum, ideoque ſtare poteſt cum propoſito peccata vitandi. Nec refert, quòd quis putet, vel timeat, ſe vnum, vel plura peccata non vitaturum; quia propoſitum eſt actus voluntatis; exiſtimatio autem illa, eſt actus intellectus, qui ex illo propoſito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non neceſſario conſequitur. Interim qui certus eſt, impoſſibile ſibi eſſe, in tali occaſione peccata vitare, debet eam deſerere, niſi velit perire. Ita *Laym. l. c. C. de Lugo, l. c. num. 152.*

XI. Non requiritur dolor ſenſibilis, ſufficit enim intellectiuus: qui cùm ſit internus, ac ſpiritualis, ſcrupuloſi non facilè debent angi, quaſi ſine dolore accedant ad Sacramentum, eò quòd nullum ſentiant.

XII. Is qui nihil cogitans de confeſſione, attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum, non poteſt ſine nouo dolore ad id accedere: quia pars debet referri ad compartem. Ita *Suar, d. 20. ſ. 4. Bon. d. 5, q. 3. p. 2.* Contrarium tamen videtur docere *C. Lugo d. 14. ſ. 4. nu. 37.* quod non eſt improbabile *Tambur. l. 1. ca. 2.*

XIII

XIII. Non ſufficit ad Sacramentum dolor, qui ſequitur abſolutionem: imò ſecundùm ſententiam ſaltem tutiorem, quàm docet *Laym. l; 5. ca. 4,* & *Côn.* debet antecedere etiam confeſſionẽ, (etſi contrarium etiam probabiliter doceant *Vaſq. Fill, Fagund, C, Lugo, de pœn, d, 14. ſ. 2,* & *Gaſp. Hurt, de 6, diſ. 5,* apud *Dian.* & *Eſcob, t, 7. E. 6.*) Vnde pœnitentes initio ad dolorem excitandi, aut ſi poſt peccatorum narrationem fiat, repetant verbo confeſſionem, dicendo ſe dolere de peccatis expoſitis *v. Laym. l. c.*

XIV. Probabile eſt, eum, qui paulò ante confeſſus iterum confitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus antè (explicitè, & in particulari) non doluit, non teneri elicere nouum dolorem. *C. Lugo d. 14, ſ. 3. Dia. p. 9. t. 3. R. 5. & 51.* & conſequenter poteſt moribundus propter periculum inſtantis mortis abſolui, audito tantùm vno alteròve peccato; & deinde ſi ſuperſtes maneat, auditis reliquis iterato abſolui in virtute doloris præcedentis. *Tambur.*

DVBIVM III.

Qualis confeſſio requiratur?

ARTICVLVS I.

An debeat eſſe integra materialiter?

Reſp. Ad confeſſionem, per ſe, & ordinariè requiritur integritas materialis, ſita in eo, vt poſtquam diligentiùs te excuſſeris, & conſcientiæ tuæ ſinus & latebras (ita loquitur *Trid. ſeſſ. 14. ca. 5.*) exploraueris, confitearis omnia mortalia memoriæ occurrentia, nondum confeſſa, eorumque numerum, & circumſtantias, quæ ſpeciem mutant. Patet ex *Trid. l. c.* & eſt certum. Ratio, quia alias nec iudicium ſacramentale rectè adminiſtrari, nec æquitas in pœnis ſtatuendis ſeruari poteſt.

Dicitur I. *Per ſe & ordinariè*: quia per accidens, & extraordinariè, ſufficit integritas formalis. *v. dub. ſeq.*

Dicitur II. *numerum*: intellige certum, qui ſi non conſtet, dic probabilem, addendo, *plus minus*, Quòd ſi deinde

deprehendas te erraſſe, non teneris iterum confiteri, niſi notabiliter fuerit maior. *Fagund Sanch. Hurt.* contra *Regin. Fill.* & *Sa*, qui dicunt, verba illa, *plus minus*, tantum extendi, ad vnum vel duo ſupra numerum indicatum. Sed quamuis hoc ſit verum in numero paruo, denario v. g. non tamen in aliis, v. g: centenario, millenario, &c. quia verba illa non habent ſenſum abſolutum, ſed reſpectiuum, ad numerum cui adduntur, qui quantò fuerit maior, tantò etiam maior verbis iſtis intelligetur, dummodo tamen ſit paruus reſpectu alterius, cui adiungitur, quod prudentis arbitrio æſtimandum eſt. Ita *Dian. p. 3. t, 3. R. 194* ex *Nauar. &c.* Item *C. Lugo d, 16. nu. 94.* Quod ſi autem nec probabilis haberi poteſt, dicenda eſt conſuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, ſeptimanâ, menſe, vel anno. *v. Fill, tom. 7. t. 7. c. 4. Dian. p. 3. t. 4. reſol, 94. Gaſp. Hurt. d. 9. dif. 5. C. Lugo d. 16. num. 79.*

Dicitur III. *Quæ ſpeciem mutant.* quia etſi probabile ſit, quod docet *Suar. Côn*, & alij. etiam eas, quæ notabiliter in eadem ſpecie aggrauant, (hoc eſt, quæ iuxta cuiuſque conſcientiam excedunt ordinarium peccandi modum) eſſe explicandas, ob rationem allatam in reſponſione. Contraria tamen ſententia, quam ex *D. Thom. Sylu. Nauar.* docet *Vaſq. Regin. Bonac. C. Lugo d. 16. ſ. 3.* etiam probabilis eſt, & tuta: ſaltem ſi excipias, 1. Gradus conſanguinitatis, in inceſtu. 2, Quantitatem furti, iniuriæ, &c. quæ egent ſatisfactione. 3, Quando vno actu plures ſunt occiſi, vel infamati, vel apud plures. 4, Odium diuturnum: quia tunc ſolent plures actus fieri. *v. Regin. loc. cit.* 5. Peccatum inter confeſſarium & pænitentem. *v. Fill. de imped. mat. ca 5. q. 3.* 6. Si circumſtantia invehat cenſuram, vel reſeruationem, vel ad neceſſariam pœnitentis directionem, à confeſſario prudenter interrogetur. *Vnde reſolues.*

I. Ad integritatem confeſſionis prærequiritur diligens examen, pro capacitate pœnitentis, temporis morâ, & cæteris circumſtantiis. Ad id autem ſufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotiis adhibet, vel qualem, moraliter loquendo, docti & timorati adhibere ſolent, etiamſi quis putet, maiore diligentiâ plura ſe reperturum. *Bonac. t. 1. d. 5. q. 5.*

q. 5. Laym. l. 5. t. 6. ca. 8. Poſt mediocrem autem iſtam diligentiam non tenetur de ante acta vita vlterius cogitare: & ſi quid occurrat, quod videatur non eſſe in confeſſione explicatum, poteſt ſibi perſuadere, cum ceteris id memoratum fuiſſe *Dian, p. 3. t. 4. R, 107.* ex *Sancio*

II. Examen hoc à confeſſario poteſt ſuppleri: quod tamen *Suar.* reprobat in confeſſionibus longis diligentiorum, eò quòd impoſſibile ferè ſit, vt quis repente rogatus omnia recordetur; & tantùm admittit in rudibus: quos etiam monet *Sa, V. Confeſſio.* bonâ fide confeſſos, non nimis rogandos de confeſſionibus præteritis, niſi intelligatur aliquid neceſſarium defuiſſe. *v. Fagund. Dian. p. 3. tr. 4. reſ 89.*

III. Non eſt neceſſarium peccata ſcribere, ne memoriâ excidant, vt contra *Bonac.* docet *Suar. Vaſq.* & alij. Imò *Sotus* dicit, id non conſulendum, ob periculum euulgationis. Meliꝰ tamen *Laym. Côn.* & alij aſſerunt, ſuadendum eſſe, dummodò vitetur anxietas nimia, propter quam ſcrupuloſis prohiberi poteſt.

IV. Inualida eſt confeſſio non integra, ex ignorantiâ vel negligentia mortaliter culpabili, vt verius docet *Suar.* & alij communiter, contra *Sotum* & *Canum.* quia *Trid.* requirit diligens examen,

V. Non officit integritati, per ſe loquendo, ſi quis ſubinde grauius lapſus, id alteri priùs confiteatur, & deinde ordinario ſuo venialia tantùm, (qui imprudenter id ægrè feret, prohibebit aut reprehēdet) niſi tamen eâ occaſione, maneat in mortali occaſione peccandi, aut ideo circumeat, & liberius peccet tunc enim grauiter peccabit, & ob defectum attritionis, Confeſſio erit nulla. Ita *Fill, Laym, l. 5. t. 6. C. Lugo d, 16. num 57.*

VI. Ex circumſtantiis minuentibus, illæ tantùm explicandæ ſunt, quæ vel omnino tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem, vt paruitas materiæ indeliberatio, &c. v. g. ſi die Veneris ignorans comediſſet carnes: vel alioqui notabiliter mutant iudicium Confeſſarij, ſaltem quoad ſpeciem.

VII. Ad ſeruandam integritatem confeſſionis, peccata mortalia dubia, vt dubia, (loquendo de dubio propriè dicto,)

sunt aperienda, vt docet *Suar. in 3, t. to. 4. d. 22. s. 9. num. 7. Sanch. Dian. C. Lugo d. 16. num. 63. Bon. d. 3. q. 5. s. 2. p. 2. dif. 4.* & alij commun. contra *Con.* Ratio, tum quia peccata, quæ sunt in conscientia, debent manifestari; at dubia sunt vt dubia in conscientia: tum quia in negotio salutis, & medio ad hanc necessario, non tam habet locum illud axioma: *Melior est conditio possidentis*, quàm hoc; *In dubio tutior pars eligenda est* (Excipiuntur tamen scrupulosi, & ij, quibus diu post patratum peccatum suboritur aliquod dubium, si aliàs soliti sint sollicitè confessionem instituere: quia non est dubium prudens.) Quòd si postmodum accipiat notitiam certam, idem rursus esse confitendum tanquam certum, docet *Turianus*, & *Sanch. 1. mor. c. 10. num. 69.* Dubitat tamen *C. Lugo d. 16. s. 2. num. 79. & 92.* suadetque id vt securius. *v. Dian. p. 3. t. 4. R. 60. & 107.* Si verò peccatum confessus est vt certum, & postea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri vt dubium. *Lugo, Tambur, de exped, conf. l. 1. ca.* . qui idem censent, etsi postmodum certò comperiat se non fecisse. Monent autem *Suar.* & *Tambur. l. c.* si quis sola peccata dubia confiteatur, monendum vt addat aliquod certum ex alias confessis. Quòd si id haberi non possit, absoluendum sub conditione.

ARTICVLVS II.

Quando sufficiat confessio integra formaliter?

Resp. Etsi ad hoc Sacramentum requiratur semper aliqua confessio, non tamen semper opus est, vt ea sit integra materialiter, modò sit talis formaliter, seu moraliter, id est, quantum moraliter loquendo hic & nunc potest fieri; postea debeas, si possis, supplere defectum, non statim, sed quando rursum confiteri obligaberis, aut voles. Porrò quando talis confessio sufficiat, sequentes regulæ docent,

Prima. Quandocunque quis ad materialiter integrè confitendum physicè est impotens, sufficit integritas formalis: quia præceptum diuinum non obligat ad impossibile. Vnde possunt in

in sequentibus casibus absolui: 1. Mutus, etsi vnum tantùm vel alterum peccatum per nutus significauerit: nisi tamen scripto possit confessario exhibere: ad quod tunc eum teneri probabilius est, vt communiter docetur, contra *Caiet. Nauar.* & alios. 2. Surdus, qui non potest omnia explicare. *Laym. l. 5. t. 6. ca. 8.* 3. Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius necessitatis, etsi non integrè intelligatur, si neque confessarius linguæ gnarus, neque interpres haberi possit; imò, etsi adsit interpres: non enim tenetur per eum confiteri, vt docet *Suar. Vasq. Dian.* nisi forte in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri sufficiet. *v. C. Lugo d. 15. num. 61.* 4. Moribundus, vsu linguæ subitò destitutus, si petat absolui, ac det signa doloris, vel antè dederit coram aliis; modò id fecerit in ordine ad Sacramentum, quod de quouis in eo statu præsumendum videtur. Quo casu, si (saltem coram ipso infirmo) siue ab vno, siue pluribus mediatis, vel immediatis testibus detur testimonium. Sacerdotem non tantùm posse, sed probabiliter etiam teneri absoluere, (saltem sub conditione) docet *Dian.* & *C. Lugo d. 18. num. 84.* &c. ex multis aliis. Item *Bonac.* citans declarationem Cardinalium pro se; & *Prap. q. 4. dub. 5, &c.* eò quòd sic & ægri necessitati, & reuerentiæ Sacramenti consulatur. Dixi, *saltem:* quia *Tambur. l. 2. exped. conf.* citans *Con. Prap.* & *Lugo* docet, posse & debere absolui absolutè etsi sit absens, qui de signo coram se dato testatus fuit. Denique si nullum signum dederit, nullo modo absoluendus est, cùm actus iudicialis non exerceatur, nisi præcesserit accusatio: licèt enim recentiores quidam, vt *Tambur. de exped. conf. l. 2. ca. 10.* citans *Homobonum* & *Molfes.* Item *Phil. Seruius in amico fideli p. 3. ca. 1. Anton. de lit. Barth. de S. Fausto &c.* censeant posse, imò debere absolui sub conditione, dummodò alias probè & christianè vixerit, eò quòd præsumi possit interiùs elicuisse contritionē, idque *Dian. p. 4. t. 4. R. 92. Et p. 9. t. 6. R. 20.* ex alijs 12. iudicet probabile; ab aliis tamē meritò reiicitur, vt *Suar, Vasq. Con. Mercor. Lugo d. 17. s. 3. Malder. &c.* ipsoque *Diana l. c.* & *alijs 12.* apud *Auersam*; quia deest omnis externa confessio, quam esse partem essentialem huius Sacramenti, constat ex *Trid. sess. 14. can. 9.* & ex nullo signo ratio-

nabiliter præſumi poteſt, vt ſuppono. *v. Lugo l. c. Auerſano.* 10. ſ, 18. vbi notat. abſolutionem; quæijs, qui inſcripti ſunt in Societatem Roſarij ſolet in infirmitate impendi ſine omni confeſſione, non dari tanquam ſacramentalem, nec in ordine ad conficiendum Sacramentum, ſed ad indulgentiam, & remiſſionem pœnæ conſequendam.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel confeſſario imminet periculum vitæ, quod nec illum integre confiteri, nec hunc audire patiatur, ſufficit integritas formalis. Ratio, quia tunc materialis non eſt poſſibilis moraliter: quod valet ſequentibus caſibus.

1. Si pœnitens v. g, infirmus, vno alterove peccato dicto deficiat, vel ſit graue periculum ne deficiat.

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur viaticum, deprehendatur multas confeſſione feciſſe invalidas, & grauitas morbi non patiatur dilationem abſolutionis. *Gran. Zambr. Dian. p. 5. t. 3. R, 75.*

3. Si ipſe Sacerdos in periculo conſtitutus, videatur antè moriturus, quàm pœnitens abſoluatur.

4 Si tempore peſtis, prudentum iudicio moraliter certum periculū ſit, ne confeſſarius inficiatur: quiſi tamen totàm audire velit tenebitur ad eam pœnitens.

5. Si immineat conflictus, vel ſit multitudo moribundorum, v. g. in naufragio, nec poſſint omnes audiri. In quo caſu poſſent etiam omnes ſimul, dicto vno peccato, quod minus infamat, (vel etiam ſecundùm quoſdam, ſi aliter fieri non poſſit, dicendo in genere ſe eſſe peccatores (abſolui dicendo: *Ego vos abſoluo. &c. vid. Sa V Abſolutio*, & *Côn. de ſacr. d. 7. dub. 9.*

Tertia. Quando ex confeſſione certi peccati, vel circumſtantiæ, timetur meritò graue damnum proprium, vel alienum, ſiue confeſſarij, ſiue alterius, corporale vel ſpirituale, poteſt id reticeri. *Ratio*, quia præceptum diuinum de integritate, non obligat cum tanto incommodo, quod tantum eſſe poſſet, vt peccares confitendo, v. g. 1. Si Sacerdos certum peccatum ſit reuelaturus, (intellige cum *Côn. C. Lugo d. 26. num.*

num. 527. quod pœnitens ipſe non teneatur reuelare,) 2. Si ſciat v, g. mulier, ex certo peccato ſibi, vel confeſſario fore periculum ruinæ. 3. Si pœnitenti inde immineat graue damnum, vel periculum vitæ, vel famæ. In his tamen caſibus videtur requiri neceſſitas confitendi, v. g. ob communionem annuam, vel ſi longo tempore alioqui eſſet differenda. *v. Fill. t. 27. ca, 6. C. Lugo l, c.* Vbi monet, talia damna aut pericula non facile fingenda eſſe; & quidem in Religioſo vix poſſe locum habere

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumſtantiam, non poſſit confiteri ſine violatione ſigilli, v. g. ſi inualidè abſoluiſſes ſimoniacum, nec poſſes confiteri, niſi illi, qui facilè inde poſſet conijcere, quiſnam ille eſſet.

Ex omnibus ſupra dictis ſequitur, excuſari etiam ſequentes ab integritate materiali. 1. qui habent caſum reſeruatum, de quo *infrà* & *Laym. l. 5. t. 6. ca. 12*, 2. Scrupuloſum, qui perpetuò angitur de oblitis. 3. Quem Sacerdos abſoluit ante finem, nolens omnia audire, vt habet *Bon.* hic. 4 Quem fallit memoria, ita vt dicat, ſe ſcire in genere quod peccauerit mortaliter, non occurrere autem ſpeciem peccati: etſi tunc veniale aliquod addere ſit conſultum. Ita *Con. & Laym. l. c.* contra *Sotum & Medin.* 5. Eum, qui extremè rudis, vel ſimplex, dicit ſe dolere de peccatis, nullum tamen in ſpecie, ne veniale quidem ſciat dicere: qui etſi ſpeculatiuè loquendo poſſet abſolui, practicè tamen non expedit, ſed data benedictione permittatur communicare. Ita *Laym. l. c. 6.* Qui aliquod peccatum non poteſt confiteri, ſine complicis infamatione; v. g. ſi peccaſſes cum matre, vel ſorore, quam confeſſarius noſſet, (tunc enim ſi alium confeſſarium non potes habere, quem aliàs adire teneris) ſufficeret, imò deberet dici, quòd animo cum ea, vel in genere, cum aliqua fornicationem, vel inceſtum commiſiſſes, reticendo gradum primum, vel ſecundum, quoad licebit ſine manifeſtatione complicis; cum propoſito confitendi integrè Sacerdoti alteri, proxima occaſione. Ita probabiliter *Nauar. c. 7. Bon. Can. Valent, præpoſ. hic dub. 6. Gamaz. &c.* Ratio eſt, quia quando duo præcepta diuina concurrunt, naturale & poſitiuum, quæ ſimul ſeruari non poſſunt, præferendum eſt naturale; quia

quia strictius obligat. Etsi probabilius contrarium doceant *Fill. Suar. Vasq. Less. C. Lugo d. 16. num. 394. Hurt. Con.* & alij commun. Vnde talis saltem non tenebitur tacere id peccatum, ne complicem infamet, nisi commodè possit; (quod *C. Lugo* extendit etiam ad non complicem, sine cuius manifestatione peccatum explicari non potest) ideoque confessario curandum, ne nominentur personæ, nisi ad pænitentis directionem opus esset; tunc enim infamia ista non tanti æstimatur; eamque sibi imputet, qui peccauit. Conferendum tamen est commodum directionis, cum infamia. Ratio suprà dictorum omnium, quia in his casibus moraliter non potest fieri confessio materialiter integra. *Laym. ca. 8. Fagund. p. c. 3. v. Dian. p. 3. t. 4. R: 64. & 131. & p. 1. t. 7. R. 49. Less. l. 2. c. 11. d. 11. Tambur. de exped. conf. l. 2. c. 9. §. 2.* vbi docet probabile esse quod talis pœniẽs propter solam consolationem, quam sentit ab amico vel docto Confessario, possit ei confiteri, etsi alium habere possit.

ARTICVLVS III.

Quæ sint reliquæ conditiones confessionis?

Resp. Præter integritatem sunt hæ tres:

Prima, vt sit vocalis scilicet ordinariè idque propter vsum, & praxin Ecclesiæ grauiter obligantem; nisi subsit iusta causa, vt impotentia, siue physica, siue moralis: quæ si adsit, potest fieri nutu, scripto, aliove signo v. g. si quis ob anxietatẽ loqui non possit; aut puella supra modum verecunda, aliter se non possit explicare, quàm scripto, quo à confessario lecto, addat voce, de his me accuso. *Suar. Vasq. C. Lugo* Laym, *l. 5. t. 6. c. 6. num. 3.* Imò qui aliter non potest, tenetur iuxta communem sententiam confiteri per nutus, aut scriptum, tempore præcepti: etsi id, quoad scripturam, non admittant *Nauar. Tol. Sotus, Valent. Dian.* extra articulum mortis. *v. C. Lugo d. 15. nu. 87.* Similiter suadendum esse surdis, vt confiteantur scripto, (licet ad id non teneantur) ne ab aliis audiantur. Eandemque ob causam eos non interrogandos nisi de planè necessariis, ex *Possev.* docet *Dian. p. 3. t. 4.* R. 127. & *p. 5. t. 6. R. 5.* Vnde resolues hunc Casum.

Is

Is qui extra necessitatem, totam confessionem facit nutu, vel scripto, mortaliter peccat, ac consequenter non absoluitur, *Dia. p. 3. t. 4. R. 127,* ex *Syluio. v. Fill. tom. 1. t. 7. ca. 1. Con. d. 6. dub. 1. Suar. d. 21. s. 3. nu. 5:*

Secunda Conditio, vt sit secreta, id est, vt fiat soli Sacerdoti, non quidem ex necessitate, sed vsu Ecclesiæ. Publica autem, qualis in naufragio, prælio, hospitali, vbi alii adiacent, vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu peccatorum occultorum) nisi ex charitate sui eum, qui in articulo mortis dubitat de contritione; ac tum adhuc sufficit ea confiteri, quæ minorem pariunt infamiam. Ita *Suar. Fagund. Dian. p. 3. t. 4. R. 29. &c.* Vnde resolues.

Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset, non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publicè, vel per interpretem: quia peccatorum oblitorum confessio tantùm obligat ex præcepto positiuo diuino, quod in hoc casu cessat. *v. Laym. ca. 6. Dian. p. 3. t. 4. R. 128. & 129.*

Tertia conditio vt. sit vera. Quod requiritur essentialiter in materia substantiali & necessaria; quia aliàs in re graui decipietur iudex: neque esset confessio integra, ideoque irrita. Non tamen in materia libera, tum quia falsitas signi in accusatione circa materiam accessoriam, non facit sententiam irritam; tum quia talis tantùm peccat venialiter, cùm non sit grauiter iniurius sacerdoti, nec sacramento. Ita *Nauar. Suar. &c.* Vnde resolues.

I. Non est mortale, nec irritat Sacramentum, 1. Si in confessione mentiaris leuiter, circa res non pertinentes, aut non necessarias ad Sacramentum, v. g. si historiam falsam narres, vel si neges veniale, vel mortale, quod non teneris confiteri. 2. Si falsò te accuses de veniali: quod tamen mortale graue erit, si id facias non dando aliam materiam, cum sic formam reddas irritam, & sacramentum: nisi tamen facias ex scrupulo, perturbatione. Ita *Suar, tom. 1. t. 7. ca. 4. Laym. l. 4. t. 6. ca. 8. Dian. p. 3. t. 4, R. 96.*

II, Sacrilegium est, & absolutio nulla: 1. Si mortale quod confiteri teneris, & putas esse, neges, aut tegas, ne

intelliga-

intelligatur. 2. Vt communiter docetur contra *Sylu.* si mortale tibi falsò imponas; nisi tamen fiat ex simplicitate, scrupulo, &c. 3. Si neges vel mentiaris circa peccata aliàs ritè absoluta; quando Confessarius vt Iudex vel Medicus de ijs aliquid, vt necessarium ad præsentem confessionem interrogat. *Lugo d.* 14. *s.* 10. *Tamb. l.* 2. *c.* 10. §. 2. secùs si ad præsentem confessionem non faciat. *Ibid.*

ARTICVLVS IV

Quandò confessio sit inualida, & quomodo iteranda?

Resp. I. Id contingit ex duplici capite. *Primo* ex parte confessarij, si iurisdictionem non habuit, vel certe impeditam per censuram; vel si formam substantialiter vitauit; vel non intēdit absoluere; vel peccatum nullum intellexit.

Dico, *Nullum*: quia si ob surditatem, somnum, vel distractionem, aliqua licet mortalia non intellexerit, sine culpa pœnitentis, probabilius est, valuisse absolutionem, ac postea tantùm repetenda esse non audita, vt contra *Sylu. Anton. Nauar.* & *alios* docet *Henriq. Laym. l.* 5. *tr.* 6. *ca.* 9. *Dian. p.* 4. *t.* 4. *ref.* 198. Addo, *sine culpa*: quia si semidormienti malâ fide confitearis, peccas, & confessio est inualida, ideoque repetenda. *l. c. ca.* 10. §. 3. Denique addūt aliqui cū *Tol.* si cōfessarius indoctꝰ nō potuit discernere mortale & veniale, inualidam esse. Verùm id *Suar. Laym.* & alij passim reiiciunt, & quidem, etiamsi Confessarius putasset esse veniale, quod fuit mortale: ideoque confessionem bonâ fide tali factam, non esse opus repetere. Ita & *Henriq. Sanch.* 1. *mor. ca.* 10. *nu.* 69. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 121. contra *Vasq.* Dixi, *bonâ fide*: quia si malâ fide, v. g. quia quæsiuisti talem confessarium, qui tibi mederi non possit, debes repetere: cùm enim actu peccaueris dum confitereris, non fuisti ritè dispositus, ideoque nec absolutus. *Tambur. l.* 2. *ca.* 10. §. 3 Denique si finitâ confessione intelligat Cōfessariū aliqua nō percepisse (siue propter somnū, siue distractionem) nescias autem quæ sint illa, teneris repetere confessionem, si breuis fuerit; quia de singulis prudenter potes dubitare: si autem longa fuerit, ait *Tambur.*

l. c.

l. c. non teneri, ob rationem contrariam & satis esse confiteri, quòd dubites an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit.

Secundò. Inualida est ex parte pœnitentis, si fuit excommunicatus, de quo infrà; si mortale tacuit, vel de eo se falsò accusauit; si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientiâ; item si non fuit attritus (quod patere solet inde, si sponte quæsierit confessarium surdum, indoctum, cœcum, &c. *vid. Sanch. loc. cit.* si nolit tollere occasiones, &c. *v. Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 201,) quibus addi potest vt plurimum, si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp. II. Si confessio apud eundem confessarium iteretur, sufficit vno verbo in cōmuni se accusare de peccatis ante illi cognitis, dummodò is eorum recordetur, saltem in confuso, aut statûs ac vitæ hominis in communi, aut pœnitentiæ à se impositæ, vt docet *Vasq. Tol. Laym. Sa, Dian. p.* 3. *t.* 4. *ref.* 123. Imò si nihil horum, sed tantùm quòd sibi confessus fuerit, recordetur, validè, etsi illicitè, absoluturum putant *Laym.* & *Dian. l. c.* Idem absolute docet *Gran.* & *Mercerus in* 3. *p. q.* 9. *num.* 1. cum quibus *Dian. p.* 5. *t.* 14: *R.* 51. se retractans, probabile censet, quod etiam licitè possit absoluere.

Resp. III. Rarò obest defectus ex parte confessarij, si pœnitens eum inculpabiliter ignorat: quia in confessione sequenti absoluetur etiam ab ijs, à quibus se bonâ fide absolutum putabat. *Vnde resolues.*

Is qui à puero peccatum aliquod graue, v. g. mollitiem, inculpabiliter omisit, vt quia putauit leue esse, vel nullū non ideo tenetur repetere alia peccata. (vel confessiones intermedias) sed hoc tantum vt docet *Bon. Sanch. tom.* 1. *l.* 1. *ca.* 16. *Vasq. in* 1. *p. tom.* 4. *q.* 92. *Sancius Laym. hic ca.* 9. addens, si simplex rusticus, qui totâ vitâ tantùm fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi is validè sit absolutus, cum onere, vt cùm melius cognouerit, omni subiiciat clauibus; si tamen veniat, quando ingens est copia pœnitentium vt tunc disponi non possit ad omnia repetenda, posse eum absolui, auditis tamen peccatis ab vltima confessione factis, cum obligatione, vt melius faciat. Ita *Laym. l. c. ca.* 9. *num.* 4. *v. Dian. p.* 3.

t. 4.

t. 4. *R.* 108. vbi addit ex *Nau. Sylu Beia. Vasq. Regin tom.* 1. *l.* 6. *nu.* 5. *s.* 3. *nu.* 153. & *Ioanne Sancio*, etsi ex errore culpabili mortaliter peccatum tale v. g. mollitiei (vel numerum , aliamue circũstantiã necessariã) omiseris, non ideo teneri repetere confessiones intermedias , bonâ fide , & legitimè factas , (in quibus ex naturali obliuione defectum illum non fueris confessus) cum validæ fuerint , & maneant validæ.

DVBIVM. IV

De Satisfactione

ARTICVLVS I.

Quæ eius necessitas , & quantitas?

Resp. I. Satisfactio, seu pœnitentia à confessario data est necessaria necessitate , non sacramenti , sed præcepti ; ideoque à confessario regulariter imponenda est, (secundum *Suar.* & *Regin. tom.* 1. *l.* 7. *num.* 12, sub mortali: *Card.* tamen *de Lugo* concedit, ex paruitate materiæ posse venialiter peccari , vt *v. d.* 25. *nu.* 47. v. g. si ob peccata venialia leuis pœnitentia esset iniungenda , eius enim voluntariam omissionem venialem tantùm esse. Ita etiam *Dian. p.* 6. *t.* 6. *R.* 44) Et quidem proportionata, tum peccatis , tum facultati pœnitentis. Ratio prioris est , quia est pars sacramenti, non essentialis, sed integralis tantum , habens effectum ex opere operato , & maiorem vi sacramenti , quàm sine eo. Ratio posterioris, tum ex *Trid. sess.* 14. *ca.* 8. tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem sacramenti ; & tam vindicare , quàm mederi. *Bon. t.* 1. *d.* 5. *q.* 5. § 3. *p.* 2. Vnde resolues.

I. Excusatur aliquando Confessarius, si leuissimam (vel etiam nullam) pœnitentiam iniungat ; v. g. 1. Si pœnitentem vehementissimè contritum, aut aliter satisfecisse aduertat. *Caiet Nauar. Suar, Regin. Bonac. de pœnit. d.* 5. *q.* 5. *s.* 3. *p.* 2. *num.* 1. & 2. *Escob. ca.* 6. *num.* 41. Cùm verò id raro, vel nunquam constare satis possit. tutius est , aliquam semper iniungere , vt rectè

rectè monet C. *Lugo d.* 25. *s.* 4. *num.* 48. 2. Si pœnitens sit mentis impos , aut aliter impotens , aut morti proximus, aut valdè debilis : cui tamen prudenter iniungi leuem saltem pœnitentiam, v. g. percussionem pectoris , inuocationem nominis IESV (saltem corde) aliósve pios motus, vel vt per hæredes sacrificia, eleemosynas , & similia opera pia curet , monet *Suar. Laym.* & *Bonac. l. c.* & *Nauar.* qui addit, posse iniungi, vt patienter ferat infirmitatem : quod tamen *Bon, l. c.* non probat , cùm fieri possit, vt id valde angat infirmum , timentem se non ritè satisfacere. 3. Quando scrupulosus sæpius intra eandem horam redit cum nouis culpis ; quia supponitur satis imposita in præcedentibus. *Tambur. l.* 4. *ca.* 1. ex *Fagund,*

II. Etsi Confessarius peccet ex communi , si pro magnis peccatis valde paruam pœnitentiam imponat : excusari tamen eum posse , putat *Dian. p,* 3, *t.* 4. *resol.* 92, si addat illud *quicquid boni feceris, &c.* Verùm hæc regula vniuersaliter admitti non potest , vt benè notat *C. Lugo d,* 25, *num,* 57, *Con. Tann. Palaus, &c.* contra quos *Diana* pro se citat *Bauni* & *Leand. p.* 6. *t.* 7. *R.* 5. & *p.* 9. *t.* 9. *R.* 54. & ab aliis non immerito reiicitur, eò quòd verba , vtpote mere deprecatoria , non habeant vim eleuandi omnia opera bona ad efficaciam Sacramentalem. *Auersa. q.* 13. *s.* 7.

III. Minor iusto licitè datur ex causa, qualis v. g. est, 1. magna contritio. 2. Fragilitas animi vel corporis, ob quam timetur maiorem non impleturus. 3. Tempus Iubilæi, vel Indulgentiæ plenariæ. Ita *Suar. Henriq. Laym.*

IV. Non potest iniungi , 1. Ingressus religionis, vt docet *Sa, V. satisfactio*: quia id nimis durum videtur. 2. Pœnitentia publica , si sit periculum reuelandæ confessionis: alias interdum pro publico peccato, potest & expedit.

V. Etsi possit , & aliquando ob fragilitatem pœnitentis etiam expediat , iniungi opus aliàs debitum , seu præceptum, v. g. Missæ auditionem die festo , &c. vt docet *Suar. Vas. Laym l.* 5. *t.* 6. *ca.* 15. & alij. Vnde si scrupulosus sæpius redeat ad Confessarium, intra breue tempus semper noua confitendo, non semper necesse est imponere pœnitentiam nouam , cùm opus ante

ante debitum poſſit iniungi *Bon. Henr. Lugo Dian. p.* 6. *t.* 7. *R.* 6 contra *Suar. Regin.* & *Baunij.* Si tamen Confeſſarius non exprimat, cenſetur imperaſſe opus liberum, vt docent ijdem, & *Dian. p.* 3. *tr.* 4. *R.* 84. *v.* Cõn. *d.* 10. *dub.* 8. & Dian. *part.* 4. *tr.* 4. *R.* 241.

VI. Etſi etiam poſſit iniungi opus internum, vti contra *Marat.* & *alios* docet Cõn. *Hurt.* & *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 24. communiter tamen debet eſſe externum, & afflictiuum, v. g. oratio, ieiunium, eleemoſyna. Nam auaris eleemoſyna, luxurioſis afflictio corporis, conuenit. Vtrum verò licitè imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari poteſt. *Vega tom.* 2. *c.* 64. & *Ioannes Sancius d.* 16. *num.* 1, negant. Affirmant probabilius *Turrian. de pœn. d.* 37. *dub.* 4. C. *Lugo d.* 5. *ſ.* 5. *vid. Dian. t.* 4. *p.* 3. *R.* 54.

VII. Poteſt aliquando iniungi ceſſatio ab aliquo bonô opere, (v. g. nimiâ corporis afflictione) vel abſtinentia aliquâ vice à communione, ad promouendum maius bonum pœnitentis, ſi prudens Confeſſarius ad eum finem expedire iudicet *Salaz. Lugo- Dian.* &c. cum *Auerſa q.* 13. *ſ.* 3. contra *Ioannem Sancium,*

VIII. Etſi poſſit immediatè poſt abſolutionem adhuc iniungi, debet tamen fieri ante, vt ſeruetur ordo iudicij. *v.* Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 136. & *p.* 5. *t.* 13. *R.* 36. vbi ex *Cap. Final.* & *Ochag*, docet, etſi conſuetudo habeat vt ita fiat, illam tamen non induxiſſe obligationem.

Reſp. II. Pœnitens communiter tenetur ſub graui obligatione, pœnitentiam, ſi rationabilis ſit, acceptare & implere, vt habet communis contra *Caiet, Sylu. Nauar.* Quorum ſententia ad hoc ſaltem ſeruiet, vt neminem non abſolutum dimittas, ſi vel leuiſſimam ſubire velit vt notat *Sotus* & *Regin. l.* 7. *c.* 2. *v. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 51. & *p.* 2. *t.* 15, *R.* 52.

Dixi I. *communiter*: quia probabile eſt quod docet *Laym. l.* 4. *t.* 6. *ca.* 25. *Suar.* & *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 136. contra Cõn. *Henriq.* & *alios*, pœnitentiam ſub veniali tantùm obligare ſequentibus caſibus: 1. Si impoſita ſit pro ſolis venialibus. Ita citati contra *Henriq.* & *Fagund.* 2. Si pro mortalibus aliàs con-
con-

confeſſis. 3. Omiſſionem partis non grauis, in confeſſione mortalium, vel etiam omiſſionem totius, ſi leuis ſit, v. g. vnum Miſerere, *Cõn. Regin. Fagund.* cum Dian. *p.* 3. *t.* 4. *R.* 102. & *p.* 6. *t.* 8. *R.* 45. 4. Si Confeſſarius noluit obligare ſub mortali: quia cùm poſſit imponere pœnitentiam liberè, & ſine omni obligatione, vt probat *Suar.* hic *d.* 38. *ſ.* 7. *Henriq. Fili, Fagund Tann. Cõn. de ſacram. d.* 10, *dub.* 8. *num.* 65. contra *Turr.* & *Vaſq.* poteſt etiam ſub leui tantùm imponere. *v. Dian. p.* 3. *t*, 4 & *p.* 4. *c. R.* 82. 5. Eum qui lucratur indulgentiam plenariam, liberari ab onere pœnitentiæ, (niſi ſit medicinalis) docet Dian. *p.* 5. *t.* 12. *R.* 3. & *p.* 9. *t.* 6. *R.* 36. ex *Tan. Gran. Lugo,* & contra *Valent. Marchant.* & *Auerſ.*

Dixi II. *Si rationabilis ſit*: quia ſi iuſtò ſit grauior, ac difficilior, nec Confeſſarius eam moderari velit, non peccabit grauiter pœnitens, ſine abſolutione diſcedens, alterius Sacerdotis iudicio peccata ſubmittat, vt docet *Suar. Cõn. Laym.* Imò ad eam non obligabitur, ſi omninò iniuſtam eſſe conſtet, aut ſi pœnitens eã non poſſit implere, vel illius ſit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquã tenetur, etſi expediat, vt is, qui ſiue culpabiliter, ſiue ſine culpa litus eſt, in ſequenti confeſſione ſimilem ſibi iniungi petat. Ita *Cõn. Laym.* Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R*, 241. contra *Richardum* & *Sylu*: qui putant talem confeſſionem eſſe repetendam, quod præter citatos, negat etiam C. *Lugo nu.* 87. ex *Vaſq.* docent talem ſatisfacere, ſi confiteatur illud peccatum obliuionis culpabilis. *Vnde reſolues.*

I. Is qui pœnitentiam implet in ſtatu peccati mortalis, probabiliter quidem ſatisfecit præcepto, cùm impleat eius ſubſtantiam: peccat tamen, ſed venialiter, vt docet *Suar. Laym. Dian l. c.* quia Sacramenti partem ſuſcipit indignè, & obicem ponit effectui, ſcilicet remiſſioni pœnæ, (quem tamen obice remoto, recuperari docet, *Nauar. Tol. Caiet.* Dian. *p.* 3. *t.* 4. R. 85. *Fagund. Suar.* &c.) vnde quam primum eſt implenda, poteſtque grauiter etiam peccari nimiùm differendo, quod ex variis circumſtantiis iudicandum. *v. Dian. p.* 2, *t.* 15. *Reſ.* 53. *p.* 5. *t.* 13. *R.* 38. Non eſſe autem graue ſeu mortale, ſi non differat vltra octiduum, docet *Hurt.* apud *Dian*, Imo poſſe differri per an-
num

num, (hoc est, quamdiu non tenetur ad nouum Sacramentum Pœnitentiæ) vult ipse *Dian.p. 9.t.7.R. 57.* ex *Amico, Leand. &c.* Nisi tamen pœnitens dubitet, an postea possit implere: eo enim casu teneri quamprimum commode potest. Similiter non esse mortale, si obligatus ieiunare feriâ VI. differat indiem sequentem; vel obligatus communicare singulis mensibus, differat ad 6 vel 8 dies, affirmat *Dia. l c.* ex *Palao*, præsertim ex causa aliqua, tametsi leui.

II. Pœnitentiam (etiam medicinalem) impositam sub conditione hac. *si iterum labatur,* nec teneri acceptare, nec implere, eò quòd Confessarius nec Iudex sit, nec Medicus peccatorum committendorum, docet *Dian, p. 6. t. 7. R. 49.* ex *Palao, Trullen. &c.* Sed contrarium probabilius cum *Suar.* tenet *Auersa. q. 13. s. 4.* quia non imponit eam pro peccatis committendis, sed commissis, sub conditione reincidentiæ.

III. Qui non impleuit intra tempus præscriptum, non ideo deobligatur.

IV. Potest satisfacere per alium, cui Confessor id concedit; vel qui per se non potest, vt docet *Regin. Fill. Fagūd. Dian. p. 4. t. 4. Resol. 141.* hic tamen non tenetur, nisi Confessor id voluerit. An verò satisfaciens pro alio, simul pro se possit, alij aiunt, alij probabilius negant, vt habet *Sa.*

V. Non necessario impletur ante communionem.

Quæres. Qui pœnitentiam possit commutare, & quomodo?

Resp. I. Ex iusta causa, quiuis Sacerdos id potest, si de nouo ei confiteatur, vt habet communis sententia contra *Sotum & Vasq.* saltem si peccata non sint reseruata; imò etiam probabiliter, etiamsi talia fuerint, vt habet *Fernand.*

Resp. II. Sine noua Sacramenti administratione, potest id solus Sacerdos qui iniunxit, si adhuc recordetur statum pœnitentis, & hic ad eum recurrat tempore tam breui, vt moraliter idem iudicium censeri possit, v. g. intra hebdomadam. *Henr. & alij* 4; imò etsi post longius interuallum. *Lugo, Auersa,* & *Dian. p. 6. t. 6. R. 46. & p. 9. t. 6. R. 57.* contra *Palaum, &c.* Ratio, quia iudex incognitâ causâ non potest ferre sententiam. Ita *Sylu Suar.*

Suar. Cōn. Laym. Fill. Regin. Fagund & C. Lugo contra *Nauar. Henriq. Toll Sa. Rodriq. Beiam. Valerum, Dian, p. 3. t. 4. Resol. 53. & p. 2. t. 1. misc, R. 53.* qui dicunt, etiam alium posse non repetitis peccatis. Quæ sententia, etsi non ex ratione, ex principio tamen extrinseco videtur esse inpraxi probabilis (*Diana* enim *l. c.* pro ea adducit 14. Authores, dicitque esse vsum, siue praxin Confessariorum) & Confessariis posse seruire, quando Pœnitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert: præsertim si ex confessione (nam in ea, & non extra, debet fieri) aliorum peccatorum & ex præsenti statu pœnitentis, ipsiusque testimonio, habeant aliquam confusam notitiam peccatorum præteritæ confessionis. Ita *Fagund, p. 2. l. 9, ca. 4. num. 22. C. Lugo d. 25, s. 6. num. 107. & 109.*

Resp. III. Ipse pœnitens non potest commutare pœnitentiam, etiam in euidenter meliorem, vt docent *Sanch. 4. mor. Cōn, d. 10. d. 12. num. 13. Regin.* & alii: etsi contrarium probabile dicat *Dian. p. 3. t. 4. Resol. 53, & tom. 2. tr. 4. R. 53,* ex *Porcell. & Villalob.* Sed hoc *Turr.* temerarium, *Card, de Lugo* communi Theologorum & fidelium sensui repugnare dicit. *d. 25. s. 6. num. 75.*

ARTICVLVS II.
De satisfactione per indulgentias.
§. I.
Quid sit indulgentia, & quid ad eam requiratur?

Resp, I. Indulgentia est gratia, quâ certo aliquo opere, quod concedens præscribit, præstito, debita Deo pœna temporalis, (non autem culpa) extra Sacramentum, sacrificium & martyrium, per applicationem satisfactionum Christi, & Sanctorum, remittitur: idque vel per modum absolutionis, erga subditos Ecclesiæ; vel nudæ solutionis, erga non subditos, vt defunctos & catechumenos, quibus proinde tantùm dantur Indulgentiæ per modum suffragij. *Suar. Con. Fill. Sanctarel. Bon. d. 6. q. 1. p. 1.*

Resp. II. Ad valorem Indulgentiæ, requiritur causa pia & rationabilis, eaque vt habet sententia communior *Suar. & aliarum* proportionata effectus, & quantitati Indulgentiæ, sal-

ſaltem ſecundùm concedentis prudentem æſtimationem, petendam non ex operis tantùm difficultate, ſed fine intento, & operis ad eum vtilitate. Ratio deſumitur ex natura diſpenſationis bonorum, quæ ſine cauſa ab inferiore facta non valet, & eſt diſſipatio. Ita *Auth. cit.*

Reſp. III. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur hæ conditiones: 1. Vt ſi baptizatus. 2. Vt ſit ſubditus concedentis 3. Vt non ſit nō ligatus excōmunicatione maiore, vt habet communis; quia hæc priuat communione bonorum ſpiritualium. 4. Vt ſit in gratiâ, ſaltem tunc, quando opus præſcriptum completur: quia pœna non remittitur ante culpam. 5. Vt opus iniunctum, moraliter totum & integre impleatur. 6. Vt opus præſcriptum ſit honeſtum, ſaltem ex obiecto: nam ſufficit vitiatum ex infine honeſto veniali, vel ex alia circumſtantia praua, (vt docet *Suar.* & alij *communiter* contra *Cōn*, ſaltem ſi nihilominus conducat ad finem Pontifici propoſitum, vt limitat *Laym.* Ratio prioris eſt, quia illud opus plerumque complet cauſam Indulgentiæ, quæ debet eſſe pia. Ratio Poſterioris; quia ratio iniuncti operis, eſt aſſecutio finis intenti à Pontifice. *v. Laym. Bon. d. 6. q. 1. p. 5.* Vnde reſolues.

I. Indulgentiis etiam frui poteſt, qui eas conceſſit.

II. Non exſpirant morte concedentis, cùm ſint gratiæ; nec, vt habet *Sa*, ante notitiam reuocationis.

III. Etſi intelligendæ ſint, vt ſonant; cùm tamen ſint gratiæ, largè ſunt interpretandæ, (niſi ſint de pœnitentiis iniunctis vt ex *Henriq. &c.* notat *Amicus d. 20. num. 77.*) ſeruatâ tamen verborum proprietate. Vnde cenſendæ ſunt perpetuæ, ſi datæ ſunt ſine temporis reſtrictione.

IV. Etſi pro articulo mortis, ſecundùm *Sa*, exſpiret, quando ſemel eſt accepta: contrarium tamen eſt probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem Confeſſarij, aut alterius miniſterium. *Quintan. in append. t. 9. d. 3.* Expediet tamen moribundos ad inuocationem nominis IESV & MARIÆ ſæpius excitare, ſimulque in memoriam reuocare intentionem lucrandi iſtas indulgentias. *Ibid, d, 4.* Probabile enim eſt, ſi habeat plures imagines, roſaria, &c. benedicta, poſſe (ſiue intuitu eiuſdem conceſſionis, ſiue diuerſarum) toties lucrari, quoties nomen IESV repetierit, vel præſtiterit opus requiſitum. *Ibid. d. 6.* ex *Suar. Gran. &c.* Sufficit autem ad eas lucrandas quoduis tempus, in quo verificatur mortis articulus, etſi pluribus diebus ab ipſa morte abſit. *Ibid. d. 5.*

V. Poſſunt moribundi plures indulgentias plenarias ob plures titulos conceſſas ſimul lucrari; v. g. quia habent plura roſaria, vel grana, cruces imaginesue, quibus ſunt applicatæ; vel titulo ſuæ Religionis, Confraternitatis. &c. dummodo non requirant certa opera pro ſpeciali neceſſitate applicanda. *Quintan. in append. t, 9, d. 4.* idque, etiamſi eas, vel earum aliquas ignoret, aut non recordetur. *Ib.* ex *Lugo, Dian.* & *alijs 6.* contra *Rodriq. Trull. &c.*

VI. Requiritur autem ut moribundus crucem, granum, imaginem, &c. ſecū habeat in articulo mortis, vt ratione illius lucretur: & quidem vt tutiùs ac certius obtineat, eius habeat dominium, ſeu poſſeſſionem, & apud ſe teneat. Non tamen eſt neceſſe vt collo appenſa, brachio obuoluta, manùve apprehenſa ſint; (etſi aliquo horum modorum habere ſit tutius) ſed ſufficit eſſe in lecto, vel iuxta moribundum; licet ipſe nec videat, nec tangat, nec ſciat, aut recordetur ſe habere (niſi aliud exprimatur) Sufficiet etiam habere commodata, ſeu quoad vſum (præſertim ſi id in ipſo indulto exprimatur, vt in Caroli Borromæi, & quinque Sanctorum ſit.) Neque neceſſe eſt retinere, donec exſpiret, (etſi & hoc ſit tutius) ſed ſufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen IESV (ſi hoc requiritur) inuocare. *Ibid. d. 6,*

VII. Conceſſæ viuis, non poſſunt applicari defunctis, niſi id exprimatur: quia pendent à voluntate concedentis.

VIII. Probabile eſt, conceſſam pro certo tempore, poſſe ſæpius obtineri, repetendo opera præſcripta, v. g. eodem die, niſi addita ſit reſtrictio: quia fauores ſunt ampliandi. Ita *Henriq.* & *Rodriq.* Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatem concedentis contrarium rationabiliter præſumptam. *v. Card. de Lugo d. 27. ſ. 6.*

IX. Etſi conſultum ſit, vt opera omnia fiant in gratiâ id

id tamen non videtur simpliciter necessarium. Laborandum tamen est Concionatoribus, & Confessariis, vt cum Indulgentiæ promulgantur, populum ad seriam confessionem excitent.

X. Vt quis lucretur pro defunctis, probabiliter non requiritur, vt sit in gratia; quia tantum ponit opus tanquam conditionem, quo posito, Pontifex applicat defuncto Indulgentiam, siue satisfactiones Christi, & Sanctorum. Ita *Escob. t. 7. E. 5. c. 7. num. 45.* ex *Suar.* & *Præp. in 3. p, q. 14. dub. 10. n. 93.* Contrarium tamen docet *C, de Lugo d. 17. nu. 75.* requirens statum gratiæ, saltem in fine operis: quæ sententia tutior est.

XI. Opus præscriptum dum fit, debet esse vtile ad finem à concedente intentum: qualis est, v. g. eleëmosyna, præscripta pro redemptione captiuorum, etsi fiat cum, aut in peccato, (modò aliud opus ei iniunctum, & præscriptum, in gratia fiat. *v. Card. de Lugo d. 27. nu. 84.*) non autem oratio, præscripta ad placandum Deum, si ipsamet sit peccatum ex mala circumstantia, vti nec ieiunium, si te inebries; item nec visitatio Ecclesiarum, sine vlla deuotione. Ita *Lay. Bon. & alij.*

XII. Possunt vno & eodem opere, plures Indulgentiæ, diuersis viis concessæ, lucrifieri, si opus sit æquè vtile ad finem vtriusque Indulgentiæ, nec sit iterabile intra idem tempus, v. g. ieiunium, vel communio. Ita *Præp.* & *Laym.*

XIII. Non lucrantur Indulgentias, 1. Qui ex impotentia, vel ignorantia, siue totum opus præscriptum, siue notabilem eius partem omittunt, v. g. si puer vel senex non ieiunet: nisi tamen ob grauem difficultatē hoc opus ei in aliud est commutatum. *Henriq. Caiet. Bon. p. 5. nu. 16,* 2. Qui opera iniuncta, alio loco, tempore, vel ordine, perficit, quàm præscriptum est; vel per alium, qui fuerit causa principalis, vt si per alium ieiunarit, Ecclesias visitarit. *Nauar. Regin, l. 7. Bon. l. c.* 3. Qui famulo tradidit eleemosynam erogandam, quam is retinuit, vt habet *Bonac.* ex *multis*, contra *Sa*, 4, Qui aliquid omittit, quod secundùm sententiam probabilem, vel etiam probabiliorem, non est necessarium, si tamen sit necessarium re ipsa: quia communis error non supplet defectum. Ita *Bon.* ex *Suar. Sanch. & aliis.*

XIV. Non obstat effectui Indulgentiæ, 1. Etsi ex opere requisito modicum quid omittatur, v. g. cæremonia in sacro; vel si parum comedas, in ieiunio: quia opus ponitur moraliter integrum. 2. Si opus requisitum præstes per alium, habentem se vt instrumentum, v. g. in eleëmosyna danda, *Bon. l. c.* 3. Si eleëmosynam des exiguam; nisi tamen in Bulla exprimatur, dandum esse pro cuiusque facultate: tunc enim maior danda est à diuite, quàm alio. Ita *Fill. Suar. Sa, & alij.* 4. Si Ecclesiam visitandam non possis ingredi, ob hominum multitudinem, dummodo oratio fiat ante fores, vel in cœmeterio. *Bon.* 5. Etsi in opere præstito non habueris intentionem consequendi Indulgentias, vt docet *Salas Bonac. & alij* contra *Suar.* Et videtur certum, saltem si habueris interpretatiuam, vt habet *Laym.* 6. Etsi opera fuerint aliunde debita, v. g. ex præcepto Ecclesiæ. Ita *Laym.*

XV. Quando datur potestas commutandi opera præscripta in alia, id non necessario fit in confessione, & à confessario, qui audit confitentem; sed potest fieri extra, & ab alio idoneo: ita enim declarat Gregorius XIII. (vti & in Bulla Indulgentiæ, nomine Confessarij, intelligi quemuis approbatum) apud *Henriq. lib. 7. cap. 10. num. 8.* & *Præpos. q. 14. dub. 10. num. 88.*

XVI. Probabilius est, eum, qui tantùm partem operis præscripti facit, non lucrari partem Indulgentiæ, nisi tam parum desit, vt censeatur moraliter integrum. Ita *Bonac. p. 5.* ex *Nauar, Suar. Con. &c.*

XVII. Cùm præscribitur vt visitentur aliquot altaria, sufficit ad illa se orando conuertere ex eodem loco vt habet *Sa, Bonac. part. 1. Suar. Rodriq. Dian.* Limitat autem *Card. de Lugo*, si sit tali locò, & situ, vt moraliter censeri possit orare ad illa altaria *d. 27. nu. 98.*

XVIII. Cum confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur, venialem, probabilius est, non requiri vt conditionem sine qua non, sed vt dispositionem ad statum gratiæ. *Bon. l. c.*

XIX. Nemo consequitur plenariam Indulgentiam pecca-

catorũ omniũ, nisi omni culpâ, etiam veniali, liber sit, quando vltimum opus explet. Vnde consultum est, vt communio sit vltimum. *v. Laym.*

§. II

Quotuplex Indulgentia. & quomodo differatâ Iubilæo?

*R*esp. I. Indulgentia alia est totalis, siue plena, plenior, plenaria, plenissima, quæ non tantum pœnitentiam iniunctam per Confessarium, vel canones, aut secundùm hos iniungi debitam sed etiã omnẽ Purgatorij pœnã tollit. Nec differt à Iubilæo, nisi accidentaliter, priuilegiis quibusdam, ut quòd in Iubilæo licita sit dispensatio in certis votis, absolutio à reseruatis, & censuris, & quòd Confessarius quiuis approbatus possit eligi. *v. Sa V. Indul. Bon. d. 6, q. 1. p. 2.*

Indulgentia alia est Partialis, qualis est vnius, vel aliquot annorum: item septenæ, quadragenæ, carenæ: item tertiæ partis peccatorum, per quas non significatur tolli tantam durationem *P*urgatorij, sed tantam pœnam remitti, quanta deleretur per ieiuniũ vnius, aut aliquot annorũ, aut quadraginta dierũ in pane & aquâ, secundùm Canones olim imponi solitũ. Porrò, quando indulgentiis plenariis adduntur aliquot anni, vel remissio tertiæ partis peccatorum, id secundùm diuersas sententias, vel ad diuersos concedentes referendum est, vel facit ad cautelam, vt si forte causa indulgentiæ non fuerit sufficiens, saltem valeat ad illos annos lucrandos; vel vt adiuncta conceditur pro alio tempore, actione & loco; vel denique, vt etiam per modum suffragij possit aliis applicari. *v. Bellar' c, 9.*

Resp. II. Circa Iubilæum notanda sequentia.

1. Anno Iubilæo in Vrbe durante, suspendi solent tantisper extra Vrbem omnes Indulgentiæ plenariæ, quoad viuos, etiam in carceribus, (non tamen in periculo mortis constitutos, vt contra *Laym. l. 5. t. 7. c. 8. nu. 2.* docet *Bonac. d. 6. q. 1. n. 2.* ex declaratione *Vrbani VIII* facta Anno 1625. neque quoad defunctos) itemque aliæ facultates, v. g. absoluendi â casibus Bullæ Cœnæ, commutandi vota dispensandi, &c. concessæ in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non suspenduntur autem Indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio, quàm Papa concessæ, nec priuilegia Religiosorum, v. g. absoluendi à reseruatis, &c. quia tantùm suspenduntur facultates concessæ in ordine ad indulgentias. Ita *Sanch. Henriq. &c.* apud *Dian. tom. 1. tract. de bulla cruc. Fill. Bonac. l. c. Benzon.* & denique *Card. de Lugo d, 20. s. 8. num.* 145. ex declaratione Vrbani VIII. Anno 1625. Similiter neque suspenditur facultas concessa Episcopis per *Trident. s. 24. c. 6.* absoluendi & dispensandi cum suis subditis, in omnibus casibus Sedi Apostolicæ reseruatis; item nec dispensandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonii, aut petendi debitum, &c. quæ ex iure communi illis competunt. *Zerola V. Annus S. §. 4. Quintan in append. t. 8 d. 16.*

2. Etsi probabile sit, quod docet *Nauar.* sæpius lucrifieri posse Indulgentias intra Iubilæum, extensum ad duas septimanas: contrarium tamen verius est, quod *Congregatio Cardinalium* declarauit, vt habet *Bon.* (ex *Suar. Sanch.*) *d. 6. q. 1, p. 5. num.* 32. qui tamen affirmat, in anno sancto posse obtineri toties, quoties òpera præscripta præstantur: idque ex declaratione Vrbani VIII.

3. Satisfacere tunc, 1. qui Sabbatho ante primam Dominicam confitetur, vt habet *Laym. Bon.* & praxis fidelium. Item qui confitetur & communicat vltimâ Dominicâ, claudente Iubilæum. Cetera tamen opera debere fieri ante, & quidem intra vnam hebdomadam, docet *Card. de Lugo d. 27. num.* 105. contra *Bonac. q. 1. p. 5.* 2. Qui ordinem inter opera præscripta non seruauit. 3. Si quis intra illud tempus cœperit confessionem, quam materialiter imperfectam oporteat differri longius, potest tunc absolui à reseruatis, & commutari vota: postea verò extra tempus Iubilæi absolui ab omnibus, etiam quæ oblitus est, reseruatis, ac in oblitis etiam dispensari: imó potest postea omnia facere Confessor finitâ confessione, quæ ante: quia cœptâ causà manet potestas delegati donec finiatur. Ita *Sa, Less. l. 2. ca. 40. dub. 16, Bon. Laym. Sanch: l. 4. c. 54. Dian, t. 2. misc. R. 11.*

4. Qui neglexit lucrari Iubilæum in patria, potest alibi, dum ibi durat, lucrari. *Sanch. V gel. Dian. p. 3. t. 4. R. 151.*

Imò

Imò etiam in patria, si tempore publicationis ex inuincibili ignorantia notitiam illius non habuit. *Botten. Dian. l. c.*

5. Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Iubilæa, quorum singula confessionem & communionem requirunt, non opus est bis confiteri & communicare, dummodò perseueres in gratia: alia tamen opera repetenda sunt. *Tur. p. 2. d. 32. d. 64. vid. Dian. p. 4. t. 4. R. 166.*

CAPVT II.
De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ.

DVBIVM I.
Quis sit Minister?

Resp. Est Sacerdos approbatus ab Episcopo, (saltem respectu secularium) & habens iurisdictionem. Est certum. Ratio primæ partis sumitur ex *Ioannis* 1. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseretis, &c.* Ratio secundæ sumitur ex *Trid: sess. 23. ca. 15. de reform.* vbi decernit, nullum posse audire confessiones sæcularium, nisi habeat beneficium parochiale, vel approbationem ab Episcopo. Addidi *respectu secularium*: quia circa confessiones regularium, Concilium nihil videtur mutâsse: vnde ij cuiuis, etiam non approbato, quem Prælatus præfecerit, possunt confiteri; intellige, quantum est ex vi Concilij: quia *Gregorius XV.* statuit, vt Monialium Confessarius ab Ordinario approbetur. Ratio tertiæ partis ex *Florentino* & *Trid, l. c.* quia absolutio est actus iudicialis, qui requirit subditos. *Vnde resolues..*

I. Nullo casu, vel dispensatione, hoc Sacramentum validè administratur à non Sacerdote.

II. Vbi *Trident* est receptum, (secùs alibi) nullus Sacerdos, etiam Regularis, valide absoluit, nisi sit approbatus, vel Parochus; cui non solum intra, sed etiam extra diœcesin suam, validè delegatur iurisdictio, potestque eligi in Confessarium, ab omni habente potestatem eligendi, quamdiu tamen retinet Parochiam. Ita *Fill. tom. 1. t. 7. Fagund. Suar. Dian. p. 3. t. 4. R. 146.*

DV-

DVBIVM II.
Quid sit approbatio, & à quo petenda?

Resp. I. Approbatio non est collatio iurisdictionis, sed tantùm publicum iudicium de aptitudine personæ ad audiendas confessiones, essentialiter præterequisitum (supposito iure Tridentini) ad iurisdictionem recipiendam, Ita *Sanch. l. 6. de mat. d. 28. & alij.* Vnde resolues.

I. Etsi Doctores & Licentiati, hoc ipso quòd promouentur, censeantur; secundùm quosdam, approbari à Papa, vt notat *Sa V. Confessor.* probabilius tamen est, quòd ipsi etiam egeant approbatione, licet non deceat, vt ipsi, vel Lectores in Theologia, examinentur.

II. Etiam Parochus, qui reliquit beneficium parochiale, debet approbari, si velit audire confessiones.

III. Non requiri hanc approbationem, ad auditionem venialiũ docet *Dian, p. 2. t. 2. misc. R. 44.* ex *Valero* Et ratio esse videtur, quòd approbatio tantùm requiratur in ordine ad iurisdictionem: hanc autem quiuis Sacerdos pro venialibus, (vti & mortalibus, à quibus ritè quis est absolutus) habeat, collatam ab Ecclesia in ipsa ordinatione, ideoque ab ijs absoluere possit vt habet *Bon d. 5. q. 7. p. 2. num. 8. Vasq. Suar. Card. de Lugo d. 18. s. 3. d. 21. num. 1.* vbi docet ab Ecclesia in *Trid.* non approbatum reddi incapacem iurisdictionis, tantùm in ordine ad mortalia non priùs confessa.

IV. Parochi non possunt asciscere cooperatores, nisi Parochos, vel approbatos, vt habet *Fagund, p. 2. l. 7. num. 42. Sancius, &c.* ex *declaratione Cardinalium* contra *Ledes. & alios, v. Dian. p. 3. t. 4. R. 146. & Bon. d. 5. q. 7. p. 4. §. 1,*

V. Qui habet potestatem eligendi Confessarium, non potest eligere nisi approbatum, vel Parochum,

VI. Ad approbationem non necessariò requiritur examen, modò adsit iudicium prudens de sufficientia. *Con: Laym,*

VII. Non sufficit approbatio petita, & negata, vt docetur communiter, contra *Nauar. Henriq. & Dian. tom. 2. t. 2. R. 24.* etsi probabiliter cum prædictis docuerit *Con: & Laym.*

regu

regulares Mendicantes, si ab Episcopo repellantur, cum manifestè idonei sint, & à Prælatis suis præsententur, posse nihilominus pro confessionibus secularium exponi, vt habetur *Clementina, dudum §. statuimus.* Istis tamen priuilegiis *Trid. & Vrbanum. VIII.* anno 1628. derogâsse, notat *Card. de Lugo de pœn. d. 21. num. 29. & 51.*

Resp. II. Approbatio petenda est ab Episcopo, quidem proprio, scilicet Sacerdotis, vt intelligunt *Suar. Cōn. Regin. Fill & alij*: vel (vt probabiliter vult *Vasq.*) pœnitentis. Ratio quia est actus iurisdictionis, vel saltem auctoritatiua declaratio; ergo debet fieri à superiore. Porrò nomine Episcopi, etiā intelliguntur Prælati, habentes iurisdictionē Episcopalē, vt quidā Abbates, & Capitulum Sede vacante, non autem Prouinciales, aut Generales ordinum. *Vnde resolues.*

I. Religiosi, etiam exempti, debent approbari ab Episcopo loci, in quo degunt: quia illius, quoad hunc actum, sunt subditi.

II. Episcopus in sua Diœcesi non potest approbare Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi saltem ad tempus.

III. Episcopus potest approbare per se, vel Vicarium generalem, vel alios quoscunque deputatos; quia non est actus ordinis, sed iurisdictionis.

IV. Abbrobatio potest fieri, cum restrictione ad certum genus personarum, locum, tempus, &c. *Nauar. Suar. Vasq.* contra *Vagam.*

V. Episcopus peccat, si Sacerdoti (præsertim Regulari) idoneo, sine causa sufficienti neget approbationem. *Bon. Vasq. a. 3. d. 3. Card. de Lugo d. 21. s. 3. n. 54. Sanch. &c.*

VI. Approbatio semel absolutè concessa non tantùm non extinguitur morte concedentis, sed nec reuocari potest, sine iusta causa: ex causa tamen v. g. mutatione morum, iudicij, &c. potest, vt docet *Suar. Fill.* & alij. Quod si fiat absque causa rationabili, *Cōn. Suar.* & quidam alij, censent, reuocationem esse nullam: alij illicitam tantùm. *Fill. t. 7. ca. 9. q. 12.* In dubio autem tamen, an ex iusta causa reuocatio sit facta, præsumendum esse pro Prælato, docet *Card. de Lugo nu. 67.*

VII. Ex

VII. Ex iusta causa possunt, præsertim à successore Episcopo, ad examen reuocari, non tantùm seculares, sed etiam regulares. Docent tamen quidam, Mendicantes habere priuilegium, vt non possint reuocari ab eodem, à quo ante sunt approbati: sed contrarium docet *Suar. & Card. de Lugo d. 21. num. 61. & 62.*

VIII. An approbatus ab vno Episcopo, possit in alia diœcesi, sine noua approbatione, recipere iurisdictionem, controuertunt DD, ac licet vtraque sententia olim videri potuerit probabilis, post decretum tamen *Vrbani VIII.* anno 1628. apud *C. Lugo disp. 21 sect. 2. num. 29.* negatiua omnia tenenda est *v. Auersam. q. 16. sect. 8.*

DVBIVM III.

Quid & quotuplex Iurisdictio Confessarij, & vnde eam habeat?

Resp. Est auctoritas aliqua in alium vt subditum, in quem, in foro interno, accipit potestatem distinctam à potestate ordinis: hæc enim datur per Sacramentum Ordinis, & omni Sacerdoti, nec tolli potest: illa per externam concessionem Ecclesiæ, nec omnibus sacerdotibus, potestque ab ijs tolli ac nisi ad sit, inualida est absolutiò. ex *Trid. sess. 14. cap. 7.* Est autem duplex: Ordinaria, & Delegata. Ordinaria est, quam habent ij, qui ex vi proprij officij curam animarum habent, vt Papa, Episcopus, parochus (huc reuocantur ArchiEpiscopi, erga subditos suorum Episcoporum, tunc tantùm, quando actu visitant) Archipresbyteri. Archidiaconi, prælati religionum, Vicarius perpetuus Episcopi, vel etiam Parochi. Delegata dicitur, quæ legitimè datur ab habente ordinariam; idque vel tacitè, vel expresse, vt à Papa pro totâ Ecclesia, ab Episcopo pro diœcesi, à Parocho pro parochiâ: hoc discrimine, quod Papa possit dare inuitis Episcopis & parochis, non contra. Ac licet exterior iurisdictio exspiret morte delegantis, non tamen hæc interior, nisi successor reuocet, vt docet *Sanch. Suar. Nauar. Cōn* contra *Sylu. & Vasq. v. Laym, ca. 10. nu. 22.* Porrò huiusmodi potestatem delegatam absoluendi quemcunque

à qu

à quibuscunque peccatis, in articulo seu periculo mortis, (hæc enim pro eodem sumuntur in iure, vt *v. Dian, p. 3. tr. 4. R. 57. 71. & 72.*) habet ex iure communi quiuis Sacerdos, etiam excommunicatus & degradatus, si alius desit: quod addo, quia Præsente Parocho, vel proprio Sacerdote, id non posse, docet *Vasq.* Bon. *Cõn. Regin. &c. commun.* licèt contrarium probabile putet *Dian. p. 1. t. 5. R. 5.* & *p. 4. t. 4. R. 167.* ex *Angel. Henriq. Comit.* & *Sa.* confirmatque *Tamb. de exped. conf. l. 3. c. 7.* Ex consuetudine, quiuis toleratus absoluere potest a venialibus, & mortalibus aliàs confessis. Ex Priuilegio, religiosi *Mendicantes* quosuis fideles absoluere possunt, iuxta tenorem suorum priuilegiorum. Ex concessione Ordinarij directa, quicunque Sacerdos approbatus, cui id ille committit. Denique ex Indirecta is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi Confessarium, quales sunt, 1. Ex iure, Episcopi omnes, etsi sint tantùm titulares; item superiores Episcopis, vt ArchiEpiscopi, &c. item Prælati ijs inferiores exempti, vt Abbas exemptus, (non tamen Abbatissa) Generalis, Prouincialis, Prior, (saluis tamen priuilegiis ordinum) *v. Dian. p. 4. tr. 4. R. 1. & 2.* 2. Ex consuetudine, Cardinales, (qui etiam domesticis de Confessore prouidere possunt) item Pastores, imò multis locis, etiam cæteri Sacerdotes sæculares, vt docet *Valent. Sa. Suar. d. 27. s. 3.* (Religiosi tamen tenentur eligere tales, quales illis permittunt statuta) item Reges & Principes, (quorum tamen priuilegium ad ad familiam non extenditur) denique domestici Pontificis. 3. Ab homine eam habent, quibus siue Pontifex, siue Episcopus, siue Parochus concessit *Vnde resolues.*

I. Qui habet potestatem delegatam, non potest eam subdelegare alteri, cùm diuersa sit potestas vtendi iurisdictione, & eam delegandi. Excipitur 1. nisi hoc ipsum concessum sit. 2. nisi sit delegatus ad vniuersitatem causarum, vt v. g. si cui cõmitteretur officium Parochi absentis, vel minorenis. talis enim aliqua exercitia iurisdictionis, alteri, ex præsumpta voluntate Ordinarij, subdelegare posset, non tamen integrum officium. *v. Laym. hic l. 5. t. 6.*

II. Cùm iurisdictio respiciat subditos, exerceri in eos potest,

test, tam à delegato, quàm ordinario, quocunque loco fuerit, vt docet *Sanch. Henriq. Suar. in 3. p. to. 4. d. 28. sess. 1. & 7.* & alij.

III. Probabile est, quod absolutus in articulo mortis, non teneatur se postea sistere superiori, vel alteri pro reseruatis, (nisi hæc habeant annexam censuram) vt docet *Nauar. Suar. Marc. Fill. t. 7. ca. 10. q. 6. nu. 288. Bonac. d. 5. q. 7. p. 1. num.* 13, quia directè absolutus fuit, contra *Hurt. v. Dian. p. 4. t. 4. R. 199.*

IV. Improbitas aut inscitia proprij Sacerdotis, non dat iurisdictionem alteri, ideoque tali casu expectandum est, aut ad superiorem recurrendum. Si tamen ignorantia esset tanta, vt confessio illi facta foret inualida, aut illicita, neque esset alius priuilegiatus, aut habens iurisdictionem, licere alteri confiteri, docet *Nauar. Vasq. in 3. p. t. 4. q. 93. a. 2. dub. 3. Hurt. d. 10. dif. 5. v. Dian. p. 4. tr. 4. R. 201.* & *p. 8. t. 1. R. 86.* ex *Cap. Placuit, de pœnit. dist. 6.* Idem licere, quando quis proprio non potest confiteri sine graui periculo, docet *Tol. Sylu. & Medin.* qui idem concedit, quando proprius non vult, aut non potest audire, vel iniuste negat facultatem confitendi alteri, v. g. Parochus concubinæ. *Dian. p. 3. t. 4.* R. 79. ex *Henr.* & *aliis* 4. Verum ista communiter refutantur ab aliis.

V. Etsi grauiter peccare possit proprius, si negent suis facultatem, adeundi alterum, modò præsumere possit eos iustè petere: si tamen iniustè neget, probabilius videtur, eos inualidè ab alieno absolui, vt docet *Sotus. Suar. Lay.* etsi non improbabiliter *Sylu. Henriq. Mai. Palud. Richard.* Tol. & *Dian. p. 3. t. 4. Resol.* 79. putent, quod validè, præsertim si sine periculo salutis, famæ, vel simili, non liceat suo proprio.

VI. Cùm iurisdictio acquiratur ratione domicilij, vel quasi domicilij vel etiam actualis habitationis; hinc ij, qui duobus locis habens domicilium, vel quasi, possunt vtrobique absolui, vt scholares, milites, mercatores item vagi & peregrini possunt absolui à Parocho loci; in quo versantur. *vid. Laym. hic Vasq. &c.*

VII. Validè absoluit is, qui audit confessiones, præsente vel sciente, & non contradicente Ordinario, v. g. Episcopo, vel Parocho, cui constet eum aliunde non habere iurisdictionem: quia tunc præsumitur tacitè eam dare: sufficit enim, vt

rectè

rectè docet *Fill. & Fagund prac.* 2. l. 7, *ca.* 2. facultas interpretatiua, & præsumpta fundetur in signis, quæ indicent consensum præsentem, vt fit in casu posito, (vti etiam v. g. si Parochus, qui iam absens est, alias significauerit id sibi gratum esse) nam existimatio de futuro consensu, vel ratihabitione, quòd scilicet quando resciuerit, futurus sit contentus, non sufficit; quia consensus futurus non dat iurisdictionem pro tempore præsente, quo datur absolutio. *v.* Dian. *p.* 3. *t.* 4. *Res.* 68. *Sanch. de mat. l.* 3. *d.* 35. *Bec. Cón.* qui addit, peccare, si de consensu dubitans incipiat audire.

VIII. Peccat, qui absoluit cum iurisdictione dubia, nisi necessitas vrgeat: qualis est v. g. quia pænitens diu non est confessus, vel debet communicare, ne alius adest: tunc enim licitè absoluit cum conditione hac, si possum; & cum onere (etsi *Salas in* 2. *tr.* 8. *d.* 1. hoc onus non agnoscat) aliàs iterum confitendi habenti iurisdictionem certam. Expedit autem tunc veniale aliquod adiicere, à quo directè, & à cæteris indirecte saltem absoluatur Ita *Regin. Suar. Cón. d.* 8. *dub.* 6. *nu.* 43. Quòd si tamen ex probabili ratione dubium resoluat, (nimirum habere se iurisdictionē) etsi cū formidine oppositi, absolutè absoluit licitè, vt docet *Suar. & Præp, Card. de Lugo d.* 19. *nu.* 49. tum quia tunc practicè & moraliter est certus; tum quia Papa eo casu dat facultatem, vti & in sequentibus casibus. 1. Quando communi errore, v. g. ob titulum coloratum, putatur aliquis esse Pastor, seu habere iurisdictionem, qui non est, ob censuram, vel alium defectum. *Bon. d.* 5. *q.* 5. *f.* 2. *p.* 3. *nu.* 11. *Dian. p.* 2. *t.* 4. *R.* 22. Quod etiam, si desit titulus coloratus, probabile esse docet Dian. *p.* 3. *t.* 4. R. 122. ex *Pontio, Molfes. & Sanct.* Item *p.* 2, *t.* 2. *misc. R.* 43. si quis bonâ fide tali confiteatur: verùm id communiter ab aliis negatur. 2. Cùm quis ex consuetudine, præscriptione, aut bonâ fide, absoluit, aut nescit potestatem suam reuocatam, vt habet Sylu. *Nau. Henriq. Mald. in* 2. *p. q.* 19. *a.* 5. *Sanch.* 1. *mor. l.* 1. *ca.* 9. *num.* 35. *Sal. Vasq. v. Dian. p.* 1. *t.* 13. *R.* 1. 3. Quando secundum probabilem sententiam iudicatur quis habere iurisdictionem, & Sacerdos sequitur fauorabilem. *Bon. l. c.* Quia quando communis est error, Ecclesia dat iurisdictionem

nem, propter publicam vtilitatem. *v. Suar. Dian. ll. cc. Card. de Lugo d.* 19. *num.* 28.

IX. Nemo tenetur vnquam Parocho confiteri, nequidem in Paschate, *Lugo. d.* 19. *f.* 2. *num.* 28. *&c.* cum D*iana. p.* 8. *t.* 1, R. 88. Quare Parochi frustra nolunt, vt Parochiani confiteantur Mendicantibus, etiam in Paschate, cùm habeant priuilegium pro omnibus Christi fidelibus, *Suar. Cón. Henr. Regin. Zerola c.* 15, *q.* 3. *& communiter* apud *Bon. d* 4. *q.* 1. *f.* 2. *p. vlt.* adeò vt qui docent, confessos Regularibus, etiam in Paschate, teneri iterum eadem confiteri suo Parocho, fiant suspecti de hæresi. *Dian. p.* 4. *t.* 8. *R* 102. *& alii.* Vi tamen huius priuilegij, non possunt absoluere eos religiosos, aut religiosas, qui non habent facultatem extra suum ordinem confitendi, vt ex communi notat *Rodriq. & Comp. priuil. Societatis. V. absolutio* §. 1. & ex his *Laym. hic:* Quia priuilegio generali non censetur derogari consuetudini, vel statuto particulari. nisi id ex primatus Vlus tamen fert, vt regulares peregrinantes, ex præsumpta voluntate superiorum, si Ordinis socium non habeant, à quouis alio, etiam sæculari, absoluantur, exceptis reseruatis. in quæ si religiosi Societatis extra domicilium incidant, videant ordinationes Præp. Generalium *c.* 6. *n.* 6. *& Laym. hic*

X. Quòd si Superiores Regularium Monialibus sibi subiectis (idem est de Monialibus subiectis Episcopo) non concedant aliquoties in anno alium Confessarium, potest & tenetur illis eum dare Episcopus, quod si nec is faciat, ipsæ eligere possunt. *Quintan. t.* 3. *f.* 26. ex *Declaratione Cardinalium* apud *Barbos.*

DVBIVM IV.

Quid sit reseruatio Casuum, & quis habeat potestatem reseruandi, & absoluendi ab ijs?

Resp. I. reseruatio hæc, est negatio iurisdictionis circa aliquod peccatum. Ac certum est in Ecclesia potestatem esse; quæ-

quædam peccata reseruandi, à quibus inferiores Confessarij non possint absoluere, vt sic subditi meliùs dirigantur, & absterreatur à peccatis, quorum difficilé remissionem vident, quanquam nisi graues causæ sint, non debeat quiuis, neque qui potest, quiduis facilè reseruare, neque difficulter veniam dare absoluendi à reseruatis, ne alioqui cedat in destructioné quod debebat in ædificationé. Porrò etsi quiuis ordinarius potestatem habet reseruandi, in Parochis tamen consuetudo eam abrogauit. *v. Suar. d.* 30. *f.* 5. *Card. de Lugo d.* 15. *f.* 6. §. 3. Vnde resolues.

I. Cùm non sit obligatio confitendi venialia, ea frustra reseruantur, (etsi fortassè possint, saltem à Papa,) ideoque sola mortalia, eaque non nisi externa, grauiora, opere consummata, prudenter reseruantur. Vnde *Clemens VIII.* statuit, vt Prælati religionũ, siquidé velint, vndecim tantùm casus reseruare possunt, nec plures sine consensu Capituli generalis pro tota religione, vel Capituli prouincialis pro prouinciâ. Quod tamen de culpa tantùm, & non censuris intelligendum est potest enim Prælatus aliquid præcipere, sub excommunicatione sibi reseruata. Casus autem *Clementis* sunt sequentes.

I. Apostasia à religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna ac furtiua è monasterio egressio. 3. Veneficia, incãtationes, & sortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ sit peccatum mortale. 5. Furtum mortale de rebus mon asterij. 6. Lapsus carnis voluntarius, opere consumatus 7. Iuramentum falsum in iudicio legitimo. 8. Procuratio, consilium, vel auxilium, ad abortum fœtus animati, etiam effectu non secuto. 9. Occisio vel vulneratio, seu grauis percussiuo cuiuscunque personæ. 10. Falsificatio manûs, vel sigilli officialium monasterij 11. Malitiosum impedimentum, retardatio, aut apertio literarum à superioribus ad inferiores, vel contra.

II. Is, qui confitetur reseruatum, mittendus est ad superiorem, (suadebit tamen charitas, imò aliquando coget, vt ipse Confessarius, tacitâ personâ & casu, à superiore veniam petat absoluendi) Quod si superior adiri non possit, & sit casu vrgens, v. g. timor infamiæ, vel scandali, ex omissione confessionis vel communionis, tunc potest inferior absoluere à reseruatis, cum onere, vt pœnitens se postea superiori

sistat. Quod etiam verum est, quamuis casus censuram reseruatam annexam habeat, Porro eo casu peccata non reseruata tantùm confiteri, sufficere putant probabiliter *Sotus, Corduba, & Gab. Anton. Palaus Dian. tom.* 2. *t.* 4. *R.* 104. & *Card. de Lugo d.* 4. *de Euch. nu.* 86. non improbat. *D. Thom.* tamen *Suar.* & *alij commun.* docent omnia esse confitenda: quod tutius est.

III. Si superior iniustè neget facultatem absoluendi à reseruato, posse ab alio Confessario, etiam directè absolui, affirmat *Henriq. & Dian. p.* 2. *t.* 4. *R.* 29, esse probabile. Sed rectius negat *Laym. l.* 3. *tr,* 6. *ca.* 13. *Card. de Lugo d.* 20. *nu.* 188,

IV. Peccant superiores 1. si sine iusta causa difficiles se præbeant in concedendis licentiis pro absolutione reseruatorum. *Quintan. t.* 3. *sing.* 13. ex *Fagund. Côn.* & *alijs.* 10. Et si ex negatione timeatur graue subditi detrimentum, peccant contrà charitatem & iustitiam *Lugo, Dian. p,* 6. *t.* 6. *R.* 56.

V. Si Superior Confessario Regularium ad hoc deputato neget facultatem absoluendi, Confessarius autem iudicet debere concedi, potestis pro ista vice absoluere. *Auersa q.* 17. *sec.* 5. C *Lugo d.* 20. *f.* 4. referens sic declarasse *Clementem VIII.* haberique in quarto tomo Bullarij bullâ 26. *Vrbani VIII. & Quintan. t.* 3. *f.* 11, dicens non esse dubium ea de re: additque ex *alijs* 7. Probabile esse, idem posse, si viro Religioso, pio, docto & prudenti (licèt non ex designatis de facto) neget. *Dia. b:* 3. *t.* 2. *R.* 126. *p.* 6. *t.* 6. *R.* 56 & *p.* 9. *t,* 3. *R,* 15. ex *Pellizario* (qui vult idé esse, si pœnitens ipse petat) & *alijs.* Imò *Quintan. l. c.* censet probabile, quod idem fieri possit si Superior adiri nequeat, & vrgeat tempus celebrationis, v. g. quia sine nota non potest abstinere, cùm alij omnes communicent. *Ibid.* ex *Trullen. & alijs* 6. Denique *Dian. p.* 3. *t.* 2. *R.* 126. notat ex *Suar. de Relig. tom.* 4. *l.* 2. *ca.* 19. Regulares semel sine licentia suorum Superiorum posse absolui à reseruatis puta eos, qui adhuc, & quatenus hoc priuilegium commune habent cum FF. Minoribus, quorum id esse testatur *Emanuel Roderic. to,* 1. *qq. Regul. q.* 62. *art,* 6.

VI. Nihilominus certum est, posse aliquando Superiorem iustis de causis negare facultatem, & cogere subditum, vt ad se

veniat. *C. Lugo l. c.* Nam si ex casu reseruato graue scandalum vel damnum communitatis timeatur, potest Superior negare absolutionem, donec pœnitens per se, vel Confessarium Superiori det sufficientem notitiam ad illud evitandum; alias non est satis tutus, nec dispositus ad absolutionem. Quare si Confessarius eo casu vrgeat absolutionem, debet is attendere, vt pœnitens obligationi suæ satisfaciat in abhibendo remedio communi malo, vel damno, si sit eius periculum: quia nisi hoc faciat, non potest absolui, non ex defectu iurisdictionis, sed quia non est dispositus. Ad hoc tamen requiritur, vt & obligatio pœnitentis certa sit, & alia remedia adhiberi non possint. *Suar. tom. 4, de rel. l. 8. c. 5. nu. 10.*

VII. Peregrinus, quoad reseruationem, iudicandus est iuxta diœcesin, in qua versatur: in qua quæ reseruata sint, discant Pastores ex agendis, aut consuetudine.

VIII. Superior auditis solis reseruatis, potest ab ijs absoluere, & reliqua inferiori committere, ex causa vrgente: qualis tamen non est multitudo negotiorum, vt docet *Suar. Fernand. & Fill.* sed alia grauior; tum quia etiam occupatissimus potest dare facultatem adeundi alterum, cum onere postea comparendi; tum quia integritas confessionis est de iure diuino.

IX. Quia à superiore absolutus est à reseruatis, potest ab ijsdum postea absolui à quouis; quia non sunt amplius materia necessaria Confessionis.

X. Qui bonâ fide confitetur, nesciens suum casum esse reseruatum, vel Sacerdotem carere potestate circa illum, validè quidem absoluitur, cum onere tamen comparendi. *Præp.* Similiter si Confessarius probabiliter credit non esse reseruatum (esto reuera sit) valet absolutio *Less. Dian. p. 9. t. 9 R. 29.*

XI. Qui confitens habenti potestatem ordinariam, delegatamve in reseruata, oblitus est inculpabiliter reseruatum, potest illum postea etiam inferiori, & absolui. Quod etiam valet (saltem si prior habuerit potestatem ordinariam) etiamsi prior absolutio ob indispositionem, vel alium defectum pœnitentis, invalida fuisset. Ratio, quia is intendit absoluere quantum potuit:

tuit ergo saltem sustulit reseruationem, quod fieri potuit absque Sacramento. *v. Præp. in 3. p. q. 9. d. 4. n. 24. Marat. to. 3, d. 30. s. 3, Dia. p. 4. t. 14. R. 124.*

Resp. II. A reseruatis absoluere potest, 1. Ipse reseruans. 2. Eius in spirituali iurisdictione superior. 3. Cui ipse delegauit. 4. Sacerdos inferior, quando superior adiri non potest, v. g. à reseruatis Papæ, absoluere potest Episcopus eos, qui Romam ire non possunt.

Resp. III. Extra periculum mortis, (de quo *v. dicta dubio superiore*) nullus inferior per se & directè, absoluere potest, nisi ex iure vel priuilegio concedatur.

Dicitur I. *Per se*: quia de indirecta, & per accidens, colligitur ex dictis.

Dicitur II, *Nisi &c.* quia à casibus Papalibus absoluere potest Episcopus, per se, vel Vicarium, quando sunt occulti, vt docet *Nauar. ca. 27.* Vnde resolues.

Mendicantes ex vi iuris communis non possunt absoluere à reseruatis Episcopo; quia vt sic non habent potestatem maiorem Parochis: & priuilegium, quod circa hoc habuerunt, sublatum est decreto Vrbani VIII. Anno 1628. Excipit tamen *Auersa* cum *Dian. p. 8. t. 7. R. 71* eos casus, qui Episcopis à iure tantùm reseruantur. Imò *Quintan. to. 1 t. 3. s. 14.* affirmat, Regulares adhuc posse absoluere sicut ante decretum, eò quòd hoc in Prouinciis non sit promulgatum. quod *Dian. p. 9. t. 6. R. 51.* non audet probare, nisi ad Episcopum non pateat recursus; tunc enim ab ipsius reseruatis posse absoluere, sicut possent à Papæ reseruatis. *Gran. Dian. p. 5. t. 14. R. 58,* v. etiam *Præpos. q. 19. d. 1.*

Resp. IV. Si Confessarius dubitet, an pœnitens lapsus sit in mortale reseruatum, siquidem dubium sit positiuum, potest (sequendo opinionem probabilem, & iudicando probabiliter non esse reseruatum) absoluere. Si verò dubium sit negatiuum, posse absoluere negant aliqui, vt *Arm, Cord, &c.* Probabilius affirmant. *Suar. Fill. Henriq. Hurt. Bonac. Card. de Lugo d. 20. s. 2.*

DVBIVM V.

Quod sit officium, & obligatio Confessarij?

Resp. I. Munus Confessarij est, absoluere dispositum, & non alium: item curare rectitudinem istius iudicij, præsertim quando cœptum est; & reos iuuare, ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi, ne sit iniurius pœnitenti. Ratio secundi, ne fiat sacrilegus. Ratio tertij est eadem; & quia debet curare, vt absolutio sit efficax. *Vnde resolues.*

I, Etsi interdum vtiliter differatur absolutio, etiam eius, qui potest licitè absolui: id tamen raro, nec ferè nisi de pœnitentis consensu faciendum, quia potest vergere in graue eius periculum, vel damnum *v. Dian. p.* 1, *t*, 4. *R.* 35,

II. Absoluendus est, qui adhæret sententiæ probabili; quia est dispositus.

III. Moraliter ei constare debet de bona dispositione pœnitentis: alias absoluendo peccabit mortaliter.

IV. Non licet absoluere 1. Qui nullum præbet materiam: qualis tamen non est, qui post absolutionem mox confitetur, cuius erat oblitus. 2. Qui cum possit, non est paratus restituere, & proximas peccandi occasiones fugere. *v. Nauar. ca.* 15. *Suar. d.* 22. *s.* 2. 3. Ignorantem ea, quæ omnes scire tenentur, v. g. decem præcepta, & quæ ad fructuosam confessionem & communionem spectant: vnde talis communiter prius est instruendus, vel alio mittendus ad instructionem. *v. suprà l.* 2. *t*, 1. *ca.* 1.

V. Rudiores ordinarie iuuandi sunt nisi sint incapaces instructionis; vel ob pœnitentium multitudinem fieri non possit, nec videatur expedire, vt dimittantur; vel sint peregrini, qui mox communicare, & abire debeant: tunc enim, si alioqui bonâ fide agunt, & temporis angustiæ, vel pœnitentium multitudo, longum examen, vel instructionem non permittat, sufficere aliquando integritatem formalem, docet *Laym. ca.* 13. *nu.* 10. quâ scilicet, auditis aliquibus peccatis, absoluatur, cum onere redeundi ad confessionem pleniorem.

VI, Si Confessarius notet pœnitentem ignorare aliqua necessaria ad hoc sacramentum, tenetur eum instruere & admonere officij, quantum fieri potest; v, g. si nesciat illa. quæ necessitate medij sunt ad salutem necessaria, debet ea docere; item

item obligatos ad ponendum odium, ad restitutionem honoris, famæ, aut bonorum, aut ad occasionem peccatorum tollendam, aut ad amouenda, vel reparanda scandala, aliàve damna, quæ intulit; aut ad corripiendos delinquentes, iuuandos indigentes, ad denuncianda delicta, vel delinquentes in præiudicium communitatis vel innocentium, & denique si quam censuram incurrerit, &c. tenetur ea de re monere, & hortari ad satisfactionem, quam si recusent, negare absolutionem: quia alioqui se ipsorum criminum participem, & sacrilegij reum faciet. *Auersa q* 16. *s.* 12.

VII. Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vincibili, & mortaliter culpabili, est in malo statu; quia alias nec ipsi, nec Sacramento consulet, cùm pœnitens sit indispositus. Si verò ignorātia sit inuincibilis, v. g: si bonâ fide teneat rem alienam, aut sit in matrimonio irrito, tenetur quidem monere & instruere, quando speratur fructus, nec timentur incommoda grauiora: quæ si prudēter metuātur, aut fructus nō speretur, nō tenetur imò non potest; (excipit *Card. de Lugo de pœn. d.* 22. *num.* 24. nisi silentium officiat bono communi) quia debet bonum pœnitentis procurare, ac consequenter licitè etiam suadet, vt secundum suam ignorantiam operetur, v. g. Caiæ, vt reddat debitum Titio, quem inuincibiliter credit suum esse maritum, cùm non sit. *v, Sanch. l.* 2. *de mat. d.* 38. Nec obstare, etiamsi sit in præiudicium tertij particularis. ait *C. Lugo*, & *Tambur. de exped. conf. l. c. ca.* 4. Hinc si Confessor præuideat pœnitentē non restituturum, si ipsi detegatur nullitas tituli, quem pro se esse putet; non esse illi talem nullitatem à Confessario non interrogato detegendam. Quòd si tamen pœnitens ipse dubitet, ac roget, tenetur dicere veritatem, (quia tacere, esset errorem approbare) prudenter tamen non plus dicendo, quàm rogatur. v. g. si roget Titius, an post votum simplex castitatis matrimonium contractum valeat, possitque ac teneatur reddere debitum, respondeas, quòd sic, tacendo obligationem non petendi debiti. *v. Lay.* hic, & *Card. de Lugo l. c.*

VIII. Quando Confessarij Principium, Prælatorum, aliorumque Magnatum, sciunt ipsos non satisfacere officio, v. g.

g. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleëmosynas ex bonis Ecclesiasticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confessarius monere pœnitentem de sua obligatione: alias si absoluit, suis humeris peccata illa imponit, & cœcus cæcum ducens, ambo in foueam inferni cadunt. Ratio, quia in talibus rarò est ignorantia inuincibilis: rarò item contingit, vt illa secum non adferant scandalum in subditis, æstimantibus illa licere; vel certe non afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam esse inuincibilem, neque ex illa sequi scandalum, aut damnum commune; contra verò admonitionem fore in maius malum pœnitentis, aut allaturam scandala vel incommoda, potest, secundùm paulò ante dicta, dissimulare, nisi interrogetur. Ita *Card. de Lugo d. 24, num. 37.*

IX. Si etiam pœnitens tenetur (licet sub peccato mortali) ad aliquid adeo difficile, vt non crederetur tunc æquo animo accepturus, & alia vice melius suscepturus, posset prudens Confessor tunc illum relinquere in bona fide excusante à peccato, & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus à confessione abstineat, grauiusque detrimentum incurrat. *Tamb. ca. 14. C. Lugo d. 22. s. 2. num. 27.*

X. Minus rectè dispositus excitandus est ad dolorem, & propositum emendationis, proposità peccati fœditate, bonitate Dei, & periculo damnationis, &c. Item remedia opportuna præscribenda contra peccata futura.

Resp. II. Vt Confessarius licitè hoc Sacramentum administret, debet esse in gratia, alioqui peccabit mortaliter: item debet esse talis, vt per hoc non exponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior constat ex dictis *de sacr. in genere.* An verò audiens plures vnâ quasi vice morali, tot numero peccata committat, alij negant, vt *Rodriq.* alij affirmant, vt *Bon. hic.* Pars posterior patet. Vnde resoluitur hic Casus.

Confessor conscius sibi peccati mortalis, tenetur antequam audiat, vel saltem absoluat pœnitentem, ipse confiteri, vel conteri de suo peccato. Si tamen vocatus improuiso ad moribundum recolligere se tam subitò non possit ad contritionem eliciendam (vel bonâ fide putet se elicuisse) non peccat absoluendo. *Præp. Lugo, Tamb. l. 3. ca. 2. §. 3.*

Resp. III. Si malè absoluit, committendo defectum essentialem, v. g. si non protulit formam, vel absoluit à reseruatis, vel non subditum, tenetur inducere ad repetendam confessionem, si sine scandalo, infamia, fractione sigilli, & nocumento suo possit: si minùs, non tenetur. Si non absoluit à censurâ potest ab eadem (si vel quando habuerit potestatem) absoluere absentem. *Bon. de cens. in communi, d. 1. q. 3. p. 6. ex Suar. Fill. tr. 11. ca. 10. qu. 6. Regin. Nau. Rodriq.*

Si non interrogauit sufficienter numerum, speciem, vel alias circumstantias, regulariter ad nihil tenetur, nisi ad pœnitentiam agendam; monere enim extra confessionem non debet, cùm iudicium sit finitum. Si tamen redeat ad confessionem idem Pœnitens, debet moneri de defectu commisso; quia alioqui hæc confessio non erit integra, cùm quædam non sit debitè confessus.

Dixi, *si non interrogauit*: quia si positiuè dixit, non teneri confiteri numerum, species, &c. debet monere si sine graui scandalo, & detrimento potest; quia est causa, quod alter præceptum graue (scilicet confitenda illa peccata) violet. *Card. de Lugo d. 22. s. 3.*

Si neglexit monere de restitutione, siquidem commodè potest, (vel in confessione, vel extra, obtenta prius ab ipso veniâ; eâ verò negatâ ad nihil vltra teneri docet *Tambur. l. 3. ca. 8. ex Sanch.* contra *Suar.*) quia tenetur ex charitate: si non commodè non potest, Deo commendet. *Laym. l. 5. t. 6. ca. 9. Henriq. Suar. Sylu. Mercer. in 3. p. q. 9. a. 1. Dian. p. 4. R. 198. & p. 3. t. 4. R. 109.* Quod si tamen (ex graui seu mortali culpa, contra ius alterius) dixisset, eum non teneri ad restitutionem, vel aliter, (v. g. opinionem falsam persuadendo) esset causa efficax, cur non restituat, vel aliunde detrimentum accipiat ipse, vel alius, tenetur ipsemet restituere, nisi moneat tempestiue, priusquã pœnitẽs fiat impotẽs quia actione suâ fuit iniusta causa dãni. Si verò sine graui culpa id fecit: tenetur nihilominus monere pœnitentem, si commodè potest; alioqui ipse obligabitur, sicut casu

casu priore. Si non commodè potest excusabitur. *v. Suar. Con d. 8. dub. 17. Bonac. Dian. tom. 1. tr. misc. R. 3. Card. de Lugo d. 22. sess. 3. num. 61.* & supra *lib. 3. tr. 5. ca 2. dub. 1. a. 2 casu 12.*

Quares. Quæ & quanta sit obligatio Confessarij audiendi pœnitentes?

Resp. I. Quiuis Sacerdos (etiam simplex, quando non est alius paratus) tenetur in extrema necessitate, v. g. in periculo mortis audire & absoluere volentem confiteri. Ratio est lex charitatis.

Resp. II. Parochus, & quiuis Sacerdos curatus tenetur audire confessionem sui subditi non tantum in casu necessitatis, aut præcepto confessionis vrgente, sed etiam (saltem per se vel alium) quoties pœnitens id rationabiliter petit; v. g. si sit in graui aliqua difficultate spirituali, vel velit promereri Iubilæum, &c. Quia tenetur eius bonum spirituale promouere. *Suar. Vasq. Lugo &c.* Si tamen nimis frequenter, vel intempestiuè peteret, excusaretur. *Auersa q. 16. s. 11.* Quod si etiam semel tantum, vel bis negaret, aut differret, non peccaturum grauiter, ob leuitatem materiæ, docet *Suar.* contra *Bon.* admittitque *Auersa, l. c.* si non petat ex vrgenti occasione v. g. solemnis festi, &c.

Resp. III. Quotiescunque pœnitens ex mera deuotione vult confiteri, Parochum teneri illum audire, contra *Sylu. Regin &c.* docet *Azor. Suar. Con. Bon, Molf. Lugo &c.* Sed rectè limitat *Auersa l. c.* si non adsint alij Confessarij delegati, & Parochus non legitimè impediatur.

Resp. IV Reliqui Sacerdotes, per se loquendo, non tenentur audire confessiones; si tamen audire cœperint, tenentur absoluere, nisi quid obstet, neque possunt remittere ad alium. Quia pœnitẽs eo ipso habet ius ad absolutionẽ, nec potest fructu & gratia sacramenti priuari. *Auersa l. c.*

DVBIVM VI.

Quæ scientia, & prudentia requiratur in Confessario?

Resp. I. Vt Sacerdos ritè absoluat, debet, quantùm moraliter fieri potest, omnia peccata pœnitentis intelligere: quia

quia alioqui is frustra teneretur recensere. *Vnde resolues.*

I. Peccat, qui absoluit eum, cuius peccata per negligentiam non satis intellexit; quia fert sententiam incognitâ causâ. Validam nihilominus esse absolutionem, siue propter somnum, &c. vt dictum suprà *cap. 1. dub. 3. a. 4.* siue propter cantum, vel linguam impeditam pœnitentis, (sine huius tamen culpa) aliqua non intellexerit, docet *Dia. 5. p. t. 4. R. 109. & p. 4. t. 4. R. 198.* Item *Laym l. 5. tr. 6. ca 9.* ex *Henriq. Suar. Sylu. Merc. in 3. p.* eò quod essentia & effectus Sacramenti consistere possit, absque integra, & specifica peccatorum explicatione, si sine culpa pœnitentis omittantur. *v. Dian. ll. cc.*

II. Si tamen pœnitens post confessionem intelligat, vnũ vel plura mortalia non fuisse intellecta, debet ea repetere in sequenti confessione, siue apud eundem, siue alium Confessarium. *Laym. Dian. ll. cc.*

III. Confessarius absoluens ex ignorantia, quem absoluere non poterat, dupliciter peccat, nimirum ignorantia eorum, quæ ad officium suum spectant; & indebitè absoluendo. *Tanner. in 1. 2. d. 4. q. 9. dub. 1. num. 12. Card. de Lugo d. 16. s. 4. num. 185.*

Resp. II. Vt Confessarius validè absoluat, requiritur & sufficit, cognoscere peccata, saltem sub confusa ratione peccati. Vt verò licitè requiritur ea scientia, vt possit ferre prudens iudicium, in hoc foro. Ideoque scire debet, 1. Quæ sint mortalia, quæ venialia saltem ex genere suo. 2. Species & circumstantias necessario explicandas. 3. Spectantia ad restitutionem bonorum & famæ. 4. Casus reseruatos, & excommunicationes saltem communiores, 5. Censuras & irregularitates communiores, pro Sacerdotibus. 6. Requisita in pœnitente ad bonam dispositionem. 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primò, sufficere, si ea sciat mediocriter, ita vt saltem norit prudenter de omnibus dubitare, & doctiores se, vel libros consulere.

Secundò, maiorem minoremve requiri, ac sufficere scientiam, pro diuersitate locorum, & pœnitentium. *Bon. d. 5. q. 7. p. 4. §. 2.*

Ter-

Tertio, grauiter peccare tum eum, qui ſine ſufficienti ſcientia huic muneri ſe ingerit; tum eum, qui talem ſine neceſ-ſitate conſtituit, aut cum poſſit corrigere, tolerat. *Laym. l. 5. ca.* 13. *Bon. l. c; Card. de Lugo,* Vnde reſolues.

I. Si pœnitens aduertat, Sacerdotem non percipere peccati grauitatem, tenetur illum monere ſe peccaſſe mortaliter.

II. Qui ſciens prudens confitetur ei, quem ſcit ſuam conſcientiam diiudicare non poſſe, tenetur confeſſionem repetere apud peritiorem; quia grauiter peccauit ſic confitendo.

Reſp. III. Prudentia requiritur, tum in inſtructione, monitione, curatione pœnitentis; tum interrogatione. Et quidem ſi prudenter iudicet integré eſſe confeſſum, v. g. quia bene inſtructus poteſt, & ſolet adhibere diligentiam debitam, non tenetur quicquam interrogare; alias tenetur, vt habet communis. (*Dian.* tamen *p. 2. t. 15. R.* 7. ex *Nauar.* & *Valero* negat eſſe mortale, non examinare aliquam circumſtantiam ex obliuione. *v.* etiam *C. de Lugo d.* 22.) quia tanquam Iudex debet curare integritatem iudicij, & tanquam medicus, vt morbi & vulnera perfectè detegantur: cauendo interim, 1. Ne examen ſit curioſum, de non neceſſariis, vnde Confeſſarij exiſtimatio, Sacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. 2 Ne ſit indiſcretum, vt v. g. de ijs quæ moraliter certum eſt à tali non ſolere committi; vel ex quibus diſcat peccare pœnitens, vel de inuerecundis inuerecundè, vel de numero nimis anxiè, ſi ex dictis probabiliter æſtimari poſſit. 3. Ne ſit intempeſtiuum; & ſinatur prius ſe explicare quantum poteſt, ne importunitate terreatur. Quod verò quidam monent, expedire vt pœnitens inter confitendum non interrumpatur, id *Card. de Lugo d. 22. num.* 15. vniuerſim non probat, præſertim, ſi confeſſio non ſit breuis; quia facilè aliqua excidunt memoriâ. *Vnde reſolues.*

I. Si Sacerdos aduertat, pœnitentē, etiam poſt ſufficientum diligentiam, peccatum aliquod, aut circumſtantiam neceſſariam, omittere, probabilius ac verius eſt, per ſe loquendo, tenere interrogare, etſi negat *Sa V Confeſſor.* & *Medin.* docens, ſi diligēter examinatâ, cōſciētiâ vnius ſit oblit9, non teneri Cōfeſſarium illud reuocare in memoriam, niſi cedat in damnum proximi: quod *Vaſq. q. 93. dub. 7. nu.* 3. videtur dicere eſſe probabile: verum alij reiiciunt. *v. Card. de Lugo, d.* 22

II. Etſi Confeſſarius, cui euidenter conſtat peccatum pœnitentis, quod tamen ipſe negat, non debeat illum abſoluere; quando verò ex aliorum relatione, vel ſuſpicione id habet, ſtandum ſit pœnitentis confeſſione, cui in hoc foro, tam pro, quam contra ſe fides habetur (*Suar. tom. 4. d. 32. ſ. 3. Fagund. p. 2. l. 6. ca. 4. num.* 38. citati à *Dian. p. 3. t. 4. R.* 105.) in vtroque tamen caſu prudentis Confeſſarij eſt, 1. Cautè & à longe, tum propiùs interrogare, 2. Si nihilominus neget, prudenter iudicare, an non potuerit obliuiſci, vel confeſſus eſſe alteri, vel putare non eſſe peccatum, vel ſimili de cauſa excuſari, ita vt debeat abſolui. *Dian. l, c.* ex *Sylu Nauar. Tol. &c.* 3. Si peccatum illud nouit ex confeſſione complicis, non vti illâ ſcientiâ. niſi in genere, quærendo an non aliud conſcientiam grauet, & excitando ad maiorem contritionem, ob periculum indirectæ reuelationis; aut etſi complex dederit veniam, ob periculum ſcandali. *v. Laym. ca,* 24.

III. Interrogationes in materia caſtitatis, debent eſſe paucæ, & cautæ, ne vel occaſionem det inueſtigandi, aut traducendi confeſſionem, aut ignorantem doceat, aut offendat, aut ſe vel illum periculo exponat. Ac ſi hæc timeat, potiùs pati debet aliquid deeſſe integritati materiali. Et quidem ſi in hac materia negantur cogitationes, non opus eſt progredi ad opera: rudiores tamen cogitationes negant, verba & opera rogati fatentur; quod illas non æquè agnoſcant, aut aduertant. *v. Lay. hic c. 13. Con. d, 7. dub, 7. Fagund. Pra. l. 4. c. 4. c. 2. Dian p. 3. t. 4. R.* 99.

CAPVT III.

De Adiunctis Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quid ſit ſigillum confeſſionis, & qui ad illud teneantur?

Reſp. I. Sigillum hoc eſt obligatio iuris diuini ſtrictiſſima in

in omni casu, etiã quo integri regni salus periclitaretur, ad tacendum, etiam post mortem pœnitentis dicta in confessione (id est, in ordine ad absolutionem sacramentalem) omnia, quorum reuelatio Sacramentum redderet onerosum, vel odiosum. *Vnde resolues.*

I. Violatio huius sigilli duplicem habet malitiam Sacrilegij contra reuerentiam Sacramento debitam, & Iniustitiæ, ex pacto virtuali inter pœnitentem & confessarium de secreto isto seruando omni casu. *Dian. p. 5. t. 11. R. 2* ex *Fagund. Kellison &c.* Neque hic datur paruitas materiæ. *Dian. p. 5. t. 5. R. 8.* ex *Malder. Baldel. &c.*

II. Non inducitur hæc obligatio, 1. Per confessionem factam fictè, v. g. ad furandum, illudendum, vel Sacerdotem peruertendum, etsi hoc casu adhuc prudenter tacendum sit. *ex Dian. p. 5. t. 11. R. 26.* 2. Si quis extra confessionem accipiat aliquid sub sigillo confessionis; quia tantùm est obligatio secreti naturalis, grauior aut leuior, pro rei exigentia.

III. Non frangitur sigillum 1. Si in genere dicas, Titium tibi cõfessum esse venialia, aut esse probum, innocentem; modò non dicas in ijs circumstantiis, ex quibus colligi possit, alios esse nocentes, vel confessos mortalia. 2. Si dicas N. Tibi esse confessum, etsi in certis circumstantiis hoc quoque periculosum sit. *Laym. ca. 14. nu. 21.* Imò si pœnitens verbo vel facto, (v. g. clam accedendo) significauerit se nolle sciri quod scit confessus. Confessarium reuelare sigillum voluut *Regin Nauar. & Mercer.* apud *Dian. p. 5. t. 11. R. 47.* quia pœnitens confitendo Confessario extraordinario veniret in suspicionem grauioris criminis, quod *Tambur. in append. c. 3.* dubiè confirmat, asserens, se vereri ne talis accedat ad fractionem sigilli. 3. Si peccata referas ita, referãs vt moraliter loquẽdo, persona innotescere non possit: neque cõmunitas aliqua etiã parua infametur, vt quod ibi talia vitia regnent. *v. Dian. p. 2. t. 15. R. 13.* id enim esset contra sigillum. Vnde *Turrian.* apud *Dian. p. 5 t. 11. R. 45.* & *Tambur. in append. ca. 3.* reprehendunt superiorem localem, qui Prouinciali forte dicat, in sua domo sæpè postulari licentiam absoluendi à reseruatis; quia potest redundare in ignominiam

&

& damnum domus, etsi idem *Tambur. ca. 4. num. 2.* dicat probabile esse, quòd non sit contra sigillum, si dictæ licentiæ petitæ fuerint extra Confessionem. Si vtaris notitiâ extra cõfessionem acquisitâ, imò ipsum peccatum, quod aliunde tibi innotuit, aperias, modò nullam circumstantiam ex sola confessione notam, nec certius referas, quam extra confessionem nosti: quo in casu opus est magnâ cautelâ, & tutissimũ est silere. *Laym. ca. 14. num. 16.*

IV. Quando plures v. g. studiosi vel aulici, &c. tenentur ferre testimonium confessionis, Confessarium teneri id dare, etiam ijs, quos non absoluit, docet *Con. di. 9. du. 1. Fagund. & Dian. p. 5. t. 11. R. 22.* tum ne id negando prodat aliquo modo sigillum & pœnitentem: tum quia dando non mentitur, cùm tantùm testetur, esse confessum. Verùm *Bonac. d. 5. q. 6. s. 5. p. 4. & Card. de Lugo d. 23. s. 3.* docent, tali schedam negare, non esse contra sigillum, (idemque concedit *Auersa q. 18. s. 2.* si non constet Pœnitentem accessisse hunc Confessarium) tum quia nihil dicit, sed tantùm non approbat testimonio positiuo confessionem, ad quod non tenetur; nec quidquam facit ex quo possint cognosci delicta pœnitentis: tum quia aliâs via aperiretur fraudibus, & multi improbi Parochos in Paschate deciperent: tum quia potest esse consuetudo, vt scribatur absolutum esse, quod falsum erit si scribat; & si omittat, sigillum frãget: tum quia scandalosum erit & iniquum, publicæ meretrici perseueranti (vti & occulto peccatori, sic pallianti suam iniquitatem) testimonium dare confessionis: neque Confessario imputandum erit, quòd eum positiuè non defendat.

V. Sub sigillum cadunt 1. Omnia peccata pœnitentis, tam futura, quàm præterita: (siquidem hæc animo se accusandi sint manifestata: secùs si per modum simplicis narrationis, vel vt Confessarium ad simile peccatum induceret. *Dian. p. 5. t. 11. R. 25. 1.* ex *Suarez. & alijs. 8.*) ideoque peccat mortaliter, qui siue directè, siue indirectè aperit aliquod veniale in particulari, etiam leue Titij quia materia sigilli paruitatem non habet, vt est omnium fere sententia apud *Dian. p. 5. t. 5. R. 8. & Tambur. in append. ca. 8.* vel qui in genere dicit, cum sibi confessum

esse

esse aliquod mortale, vel casum reseruatum, vel excommunicationem, vel non esse absolutum ob indispositionem. Imò Confessorem, qui dicat absolute, Ego Petrum non absolui, frangere sigillum dicit Dian. p. 5. t. 11. R. 42. ex Suar. & aliis 9. 2. Etiam peccata complicis, siue prudenter siue imprudenter directi. Suar. Vasq. &c. commun. apud Dian. p. 3. t. 4. R. 111. An verò liceat interrogare de complice, ad eius correctionem faciendam, illamque ex licentia pœnitentis facere, affirmat Suar. & Fagund. contra Bon. Lorcum, Nugnum, & alios Thomistas, v. Dian. p. 3. t. 4. Res. 113, Card de Lugo. d. 16. num. 426. vbi docet, posse aliquando pœnitentem a Confessario obligari, & cogi ad manifestandũ cõplicẽ extra cõfessione. 3. pœnitentia imposita si grauis sit, hoc est, quæ consueuit iniungi pro mortali (qualis nunc esset, ait Dian p. 5. t 11. R. 3. Corona B. V. non verò Miserere) Auersa q. 18 s. 6. 4. Peccatorum circumstantiæ, quas taceri pœnitentis interest, etsi dictæ sint post absolutionem, v. g. si spurius, sacros Ordines susceperit, si nobilitatem iactauerit, &c. Bona verò pœnitentis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, v. g. propositum religionis, vel matrimonij, sæpè quidem (si nimirum pœnitens ea tecta velit) sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt, Excipit Tann. & Con. nisi pœnitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata: tunc enim sigillo sacramentali claudi tenent, cum Dian. p. 5. t. 11. R. 5. Idem de virtutibus & vitiis affirmat Gran. contra Regin. & Mald. apud Dian. l. c. R. 30. de defectibus naturalibus (v. g. illegitime natum esse) & de vitiis ocultis corporis, Con. Hurt. & Kelhson. contra Gran. Mald. &c: qui ea sub sigillum cadere absolutè aiunt apud Dian. l. 6. R. 29. Item de ijs quæ alios concernunt, & tamen peccata non sunt, Mald. & Dia. l. c. R. 38. Deniq; de scrupulis, (contra Con. & Gran, qui eos sigillo claudi absolute, affirmãt & cõtra Marchat. qui absolutè negat) idẽ tenet C. Lugo nimirum si pœnitens scurpulositatem confiteatur, aut ad declaranda peccata vel conscientiam afferat, ait cadere sub sigilium; quia est in obliquo saltem materia confessionis. Secùs, si non cognoscatur ex pœnitentis relatione, sed videatur, & percipia-

cipiatur, v. g. ex modo confitendi. Idem dicit de aliis defectibus naturalis, v. g. quòd sit blæsus, rudis, hebetis ingenij, &c. Et sic excusat Confessarium; qui de pœnitente dixit, quòd impertinentiis & næniis caput sibi frangat. vid. d. 23. sect. 3, num. 60, Gran. tamen id improbat, & Con. apud Dian p. 5. t. 11. R. 50. ait esse periculosum, & posse facilè frangi sigillum indirectè. Denique Tamb. in app. c. 3. doctrinæ isti ne quidem vt probabili acquiescit, atque eam a Dian. l. c. immeritò vocari communem, cùm Gran. Hur. Palaus, Buny. &c. refragentur, aliterque limitans ipse ait: si isti defectus, v. g. esse blæsum, rudem, scrupulosum, &c. sint passim noti, non cadere sub sigillum; secùs, si sint ignoti: quia confessio immunis esse debet ab omni odio.

Resp. II. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos quomodocunque notitia sacramentalis confessionis peruenit: qualis est 1. Confessarius, qui si de auditis in confessione rogetur, potest negare, etiam si opus est, cum iuramento, subintelligendo, quòd possit dicere, vel potiùs (vt dicit C Lugo. d. 23.) quòd sciat scientia vtili, ad respondendum interroganti extra confessionem (excipit Henriq.. & Granad. cum Dian. p 5. t. 11. R. 43. nisi ex illa negatione sequeretur confessionem non fuisse integram: v. g. si de publica meretrice rogaretur, an non esset confessa fornicationem: tunc enim declinando directam responsionem dicendum esse; illam confessam esse peccata sua, & se functum officio suo.) Imò si peccatum suum saluo sigillo non possit confiteri, debet omittere, quia sigilum strictiùs obligat, quàm integritas confessionis. 2. Superior cui se sistit absolutus à reseruato, vel à quo petitur licentia absoluendi à reseruato. Suar. C. Lugo, &c. contra Henriq. Vasq. Con. & Palaum, qui secreto tantùm naturali teneri volunt. 3. Interpres. 4. Qui furtiuè, vel casu aliquid audit, licèt inculpatè. 5. Omnes, quibus aliquid sacrilege reuelatum est: vnde de hoc nec inter se colloqui possunt 6. Laicus, qui pro Sacerdote est habitus. 7. Doctor, vel alius, qui cum venia pœnitentis consulitur, vt habet communior sententia, contra Vasq. vid. Dian. part. 2. Tract. 15. Resol. 15. 8. Qui alterius rudis confessionem scripsit. 9. Qui scriptam inuenit ac legit, vt docet Rodriq. Fagund. Mald. &c. apud Dian. part. 3. tr, 4. R.

tr. 4. R. 112. & p. 5, t. 11. R. 27. contra *Suar. Bon. & Lay.* quorum sententia probabilis, Iuxta quam, etsi talis teneatur secreto naturali, peccetque mortaliter, si grauia ac diffamantia vulget: secùs tamen, si sciens leuia tantùm esse, ea legat ex curiositate. Vnde consequenter in casu grauissimæ necessitatis, talem confessionem scriptam liceret reuelare. (excipit *Card. de Lugo*, nisi tamen per scripturam voluerit confiteri vt mutus, vel petere facultatem absoluendi à casu reseruato. *vid. d.* 23. *nu.* 48.) 10, Etiam secundum aliquos, ipse pœnitens. Verùm probabilius est, eum tantum teneri secreto naturali, ratione materiæ, si ea id requirat, tacere audita confessario. *v. Lay. Dia. p.* 5. *t.* 11. *R.* 8, Vnde resolues.

I. Extra confessionem, cum licentia pœnitentis, potest agi de auditis in confessione, siue cum ipsomet, siue cum quocunque alio, etsi periculosum sit D. *Thom. Suar. Prap. Tam. &c.* Circa quam licentiam requiritur 1. vt sit formalis & expressa, non præsumpta, tacita, interpretatiua, virtualis, (etiam in bonum ipsiusmet pœnitentis) non sufficit. *Fagund. p.* 2. *l.* 6. *Tam. Mald. & cæteri DD. communiter.* 2. Vt sit libera ac spontanea, non vi, iniuria, dolo, vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reuerentialem ipsius Confessarij obtenta. *Henriq. Fagund l. c. Dian p.* 5 *t.* 11. *R.* 10 & 243. Nō reuocata nā pœnitente pro libitu, etiam sine causa, eam reuocare semper posse, docet *Fagund. & Dian. ll. cc.* 4. Non opus esse vt habeatur in scripto, *Suar. Fagund. ll. cc.* Imò si dubium sit, an Confessor cum licentia locutus fuerit Sacerdoti potius quam pœnitenti credendum, ex *Graff.* & *Henriq.* affirmat *Dian l, c.* R. 4. vel etiam quàm hæredibus; v. g. si ex licentia defuncti reuelet restitutionem ab ijs faciendam. *Iann. & Malder.* qui tamen monet, eo casu non esse dicendum, eam deberi ex delicto, sed solum, quod talibus tantùm dari voluerit: satiusque suaderi moribundis, vt talia secreto codicillo hæredibus iniungat. *v. Dian. l. c*, R. 32. 5. Perinde esse, siue ea licentia detur verbo, siue facto, quod quidem æquivaleat expresse concessioni; v. g. si pœnitens extra confessionem incipiat loqui cum Confessario de dictis in confessione: tunc enim posse hunc prosequi docet *Auersa q.* 18. *s.* 7. *Tamburin, in append. c.* 2. ex Bonac.

II. Frangitur sigillum, si cum pœnitente, extra confessionem, sine eius venia, agas de auditis in confessione, aut ea te scire ostendas. Quod verum putat *Sanch.* contra *Suar. & Laym.* etiamsi cum eo tractare velles de essentiali errore in ea commisso, quem illi significare, sine eius venia, non licere, docet *Regin. Fagund. Bonac & alij* contra *Filliuc. Turian. &c*, apud *Dian. p.* 3. *t.* 4. R. 87. Dixi *extra*, quia intra confessionem potest fieri mentio præcedentium, vt patet ex praxi confessariorum, qui ob recidiuam arguunt, & absolutionem aliquando negant. Ita *Henriq. Prap. Gran. Mald. &c*, apud *Dia. p.* 5, *t.* 11, R. 20. vbi ipse cum *Fagund.* negat id licere sine expressa licentia pœnitentis, nisi de iis, quæ is iterum confitetur, vel saltem tangit. *u.* Dian. *l. c. & p.* 2. *tr.* 1. *misc. num.* 12. *& p.* 9. *tr.* 11. R. 18.

III. Frangit sigillum, qui dicit se in tali monasterio audiuisse graue peccatum, tametsi non nominet personam *Dian.* 5. *t.* 11. *R.* 35. & *alij* 3. cum *Malder.* Additque grauiter peccare eum, qui dicit in hoc vel isto Ordine Religioso hoc vel istud peccatum fuisse admissum, quod ex sola confessione nouit, imò nec de ciuitate vel certo loco, quo quis confessiones audiuit, licere, quod grauia fiant, vel talia & talia peccata committi soleant (nisi id aliunde constet) docet *Hurt. Kellison.* & *Malder*, apud *Dian. l. c.* R. 35. quia potest redundare in grauamen & in famiam ipsius communitatis, & forte etiam ciuium in particulari, quando ciuitas non est ampla, & pœnitentes suspecti; atque adeò confessio fieret illis odiosa. *v: Dian. l. c.* & *R.* 46. vbi cum *Malder.* docet Confessarium, qui paucos habet pœnitentes sibi subditos, v. g. Moniales vnius monasterij) scandalum dare, si coram illis concionetur de vitiis auditis in confessione: quia confessæ facilè suffunduntur pudore.

IV. Notitiâ in sola confessione acceptâ, nullo casu vti licet, si periculum sit reuelationis, saltem indirectè. Verùm si nullum sit periculum, vt vel pœnitens, vel vsus scientiæ innotescat, etsi probabile sit, licere vti ad alterius gubernationem, v. g. negando suffragium ei, quem ex sola confessione scit indignum

esse vel claudendo ostium per quod quis noctu ingreditur ad peccandum: item cognitâ proditione futurâ monendo de diligenti custodia; impediendo clam matrimonium, quando scitur impedimentum, vt docet *Vasq. Henriq. Nauar. &c.* Contrarium tamen verius videtur, quod docet *Fumus. Sanch. Côn. Laym. Dia. p. 3. t. 4. R. 76, & p. 5. t. 11. R. 3.* & alij quia hæc doctrina posset pœnitentem absterrere á confessione. Et quidem superioribus religionum talis gubernandi modus prohibitus est, Anno 1594. cum in Societate IESV iam antè idem statutum esset, prohibitumq; contrarium docere. *v. Dian. p. 4. t. 4. R. 202.* Contrà verò ad sui ipsius gubernationem licere tali casu eâ scientiâ vti, videri probabilius, v. g, abstinendo à calice, in quo scitur esse venenum, deflectendo à siluâ, in qua paratam sibi mortem sciat ex vnius latronis confessione, docet *Sylu. Henriq. Côn. Lay. hic ca* 15. contra *Suar. Dian. p. 5. t. 11.* R. 46. Excipit *C. Lugo,* nisi actio, vel omissio Confessarij inducat notitiam peccati, vel damnum afferat confitenti, contra *Côn. di. 9. du. 4. &c.* qui putat licere, etsi inde mors pœnitenti immineret à sociis inferenda. *v. l. c. n.* 108.

V, Denique facere aliquid ex quo soli pœnitenti innotescere possit, id fieri ex notitia confessionis, esse contra sigillum, negat *D. Thom. Bon, Sot. Vasq. &c.* affirmat *Sylu. Valent. Dian. p. 3. t. 4,* R. 46. Idque confirmat *Fagun. Gran. Lugo,* & *Auers. q. 18. s. 8.* si tale sit, quod pœnitenti ruborem, vel molestiam afferat, v. g. si vultum ei austeriorem ostenderet, vel eum declinaret secus si ei sit gratum, vel saltem confessionem odiosam, aut difficiliorem non reddat; v. g. si audisset eum ad indignationem, aut odium prouocatum, vel in tentationem incidisse ex certo facto; vel dicto ipsius Confessarij, indeque ipse à talibus factis, vel dictis abstineat, &c.

DVBIVM II.

Quale sit præceptum, & quæ obligatio confessionis?

Resp. Præceptum confitendi, tum Diuinum, tum Ecclesiasticum, sub mortali obligat omnes, ac solos baptizatos, qui habent mortale: illud in articulo mortis; hoc verò postquam

ad

ad annos discretionis peruenerint; & simul vt confiteantur proprio Sacerdoti vel alteri, cum eius venia, semel in anno; computando ab vna confessione ad aliam, vt quidam docent, vel ab initio Ianuarij, ad finem Decembris, vt habet communior; vel denique à paschate ad pascha, vt consuetudo ferè obtinuit, propter communionem. *Suar. d. 35. s. 2. Vasq. q. 90. a. 2. Card. de Lugo d. 15. sess. 3. 4. 6. & 7. Côn. d. 5. dub.* 6. Vnde resolues.

I. Tenentur hoc præcepto, 1. Hæretici & Apostatæ, pueri doli capaces, saltem post septennium. *vid. Dian. p. 4. tr. 3. Resol 52. Card. de Ludo* l. c. *s. 7. nu.* 144. & 145. 2. Ingrediens periculosam nauigationem, vel conflictum. 3. Mulier tenera primum paritura, vel quæ solet habere partus difficiles. 4. Reus morti adiudicatus. 5. Qui signa habet mortis naturalis.

II. Improbabile est, quod docet *Sa, V Confessio,* Ecclesiam non obligare ante pubertatem; cùm anni discretionis citius attingantur, & constet mortaliter peccari posse, sub annum nonum, vel decimum, imò ante. Vnde si talis puer, crasso saltem modo, videatur cognoscere, Deum per hoc vel illud offendi, ostendatque dolorem, & propositum, ac præcipua fidei mysteria cognoscat, debet absolui: secùs tamen, si non notetur sufficiens vsus rationis: si verò dubium sit, potest, (imò in articulo mortis debet) absolui sub conditione, *vid. Laym. lib. 5. tr. 6. ca. 5. Dian. p. 4. t. 4. R.* 53. & *Card. de Lugo loc. cit. & d. 17, num.* 22. vbi docet. etiam extra articulum mortis & obligationem præcepti, talem esse sub conditione absoluendum, ne gratiâ sacramentali priuetur.

III. Non obligatur qui tantùm habet venialia, etsi consuetudo habeat, & cogi etiam quisque possit, vt in paschate saltem sesistat Pastori, vt cum reliquis eum ad communionem admittat; ad quod Pastor tenetur, si alter dicat, se mortalis culpæ non esse conscium. *Suar. d. 36. l. 2. &c. communiter.*

IV. Probabile est, eum, qui vno anno, siue cum, siue sine culpa sua, non satisfecit præcepto, teneri adhuc quam-

primum

primum potest, anno sequente: quia terminus non apponitur, ad finiendam, sed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occasionem negligit docet *Bon, d. 5. q.. 5. f. 2. Suar. Vasq. Card.* de *Lugo l. c. nu.* 77. contra *Syluest. Valent. Laym. Dian. &c.* qui dicunt perseuerare in vno eodemque peccato.

V. Satisfaciunt ij, qui confitentur Mendicantibus etiam in Paschate; quia hi habent facultatem à Sacerdote proprijssimo omnium fidelium, & Pastore Pastorum. Ita *communiter omnes* contra *Glossatorem, & Auctorem Parochiani obedientis*, contra quos *vide in responsis Francisci Fontani, editis Viennæ Austriæ Anno* 16 34. allegatam auctoritatem duorum Conciliorum Generalium, Viennensis & Tridentini, 20. Pontificum, 50 Doctorum, & præter totius orbis consensum, multorum quoque Parochorum, testantium, eos esse optimos Parochianos, qui Regulares adeunt, & ab ijs instituuntur. *v. supra l. 3, t. 1. ca. 1. dub. 3.* Item *Nau. Azor, Fagund: Trull. l. 3. c. 4. d. 2. num. 6. Dian. p. 8. t. 1. R.* 88.

VI. Non obligatur ante finem anni, qui habens mortale, timet ne illud obliuiscatur. *Cön. Henriq. Card, de Lugo d.* 14. *nu.* 41. *& alij.* contra *Medin. &c.* Si tamen præuideret, se non habiturum occasionem confitendi deinceps toto hoc anno, deberet præuenire, etiam in medio anni. *Card, de Lugo disp.* 15. *f. 6. num.* 182.

VII. Probabilius est, non satisfieri præcepto Ecclesiæ, per confessionem inualidam, vt docet *Suar. d. 36. f. 7. Filliuc. Laym. Card. de Lugo d. 15. f. 6* l §. 5. etsi probabile contrarium putet esse *Fagund. v. Dian. p, 3. t. 4. Ref.* 120. Item nec per confessionem venialium, vt docet *Dian, p. 4. tr. 4. Ref.* 206. ex *Hurt. & Mercero.*

VIII. Excusantur ab hoc præcepto 1. qui physicè non possunt; v. g. quibus deest Confessarius. 2. qui moraliter non possunt; v. g. qui prudenter timent reuelationem sigilli, vel qui non possunt sine notabili incommodo vitæ, fortunarum, &c. *Con. Tambur. c. 4, §. 3.*

TRACTA-

TRACTATVS V.

De Extrema Vnctione & Ordine.

CAPVT I.

Quid sit Extrema Vnctio, & quæ circa eam obseruanda?

RESP. I. Est Sacramentum a Christo institutum, ab ægroto periclitanti de vita conferendam salutem animæ, vel etiam corporis, per vnctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. *S. Thom, in 4. dist. 23. q. 1. a. 1.* Vnde resolues,

I. Materia eius remota, est oleum benedictum, quod in pyxide chrismali signatur litera I. (in cuius defectu non licet vti chrismate; si tamen vsus sit. nihil repetendum esse, docet *Laym. lib. 5. tr. 8. ca. 2. nu. 3.*) idque renouandum est quotannis in Cœna Domini, veteri exusto: si tamen nouum haberi non possit, licet vti antiquo *Laym. l. c.* & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratum, (in minore tamen quãtitate quàm vetus est) addere. Et si *Dian. p. 6. t. 6. R.* 44. ex *Less. & alijs.* 4. dicat contrarium, habere praxin Ecclesiæ, vt scilicet paulatim & per vices (si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum) longè etiam maior quantitas addatur, quàm ab Episcopo fuerit consecrata initio. *Bon. d. 7. q. 1. n.* 8. ex *Posseuino.*

II. Materia proxima, est vnctio certarum partium corporis, ac saltem quinque sensuum; vel si mutilati sint, vicinarum partium, facta à Sacerdote; non simpliciter necessario contactu immediato manùs, nam peste grassante potest vti virga oblonga oleo tincta, quam postea comburat. *Sylu. Chapeauill. Dian. v. Dian. p. 3. t. 4. Ref.* 167. Quidam etiam Doctores putant, vnam tantùm vnctionem esse de essentiâ Sacramenti, ideoque

eoque in periculo pestis, & simili necessitate, sufficere vnum tantùm organum magis obuium, vel potiùs caput, quod in eo sensus maximè vigeant, vngere, dicendo: *Per istam, &c. quicquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, tactum, &c.* Et qui dem pro hac sententia citantur varia Pastoralia, Agendæ, & Doctor. Louan. *Syluius in 3. part. q. 32. art. 2. Laym. lib. 5. tr. 8. cap. 3.* qui eam non omnino improbabilem, *Tann. & Marchant. in Horto Pastorum*, qui omnino probabilem, & in praxi vsitatam, *Dian. part. 3. t. 4. Res. 168.* qui in praxi tutam dicit, citansque pro ea *p. 8. t. 1. R. 21. Gran. Amic. Auersam.* affirmat Pontificem id posse permittere, & denique *Escob.* (citans *Becanum cap, 25. q. 7. num, 6.*) & *Barbosa in Tridentin. sess. 14. ca. 1.* id permittit. Verùm cùm alij Doctores communiter repugnent, tutius saltem erit (quod suadet *Laym. & Dian. ll. cc.*) eo casu vnum oculum, aurem, manum, narem, & os velociter sine crucis forma vngere, dicendo vnicam formam, complectentem reliquas. Illud verò certius est, pedes, aut renes inungere, non esse essentiale; imò quoad renes, non est decens, præsertim in fœminis, & viris religiosis, ideoque omitti solet. *Henriq. Sa, Tolet. Suar. Bellarm. ca. 10. in fine.*

III. De essentia huius Sacramenti est, 1. vt organa 5. sensuum quæ inunguntur, nominentur. *Palaus t. 4. t. 26. Auersa s. 4. &c. communiter.* Licèt *Dian. p. 8. t. 7. R. 56.* ex *Regin.* contrarium censeat probabile; imò ad valorem sufficere, si inter vngendum omnes sensus dicas: Per istas sanctas vnctiones indulgeat tibi. 2. Verba illa: *Per hanc sanctam vnctionem*, etsi *Palaus l. 6.* dicat valere, si tantum omittas to sanctam. 3. Verba deprecatiua: *Indulgeat. tibi Deus.* Hinc formam imperatiuam, v. g. *Per hanc*, &c. *remittatur tibi*, *quidquid*, &c non valere, dixit *Palaus l. c. Dian, loc. cit.*

IV. Hoc Sacramentum tantùm dandum est morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu vel senectute; quia hi soli sunt infirmi. Quòd si morbo liberati rursus periclitentur, iterandum est; & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum nouum; neque expectandum, (sub graui culpa, *Quintan. t, 5. s. 9.*) donec sensibus careant, vel omnino sint desperati. In dubio verò

de

de vita, detur sub conditione. *Laym. l. c.* ex *S. Tho. Sylu Suar. d. 40.*

V. Si conferatur infirmo communi morbo: siue non grauiter vel periculosè laboranti, non est validum, *Suar. Palaus. Gran. Amic &c. comm.* Ac licèt *Less. VVigers & Quint.* contrarium putent probabile; concedunt tamen sic inunctum iterum inungendum esse (etiam in eodem morbo) quando periculosè laborare cœperit, ob mutatum statum infirmitatis, additque *Quintan.* mortaliter peccatum fuisse. *v. Quintan. t, 5. s. 7. Dian, p. 9. t. 6. R. 45.*

VI. Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendum, in eo qui rationis est compos, & conscius peccati mortalis (si non confiteatur) requiritur contritio saltem existimata; neque sufficit attritio. *Bon d. 7. q. vn. p. 5. n 2.* ex *Regin.* l. 28. *c. vlt. a. 73.* Ordinariè autem, nisi obstet causa rationabilis, (v. g. si ob vomitum communicare non possit) permittenda est confessio & communio, ob Ecclesiæ consuetudinem, quæ vnctionem tanquam minus necessariam ad salutem, postponit. *v. Bon.* l. *c. n. 13.* Licet autem per se loquendo confessio non necessario præmittatur, cùm per contritionem se disponere possit; per accidens tamen requiri potest, v. g. si post viaticum peccasset mortaliter, & timeretur post vnctionem defuturum tempus confessioni: tunc enim prius audiendus & absoluendus esset; quia sacramenta magis necessaria tali casu prius sumenda sunt *Fill. Barbos. Dian. p. 5, t. 3. R, 92.*

VII, Pueris habentibus sufficientem rationis vsum ad peccandum, tametsi sacram Eucharistiam non recipiant, non rectè negatur Extrema Vnctio, cùm inde nonnunquam salus ipsorum dependere possit. *Suar. 3. p, to. 3, d. 70. s. 1. Graf. Angl Zamb.* apud *Lay. l. 5. t. 8. ca. 4. nu. 2.* qui Parochos quorundam locorum excusat, per consuetudinē toleratam ab Episcopis, si non dent pueris ante annum 14. vel 15. excepto casu necessitatis, quo puer, quem rationis vsum consecutum esse constet, aliud Sacramentum ante mortem suscipere non possit *v. Chapeauill. c. 5. q. 17.* Ac licet Parochus in confessione cognouerit puerum nunquam actualiter peccasse, debere tamen illum inungere contra *Nung. & Sancium* docet *Suar. Regin Fill. Côn. &c.* cum

 Dian

Dian. p. 3. l. 4. R. 181. Si vero dubium sit, an puer vsum rationis habeat, vngendus est sub conditione. *Dian. p.* 5, *t.* 3. *R.* 85. *& Sanc. Zamb. & Lugo.*

V. Minister, est solus Sacerdos proprius. siue Pastor: sine cuius venia si extra necessitatem alius det, validum quidem est, sed grauiter peccat. *Sylu. Sotus Côn. d.* 9. *n.* 28. & religiosus incurrit excommunicationem Papalem. *Suar. Regin. l.* 18. *nu.* 40. Posse tamen Regulares hoc Sacramentum (vti & viaticum) articulo mortis suis familiaribus ministrare, docet *Dia.* 5. *t.* 3. *R.* 52. ex *Mancino &c.* In necessitate verò, vt si Pastor absit, vel dare nolit, nec superior possit adiri pro petenda licentiâ, licitè ministrat quiuis non excommunicatus, aut suspensus; (etiam Regularis, vt contra *Gauant*, docet *Præposi. Henr, Fern, Gran: Dian. p.* 5. *t.* 3, *R*, 82.) censetur enim tunc Papa dare licentiam. *Laym. Regin. Suar. & loc. cit. Dian, R.* 176.

VI. Sufficit Sacerdos sine ministro, in necessitate, nec in ea fœmina adhibenda est, quod si tamen fiat, veniale esse docet *Quintan.* t. 5. *s.* 6. In ea posset etiam vnus vnam, alius aliam partem inungere, pronunciando tamen formam illi vnctioni respondentem. *Bonac.* l. c. *&c. commun.* Non tamen potest vnus inungere aliquem sensum, & alius formam pronunciare: neque vnus vnum oculum, alter alterum. *v. Dian. p.* 9. *t.* 7. *R.* 56. Quòd si Sacerdos non possit progredi, supplenda erunt per alium quæ restant. *Tan. Præp. Marat.* quia apud *Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 87. notat, licere etiam alteri vnctiones ab initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.

VII. Etsi in administratione huius Sacramenti seruanda sint omnia præscripta in Rituali, Agenda, vel Manuali; mortale tamen non esse, administrare in necessitate sine superpelliceo vel stola, docet *Quinta. & Leand.* conceditque *Amicus* Et *Dian. p.* 8. *t.* 1. *R.* 79. id excusat ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & ista haberi non possint, contra *Suar, Regin. &c.* Imò etiam extra necessitatem non esse mortale 1. Omittere Psalmos pœnitentiales, Litanias, & cæteras preces docet *Palaus & Gran*, Dico, *extra*: quia in necessitate graui, v. g. tempore pestis, vel morte imminente, statim vngendus est sine

sine præmissis orationibus; quæ tamen postea supplendæ sunt, si superuiuat infirmus. *Bon. d.* 7. *p.* 6, *n.* 8. 2, Deferre ad ægrum, vel administrare sine lumine. *Leand*, citans *Posseu, Quintan, t*, 5, *s.* 13. *Barbos. de offic, Parochi ca*, 22. 3, Si solus sine ministro administret: imò hoc in necessitate permittunt. *Tolet, Sa, &c v.* Dian, *p.* 9. *t*, 6, *R*, 36. 4, Si vngat aliter quàm in formam crucis. *Suar, Bec, Laym, v, Dian, p*, 3. *t*, 4, *R*, 178.

VIII Pastor ratione officii, tenetur sub mortali, dare iis qui petunt, nisi iusta causa excuset: etiam tempore pestis, modo possit absque periculo vitæ; cum eo enim non teneri, docet *Tann, Dian, p*, 5. *t.* 3, *R*, 93, Si peste infecti sint confessi, posse sine peccato omitti, absolutè docet idem Dian. *p*, 3, *t.* 4, *R.* 174. *p*, 5, *t*, 3, *R*, 93. & 83. & *p*, 8, *t*, 1, *R*. 21. ex *Villalo. Tan, Amico, Franc, Lugo &c, Suar, Fill, Côn, Bon. Laym. ll, cc.*

IX. Sacerdos curatus peccat mortaliter, si petentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo ne sine vnctione moriatur æger, (nisi iusta causa excuset) quia in re graui non præstat id, ad quod tenetur ex iustitia. Alius verò Sacerdos, Si absente Parocho licite & facile possit tenetur ex charitate, sed sub veniali tantùm: nisi tamen ægrotus valde indigeret, v, g. si alioqui sine omnibus sacramentis esset moriturus, quòd aliud nullum suscipere possit: tunc enim quidam grauiorem obligationem agnoscere videntur, *vid, Dian, p.* 3, *t.* 4, *R*, 170, *Laym, l*, 5, *t*, 2, *ca*, 7, *num*, 3.

X. Parocho vesperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi sacrum oleum, vt vocatus possit venire expeditus. Licet venialem culpam in eo tantum agnoscat *Barbos, de Par, ca*, 22, ex *Posseu*, item *Quintan, t*, 5, *s*, 10, vbi tamen mortali non audet excusare eum, qui semper domi retineret.

XI, Decens est, vt stuppa comburatur: quæ ad singulas vnctiones noua adhibenda est, nisi aliud habeatur in agenda. *Laym, l, c, Sa,*

Resp, II, Effectus eius principalis est, roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius est, 1. delere reliquias peccatorum. 2. tollere pœnas restantes. 3. aliquando

quando etiam sanitatem corporis conferre, si expediat. *S. Thom. Sylu. Suar. d.* 41. *s.* 1. Vnde resolues.

Huius Sacramenti non sunt capaces, 1. Pueri, ante vsum rationis, etsi sufficiat ea ætas, qua possunt peccare. *Nauar. Suar, l. c.* 2. Perpetuo amentes: aliis vero delirantibus, si antè petiuerint, aut petituri fuissent si cogitassent, aut ostenderint signum doloris, dari potest & debet *Sylu. Henr. Laym.* Et si tales vnctioni resistant, ligandos esse, vel fortiter tenendos ait *Zambr.* apud *Dian. p,* 5. *t,* 3. *R.* 84. qui cum *Barbos. de officio Parochi ca,* 22. dicit esse necessarium, quando phreneticus non potest aliud Sacramentum suscipere.

2. Muti, surdi, & cæci à natiuitate sunt capaces, atque adeò debent inungi prope organa sensuum quibus carent: etsi exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa respondent. *Posseu. Nald. Præp. Dian. p.* 5. *t.* 6. *R,* 11.

3. Non suscipere hoc Sacramentum, per se loquendò, seclusoque scandalo, & contemptu, non est peccatum mortale. *Suar. Laym. Tann. Escob. &c,* (multò minùs peccant mortaliter domestici, si id non procurent) Veniale tamen esse, docet *Con. d,* 19, *dub.* 10. contra *Nung. v. Dian. p,* 3. *t.* 4. *R.* 170. *p.* 8. *t.* 1. *R.* 58, & *p.* 5, *t.* 3: *R,* 97, vbi notat ex *Tann.* non censeri contemnere, qui sciens prudens omittit tempore apto, & oblatâ commoditate. Contrarium tamen vult *Tolet,* præsertim si probabiliter deinceps non sit futura commoditas.

CAPVT II.

De Sacramento Ordinis.

DVBIVM I.

Quid Ordo, quotuplex, & quæ eius materia?

Resp. I. Ordo est Sacramentum, quo traditur potestas circa Eucharistiam ritè administrandam. Ordines vnuiersim sunt septem, Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acholytatus Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rursus est duplex. Minus, & Maius, siue Episcopatus. Vnde quidam octo nume-

numerant, Prima vero tonsura non est ordo, nisi late, sed tantùm dispositio ad ordines, per quam quis fit Clericus, & capax Beneficij Ecclesiastici, ac priuilegiorum Clericalium. Ex iis tres posteriores dicuntur Maiores, siue sacri, ob annexum votum solenne castitatis, (etsi ordinatus per grauem metum, vel nimiis blanditiis, & importunitate parentum, probabiliter eo non teneatur, nisi sponte ratificauerit. *Sanch. di* 29. *Azor. Fill. lib.* 10. *cap.* 4. *q.* 3. *Con. num.* 150. *Bonac. de mat. q.* 3. *p,* 9.) reliqui minores, quos cum *Vasq* alij Sacramentum esse negant, alij cum *Bellarm. Con. Fill. &c.* communius & probabilius affirmant. & quidem vnum, vel perfectione ac fine, vel vnitate attributionis. *vid. Fill. tr.* 9. *cap,* 1. *Bon, d.* 8. *q* 1.

Resp. II. Materia remota Ordinũ, est aliqnod instrumentũ traditũ ordinandis, in signũ potestatis spiritualis. Proxima est eiusdẽ traditio & acceptio cuius de cõtactũ physicũ & immediatũ, etsi nõ esse essentialem aliqui probabiliter doceant, cum *Sa. Henriq: Regin. Laym. Dian. tr.* 4. *de Sacram num.* 185. *& alijs,* quos citat: contrarium tamen communis est, ac tutius, vt alterâ saltem manu tangatur; imò ex præcepto, ad scrupulum vitandum, vtrâque manu; & quidem omnia, v.g. calix cum patena, hæc cum hostia, vt docet *Fill.* idque simul cum prolatione verborum Episcopi. *v. Laym. li.* 5. *t.* 9. *ca.* 5. *Bon. d.* 8, *q.* 1. *pu.* 3. *v. Dian. p.* 8. *t,* 1, *R.* 40. *&* 42.

Resp. III. Ostiarius ordinatur traditione clauium Ecclesiæ; Lector libri lectionum; Exorcista, libri exorcismorum; Acolythus ampullarum vacuarum, vel saltem vnius, & candelabri cum cereo extincto, quia eius est præparare lumen, vinum & aquam ad Missam; Subdiaconus traditione calicis vacui, cum vacua patena superposita, quia illius est hæc ad Missam præparare; Diaconus impositione manûs, & traditione libri Euangeliorum, quia eius est catechizare, cantare Euangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Eucharistiam dare, *v. suprà:* Sacerdos traditione calicis cum vino, & patenæ cum pane, additâ formâ quâ datur potestas sacrificandi, deinde impositione manûs, additâ aliâ formâ, quâ datur potestas remittendi aliis, peccata *v. Fill. t.* 9. *ca.* 2. *Regin. Bonac. Dian. p.* 3, *t.* 4. *R.* 186. 187. &

& 188. & p. 8. l, c. Ex dictis resolues.

I. Potest Episcopus extra diœcesin suis subditis conferre primam tonsuram: quia non est Ordo. *Bonac.* & *alij* 4. cum *Dian.* p. 4. *t.* 4, *R.* 143. contra *Sanch. Barbos. &c.*

II. Quando dubium occurrit, an Ordo sit verè collatus, v. g. quia materia fuit dubia, iterari potest & debet sub conditione. Quando verò sunt rationes vtrimque probabiles pro nullitate & validitate, ait *Dian. p.* 5. *t.* 4. R. 47, ex *Gran.* posse iterari sub conditione, imò debere, si sit Episcopalis vel Sacerdotalis: v. g. si Sacerdos vel Episcopus non tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum, in cuius porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotem, qui immediatè tetigit patenam, sed non hostiam. Eum verò, qui non tetigit calicem & patenam, dum forma proferebatur, sed paulò pòst, posse quidem ad maiorem animi sui quietem sub conditione iterum ordinari, non tamen esse necessarium docet *C. Lugo Resp. mor. l.* 1. *d.* 33. Rectè autem notat *Dian. l. c.* etiamsi quis timeat ne invalidè ordinatus sit, aut non recordetur se tetigisse sacra vasa aut non tetigisse imaginetur, non illico iterandum esse Ordinem, cum sola obliuio vel timor nonsufficiat ad prudens ac rationabile dubium, vel probabilitatem.

Resp. IV. Episcopus non potest ordinare nisi subditos vel ratione origiuis(si scilicet in eius diœcesi sint nati,) vel ratione domicilij, ex voluntate isthic perpetuò habitandi: vel ratione beneficij in sua diœcesi existentis. *Dian. p.* 8. *t.* 2, R. 8. *Laym. Prap, &c. comm,* Quocunque autem horum modorum sint subditi licitè eos ordinat, vt habetur in *c. cum nullus, de temp. ordin. in* 6. & ex cōmuni *Henriq. Tess. l.* 2. *c.* 34. *d,* 19. Vnde resolues.

I. Qui in vnâ diœcesi est natus, in altera habet domicilium, in tertia beneficium, à quouis trium istorum Episcoporum potest Ordines, vel dimissorias accipere. *Prap, q.* 1. *d,* 14. *Laym. l.* 5. *t.* 9. *c.* 9. *Dian, p,* 8. *t,* 2. *R.* 8. & 9. vbi cum *Auersa* & *aliis* 3. contra *Barbos.* dicit etsi ab vno eorū acceperit ordinē vnum, posse alterum ab alio accipere.

II. Potest quis ordinari vt originarius, vbi ipse vel pater eius est natus. *Barbos. Zerola, Auersa* & *alij* 9. cum *Dian. p.* 8. *t.* 2. *R.* 12

2. R. 12. Non tamen potest ordinari ab Episcopo, in cuius diœcesi natus est fortuito; v; g. quia mater ibi itineris vel negotiorum causâ degebat quia non contrahit ibi ciuilitatem originis, sed vbi parentes domicilium habent, ibi enim natus esse censetur *Sanch.* & *alij* 8. cum Dian, *p.* 8. *t.* 2. R. 11. contra *Hurtad.*

III. Qui in diuersis Episcopatibus habet duo domicilia, in quibus æqualiter (etsi non mathematicè) habitat, potest ab vtriuslibet loci Episcopo ordinari: quia vtrique est subditus ratione domicilij. *Prap. l. c. Sanch. Auersa &c.* cum *Dian. p,* 8. *t,* 2, *R.* 14, eius tamen filius ab illo tantum, in cuius diœcesi est natus. Quòd si fortuito extra vtriusque diœcesin sit natus, ab vtrouis potest ordinari; quia vterq; censetur eius Episcopus originis, cùm non sit potior ratio de vno, quam alio. *Prap, Dian. l. c.* Natus autem ex fornicatione, matris potius quàm patris domicilium sequitur. *Prap. Dian. l. c. R,* 18.

IV. Qui plura habet in diuersis diœcesibus beneficia, potest à quolibet illorum Episcoporum ordinari. *Garc. Prap. l. c. &c Dian. p.* 8. *t.* 2. *R.* 25.

V. Studiosi qui in vniuersitate habitant (etiam vltra decennium) animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeo ab eius loci Episcopo ordinari non possunt. Imò si istic ducant vxorem, nec filij eorum: sicut enim is non dicitur Episcopus domicilij respectu patris, ita nec Episcopus originis respectu prolis, quæ nata fingitur in domicilio patris. Dian. *p,* 8 *c t,* 2. R. 15. & 17.

DVBIVM II.

Quæ requirantur in ordinando?

Resp, I. Ad validam ordinationem requiritur, & sufficit, vt sit mas baptizatus. *S. Thom.* 3. *p. q.* 39. *a* 2. Cōn. *d.* 20. *dub.* 10, *Vasq. Fill, t,* 9, *ca,* 4, *q,* 2. Vnde resolues.

I. Incapax ordinum est, & quidem iure diuino, 1. Fœmina *Vasq. Regin. Fill. l.* 6. Quòd si autem in eo incipiat præualere post ordinationem validam & pone post membrum non potest validè consecrare, vel absoluere; licet characterem sacramentalem retineat. *C. Lugo Resp. mor.* l, 1. *d.* 31. 2. Hermaphroditus, in quo sexus fœmineus præualet. *Fill. loc. cit.* 3. Non baptizatus. *Ibid.*

II, Va.

II. Validè ordinantur, 1. Perpetuo amentes, cæci, mutij priuati manibus, etſi iure naturali ſint inhabiles. 2. Irregulares, etſi iure Eccleſiaſtico ſint inhabiles, maneantque ab eorum vſu ſuſpenſi. 3. Pueri in cunis, qui tamen caſtitatem non tenebuntur vi voti, niſi id ratificauerint. *Tol. Henriq. Azor. l.* 13; *ca,* 14 *Bon. l, c,*

Reſp. II. Vt Ordo licitè, & ſecundùm iura Eccleſiæ ritè ſumatur, aut non incurrarur cenſura; requiritur in recipiente, præter ſtatum gratiæ: 1. Vt non ſit Neophytus; vel infamis, vel Hermaphroditus, vel irregularis, ſuſpenſus, excommunicatus. 2. Animus clericandi. *Trid. ſeſſ.* 23, *c.* 4. ſine quo ſi primam tonſuram, vel Ordines minores accipiat, videtur peccare ſaltem venialiter (niſi iuſta cauſa excuſet) quia fraus eſt leuis, *v. ſuprà l.* 4, *ca.* 2. *d.* 1. *n.* 3. Similiter venialis inconſtantia videtur, ſine iuſta cauſa ſtatum Clericalem deſerere 3. Vt ſit confirmatus. *Trident, ſeſſ.* 23. *ca.* 4. & quidem ſecundùm *Bonac. d.* 8. *p.* 5. *num.* 10. ſub mortali; ſecundùm *Sotum.* & *Cõn.* ſub veniali. 3. Litteræ dimiſſoriæ (etiam pro prima tonſura) Epiſcopi proprij, ſiue originis, ſiue beneficij, ſiue domicilij. *vid. Dia. p.* 3. *t.* 4. *Reſol.* 194. 4. Examen coram Epiſcopo, de ſcientia neceſſaria ad vſum cuiuſque Ordinis: nam *Trid. ſeſſ.* 23. *ca* 4. pro prima tonſura requirit, vt ſciant fidei rudimenta: item legere & ſcribere: & de quibus probabilis ſit coniectura quòd Clericatum elegerint, non ſecularis judicij fugiendi fraude, ſed vt Deo fidelem cultum præſtent. Pro Minoribus, vt linguam latinam intelligant. Pro Subdiaconatu & Diaconatu, cognitionem eorum quæ ad iſtos Ordines ſpectant. Pro Sacerdotio tamen ſcientiam, vt populum docere poſſit neceſſaria ad ſalutem, & adminiſtrare ſacramenta. 5. Titulus ſuſtentationis, vt beneficij vel patrimonij, vel paupertatis vt in regularibus. *Trid. ſ.* 21. *c.* 2. *v. Bon.* 6. Ordo inter receptionem vnius & alterius; cuius inuerſio, v. g. ſuſcipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale: Epiſcopatus ante Sacerdotium, erit etiam inualidus. 7. Tempus, ſic minores conferuntur quâuis Dominica vel feſto, & quidẽ tali, quod ex præcepto Eccleſiæ celebretur etiam in foro, vt *Sylu. Azor. Barb. &c, com.* docent. Ac licèt, *Præpoſ. Fagund. Tann. Gauant.*

&c.

&c, putent ſufficere quoduis feſtum duplex in Eccleſia, eamque ſententiam *Dian. R.* 5. *t.* 13. *R.* 47. vocet tutam in praxi: eam tamen ex decreto Vrbani VIII. reiectam eſſe monet *C. Lugo l.* 1. *Reſp. mor. d.* 43. Eoſdem autem poſſe ex recepta Epiſcoporum conſuetudine, etiam feria VI, veſpere ante Sabbathum, quo omnes Ordines jure conferri poſſunt, notat *Dian. p.* 2. *t.* 16. R. 28. ex *Henriq. Regin. &c.* maiores verò Sabbathis Quatuor temporum, & Dominicæ Paſſionis, ac Hebdomadæ Sanctæ, 8. Interſtitia temporum. Sic maiores non niſi poſt ânum ab alterius ſuſceptione conferri poſſunt, ex *Trident. ſeſſ.* 23. *ca.* 11. & 13. & 14. in quo tamen Epiſcopus ob neceſſitatem, vel vtilitatem Eccleſiæ, poteſt diſpenſare. Eodem tamen die, non niſi de licentia Papæ, duo Ordines maiores poſſunt dari: Minores verò omnes diſpenſante Epiſcopo, poſſunt dari eodem die; & ſi conſuetudo ſit, ſimul cum Subdiaconatu. *Nauar. c.* 25. *Henriq, l.* 10. *c.* 11. *Vaſq. Suar. Sa V. Ordo Laym. l.* 5. *t.* 9. *ca.* 8. 9. Locus, ſcilicet pro ſolenni collatione Eccleſia, pro priuata, Sacellum. 10, Ætas, in quâ ordinariè Epiſcopus non poteſt diſpenſare, & ſic pro prima tonſura & minoribus, requiritur ſaltem ſeptennium completum, licèt *Quintan. t.* 6, *ſ.* 21. contra *Sanch. &c.* putet ſufficere inchoatum. Pro Acolytho annus 12. completus. *Fill. t.* 9. *ca.* 4. *nu.* 28. pro Subdiaconatu vigeſimus ſecundus, pro Diaconatu vigeſimus tertius, pro Sacerdotio vigeſimus quintus, omnes incepti, pro Epiſcopatu trigeſimus completus. *v. Bon. d.* 8. *q.* 1. *Fill. tr.* 9. *cap.* 4. *Laym. l,* 5. *tr.* 9. *ca* 6. & 7. *Dian, p.* 3. *tr.* 4, R. 162. Si autem dubium ſit, an quis ætatem requiſitam habeat, v. g. pro Sacerdotio an annum 25 ingreſſus ſit, ordinari non poteſt. *Sanch. Laym. Bardi. d.* 6. *ca.* 11. *p.* 6. §. 2. *v: ſuprà l.* 1. *t.* 1. *ca.* 2. *dub.* 3. Peccat autem tam ordinans, quàm ordinatus, ſi ordinetur qui non habet qualitates requiſitas.

Quæres. Quæ ſint officia ordinatorum?

Reſp. I. Oſtiarij eſt claues templi ſeruare, aperire & claudere eius ianuas; arcere eos, quibus non licet intereſſe ſacris; campanas pulſare; quæ intra Eccleſiam ſunt cuſtodire ei qui prædicat, aperire librum. 2, Lectoris munus eſt, legere in Eccleſia

ſia

sia lectiones veteris & noui Testamenti; item docere catechumenos rudimenta fidei Christianæ. 3, Exorcistæ munus est, manus imponere supra vexatos spiritibus immundis, ad illos adiurandos & eijciendos, item ad exorcizandos catechumenos. 4. Acolythi munus est præparare ampullas vini & aquæ ad sacrificium Missæ, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem sacrificium, & illi ministrare, vnde & ceroferarius dicitur. 5. Subdiaconi munus est, immediate subordinari Diacono ad sacrificium *Missæ*; calicem & patenam illi tradere, vrceolum cum aqua præbere, aquam ad lauandas manus infundere, Epistolam ex officio & solemniter in Missa legere. 6. Diaconi munus est, cantare solemniter Euangelium in Missa ministrare immediate Sacerdoti in omnibus quæ pertinent ad Missæ sacrificium, vestire altaria, crucem ferre, & denique commissione Sacerdotis prædicare & baptizare. 7. Presbyteri munus est offerre Sacrificium Missæ, absoluere à peccatis, baptizare, benedictionet aquæ & similes facere, populum doctrina & exemplo pascere, *v. Escob. Exam*, 8, *t*, 4, *ca*, 1.

****

TRACTATVS VI

De Matrimonio.

CAPVT I.

De Sponsalibus.

DVBIVM. I,

Quæ sint sponsalia?

Resp. Sunt promissio voluntaria, deliberata, & mutua, signo sensibili expressa, futuri matrimonij, inter personas iure habiles.

Dicitur I. *promissio*: quia propositum non sufficit, cùm non

non inducat obligationem. Vnde qui diceret, *volo te accipere, habere, aut ducere in vxorem*, non contraheret sponsalia, vt *Bon. q.* 1, *p.* 1, docet, ex aliis: quia hæc verba non promissionem, sed propositum promissionis tantum significant: nisi tamen ex circumstantiis aliud colligatur.

Dicitur II. *Voluntaria & deliberata*, scilicet deliberatione sufficiente ad peccatum mortale, cùm sponsalia sub mortali obligent, *Dian. p.* 3. *t.* 4. R. 273. ex *Sanch. Pontio &c.* etsi *Bon, q.* 1, *p.* 4. *nu.* 4, plus requirat. Vnde regulatiter non sunt valida ante septennium completum, vt docet *Con. di.* 21. *a.*4. *Sanch. l.* 1. *d.* 36. nisi malitia & prudentia suppleat ætatem. *Dian. t.* 4. *p.* 3. *R.* 274. *Pontius, &c.* (quod tamen quidam negant sufficere, cum ius determinarit ætatem) imò nec post septennium, si de vsu rationis sufficiēti nō constet: vti neque si vi dolo, errore, vel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundùm *dicta de Voto & Contractibus*.

Dicitùr III. *Mutua*. Vnde si Titius promittat nuptias Caiæ, & hæc acceptet sine repromissione, neuter obligatur, quia cum contractus sponsalium sit onerosus, & reciprocus, non potest claudicare; inuoluit enim conditionem, *si tu repromiseris*. Quòd si tamen Titij promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & acceptata à Caia, solus Titius obligaretur, non vi sponsalium, sed simplicis promissionis. Ita *Sanch. lib.* 3. *di* 3. contra *Pontium*, apud *Dian, part*, 3, *tr. Resol.* 244.

Dicitur IV. *Signo expressa*: quia contractus inter homines non fit nisi signo externo. Vnde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Caiæ, etiam cum consensu interno in promissionem *Matrimonij*, quod Titius ei promittit. Si tamen pater, vel mater, pro filio aut filia, aut Curator, pro eo cuius curam habet, præsente & non contradicente, (dummodo metus absit) contrahat, valida erunt; quia in hoc casu, ius accipit taciturnitatem, pro expressione consensus. *Sanch. l.* 1. *d*, 22, *Dian, p.* 3. *tr*, 4, *R.* 27. imò etiam si pro absente: saltem si is resciens id, expresse vel tacitè signo vel aliquo sufficienti ratificet. *Sanch. Pont. Dia. p.* 3. *t.* 4. *R.* 27. contra quos *Sot. & Henriq*, ne hoc quidem requirunt, sed tantum vt resciens non contradicat. Quòd *Con* admittit, si per

per ipsos Tutores vel parentes ijs proponatur, tunc enim si taceant, censeri consentire.

Dicitur V, *Inter habiles*: id est, quæ & ætatem à iure præscriptam habent, & nullo impedimento prohibentur, *Vnde resolues.*

I. Quando verba, vel signa sunt dubia, in foro conscientiæ standum est intentione contrahentium, si de illa constet: in externo autem, communi intelligentia, & sensu verborum, ita tamen vt potius inclinetur in fauorem matrimonij. *v. Dian. p. 3. t. 4. R.* 205. *Bonac. q.* 1, *p.* 1,

II. Verba de præsenti, inter impuberes, apta ad Matrimonium, (cùm hoc ex iure positiuo sit nullum) habent vim sponsalium. Ratio est ex interpretatiua intentione contrahentium: quia actus, quando non valent eo pacto quo fiunt valent meliore modo quo possunt; sponsalia autem virtute continentur in matrimonio. *Laym l.c. nu.* 17.

III. Ad sponsalia non sufficit, 1. Si dicas, *non ducam aliam, quàm te*; quia sunt verba merè negatiua, & potes ducere nullam. *Bon. q.* 1. *p.* 7. *num.* 13. 2. Dicere, *contraham tecum, si Papa dispensauerit Barbos.* & alij 10. cum *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 290. contra *Sanch, Còn. & Pont,* ac proinde licitum est vtrique contrahenti, ante & post impetratam à Pontifice dispensationem altero inuito resilire. Si tamen impensæ magnæ factæ sint causâ dispensationis, eas tenebitur refundere resiliens. 3. Subarrhatio annuli, & missio munerum iocalium, nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio, quia potest fieri ex aliis causis. Quòd, si tamen verba vnius præcesserint, tunc immissio annuli, & verbum *recipio,* operatur sponsalia, vel etiam matrimonium, pro ratione promissionis, vt docet *Fill.* quia recipiendo sic annulum, tacitè consentit, ítemque si habito inter amicos tractatu de matrimonio, sponsus misit arrhas, & munera iocalia, eaque spōsa acceptauit *Lay. li,* 5, *tr,* 10. *ca.* 2. 4. Sponsalia metu graui contracta, licet iuramento firmata, sunt inualida: quia iuramentum metu extortum non firmat contractum. imo probabiliter nec obligat, adeoque relaxatione non indiget. *Sanch. Barbos. Dian. p,* 3, *t,* 4, *R.* 278, *v, supra l.* 3, *t,* 2, *c,* 2.

DV-

DVBIVM II.

Quæ & quanta obligatio Sponsalium?

Resp. I. Obligant ad ineundum matrimonium, sub peccato mortali: si tamen terminus non sit præfixus, sufficiet, si promittens impleat, quando à promissario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura contractus onerosi, in re graui. Ratio Posterioris est, quia id est commune omni debito *Sanch. lib.* 1, *d,* 28, *Còn, d,* 22, *dub,* 1, apud *Dian, p,* 3, *t,* 4, *R.* 245. Pontius tamen *ibid.* vult obligari statim post contractum *Vnde resolues.*

I. Resiliens cogi potest ad matrimonium, etiam à Iudice per censuras; quod tamen raro expedit, ob periculum infelicis exitus.

II. Si Iudex secundùm allegata & probata cogat ad matrimonium, licet à parte rei reuera coactio sit iniusta, valet matrimonium. *Sanch.* & *M. Perez.* contra *Texed.* apud *Dian, p,* 9. *t,* 8, *R,* 36.

III. Fornicatio sponsæ, est circumstantia in confessione exprimenda; quia mutat speciem, & constituit iniustitiam: quæ in sponsa grauis, ideoque mortalis habetur, vt si quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat; quod tamen sponsus non censetur facere fornicando, cum in viro fornicatio non tanti æstimetur, nisi aliud accedat. *Sanch, l,* 1, *d,* 2. *Còn, Fagund, Fill. &c,* probabiliter contra *Laym, Azor, &c, v, Lugo d,* 16, *nu.* 176,

IV. Qui simulato animo promisit, per se loquendo non obligatur ad nuptias, tametsi damnum creatum debeat resarcire. Dixi *per se*; quia si facta promissione puellam induxit ad copulam, tenetur illam ducere, *Bon, l, c, p,* 2. Vbi excipit; si puella esset longè inferioris conditionis; (v, g. quoad nobilitatem, vel diuitias) tunc enim non teneri ducere, (v. g. virum nobilem filiam agricolæ) præsertim, si illa fuerit conscia disparis status seu conditionis, eò quod tum decipi potius voluerit, quàm decepta; sit vnde nec teneri eo casu illam dotare. Secùs tamen, si ipsa inæqualitatem status ignorauerit; aut si ipse non fictè, sed ex animo Matrimonium promiserit. Ita *Bonac, q,* 1, *p,* 3, *num,* 7, & *seq,* ex *Vasq, Mol, d,* 106. *Sanch. lib.* 1, *d,* 10, *v. Less, l,* 2, *c,* 10. *d,*

3. *Laym*, c. 1. *num*. 10, & *Mart. Perez d*. 2. *s*. 3,

V. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, tametsi iurata sint, aut copula etiam accesserit, sunt inualida *Sanch. & Villalob*, contrarium tamen tenet *Côn, & Pont*, cum *Dian, p*. 3, *t* 4. *R*. 210, matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera, est validum, licet iniustum. *Bonac, p* 5. *&*. 7. *Laym. ca, nu*,

VI. Liberi, qui parentibus insciis contraxerunt sponsalia, etiam cum ijs, qui impatis sunt conditionis, v. g, ignobilis cum nobili licet peccarint, tamen obligantur: nec à parentibus possunt impediri, quo minus seruent fidem datam. *Laym. l, c. num*. 12. ex S. *Thom, &c*, nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur, *Dian. p*. 9, *t*, 7, *R*, 1, ex *Molin, Sanch, &c*.

VII. Resiliens culpabiliter à sponsalibus perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas ac ad restitutionem, quanti eius interesset talem contractum impleri.

Resp, II, Vbi Tridentinum non est receptum, sponsalia iure antiquo transeunt in matrimonium, per quæuis signa externa, maritali affectu exhibita, v. g. per copulam. Dico, *vbi Trident*. *&c*. quia vbi hoc receptum est, hæc signa non tenent, si sint clandestina; ideoque grauiter in ijs peccari potest. *Vnde sequens Casus resoluitur*,

Sponsi non licent tactus impudici cum proximè disponant ad copulam. & pollutionem; etsi liceant amplexus & oscula, in signum amoris. *Sanch. l*, 9, *d*, 47, *v*, *Dian, p*, 2 .*t*, 17, *R*, 6. & *t*. 1, *misc*, R, 31, *& p*. 4, *R*, 131.

DVBIVM. III.

Quomodo dissoluantur Sponsalia?

Resp, I, Dissoluuntur sequentibus casibus. 1. Per matritrimonium validum cum alia initium. Bonac. *p*, 7,

II. Per mutuum consensum, sicut quiuis contractus. *Laym. ca*. 2. *nu*, 8,

III. Si superueniat impedimentum dirimens matrimonium, *Bon*, *p*. 8. *nu*. 5,

IV. Per atrox crimen alterius sponsi, soluuntur ex parte innocentis: quale censetur 1. Fornicatio, siue spiritualis, vt hæresis, siue corporalis tam, sponsi, quàm sponsæ, post sponsalia; & sponsæ etiam ante illa sed à sponso ignorata; licet per vim facta. *Bonac. p*. 8. Imò si sponsa permittat se tangi impudicè ab alio per oscula & amplexus, potest sponsus resilire à sponsalibus; sed non vice versa: quia etsi sponsus id faciat, non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicuius momenti, *Regin. Sanch. Dian. p*. 3. *t*. 4. *R*. 285. Limitat autem *Côn*. & *Laym*. nisi talia oscula & tactus sint ita frequentes, vt indicent valde propensum sponsi animum in alteram, vt meritò timeri possit, ne sponsæ non sit fidem seruaturus. Si autem vterque sponsus fornicetur post sponsalia, neutrum posse resilire docet *Palaus & Bonac*. contra *Côn. Regin. Sanch Laym. Pont*. qui soli viro id eo casu permittunt, eò quòd delicta sint imparia, & longè grauius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis. *Dian. l.c. R*. 284. 2. Furum graue, homicidium, &c. vel simile, quod graue damnum, vel infamiam pariat. *Bon. p*. 8. *num*: 12.

V: Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ si à principio cognita fuisset, à sponsalibus deterruisset; qualis esset. v. g. 1. Inimicitia, vel odium graue inter sponsos. Quò refertur morum asperitas, vel sæuitia, post sponsalia primùm cognita: item iustus timor, ne ex matrimonio scandala, & grauia odia nascantur inter parentes, vel consanguineos. *Laym. ca*. 1. *nu*. 78. *Bon. p*. 8. *&c*. 2. Si alteruter incidat in lepram, paralysin, morbum Gallicum, &c. si grauiter mutiletur, vt amissione oculi, nasi. vel aliter grauiter deformetur præsertim sponsa vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium, ad sustentationem familiæ necessarium. *Dian p*.3.*t*. 4. R. 85. ex *Sanch. l*. 1. *de* 57. *Côn. d*. 23. *dub*. 8. *Laym. & Bon. ll.cc.* Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minùs quidē appetibiles, non tamē perniciosas, præsertim si aliquam infamiam habeant adiunctam. (v.g. si sponsa vi, vel sponte fuisset corrupta,) dummodò tamen contrarium positiuè verbo factòve non simulet; potestque interrogatus licitè dissimulare, & contrahere matrimonium. Si verò defectus sint perniciosi, v.g. morbus contagiosus, grauis infamia, siue personalis, siue generis aut familiæ, non licet (etiamsi post sponsalia contracta

tracta in eos inciderit) contrahere cum eorum ignaro, nisi similes defectus ipse patiatur, *Con. Pont. Dian. p. 5. t. 4. R. 28.* vbi ex *Con & Sanch.* contra *Pont. Nauar. &c.* infert, sponsam post sponsalia corruptam posse sponsum defectûs istius occulti ignarum cogere ad standum sponsalibus,&contrahendum matrimonium. 3. Si magna alterius debita detegantur, vel graue sit periculum fortunarum. famæ, morbi, paupertatis, &c. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsæ. *Bon. l. c.* Quòd si autem defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eum ab initio cognouisset, contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur grauis ac notabilis, præsumetur. pro sponso, cui liberum erit resilire. *Sanch, Bonac, Tan. cred, t, 1, l, 1. d, 65*, secus si defectus sit leuis *Bardi l. 6, 6, ca, 11, p. 7.*

S alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam quia censetur renunciare suo iuri, *Laym. l, c, Bon, p 6,*

VII, Si sint inita cum conditione, certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quo minus sit contractum. *Laym, num, 16.*

VIII. Soluuntur, licet sint iurata per susceptionem ordinis sacri vel ingressum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi: *Laym. l, c, Bon, p, 5*, Nec obstat si hic postea ad sæculum redeat, vt docet *Sanch, l, 1, d, 24*, licet *Præpositus Fill, & alij* putent, tamen ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, vti etiam ad damna resarcienda sponsæ, si quæ passa esset. Vnde non posset inredi religionem, si sponsam deflorasset, nec aliter quàm per matrimonium posset resarcire damnum, *v, Dian, p, 3, tr, 4, R, 207. Bonac, l, c,*

IX. Probabile est, solui etiam per votum simplex castitatis, vt docet *Suar Azor, alijq;*, cùm hoc sit de meliore bono; etsi contrarium doceant *Fill, Sanch, Con, & alij* eò quod Deus non acceptet promissionem rei alteri promissæ,& in alterius præiudicium. Vnde etiam in foro externo talis solet compelli, vt vel fidem seruet, vel intret religionem. Interim post tale votum alteri parti datur ius sponsalia soluendi, eò quod vouens resilierit, & censeatur iuri suo renunciasse, *v, Bon, p. 5, num, 13,*

X. Per

X. Per matrimonium validum dissoluitur saltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium: quoad eum verò qui contraxit, non extingui obligationem si alter exspectet, sed suspendi, & matrimonio isto soluto teneri ad implenda sponsalia priora, docet *Pont*, contra *Sanch*, qui vult omnino dissolui, *v: Dian p, 3, t, 4, R, 209.*

XI. Si sponso noua superueniat hæreditas, ita vt illi sponsa iam sit inæqualis, non habet ideo ius resiliendi: quia non est deceptus in conditione sponsæ in qua nulla facta est mutatio. Idem est de sponsa si ipsi hæreditas noua superueniat. *Sanch, Con, Regin, Dian, p, 3, t, 4, R. 286.*

Resp. II. In supradictis causis, quando manifestæ sunt, non requiritur authoritas Iudicis ad dissoluenda spõsalia, alioqui requiritur. Quòd si sponsus cognito suo iure resiliendi, nihilominus carnaliter cognouit sponsam, censetur tacitè suo iuri renunciasse, & sponsalia ratificasse. *Laym, ca, 2, nu, 23.*

CAPVT II.

De Matrimonio secundum se.

DVBIVM I.

Quid sit, quæ eius materia, forma, & minister?

RESP. Est Sacramentum inter baptizatos, quo vir & mulier sibi mutuo legitimè corpora sua tradunt, ad perpetuam vitæ societatem, vsum prolis suscipiendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima, est mutuus consensus, externis signis expressus, quatenus habet rationem traditionis. Forma autem est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis. *Suar, to. 3, d. 2, s, 1. a, 1, Sanch, Vasq*, Minister, non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam & formam. Porro matrimonium dicitur ratum, quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis. Consummatum verò dicitur, quando ea secuta est. *Vnde resolues.*

I. Validè & licitè contrahi potest cum pacto continentiæ, sine intentione prolis, & remedij concupiscentiæ. Ratio, quia non

non pugnat cum essentia Matrimonij. Et patet exemplo B. Virginis, & S. Ioseph.

II. Non videtur licitum, contrahere tantùm propter voluptatem carnis, vel vanitatem; quia finis debet saltem esse honestus. *Nauar, ca, 22, num. 79, Sanch, l. 2, d, 29: q, 3,*

III. Licitè contrahitur in remedium concupiscentiæ, (nihil aliud intendendo) modò proles positiuè non impediatur: hoc enim sub mortali non licèt. *Cõn, d. 25, n: 16, Pontius l, 1, ca, 21, Hurtad, 4, Perez, d. 18, §, 7, nu, 6,* ex 1, Corinth, 7, Hinc etiam coniuges possunt abstinere ab vsu coniugij, & optare, ne plures accipiant liberos, quam possint alere, dũmodò, vt dixi, positiuè non impediant, nec abortum procurent. *Perez, l, c, Bon, q. 4, p. 1, n, 12. Nauar, c. 16. &c.*

IV. Licitè etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos, fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum coniunctio, & coniugum sanctificatio) non contrarios, v. g. ad pacem inter regna, vel illustres familias componendam, vel splendorem familiæ conseruandum. Ita contra *Sanch. & Syluium* docent *Præp. Pont. Gaspar. Hurt. Dian, p. 3, t. 4, R. 219. Mart, Perez, d. 18, §. 7, n, 7,* vbi cum *Dian, l, c,* etiam permittit, ob diuitias & nobilitatem.

V. Validè, sed illicitè, contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchandi, &c. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur, id est, nisi adiiciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ matrimonij. Vnde inualide contrahit, qui vinculum matrimonij vult tantùm durare per annum, vel reseruat sibi potestatem adulterandi, vel non reddendi debitum debitè exigenti. *vid, Perez, §, 6. &c. ll. cc.*

VI. Contrahentes vt non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc, quando per procuratorem contrahunt: quia verum Sacramentum suscipiunt, licet dormiant, Secus est de procuratore per quem contrahunt, vti & de Sacerdote copulante. Secùs est de Sacerdote copulante: quia nec suscipit, nec administrat Sacramẽtum, sed tantum vt testis assistit. *Card. de Lugo de sacram, d. 8. §. 9, nu. 155.*

VII. Coniux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem, generationi aduersantem.

VIII. Requiritur consensus de præsenti, verbo scripto, aut nutibus expressus: sufficit tamen exprimere per alium, vt si parentes pro filiis contrahant, his tacentibus: *vid. Dian. p. 3. t. 4. Resol. 272,* Sufficit etiam 2. Si alterius consensui præcedenti, & non reuocato, alterius accedat. Vnde si quis coram Parocho non verè consenserit, satisfacit consentiendo postea. *v. Dian. l. c. R. 292.*

QVÆRES. An sufficiat consensus conditionatus?

Resp. I. Sufficit conditionatus sub conditione de præterito, vel præsenti, stante conditione; quia tunc contractus non suspenditur.

Resp. II. Sufficit sub conditione necessaria de futuro dummodo contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v. g. duco te, si cras sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v. g, Si cœlum tetigeris; vel de futuro turpi, modò non repugnet substantiæ matrimonij, & consensus sit absolutus, v, g, si patrem occideris. Ratio, quia tales conditiones habentur pro non adiectis. *Sanch. l. 5. d. 15. Mol, Fill. Less. li, 2. ca. 15, Laym. Bon.*

Resp. III. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v, g, si prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio. Patet ex *C. Fin. de condit. vid. Sanch, l, 5. d.* 10. *Con. d. 29.* dub, 3, *Fill. &c.*

Resp. IV. Consensus sub conditionè honesta de futuro, est contractus sponsalium tantum, & non Matrimonij. Quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium sine nouo consensu, postquam conditio impleta fuerit, vt docet *D. Thom. cum alijs* apud *Sanch.* etsi *Fill, Laym, & alij quidam* putent, contrarium esse probabile, eò quòd contractus celebratus sub conditione honestâ futura, hâc impleta purificetur. Quod concedit *Bon. q. 2, p. 10, num, 20.* si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

DVBIVM II.

De vsu Matrimonij.

ARTICVLVS I.

An vsus matrimonij, siue actus coniugalis sit licitus?

Resp. Per se est licitus & honestus. Quod est de fide, & patet ex 1, Cor, 2, *Vxori vir debitum reddat.* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

I. Si matrimonium à parte rei sit nullum: quod tamen si vterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si vterque vel alter id certo sciat non potest, quocunque etiam periculo proposito, vti matrimonio. Vnde si non potest sine periculo vitæ, aut famæ, detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi religionem, (si necdum consummauit) vel fugere, vel petere diuortium, ob coniugis sæuitiam, v. g. vel adulterium, si tale sit, vel certè omnia incommoda patienter sustinere. *Bonac, q,* 8. *p,* 8. *num.* 16.

II. Si matrimonium sit dubium Et quidem si alter tantùm dubitet, is non potest petere debitum: reddere tamen tenetur, cùm alter habeat ius petendi. Si vterque dubia fide contraxit, vel dubitat de eius valore; neutri petere aut reddere licet ante veritatis indagationem. *Vasq: Sanch, Dian, Bardi, d.* 6, *c,* 11, *p.* 7, §ᶜ 3, Secùs post eam *Bon, q,* 4, *p,* 4, *v. suprà l,* 1. *t,* 1, *c,* 2, *d.* 3.

III. Si fiat cum graui periculo vitæ, aut sanitatis. Nisi tamen sit causa grauis, cui damnum corporale videatur postponendum, v. g. periculum incontinentiæ in se, vel comparte, *Bonac. p,* 6, *nu,* 8, *M, Perez, d,* 50, *s,* 4, *num,* 5,

IV. Si fiat prauo fine, v, g, tantùm voluptatis causâ. Quod tamen Doct, communiter, vt *Sanch, l,* 9, *d,* 11, *Bonac, q,* 4, *p,* 6, censet esse tantùm veniale, contra *Pontium,* qui vult esse nullum: nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur. *Sanch. l,* 9, *d,* 11 *&c,* vide etiam *Dian, p,* 3, *t,* 4, *R,* 216, *Bon, p,* 6, *M, Perez, d.* 49, *s,* 2, *nu,* 6,

V. Si exerceatur mente adulterà, vt si dum accedit ad suā imaginetur aliam, vt animum pascat, quod est mortale. *Sanch. Bon, p,* 6, *nu,* 7,

VI. Si fiat modo indebito, v.g. 1. Si non seruetur vas naturale: quod multi docent esse veram Sodomiam, alij esse graue peccatum contra naturam. *v.* 6. *præcep.* 2. Si sine iusta causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale alij seclusò periculo effusionis seminis veniale tantùm, etsi graue, & grauiter increpandum. *Dian p,* 3. *t.* 4. *Resol.* 204. 3. Si alter coniugum ex morositate, vel alia ratione seminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actûs coniugalis, scilicet generatio impeditur: quidam tamen, vt *Præp. & Sanch.* dicunt, in fœmina nullum esse *vid. Bon p.* 6. *nu.* 15. *& p.* 1.

VII. Si loco indebito, v. g. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

VIII. Si absque vrgente causa fiat tempore indebito, 1. In magna solennitate, vt Paschæ, vel pridie communinis. *v. Perez, d.* 49. *sect:* 3. 2, Quando vxor est grauida, saltem si sit periculum abortûs. *Nauar, Sylu. Sanch. Con Fill. num* 337. Hoc enim si non sit, non erit saltem mortale: quod enim tunc fine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Vnde *Diana p.* 3. *tr.* 4. *R.* 204. & *Con. d.*34. *dub.*9. nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando vxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra *Azor* docet *Sanch. l.* 9. *d.* 21. *num.* 2. Imò aliqui apud *Dian.l: c.* vt *Ponsius l.* 10. *ca.* 11. *& c.* 14. *nu.* 3. *&* 6. docent, nec veniale esse, si periculum vrgeat, quod *Sanch. l. c.* docet esse probabile, additque *Mart. Perez,* si ob finem honestum fiat, nullum esse, & teneri reddere vxorem, si maritus exigat. *v. d.* 49. *s.* 3.

Ex dictis casibus consequenter resoluitur, licitum esse vti matrimonio 1. prolis causâ, etsi hæc non necessariò debeat intendi, dum exercetur: dummodò positiuè non impediatur: imò etiam aliquando simplici affectu licitè excludatur, v. g. à paupere, nenimium prolibus grauetur. 2, ad vitandum pericu-

lum incontinentiæ in se, vel comparte: *M. Perez. d.40. ſ.2. ex Côn. Pont. Hurt. &c.* contra *Sanch.* qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari non possint. 3. Valetudinis causâ, vel propter alios fines extrinsecos: quia honestum ex natura sua. & relatum ad vnum finem, licitè refertur ad alium isti non repugnãtem, vt docet *Sa, Con. Laym. l. 5. t. 10. c. 4. M. Perez d. 49. ſ. 2. num. 4. v. Dian. p. 2. t. 4. R. 218.* Solius tamen sanctatis causâ vti, probabile est esse veniale, vt docet *S. Thom. Henriq. Laym. l.c.* contra *M. Perez, &c. ll. cc.*

QVÆRES. An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges?

Resp. Tales actus per se ijs licent: quia cui licitus est finis, etiam licent media; & cui licet consummatio, etiam licet inchoatio. Vnde licitè talibus naturam excitant ad copulam. Quòd si verò separatim, & sine ordine ad copulã, v.g. voluntatis causâ tantùm fiant, sunt venialia peccata, eò quòd ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant ius ad illos nisi tamen, vt sæpè contingit, sint coniuncti cum periculo pollutionis; aut coniuges habeant votum castitatis: tunc enim sunt mortalia, vt dictum *suprà l. 3. t. 4. cap. 2. dub. 4. Dian. p. 3. t. 4. Res. 204. & 216.* Vnde resolues.

I. Coniux venialiter tantùm peccat, 1. Tangendo seipsum ex voluptate, & tactum non ita expresse referendo ad copulam, vt contra *Vesq.* & alios probabiliter docet *Sanch. l. 9. d. 44.* 2. Oblectando se veneree, sine periculo pollutionis, de actu coniugali cogitato, dum abest compars, vel actu exerceri non potest. *Fill. Laym. Tannerus Malder.* cum *Diana p. 3. t. 4, R. 224.* contra *Nauar Azor, &c.*

II. Peccat grauiter, 1. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita; quia est illi illicita per statum. 2. Bigamus, qui in actu coiugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur; quia est permixtio cum aliena. *Laym, l. 1. t. 9. ca. 6. v. supra l. 3. t. 4. ca. 2.* & *l. 6. ca. 1. d. 1. a. 2.*

ARTICVLVS II.

An actus coniugalis sit præceptus, & debitus?

Resp

Resp. I. Etsi coniuges nullâ lege obligentur ad vsum matrimonij, tenentur tamen per se ex iustitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expresse, vel tacitè, verecundiâ scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, quia non tenetur vti suo iure. Ratio posterioris sequitur ex natura contractûs mutui, *S. Thom. in 4. d. 32. q. 1. a. 2. &c. communiter ex 1. Cor. 7.* Vnde resolues.

I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, etsi per accidens aliquando teneatur, vel ex caritate, v.g. ad auertendum periculum incontinentiæ imminens coniugi. *Mart. Perez d. 50. ſ. 2. nu. 4. & 5.* vel ex iustitia legali, eò quod salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

II. Coniuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero inuito diutius abesse, sine necessitate: quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum *Sanch. l. 9. d. 4. Con. d. 34. d. 2. num. 19. Perez. de 50. ſ. 3.*

III. Peccat mortaliter, qui coniugi seriò & instanter petenti debitum negat; quia est res grauis, & debetur ex iustitia: intellige, nisi petens, precibus, aut alia ratione honestâ, auerti possit, & petitio non sit immoderata, (nam si sæpè petenti semel vel bis negetur, citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantùm veniale, ob leuitatem materiæ; & aliquando, si nimis immoderatè & iusto sæpius petat, nullum secundùm *Perez, d. 50. ſ. 4.*) nec sit alia iusta causa negandi. *Bon. q. 4. p. 1. ex Sanch. Fill. &c.* Iustam autem (secluso periculo incontinentiæ vtriusque) esse censet *M. Perez l.c. num. 6.* si plures nascantur filij, quam possint alere.

IV. Peccat grauiter vir, vel mulier, si se impotentem reddat, etiam mediis aliàs licitis, v.g. ieiuniis, &c. inuitâ comparte. Imò si aliter non possit reddere debitum, licitè non obseruat ieiunia Ecclesiæ; sicut & vxor, si notabiliter ijs fiat deformior. *Bonac. loc. cit. Sanch l. 9. d. 3. num. 11. Regin. Côn. Fill. n. 306. &c. Perez d. 50. ſ. 2.*

V. Coniux tenetur reddere debitum, quamuis illicitè petenti, si redditio hic & nunc non sit illicita, v.g. petendi voluptatis causâ, vel ligato castitatis voto, vel die festo, &c. *v. Sanch. l. 9. d. 6. Pont, l. 9. ca. 3. Côn. d. 34. dub. 6. Perez d. 50. ſ. 5.* Quia mali-

malitia alterius non dat illi ius negandi quod suum. Non tamen tenetur redere petenti, sine graui causa modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro, &c.

VI. Non tenetur redere, 1. Si alter alteri debitum remiserit, v.g. si consensu mutuo vouerint castitatem, vel auctoritate publicâ celebrarint diuortium. 2. Si petens sit amens; quia talis non est capax vsûs dominij, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen vti petere, ita & redere licet, tam ebrio, quam amenti; nisi esset periculum fœtus enecandi. *Nauar. cap. 16. Sylu Laym. ca. 1. num. 9.* 3. Si alter mœchatus sit: quia frangenti fidem, fides frangitur eidem: nisi tamen ipse quoque sit adulter, vel causa adulterij.

VII. Etsi is, qui matrimonio contracto, sciens prudens voluntariè cognouit consanguineam vxoris, in primo vel secundo gradu, non possit petere debitum, tenetur tamen reddere. Idem est de eo, qui inscia comparte vouit castitatem; post matrimonium consummatum: Si tamen ante vouisset, videtur obligari ad ingressum religionis, saltem primo bimestri (nisi tamen matrimonium consumauerit) imò etiam post si vxor consentiat, de quo plura *v. Lay, cap,* 11. *num*, 10.

Resp. II. Coniux non tenetur reddere debitum, si inde graue damnum, vel periculum sibi, vel proli, meritò timeat. *Perez, d,* 50, *s,* 4. Vnde non tenetur sequentibus casibus.

I. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v. g. gallico, peste, lepra, &c. (nisi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non sit nimis grauis.) *Bonac, q,* 4. *p,* 1, *num.* 8. *Perez, d,* 50, *Sanch, l.* 9, *d,* 14, *Laym, l,* 5, *tr,* 10, *p,* 3, *ca,* 1,

II. Si petat ab vxore laborante febri vel alio morbo, cui copula noceret. *Bonac. q.* 4. *p.* 1. *nu.* 4 ex *Sanch. &c.* item *Perez l. c.* aut vt quidam volunt, tempore menstrui. *Bonac, q.* 4. *p,* 3. *num* 11. & *p.* 6, *nū,* 10 contra *Sanch, Hurt, Perez d,* 37 *sect* 3. aut cū vxor est grauida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortus) probabile timetur proli iam conceptæ. Imò tunc nec petere, nec reddere licitum est, vt per se patet, ait *Laym. ca,* 1, *num,* 7, & esse mortale, dicit *Perez, d,* 49. *s,* 3, (addens ex *Sanch, Cōn. & Hurt.* cessante periculo prolis, vsum matrimonij licitum esse) aut si

si non possit vxor edere fœtum, nisi mortuum. *Bonac, q,* 4, *p.* 1, & 2, *num,* 14. (*Laym,* tamen *ca,* 7, *num,* 7. dicit eo casu licere reddere, imò & petere: quod *Bon, l, c,* concedit, si fiat ob periculum incontinentiæ) aut non possit edere nisi cum præsenti periculo vitæ. *Bonac, l, c, num,* 7. *Laym, l, c, num,* 6. Quod tamen at vitandam incontinentiam, aut alia graui ex causa, eam posse permittere, & debitum reddere, insinuat *Laym. l, c,* ex *Sanch, l,* 7, *d,* 102, *num* 11. Denique propter graue periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partûs) potest coniux negare debitum, etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ. *Sanch, Prap, Palaus Dian, p.* 6, *t,* 7, *R.* 64, & *p,* 9, *t,* 7, *R.* 5.

IV. Si alter debitum exigat innaturali modo; nisi tamen ex negatione timeatur grauiora mala, v. g. rixæ, odium, incontinentia.

QVÆRES. An aliquando liceat impedire prolis generationem?

Resp, Possunt quidem coniuges ex graui causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis: peccant tamen. si in vsu matrimonij, vel post vsum, faciant aliquid, quo impediatur conceptio, aut semen conceptum reiiciatur. Ratio prioris, est, quia non impeditur generatio, ne quidem indirectè, sed tantùm permittitur vt non fiat, quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris, quia agunt contra fidem, & finem principalem matrimonij. Vnde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. *Vnde resolues.*

I. Licitè interrumpitur actus coniugalis, etsi ex naturæ concitatione secutura sit pollutio, dummodò sit iusta causa interrumpendi, v, g, si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius interueniat. *vid, Perez. d,* 49, *s,* 9.

II. Peccat probabiliter fœmina, quæ in vsu matrimonij animum aliò distrahit, ne natura excitetur, venialiter tamen, vt *Perez, l, c, num,* 7, docet ex *Sanchez.*

DVBIVM III.

An, & quibus ex causis possit fieri diuortium?

Resp.

Resp. I. Etsi matrimonium consummatum, inter Christianos nullo casu solui possit, quoad vinculum, viuente vtroque coniuge (*v, Sanch, & Perez d.* 20, *s.* 9. *& d.* 55. *s.* 4.) diuortium tamen, seu potius separatio quoad thorum, fit sequentibus casibus.

I. Si alter coniux moriatur. De quo si est certum, rursus nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen & indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neque ex dubio superueniente an prior viuat, debent separari, cum forte non viuat, ideoque matrimonium sit validum.

II. Si ex coniugibus infidelibus altero ad fidem conuerso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacifice cohabitare velit, sine contumelia creatoris;) idque ex dispensatione diuina, in fauorem fidei, vt patet ex 1. *Cor.* 7. 15. *Perez d.* 26. *s,* 4. *&c. communiter.*

III. Si ante Matrimonij consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi possunt sine iniuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur, *Perez. l. c. &c, communiter.*

IV. Si Papa ex alia iusta causa dispenset ante consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat. *Nauar. Bell. Perez d,* 20, *s.* 7.

Resp. II. Manente vinculo matrimonij, licitè fit diuortium, & separatio quoad thorum, & cohabitationem, ad tempus, vel in perpetuum, ob grauem & iustam causam, qualis est.

I. Alterius coniugis culpabile adulterium: (per quod hic etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alis diuiditur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eundem sexum. *Bon, q.* 4, *p.* 5. *nu.* 2. contra *Fill. Sanch. Perez. d.* 56. *s.* 1. *&* 2. ex *Matth.* 5. & ex *Cap. Gaudemus c. Ex literis*, non tamen mollites, vel pollutio, oscula tactus, vel amplexus impudici. *Bon, Sanch. Perez ll, cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens verò non nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu, 1. Si vterque coniux particeps sit eiusdem criminis, vel æqualis, *Sanch, l.* 10. *d.* 6. *Bon. l. c.* 2. Nisi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognouerit. *Bon,* ex *Con, Henriq. Fill. Perez. s,* 3. vbi vide plures casus exceptos.

II. Sæuitia mariti, vel vxoris. Ex qua si graue periculum comparti immineat, potest separatio peti a iudice; imò si mortem minetur, vel venenum paret, potest diuertere ante iudicis consensum. *v. Bon. l. c. Lay. Perez. s.* 5.

III. Si coniux compartem trahat in peccatum, v. g. sollicitet ad hæresin, veneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, imò tenetur, si periculum sit graue. *Laym. l.* 5. *t.* 10. *p.* 3. *ca.* 7. *nu.* 16.

IV. Morbus contagiosus, v. g. lepra. Quòd si tamen sine graui detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem adhabitare, & ministrare, nisi alter remittat.

Hæresis, vel apostasia, superueniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur coniugem conuersum recipere, saltem ex iustitia: nam ex charitate aliquando tenetur, vt si sit periculum incontinentiæ. *Bon. Laym. l. c. Perez. d.* 57. *s.* 1

VI. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separant vel thoro, siue ad tempus, siue in perpetuum, ob finem spiritualem, vel etiam habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi vterque ingrediatur religionem vel vxore ad religionem transeunte (aut si vetula sit, id est sexegenaria, *Azor. &c.* vel saltem quinquagenaria, *Sanch. Bon. Barbos.* Dian *p.* 3. *t.* 4. *R.* 73. manente in seculo, in voto continentiæ (maritus suscipiat sacros ordines Porto apud quem & cuius expensis, facto diuortio liberi sint educandi. *vid. Laym. hic l. c.* & *Sanch. vid. Perez d.* 58. *&* 59. *Bonac. q.* 3. *p.* 5. *num.* 11.

Queres. An vxor teneatur sequi virum ad cohabitationem?

Resp. Teneri, quia vir est caput familiæ, & vxoris. Excipiuntur tamen sequentes Casus.

I. Si ex sequela timeatur graue onus. vel periculum v. g. vitæ, pudicitiæ, vel salutis; vel vxor à viro peregre non alatur.

II. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facile sit sequi; secus tamen, si ante fuit vagus, idque ipsa sciuit.

IIII. in contractu matrimonij additum fuit pactum de non mutando domicilio, & nulla grauis necessitas vrgeat.

CAPVT III.

De impedimentis Matrimonij.

DVplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantùm, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DVBIVM I.

Quæ sint impedimenta impedientia tantùm?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, scilicet:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriarum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia, votum,
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id est, prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho, ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inter copulandos. *v. Bon. q. 1. p. 14. num.*

Dicitur II. *Tempus feriarum:* quod secundum *Trid. sess. 24. ca. 10. de Reform.* incipit nunc ab Aduentu Domini, vsque ad Epiphaniam inclusiue; & à die Cinerum vsque ad octauam Paschæ inclusiue. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut eius consummatio, sed tantum nuptiarum solemnitates, vt est benedictio nuptiarum, solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora conuiuia, & tripudia, &c. Neque *Trid. sess. 24. ca. 1*, prohibet matrimonium consummari ante benedictionem, sed tantum hortatur, ne fiat. *v. Bon l.c. Sanch. l. 7. d. 7 Con. d. 30. Fill. t. 10. p. 2. ca. 9. M, Perez d. 43. s. 10. n. 7.*

Dicitur. III. *Catechismus* Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate; sed videtur sublatum per *Trident.* secundùm *Sanch. Fagund. Con. Fill. &c.* qui ideo monent Parochos, vt in libro distinguant patrinos Catechismi, à patrinis Baptismi. *v. Bon. l. c.*

Dicitur IV. *Crimen*, vt 1. Incestus cum consanguinea coniugis in primo vel secundo gradu, scienter admissus, (qui impedit matrimonium cum quacunque alia persona. *v, Perez. d. 23. s. 5.*) vel cum propria matre vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. vxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat, 7. Matrimonium cum Moniali. Verum hæc per non vsum sunt sublata, vt *Laym. hic ca. 15* ex *Nauar. Sanch. l, 7. d. 17. Con. d. 30. dub. 3*

Dicitur V. *Sponsalia* scilicet cum vna contracta & non dissoluta. *Con. d. 30. dub. 3. Sanch. Fill. Bon l. c, n. 5,*

Dicitur VI. *votum*, scilicet simplex, siue castitatis, siue religionis, siue non nubendi. *v. Sanch. l. 7. d. 13. Regin. l. 31. ca. 24. nu. 184. Bon. l. c. n. 7.*

Dixi in Responsione, *potissimum*: quia præter supra dicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum, est clandestinitas: etsi enim valeat matrimonium clandestinè contractum, vbi Tridentinum non est receptum, non licet tamen sub mortali. Vbi autem Tridentinum est receptum, saltem quoad punctum matrimonij, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundùm, omissio benedictionis; quia sine hac etsi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium, saltem primum, vt ex C. *Nostrates. & C. Sponsus q. 5.* docet *Bonac. q. 4. p. 6. num. 2. Sanch. l. 7, d. 82. Sa, Henriq. Fill. &c.* qui tamen concedunt non esse mortale, intellige, per se loquendo; nam per accidens, ratione præcepti particularis, scandali vel contemptûs, (vt si omittant nihili faciendo, ac si esset res vana, vel vile ac puerile haberent ei se subiicere) docet *Perez d. 43. s. 10. nu. 4.* posse esse mortale. Dixi, *primum*: nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quòd si autem alter coniugum sit viduus, alter verò primas nuptias celebret, aut saltem nun-

nunquam fuerit benedictus, etsi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habet, vt benedicantur, vt v. *Bon. l. c.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, sine, cuius licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absoluatur ab ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præuiis proclamationibus: sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali, vt habet communis, (quanquam *Sanch. l. 3. d. 5. nu. 7.* & *Gasp. Hurt. d. 5. 4. 59.* putent, non esse mortale vnam omittere, quando certum est moraliter, nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet *Perez. d. 42. s. 1. num. 7.* ex *Con. S.* *Pontio,*) nisi Episcopus, vel eius Vicarius dispenset, vt patet ex *Trid. s. 2. c. 1.* quod circa eas præcipit sequentia, 1. Vt fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel iuxta Ecclesiam, aliove loco, confluente magno populo. 2. Vt fiant à proprio Parocho, vel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria, & quidem vtriusque contrahentis, vti declarauit Congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus festiuis, non immediatis, continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo, interpolentur. *vid. Bonac. q. 2. p. 6.* Vnde resolues.

I. Licet statim post vltimam proclamationem contrahere etiam eadem die: non licet autem differre vltra 4. menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denuntiationes, declarauit Congregatio in *sess. 24. ca. 1. de reform.* Imò *Rituale Romanum* duos tantùm menses permittit, intra quos si non contrahatur, iubet repetere denuntiationes, nisi videatur aliud Episcopo.

II. Post proclamationes, tenetur sub mortali, qui nouit impedimentum, illico denunciare, quantumuis secretum esset, ad impedienda grauia mala, v. g. incestum, sacrilegium &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate prius esset monendus, vt à matrimonio desisteret. *Sanch. l. 3. d. 13. Fagund. p. 2. l. 6. ca. 5. Henriq. Laym. lib. 3. tr. 3. p. 1. ca. 4. num. 8. &c. commun.* contra *Pontium d. 5. q. 6.* qui negat teneri

teneri denunciare, si sit occultum. Idemque tenet *Mart. Perez. d. 43. s. 6. num. 1. & seq.* sed cum hac limitatione, si tantùm audiuit. & nescit a quo, vel si pro foro interno sit dispensatum, vel si metuat magnum scandalum aut periculum, vel si sciat contrahentes esse in bonâ fide.

III. Contrahens ipse, legitimè interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro conscientiæ acceperit: tunc enim fateri non tenetur, nisi Iudex aliunde habeat sufficientem probationem. *Sanch. Sylu. Laym. l. c. nu. 10. vid. Bonac, l. c. Perez d. 43. s. 7. num. 2*

IV. Parochus cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel eius officialem, neque potest assistere. *Sanch. l, 3. d. 15. Mart. Perez d. 43. s. 7. num. 6. &c.* contra *Pontium*, Nisi tamen ex sola confessione nosset: tunc enim nullo modo posset negare matrimonium, siue publice, siue priuatim petenti, neque illum admonere officij extra confessionem, licèt in confessione posset, ac deberet. Et tunc, si quidem sine magno scandalo à matrimonio non possent desistere, nec vellent, suadere, vt contrahant cōmuni consensu, sub conditione, si Papa dispenset, animo tantisper cohabitandi vt fratres (non autem quoad thorum) donec accedat dispensatio, & iterum contrahant. Ita ex *Beia*, & *Pontio l, 5. ca. 35. Mart. Perez. l. c,* qui addit, si id omnino nolint, persistantque petere, debere Parochum adsistere.

V, Potest Episcopus, vel eius Vicarius, non autem Decanus Ruralis dispensare, vel ut vna tantum fiat proclamatio, vel vt fiant post contractū subitò factum corâm Parocho & testibus, ante consummationem, vel etiam vt planè omittantur, si iusta causa subsit, v. g. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimonium, pudor contrahentium, senium, in constantia, statùs disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ, &c. *Bon. l. c.*

VI. Etsi, quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas, coniux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ

fuerint: quando tamen certi sũt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenet *Sot. Led. Texed.* contra *Sanch.* apud *Dian. p. t. 8. R. 19.*

VII. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per Epiikiam declarare, præceptum hoc hic & nunc obligare, v. g. si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem *Bon, l. c.* ex *Sylu. Sanch. &c.*

DVBIVM II.

Quæ impedimenta dirimentia matrimonium?

Resp, Præter defectum consensûs, de quo suprà *ca. 2. d. 1.* sunt, quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultûs disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,
Ætas, affines, si clandestinus, & impos,
Raptàve sit mulier, nec parti reddita tuta,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. *Error,* scilicet personæ: qui dirimit iure naturæ, v. g. si caio volenti ducere Annam offerat se Maria, cum qua, putans esse Annam, contrahat: quia error aufert libertatem, & consensum requisitum iure naturæ ad contractum.

Dixi, *Persona*: quia error qualitatis, seu conditionis personæ, (excipio seruitutem) non irritat matrimonium, v. g. si putetur esse nobilis, virgo, diues, &c. quamquis vult ducere nec sit talis: quia hic error non tollit consensum in personam, & materiam contractus. Aliud tamen esset, si absolutè nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam; aut si ipsa conditio, iuxta intentionem contrahentis, transiret in conditionem personæ: vt si quis vellet ducere primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus. *Bon. q. 3. p. 2.* ex *Sanch. l. 7. d, 18. Cõn. d. 31: Fill. &c.*

Dicitur II. *Conditio*: scilicet seruilis, vt si homo liber ignoranter contrahat cum serua, vel seruus cum serua, nullum est matrimonium. Idque secundum sententiam communiorem, iure tantum Ecclesiastico, fundato tamen in iure naturali, cui est valde conforme. Ratio, quia talis contractus aduersatur 1. Bono Sacramenti, cum seruus inuito domino nequeat cohabitare coniugi. 2. Bono fidei coniugalis, cùm non possit soluere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cùm seruus omnia acquirat domino. Vbi tamen *Notandum,* non esse propriè seruos, qui sunt coloni originarij, vel ascitij, vulgo dicti **Leibeigne.** *v, Laym l. 5, t. 10. p, 4, ca, 2.*

Dicitur III. *Votum,* scilicet solemne Castitatis, per susceptionem ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religione approbatam, sponte emissam.

Dico I. *Sponte*: quia metus grauis irritat professionem, vt v. supra *l. 5, c. 1, d. 2,*

Dico II, *Solemne*: quia votum simplex tantùm impedit, non dirimit, (excipe tamen vota simplicia Societatis.) *v. Laym. l. c, c, 3,*

Dicitur IV, *Cognatio,* quæ triplex est.

Prima dicitur *Legalis*, quæ est propinquitas personarum, proueniens ex adoptione perfectâ, (quâ scilicet persona extranea assumitur in filium, vel nepotem, ita vt transeat in potestatem adoptantis; eique succedat, vel tanquam hæres necessarius ex testamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato in totum) ea enim dirimit matrimonium vsque ad quartum gradum, inter adoptantẽ & adoptatum, eiusque descendentes. *Cap. Per adoptionem, 3. q. 3. Cap. Diligere. 30. q. v. Bon. q. 3. p. 5. §. 3. nu. 4. & 5.* Vide tamen *Laym. ca. 7.* & *Dian. p. 9. t. 6. R. 54.* vbi contra communem sententiam notat ex *Henriq. Less. &c.* probabile esse, quod post *Trident.* tantùm dirimas vsque ad gradum secundum inclusiuè, sicut cognatio spiritualis.

Secunda est cognatio spiritualis, quæ iure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi & Confirmationis, dirimitque matrimonium, (vt habetur *c. 1. de cognatione spirituali, in 6. ca. veniens* & constat ex *Trid. s. 24 c. 2. v. Bon. q. 3. p. 5. Sanch, l. 7. d. 34. Suar. 3. p. q. 67.*) inter baptizantem & baptizatum, & huius patrem & matrem; item inter susceptorem & susceptum, & huius patrem & matrem.

Tertia est cognatio consanguinitatis carnalis, quæ est vinculum personarum, ab eodem stipite proximo descendentium, dirimit-

dirimitque matrimonium vsque ad quartum gradum lineæ transuersæ inclusiuè. Et quidem quoad primum fortassis iure naturæ: quoad reliquos tres, solo iure Ecclesiastico. Vnde etiam Pontifex in his, ex iusta causa, dispensare potest. Gradus verò lineæ rectæ, probabile est. omnes iure naturæ esse prohibitos. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur sequentes regulæ.

Prima. In linea recta tam ascendentium, quàm descendentium, quod sunt personæ, tot sunt gradus, vnâ demptâ, scilicet stipite: v.g. pater & filius sunt consanguinei in primo gradu; nepos & auus in secundo, &c.

Secunda. In linea trāsuersa æquali, (quæ est inter personas à communi stipite æqualiter distantes) quot gradibus personæ singulæ à communi stipite distant, totidem distan inter se. Vnde frater & soror sunt in primo gradu lineæ transuersæ; patrueles & consobrini in secundo; filij eorundem in tertio.

Tertia. In linea transuersa inæquali, inter personas inæqualiter distantes à communi stipite, quot gradibus remotior persona distat à stipite, tot gradibus distant inter se. Vnde patruus & nepos, filius & soror patris, sunt consanguinei in secundo gradu, quæ omnia patent in adiuncto schemate. (NB.)

Dicitur V. *Crimen*: idque triplex. Primum est homicidium coniugis, ab altero coniuge, & alio tertio, siue physicè, v. g. gladio vel veneno; siue moraliter eo cōsilio vt imperior, perfectū, vt postea inter se matrimonū contrahant. Quòd si cædes tentata sit, sed non perfecta; vel perfecta, sed absque intentione matrimonij ineundi; vel cum intentione quidem ea, sed non significata exteriùs: vel non communi consilio, sed ab altero tantùm, non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim etsi vnus tantùm cædem perfecerit, altero ignaro, dummodo id fecerit intentione matrimonij, verè dirimit, Ita *Côn. Ledes. Sa. Sanch. l. 7. d. 78. nu. 13. & d. 79.*

Secundum est adulterium, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, viuente alterius coniuge, & vel matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem dant fidem de ineundo post mortem coniugis. Sed in hoc casu requiritur. vt promissio sit

accep

Signo. NB.

4 Abauus Abauia
3 Proauus Proauia
4 ProPatruus ProAmita
4 ProAuunculus ProMatertera
2 Auus Auia
3 Patruus Magnus Amita Magna
3 Auunculus Magnus Matertera Magna
1 PATER MATER
2 Patruus Amita
2 Auunculus Matertera
HYPOTHESIS
1 Frater
1 Soror
2 Frat: Filius Filia
2 Sor: Filius Filia
1 Filius Filia
3 Frat: Nepos Neptis
3 Sor: Nepos Neptis
2 Nepos Neptis
4 Fr: Pronepos Proneptis
4 Sor: Pronepos Proneptis
3 Pronepos Proneptis
4 Abnepos Abneptis

acceptata, & vterque ſciat alterum eſſe coniugatum: ſi enim vel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, ſi quod poſtea ineatur coniuge mortuâ. *Perez, Côn. d.* 31. *nu.* 57. & 16, *Sanch. l.* 7. *d.* 7. 9. *nu.* 12. *Fill. num.* 256. *v.* etiam *Bon. q.* 3. *p.* 6. *nu.* 8. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 198. excuſatque ignorantia quæuis, etiam facti. *Sanch. M. Leo in praxi p.* 2. *f.* 284. Sufficit autem ſi adulter dubitet, vtrum tempore adulterij & promiſſionis de matrimonio cum adultera, vixerit alter coniux: quia præſumitur vixiſſe, niſi mors probetur. *Nauar. Sanch. l.* 7. *de mat. d.* 70. *Bardi. d.* 6. *c.* 11. §. 8,

Tertium eſt raptus, per quem perſona cum violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel matrimonij ineundi causâ. *S. Tho. Moli. t.* 3. *d,* 105. Durat autem hoc impedimentum, ſecundùm *Trid.* quamdiu rapta eſt in poteſtate raptoris, etiamſi liberè conſenciat. Vnde libertati reſtitutam ducere poteſt. Probabile tamen eſt. Tridentini decreto tantùm comprehendi raptum, qui ſit causâ matrimonij. *Sanch. d.* 13, *v. Laym.*

Dicitur VI. *Diſparitas,*, cultûs, ſiue religionis: qui dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechumenum. Idque iure tantùm Eccleſiaſtico non ſcripto. *Bon. q.* 3. *p.* 7. ex *Côn. &c.* Inter baptizatos vero non dirimit, etſi impediat. Matrimonia verò cum hereticis etſi illicita, ſunt tamen valida. *v. ſuprà l.* 2. *t.* 1. *ca.* 4. *dub.* 3.

Dicitur VII. *Vis.* ſiue violentia, & grauis metus iniuſtè incuſſus, ad matrimonium extorquendum; irritatque in vtroque foro. Et quidem iure naturæ, ſi à contrahente; poſitiuo autem, ſi à tertio ſit incuſſus.

Addo *grauis,* qualis ſcilicet cadit in virum conſtantem, v. g. mortis, perpetui carceris, amiſſionis bonorum, iniuſtæ excommunicationis, enormis indignationis patris valdè auſteri. Quando verò metus eſt leuis, contractus cenſetur ſpontaneus; idquè ad cauendas lites, etiam in matrimonialibus, vt Sacramento conſulatur. *Rebel. Sāch. Pont. &c. cōmuniter* cū *Diā. p,* 3. *t.* 4. *R.* 230. & *t.* 5. *R.* 117. quamuis *Nau. Gabr.* & *Nauar.* id negent, ſi metus ita extorſerit conſenſum, vt abſque eo non fuiſſet. Addidi 2. *iniuſtè;* quia ſi iuſtè ſit incuſſus, valet matrimonium: talis

eum

enim non tam infertur ab alio, quàm ab ipsomet, qui causam dedit; vt si v. g. deprehenso in crimine cum filia mineris accusatione, nisi illã ducat, Addidi 3. *ad extorquẽdũ* :qui matrimoniũ ex metu etiã grauissimo, vndecũque &quandocũq; incusso, dummodò non ad matrimonium extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur metu, quàm eligitur medium euadendi periculum: & matrimonium & simpliciter voluntarium. Vnde resoluitur valere matrimoniũin sequentibus casibus. *v*, Bon. *q*, 3. *p*. 8.

I. Si concubinarius metu gehennæ vel mortis, in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina. *Bon. l, c.*

II. Si quis à medico persuasus, non diu se victurum, nisi ductâ vxore, eam ducat. *Bon, l, c. n.* 19.

III. Si in carcerem coniectus, spe euadendi, contrahat cum filia lictoris *Sanch. l,* 4. *d,* 12. *num.* 10, *Côn, d,* 28, *dub,* 1, *ca.* 3.

IV. Si ad mortem damnatus, vt euadat, ducat meretricem, aut aliam. *Côn, num.* 10. *Fill, c.* 4. *q.* 1,

V, Si Princeps obsessus offerat filiam in matrimonium obsidenti, vt liberetur obsidione. *Ibid,*

VI. Si raptor vel deflorator virginis, metu mortis offerat se iudici ad eam ducendam, *Bon. nu,* 22, ex *Regin. Henriq. &c,*

VII. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, aliàs illi mederi nolentis. *Reb, Sanch. d,* 12. *Côn. Fill. n.* 103. *&c.* etsi alij quidam negent.

VIII. Etsi metus grauis incussus fuerit tantùm ad contrahendum matrimonium in genere, contractum tamen nullum esse docet *Sanch, Salas, Palaus, Pontius, &c.* cum *Dia, p.* 3. *t.* 4. *R.* 33. contra *Azor. & alios* 4.

IX. Quando matrimonium ex graui metu contractum fuit non teneri (in foro conscientiæ) per se loquendo, illud perficere, posseque altero inuito resilire, etiam eum. qui liber à metu fuit etiamsi ab ipso, seu eius culpâ illatus fuerit, docet *Sanch. Villal. Hurt. & Ochag.* cum *Dian. p.* 3, *t.* 4. *R,* 229. & *p.* 9. *t.* 8, *R* 27. contra *Côn. & Pont,*

Dicitur VIII. *Ordo,* scilicet sacer, siue Maior, quem qui non

non coactus suscepit, inualide matrimonium contrahit, vt v. supra *de Sacramento Ordinis,* & hic *impedimento tertio.*

Dicitur, IX. *Ligamen,* propter quod, quamdiu quis ligatus est coniugi adhuc viuenti, inualidé contrahit cũ alio: quanquam licitè, & sine peccato, si moraliter sit certus de morte coniugis: qui si postea compareat, tenetur ad eundem redire, dimisso posteriore *v, Bon. p,* 10.

Dicitur X. *Honestas.* hoc est, iustitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius, cum qua contraxit sponsalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum & iure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimonium inter sponsum & consanguineos sponsæ, vsque ad 4. gradum, oriturque ex sponsalibus quibuscunque, etiam inualidis. (præterquam ex defectu consensûs) iure verò nouo Tridentini, non oritur, si sponsalia sint inualida; &irritat tantùm vsque ad primum gradum, si ex sponsalibus; ad quartum verò, si ex matrimonio rato sequatur. *v. Bon, p,* 11. *Sanch. l,* 7. *d.* 68, *Fill, t.* 10. *p.* 2, *ca.* 6. Notat etiam *Dian.* non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis, *p.* 3. *t.* 4. *R.* 222 ex *Pont.* & *alij* 3, contra *Sanch.* vti neque ex conditionatis, donec conditio sit impleta, *p.* 9. *t.* 6 *R.* 25, ex *Opatou.* Oriri tamen ex matrimonio inualido, nisi sit tale ob defectum consensûs. *p.* 9, *t.* 6. *R.* 50. ex declaratione Pij V. atque adeo etiam clandestino *Ibid. R.* 53. ex *Pontio, Palao Hurt. perez. &c.* contra *Sanch. & Prap..*

Dicitur XI. *Ætas:* quia ad valorem matrimonij, iure Ecclesiastico requiritur annus 14. viri & 12. fœmine completus: nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est, adsit & doli capacitas, & potentia ad copulam, de quibus iudicare prudentum est *Laym. ca.* 12, *num.* 1. *cap,* De illis, *&c. vlt. eodem tit,*

Dicitur XII. *Affines.* Est autem affinitas, propinquitas personarum, nata ex copula carnali. siue illicita. Vtraque, iure saltem Ecclesiastico, dirimit matrimonium: illa vsque ad 4. gradum inclusiue; hæc vero iure nouo, vsque ad secundum tantùm. Et quidem si antecedat matrimonium: nam si superueniat, v. g. si Titius cognoscat vxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is, qui peccauit, non possit petere debitum, sed tan-

tantùm reddere. Porrò gradus & lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in consanguinitate, ita vt qui est vxoris consanguineus in primo gradu, siue rectæ uel transuersæ lineæ rectæ vel transuersæ. Denique omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per *Concilium Lateranense*, *v. Laym. & Bon*, *p*, 12. Vnde resolues.

I. Is qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ, cum neutra potest validè contrahere, citra dispensationem; imò nec cum earum consobrina, vel matertera.

II. Potest quis ducere affinem fratris sui, etiam in primo gradu, v. g. duo fratres possũt ducere duas sorores; imò pater & filius possunt ducere matrem & filiam. *Laym. Bon. l. c.*

III. Titius potest successiuè ducere Titiam & Bertam, quæ fuerunt vxores Caij & Semptonij fratrum.

IV. Titius, qui duxerat sororem Caij, potest post mortem Caij, eiusque sororis, ducere Bertam vxorem Caij.

Dicitur XIII. *Si clandestinus*: quia *Trid.* irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter, quàm coram, Parocho vel alio Sacerdote, de ipsius vel ordinarij licentia, & duobus minimùm testibus: vultque grauiter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint. *Vnde resolues.*

I. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam iurisdictionem in contrahentes, vt pote qui domicilium & habitationem habeant in eius Parochia: item Episcopus, vel eius Vicarius in sua diœcesi, vti & Paparitem Capitulum sede vacante; Cardinales in Ecclesiis sui tituli: legati in sua prouincia. Sufficit etiam excommunicatus, aut non sacerdos. Nec requiritur, vt à parte rei verè sit Parochus, sed sufficit, si habeat titulum saltem coloratum, ita vt communi errore habeatur Parochus, nec sit intrusus absque omni titulo. *v. Bonac. q.* 2. *p.* 8.

II. Parochus, vel quiuis habens jurisdictionem ordinariam, potest alium sibi substituere, non tamen nisi Sacerdotem.

III. Cùm ad testes requisitos non addatur, debere esse omni exceptione maiores, sufficiunt etiam infames, fœminæ, pueri habentes vsum sufficientem rationis, parentes, domestici, ac serui.

IV. Si duo

IV. Si duo sint Parochi eiusdem Parochiæ, potest vteruis assumi. Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat; vel domum, quæ partim pertinet ad vnam Parochiam, partim ad alteram, potest alterutrum accersere; quia vterque est proprius Parochus. *Laym. Bon.* l. *c.*

V. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahẽtis illius in cuius Parochia matrimonium celebratur: sufficit tamen ad valorem, si alterutrius Pastor assistat, vt declarauit *Congregatio Cardinalium*, apud *Rebel.* & *Bon. q. p.* 8. etiam extra suam Parochiã, vel diœcesim; quia hic actus non est iurisdictionis contentiosæ. Non tamen licebit tunc nuptiis benedicere, sine alterius licentia *Sanch. l.* 3. *d*, 19.

VI. Is qui substituitur, debet habere expressam, vel saltem tacitam licentiam, ex ratihabitatione de præsenti: quia non sufficit ratihabitio de futuro, quia quis putet alterum postea ratum habiturum, *Sanch*, *t.* 35. *Regin. Cõn.* apud *Bon. l. c. n.* 11. licet ipse neget tacitam sufficere.

VII. Vagabundi possunt contrahere coram quolibet Parocho. (idque, vt *Laym. ca*, 4. *num*, 3. docet ex *Sanch.* etsi alteruter tantùm sit vagus.) Hic autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, vt monet *Trid*, an scilicet alibi sint coniuncti, &c. & deinde petere licentiam ab episcopo assistendi; sine qua licet validè assistat, grauiter tamen peccat. ita *Laym*, *t.* 4. *l.* 3 ex *Sanch. d.* 19. & *d.* 25. *nu*, 4.

VIII. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo absunt non possunt contrahere peregre coram Parocho loci: quia non est illorum verus. Aliud est de ijs, qui alicubi habitationem figunt, pro maiore parte anni, aut eò venerunt animo manendi, saltem maiore anni parte, licet postea contingat casu subito recedere; v, g, famuli, ancillæ, studiosi. *Bon. q.* 1. *p.* 8. *nu.* 1. *Sanch. l.* 3. *d*, 23. *nu*: 11. Ratio quia constrahunt ibi domicilium Parochiale; & Pastor illius loci, est proprius illorum.

IX. Parochus & testes sic debent esse præsentes, vt aduertere possint quid agatur, & de eo testari. Et quidem non est necesse. vt ipsi videant contrahentes, dummodò audiant verba contractus, si voces contrahentium nouerint. *Sanch. Fill. Pont.*

&

& alij 5, cum *Dia. p*, 8, *t*. 7. *R*. 68. contra *Barbos*. Nec refert, etiamsi per metum, vim, dolum aut iniuriam nolentes detineantur, vel etiam contradicant, ac resistant: aut licet prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint. *Bon. l. c.* ex *declar. Card.* *Con. Fill. Sanch. ll. cc. &c.*

X. Parochus tenetur vtrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimento, *Gutiôr. Sanch. Dia. p*. 3. *t*. 4. *R*. 294. sed de mutuo consensu, *Trid. sess*. 24. *c*. 1. Eius tamen omissio, quando de vtriusque libero consensu constat, venialis tantùm est. *Sanch. Con. Dian. l.c.* Similiter mortale non esse, etsi in tellecto consensu non dicat: *Ego vos coniungo in inomine Patris & Filij & Spir.* S. docet *Sanch. Con. Vill, Gutior. Dian. p*. 3. *t*. 4. *R*. 256. contra *Rebell, &c.*

Dicitur XIV. *Et impos*, quod impedimentum vocatur frigiditas, vel impotentia. Quæ si perpetua sit, & matrimonium antecedat irritat illud iure naturæ; vel omne, & respectu cuiuscunque, si sit absoluta; vel certum, tantùm si sit restricta, seu respectiua. Idque siue orta sit ab intrinseco, & vitio naturæ; siue ab extrinseco, operâ hominis vel diaboli; siue cognita alteri fuerit, siue non; siue sit ex parte vtriusque contrahentis, siue alterius tantùm. Ratio, quia matrimonium consistit in mutua traditione corporum, physicè aptorum ad generationem, siue in traditionem, siue in traditione potestatis corporis ad copulam coniugalem: hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cùm eam non habeat.

Portò impotentia in viro esse censetur, quando est Eunuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas fœminæ: in fœmina verò, quando vel seminare non potest, (si verum est, semen fœminatum requiri ad generationem) vel propter arctitudinem non potest virum pati, aut eius semen recipere.

Dixi I. *Si sit perpetua*: qualis est, quæ nullâ arte potest tolli. In dubio autem perpetuitatis, conceditur à iure triennium, & experiendum bonâ fide.

Dixi II. *Si antecedat*: nam si subsequatur matrimonium, non irritat illud, etsi vsum ita impediat, vt soli contractus, & oscula liceant, citra periculum pollutionis. Idque quando impotentia est

certa: nam si dubia sit, tam diu licet conari ad copulam, quamdiu probabilis est spes feminandi intra vas. *Laym. l*, 5. *t*, 10. *p*. 4. *ca*. 12. ex *Sanch. Nauar. Henriq.* Vnde resolues.

I, Inualidè contrahunt euirati, seu Eunuchi, quando carent vtroque teste: quia non emittunt verum semen aptum generationi. Nec refert, quòd instar senum sterilium satis faciant concupiscentiæ fœminæ; quia id non faciunt per copulam naturâ suâ aptam generationi, ob defectum seminis, quòd senes tamen emittunt. etsi semen senum per accidens non sit prolificum. *Laym. l.c. Bon. q* 3. *p*. 13. *&c.*

II. Valide contrahunt, 1. Steriles, quia etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam, atque adeò sunt capaces omnis iuris & obligationis matrimonij; & susceptio prolis licèt sit præcipuus, non tamen vnicus, nec immediatus finis matrimonij. *Bon. q*. 3, *p*. 13. ex *Henriq. Con. Fill. &c.* Eadem est ratio de ijs, quæ non edunt fœtum, nisi mortuum, vel non nisi cum periculo vitæ. *Bonat. &c. ll. cc.* 2. Hermaphroditi: quia verè sunt potentes ad vsum matrimonij. Et quidem si alter sexus emineat, secundùm illum tantùm valebit: si vterque sit par, optio illis datur, vt vtrolibet vtantur, ita tamen vt quem semel elegerint, semper retineant. *Sanch. l*. 10, *d*. 106. *Bon. l. c.* ex *Henriq. Sanch. Con. Fill. &c.* Is qui paulò pòst est moriturus; quia in eo manet potentia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur.. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, vt concubinas ducant. *Laym, l. c*, ex *Sanch. d*. 105. *nu*. 3. *Couar. &c*,

III. Impuberes, si vtantur ratione, non iure naturæ, sed Ecclesiastico tantùm, inualidè contrahunt; quia impotentia illorum est tantum temporalis, v. suprà *hoc dub. imped.* 3.

Quæres. Quid censendum de matrimoniis, quæ contrahuntur in partibus hæreticis?

Resp. Circa ea *Congregatio Cardinalium* resoluit sequentia. 1. Vbi hoc decretum Concilij nondum publicatum est in Parochia, v. g. in Saxonia & anglia, valere matrimonium contractum absque forma præscripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur,

mitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilij fuit obseruatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, v. g. in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam seruare. Vnde consequenter ipsorum matrimonia absque forma Concilij, quamuis coram Ministro hæretico, vel Magistratu contracta, videntur esse nulla. *Laym.* tamen *l.* 5. *t*, 10.. *p*. 2. *ca*, 4 putat eam non esse mentem summorum Pontificum, propter grauissima incommoda inde subsecutura. 3. Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit obseruatum proprio Parocho, & Episcopo careat, nullusque istic sic qui vices Episcopi vel Parochi suppleat, matrimonium valere absque præsentia Parochi; seruata tamen, in quibus potest, formâ Concilij, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus & Episcopus metu hæreticorum lateat, ita vt verè ignoretur vbi sit, vel eorum metu absit à diœcesi, & ad neutrum sit tutus accessus.

Dicitur XV. *Raptàue sit*. de quo v suprá *impedimento criminis*.

DVBIVM III.

Quomodo matrimonium inualidum sit reualidandum?

Resp. I, Si fuit inualidum propter consensum fictum, vel metu extortum, siue ex vna, siue ex vtraque parte, potest reualidari per quodcunque signum veri & noui consensûs: quia si altera tantùm pars fictè cōtraxit, consensus vni9 partis habitualiter permansit; ergo accedente alterius consensu reualidatur. *Sanch. l.* 2. *d*. 32, *nu*, 9, *Côn.d*, 24, *dub*. 10, *nu*, 89, *Nauar. Fill, Bon*, &c. Vnde resolues.

I. Si metus vel defectus consensûs fuerit alterius tantùm partis, curandum est, vt ea saltem nouum & liberum consensum eliciat, & externis signis prodat: alteri autem parti non opus est declarari, præstari nouum consensum ad valorem matrimonij: *Sanch, l. c, nu*, 10, *Côn, Bon. p*, 9. *v*, *Maratium, d*, 7, *s* 15, *nu*, 4,

II. Si vterque fictè, vel coactè consenserit, necesse est, vt vterque

consensum renouet, & verbis exprimat. Quia cum vtriusque consensus planè nullus fuerit, æquè necesse est renouare, & declarare, ac si factum nunquam fuisset. *Maratium. l. c, n*, 3.

Resp. II. Si inualidum fuit propter impedimentum consanguinitatis, v. g. vel aliud simile occultum dirimens, tunc eo per dispensationem, vel aliter sublato, atque ita personis ad contrahendum habilitatis, requiritur nouus vtriusque consensus, signo externo expressus: & quidem, vt probabilius docet *Sanch. l*. 2, *d*. 30. absolutus, & independens ab antiquo. Ratio, quia neutrius consensus antiquus fuit legitimus, cùm non caderet in legitimam materiam. *Vnde resolues.*

I. Si in tali casu altera pars sit ignara impedimenti, vel dubitetur an sciat, illa suauiter inducenda est ad nouum consensum absolutè præstandum, dicendo v. g. *Si mihi non nupsisses, nonne modo nuberes?* vel *Angor scrupulis de matrimonij nostri valore, ideoq; renouemus consensum*, Quod si fiat, sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet *Quintan. in append. t*. 7. *d. vlt*. Quod si autem periculum sit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & scandala, grauesque molestiæ timeantur, licebit vti sententiâ, contrariâ, quæ docet sufficere, vt sola pars impedimenti conscia consensum renouet, & alteri declaret. *Sanch. lib*. 2. *d*. 26. & *lib*. 8, *d*. 34. *num*, 61. *Less. lib*. 2, *cap*. 17. *Côn. d*. 24. *dub*. 10. & *Fill. nu*. 29. &c, *Dia*, *p*, 4. *t*. 4, *R*. 49.

Resp. III. Vt matrimonium inualidum, quod coram testibus & Parocho est celebratum, reualidetur, non opus est denuò coram Parocho & testibus iniri, si impedimentum sit occultum: secùs si sit notum: quia prius matrimonium præsumptione Ecclesiæ, censetur validum, non autem posterius. *Nau. Sanch. lib*. 2. *d*. 37. *Côn. d*. 24. *dub*. 4. *Regin. lib*. 31, *num*. 183. *Fill. num*. 93.

DVBIVM. IV

A quo, & ob quam causam. possit dispensari in impedimentis matrimonij?

Resp. I. Papa non potest dispensare in impedimentis iure naturæ

naturæ, vel diuino dirimentibus, niſi ex ſpeciali conceſſione: in iis verò. quæ iure Eccleſiaſtico dirimunt, poteſt. Ratio prioris, quia inferior non diſpenſat in lege naturæ. Additi, *niſi ex ſpeciali* quia ſic Pontifex(non tamen Epiſcopus) poteſt matrimonium ratum diſſoluere, ex iuſta cauſa. *Sanch. Leſſ. Præp. q.* 5. *d.* 8. *Dian. p.* 8. *t.* 1. *R.* 52. & 93. Ratio poſterioris, quia Pontifex talia impedimenta inducit; ergo etiam poteſt tollere, & quidem ſolus. *Vnde reſolues.*

1, Epiſcopus in impedimentis dirimentibus matrimonium iam contractum, non poteſt ordinario iure diſpenſare, niſi ex tacita confeſſione in caſu neceſſitatis, quando ſequentia concurrunt. 1. Vt defectus ſit diſpenſabilis. 2. Vt ſit occultus, id eſt, non ſit notorius, ſeu diuulgatus. 3. Vt ex altera parte ſaltem, matrimonium bonâ fide ſit contractũ. 4 Vt non ſit facilis acceſſus ad Papam. Ita comm. *Sanch. Con. Mart. Perez d.* 4. *ſ.* 7. Quando autem contractum eſt ex diſpenſatione ſubreptitia, non poteſt Epiſcopus ſuâ diſpenſatione priorem confirmare. *Dian. p,* 9. *t.* 7. *R.* 40. ex *Præp. Perez, &c.* In impedimentis vero dirimentibus matrimonij non dum contracti, videtur nunquam poſſe: imò nec legatus à latere, niſi ex ſpeciali facultate. *Laym: lib.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *ca.* 6. & *lib.* 1. *tr.* 4. *ca.* 22. *Bonac. q.* 3. *p.* 15. *&c.* contra quos *Dian. p* 8. *t.* 3. *R.* 80. cum *Præp, Villalob. & Eſcob, de leg. ex.* 14 *ca.* 4. putat, Epiſcopum id poſſe aliquando in caſu raro; ex caſu maximè vrgente; ſi omnibus tentatis iudicetur neceſſarium eſſe ad vitandã grauẽ infamiã, vel graue ſcandalum, cui aliter occurri non poſſet; idque ex tacitâ Papæ licentia.

Reſp. II. impedimentis non dirimentibus; poſſunt Epiſcopi diſpenſare vniuerſaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa; quæ iure naturali & diuino impediunt, vt votum caſtitatis abſolutũ, & perfectũ (*Bonac. q.* 3. *p.* 15. ex *Nauar, Sach. &c.*) & ſponſalia priora, vt habet *Tanner. d.* 0. *q.* 4. *dub.* 2, *num* 30. ex *Sanch l,* 7. *d,* 7. *num.* 9. Idem habet *Fill. t.* 10. *p.* 2. *ca.* 10. *num.* 306. *Laym. l,* 5. *ca.* 10. *p.* 4. *ca.* 15. *num* 2. ſub finem. Similiter Epiſcopus poteſt diſpenſare in impedimentis, que matrimonio ſuperueniunt, & impediunt petitionem debiti, v. g. cognationis ſpiritualis; vel affinitas, *Bonac. l. c.* ex *Sanch, l.* 8. *d,* 12. *num.* 16.

Fill l. c. vbi excipit inceſtum commiſſum (matrimonio conſummato,) cum conſanguineis vxoris, in ijs qui non ſunt iuuenes.

Reſp. III. Poſſunt etiam Confeſſarij regulariter approbati de licentia tamen ſuorum Prouincialium diſpenſare ad petendum debitum coniugale; propter cognitionem conſanguinei coniugis in ſecundo gradu, vt *Rodriq. q. regularium tom.* 1. *q.* 63. *a.* 1. nullo modo tamen in impedimento ipſo *vid. Mart. Perez. d.* 44. *ſ.* 7. *num.* 13. Dixi *Prouincialium*: quia quod *Molfeſ, Leon. &c;* volunt, Confeſſarios Societatis IEsv habere omnes hanc facultatem immediatè à P. Generali- id refutat *Dian. p.* 3, *t.* 2. *R.* 14.

Reſp. IV. Vt licitè diſpenſetur in impedimentis dirimentibus, requiritur iuſta cauſa: qualis ſecundum *Fill. cap.* 8. eſt v,g. Extinctio magnæ litis, vel odij inter agnatos. 2. Ablatio ſcandali 3. Inæqualitas matrimonij, niſi conſanguineis vel affinibus nubatur. Defectus dotis competentis. 5. Conſeruatio facultatum in eadem cognatione. 6, Merita petentis diſpenſationem; Plures *vid,* apud *Sanch. d.* 19. *Con. d.* 33. *Hurt.* 26. *Mart. Perez. d.* 44. *ſ.* 5. vbi notat 1. Quantò gradus conſanguinitatis vel affinitatis eſt propinquior, tantò requiri cauſam grauiorem. 2: Sæpè plures aggregatas cauſas ſufficere; quarum ſingulæ non ſufficerent. *vid.* etiam *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 93.

Reſp. V. Si quis dubitet an habeat impedimentum dirimens, v. g. contrahendi matrimonium cum certa perſona; & adhibitâ diligentiâ ſufficienti non poſſit intelligere veritatem probabile eſt poſſe cum ea contrahere ſine diſpenſatione, (niſi tamen præſumptio aliqua ſtet pro impedimento) quia poſſeſſio ſtat pro libertate contrahendi. *Sanch. Sancius, Franc, Lugo, Bardi d.* 6. *c.* 11. *p.* 7. § 11. contra *Laym & Palaum.*

LIBER VII

De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

CAPVT I.

De Censuris in genere.

DVBIVM I.

Quid Censura Ecclesiastica?

RESP. Est pœna spiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci, per potentiam Ecclesiasticam aufertur vsus quorundam bonorum spiritualium. *Laym: l.* 1. *t.* 5. *p,* 1. *c.* 1. Vnde resolues.

I. Per cẽsuram non priuatur homo bonis merè internis, v. g. charactere, potestate ordinis nec bonis propriis, ac priuatis, v. g. fide charitate gratia, &c. sed quibusdam externis & publicis, siue actionibus, quæ habent spiritualem aliquem effectum, vel commodum, vt sunt sacrificium, officium diuinum, beneficium, administratio & susceptio sacramentorum, indulgentia, publica Ecclesiæ suffragia: quia hæc & non illa, supsunt dispositioni Ecclesiæ. Vnde si interdum priuetur bona aliquo temporali, v. g. conuictu humano per excommunicationem, id tantum fit secundario.

II. Exilium, carcer, seruitus, priuatio beneficij, nisi adiunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum, non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

III. Nec degradatio, vel depositio est censura; quia etsi sit pœna spiritualis, nõ tamẽ medicinalis, sed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum potest infligi.

IV. Nec cessatio à diuinis: quia non imponitur per modum medicinæ, ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam iniuriam Ecclesiæ factam.

V. Nec irregularitas, siue sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis, sed tantùm impedimentum Canonicum; siue sit ex delicto, quia hæc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed punitiuæ, & ex se perpetuæ. Vnde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem. *Bon. d.* 1. *q.* 1. *p.* 1

VI. Quando in Iubilæis, vel priuilegiis, datur potestas absoluendi à censuris, non comprehenditur irregularitas, nisi expressè addatur.

DVBIVM II.

Quotuplex censura?

Resp. Diuiditur 1. Essentialiter in Excommunicationem, Suspensionem, & Interdictum. 2. Accidentaliter in eam, quæ est à iure, & fertur per Canones, constitutiones, vel statuta Ecclesiastica, stabili ac permanente lege: & eam, quæ est ab homine, quæ scilicet fertur à iudice, vel prælato, per modum mandati, vel sententiæ iudiciariæ. Estque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut certas personas; vel generalis, quæ nullâ singularis facti aut personæ determinatione fertur. 3. in eam, quæ est sententiæ latæ, quã scilicet ius, aut Iudex statuit ipso facto (quo quis v. g. contra legem facit) sine alia sententia incurrendam: & eam, quæ est ferendæ, quam ius, aut iudex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi, Pro quibus dignoscendis, consideranda sunt verba, quibus censura fertur: quæ si includant alterius actionem, seu ministerium, significant censuram esse sententiæ ferendæ: latæ verò si non includant, Si verò ambigua sint, teneri potest *regula* 49. *iuris in* 6. quod in dubio circa pœnas, benignior interpretatio sit facienda. *Vnde, resolues.*

I. Est censura latæ sententiæ, 1 Si verba sint præteriti aut præsentis temporis, v, g, excommunicauimus, excommunicatus est vel fuit, excommunico, suspenduntur, interdicuntur vos luma

ſimus aut iubemus eſſe excommunicatum, ſuſpenſum, &c. 2. Si addatur particula, *ipſo iure, ipſo facto*. vel, *ſine alia ſententia*. 3. Si verba ſint imperatiui modi, v. g. incidat in excommunicationem, maneat interdictus, &c. Ratio, quia hæc omnia nullius actionem interponunt.

II. Sententiæ ferendæ eſt ſaltem vt plurimum, 1. Si verba ſint futuri temporis, v. g, excommunicabitur, ſuſpendetur. 2. Si dicatur, excommunicetur, ſuſpendatur, volumus excommunicari. 3. Si verba ſint minatoria, v. g. ſub pœna excommunicationis, ſub interminatione anathematis, &c. niſi tamen ex adiunctis aliud colligatur.

DVBIVM. III.

Qui poſſint ferre cenſuram. & in quos?

Reſp. I. Cenſuram ferre poteſt omnis, ac ſolus ſuperior Eccleſiaſticus, habens in foro externo, ſeu contentioſo, iuriſdictionem, ſiue ordinariam, ſiue delegatam.

Porrò ordinariam, quæ eſt ratione officij, vel alterius iuris, poteſtque delegari Clerico, Clericatus priuilegiis gaudenti (vt *Bon.* d. 1. *q.* 1, *p*, 2, *Laym l.* 1. *t.* 5. *p*, 1, *ca*, 3. *num.* 1 ex C. *Cum Eccleſiarum S. Thom. &c.* docent,) habet 1, Papa reſpectu totius Eccleſiæ. 2, Patriarchæ, ArchiEpiſcopi, Epiſcopi eorumque Vicarij Generales, 3. Generales, Prouinciales, & ſuperiores, locales religionum, reſpectu ſuorum ſubditorũ. 4. Cõgregationes religionũ, Cõcilia prouincialia Epiſcoporũ. Capitula prouincialia quorundam religioſorum. & denique 5. Quidam alij ex conceſſione, vt multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani.

Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente: cuius morte exſpirat: nec delegatus poteſt alteri delegare, niſi habeat ſpecialem huius commiſſionem, vt ſi ſit delegatus Papæ. *Vnde reſolues.*

I. Non poſſunt poteſtate ordinariâ ferre cenſuram 1. Parochi. 2. Laici: quia non ſunt capaces iuriſdictionis Eccleſiaſticæ; vti & religioſi profeſſi non habentes primam tonſuram. 3. Fœminæ, licet ſint Prioriſſæ, vel abbatiſſæ: quia non ſunt capaces juriſdictionis, ſeu poteſtatis clauium. Quando verò in iure dicitur poſſe ſubiectos ſibi Clericos ſuſpẽdere ab officio, vel bene-

ficio,

ficio, ſuſpenſio non accipitur propriè pro cenſurâ, cuius violator irregularitatem incurrit, ſed latè & impropriè, pro præcepto, quo Abbatiſſa Clerico ſibi quodammodo ſubiecto prohibet celebrationem, donec ſatisfecerit, ſubtrahens ei reditus interea. *v. Bon l. c. Laym. l.* 1. *t.* 5, *p.* 1. *c.* 3. *nu.* 3.

Reſp. II, In omnes, & ſolos ſubditos alicui ſuperiori Eccleſiaſtico, poteſt ferri cenſura; quia ſubiectio & iuriſdicto ſunt correlatiua. *Laym. l c. ca.* 3. Vnde reſolues.

I, Non baptizati non incurrunt cenſuras, licèt ſint catechumeni: nec mortui: quia non ſubſunt juriſdictioni Eccleſiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari; non enim de nouo ligantur, ſed excommunicatio prior tantum declaratur, ac viuis prohibetur, ne cum ijs agant, orando pro illis, ſepeliendo, &c. Similiter dicuntur abſolui ab excommunicatione, quando ſepultura & orationes publicæ pro illis permittuntur, *Laym. l. c.*

II. Aduenæ & peregrini breui tempore alicubi commorantes, non ligantur cenſuris locorum, generali ſententiâ aut ſtatuto decretis: quia non ſunt ſubditi *Laym. l c. nu.* 5.

III. Etſi ſubditi extra ſuam diœceſin, (vel in loco diœceſis exempto) deliquentes contra legem ſui Epiſcopi, non incurrant cenſuram, ſuperior tamen ſaltem regularis, poteſt ſuos ſubditos, vbicunque exiſtant, per particularẽ ſententiam cenſuris innodare *v: Laym. l. c.*

IV. Hæretici, Apoſtatæ, &Schiſmatici, poſſunt affici cenſuris: quia per baptiſmum ſunt ſubiecti Eccleſiæ. *v. Laym. l. c.*

V. Solus Papa non poteſt incurrere cenſuram; quia nulli eſt ſubiectus. B*on. l. c.*

DVBIVM IV.

Ob quam cauſam poſſit ferri cenſura?

Reſp. Ob ſolum peccatum externum, cenſuræ proportionatum, & coniunctum cum contumacia. Et quidem interdictio locali poteſt eſſe alienum, v. g. Prælati, vel communitatis, (non tamen hominis priuati) alias requiritur proprium. *Bon p.* 3. Vnde reſolues.

I. Non

I. Non possunt censurari infantes, vel amentes, quia non peccant. *Bon. d. 1. q. 1. p. 4. Laym. c. 4. num.* 3. ex S. *Thom. Suar. &c.*

II. Etsi ob peccatum veniale interdum fieri possit leuis suspensio, vel leue interdictum; excommunicatio tamen maior, suspensio grauis, & interdictum personale speciale, (quicquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem: quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Imò cùm sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quouis mortali, sed quibusdam tantùm, ne censuræ contemnantur, vt monet *Trid.*

III. Actus peccati, ob quem censura fertur, debet esse mortalis, non tantùm quoad actum internum, sed etiam quoad substantia operis externi. Hinc non excommunicatur leuiter percutiens Clericum, etsi intentionem mortalem habuisset: vti nec, qui interius tantùm est lapsus in hæresin, quam exterius non significauit; quia Ecclesia tantùm iudicat de externis. *Bon. l. c.*

IV. Actus peccati in suo genere debet esset perfectus, & consummatus, nisi expresè aliud sonent verba legis: quia pœnæ & odia sunt restringenda Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit fauens, mandus, consulens, iuuans, nec vulnerans lethaliter, nisi mors sequatur. Item quando excommunicatur mandans, consulens, &c. vel ferens suffragium pro indigno, subintellige efficaciter, seu effectu secuto: quia sine eo mandatum, consilium, & suffragium, non est completum, & perfectum in genere homicidij, furti. &c. Alij tamen attendendum esse putant, vtrum in mandantes, cōsulentes, &c. principaliter, & per se feratur excommunicatio, an verò accessoriè tantùm: & dicunt priore casu esse excommunicatus etsi non sequatur effectus; non item in posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior. *Bon. l. c.*

V. Quicquid excusat à peccato mortali, excusat etiam à graui censura; v.g. materiæ paruitas, impotentia legem implendi, defectus aduertentiæ & deliberationis, ignorantia inuincibilis, siue ea sit facti, vt v.g. si nescias, quem percutis esse Clericum; siue iuris, vt si scias esse Clericum, teque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussionem illam sub excommunicatione prohibitam esse. *R*atio, quia non es contumax.

Dixi

Dixi, *inuincibilis*: quia ignorantia culpabilis & crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v.g. qui hoc fecerit scienter, consultò, qui præsumpserit ausu temerario violare, (quæ verba, vtpote in re odiosâ, accipienda sunt stricte) talis autem non potest dici temeratie præsumere, nisi ignorantia esset affectata, formalem dolum includens. *Escob. t. 4. c. 6. num.* 37. *Sanch. de matr. t. 3. l. 9. d. 32. n.* 31.

VI. Non incurritur censura, ob peccatum soli naturali, vel diuino iuri repugnans, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetur. Item, nec ob peccatum merè præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum, ratione scandali, vel restitutionis non factæ. vel perseuerantiæ in peccato post monitionem; quia abest contumacia. Nec refert, quòd quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine peccato (modò iusta causa subsit) possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, altari, communione, &c. vt subinde fit in religionibus: & in iure etiam vocatur excommunicatio, vel suspensio, sed latè, quia non est censura propriè dicta, cuius violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantùm pœna. *Fill. t.* 11. *c.* 6. *num.* 182.

VII. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex graui metu, licet quandoque non excusetur à graui culpâ; quia non censetur contumax. *Lay. l. 1. t. 5. p. 1. ca. 5. num. 9. Bonac. d. 1. q. 2. p. 3. nu.* 2 ex *Suar. Con. &c.*

VIII. Censura inualida est ex triplici capite.

Primò, ob defectum ferentis, si scilicet careat iurisdictione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem, de qua *v. Laym.*

Secundò, si substantialis ordo judicij prætereatur, vt si reus non citetur, nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio, qui non est contumax, qui ante non fuit monitus de præcepto, & pœnâ annexâ. Quod tamen intellige de censura ab homine lata sententiam particularem: quia quæ fertur à iure, vel per sententiam generalem, vel etiam specialem, respectu tamen actûs futuri, non eget alia monitione, cum lex aut sententia seipsâ satis moneat. Idem est de sententia non illatiua censuræ, sed declaratoria tantum quia absque alia monitione declarari potest censura

incursa, quando crimen; cui est annexa, commissum esse euidenter constant, Porrò vt censura sit licita, requiritur 1. vt dicta monitio sit Canonica, id est, trina iuxta Canones & si aliquando ex iusta causa sufficiat vna tribus æquiualens, v. g. moneo te semel pro tribus vicibus. 2. vt ex scripto recitetur 3. vt causa censuræ exprimatur. 4. vt reo petenti exemplum scripturæ, intra mensem tradatur; alioqui Iudex ipse suspenditur a diuinis officiis. *Fill, t.* 11. *ca.* 4,

Tertio, ob defectum iustæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter, 1. Si nec à parte rei, nec secundum allegationes fori externi, subsistat. 2. Si à parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad iudicium: quia reus de eo non confitetur, nec legitimè de eo conuincitur. 3. Si à parte rei non subsistat. crimen, etsi iuridicè probetur, ideoque titulum seu causam præsumptam habeat Iudex.. In quo casu etsi sententia à parte rei sit iniusta, ideoque probabilius censura non liget in foro conscientiæ, in foro tamen externo seruari debet, propter scandalum. *v. Laym. p.*1. *c.* 6.

DVBIVM. V.

Qui possint absoluere â censuris?

Resp. I. A censura latâ per sententiam particularem, ordinariè is tantùm potest absoluere, qui eam tulit, vel eius superior, vel successor, vel delegatus. Ad ea quæ lata est a iure communi, vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reseruata, potest absoluere quiuis, qui censuratum potest absoluere a mortalibus: si verò sit reseruata, ordinariè, & per se, potest tantùm relaxari ab authore legis, vel eius successore, vel delegato.

Dixi I. *Ordinariè*: quia in articulo mortis quiuis Sacerdos absoluere potest a quauis censura.

Dixi II. *Per se*: quia per accidens, & ex priuilegio, possunt etiam alij, *Laym, l.* 1. *t.* 5. *p,* 1. *ca.* 7

Resp. II. Episcopi, secundùm *Trid. sess.* 24. *ca.* 6. possunt
1 absoluere in foro conscientiæ per se, vel Vicarium, ab omnibus censuris occultis, etiam in Bulla Cœnæ Papæ reseruatis excepta hæresi, à quâ per se ipsos tantum absoluere possunt, (quantum

tum est ex vi huius decreti.) Dicitur autem censura occulta, quæ contracta est ob delictum non obiectum, nec ad forum contentiosũ deductũ, aut si deductũ fuit, a quo reus ob defectũ probationis fuit absolutꝰ, *Bon.d,* 1. *q.* 3. *p.* 1. *nu.* 15. & *p.* 2. *num.* 1. ex. *declar. Cardin,* &c. 2. Possunt etiam sæpè absoluere à censura Papæ reseruatâ, propter impedimentum eius qui incurrit, vel quando propter senium, morbum, sexum, pauperiem, Pontifex non potest adiri. *Bon. l. c.* ex *Nauar. Sanch. Auila,* Con, &c.

Resp. III. Multi religiosi, præsertim Mendicantes, possũt ex suis priuilegiis, (in foro tamen interno tantùm) a variis censuris absoluere. *v. Dian. p.* 9. *t.* 4. *R,* 63. Quare a superioribus suis illa priuilegia petant, cum ad confessiones audiendas exponentur, & circa ea sequentes regulas sequatur.

Prima. Qui habet potestatem absoluendi à censuris reseruatis Episcopo, non potest vi illius absoluere à reseruatis Papæ.

Secunda. Qui habet potestatem absoluendi à reseruatis Papæ, non censetur posse absoluere a censuris Bullæ Cœnæ: eò quòd hæ censeantur maiores, nec comprehendi in concessione generali. *Dian. p.* 5. *t* 12. *R.* 34. ex *Suar.* &c. contra *Bossium.*

Tertia qui habet potestatem absoluendi à censuris Bullæ Cœnæ, habet etiam a quibusuis Papalibus & Episcopalibus a iure latis, etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresin, de qua alij probabilius affirmant, præsertim pro regionibus septentrionalibus, pro quibus alioqui concessio magnam partem esset inutilis.

Quarta, possunt Regulares per sua priuilegia, sicut ab aliis censuris Papæ reseruatis, ita etiam absoluere duello certantes (idẽ dic de similibus casibꝰ) post constitutionẽ *Clementis VIII.* sicuti poterant ante eam, præterquam in Italia extra Vrbem: idque ex declaratione ipsiusmet *Clementis* apud *Comitolum l.* 6. *mor. Regin. l,* 21. *nu.* 83. *Fill. tom.* 1. *t.* 15. *ca.* 5. *Laym. l.* 3. *c,* 3. *p.* 3. *ca.* 5.

Resp. IV. Ampla etiam solet dari potestas à censuris absoluendi in Iubilæis: in quibus diligenter considerandum, quid quantum,

quantum & quomodo concedatur. Si enim detur potestas absoluendi à casibus reseruatis Papæ, etiam conceditur potestas absoluendi à censuris Papæ reseruatis: quia is non solet reseruare casus., nisi ratione censuræ adiunctæ. Porrò absolutio data confitenti bonâ fide in Iubilæo, cum intentione lucrandi illud, etsi postea vel suâ negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucretur, est valida, tollitque censuram. Secùs si ab initio Indulgentias lucrari noluerit: eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, & tam peccata reseruata, quàm censuram de nouo debere tolli ab eo, qui potest extra Iubilæum.

DVBIVM VI.

Quomodo danda sit absolutio à censurâ?

Resp. Id statuendum esse ex natura tum censuræ, tum cuiusuis absolutionis. Ex qua circa absoluendi modum resolues.

I. Ex natura rei non requiruntur certa verba, sed sufficiunt ea signa, quibus apertè significetur absolutio impendi. In foro tamen externo communiter seruanda est forma cuiusque Episcopatus. In foro autem conscientiæ hæc ferè est in vsu: *Ego te absoluo à vinculo*, v. g. *excommunicationis, suspensionis, &c. quam incurristi propter NN.* (*talem causam.*) & (sit excommunicatus) *restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communioni fidelium, aut* (si sit suspensus) *executioni tuorum ordinum. vel officiorum, vel beneficiorum: In nomine Patris &c.* In publica autem ac solemni absolutione præmittitur Psalmus Miserere. & ad singulos versus pœnitentis humeri denudati leuiter percutiuntur (nisi ex iusta causa talis cœremonia videatur omittenda, præsertim in fœminis) tum adiectis precibus absoluitur & in Ecclesiam introducitur. Idem modus fere seruatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulchrum virga percutiatur. *v. Rituale Romanum.*

II. Absolui à censura potest absens, imò & inuitus, etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentē & inuitū potest statui, & auferri. *Turr Dian. p. 5. t. 9. R. 10.*

III. Is qui pluribus censuris est astrictus, potest absolui ab vna, relictis aliis: quia inter eas non est necessaria connexio. Vnde si dicatur, absoluo te ab omni vinculo, &c. ualet pro omni vinculo, &c. valet pro omnibus ideoque si sic absolutus in Iubilæo fortè omisisset inuincibiliter peccatum habens annexam censuram, id est excommunicationem, posset is postea ab eo peccato per quemuis approbatum absolui, cùm non sit amplius reseruatum, eò quòd censura, ratione cuius tantùm erat reseruatum, sit sublata,

IV. Absolutio, qui aut metu graui, iniustè incusso extorta, non valet; imò nouam excommunicationem incurrit, qui metum incutit,

V. Absolutio data ab ordinario, non præstitâ satisfactione, etsi illicita, valida tamen est; imò etiam data à delegato, modo non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit, sufficit præstare cautionem, aut iuramentum de satisfaciendo cùm poterit.

VI. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingenti: cum sit actus jurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolui: si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio; si non meretur, non debet absolui.

VII. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est, pro certo actu & tempore, quo transactio reincidat: item sub certo onere, quo non impleto, censura reuiuiscat.

VIII. Probabilius est, eum qui habet potestatem absoluendi in foro conscientiæ à censura, posse id facere etiam extra confessionem, vt contra *Nauar. Suar. & alios* docet *Sanch. l. 8. de matr. d. 16. Con. Dian. &c.*

CAPVT II.

De Excommunicatione.

DVBIVM. I.

Quid sit. & quotuplex?

REſp, Excommunicatio eſt cenſura, per quam quis priuatur communione Eccleſiæ. Eſtque duplex: *Minor*, quæ tantùm priuat vſu paſſiuo, ſeu receptione Sacramentorum; & Maior, quæ etiam dicitur Anathema, ac in iure ferè ſemper nomine excommunicationis intelligitur, priuatque omni communione Eccleſiaſtica, ſecundum dicenda. Per hanc Maiorem excommunicatus, rurſus eſt duplex: *Toleratus*, quem fideles non tenentur vitare: Non toleratus, quem tenetur vitare. Et quidem poſt *Concilium Conſtantienſe*, non tolerati ſunt hi tantùm. 1. Notorius Clerici percuſſor; de quo *infrà* 2. Quiuis nominatim excommunicatus, & ſpecialiter ac publicè denunciatus. *Vnde reſolues.*

I, In. Germania Catholici ſecurè communicant cum ijs, qui notoriè ſunt Hæretici, & conſequenter excommunicati; quia non ſunt nominatim excommunicati, ac publicè denunciati.

II. Non teneris vitare eum, quem ſcis peccaſſe contra legem, per quam illi, etiam in particulari, ſub pœna excommunicationis aliquid eſt vetitum, vel præceptum: quia requiritur; vt per ſententiam expreſſam & ſpecialem; contra perſonam in particulari; poſt peccatum commiſſum, cenſura ſit publicata, v.g. vt Ioannes ſit denunciatus excommunicatus: vel ſaltem ita exprimatur perſona, vt non liceat de ea dubitare, v. g. excommunicamus talis loci Decanum; Prætorem.

III. Licet dicatur, Excommunicamus Petrum, v. g. incendiarium. & eius complices, ſolus Petrus vitandus eſt, non verò alij, etſi ſint notorij: quia ſententia quoad illos, eſt tantum generalis; & non ſpecialis contra certam perſonam.

IV. Non teneris vitare eum; qui priuatim in conclaui eſt denunciatus: quia id non eſt factum publicè: ad hoc enim requiritur; vt ſententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri; v. g, in templo tempore concionis, vel aliter, pro more regionis.

DVBIVM II.

Ob quam cauſam inccurratur. & quem effectum habeat excommunicatio Minor?

Reſp: Incurritur ob vnicam tantùm cauſam, ſi quis ſcienter

ſcitum cum excommunicatio maiore excommunicatione communicet ijs caſibus, quibus non licet. Effectus eius eſt, priuatio ſacramentorum perceptionis. *v. Laym.l.1.t.5 p. 2. ca.3.* Vnde reſolues.

I. Cum iura dicunt, communicantem cum excommunicatio incurrere ſimilem excommunicationem, ſenſus eſt, quòd ſimiliter id eſt, verè excommunicetur; licèt minore.

II. Propter communicationem cum excommunicato Minore excommunicatione, etiam nominatim denunciato, nulla incurritur cenſura.

III. Etſi excommonicatus minore excommunicatione, recipiendo aliquod Sacramentum non incurrat irregularitatem; grauiter tamen peccat: adminiſtrando verò, probabile eſt, nec venialiter peccare.

IV. Incurritur hæc cenſura, etſi quis propter leuitatem materiæ tantùm venialiter peccet, v. g. confabulando nominatim excommunicato, quando non licet ſecus; ſi ſit veniale propter imperfectũ vſũ rationis: quia pœna infligitur propter actum, qui quantum eſt ex ſe; ſufficit ad mortale.

V. Etſi peccatum veniale poſſit omitti in confeſſione; non tamen illud, cui hæc cenſura eſt annexa, ne Sacramentum in ea recipiatur. Vnde etiã Confeſſarij ordinariè priꝰ abſoluunt fideles ab omni vinculo excommunicationis, etiam minoris, deinde à peccatis.

VI. Ab hac excommunicatione lata à iure, abſoluere poteſt Parochus, & quiſquis poteſt a mortalibus; cùm non ſit reſeruata. An verò qui poteſt abſoluere à veniali, habente annexam hanc excommunicationem; poſſit etiam ab ipſa, quidam affirmant, vt *Nauar*; & *Tol.* alij probabilius negant, vt *Suar. Cõm* quia ſicut hæc abſolutiò eſt diſtincta à ſacramentali, ita etiam ad eam requiritur diſtincta juriſdictio, quæ nuſquam conceditur omnibus Sacerdotibus. *v. Lay. l. 1, t, 2. p. 2. ca. 3.*

DVBIVM III.

Qos ueffectus habeat excommunicatio Maior?

Reſp. Habet duplices; Mediatos, & Immediatos.

Mediati, ſiue remoti ſunt hi

I. Irregu-

I. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actum alicuius ordinis.

II. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat, & vt iura loquuntur, insordescat, fit suspectus de hæresi, & contra eum vt talem procedi potest, ex *Trid. sess.* 25. *ca.* 3. ideoque (si crimen graue, & benefici; priuatione dignum commisit) priuandus est beneficio imò etsi crimen non sit adeo graue, si tamen ad hæresis suspicionem purgandam citetur, tanquam hæreticus priuari debet. *Bonac. d.* 2. *q.* 2. *p. vlt.* ex *Rebuff Diaz. Nauar. &c.*

Immediati effectus sunt sequentes.

I. Priuat susceptione & vsu passiuo sacramentorum: vnde nullus excommunicatus siue toleratus, siue non, potest ea licite recipere sub mortali,, nisi excuset ignorantia inuincibilis, metus mortis, infamiæ, iacturæ bonorum, &c. quia censura non obligat cum tanto rigore. *Laym. l.* 1. *t.* 5. *p.* 2. *c.* 2.

Dixi, *licitè* quia validè suscipit omnia, saltem quoad substantiam præter Pœnitentiæ; imò etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis; dummodò cætera ad essentiam Sacramenti requisita non desint: quia per censuram non fit incapax absolutionis, etsi prohibeatur eam recipere, priusquam absoluatur à censurâ *Bon. d.* 2. *q.* 2. *p.* ex *Fill. Suar. Côn. &c.* Nec obstare, etiamsi excommunicatio sit reseruata, vel Confessarius sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absoluat docet *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 78. ex *Côn, Suar. &c.* & *p.* 5. *t.* 9. *R.* 53.

II, Priuat (saltem non toleratos) communibus Ecclesiæ suffragiis, orationibus, & fructu indulgentiarum, non tamen priuatis. Vnde non tantum quiuis priuatus sed etiam Sacerdos potest tanquam persona priuata excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & sacro; imò actionem sacrificandi prout pendet à merito priuato operantis, offerre, vel eius in Memento in particulari meminisse.

Dixi, *tanquam priuata* quia vt minister Ecclesiæ non potest. Hinc irritæ sunt ac nullæ omnes preces, quas pro excommunicato in persona Ecclesiæ, intercedentis pro ipso, Deo offert, adeo

adeoque priuatur omnibus bonis, quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

III. Priuat vsu actiuo Sacramentorum & administratione. Quæ tamen ex communicato tolerato, & ad id requisito, & se nō ingerenti, quandoque est licita, v. g. si sit Pastor, cuius subditi teneantur audire sacrum, nec sit alius qui celebret: imò si etiam non Parochus forte rogetur, & inuitetur ad celebrandum. Ac licèt communis doctrina sit apud *Laym. hic ca.* 4. peccare fideles, si sine causa necessitatis, vel magnæ vtilitatis, talem inducant ad Sacramentorum administrationem, quando alius minister haberi potest: contrarium tamen est probabile, ob facultatem concessam à *Concil. Constant.* cum talibus communicandi: & hinc nec illum, qui petit a tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum, si conferat. præcisè ob censuram *Laym. l. c. n.* 5. ex *Soto*, & *Sanch. l.* 7. *de mart. d.* 9. *num.* 8. Idem docet *Bonac. d.* 2 *q.* 2. *p.* 2: §. 2. ex *Vasq. Suar. &c.* Non tolerato autem illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis: extra quam valide illud administrat, præterquam Pœnitentiam, quia hæc requirit jurisdictionem, quâ ipse caret. *v. Laym. hic c.* 2. *Bon. l. c.*

IV. Priuatio vsûs diuinorum officiorum: ita vt non tantum careat eorum fructu, sed etiam sub mortali ijs nequeat interesse, parte notabili, ita vt moraliter censeatur cum aliis communicare; nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandali, aliave iusta causa. *Bon. l. c. p.* 3. §. 1. ex *Suar. Fill. &c.* Similiter peccant etiam alij, qui cum excommunicato vitando eidem Missæ intersunt, vt ex communi docet *Bon. l. c. num.* 9. contra *Durand.* quia participant cum illo in diuinis. Aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breuiter priuatim, aut omninò separatim oraret, aut aliis si vnum sacrum audientibus, ipse aliud audiret: quia sic moraliter non censeretur communicare cum aliis, nec coniungi ad vnam orationem fundendam. *Bon. l. c. nu.* 16. ex *Suar. Henriq. Fill. Côn. &c.* Ac licèt peccatum hoc ex genere suo sit mortale; ex paruitate tamen materiæ subinde tantùm est veniale, vt si exigua pars Missæ, v. g. vsque ad Euangelium tantùm, cum illo audiatur. *Auila. Dian, p.* 5. *t.* 5.

t. 5.R. 21. vel ſi Horæ priuatim cum eo recitentur. *Dian. p.* 5. *t.* 9. *R.* 89. ex *Suar.* & *alijs* 9. Porrò per diuina officia intelligunt ſacrificum Miſſæ, publica oratio, proceſſio, cantus horarum, benedictio olei, aquæ, candelarum, & cætera annexa ordini Clericali, quæ ſolemniter fiunt, (exceptâ concione) inquibus licèt alij fideles non teneantur vitare toleratum tenentur tamen non toleratū ſub mortali vitare, niſi vel leuitas materiæ, vel ignorantia, aut ſimile quid excuſet, Vnde ſi talis præſens ſit, moneri debet vt recedat: ſi nolit, debet extrudi, vel exportari, licèt ſit Sacerdos: niſi tamē grauius inde timeatur incōmodū, ob quod, ſi expelli nō poſſit, omittendū eſt officiū, etiam die feſto, & celebrans, nondū inchoato Canone debet abrumpere Miſſam; ſi inchoauit, poteſt cæteris abeuntibus ſacrū proſequi, vel abrumpere, ob ſententiæ vtriuſque probabilitatem: ſi conſecrauit, debet, ſolo miniſtro manente, pergere vſque ad communionem incluſiuè, & reliqua perficere in ſacriſtiā, vel alio decenti loco. Quòd ſi excommunicatus negligat procurare abſolutionem eo fine, vt non audiat ſacrum die feſto, peccat mortaliter omiſſione ſacri; ſecùs ſi alia de cauſa negligat. Quòd ſi etiam obligatus eſt ad Horas, non excuſatur ab illis, (etſi non debeat dicere, *Dominus vobiſcum*, ſed *Domine exaudi, &c.*) quas ſi cum alio priuatim legat, venialiter tantùm videtur peccare.

V. Collatio Beneficij facta excōmunicato nulla eſt, vti & præſentatio, vel electio inſtitutio, & confirmatio. Ratio quia excōmunicat9, etiā toleratus; nō poteſt cōmunicare in officio, proindeque incanox eſt beneficij, quod datur propter officiū. Idq; licèt ignoretur excommunicatio; quia ignorantia inuincibilis etſi excuſet à culpâ, non tamen ſupplet defectum conditionis requiſitæ ad valorem actûs. *v. Leſſ. l.* 2. *c.* 34. *d.* 22. Imò probabile eſt, excommunicatum, quamuis beneficio ante obtento non priuetur, fructus tamen & diſtributiones non facere ſuas, ideoque eas teneri reſtituere, etiam ante ſententiam iudicis: quia eſt priuatus officio; fructus autem dantur propter officium uelut merces propter opus. Ita *Suar.* & *alij* contra *Sanch.* & *Cōn.* qui probabiliter putant, ex conſuetudine non teneri ante ſententiam, modò per ſe, vel alium, inſeruiat beneficio.

VI. Priuat communicatione forenſi. Vnde excommunicatus nequit eſſe Iudex, Aduocatus Procurator, (licèt pro ſemetipſo reſpondere poſſit ipſe. *Cōn. Præp. Dian. p.* 5. *t.* 9. *R.* 111.) actor, tabellro, teſtis, &c. ita vt contra excommunicatum, etiam toleratum, ſemper poſſit reus excipere. Quòd ſi non faciat nec iudex eum repellat, valida eius acta erunt, ſi ſit toleratus: ſecùs eſt, de iudice non tolerato, cùm ſit priuatus iuriſdictione. *v. Laym. ca.* 2. *Dian. p.* 5. *t.* 9. *R.* 112. 113, Non poteſt etiam eſſe tutor aut Curator. *Dian. p.* 5. *t.* 9. *R.* 15. ex *Sylu.* Neque teſtamenti executor. *Dian. p.* 8. *t.* 9. *R.* 2. ex *Carp.* &c. contra *Sanch. Lugo,* &c. Si tamen non fiat oppoſitio, validè exequitur. *Ib.* Nec poteſt ipſe teſtari licitè, etſi faciat validè, etiam cùm excommunicatum inſtituit heredem. *Suar. Vill. Merc.* &c. cum *Dian. l. c, R.* 129. Denique contractus omnes ab eo facti (etſi ſint illiciti, & ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione) valent. niſi fiant ab eo vt perſonâ publicâ, vel Miniſtro ratione muneris vel beneficij: quia tunc ſpectant ad iuriſdictionem quæ ſuſpenſa eſt. *Dian. p.* 5. *t.* 9. *R.* 128. ex *Cōn. Fill. Merc.* &c.

VII. Excommunicatus non toleratus priuatur vſu iuriſdictionis. Vnde non poteſt validè eligere. conferre præſentare, ferre leges vel ſententiam: & qui ſic beneficium à non tolerato accepit. dicendus eſt intruſus, ac proinde tenetur, ſine alia iuris declaratione, beneficium vnà cum fructibus relinquere.

Dixi, non toleratus: quia acta tolerati probabile eſt eſſe valida, ob bonum commune: grauiter tamen peccat, ſi abſque neceſſitate talia exerceat.

VIII. Non toleratus priuatur Eccleſiaſticâ ſepulturâ, vt non poſſit in loco ſacro, ſeu benedicto, ſepeliri: & ſi contrarium fiat, ac corpora diſcerni poſſint, debet exhumari, nec in eo loco diuina peragi, ante reconciliationem.

Dixi, non toleratus: quia Eccleſia non polluitur, etſi hereticus, non ſpeciatim denunciatus, in ea ſepeliatur, vt docet *Suar. Laym,* & alij. Iure nihilominus id prohibent Epiſcopi in Germania, eò quòd inter cæteras pœnas non communicatum in Paſchate, etiam ſtatuatur priuatio ſepulturæ Eccleſiaſticæ.

IX. Excommunicatus priuatur omni aliâ ciuili communicatione fidelium, ita vt ipſe non poſſit cum aliis, &, ſi non ſit toleratus

leratus, etiam alij cum ipso non possint communicare: idque in casibus hoc versu comprehensis.

Os, orare, vale, communio. mensa, negatur:

Dicitur I. Os per quod intelligitur osculum,& omne colloquium, etiam priuatum, item per nutus, literas, internuncium, & quoduis signum benevolentiæ,

Dicitur II. *Orare* id est omnis communicatio in diuinis, de qua supra,

Dicitur III. *Vale* quod comprehendit omnem salutationem, (saltem honorificam) verbo, vel signo vel amplexu; & secundum quosdam, etiam resalutationem: eò quo sit actus obseruantiæ. Sed contrarium videtur verius, quia est solutio debiti, Imò *Sayr. &c*, cum *Dian, p. 5. t. 9. R. 16.* putant probabile, quod sola verbalis salutatio sit prohibita, nō autē alia signa, v. g. aperiendo caput, &c. quæ vrbanitatis causâ fieri solent.

Dicitur IV. *Communio*, quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen validus est, si fiat) item cohabitationem, cooperationem. societatem, v. g, in contractibus, ita vt moraliter censeatur communicare; quod prudens æstimabit: vnde nec iter cum eo tanquam cum socio facere licet.

Dicitur V. *Mensa*, per quam intelligitur omnis conuictus, & conuiuia, per modum societatis & commercij; qualis non est si casu incidas in idem hospitium, iter, mensam; imò lectum. *v. Bon. d. 2. q. 2. p. 6. §. 1 & 2.*

Quæres. I. Quale peccatum sit communicare cum excommunicatio non tolerato?

Resp. Communicatio in diuinis censetur mortale propter grauitatem materiæ; in ciuilibus autem, (etsi inducat minorem excommunicationem) secluso tamen contemptu, tantùm est veniale regulariter. *Suar. Bauny, &c. Dian. p. 7. t. 11. R. 47.* Quod addo, quia aliquando est mortale, vt si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v. g. si quis concubinam excommunicatam cognoscat.

Quæres II. An aliquando liceat cum non tolerato, communicare?

Resp. Quod sic, extra diuina, in his quinque casibus, 1. In casu vtilitatis, siue spiritualis ipsius excommunicati, v. g. vt conuertatur, siue alterius, vt ab excommunicato consilium petat, quod ab alio habere non potest; siue etiam vtilitatis temporalis, v. g. vt ab eo restitutio, vel debitum ex contractu petatur. Contractus tamen nouos cum ipso inire non licèt, etsi si ineantur, sint validi, cùm nulla sit lex irritans. 2. In casu legis matrimonialis: quomodo vxori licet communicare cum marito,& contra nisi factum sit diuortium *Dian. p. 5. t. 9. R. 122.* non tamen sponso de futuro cum sponsa, *l. c.* R. 136. ex *Sayr, Sanch. & Fill.* 3. In casu subiectionis: quomodo possunt filij etiam emancipati, (addit *Dian. p. 5. t. 9. R* 118, 119. ex *Corn, Fill, Hurt. &c.* etiā adoptiui, vel illegitimi, imò etiā nepotes, pronepotes & in codē genere affines,)communicare parenti; serui, & ancillæ Domino, si ante excommunicationem fuerint in seruitio. Similiter religiosi Prælato: non tamen nisi quoad eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia euitari non potest: *Dian. l. c. R.* 127: contra *Sotum. vid, Fill. tr. 12, ca. 8. num. 203. Laym. & Bonac. l. c.* 4. In casu ignorantiæ, iuris, vel facti. 5: In casu necessitatis, siue animæ, siue corporis, siue bonorum temporalium qui casus hoc versu comprehenduntur:

Vtile lex, humilis, res ignorata. necesse.

DVBIVM. IV.

Ob quas causas incurratur excommunicatio Maior?

Cùm hæ multæ sint, variæ sunt etiā excōmunicationes quæ in 4, potissimum classes diuiduntur: nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reseruantur.

ARTICVLVS I.

Quæ sint excommunicationes non reseruatæ?

Resp. I Ex iure antiquo vsitatiores sunt sequentes.

Contra omnes, 1. In vexantes Ecclesiasticos, quod non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialium, si foueant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem à censurâ per vim, aut metum. 4. In compellentes Ecclesiasticos, vt laicis submittant iura Ecclesiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam religiosos, qui dimiserunt habitum, vel

eos retinentes in suis scholis. 6. In sepelientes tempore interdicti vel interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non tolera-tos, vel manifestos vsurarios. 7. In impedientes visitatores Monialium. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus pro-hibitis, vel cum monialibus. 9. In edentes Glossas in Tridenti-nũ. 10. In imprimẽtes libros sine superiorũ licentia. 11. In præcipi-entes subditis, ne officia cõmunia reipub. exhibeant Ecclesiasticis, v. g. ne ijs vendant, coquant panes, &c. 12. In Doctores & Pro-fessores non facientes professionem fidei, vbi recepta est Bulla *Pij IV.* 13. In negligentes administrare iustitiam Ecclesiasticis. 14. In potestates fouentes vsuras.

Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes, audientes publice ius aut medicinam. 2. In Sa-cerdotes recipientes præfecturas seculares. 3. In Clericos mino-res Episcopis, locantes domos vsurariis. 4. In alienantes bona Ecclesiæ vel locantes vltra triennium. 5. In impugnantes in con-cionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimoniũ, si sint in sacris. 7. In fictè resignantes, vel permutantes beneficia. 8. In præsumentes absoluere à casibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religiosos. 1. In audientes Leges, vel medicinam extra claustra. 2. In habitum temerè dimittentes, vel matrimo-nium contrahentes. 3. In instituentes nouum ordinem. 4. Ad-euntes curias Principum, ad nocendũm suis monasteriis, vel Præ-latis. 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra. 6. Non ser-uantes interdictum, quando seruatur à Cathedrali. *v. Fill. tom. 1 t. 14. 15. ca. 84. Bon. d. 3. p. 5. §. 1. n. 36.*

Resp. II. Supradictis adiectæ sunt à *Tridentino* sequentes, quæ valent, vbi illud est receptum. 1. In imprimentes, impri-mi mandantes, apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sa-cris, sine nomine authoris, & approbatione ab ordinario obten-tâ. 2. Indocentes, non esse necessariam confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum, iuuantes, fauentes. 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præscrip-tis. 5. In magistratus, qui requisiti non iuuant Episcopos, ad restituendam, vel conseruandam clausuram monialium. 6. In ingredientes (cuiuscunque conditionis, vel sexûs fuerint mo-nasteria

nasteria Monialium, sine licentia in scripto obtenta. 7. In co-gentes mulierum ingredi monasterium & profiteri. 8. In impe-dientes, sine iusta causa, sanctam voluntatem mulierum e-mittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in ter-ris suis locum pro duello.

ARTICVLVS II.

Quæ sint excommunicationes reseruatæ Episcopis?

Resp. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex leui percussione Clerici, vel graui, si sit mulier. 2. In eos, qui absoluti in articu-lo mortis (à censura, vel peccato habente censuram annexam) ab eo, qui alias non poterat, non præsentat superiori se, post-quam conualuerunt. *v. Fill. t. 15. ca. 10. num. 241. & 242.* 3. In Fratres Minores, si admittant in suis Ecclesijs, ad officia diuina, Fratres tertij ordinis. 4. In procurantes abortum fœtus animati, effectu secuto. 5. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 6. Eæ omnes, quas ferunt Episcopi per propria statuta, & sibi reseruant: quas Confessarij videant in Agendis.

ARTICVLVS III.

Quæ sint Papæ reseruatæ extra Bullam Cœnæ?

Resp. I. Contra omnes magis obuiæ sunt sequentes. 1. In incendiarios. 2. In habẽtes literas Apostolicas falsas, & nõ destru-entes: item in falsarios literarũ. Apostolicarũ. 3. In effringentes & spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes eodem crimine cum excommunicatis à Papa. 5. In vexantes eos, qui censuram in a-lios tulerunt. 6. In absolutos ab excommunicatione sub condi-tione, & non implentes. 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dantes & recipientes aliquid ex pacto, ob admissionem ad re-ligionem. 9. In Simoniacos reales, circa ordinem vel beneficium 10. In committentes simoniam confidentialem. 11. In impedien-tes executionem literarum sacræ pœnitentiariæ. 12. In dantes & recipientes aliquid, pro gratia, aut iustitiâ, apud Sedem Aposto-licam. 13. In committentes duellum, & ad id cooperantes. sua-dendo, &c. 14. In mulieres ingredientes Monaste-ria Regularium. 15. In impugnantes institutum Societatis

IEsv. 16. In facientes iurare illicita, & contraria libertati Ecclesiastiacæ. 17. In rapientes bona *Ecclesiastica*; item exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 18. Violantes libertatem Ecclesiasticam, quoad fugientem ab Ecclesiam, 19. *Docentes* posse fieri confessionem in absentia. 20. In eos, qui alteruttam opinionem de Conceptione *B.* Virginis, damnant peccati mortalis, vel hæreseos; item in eos, qui in concionibus, aliisque publicis actibus, vt lectionibus, conclusionibus, asserunt B. Virginem conceptam in originali. 21. In percussores Clericorum. Quæ cum celebris sit, & multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter infrà.

Resp. II. *Contra Clericos & Religiosos* sunt hæ, 1. Participantes in sacriscũ excõmunicatis à Papa, 2. Procurãtes alienationẽ Ecclesiarum. 3 In Concionatores, qui scripturæ sensum, à Doctorum interpretatione alienum circa tempus AntiChristi, & extremi iudicij, aliaque similia reuelata prædicant. 4. In Parochos non implentes iuramentum de residentia factum. 5. In Mendicantes transeuntes ad alium ordinem, præter Carthusiam. 6, In Moniales exeuntes claustra sine licentia. 7. In religiosos, qui sine priuilegio, vel speciali licentiâ Parochi, Clericis aut Laicis Sacramentum Eucharistiæ, vel vnctionis ministrate, vel matrimonia solemnizare præsumunt,

ARTICVLVS IV

Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum?

Resp. Ea sic habet: *Si quis suadente diabolo in Clericum vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaccat & nullus Episcoporum præsumat illum absoluere.*

Dicitur I. *Si quis* intellige cuiuscunque sexus aut status, etiam impubes, dummodo rationis compos & doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes, consẽtientes, suo nomine factam ratihahentes, non impedientes, saltem si ex officio aut iustitiâ teneantur, vt Reges, Iudices, & cæteri superiores Item patres, tutores, heri, pædagogi, Parochi, &c. quibus aliorum cura demandata est. Ita *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. ca, 5. num. 6 Bon. d. 2. q. 4. p. 1. num.* 8. ex *Molin, &c. commun.*

Dixi *saltem &c.* quia si ex charitate tantum teneantur, etiam excommunicari docet *Suar. Caiet. Fill. Medin. Sayr, &c.* Verum id probabilius negat *Bon. l. c.* ex *Nauar. Côn. Regin. Henriq. Molin. &c.*

Dicitur II. *Clericum:* quo nomine intelligitur omnis primâ saltem tonsura initiatus, (etiamsi coniugatus, dummodò cum vnica virgine,) & deferat habitum, seruiatque alicui Ecclesiæ: item etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantùm.

Dicitur III. *Monachum:* intellige quemuis religiosum, etiam laicum, conuersum, nouitium, vtriusque sexus: item tertiarias S *Dominici S. Francisci*, si gestent habitum, & viuant in communitate: itẽ eremitas subiectos alicui regulæ, vel superiori.

Dicitur IV. *Manus injecerit* per quod intelligitur quæuis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, vel res ei adhærentes, siue fiat manu, siue baculo, gladio, &c. *Bonac d, 2. q. 4. p. 1.* Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Hanc excommunicationem incurrit. 1. Qui talem conspuit, conspergit aquâ puluere, conspurcat luto, euellit crinem, lacerat vestem, eripit aliquid per vim & iniuriam de eius corpore, v. g. pileum, pallium, &c. ita vt actio sit grauiter iniuriosa. *Bonac. l.c. Laym. cap. 5. num. 5.* 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, vnde sine dedecore nõ potest exire. *Ibid.* 3. Qui persequitur, vt in flumen vel fossam incidat, equo decidat, &c. *Ibid.* 4. Qui manus violentas iniicit in equum, cui is insidet occidendo, vulnerando. cædendo, sistendo pet frenum quæ actio licèt sit leuis respectu corporis, non tamen respectu honoris. *Ibid.* 5. Qui aliquid supradictorum facit, etiam Clerico consentiente, dummodò sit iniuriosum ordini Clericali. *Laym l.c.* 6. Clericus, si se ipsum ex malitia vel passione (secùs si ex deuotione) percutiat iniuriosè. *Laym. l. c.* ex *Nau.* 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, si fiat, vel per quem non debet, vt si morte dignus puniatur à iudice seculari, vel modo illicito, vt si à Prælato puniatur per laicum. *Bon. l. c.* ex *Nauar. Sayr. Suar. Fill. Côn. &c. vid. Laym. ca. 5.*

II. Non incurrit 1. Fur, qui clam abſcindit crumenam, vel veſtem tollit Clerico: quia non eſt actio violenta, ſed fraudulenta. *Bonac. l.c.* 2. Si percuſſio ſit iocoſa, vel caſualis, v.g. ſi ianitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum: item ſi pueri habentes primam tonſuram ſe pugnis percutiant. *Bonac. l.c.* ex *Mol. Fill. Con. &c.* item ſi percuſſio ſit ad defendendum ſe, vel vitam ſuam, vel vxoris, parentum filiorum, vel res ſuas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ. *Laym. infrà.* Et denique quandocunque percuſſio ob leuitatem, vel imperfectionem actûs, non eſſet mortalis, illata laico, vt docet *Caiet. Aula & Sa*; quod tamen *Suar.* vniuerſaliter non admittit. *v. Bonac. l. c.* 4. Si fiat in tenebris, vel Clericum non agnoſcas, quòd habitum non geſtet; quia ignarantia excuſat. 5. Si Prælatus, præceptor. pater, ſubditum in minoribus conſtitutum, correctionis causâ (licèt ira accedat) percutiat moderatè, habitâ ratione culpæ: imò Prælatus & Præceptor Eccleſiaſticus poteſt etiam in maioribus conſtitutum caſtigare. An idem poſſit pater, controuertitur in vtramque partem probabiliter. *v. Laym. loco mox citando.* 6. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus; vel exerceat publicè officium cauponis, vel macellarij, vel ſcurram. & ter monitus nō ceſſet; vel inuentus turpiter agens cū vxore, matre, ſorore, vel filia; vel denique mulierem ipſo facto ſollicitans ad turpitudinem: quia perdit priuilegium. *v. Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. Fill. l. 15. co. 1.*

Reſp. II. Etſi hæc excommunicatio ſit reſeruata Papæ, poteſt tamen Epiſcopus ab ea abſoluerè his caſibus: 1. Quando percuſſió, etſi ſit mortalis, eſt tamen prudentum iudicio leuis, comparata cum enormi, v. g. ſi fiat palmâ, pugno aut lapide, non relinquente veſtigium: & ſecundum *Anton. & Dian. p. 9. t. 4. R. 19.* niſi notabilem iniuriam, & magnum ſcandalium pariati qualem negat eſſe, ſi quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licèt guttæ ſanguinis effluant. Enormis verò erit, ſi membrum præſcindatur, copioſus ſanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis perſonæ, vt ſi percutiatur Epiſcopus, vel Abbas, etiam alapa. 2. Si percuſſor ſit impubes, pauper, æger, ſenex, mulier cœcus, claudus, ſeruus, filius familias, vel non ſui iuris, vti & regulares ac moniales inuicē verberantes: item ſi ſint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, vt non poſſint ire ad Papam, aut eius legatum; vel ſi dubium ſit de excommunicatione. *Fill. l. 15. c. 1. n. 35. & ſequent.* Denique ſi ſit occulta. *v. ſuprà hic c. 1. d. 5.* & *Dian p. 9. t. 4. R. 63.*

In quibus omnibus caſibus pro foro conſcientiæ poteſt etiam facultas abſoluendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana à Maiore Pœnitentiario, vt *v. ſuprà hic l. 1. t. 2. ca. 4. in append.*

ARTICVLVS V.

Quæ ſint excommunicationes Papæ Reſeruatæ per Bullam Cœnæ?

Reſp. Præcipua eſt in hæreticos: quæ extenditur non tantùm ad fautores, receptatores, & defenſores hæreticorum vt ſic, ſed etiā in ſciēter retinētes, legentes imprimentes, & defendentes libros hæreticorum, de religione tractantes, vel hæreſin continentes. Ad quam excommunicationem incurrendam requiruntur 4. conditiones. 1. Vt author libri ſit hæreticus. 2. Vt liber hæreſin expreſsè contineat, vel de religione agat. 3. Vt legatur materia notabilis, & ſufficiens ad mortale. 4. Vt ſcienter legatur, imprjmatur, vel retineatur. *v. Laym. l. 2. t. 1. ca. 15. num. 1.* Vnde reſolues.

I. Non excommunicatis 1. Si legas libros Catholicorum, referentes verba hæreticorum, etiamſi animo hæreſin diſcendi legas, *Laym. l. c.* ex *Nauar. Sanch. &c.* 2. Si in Catholici ſcriptoris libro, vel alio, hâc Bullâ non contento, legas adiecta ſcholia, vel notas authoris hæretici: quod tamen *Suar. tom. 5. d. 21. ſ. 3.* limitat, niſi ſcholia eſſent tam copioſa, vt ex ijs potiùs, quàm ex textu liber conſtare videretur. *Laym. l. c.* ex *Nauar. Sanch.*

II. Non prohibentur hæreticorum libri philoſophici, & alij hæreſin non continentes. *Laym. l. c. n. 3.* Imò probabiliter nec ij, qui incidenter tantùm continent hæreſin, non agentes ex profeſſo de fide. *Sayr. Graff.* apud *Laym. l. c.* contra *Suar.* & *Sanch.* qui id confirmat pro Germania, vbi Bulla cum tanto rigore non eſt recepta, *v. Becan. 2. 2. ca. 15. q. 8.* Legens tamen tales

tales incurrit excommunicationem non reseruatam Indicis librorum prohibitorum, vbi is receptus est: quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore vt habet *Laym. l. c. num.* 8.

III. Excõmunicatur i. Qui in sufficiẽte quantitate solũ procemiũ vel epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri in qua nulla est hæresis, legit, vt habet *Laym. l. c.* & *Bon.* 2. Probabiliter etiam is, qui alterum iussu suo legentem audit quia legit per alium. *Laym. l. c. Azor. &c*, contra *Sanch.*

IV. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim editam legit; qui non est liber *Laym. l. c. nu.* 3. ex *Sanch.*

V. Non sufficit vna alterave linea; imò secundùm *Sanch. Rodriq. & Sa*, nec integra pagina etiam magni voluminis: quod tamen *Bonac.* & *Lay. l. c.* non concedunt; licet hic fateatur, Confessario id posse ad hoc seruire, vt non continuo damnet peccati mortalis, & excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curiositate vnam paginam legit.

VI. Non incurritur, si retinentur libri paruo tempore, v. g. vno alterove die: quia sicut materiæ, ita & temporis paruitas excusat, *Laym. n.* 7. ex *Graff. Sayr. Sanch. &c.*

VII. Excusat ignorantia, etiam crassa, si vel nescias esse hæreticum, vel tractate de religione. *Lay. nu.* 4, *v. Sanch, l.* 2. *mor. c.* 10. *& l.* 9. *de mat. d.* 32,

VIII. Non excusaturis, qui librum vel in aliena domo, vel alieno nomine, vel animo non legendi habet. Item nec is, qui affirmat non esse prauum, non esse exurendum. Item qui impedit ne comburatur, qui disputationis causà defendit. Ita *Bon.* qui tamen excusat eum, qui laudat stylum, vel ingenium authoris vel bonam doctrinam, quæ in eo est, sed non quatenus in eo est v. g. si dicas hic liber esset bonus si non haberet hæresin; quia talis non defendit. *v. Laym. l. c. Bon. d.* 2. *q.* 5, *p.* 4.

CA-

CAPVT III.

De Suspensione & Degradatione

DVBIVM. I.

Quid sit Suspensio, quotuplex, & vnde dignoscendum, qualis, & quanta sit.

RESP. I. Suspensio est censura, quâ Clericus functiones aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur. *v. Bon. d.* 3. *p.* 1. *Laym. l.* 1. *tr.* 5. *p.* 3. *c.* 1. Vnde resolues.

I. Solus Clericus potest suspendi.

II. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras,

III. Ex genere suo, & nisi paruitas materiæ excuset est peccatum graue, exercere actum per suspensionem prohibitum: vnde & irregularitatem inducit. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab aliis propter vtilitatem requiratur, probabiliter non peccat, cum alij licitè requirant. Imò etsi nominatim sit denunciatus & non toleratus, alij tamen non tenentur sub mortali eum vitare, nisi censeantur cooperari actui, à quo suspensus est: vnde audire eius Missam, non erit peccatum, (saltem mortale) si non inseruias. Ita probabiliter. *Auila, Henriq. Suar. Sayr.* apud Bonac. *d.* 3. *p.* 4. *num.* 4. etiam *Laym. l. c. c.* 1. *nu.* 7.

IV. Suspensus non toleratus inualidè absoluit; quia non habet iurisdictionem.

Resp. II. Suspensio 1 alia fertur ad certum tempus, quo elapso exspirat: alia fertur absolutè, seu indefinitè, manetque, donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio, siue id sit ordinis, siue iurisdictionis: alia à beneficio: alia ab vtroque 3. Suspensio ab officio, vel est á toto, vel à parte tantum, scilicet à functione ordinis, vel jurisdictionis. Item suspensio beneficij vel est à beneficio absolutè vel à quibusdam tantum functionibus eius ratione competentibus *Laym. Bon. ll. cc.*

Resp. III. Quantitas & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ vt pote in re odiosâ, non ampli-

rochiæ ſine licentia. 6. Grauantes alienis debitis Eccleſias ſibi commiſſas. 7. Occupantes bona vel cenſus Eccleſiæ, beneficij, vel alterius pij loci. 8. Sodomiam exercentes, ſimoniaci, prouocantes ad duellum, vel acceptantes, raptores vel præbentes auxilium. 9. Diſputantes in alterutram partem in cœtu virorum ac mulierum, de immaculata Conceptione B. Virginis. 10. Viſitantes, ſi accipiant pecuniam vel munera: qui ſi ſint Epiſcopi, ſuſpenſi ſunt ab ingreſſu Eccleſiæ; ſi inferiores Epiſcopo, ab officio & beneficio, vſque dum reſtituant duplum. 11. Iudex Eccleſiaſticus (non Epiſcopus) qui facit iniuriam contra iuſtitiam, & conſcientiam parti litiganti. *v. Bon. d. 3. p. 5.*

II. Religioſi. 1. Apoſtatæ recipientes ordines in apoſtaſia. 2. Admittentes ad profeſſionem, ante annum probationis peractum. 3. Non vtentes habitu, & veſtitu. modo ſibi præſcripto. 4. Introducentes mulieres in Monaſteria.

III. Epiſcopus, 1. Ordinans non ſubditum, ſuſpenſus eſt à Pontificalibus per annum: ordinans verò inuitum, ſuſpenſus eſt per annum à celebratione. 2. Admittens reſignationes, contra formam præſcriptam. 3. Intrans monaſteria Monialium ſine neceſſitate. *v. Fill, t. 17. ca. 5.*

Reſp. II, Præter has ſuſpenſiones aliæ ſunt ab homine: quæ ſi ſint graues, requirunt culpam mortalem, v. g. vt quis ſuſpendatur ab omnibus actibus ſui officij. vel fructibus vnius anni. Poteſt tamen aliquis ob peccatum veniale priuari vno actu, v. g. eligendi.

Reſp. III. Habens Epiſcopalem auctoritatem poteſt abſoluere à ſuſpenſione non reſeruatâ; & communiter religioſi ex priuilegiis poſſunt abſoluere ab omni ſuſpenſione in foro conſcientiæ: & Epiſcopus poteſt abſoluere ab omni ſuſpenſione iuris, ſi Sedi Apoſtolicæ ſpecialiter reſeruata non ſit. *Laym ca. 4. num. 1* ex *Nauar. Suar. &c.* Imò etiam ab hac, ſi proueniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentioſum. *Bonac. d. 3. p. vlt.* ex *Trident ſeſſ. 24. ca. 6.*

DVBIVM III.

Quid ſit depoſitio & degradatio, à quo, & ob quam cauſam fieri poſſit?

Subiici

Subiici ſolent ſuſpenſioni Depoſitio & Degradatio (etſi cenſuræ non ſint, vt dictum eſt *ca.* 1,) ob ſimilitudinem, quam habent cum ſuſpenſione, cùm vtraque ſit ab Eccleſiaſtico ordine aut beneficio. Differunt autem à ſuſpenſione, quòd illæ auferat ipſum ius radicale, & titulum beneficij idque in perpetuum: ſuſpenſio non item. Porrò depoſitio genericè accepta, alia eſt Verbalis, quæ abſolutè depoſitio dicitur: alia Realis, quæ dici ſolet degradatio.

Reſp. I. Degradatio eſt priuatio executionis officiorum, & beneficiorum ſimpliciter & in toto, & abſque ſpe reſtitutionis, factâ cum certa ſolemnitate, & priuatione priuilegij Clericalis, tam Canonis, quàm fori, ita vt ſeculari curiæ ſubdatur.

Dixi, *Executionis*: quia ordo ipſe non poteſt tolli. Interim degradatus tenetur ad votum caſtitatis, ſi fuit in ſacris, & ad Horas, niſi has fortè pœna, ad quam damnatur, v. g. triremes, vel aliud impediat.

Reſp. II. Depoſitio verbalis eſt ſimilis priuatio, ſed ſine ſolemnitate dicta, & relicto vtroque priuilegio, Canonis & fori.

Reſp. III. Clerici poſſunt degradari à ſuo Epiſcopo ſed non ab inferioribus illo: deponi tamen poſſunt ab eodem per Vicarium.

Reſp. IV. Depoſitio fieri poteſt in caſibus iure expreſſis, & delictis: non tamen niſi grauioribus, arbitrio iudicis. Vbi notat *Laym.* crimen debere eſſe enorme, id eſt, vnum ex maximis. Degradatio ſimiliter fieri poteſt in caſibus tantùm grauiſſimis, quales ſunt v. g. crimen hæreſis manifeſtum, falſatio literarum Apoſtolicarum. Sodomia frequentata, grauis calumnia proprio Epiſcopo irrogata. *vid. Lay. hic. ca 5. & Fill: t. 18. ca. 8.*

CAPVT IV.
De Interdicto.

DVBIVM I.

Quid ſit & quotuplex?

Reſp.

RESP. I. Est censura Ecclesiastica, prohibens diuinorum officiorum, sacramentorum aliquorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ vsum, quatenus talis est, Quod addo, quia excommunicatio eodem priuat, quatenus est commmunicatio cum fidelibus: suspensio verò propriè non illum vsum, sed exercitium potestatis Ecclesiasticæ impedit. *v. Laym, l. 1. t. 5. p. 4. ca. 1. Bon, d. 5. p. 1.*

Resp. II. Interdictum diuiditur 1. In Locale, quod immediatè locum afficit; & in personale, quod immediatè afficit personas; & Mixtum, quod immediatè afficit locum, & eius incolas. *D*iffert autem *L*ocale à Personali, quod in illo participatio sacrorum officiorum tum indigenis, tum alienigenis, non absolutè, sed in loco tantùm interdicto; in hoc verò certis personis aut communitati prohibeatur absolutè & in omni loco. 2. Interdictum tam locale, quam personale, subdiuiditur in Generale, & Particulare. Generale est, quo locus generalis, v. g. ciuitas, prouincia; vel quo communitas v. g. collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus aut persona particularis, aut particulares interdicuntur. *Vnde resolues.*

I. Interdictâ ciuitate interdicuntur etiam suburbia, & interdictâ parochiâ, etiam sacellum, vel cœmeterium, contiguum: quia accessorium sequitur naturam principalis.

II. Interdicto populo non interdicuntur ij, qui non sunt pars populi, vt studiosi, Clerici, peregrini, &c. Nec interdicto Clero, interdicuntur religiosi; quia in fauorabilibus tantùm nomine Clerici comprehenduntur.

III. Si dicatur ciues, v. g. Colonienses, sunt interdicti, ij nusquam possunt interesse diuinis, (nisi tamen desinant esse istic ciues, nec causam dederint interdicto) contra verò, si ciuitas interdicto subiiciatur, licet ciuibus aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, alio ire, & istic diuinis interesse.

DVBIVM II.

Qui sint effectus Interdicti?

Resp. Sunt sequentes. 1. Prohibitio diuinorum officiorum.

Vnde etiam interdicti, ob alienam culpam, non possunt interesse sacro, Clerici tamen & religosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt ac debent vt antè, Missas, diuinaque officia celebrare: sed ianuis clausiis non pulsatis campanis, (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicuius) submissâ voce, & exclusis interdictis. Permittitur tamen, vt in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & per octauā Corporis Christi diuina officia cantētur solēniter, admissis etiā interdictis modo qui causā interdicto dederūt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem. 2. Prohibitio administrationis sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia: quæ omnibus permittuntur, ijs exceptis, qui interdicto causam dederunt, etiam auxilio, consilio vel fauore. Eucharistia tamen potest dari morituris, & deferri cum lumine & campanâ. Nec improbabile est, interdictis licere contrahere Matrimonium, vt *Sanch. Côn.* & *Laym.* docent, contra *Suar.* quia hoc Sacramentum secundum substantiam nō ab Ecclesia, sed ipsis contrahentibus ministratur. 3. Prohibitio sepulturæ Ecclesiasticæ, etiam respectu infantium & amentium. Excipe tamen Clericos, qui in Interdicto locali, si nominatim interdicti non sunt nec interdictum violarunt, possunt cum silentio sepeliri. *Laym. ca. 2. nu. 3. 4.* Clerici violantes intendictum, peccant mortaliter; sicut etiam religiosi vtriusque sexûs: qui insuper excommunicantur de facto. *L*aici verò peccant quidem grauiter, si contra interdictum personale recipiant sacramenta: si verò tantum violent locale, v. g. audiendo diuina officia, probabilius est, tantùm esse veniale, dummodò ipsi personaliter interdicti non sint. *Laym. ca. 3.* ex *Sylu. Soto. Auila, &c.*

DVBIVM III.

Quis censuram Interdicti ferre, & quis tollere possit?

Resp. I. Interdicere possunt ijdem, qui excommunicare & suspendere. Et quidem vt determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis: vt autem feratur Interdictum locale

le, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valde graue, cum contumacia commissum à capite, vel præcipuis mébris, reliqui culpa vacent.

Resp. II. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ iure communi sunt imposita, nec reseruata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente jurisdictionem in communitatem interdictam; non tamen à Religiosis priuilegiatis: quia locus & communitas foro pœnitentiæ non subiiciuntur.

Resp. III. Ab Interdicto iuris personali particulari, si reseruatum non est, quiuis approbatus potest absoluere. Denique per priuilegium absoluendi ab omnibus censuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale communitatis.

CAPVT V.

De Irregularitate.

ETsi Irregularitas non sit censura, propter, similitudinem tamen, quam cum ea habet, communiter eidem annectitur: quapropter & his subiungo.

DVBIVM I.

Quid & quotuplex sit Irregularitas?

Resp. I. Est impedimentum Canonicum, susceptionem ordinum sacrorum, & susceptorum vsum impediens, Vnde sequitur, non esse censuram, sed quasi inhabilitatem; etsi enim interdum imponatur per modum pœnæ, propriè tamen pœna non est. *Laym, l.* 1. *t.* 5. *p.* 5. *ca.* 1. *Bon. d.* 7. *q.* 1. *p.* 1.

Resp. II. Diuiditur 1: in eam, quæ est ex delicto; & quæ est ex defectu. 2. in Totalem, seu propriè dictam, quæ omni ordine suscipiendo, & suscepti exercitio priuat, v. g. homicidium, bigamia: & in Partialem, quæ aliquo tantùm ordinis ministerio priuat, vel solo ascensu ad ordinem superiorem; v. g. oculis vel palmâ Sacerdos carens, inhabilis est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas; & Diaconus sinistro oculo carens, inhabilis est ad Sacerdotium, in suo tamen Ordine ministrare potest.

DVBIVM II.

Quinam effectus Irregularitatis?

Resp. Sunt sequentes. 1. Inhabilitare ad suscipiendos, etiam primam tonsuram, & impedire exercitium ordinum susceptorum. Vnde Sacerdos irregularis, etsi valide, illicitè tamé absoluit. *Bonac. l. c. num.* 4. *& p.* 4. 2. Quòd collatio beneficij ad cuius fuctiones in habilis est, facta Irregulari, inualida sit, secundum sententiam communiorem & tutiorem: etsi non improbabil.ter quidam dicant, eam non ipso facto irritam esse, sed merito irritandam. *Laym. l. l. ca,* 1. *num.* 2. *&* 3, *Sylu &c. Bon. p.* 4. Secundum quam sententiam probabilem resolues.

I. Is qui beneficium impetrauit in irregularitate, potest, obtenta huius dispensatione, illud in foro conscieniiæ licité retinere, sine noua collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficij. Item si postea beneficio priuetur, non tenetur fructus restituere.

II. Grauiter peccat, qui in irregularitate exercet actum ordinis, aut suscipit, licet ordines ei collati sint validi.

DVBIVM III.

Quomodo incurratur & tollatur Irregularitas?

Resp. I. Cùm ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi iure expresè habeatur. (*Cap. Is qui de sent excom. in* 6.) Vnde in dubio siue facti siue iuris, tenere potes, quod non sis irregularis: quia melior est conditio possidentis *Bonac. q.* 1, *p.* 5. ex *Suar. Fill. &c.* Excipe tamen, si dubites de homicidio saltem iniusto à te commisso, vt patet ex *cap. Significasti.* & ex *C. ad audientiam,* 2. *de homicidio v. Bon. l. c.*

Resp. II. Vt incurratur Irregularitas ex delicto, requiritur actus externus consummatus & mortalis, vt habet communis contra *Caiett.* Ratio, quia est grauis pœna & difficulter relaxatur.

Resp. III. Irregularitas non tollitur per absolutionem, sed

sed per dispensationē, hâc vel simili formâ. *Dispenso tecum in irregularitate, quam, vel quas, ob hanc vel illam causam incurristi.* Et si quidem dispensans intendat tollere omnes, idque possit, omnes tollit: sin minùs, eam tantùm tollit, quam potest, & vult. Etsi verò hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex iure tamen nouo *Tridentini*, vbi est receptum, potest Episcopus dispensare in Irregularitatibus, prouenientibus ex delicto, & non deducto ad forum contentiosum; nisi tamen sit homicidium, directè & in se volitum, *Bonac. q. 5. p. 1. nu. 3.* ex *Trid. sess. 24. cap. 6. Suar. Sanch. Fill. &c. Laym. cap. 9. num. 4.*

Præterea Irregularitas ex defectu nataliū, tolli etiā potest per professionē in religione approbatā; sed quoad ordines tātū nō quoad Prælaturas. *ca. 1. de filijs Presbyterorum. Bonac. part. 2. Laym, ca. 9. num. 6. Suar. Sanch. Less.* contra *Villalob.* qui apud *Dian. p. 4. t. 2. R. 65*, dicit, tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius Ordinis, vt Prioratus, Præposituras, Rectoratus, & cætera munia Circa quæ Prælatos saltem posse cum ijs dispensare, in Capitulo tamen Generali vel prouinciali, notat *Dian. l. c.* ex *Barbos.* Vnde resolues.

I. Solus Papa, & qui ab eo accepit priuilegium, potest dispensare in irregularitatibus ex defectu.

II. Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale priuilegium à Papa.

DVBIVM IV.

Quæ sint Irregularitates ex delicto?

Resp. Prima est, ob iteratum Baptismum seriò & scienter, estque irregularis tam rebaptizans, quam rebaptizatus; etsi in rebaptizante irregularitas tantùm sit partialis, ne Clericus ad altiorem ordinem possit ascendere, neque incurratur si rebaptizatio sit occulta. *Couar. Tolet M. Leo. p. 3. f. 358. v. Bonac. d: 7. q. 3. p. 3. Laym. l. 1. t. 5. p. 5. ca. 2.*

Secunda, ex violatione censuræ, v.g. si eā innodatus actum aliquem ordinis solemniter exerceat, nisi inuincibilis ignorantia excuset. *Laym. ca. 3*

Tertia, ob peccatum, Clericus seriò & scienter actum ordinis sacri, quem non habet, solemniter exercet. *Bon. l. c. p. 6. Laym, l. c, ca. 3.*

Quarta ob delictum, quoquis malè suscepit ordines, v.g in excommunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente jurisdictionem, vel per saltum, (licèt hunc suspensum tantum esse quamdiu non ministrat in ordine per saltum suscepto satis probabiliter doceat *Auila Nauar. Bon.*) vel ante legitimā ætatem, vel sine dimissoriis, vel furtiuè, (Episcopo nesciente, nec approbante) & non examinatus *v. Bon, d. 7. q. 3. p. 4.*

Quinta, propter enormia crimina, si sint notoria & publica, v. g. quæ à iure habent annexam infamiam, vt adulterium, raptus, incestus, periurium in iudicio.

Sexta oritur ex iniusta mutilatione vel homicidio, etiam indirectè tantum voluntario, extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum, siue in bello iniusto, siue extra illud, iniustè concurrunt, consulendo mandando. Mutilatio autem hic intelligitur, quando à corpore separatur membrum aliquod principale, id est, pars corporis, quæ officium per se distinctum habet, v. g. pes, manus, oculus, auris, &c, *M. Leo in praxi p. 3. f. 347.* ex *Couar. Nau. de Cens. nu. 306. vid. Bon. p. 8.* Vnde resolues.

Non fit irregularis, qui in rixa præscindit alteri digitum, pollicem, vngues, dentes, barbam, capillos, labia, nasum, auriculam, (id est cartilaginem, quæ tantum deseruit ad ornatum & tutelam auris) quia non sunt propriè membra; v. g. digitus est pars tantum & officium membri *Auila & alij* 8. cum *Dia. p. 4; t. 4. R. 26.* Item *M. Leo. l. c.* ex *Glossa ca. vlt. de hom. in 6. & L. quæritur. herm, 10. l. Non sunt. 14. § Partus ff. de statu hom.*

II. Nec fit irregularis, qui excæcauit hominem solo visu priuando, non autem oculum extrahendo: nec qui debilitat tantùm membrum, & non abscindit; quia non est mutilatio. *Dian. p. 4. t. 4. R. 26.* ex *Megal. &c.*

III. Quando plures (non ex consilio, sed in rixa) vnū percutiunt, & vnus lethale vulnus infligit, ex quo moritur; si constet quis hoc fecerit, hunc solum fieri irregularem docet *Sayr. & alij 5 cum Dian. p. 2. t. 15. R. 18.* contra *Auilam, Suar. &c.*

IV. Qui infirmo bonâ fide dat aliquid, v.g. cibum vel potum vel eum mouet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors vel eius acceleratio præter intentionem sequatur, non fit irregularis, nisi interuenerit lata culpa. *Auila, Fill.* & *alij* 4. cum *Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 117. vbi ex *Bonac. &c.* notat Sacerdotibus & Religiosis circa moribundos licere eadem quæ laicis.

V. Qui amicum bono animo committatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis etsi amicus occidat alium. *Auila, Henriq. &c.* cum *Dian. p.* 4. *t.* 2, *R.* 17. Limitat autem *Præpos.* nisi suâ præsentiâ animauerit ad occidendum.

VI. In bello iniusto si vel vnus occidatur, totus exercitus fit irregularis, saltem si aliqua ratione sit cooperatus. *Bon. q.* 4. *part.* 4. *nu.* 3.

VII. Irregularis fit, qui procurrat abortum fœtûs animati animâ rationabili; secus, si animatus non sit C. *Maiores*. 32. *q.* 2. *Bonac. l. c. p.* 8. *nu:* 27. *Con. &c.*

VIII. Qui dans operam rei licitæ (imò secundum multos, etiam illicitæ) sufficientem diligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est, non fit irregularis, ob defectum voluntarij: secus tamen, si dictam diligentiam omisit, omissione mortali. *Bonac. q*, 4. *p.* 7. *Less. l.* 2. *ca.* 9. *dub.* 15. *&c.* Alii tamen dicunt, quòd dans operam rei illicitæ, ex quauis culpa etiam leuissima, incurrat hanc irregularitatem. *Panorm. Couar, M. Leo. p.* 3. *f.* 354.

IX. Qui alterum mutilat vel occidit, ad necessariam sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem: quia hic nulla est culpa, ergo nec pœna. *M. Leo p.* 3. *f.* 349.

DVBIVM. V.

Quæ Irregularitates ex defectu?

Resp. *Prima.* est ex defectu animæ. Ex quo irregulares sunt. 1. Amentes, phrenetici, arreptitij & epileptici: qui tamen si

ordinati sunt, & intra annnm eo morbo non laborarunt, præsumuntur liberati, & permittuntur ad Ordinum excertium. Si verò laborent rarò, & quidem sine clamore & spumâ, permittuntur celebrare cum coadiutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium. *M. Leo p.* 372. ex C. *Ilud*, 7. *q.* 1. *& Glossa ibid.* 2. Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyti, seu recenter conuersi, vsque dum iudicio Episcopi sufficienter instructi sunt.

Secunda ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium ordinis, vt si sit cœcus, surdus, claudus, ita vt sine baculo nequeat ire ad Altare. Item si careat manu, pollice, indice, oculo, (non tamen si vngulâ pollicis, vel indicis vel oculo dextero tantùm) si verò sinistro seu Cànonico, aut eius vi visiuâ careat indiget dispensatione: quod tamen negat *Valentia. Henriq. Sayrus.* si quidem dextero possit asque deformitate legere Canonem. 2. Si ordinem nequit exercere siue horrore, offensione, aut scandalo aliorum, vt si careat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus. paralyticus, si membra habeat superflua cùm magna deformitate: in dubio verò, an deformitas sit sufficiens, Episcopi est iudicare; saltem in Clericis: nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum docet *Barbos. &c.* contra *Suar. & alij* 5. cum *Dian. p.* 4. *t.* 2. *R.* 73. licèt concedat Episcopum posse reiicere arbitrium Prælati: hunc autem si gaudeat authoritate quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, vt scandalū generet. *Ibid.* ex *Rodriq. & alijs* 4. *v. Bon. Laym. M. Leo. p.* 3. *f.* 370. Vnde resolues.

I. Non videtur irregularis, 1. Qui habet 6. digitos, vel aliquos coniunctos, si non sit magna deformitas, & odinem exercere possit, 2. Qui habet in oculo maculam, visum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret vngulâ pollicis, si possit hostiam eleuare & frangere. 4. Qui per vim aut infirmitatem factus est Eunuchus.

II. Irregularis est hermaphoditus, quia est monstrosus. 2. Gigas, pigmæus, æthiops: non tamen inter suos, sed alienos, vbi disparitas ludibrio est.

Tertia ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes

nes illegitimi, eò quòd ratione originis reputentur viles. Tales autem communi iure legitimantur. 1. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes, modò hi tempore conceptionis potuerint validè contrahere. 2. Per professionem religiosam; quamuis ad dignitates etiam in religione, v.g. Abbatiam, Prioratum, &c. promoueri non possunt, sine dispensatione. *v. suprà. d.* 3. 3. Per dispensationem Pontificiam. Principes verò seculares non possunt legitimare, nisi tantùm in ordine ad officia secularia, & hæreditates. Porrò cùm dubium est an quis sit legitimus, non censeri irregularem, contra *Vasq.* & *alios*. 5. vult *Dian. p.* 4. *t.* 2. *R.* 59. ex *Auila*: eò quòd quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur: neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam in fine vitæ. nisi rationibus conuincat, vel pater etiam asserat. *Ib. ex communi.*

Quarta est ex defectu ætatis, de quo v. in Sacramento Ordinis.

Quinta ex defectu Sacramenti, siue significationis matrimonij, ratione bigamiæ, eò quod bigamus non perfectè repræsentet vnionem Christi cum Ecclesia, quippe qui carnem suam diuisit in plures vxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiam sponsalia cum pluribus, etiam secutâ copulâ; nec fornicatio, vel adulterium, vel matrimonium ratum cum pluribus; sed matrimonium verum, vel præsumptum, cum duabus, & consummatum. Dixi, *vel præsumptum*: quia licèt quandoque secundum matrimonium sit nullum, iuris tamen fictione & interpretatione præsumitur bigamia, licet impropriè dicta. Vnde sequitur, irregulares fieri sequentibus casibus.

I. Qui viuente, vel mortuâ primâ vxore cognitâ, secundam cognoscit, etsi matrimonium sit inualidum

II. Qui viduam non virginem ducit, & cognoscit.

III. Qui ducit vxorem priùs ab alia corruptam, etiam per fornicationem, & cognoscit; non tamen si ipse eam antè corrupit. quia tunc non est diuisio carnis in plures.

IV. Qui propriam vxorem cognoscit, postquam ab alio per adulterium cognita fuit; quia ipsa iam diuisit carnem in plures. Nec refert, etsi per vim vitiata fuit, vel vir corruptam, aut viduam esse ignorauerit: quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

V. Qui post solemne votum castitatis de facto matrimonium contrahit, & consummat, etiam cum virgine: quia interpretatione iuris censetur duo matrimonia contraxisse, vnum spirituale cum Christo, alterum carnale cum muliere, Nec refert, quòd inualidè contrahat; quia quantum est in ipso effectus à parte rei ponitur.

Sexta oritur ex infamia, siue iuris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentum, vel vili conditione personæ nascitur) siue facti modò crimen publicum sit: ex occulto enim non oritur, si homicidium, & censuræ violationem excipias, vt docet *Nauar. Côn. Laym.* contra *Sylu:* & *Suar.* qui ex occulto etiam oriri putant, modò infamiam ipso iure connexam habeat. Porrò infamia ob crimen notorium, vel per sententiam iudicis contracta, non tollitur, nisi per dispensationem Principis, cuius authoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex enormi crimine, & digno depositione, tollitur per publicam & constantem vitæ emendationem.

Septima. oritur ex defectu libertatis. Vnde irregulares sunt, 1. Omnes serui propriè dicti (& secundùm *Laym.* l. 2. *t.* 1. *cap.* 8. etiam originarij, donec consequantur plenam libertatem 2. Coniugati nisi vxores consentiant, & castitatem voueant. 3. Curiales, idest, curiæ sæculari obligati, facto iuramento vel stipendio, vt iudices, aduocati, &c. quamdiu talia officia habent. Excipe tamen, nisi habeant specicalem dispensationem Papæ pro illis officiis, vt quidam Clerici in aulis Principum, in causis ciuilibus, non tamen criminalibus, occupati; vel nisi consuetudo, sciente Papâ, id permittat. 4. Milites saltem quamdiu iuramento tenentur; item thesaurarij, & depositarij publici, & qui rempub administrant. Item apparitores, & similes, qui sæua, turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt. *M. Leo p.* 3. *f.* 369.

Octaua ex defectu lenitatis, scilicet ex licita mutilatione, vel homicidio in bello iusto, vel iudicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personã Christi, qui vt pote lenissimus, neminẽ vnquã læsit. Ad hãc autẽ requiritur, vt occisio aut mutilatio de facto sequa-

ſequatur. Vnde non ſufficit voluntas, nec vulneratio grauis. *Bonac. d. 7. q. 4. Tann. d. 6, q. 10 dub. 11.* Vnde reſolues.

I. Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defenſionem inculpatam, honoris, vitæ, caſtitatis, &c. vel etiam proximi: quia in iure non ſtatuitur irregularitas, niſi ob homicidium in bello iuſto, vel iudicio. *Tann. l. c.*

II. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu; non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello iuſto. (ſecus tamen ſi ad occidendum hunc vel illũ in particulari) Idem eſt de Duce exercitus. tubicine, &c. *Bon. t. 4*

III. In iudicio iuſto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur actiuè, & efficaciter, & proximè, per actionem ex natura ſua ad id ordinatã. Dicitur I. *Cooperantur*, vt Iudex ferens ſententiam, Notarius eam ſcribens, miniſtri exequentes, teſtes, &c. Dicitur II. *Actiue* id eſt ex parte occidentium; quia non ſit irregularis, qui ſe tantùm habet paſſiuè; & ex parte eius, qui occiditur, vt Confeſſarius hortans ad fatendam veritatem, vel acquieſcendum ſententiæ iuſtæ, quam non poteſt differre niſi appellatione iniuſta. *Cornel & Dian. p. 4. t. 2. R. 99.* Dicitur III. *Efficaciter*, quia adiuuans, v.g: ferens ligna, vt comburatur antè iam ſuffocatus, non fit irregularis; nec aſſiſtens ſupplicio, ſi ſuâ præſentia in illud non influat. Dicitur IV, *Proximè* quia qui remotè tantum cooperantur, non fiunt irregulares, vt qui gladios faciunt, aut vendunt; item legiſlator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos eſſe malefactores, Confeſſarius interrogatus de reo; an mortem mereatur, ſi reſpondeat, iudicem ſine acceptione perſonarum fungi debere ſuo munere: quia hi omnes ſunt tantùm cauſa remota. Eſſent autem proxima, ideoque irregulares, ſi quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicuius ſequeretur, aut etiam accelerarctur, v.g. ſi quis efficaciter vrgeret reum, vt ſcalam aſcenderet, vel ad hoc illum inuaret, vel ſi iudici in particulari reſponderet, hunc eſſe plectendum. Poſſunt tamen ſubinde etiam proximè cooperantes excuſari ab irregularitate, v. g. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum ſemiplena tantum aduertentia, v.g. ſi dicat Confeſſarius, properemus

remus, aut inſtiget iumentum, quo reus vehitur. 2. Si cooperatio ſit valde exigua, vt ſi iubeat reum adhuc vnum gradum aſcendere: quia minimum reputatur pro nihilo. *Auila & Henriq.* apud *Bonac. q. 4. p. 1. num. 9.* Item *Suar. Regin. Laym.* &c contra *Vaſq. Turria. Hurt Bauny, &c.* qui cenſent ex homicidio neminem fieri irregularem, niſi concurrat vt publicus miniſter juſtitiæ, ſiue ad cauſæ probationem, ſiue executionem; vel vt priuatus iniuſtè & cum peccato. Quam ſententiam probabilem cenſet. *Dian. p. 3. t. 4. R. 79. & in addit. R. 15. & p. 8. t, 7. R. 61.* Hinc negant fieri irregularem 1. Confeſſarium, vel alium quemcunque, qui furem hortatutur vt ſcalam aſcendat, caput ſupponat ad ictũ excipiendum. 2. Eum qui carnifici dicit, vt aliquid aptet, quo citiùs extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad ſupplicium, ducitur, ſuggerit viam breuiorem. 4. Qui vendit vel commodat ſcalam: funes, enſes, & cætera inſtumenta; etiam qui furcam fecit. 5. Qui interrogatus à Iudice, an teneatur reum condemnare, reſpondit, teneri. 6. Eum, qui carnifici putanti ſuſpenſum iam eſſe mortuum, ſignificauit adhuc viuere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur V. *Per actionem ex naturâ ſuâ, &c* id eſt, quæ per ſe ſit cauſa talis effectùs: quia effectus per accidens, non imputatur danti operam rei licetæ Hinc non fit irregularis, dicens carnifici; nemo te impedit facere tuum officium, egomeum feci: nec Iudices Eccleſiaſtici, degradatum tradentes brachio ſeculari: nec Clerici accuſantes aliquem in cauſa criminali, modo expreſsè proteſtentur, ſe non intendere, vt puniatur pœna ſanguinis, ſed tantùm vt ſibi vel ſuis ſatisfiat, vel impediantur mala ſibi aut aliis imminentia. *v Bon. q. 4. Tan. l. c. &c.*

Soli Deo Gloria

IN

INDEX RERUM,

quæ hoc libro continentur

C

D

E

L

Neo-

T

FINIS

Ad Maiorem Dei Gloriam

